

U IME REPUBLIKE HRVATSKE

PRESUDA

Županijski sud u Zagrebu, u Vijeću sastavljenom od suca mr. sc. Marina Mrčela, predsjednika Vijeća, sudaca Jasne Pavičić i Siniše Plešea, članova Vijeća, uz sudjelovanje zapisničarke Draženke Mraović, u kaznenom predmetu protiv I optuženog Rahima Ademia zbog krivičnog djela iz članka 120. stavak 1. i dr. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj: 31/93, 53/91, 39/92, 91/92, 108/95 i 28/96; dalje u tekstu „OKZRH“), povodom optužnice Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu od 22. studenog 2006. broj K-DO-349/05, nakon glavne i javne rasprave održane 18., 19. i 20. lipnja, 10., 11., 12., 16., 17. i 18. srpnja, 03., 05., 06., 11., 12., 19., 24., 25., 26. i 27. rujna, 01., 02., 03., 09., 10., 16., 22., 23., 24., 25., 29. i 30. listopada, 12., 13., 14., 15., 19., 20., 21., 26., 27. studenog, 10., 11., 12., 13., 17., 18. i 19. prosinca 2007., 16., 18., 29., 30. siječnja 2008., 11., 12., 20., 21., 22., 28., 29. veljače, 04., 11., 17., 18., 27., 28. ožujka, 07., 08., 09., 17., 18., 23., 28., 29. travnja, 16., 19., 20., 21. i 26. svibnja 2008. u prisutnosti zamjenika glavnog državnog odvjetnika Antuna Kvakana, I optuženog Rahima Ademia i II optuženog Mirka Norca-Keve, branitelja I optuženika odvjetnika Čede Prodanovića i odvjetnice Jadranke Sloković, branitelja II optuženika odvjetnika Željka Olujića i odvjetnika Vlatka Nuića, dana 30. svibnja 2008. objavio je, a dana 29. svibnja 2008.

presudio je

I optuženi RAHIM ADEMI, sin Redžepa i Raze rođene Sadiku, rođen 30. siječnja 1954. godine u Karaču (Karaqe), Vučitrn (Vushtrri), Kosovo, s prebivalištem u Splitu, Antuna Mihanovića 37, Albanac, državljanin Republike Hrvatske, završio vojnu akademiju – VSS – smjer topništvo, general HV, s plaćom od 12.700 kn, vlasnik stana površine 120 m² na adresi stanovanja, oženjen Anitom koja je zaposlena u Hrvatskom telekomu s plaćom 5000 kn, otac dvoje punoljetne djece, služio JNA od 1976. do 1991., od 1991. pa do danas djelatnik oružanih snaga Republike Hrvatske, vodi se u VE Split, odlikovanja: Spomenica Domovinskog rata, Red bana Jelačića, Spomenica Domovinske zahvalnosti, Red Hrvatskog trolista, Red Hrvatskog pletera, Red kneza Domagoja i Red Nikole Šubića Zrinskog, neosuđivan, ne vodi se drugi kazneni postupak,

Na temelju članka 354. točka 3. Zakon o kaznenom postupku ("Narodne novine" broj 110/97., 27/98., 58/99., 112/99., 58/02., 143/02. i 115/06, dalje u tekstu: ZKP)

oslobađa se od optužbe

da bi:

u razdoblju od 9. do 17. rujna 1993. u okolici Gospića i predjelu zvanom Medački džep jugoistočno od Gospića, za trajanja međunarodnog oružanog sukoba na teritoriju Republike Hrvatske između regularnih oružanih snaga Hrvatske vojske i postrojbi Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova s jedne strane te naoružanih vojnih i paravojnih formacija pobunjenih hrvatskih Srba potpomognutih snagama i logistikom bivše JNA i dragovoljcima iz Srbije i Crne Gore s druge strane, izazvanog njihovom agresijom, kao visoki časnik Hrvatske vojske s činom brigadira i na položaju zamjenika zapovjednika Zbornog područja Gospić, odgovoran za primjenu propisa međunarodnoga prava o ratnim zarobljenicima, sigurnosti i zaštiti civila i njihove imovine na tom području i ovlašten za izdavanje zapovijedi, sa zapovjednom ovlašću nad svim podređenim i pridodanim vojnim postrojbama i formacijama toga zbornog područja, pa tako i onih iz sastava Sektora 1, kao posebne operativno-taktičke grupe ustrojene specijalno za potrebe provedbe vojne operacije „Džep '93“, kojim je na temelju njegove zapovijedi od 6. rujna 1993. zapovijedao II. okr. Mirko Norac, nakon što je prethodno zajedno s II. okr. Mirkom Norcem i drugim, višim časnicima Glavnog stožera Hrvatske vojske i Ministarstva unutarnjih poslova sudjelovao u planiranju, razradi i uvježbavanju ograničene vojne operacije „Džep '93“, s nakanom da tom operacijom snage Hrvatske vojske i Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova iz vojno-strateških i sigurnosnih razloga oslobode dio okupiranog teritorija Republike Hrvatske u predjelu zvanom Medački džep, što je činilo šire područje Divosela, Čitluka i Počitelja, kako bi se zaustavilo kontinuirano topničko teroriziranje žitelja Gospića od okupacijskih snaga, postupio protivno odredbama čl. 3., 16., 27., 32. i 53. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949., čl. 3. st. 1. t. a) i c) Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima, od 12. kolovoza 1949., a napose protivno odredbama čl. 51. st. 2., 4. i st. 5., čl. 54. st. 2., čl. 57. st. 1. i st. 2., ali. III., te čl. 86. i 87. Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I od 8. lipnja 1977.), time što - iako je znao i bio svjestan da pri planiranju cjelokupne akcije i u donesenim zapovijedima za napad i za povlačenje te za druge borbene aktivnosti nisu ni formalno ni stvarno razrađeni elementi poštovanja ratnog i humanitarnog prava o postupanju sa zarobljenim neprijateljskim vojnicima, ranjenicima i bolesnicima, zatečenim civilima, njihovom imovinom i ratnim plijenom - kao zapovjednik nije osigurao da pripadnici njemu podređenih postrojbi budu na nedvojben način upoznati i podučeni sa svojim obvezama iz međunarodnih ratnih i humanitarnih konvencija i protokola, da nije ustrojio prikladan način izvješćivanja od strane podređenih časnika o mogućim protupravnim radnjama na bojištu, znajući da za zaštitu reda i sigurnosti na oslobođenim područjima, a time i za sprječavanje mogućih nedopuštenih postupanja, nije osigurana odgovarajuća podrška Vojne policije, to više što su postrojbe angažirane za tu akciju, posebice domobranske bojne, bile sastavljene mahom od domaćih ljudi iz okolice Gospića pogođenih dotadašnjim ratnim stradanjima, spremnih na osvetu, zanemarujući napose činjenicu da u selima i zaseocima na crtama planiranog napada prebiva nekoliko stotina civila srpske narodnosti, pristavši tako i na njihova smrtna stradanja i oštećenja njihovih kuća i drugih objekata zbog planiranog djelovanja topništva, i na ubojstva tamo zatečenih civila srpske narodnosti, kao i na razaranje i palež kuća i grabež njihove imovine, pa je tako najprije:

1. svojom zapovijedi za napad, klasa 8/93-01/04, ur.broj 1043-03/1-93-89 od 6. rujna 1993., zapovjedio taktički početak vojne akcije „Džep '93“ za 9. rujna 1993. u 6,00 sati, kojom akcijom je u operativnom smislu s izdvojenog zapovjednog mjesta u Bilaju

zapovijedao II. okr. Mirko Norac u svojstvu zapovjednika Sektora 1. i 9. gardijske motorizirane brigade kao i svih njemu pridodanih i podređenih postrojbi te postrojbi Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova, koja je tada doista i započela s planiranom snažnom topničkom, raketnom i minobacačkom paljbom po neprijateljskim vojnim položajima razmještenima u neposrednoj blizini samih naselja kao i među civilnim objektima, i po naseljima na glavnim crtama napada prema Divoselu, Čitluku, Počitelju i Metku, znajući da u tim selima i zaseocima na crtama topničkih napada prebiva i civilno stanovništvo srpske narodnosti i da postoji iznimna vjerojatnost da će takav napad izazvati nepotrebnu pogibiju, ranjavanje i bijeg tih civila u smjerovima napadnih djelovanja, razaranja njihovih kuća, gospodarskih zgrada i ostale imovine, pa usprkos tome, iako je imao moć i ovlast zaustaviti takav topnički napad, to nije učinio, već je njegovom provedbom pristao na takve posljedice, pa su tako zbog nasumičnog topničko-raketno-minobacačkog djelovanja:

- na području Čitluka 9. rujna 1993. smrtno stradali Pera Krajnović, Boja Vujnović, Marko Potkonjak i Janko Potkonjak,
- na području Divosela 9. rujna 1993. smrtno je stradao Nikola Vujnović,

a osim toga zbog granatiranja:

- razrušena je kuća u izgradnji te zapaljena drvena kuća vlasništvo Boška Pjevača u Čitluku 43,
- razrušena je kuća vlasništvo Pere Krajnović u Čitluku 20,
- razrušena je kuća vlasništvo Boje Vujnović u Čitluku 28,
- razrušena je kuća vlasništvo Boje Pjevač u Čitluku 26,
- razrušene su dvije kuće vlasništvo Bogdana Kričkovića u Čitluku 63,
- razrušena je kuća zasad neutvrđenog vlasnika i adrese u Jovićima,

dakle, kršeći pravila međunarodnoga prava za vrijeme oružanog sukoba naredio da se izvrši napad na naselja posljedica kojeg je smrt i teška tjelesna ozljeda ljudi i napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo,

2. u razdoblju od 9. do 17. rujna 1993., tijekom i nakon završetka operativno-taktičkog dijela operacije „Džep '93“, kao i nakon potpisivanja Sporazuma o povlačenju hrvatskih snaga s oslobođenih i akcijom zauzetih područja na početne položaje od 15. rujna 1993., tijekom obustave vatre, iako je znao, jer se u to osobno uvjerio za čestih boravka na terenu, gdje su se čule učestale detonacije netipične za trenutačni karakter operacije i vidjelo se mnogo dima, a o tomu je bio obaviješten i od predstavnika UNPROFOR-a i drugih osoba, da na akcijom zauzetim područjima dijelovi njemu podređenih postrojbi u sastavu operativnog Sektora 1 (9. gardijska motorizirana brigada, Domobranska bojna Gospić, Domobranska bojna Lovinac, postrojbe 111. brigade i postrojbe Specijalnih snaga Ministarstva unutarnjih poslova) ubijaju, okrutno zlostavljaju i masakriraju civile srpske narodnosti, pale i ruše kuće i gospodarske zgrade te pljačkaju i uništavaju njihovu ostalu imovinu, kako bi se opisanom uporabom sile postiglo njihovo trajno iseljenje, što se doista i dogodilo, nije poduzeo ništa da se takva nedopuštena postupanja spriječe, suzbiju i kazne, pristajući na to da njemu podređene postrojbe nastave s takvim radnjama i pristajući na njihove posljedice, kao i na mogućnost da preostalo civilno stanovništvo srpske narodnosti zastrašeno tim događanjima napusti ta

područja, što se doista i dogodilo, pa su tako za sada nepoznati pripadnici njemu podređenih postrojbi na terenu, vatrenim ili hladnim oružjem lišili života:

- 9. rujna 1993. ispred njezine kuće u Čitluku 84-godišnju slijepu staricu Bosiljku Bjegović,
- na području Rajčevića 9. rujna 1993. Ankicu Vujnović,
- istoga dana u podrumu njihove kuće u Čitluku (Kričkovići) Ljubicu Kričković-Živčić, a potom i njezinu sestru Saru Kričković, prerezavši joj vrat,
- istoga dana ispred njegove kuće u Čitluku (Krajnovići) Đuru Krajnovića,
- istoga dana u Čitluku Mile Savu Rajčević koja je hodala sa štakama,
- istoga dana u Divoselu Nikolu Vujnovića, Momčila Vujnovića, Ljiljanu Jelača i Milana Matića,
- u vremenu između 10. i 11. rujna 1993. u Čitluku Nikolu Jerkovića,
- 11. rujna 1993. u Lazinu gaju nedaleko od Čitluka Anđu Jović,
- 12. rujna 1993. u Čitluku 70 (Krajnovići) Nedeljku Krajnović i Stanu Krajnović, a na kraju njihova tijela zapalili,
- u vremenu između 12. i 14. rujna 1993. u šumi uz rijeku Šašinu nedaleko od Čitluka Milku Bjegović,
- 16. rujna 1993. na stazi u blizini brda Bungovac vatrenim oružjem Milu Pejnovića,
- točno neutvrđenog dana između 9. i 17. rujna 1993. nedaleko Čitluka sakatog Dmitra Jovića i njegovu suprugu Maru Jović,
- točno neutvrđenog dana u istom razdoblju u zaseoku Potkonjaci Đuru Vujnovića,
- točno neutvrđenog dana u istom razdoblju u Divoselu (Vujnovići) Stevu Vujnovića,
- točno neutvrđenog dana u istom razdoblju u dvorištu jedne kuće u Počitelju (Mišćevići) Boju Pjevač, kojoj su nakon toga odrezali tri prsta desne ruke te
- točno neutvrđenog dana u istom vremenskom razdoblju u Rajčevićima retardiranog Milana Rajčevića vezali između dva stabla i u njega bacali noževe, da bi ga na kraju i zapalili,
- točno neutvrđenog dana u istom razdoblju nedaleko od kuće u Čitluku, Čitluk 43, u Donjem Selu Branka Vujnovića,
- 9. rujna 1993. nedaleko od Čitluka pucali na Anku Rajčević hrvatske narodnosti u namjeri da je liše života, ali u tome nisu uspjeli, pa je zadobila prostrijelnu ranu kuka i slabina, koja ozljeda je bila teške naravi,
- istoga dana u Čitluku 26, u namjeri da je liše života, bacili ručnu bombu u kuću u kojoj se nalazila Ivanka Rajčević, međutim ona je napad preživjela zadobivši brojne teške tjelesne ozljede;

te, u vremenskom razdoblju od 9. do 17. rujna 1993., zasad nepoznati pripadnici njemu podređenih postrojbi podmetanjem eksploziva i vatre uništili su:

- u selu Rajčevići 32 kuće i 41 gospodarski objekt,
- u selu Krajnovići 20 kuća, 28 gospodarskih objekata i onečistili 4 bunara,
- u selu Potkonjaci 6 kuća i 10 gospodarskih objekata,
- u selu Drljići 5 kuća i 10 gospodarskih objekata,

- u selu Strunići 20 kuća, 17 gospodarskih objekata i onečistili 3 bunara,
- u selu Veliki Kraj 11 kuća i 8 gospodarskih objekata,
- u Donjem Selu 7 kuća i 9 gospodarskih objekata te
- u Divoselu najmanje 40 kuća i neutvrđen broj gospodarskih zgrada;

uz to su kako u svim gore navedenim selima, tako i u Čitluku, Sitniku, Počitelju i Rogićima uz pomoć civila kojima je dopušten ulazak na bojište:

- otuđili vrijedniju pokretnu imovinu civila koji su napustili to područje te
- pobili dio zatečene stoke,

dakle, kršeći pravila međunarodnoga prava za vrijeme oružanog sukoba, iako je bio dužan, propustio spriječiti i time tako podržavao i ohrabrivao da se civilno stanovništvo ubija, muči ili da se nečovječno prema njemu postupa, da se pljačka imovina stanovništva te protuzakonito i samovoljno uništava u velikim razmjerima imovinu što nije opravdano vojnim potrebama,

3. u razdoblju od 9. do 17. rujna 1993., tijekom i nakon završetka operativno - taktičkog dijela operacije „Džep '93“, kao i nakon potpisivanja Sporazuma o povlačenju hrvatskih snaga s oslobođenih i akcijom zauzetih područja na početne položaje od 15. rujna 1993., tijekom obustave vatre, iako je znao, jer se u to osobno uvjerio za čestih boravka na terenu, a od predstavnika UNPROFOR-a i drugih osoba je bio obaviješten da se na akcijom zauzetim područjima od strane njemu podređene postrojbe HV-a u sastavu operativnog Sektora 1 (9. gardijska motorizirana brigada, Domobranska bojna Gospić, Domobranska bojna Lovinac, postrojbe 111. brigade i postrojbe specijalnih snaga MUP-a) čine protupravne radnje tako što se izlažu mukama i ubijaju ratni zarobljenici srpske narodnosti, nije poduzeo ništa da se takva nedopuštena postupanja spriječe, suzbiju i kazne, pristajući da njemu podređene postrojbe nastave s takvim postupanjima i pristajući na njihove posljedice, pa su tako za sada nepoznati pripadnici njemu podređenih postrojbi na terenu, uporabom vatrenog oružja i na drugi način što lišili života:

- 10. rujna 1993. na području Debele Glave zarobljenog vojnika Stanka Despića kundacima pušaka i drugim tupo-tvrđim i šiljatim predmetima u tolikoj mjeri pretukli da je umro,

- 10. rujna 1993. na području između Počitelja i Čitluka zarobljenog vojnika Nikolu Stojisavljevića najprije ranili vatrenim oružjem, a potom ga vezali konopcem i objesili na drvo te ga živoga gađali noževima,

- 11. rujna 1993. u Lazine gaju nedaleko od Čitluka zarobljenog vojnika Milana Jovića,

- u vremenu između 15. i 16. rujna 1993. u Planinama zarobljenog vojnika Danu Krivokuću,

- također u vremenu između 15. i 16. rujna 1993. godine u Planinama zarobljenog vojnika Dragana Pavlicu,

- 9. rujna 1993. na području Debele Glave zarobljenog vojnika Vladimira Divjaka teško ranili tako što su prema njemu bacili ručnu bombu, a potom su ga, jednako kao i zarobljenog vojnika kodne oznake zaštićeni svjedok br. 4. i pretukli kundacima pušaka, gasili cigarete na njihovim leđima,

- 10. rujna 1993. na području Čitluka, zarobljenog vojnika Nikolu Bulja ponižavali na razne načine i to vješanjem za ruke, udaranjem bičem po leđima, nakon čega su mu posipali sol po krvavim leđima te mu na glavu stavili šajkaču i ponižavali ga, te mu udarcem bajunete slomili nogu,

dakle, kršeci pravila međunarodnoga prava, iako je bio dužan, propustio spriječiti i time tako podržavao i ohrabrivao da se ratni zarobljenici ubijaju, muče i da se prema njima nečovječno postupaju,

pa da bi time radnjama pod točkama 1. do 3. počinio krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnoga prava, i to djelom pod točkom 1. – ratnim zločinom protiv civilnog stanovništva - opisano i kažnjivo po članku 120. stavak 1. Osnovnog Krivičnog zakona Republike Hrvatske (Narodne novine broj 31/93, 53/91, 39/92, 91/92, 108/95 i 28/96; dalje u tekstu „OKZRH“); djelom pod točkom 2. – ratnim zločinom protiv civilnoga stanovništva – opisano i kažnjivo po članku 120. stavak 1. u vezi člankom 28. OKZRH te djelom pod točkom 3., – ratnim zločinom protiv ratnih zarobljenika – opisano i kažnjivo po članku 122. u svezi s člankom 28. OKZRH, a sva djela kažnjiva još i primjenom odredbi članka 43. OKZRH.

II optuženi MIRKO NORAC-KEVO, zvan „Poki“, „Noki“, sin Ante i Nede rođene Radman-Livaja, rođenog 19. rujna 1967. godine u Otoku, s prebivalištem u Zagrebu, Bukovačka 27, sada u Lipovici-Popovači, Hrvat, državljanin RH, dipl. kineziolog – prof. fizičke kulture, umirovljenik HV-a - mirovina 6000 kn, vlasnik automobila „Passat“ proizvedenog 2007. i stana površine 100 m² na adresi stanovanja, neoženjen, nema djece, vodi se u VE Zagreb, odlikovan ordenom Kneza Domagoja i mnogim drugima, osuđivan, ne vodi se drugi kazneni postupak,

Na temelju članka 354. točka 3. ZKP-a

oslobađa se od optužbe

da bi:

u razdoblju od 9. do 17. rujna 1993. u okolici Gospića, Bilaju te na području zvanom Medački džep, jugoistočno od Gospića, za trajanja međunarodnog oružanog sukoba na teritoriju Republike Hrvatske između regularnih oružanih snaga Hrvatske vojske i postrojbi Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova s jedne strane te naoružanih vojnih i paravojnih formacija pobunjenih hrvatskih Srba potpomognutih snagama i logistikom bivše JNA i dragovoljcima iz Srbije i Crne Gore s druge strane, izazvanog njihovom agresijom, kao časnik Hrvatske vojske s činom pukovnika i na položaju zapovjednika 9. gardijske motorizirane brigade unutar Zbornog područja Gospić te zapovjednika Sektora 1, posebne operativno-taktičke grupe formirane upravo za potrebe operacije „Džep '93“ koju su činile 9. motorizirana gardijska brigada, Domobranska bojna Gospić, Domobranska bojna Lovinac, postrojbe 111. brigade i postrojbe Specijalnih snaga Ministarstva unutarnjih poslova, odgovoran za primjenu propisa međunarodnoga prava o ratnim zarobljenicima, sigurnosti i zaštiti civila i njihove imovine na tom području i ovlašten za izdavanje zapovijedi, sa zapovjednom ovlašću nad svim podređenim postrojbama i formacijama iz sastava Sektora 1, nakon što je prethodno zajedno s I. okr. Rahimom Ademijem i drugim, višim časnicima Glavnog stožera Hrvatske vojske i Ministarstva unutarnjih poslova sudjelovao u planiranju, razradi i uvježbavanju ograničene

vojne operacije „Džep '93“, s nakanom da tom operacijom snage Hrvatske vojske i Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova iz vojno-strateških i sigurnosnih razloga oslobode dio okupiranog teritorija Republike Hrvatske u predjelu zvanom Medački džep, što je činilo šire područje Divosela, Čitluka i Počitelja, kako bi se zaustavilo kontinuirano topničko teroriziranje žitelja Gospića od okupacijskih snaga, postupio protivno odredbama čl. 3., 16., 27., 32. i 53. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949., čl. 3. st. 1. t. a) i c) Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima, od 12. kolovoza 1949., a napose protivno odredbama čl. 51. st. 2., 4. i st. 5., čl. 54. st. 2., čl. 57. st. 1. i st. 2 ali. III, te čl. 86. i 87. Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I od 8. lipnja 1977.), time što, iako je znao i bio svjestan da pri planiranju cjelokupne akcije i u donesenim zapovijedima za napad i za povlačenje te za druge borbene aktivnosti nisu ni formalno ni stvarno razrađeni elementi poštovanja ratnog i humanitarnog prava o postupanju sa zarobljenim neprijateljskim vojnicima, ranjenicima i bolesnicima, zatečenim civilima, njihovom imovinom i ratnim plijenom, kao zapovjednik nije osigurao da pripadnici njemu podređenih postrojbi budu na nedvojben način upoznati i podučeni sa svojim obvezama iz međunarodnih ratnih i humanitarnih konvencija i protokola, da nije ustrojio prikladan način izvješćivanja od strane podređenih časnika o mogućim protupravnim radnjama na bojištu, znajući da za zaštitu reda i sigurnosti na oslobođenim područjima, a time i za sprječavanje mogućih nedopuštenih postupanja, nije osigurana odgovarajuća podrška Vojne policije, to više što su postrojbe angažirane za tu akciju, posebice domobranske bojne, bile sastavljene mahom od domaćih ljudi iz okolice Gospića pogođenih dotadašnjim ratnim stradanjima, spremnih na osvetu, te napose zanemarujući činjenicu da u selima i zaseocima na crtama planiranog napada prebiva nekoliko stotina civila srpske narodnosti, pristavši tako i na njihova smrtna stradanja i oštećenja njihovih kuća i drugih objekata zbog planiranog djelovanja topništva i na ubojstva tamo zatečenih civila srpske narodnosti, kao i na razaranje i palež kuća i grabež njihove imovine, pa je tako najprije:

4. svojom zapovijedi za napad, klasa 8/93-01/01, ur.broj 3178-03-93-218-1 od 7. rujna 1993., zapovjedio operativni početak vojne akcije „Džep '93“ za 9. rujna 1993. u 6,00 sati, kojom je akcijom u operativnom smislu s izdvojenog zapovjednog mjesta u Bilaju osobno i zapovijedao u svojstvu zapovjednika Sektora 1. i 9. gardijske motorizirane brigade kao i svih njemu pridodanih i podređenih postrojbi te postrojbi Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova, koja je tada doista i započela s planiranom snažnom topničkom, raketnom i minobacačkom paljbom kako po neprijateljskim vojnim položajima razmještenima u neposrednoj blizini samih naselja kao i među civilnim objektima, i po naseljima na glavnim crtama napada prema Divoselu, Čitluku, Počitelju i Metku, znajući da u tim selima i zaseocima na pravcima topničkih napada prebiva i civilno stanovništvo srpske narodnosti i da postoji iznimna vjerojatnost da će takav napad izazvati nepotrebnu pogibiju, ranjavanje i bijeg tih civila u smjerovima napadnih djelovanja, razaranje njihovih kuća, gospodarskih zgrada i ostale imovine, pa usprkos tome, iako je imao moć i ovlast zaustaviti takav topnički napad, to nije učinio, već je njegovom provedbom pristao na takve posljedice, pa su tako zbog nasumičnog topničko-raketno-minobacačkog djelovanja:

- na području Čitluka 9. rujna 1993. smrtno stradali Pera Krajnović, Boja Vujnović, Marko Potkonjak i Janko Potkonjak,
- na području Divosela 9. rujna 1993. smrtno je stradao Nikola Vujnović,

a osim toga zbog granatiranja:

- razrušena je kuća u izgradnji te zapaljena drvena kuća vlasništvo Boška Pjevača u Čitluku 43,
- razrušena je kuća vlasništvo Pere Krajnović u Čitluku 20,
- razrušena je kuća vlasništvo Boje Vujnović u Čitluku 28,
- razrušena je kuća vlasništvo Boje Pjevač u Čitluku 26,
- razrušene su dvije kuće vlasništvo Bogdana Kričkovića u Čitluku 63,
- razrušena je kuća zasad neutvrđenog vlasnika i adrese u Jovićima,

dakle, kršeći pravila međunarodnoga prava za vrijeme oružanog sukoba naredio da se izvrši napad na naselja posljedica kojeg je smrt i teška tjelesna ozljeda ljudi i napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo,

pa da bi time počinio krivično djelo protiv čovječnosti i međunarodnoga prava, – ratnim zločinom protiv civilnog stanovništva – opisano i kažnjivo po članku 120. stavak 1. OKZRH.

Nasuprot tome,

II optuženi Mirko Norac-Kevo

kriv je

što je:

u razdoblju od 10. do 17. rujna 1993. u okolici Gospića, Bilaju te na području zvanom Medački džep, jugoistočno od Gospića, za trajanja međunarodnog oružanog sukoba na teritoriju Republike Hrvatske između regularnih oružanih snaga Hrvatske vojske i postrojbi Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova s jedne strane te naoružanih vojnih i paravojnih formacija pobunjenih hrvatskih Srba potpomognutih snagama i logistikom bivše JNA i dragovoljcima iz Srbije i Crne Gore s druge strane, izazvanog njihovom agresijom, kao časnik Hrvatske vojske s činom pukovnika i na položaju zapovjednika 9. gardijske motorizirane brigade unutar Zbornog područja Gospić te zapovjednika Sektora 1, posebne operativno-taktičke grupe formirane upravo za potrebe operacije „Džep '93“ koju su činile 9. motorizirana gardijska brigada, Domobranska bojna Gospić, Domobranska bojna Lovinac i postrojbe 111. brigade, odgovoran za primjenu propisa međunarodnoga prava o ratnim zarobljenicima, sigurnosti i zaštiti civila i njihove imovine na tom području i ovlašten za izdavanje zapovijedi, sa zapovjednom ovlašću nad svim podređenim postrojbama i formacijama iz sastava Sektora 1, nakon što je prethodno zajedno s I. optuženim Rahimom Ademijem i drugim, višim časnicima Glavnog stožera Hrvatske vojske i Ministarstva unutarnjih poslova sudjelovao u planiranju, razradi i uvježbavanju ograničene vojne operacije „Džep '93“, s nakanom da tom operacijom snage Hrvatske vojske i Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova iz vojno-strateških i sigurnosnih razloga oslobode dio okupiranog teritorija Republike Hrvatske u predjelu zvanom Medački džep, što je činilo šire područje Divosela, Čitluka i Počitelja, kako bi se zaustavilo kontinuirano topničko teroriziranje žitelja Gospića od okupacijskih snaga,

postupio protivno odredbama članka 3., 16., 27., 32. i 53. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949., članka 3. stavak 1. točka a) i c) Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. kolovoza 1949., a napose protivno odredbama članka 54. stavak 2., članka 57. stavak 1. te članka 86. i 87. Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I od 8. lipnja 1977.),

pa je tako:

5. u razdoblju od 10. do 17. rujna 1993., tijekom i nakon završetka operativno-taktičkog dijela operacije „Džep '93“, kao i nakon potpisivanja Sporazuma o povlačenju hrvatskih snaga s oslobođenih i akcijom zauzetih područja na početne položaje od 15. rujna 1993., tijekom obustave vatre, u svojstvu zapovjednika Sektora 1., kao i svih njemu pridodanih i podređenih postrojbi, iako je znao, jer se u to osobno uvjerio za čestih boravaka na terenu, gdje su se čule učestale detonacije netipične za trenutačni karakter operacije i vidjelo mnogo dima, a o tome je bio obaviješten od predstavnika UNPROFOR-a i drugih osoba, da na akcijom zauzetim područjima njemu podređene postrojbe u sastavu operativnog Sektora 1 (9. gardijska motorizirana brigada, Domobranska bojna Gospić, Domobranska bojna Lovinac i postrojbe 111. brigade), pale i ruše kuće i gospodarske zgrade te pljačkaju i uništavaju njihovu ostalu imovinu te iako je znao, jer se u to uvjerio za čestih boravaka na terenu da njemu navedene podređene postrojbe ubijaju civile srpske narodnosti, nije poduzeo ništa da se takva nedopuštena postupanja spriječe, suzbiju i kazne, pristajući na to da njemu podređene postrojbe nastave s takvim radnjama i pristajući na njihove posljedice, kao i na mogućnost da preostalo civilno stanovništvo srpske narodnosti zastrašeno tim događanjima napusti ta područja, što se doista i dogodilo pa su tako za sada nepoznati pripadnici njemu podređenih postrojbi na terenu, vatrenim ili hladnim oružjem lišili života:

- između 12. i 14. rujna 1993. u Čitluku 70 (Krajnovići) Nedeljku Krajnović i Stanu Krajnović, a na kraju njihova tijela zapalili,

- neutvrđenog dana u razdoblju između 10. i 17. rujna 1993. u zaseoku Potkonjaci Đuru Vujnovića,

- neutvrđenog dana u istom razdoblju u Divoselu (Vujnovići) Stevu Vujnovića

te u razdoblju od 10. do 17. rujna 1993., zasad nepoznati pripadnici njemu podređenih postrojbi podmetanjem eksploziva i vatre uništili su:

- u selu Rajčevići 32 kuće i 41 gospodarski objekt
- u selu Krajnovići 20 kuća, 28 gospodarskih objekata i onečistili 4 bunara,
- u selu Potkonjaci 6 kuća i 10 gospodarskih objekata,
- u selu Strunići 20 kuća, 17 gospodarskih objekata i onečistili 3 bunara,
- u Donjem Selu 7 kuća i 9 gospodarskih objekata, te
- u Divoselu najmanje 40 kuća i neutvrđen broj gospodarskih zgrada;

uz to su kako u svim gore navedenim selima, tako i u Čitluku, Počitelju i Rogićima uz pomoć civila kojima je dopušten ulazak na bojište:

- otuđili vrjedniju pokretnu imovinu civila koji su napustili to područje te

- pobili dio zatečene stoke,

dakle, kršeći pravila međunarodnoga prava za vrijeme oružanog sukoba, iako je bio dužan, propustio spriječiti i time tako podržavao i ohrabrivao, da se civilno stanovništvo ubija ili da se nečovječno prema njemu postupa, da se pljačka imovina stanovništva te protuzakonito i samovoljno uništava u velikim razmjerima imovinu što nije opravdano vojnim potrebama,

6. u razdoblju od 10. do 17. rujna 1993., tijekom i nakon završetka operativno-taktičkog dijela operacije „Džep '93“, kao i nakon potpisivanja Sporazuma o povlačenju hrvatskih snaga s oslobođenih i akcijom zauzetih područja na početne položaje od 15. rujna 1993., tijekom obustave vatre, u svojstvu zapovjednika Sektora 1. i 9. gardijske motorizirane brigade kao i svih njemu pridodanih i podređenih postrojbi, iako je znao, jer se u to osobno uvjerio za čestih boravaka na terenu, da na akcijom zauzetim područjima njemu podređene postrojbe Hrvatske vojske u sastavu operativnog Sektora 1 (9. gardijska motorizirana brigada, Domobranska bojna Gospić, Domobranska bojna Lovinac, i postrojbe 111. brigade) čine protupravne radnje tako što se izlažu mukama i ubijaju ratni zarobljenici srpske narodnosti, nije poduzeo ništa da se takva nedopuštena postupanja spriječe, suzbiju i kazne, pristajući da njemu podređene postrojbe nastave s takvim postupanjima i pristajući na njihove posljedice pa su tako za sada nepoznati pripadnici njemu podređenih postrojbi na terenu, uporabom vatrenom oružja i na drugi način lišili života:

- 10. rujna 1993. na području između Počitelja i Čitluka zarobljenog vojnika Nikolu Stojisavljevića najprije ranili vatrenim oružjem, a potom ga vezali konopcem i objesili na drvo te ga živoga gađali noževima,

- 10. rujna 1993. na području Čitluka zarobljenog vojnika Nikolu Bulja ponižavali na razne načine, i to vješanjem za ruke, udaranjem bičem po leđima, nakon čega su mu posipali sol po krvavim leđima te mu na glavu stavili šajkaču i ponižavali ga,

dakle, kršeći pravila međunarodnoga prava, iako je bio dužan, propustio spriječiti te na opisani način podržavao i ohrabrivao da se ratni zarobljenici ubijaju, muče i da se prema njima nečovječno postupa,

čime je počinio krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnoga prava i to djelom pod točkom 5. – ratnim zločinom protiv civilnoga stanovništva – opisano i kažnjivo po članku 120. stavak 1. u svezi s člankom 28. OKZRH i djelom pod točkom 6. – ratni zločin protiv ratnih zarobljenika – opisano i kažnjivo po članku 122. u svezi s člankom 28. OKZRH,

te se II optuženom Mirku Norcu za krivično djelo opisano pod točkom 5., a na temelju članka 120. stavak 1. OKZRH **utvrđuje**

KAZNA ZATVORA U TRAJANJU 5 (PET) GODINA

za krivično djelo pod točkom 6., a na temelju članka 122. stavak 1. OKZRH mu se **utvrđuje**

KAZNA ZATVORA U TRAJANJU (PET) GODINA

pa se II optuženi Mirko Norac-Kevo na temelju članka 43. stavak 2. točka 2. OKZRH **osuđuje**

NA JEDINSTVENU KAZNU ZATVORA U TRAJANJU 7 (SEDAM) GODINA

Na temelju članka 122. stavak 4. ZKP-a II optuženi Mirko Norac-Kevo u odnosu na osuđujući dio izreke presude oslobađa se obveze naknade troškova kaznenog postupka iz članka 119. stavak 2. točka 1. do 6. ZKP-a u cijelosti, dok u odnosu na oslobađajući dio presude, a na temelju članka 123. stavak 1. ZKP-a troškovi kaznenog postupka iz članka 119. stavak 2. točka 1. do 5. ZKP-a te nužni izdaci optuženika i nužni izdaci i nagrada branitelja padaju na teret proračunskih sredstava ovog suda.

Obrazloženje

1. Optužba

Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu podnijelo je ovom sudu uvodno navedeni optužni akt broj K-DO-349/05 protiv I optuženog Rahima Ademia i II optuženog Mirka Norca-Keve stavlajući na teret svakom počinjenje tri krivična djela i to: iz članka 120. stavak 1., iz članka 120. stavak 1. u svezi s člankom 28. te iz članka 122. u svezi s člankom 28. OKZRH.

Na glavnoj raspravi zastupnik optužbe djelomično je, u manjem opsegu, izmijenio činjenične opise krivičnih djela. Ostajući kod pravnih opisa i pravnih kvalifikacija, zastupnik optužbe predložio je da oba optuženika budu proglašeni krivi i osuđeni po zakonu.

2. Očitovanje o optužbi

I optuženi Rahim Ademi je, očitujući se o optužbi, izjavio da se ne smatra kriv za krivična djela stavljena mu na teret optužnim aktom.

II optuženi Mirko Norac-Kevo je, očitujući se o optužbi, izjavio da se ne smatra kriv za krivična djela stavljena mu na teret optužnim aktom.

3. Provedeni dokazi

3.1. Svjedoci

U dokaznom postupku sud je ispitaio svjedoke:

- Ivana Jarnjaka – predloženog na okolnosti zadaća Specijalne policije MUP-a,¹ je li išao i zašto u Gospić, s kim se tamo sastao, koja je tema razgovora bila, a poglavito što je vidio u selu Čitluk (dana 16.07.2007., listovi 4323-4326 spisa),
- Mladena Markača – predloženog na okolnosti uloge SP tijekom akcije, koji su bili njihovi zadaci, koja je bila linija zapovijedanja i općenito koja su njegova saznanja vezano uz akciju (dana 16.07.2007., listovi 4326-4330 spisa),

¹ Za Specijalnu policiju Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske dalje u tekstu bit će korištena kratica: SP.

- Željka Sačića – predloženog na okolnosti planiranja akcije, ulozi SP, tko mu je i je li mu itko bio nadređen i općenito o liniji zapovijedanja (dana 17.07.2007., listovi 4332-4336 spisa),
- Josipa Turkalja – predloženog na okolnosti djelovanja topništva SP, poglavito tko je davao koordinate (dana 17.07.2007., listovi 4336-4337 spisa),
- Matu Laušića – predloženog na okolnosti o obavještavanju i saznanjima vezanim uz to što se dešavalo tijekom i nakon akcije, uloge Vojne policije, a poglavito o postupanju nakon zapovijedi ministra obrane o istraživanju navodnih zločina vezanih uz tu akciju (dana 18.07.2007., listovi 4338-4341 spisa),
- Antu Gugića – predloženog na okolnosti o postupanju na zapovjedi ministra obrane, rezultatima njegovih aktivnosti i o onome što je prikupio na terenu (dana 18.07.2007., listovi 4342-4343 spisa),
- Zvonka Brajkovića – predloženog na okolnosti razloga za akciju, uloga I i II optuženika u toj akciji, tko je i na koji način zapovijedao, na okolnost pisanja i izdavanja zapovijedi i javljanja o onome što se dešava na terenu (dana 03.09.2007., listovi 4361-4365 spisa)
- Franu Primoraca – predloženog na okolnosti o zapovijedanju akcijom, o komunikaciji s nižim časnicima, o pripremi akcije, o sačinjavanju ratnog dnevnika (dana 03.09.2007., listovi 4365-4367 spisa),
- Vladu Grujića – predloženog na okolnosti onog što se dešavalo u operativnom centru² za vrijeme akcije, informiranju, opskrbama jedinica na terenu i o okolnostima sačinjavanja ratnog dnevnika (dana 05.09.2007., listovi 4376-4377 spisa),
- Izidora Češnjaja – predloženog na okolnosti zapovijedanja, zapovjednog lanca, obavještavanja i odgovaranja, donošenje sustava borbenih zapovijedi (dana 05.09.2007., listovi 4377-4380 spisa),
- Rudolfa Mihaela Brlečića – predloženog na okolnosti zašto nije sudjelovao u akciji, je li bio s njom upoznat, odnosno o određenim kritikama vezanim uz samu akciju (05.09.2007., listovi 4380-4384 spisa),
- Željka Tomljenovića – predloženog na okolnosti sastanka koji je bio dan prije akcije, dakle, 08. rujna 1993. godine, o zapovjednoj strukturi, o ulozi svjedoka Domazeta (dana 06.09.2007., listovi 4390-4392 spisa),
- Mladena Šerića – predloženog na okolnosti planiranja akcije „Džep 93“, uloga I i II optuženika u planiranju i u akciji o zapovijedanju i o okolnostima vezanim uz tijela stradalih civila (dana 06.09.2007., listovi 4392-4396 spisa),
- Petra Stipetića – predloženog na okolnosti naredbe za povlačenje hrvatske vojske, koje su bile reakcije na tu naredbu, je li, kada i kako obaviješten o navodnim zločinima od UNPROFOR-a ili od nekog drugog i općenito o aktivnostima koje su se dešavale za vrijeme njegova boravka u Gospiću (dana 11.09.2007., listovi 4425-4431 spisa),
- Davora Domazeta-Lošu – predloženog na okolnosti planiranja akcije, tko je u njoj sudjelovao, o ulozi I i II optuženika, što se dešavalo u OC, o obavještajnim saznanjima vezanim uz operaciju, o izvješćivanju o operaciji, a također i o njegovoj ulozi u samoj operaciji (dana 12.09.2007., listovi 4433-4437 spisa),
- Roberta Letinića – predloženog na okolnosti djelatnosti njegove satnije, rušenja kuća i odnošenja imovine, a posebno na okolnosti pogibije Nikole Stojesavljevića i Rajčevića (dana 19.09.2007., listovi 4455-4456 spisa),

² Za operativni centar operacije "Džep 93" dalje u tekstu bit će korištena kratica: OC.

- Josipa Krmpotića – predloženog na okolnosti aktivnosti Izviđačke satnije, a poglavito o onome što se dešavalo u selu Rogići (dana 19.09.2007., listovi 4457-4458 spisa),
- Željka Prpića – predloženog na okolnosti što je vidio na terenu kada je bio 11. i 12. rujna, pripreme akcije i sastava Domobranske bojne (dana 26.09.2007., listovi 4477-4480 spisa),
- Slavicu Bjegović – predloženu na okolnosti vezane uz pogibiju Milke Bjegović (dana 26.09.2007., listovi 4480-4481 spisa),
- Stevu Jovića – predloženog na okolnosti ubojstva Milke Bjegović i uništavanja imovine (dana 26.09.2007., listovi 4481-4482 spisa),
- Marka Jagetića – predloženog na okolnosti asanacije terena civila koji su zarobljeni i tijela civila koji su razmijenjeni, kao i ozljeda koje su tom prilikom uočene (dana 27.09.2007., listovi 4499-4503 spisa),
- Milu Milkovića – predloženog na okolnosti sastanka u hotelu „Velebno“ i izjava koje su tamo dane (dana 01.10.2007., listovi 4508-4510 spisa),
- Jandru Grgurića – predloženog na okolnosti stradanja ljudi i imovine, a posebno na okolnosti zapovjedi II optuženog Mirka Norca koji im zabranjuje nezakonito postupanje (dana 02.10.2007., listovi 4516-4518 spisa),
- Srećka Marića – predloženog na okolnosti sastava postrojbe 9. gardijske motorizirane brigade³ odnosno da su u njoj bili pripadnici domicilnog stanovništva (dana 03.10.2007., listovi 4526-4527 spisa),
- Marka Marića – predloženog na okolnosti planiranja i tijeka akcije, a posebno zapovjedi II optuženog Mirka Norca da se zbrine starije civilno stanovništvo (dana 03.10.2007., listovi 4527-4528 spisa),
- Dinka Sekule – predloženog na okolnosti aktivnosti II. bojne 9. gmtbr. i okolnosti oštećenja kuća (dana 03.10.2007., listovi 4529-4530 spisa),
- Stjepana Škrinjarića – predloženog na okolnosti I. bojne 9. gmtbr. koje je on bio zapovjednik, a posebno na okolnost pogibije Ljiljane Jelače (09.10.2007., listovi 4535-4536 spisa),
- Gorana Blaževića – predloženog na okolnosti djelatnosti njegove satnije, rušenja kuća i odnošenja imovine, a posebno na okolnosti pogibije Nikole Stojisavljevića i Rajčevića, (dana 09.10.2007., list 4537 spisa),
- dr. Kornelija Brkića – predloženog na okolnosti asanacije terena, pronalaska leša, obdukcije (dana 09.10.2007., listovi 4537-4540 spisa),
- Milana Karića – predloženog na okolnosti sudjelovanja II optuženog Mirka Norca u akciji, (dana 10.10.2007., listovi 4543-4545 spisa),
- Stanislava Linića – predloženog na okolnosti trajanja akcije, a posebno sudjelovanja II optuženog Mirka Norca dana 10. rujna 1993.g. (dana 10.10.2007., listovi 4546-4547 spisa)
- Zlatka Rogulja – predloženog na okolnosti obavješćavanja i uloge I i II optuženika u akciji, vođenja i sastavljanja ratnog dnevnika i njegova boravka na terenu, što je tamo vidio i koje su aktivnosti uslijedile (dana 16.10.2007., listovi 4557-4562 spisa),
- Milana Kosovića – predloženog na okolnosti od koga je dobivao zapovijedi, je li bio i što je vidio na terenu, o sastanku koji je navodno održan u hotelu „Velebno“ i o onome

³ Za 9. gardijsku motoriziranu brigadu Hrvatske vojske dalje u tekstu bit će korištena kratica: 9. gmtbr.

- što mu je poznato o njegovom smjenjivanju i smjenjivanju I optuženog Rahima Ademija nakon akcije (dana 22.10.2007., listovi 4564-4568 spisa),
- ugroženog svjedoka broj 8 – predloženog na okolnost paljenja kuća od strane Hrvatske vojske (dana 25.10.2007., listovi 4785-4787 spisa),
 - Renatu Dobi Babić – predloženu na okolnost obavljanja pregleda leševa neprijateljskih svjedoka te na okolnost njezine dokumentacije o pregledima leševa neprijateljskih vojnika (dana 12.11.2007., listovi 4897-4898 spisa),
 - Željka Lučića – predloženog na okolnost njegovog ranjavanja prilikom aktiviranja bombe od Ljiljane Jelače (dana 12.11.2007., listovi 4899-4900 spisa),
 - Latifa Huremovića – predloženog na okolnost njegovog ranjavanja prilikom aktiviranja bombe od Ljiljane Jelače (dana 12.11.2007., listovi 4900-4901 spisa),
 - Zdravka Vladanovića – predloženog na okolnost da je I optuženik obavijestio načelnika Glavnog stožera Hrvatske vojske⁴ Janka Bobetka o nezakonitim postupanjima tijekom akcije te o radu povjerenstva koje je vodio Ante Gugić, a u kojem je i on sam sudjelovao (dana 13.11.2007., listovi 4905-4907 spisa)
 - ugroženog svjedoka broj 24 – predloženog na okolnost da je Stevo Vujnović bio civil i na okolnosti aktivnosti stanovnika Divosela i postupanja prema njima (dana 13.11.2007., listovi 4907-4908 spisa),
 - ugroženog svjedoka broj 35 – predloženog na okolnost pogibije Stevana Vujnovića, (dana 13.11.2007., listovi 4908-4909 spisa),
 - ugroženog svjedoka broj 34 – predloženog na okolnost pogibije Boje Pjevač (dana 14.11.2007., list 4914 spisa),
 - ugroženog svjedoka broj 20 – predloženog na okolnost pronalaska leša Boje Pjevač i stradanja Milana Rajčevića (dana 14.11.2007., list 4915 spisa),
 - Stevu Pražića – predloženog na okolnosti pripreme akcije „Džep 93“, rada na izdvojenom zapovjednom mjestu⁵ 9. gmtbr. u Bilaju, vođenja i zapovijedanja, postupanja u skladu s konvencijama u akciji „Džep 93“ prema civilima, vojsci i imovini (dana 15.11.2007., listovi 4921-4922 spisa),
 - Luku Jakića – predloženog na okolnosti organiziranja sigurnosti unutar Zbornog područja⁶, vođenje i zapovijedanje tijekom akcije „Džep 93“ i izdavanje zapovijedi tijekom akcije, o održavanju redovitih večernjih brifinga zapovjednika ZP, odnos prema civilima, zarobljenicima i imovini, zapovijed za napad (dana 19.11.2007, listovi 4924-4927 spisa),
 - Jozu Nenadića – predloženog na okolnost planiranja i pripreme akcije „Džep 93“, postojanja Sektora 1, zapovijedanja u operativnom centru, uloge kapetana bojnog broda Davora Domazeta, sastanka održanog na Velebnom 20.09.1993. te govora Janka Bobetka, Mladena Markača i Mirka Norca, kao i na okolnost razloga smjene I optuženika (dana 20.11.2007. listovi 4929-4933 spisa),
 - Nikolu Vidovića – predloženog na okolnost povlačenja civila iz Divosela (dana 21.11.2007., listovi 4936-4938 spisa),

⁴ Za poziciju Načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske dalje u tekstu bit će korištena kratica: NGSHV, a za Glavni stožer Hrvatske vojske bit će korištena kratica: GSHV.

⁵ Za Izdvojeno zapovjedno mjesto operacije "Džep 93" u Bilaju dalje u tekstu bit će korištena kratica: IZM.

⁶ Za Zborno područje dalje u tekstu bit će korištena kratica: ZP.

- Željka Karana - predloženog na okolnosti vršenja pregleda tijela, identifikacije tijela te utvrđivanja uzroka smrti vezano uz predaju tijela koja su bila u Korenici i Metku (dana 21.11.2007., listovi 4938-4941 spisa),
- Milana Krajnovića – predloženog na okolnosti pogibije oca Dušana i iznošenje imovine iz njegove kuće (dana 26.11.2007., listovi 4945-4947 spisa),
- Milu Drča – predloženog na okolnost stradanja civila i postupanja u području Čitluka i Divosela (dana 26.11.2007., listovi 4947-4948 spisa),
- ugroženog svjedoka broj 19 – predloženog na okolnost pogibije Bosiljke Bjegović i Milke Bjegović (dana 10.12.2007., listovi 4988-4990 spisa),
- ugroženog svjedoka broj 18 – predloženog na okolnost identifikacije Stanke Krajnović, Bosiljke Bjegović, Milana Rajčevića, a osobito na okolnost pogibije Bosiljke Bjegović te na okolnost postupanja prema imovini u Čitluku (dana 10.12.2007., listovi 4991-4993 spisa),
- Miodraga Hečimovića – predloženog na okolnosti pripreme akcije „Džep 93“, stožerni trenadž, zapovjedno izviđanje sa zapovjednicima, izdavanje zapovijedi na terenu od strane zapovjednika brigade nižim postrojbama, zapovijed za napad, plan topničke pripreme, djelovanje i oštećenje tenkova, oštećenje sanitetskih vozila prilikom izvlačenja ranjenika, djelovanje neprijateljskih vojnika iz kuća i kako se paljbom iz kuća ubijalo vojnike HV-a, o organizaciji neprijateljske obrane, pridodavanje satnije domobranske bojne Gospić njegovoj bojni (odnos s Kosovićem – poštivanje i izvršavanje zapovijedi), o ranjavanju vojnika HV-a od strane naoružanih osoba u civilu (dana 12.12.2007., listovi 5037-5040 spisa),
- Svetka Šare – predloženog na okolnosti vođenja i zapovijedanja u akciji, koordinacije i vođenja sastanaka tijekom akcije „Džep 93“ u zapovjedništvu ZP, o izdavanju zapovijedi za sanaciju terena, o ovlastima zapovjednika 9. gmtbr. nad pridodanom satnijom 111. brigade (kažnjavanje, smjenjivanje) (dana 13.12.2007., listovi 5042-5045 spisa),
- Darka Šebreka – predloženog na okolnosti organizacije topništva unutar 9. gmtbr. (plan topničke pripreme, plan topničke potpore i djelovanje prema potrebi topništva), na okolnosti rasporeda neprijatelja, vođenja i zapovijedanja akcijom „Džep 93“, rad na zapovjednom mjestu i na okolnosti vezane uz zapovijed za povlačenje (dana 13.12.2007., listovi 5045-5047 spisa),
- Franu Tomičića – predloženog na okolnosti razlike između potpunog zapovijedanja i operativnog zapovijedanja u HV-u, organizacije političke djelatnosti u brigadi (djelatnost topništva od 1991. – 1993.g.), odnosa prema civilima, ratnim zarobljenicima i imovini, na okolnost zapovijedanja u akciji „Džep '93“, rada u IZM-u, na okolnosti topničke potpore, rasporeda neprijatelja, stožerne trenadže, pridodane desetine Vojne policije 9. gmtbr. i na okolnost zapovijedi za povlačenje (dana 17.12.2007., listovi 5052-5056 spisa),
- Franju Feldija – predloženog na okolnosti planiranja operacije „Džep 93“, sustava zapovijedanja, faktičnog zapovijedanja akcijom, prisustvovanja raščlambi akcije „Džep 93“ (01.10.93.), kao i o razlozima smjene I okrivljenog te o čemu se ona razlikovala od uobičajenog i propisanog načina utvrđivanja odgovornosti vojnih osoba (dana 18.12.2007., listovi 5058-5064 spisa),
- Garija Devčića – predloženog na okolnosti dobivanja usmene zapovijedi od I optuženog Rahima Ademija da se Izviđačka satnija ZP Gospić podčinjava zapovjedništvu Sektora I te shodno tome prijema zadatka od II optuženog Mirka

Norca te na okolnosti tijeka akcije „Džep 93“ (dana 18.12.2007., listovi 5064-5065 spisa),

- Vladimira Lelasa – predloženog na okolnosti priprema za akciju „Džep 93“, postojanja Sektora I, djelovanja na taktičko-operativnom pravcu Lički Osik – Ljubovo – Korenica, da je I optuženi Rahim Ademi dolazio na to područje (koje se nalazilo izvan područja akcije) dana 12.09.1993.g. te na okolnost sastanka na Velebnom (dana 19.12.2007., listovi 5067-5069 spisa),
- ugroženog svjedoka broj 17 – predloženog na okolnosti stradavanja Sare i Ljubice Kričković te općenito stradavanja civila (dana 16.01.2008., listovi 5092-5093 spisa),
- ugroženog svjedoka broj 22 – predloženog na okolnosti stradavanja Milana Rajčevića, Boje Vujnović i Pere Krajnovića te postupanja Hrvatske vojske s imovinom (dana 16.01.2008., listovi 5094-5095 spisa),
- ugroženog svjedoka 7 – predloženog na okolnosti zarobljavanja Milana Jovića i postupanja prema imovini (dana 30.01.2008., listovi 5140-5142 spisa),
- Vagn Ove Moebjerg Nielsena – predloženog na okolnosti o stradanim civilima, o prenošenju informacija vezano uz to koje su intervencije poduzete (dana 20.02.2008., listovi 5543-5546 spisa),
- John A. MacInnisa – predloženog na okolnosti stanja koje je zatekao 17.09.1993. u Medačkom džepu, stradavanja civila, uz okolnost da je on bio zamjenik zapovjednika UNPROFOR-a na terenu (dana 21.02.2008., listovi 5550-5553 spisa),
- Stig Olof Bertil Sandgrena – predloženog na okolnost što je vidio i utvrdio na terenu (dana 21.02.2008., listovi 5548-5550 spisa),
- Sean Hynesa – predloženog na okolnost onog što je vidio u selu Strunići, Čitluk i Sitnik, (dana 22.02.2008., listovi 5559-5562 spisa),
- Klaus Byrjalsena – predloženog na okolnost onog što je vidio u Donjem selu, Vrličima i Čitluku (dana 22.02.2008., listovi 5557-5559 spisa),
- Steve Marissink – predloženog na okolnost onog što je zatekao na terenu s obzirom da je on autor izvješća koji se nalazi u spisu (dana 28.02.2008., listovi 5572-5576 spisa),
- Gorana Kovačevića – predloženog na okolnosti postojanja Sektora I, sačinjenja sigurnosne prosudbe akcije „Džep 93“ od 28.09.1993. (dana 04.03.2008., listovi 5614-5616 spisa),
- Joseph Cooper Hollanda – predloženog na okolnost istraživanja zločina nakon operacije hrvatske vojske (dana 17.03.2008., listovi 5649-5653 spisa),
- Marinu Rukavinu – predloženu na okolnosti da je prilikom sastanka održanog 03. rujna 1993. godine u sjedištu 9. gmtbr., general Janko Bobetko obavijestio rukovodeći sastav brigade da će on osobno zapovijedati akcijom Medački džep, a da je za neposredno izvođenje akcije osobno zadužio II optuženog Mirka Norca te da na tom sastanku, na kojem su razrađene neposredne pripreme za izvođenje akcije nije prisustvovao I optuženi Rahim Ademi, (dana 17.04.2008., listovi 5775-5777 spisa).

Putem video konferencijske veze s Beogradom (Republika Srbija) izvanraspravno su ispitani i uz suglasnost stranaka na glavnoj raspravi su pročitani zapisnici o iskazima svjedoka i to:

- ugroženog svjedoka broj 36 – predloženog na okolnosti vezane uz Nikolu Vujnovića te aktivnosti vezane u selu Čitluk, zapisnik od 06.02.2008., (listovi 5152 -5154 spisa),

- ugroženog svjedoka broj 1 – predloženog na okolnosti ubojstva Boje Pjevač, identiteta, uništenja imovine, zagađenja bunara i smaknuća Milana Rajčevića, zapisnik od 06.02.2008., (listovi 5154-5156 spisa),
- ugroženog svjedoka broj 15 – predloženog na okolnosti paljenja kuća, krađe stoke i zlostavljanja civila, zapisnik od 06.02.2008., (listovi 5157-5158 spisa),
- Žarka Vojvodića – predloženog na okolnost zarobljavanja grupe srpskih vojnika, posebno na okolnost zarobljavanja srpskog vojnika Despića, zapisnik od 07.02.2008., (listovi 5159-5161 spisa),
- Nikole Bulja – predloženog na okolnost njegovog zarobljavanja kao srpskog vojnika, zapisnik od 07.02.2008., (listovi 5161-5162 spisa),
- Radivoja Nikolića – predloženog na okolnost identifikacije šest leševa i ženskog leša sa kojeg su odsječeni prsti, zapisnik od 08.02.2008., (listovi 5164-5165 spisa),
- Želimira Martića – predloženog na okolnost identiteta žrtava i stavljanja oznaka na njihova tijela, zapisnik od 08.02.2008., (listovi 5165-5167 spisa)⁷,
- ugroženog svjedoka broj 28 – predloženog na okolnost identiteta poginule Ljiljane Jelače, zapisnik od 10.03.2008., (listovi 5639-5640 spisa),
- ugroženog svjedoka broj 27 – predloženog na okolnosti stradavanja Milana Rajčević i Đure Krajnović, zapisnik od 10.03.2008., (listovi 5640-5641 spisa),
- ugroženog svjedoka broj 2 – predloženog na okolnost stradavanja civilnih osoba i imovine u Divoselu, zapisnik od 10.03.2008., (listovi 5641-5642 spisa)⁸,
- ugroženog svjedoka broj 12 – predloženog na okolnost pogibije Milke Bjegović te bijega iz Divosela, zapisnik od 18.03.2008., (listovi 5656-5659 spisa)⁹,
- ugroženog svjedoka broj 33 – predloženog na okolnosti postupanja prema imovini 12.09.1993. te na okolnosti pogibije Anđe i Milana Jovića te Milke Bjegović, zapisnik od 19.03.2008., (listovi 5661-5662 spisa),
- Milke Radaković – predloženog na okolnosti pljačke, zapisnik od 19.03.2008., (listovi 5662-5663 spisa),
- Božidara Matića – predloženog na okolnost pljačke u Čitluku te pogibije Jurice i Save Kričković i na okolnost identifikacije, zapisnik od 19.03.2008., (listovi 5663-5665 spisa).¹⁰

Putem video konferencijske veze sa Stavangenom (Norveška) izvanraspravno je ispitan i uz suglasnost stranaka na glavnoj raspravi je pročitani iskaz svjedoka i to:

- Vladimira Divjaka – predloženog na okolnosti njegovog zarobljavanja kao srpskog vojnika, zapisnik od 08.02.2008., (listovi 5167-5169 spisa); pročitani 11.02.2008., (listovi 5170-5171).

Putem video konferencijske veze s Washingtonom, DC; Grand Rapidsom, Michigan i Chicagom, Illinois; (Sjedinjene Američke Države) izvanraspravno su ispitan i uz suglasnost stranaka na glavnoj raspravi su pročitani zapisnici o iskazima svjedoka i to:

⁷ Zapisnici s iskazima ugroženih svjedoka broj 36, 1, 15, svjedoka Žarka Vojvodića i Nikole Bulja, Radivoja Nikolića i Želimira Martića pročitani su 11.02.2008. (listovi 5170-5171 spisa).

⁸ Zapisnici s iskazima ugroženih svjedoka broj 28, 27 i 2 pročitani su 11.03.2008. (list 5643 spisa).

⁹ Zapisnik s iskazom ugroženog svjedoka broj 12 pročitani je 18.03.2008 (list 5658 spisa).

¹⁰ Zapisnici s iskazima ugroženog svjedoka broj 33, Milke Radaković te Božidara Matića pročitani su 27.03.2008. (list 5671 spisa).

- Đure Dmitrovića – predloženog na okolnost njegovog zarobljavanja kao srpskog vojnika, zapisnik od 18.03.2008., (listovi 5659-5660 spisa),¹¹
- Steve Potkonjaka – predloženog na okolnost identifikacije, granatiranja Počitelja te pogibije Mile Pejnovića i Dušana Vujnovića, od 27.03.2008., (listovi 5672-5673 spisa),¹²
- Branka Pjevića – predloženog na okolnost pronalaska leša izmasakriranog muškarca, od 28.03.2008., (listovi 5679-5680 spisa).¹³

Putem video konferencijske veze s Kingstonom, Ontario i u određenom mjestu okruga Princ Edward Island;¹⁴ (Kanada) izvanraspravno su ispitani i uz suglasnost stranaka na glavnoj raspravi su pročitani zapisnici o iskazima svjedoka i to:

- Thomasa Jamesa Calvina – predloženog na okolnost implementacije i provedbe sporazuma o prekidu vatre, o onome što se dešavalo na terenu, o ulozi I optuženog Rahima Ademija i općenito o stanju u Medačkom džepu od 11.03.2008., (listovi 5643-5648 spisa),¹⁵
- ugroženog svjedoka broj 6 – predloženog na okolnost tijeka operacije, pronalaska leševa na terenu, a osobito na aktivnosti vezano uz Počitelj, Čitluk i Ribnik od 19.03.2008., (listovi 5665-5667 spisa).¹⁶

Uz suglasnost stranaka pročitani su:

- zapisnik o ispitivanju ugroženog svjedoka 25 od 04. lipnja 2002. godine (listovi 5145-5149 spisa), koji je umro,¹⁷ predložen na okolnost paleža i pljačke Divosela te pogibije Milana i Anđe Jović; pročitani 30.01.2008. (list 5139 spisa).

Bez suglasnosti stranaka, a na temelju članka 331. stavak 1. točka 1. ZKP-a, pročitani su:

- zapisnik o ispitivanju ugroženog svjedoka broj 11 od 06.-08. svibnja 1998. godine (listovi 5798-5804 spisa) i od 30. svibnja 2002. godine (listovi 5805-5811 spisa), predložen na okolnost stradavanja civila Boje Vujnović i Nikole Jerković,
- zapisnici o ispitivanju ugroženog svjedoka broj 14 od 06. svibnja 1998. godine (listovi 5811-5817 spisa) i od 22. ožujka 2001. godine (listovi 5818-5824), predložen na okolnost pogibije Milana i Anke Jović, Milke Bjegović te stradavanja civila,
- zapisnik o ispitivanju ugroženog svjedoka broj 29 od 07. svibnja 1998. godine (listovi 5825-5829 spisa), predložen na okolnost ranjavanja Anke Rajčević i na okolnosti vezane uz Dragana Pavlicu,¹⁸
- zapisnici o ispitivanju ugroženog svjedoka broj 9 od 27.-29.04.1999. godine (listovi 5903-5912 spisa), od 20.05.1999. godine (listovi 5914-5917 spisa), od 13.-15.07.1999. godine (listovi 5918-5927 spisa), od 07.-08.09.1999. godine (listovi 5928-5933 spisa), od 07.-08.03.2000. godine (listovi 5934-5938 spisa), te od 09.06.2003. godine (listovi

¹¹ Zapisnik s iskazom svjedoka Đure Dmitrovića pročitani je 27.03.2008 (list 5671 spisa).

¹² Zapisnik s iskazom svjedoka Steve Potkonjaka pročitani je 07.04.2008. (list 5701 spisa).

¹³ Zapisnik s iskazom svjedoka Branka Pjevića pročitani je 07.04.2008. (list 5701 spisa).

¹⁴ Ime mjesta (boravišta ugroženog svjedoka broj 6) javnosti je nepoznato jer je riječ o uskrati podataka (članak 238.a ZKP-a).

¹⁵ Zapisnik s iskazom svjedoka Thomas James Calvin pročitani je 17.03.2008. (list 5653 spisa).

¹⁶ Zapisnik s iskazom ugroženog svjedoka broj 6 pročitani je 27.03.2008. (list 5671 spisa).

¹⁷ Dokaz o smrti na listu 5144 spisa.

¹⁸ Zapisnici s iskazima ugroženih svjedoka broj 11, 14 i 29 pročitani su 17.04.2008. (list 5778 spisa).

5939-5941 spisa), predložen na okolnost mrtve stoke te na okolnost pronalaska leševa i izvješćivanja zapovjednika o stanju na terenu,¹⁹

- zapisnik o ispitivanju ugroženog svjedoka broj 3 od 29. rujan 1998. (listovi 5788-5795 spisa), koji je umro (list 5714 spisa), predložen na okolnost na okolnosti stradavanja Nikole i Momčila Vujnovića, Ljiljane Jelače i Milana Matića te stradavanja sestara Kričković.²⁰

3.1.1. Razlozi za čitanje zapisnika s iskazima svjedoka

Zapisnik s iskazom ugroženog svjedoka broj 25 pročitani je uz suglasnost stranaka (članak 331. stavak 1. točka 4. ZKP-a). Radi se o svjedoku koji je ispitan od strane istražitelja Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (dalje u tekstu: MKSJ) i koji je umro. Uz suglasnost stranaka pročitani su i zapisnici s iskazima svjedoka ispitanih putem videokonferencijske veze.

Za čitanje iskaza ugroženih svjedoka broj 3, 9, 11, 14, i 29 nije postojala suglasnost stranaka. Braniteljica I optuženika, odvjetnica Jadranka Sloković, navela je da se protivi čitanju iskaza jer smatra da bi se time povrijedilo pravo na pravično suđenje okrivljenika. Iako bi po ZKP-u postojali uvjeti za čitanje tih iskaza, smatra da u konkretnoj situaciji zbog specifičnosti predmeta i primjene prava to ne bi moglo doći u obzir. Naime, riječ je o iskazima koje je uzela jedna stranka u postupku i to tužitelj, a te iskaze nije uzimao sud, niti je obrana znala kada je to ispitivanje bilo, a samim tim nije niti imala mogućnost prisustvovati ispitivanju pa samim tim niti postavljati pitanja. Prema hrvatskom kaznenom postupku takve iskaze uzima sud i obrana tu mogućnost ima, a s obzirom na to da se to radilo u postupku predviđenom pred MKSJ, onda je te iskaze uzimala jedna stranka. Istaknula je da ti iskazi u ovoj situaciji ne bi niti mogli biti čitani pred MKSJ jer prema Pravilniku o postupku i dokazima²¹ nema uvjeta za njihovo čitanje, a praksa MKSJ je da u takvoj situaciji bi bila povrijeđena garancija zaštite prava okrivljenika. Prema članku 28. stavku 4. Zakona o primjeni Statuta Međunarodnog kaznenog suda i progonu za kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava ("Narodne novine" broj 175/03, dalje u tekstu: ZPSMKS), dokazi koje je prikupio Haški sud mogu biti izvedeni ako bi mogli biti izvedeni na MKSJ, a što ovdje nije situacija.

Iskazi ugroženih svjedoka (broj 3, 9, 11, 14, i 29) dani su dragovoljno, potpisani su uz odgovarajuće potvrde svjedoka i prevoditelja, sadrže deklaraciju točnosti, a sve sukladno Pravilniku Haškog suda. Izjave su prevedene od strane kvalificiranog prevoditelja čiji je rad odobrilo tajništvo MKSJ. Nadalje, okolnosti o kojima su ti svjedoci iskazivali su one okolnosti o kojima su drugi svjedoci, ispitani neposredno i putem videokonferencijske veze u ovom postupku, već iskazivali. Obrana je svjedoke koji su tako ispitivani mogla ispitivati i na te okolnosti jer je iskaze ovih ugroženih svjedoka imala i ranije. Uz to, obrana je imala i mogućnost predlaganja izvođenja dokaza i na okolnosti o kojima su iskazivali ugroženi svjedoci čiji su iskazi pročitani. Nadalje, iskazi tih svjedoka uzimani su sukladno Pravilniku, od tijela MKSJ koji je ovlašteno upravo i na takvo postupanje. Isto tako, okolnosti o kojima iskazuju ti svjedoci ne odnose se neposredno na djela i ponašanje ovdje optuženika, već eventualno na njihove podređene. Zato čitanje

¹⁹ Zapisnici s iskazima ugroženog svjedoka broj 9 pročitani su 18.04.2008. (list 5830).

²⁰ Zapisnik s iskazom ugroženog svjedoka broj 3 pročitani su 17.04.2008. (list 5778 spisa).

²¹ Pravilnik o postupku i dokazima MKSJ s izmjenama i dopunama (dalje u tekstu: Pravilnik) nalazi se objavljen na Internet adresi <http://www.un.org/icty/bhs/icty/documents/old/IT32Rev39-BCS.doc>.

iskaza ovih svjedoka ne predstavlja kršenje prava na pravično suđenje, a time ne predstavlja niti povredu Pravilnika.²²

U postupku je utvrđeno da je ugroženi svjedok broj 3 umro. Pravna situacija je istovjetna kao i u odnosu na ugroženog svjedoka broj 25, a za čitanje potonjeg zapisnika postojala je suglasnost stranaka. Budući da je ugroženi svjedok broj 3 umro, a imajući na umu ovdje navedeno, nisu postojale pravne zapreke za čitanje zapisnika s iskazom tog svjedoka (članak 331. stavak 1. točka. 1. ZKP-a).

Za ugroženog svjedoka broj 9 pribavljena je medicinska dokumentacija te nalaz i mišljenje vještaka o mogućnosti pristupanja i svjedočenja.²³ Iz nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka dr. Davora Strinovića i prim. dr. Josipa Parazajdera od 19.03.2008. proizlazi da se radi o izuzetno teškom bolesniku sa dijagnozom zloćudnog tumora te da je u bilo kojem trenutku moguća egzacerbacija bolesti. Na temelju nalaza i medicinske dokumentacije, mišljenje je vještaka da ugroženi svjedok broj 9 ne može u takvom zdravstvenom stanju pristupiti sudu i dati iskaz. Stoga je nedvojbeno utvrđeno da ugroženi svjedok broj 9 nije u mogućnosti pristupiti na glavnu raspravu i iskazivati, a niti je u mogućnosti biti izvanraspravno ispitan. Dolazak na Sud, a i ispitivanje ugroženog svjedoka, nije moguće zbog bolesti čime su ispunjeni uvjeti za čitanje zapisnika o iskazima navedenog svjedoka (članak 331. stavak 1. točka 1. ZKP-a).

Ugroženi svjedoci broj 11, 14 i 29 nalaze se u inozemstvu. Postupajući po zamolnici ovog suda, istražni sudac Specijalnog suda za ratne zločine u Beogradu, Republika Srbija pribavio je podatke i medicinsku dokumentaciju za navedene svjedoke.²⁴ Zbog zdravstvenog stanja i podataka navedenih u potvrdi o medicinskom stanju i nastupanju privremene spriječenosti za rad, ugroženi svjedok broj 11 obavijestio je navedeni sud u Beogradu da nije u mogućnosti pristupiti na sud, niti doći u Zagreb radi davanja iskaza. Prema medicinskim podacima navedenim u zdravstvenom kartonu i otpusnom pismu, ugroženi svjedok broj 14 (rođena 1921. godine) nije u mogućnosti dolaziti u Zagreb, a niti u Beograd radi davanja iskaza. Ugrožena svjedokinja broj 29 (rođena 1936. godine) je starije životne dobi, srčani bolesnik, bez rodbine i dostavila je podatke da zbog bolesti nije u mogućnosti prisustvovati ispitivanju, a i dopis u kojem je navela da ne želi svjedočiti. Iz navedenog jasno proizlazi da ispitivanje ugroženih svjedoka nije moguće jer je njihov dolazak na Sud nemoguć ili znatno otežan zbog bolesti i starosti pa su ispunjeni uvjeti za čitanje zapisnika o njihovim iskazima (članak 331. stavak 1. točka 1. ZKP-a).

3.2. Dokumentacija, snimke i ostalo

3.2.1. Pročitani dokumenti

Pročitani su sljedeći dokumenti (članak 330. stavak 1. ZKP-a):

²² U tom smislu postoji i sudska praksa MKSJ u predmetima IT-03-68 od 02.11.2004 i IT-01-47-T od 02.07.2004.

²³ Medicinska dokumentacija te nalaz i mišljenje koji sadrži podatke o bolesti ugroženog svjedoka broj 9, a koji bi mogli poslužiti za utvrđivanje ili otkrivanje istovjetnosti svjedoka broj 9, su pohranjeni u sefu suda jer je riječ o ugroženom svjedoku s posebno određenim načinom sudjelovanja i ispitivanja u postupku (članak 329. stavak 4. u svezi s člankom 238.c i 238.d ZKP-a, zapisnik s glavne rasprave od 19.09.2007., list 4456 i 4457 spisa).

²⁴ Medicinska dokumentacija i podaci koji bi mogli poslužiti za utvrđivanje ili otkrivanje istovjetnosti ugroženih svjedoka broj 11, 14 i 29 pohranjeni su u sefu suda jer je riječ o ugroženim svjedocima (v. gore).

- referat od 19. kolovoza 1993. godine sačinjen od II optuženog Mirka Norca, predložen na okolnosti postojanja samovolje u izvršenju borbenih zadaća i općenito u stanju u brigadi, na listovima 3608-3610 spisa (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- pregled izvanrednih događaja u ZP Gospić od 01. kolovoza do 31. listopada 1993., predložen na okolnost što se na događalo terenu, na listovima 3612-3613 spisa (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- mjesečni plan rada zapovjedništva ZP Gospić za rujna 1993., predložen na okolnost obilaska postrojbi, sustava izvješćivanja, obavještavanja o zapaženom i poduzetom, na listovima 3614-3640 spisa (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- prosudba 2/9 mtbr. (gračacka) iz kolovoza 1993., predložen na okolnost postojanja obavještajnih podataka o smjerovima kretanja i planovima neprijateljske vojske, na listovima 3641-3644 spisa (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- prosudba 2/9 mtbr (gračacka) od 25.07.1993., predložen na okolnost postojanja obavještajnih podataka o smjerovima kretanja i planovima neprijateljske vojske, na listovima 3653-3656 spisa (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- popis pripadnika 9. gmtbr., predložen na okolnost tko su bili pripadnici, na listovima 3146-3149 spisa (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- dokument „Anti-teroristička jedinica Lučko“ DC-451, svežanj XXII na listovima 3659-3665 spisa (dana 10.07.2007., list 3938 spisa),
- zapovijed od 06.09.1993. na listovima 2470-2473 i na listovima 2484-2485 spisa (dana 10.07.2007., list 3942 spisa),
- zapovijed od 06.09.1993. na listovima 2474-2478 spisa, zapovijed od 06.09.1993. na listovima 2479-2483 spisa i zapovijed od 06.09.1993. na listovima 2484-2485 spisa (dana 10.07.2007., list 3942 spisa),
- zapovijed od 07.09.1993. na listovima 2502-2511 spisa (dana 10.07.2007., list 3943 spisa),
- zahvalnica MUP-a na listu 4331 spisa (dana 16.07.2007., list 4325 spisa),
- dokument „Poduzimanje operativno-represivnih mjera i radnji u svezi zapovijedi ministra obrane Gojka Šuška na području zone Gospić“ od 28. rujna 1993. na listu 3589-3591 spisa (dana 18.07.2007., list 4341 spisa),
- dokument „Operativna saznanja povodom akcije na području Gospića – 71. bojna vojne policije – služba krim. vojne policije“ od 28. rujna 1993. na listovima 3586-3588 spisa (dana 18.07.2007., list 4341 spisa),
- dokument „Operativno izvješće Uprave Vojne policije, Odjel kriminalističke vojne policije“ od 02.10.1993. na listu 3581-3585 spisa, osim trećeg i petog odlomka odozgo na listu 3581 spisa te prvog odlomka odozdo na listu 3583 spisa (dana 18.07.2007., list 4341 spisa),
- dokument „Analiza akcije Džep“, sačinjena od Sigurnosno informativne službe Rijeka od 21. listopada 1993. na listovima 4548-4550 spisa (dana 10.10.2007., list 4544 spisa),
- dokument „Sigurnosna prosudba akcije Džep '93“, Klasa: 804-01/93-01/03, Ur. broj: 3178-21-93-04-4, od 28. rujna 1993. na listovima 4551-4553 spisa (dana 10.10.2007., list 4545 spisa),
- Konačni izvještaj o operacijama u Medačkom džepu Canbat 1 od 30.09.1993. na listovima 3033-3047 spisa (dana 29.10.2007., list 4796 spisa)

- izvještaj UNPROFOR-a o operaciji „Medački džep“ i procjeni ljudskih žrtava i materijalne štete (osim pod točkama 34 – 38 – sažeci izjava svjedoka) na listovima 3129-3144 spisa (dana 29.10.2007., list 4796 spisa),
- izvještaj o akciji Medački džep J. C. Hollanda od 03.02.1994.g. s aneksima A) i C) (izvještaj o sudsko-medicinskom pregledu Liječnika za ljudska prava iz Bostona, dr. Kirschen, od 10.01.1994.g.) na listovima 4806-4872 spisa (osim pod točkama 9 - 26 - sažeci izjava svjedoka, 108 – 114 – pravne preporuke te aneksa B), D) do K)), (dana 30.10.2007., list 4804 spisa),
- izvješće Civilne policije UN-a, istražitelja Stiga Sandgrena, o pronalasku leša broj 19 na lokaciji broj 17 od 23.03.1994.g. na listovima 3442-3454 spisa (dana 14.11.2007., list 4913 spisa),
- nalaz i mišljenje dr. Zorana Stankovića, spec. za sudsku medicinu (u odnosu na Vladimira Divjaka) na listovima 3531-3534 spisa (dana 14.11.2007., list 4913 spisa),
- dopis – poruka o situaciji u Metku Gospićkom području, od Jeannie Peterson Cedricu Thornberryu od 11.09.1993. na listu 4953-4954 spisa i oznake NTD²⁵ 7-10 (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- posebno izvješće Ureda vojnih promatrača UN-a Sektora jug Glavnog stožeru vojnih promatrača UN-a od 13.09.1993. na listu 4955 spisa i oznake NTD 8-11 (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- pismo Bo Pellnasa brigadiru Rahimu Ademiju od 14.09.1993. na listu 4956 spisa i NTD 2-5 (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- pismo generala J. A. MacInnisa Janku Bobetku od 15.09.1993. na listu 4957 spisa i NTD 4-7 (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- zapisnik o sastanku u operativnoj zoni Gospić od 19.09.1993., sačinio Ove Nielsen, na listovima 4958-4959 spisa i NTD 5-8 (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- dopis brigadira Rahima Ademija o traženju postupka s poginulim neprijateljskim vojnicima od 13.09.1993. na listu 3682 spisa (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- obrazloženje – operativni djelatnik kriminalistike Vojne policije, II. satnije Gospić, Mile Prpić i zapovjednik 71. bojne Vojne policije Goran Vrban, na listu 3683 spisa (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- sporazum o kontroli „Medačkog džepa“ od strane UNPROFOR-a na listu 3593 spisa, (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- izvješće veterinarske struke ZP Gospić o sanaciji novooslobođenog područja – Zapovjedništvo ZP Gospić, Odjel logistike od 18.09.1993. na listovima 3603-3607 spisa (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- službenu bilješku o razmjeni 51 mrtvog tijela PS Otočac od 17.09.1993. na listu 3681 spisa (dana 27.11.2007., list 4951 spisa),
- izmjena zapovijedi za obranu Glavnog stožera ZZP Gospić Klasa:8/93-01/04, Ur. broj: 1043-03/1-93-78 od dana 13.06.1993. kojom se regulira pridodavanje Domobranske bojne Gospić i Lovinac 9. gmtbr. (što je iskorišteno u taktičkoj operaciji „Džep 93“) na listovima 4579-4580 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),

²⁵ Oznaka „NTD“ označava „naknadno tiskani dokument“ koji se nalazi na dostavljenim nosačima zapisa (CD-ima), a koji su predloženi za izvođenje ali nisu dostavljeni na Sud od strane Državnog odvjetništva u tiskanom obliku (već samo na nosaču zapisa). Takvi dokumenti su nakadno tiskani (nakon zaprimanja spisa) u fazi pripreme za glavnu raspravu (glava XX ZKP-a) i uvezani u predmet.

- izmjena i dopuna zapovijedi za obranu Klasa: 8/93-01/09, Ur. broj:1043-05-93-26 od 29.06.1993. kojom se regulira da se topnička bitnica od 130 mm iz ZP Gospić pridodaje 9. gmtbr te da su time ustrojene dvije topničko-raketne skupine, na listu 4581 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- zabilješka s dnevnog sastanka NGSHV sa načelnicima uprave GSHV od 16.09.1993. u kojoj se ocjenjuje taktička operacija „Džep 93“, na listu 4583 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- popis dokumenata elaborata operacije „Džep 93“ ZP Gospić, predložen na okolnost da je zapovijed za napad od 06.09.1993. izdana u pisanoj formi, kao i zapovijed za formiranje Sektora I., na listovima 5485-4587 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- izvješće o izvršenom nadzoru ZP Gospić Klasa: 81/93-02/09, Ur.broj:512-06-04-93-8, od 27.05.1993., u kojem se konstatira da je plan za otklanjanje nedostataka ZP Gospić ostvaren 90% te da stoga nije bilo razloga da GS šalje Prpića u ZP Gospić, na listovima 4588-4594 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- zabilješka s dnevnog sastanka NGSHV s načelnicima uprave GSHV od 22.09.1993., predložena na okolnost informiranja načelnika uprava GSHV o stanju u Lici nakon akcije „Džep 93“ gdje se navodi da je bilo problema prilikom i nakon povlačenja, na listovima 4596-4600 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- potvrda Uprave za zdravstvo MORH-a Klasa:035-01/93-03/44, Ur.broj:512-22-01-93-100 od 20.10.1993. kojom se potvrđuje da je Krešimir Tomljenović predao načelniku saniteta Korneliju Brkiću 134 fotografije, predložena na okolnost neistinitosti iskaza svjedoka Kornelija Brkića te činjenice da je Tomljenović surađivao sa Brkićem, a ne Ademijem, na listu 4601 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- zapovijed o prekidu borbene aktivnosti ZP Gospić od 17.06.1993., Klasa:8/93-01/04, Ur.broj:1043-03/1-93-81, koja je izdana na temelju zapovijedi GSHV, na listu 4602 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- odgovor brigadira Rudolfa Brlečića načelniku GSHV od 29.06.1993., predložen na okolnost postojanja dvostruke linije zapovijedanja, jer NGSHV komunicira sa Brlečićem, a ne sa zamjenikom zapovjednika ZP Gospić Ademijem, na listu 4603-4605 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- izvješće Uprave za vidove načelnika brigadira Rudolfa Brlečića upućeno NGSHV od 12.08.1993., predloženo na okolnost postojanja dvostruke linije zapovijedanja, jer Rahim Ademi kao zamjenik zapovjednika ZP Gospić nije bio upoznat s tim izvješćem, na listovima 4606-4607 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- izvješće o izvršenom nadzoru 9. gmtbr i LOB ZP Gospić Klasa:81/93-02/09, Ur.broj: 512-06-04-93-12 od 01.08.1993. upućenog NGSHV, predloženo na okolnost da je zapovjedništvu 9. gmtbr. bilo zapovjedbno da do 04.08.1993. doradi zapovijed za napad te da je NGSHV planirao akciju vrlo detaljno, na listovima 4608-4626 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- dokumenti plana veze 9. gmtbr. sačinjenog po satniku Milanu Franiću, a odobreno od zapovjednika 9.gmtbr. Mirka Norca, od 08.09.1993., na okolnost postojanja Sektora I u operaciji „Džep 93“, na listovima 4626-4635 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- zapovijed zamjenika zapovjednika ZP Gospić zapovjedništvu Sektora I, Klasa: 8/93-01/04, Ur.broj:1043-03/1-93-110 od dana 09.09.1993., predložena na okolnost postojanja Sektora I, na listu 4636 spisa (dana 16.01.2008., list 5092 spisa),

- zapovijed ZP Gospić Klasa: 8/93-01/04, Ur.broj: 1043-03/1.93-111 od 10.09.1993., predložena na okolnost postojanja Sektora I, na listu 4637 spisa (dana 16.01.2008., list 5092 spisa),
- zapovijed GSHV o predpočinjavanju 138. brigade HV-a pod zapovijedanje OG-1, Klasa: 8/93-02/04, Ur.broj:512-06-05-93-309 od dana 11.09.1993., predložena na okolnost da je Ademi dobio zadaću za vrijeme trajanja operacije „Džep 93“ na drugom području, na listovima 4638-4639 spisa (dana 16.01.2008., list 5092 spisa),
- dnevno izvješće zapovjedništva 9. gmtbr Klasa: 81/93-02/06, Ur.broj: 3178-37-93-139 od 14.09.1993., predloženo na okolnost postojanja Sektora I, na listu 4640 spisa (dana 16.01.2008., list 5092 spisa),
- dopis ministra obrane Gojka Šuška UNPROFOR-u br. 512-01-93-3180 od 15.09.1993., na okolnost upućivanja generala bojnika Stipetića u ZP Gospić radi nadgledanja povlačenja, na listu 4641 spisa, s dopisom na engleskom jeziku na listu 4642 spisa i prilogom sporazumom na listu 4643 spisa (dana 16.01.2008., list 5092 spisa),
- prijedlog odluke predsjedniku Republike Hrvatske od 11.10.1993. na listu 4644 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- izvješće veterinarske struke ZP Gospić o sanaciji novooslobođenog prostora od 18.09.1993. na listovima 4645-4647 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- izvješće Uprave za zdravstvo MORH-a, savjetnika za veterinarsku struku upućeno MORH-u od 24. rujna 1993. na listovima 4648-4649 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- izvješće o radu sanitetske struke od 19.09.1993. upućeno upravi za zdravstvo MORH-a na listovima 4650-4653 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- privremeno uputstvo za rad postrojbi Vojne policije Hrvatske vojske od 06.01.1992. na listovima 4655-4665 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- dnevno izvješće Zapovjedništva ZP Gospić od 16.09.1993. na listovima 4666-4667 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- dopis glavnog vojnog promatrača UNPROFOR-a brigadnog generala Bo Pellnasa od 14.09.1993. na listu 4668 spisa, kao i primjerak Sporazuma o nadzoru na listu 4669 spisa te dopis NGSHV-a zapovjedniku snaga UNPROFOR-a na listu 4669 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- izvještaj o sastanku UNPROFOR-a i hrvatskih snaga od 16.09.1993. na listovima 4671-4675 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- izvještaj komisije za utvrđivanje gubitaka Glavnog štaba srpske vojske od 18.09.1993. na listovima 4676-4679 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- dokument „Zapovijest komandanta“ 9. mtbr za nasilno izviđanje i borbena dejstva od 08.09.1993. na listu 4680 spisa (dana 18.01.2008., list 5134 spisa),
- dio knjige generala Janka Bobetka „Sve moje bitke“ koji se odnosi na akciju „Džep 93“ na stranici 378-384 preslike na stranicama 4681-4687 spisa istovjetne izvorniku knjige izdane u Zagrebu, 1996., sa naznakom „Zagreb, 1996.g.“ (dana 18.01.2008., list 5135 spisa),
- UNPROFOR-ovo izvješće – Stožer vojnih promatrača UN-a, Sektor Jug, predloženo na okolnost da je na sastanku 18.09.1993. UNPROFOR ustvrdio da su na terenu uočeni manji incidenti koji se trebaju tamo i rješavati (Nielsen) na listu 4688-4690 spisa (dana 29.01.2008., list 5137 spisa),

- zapovijed za pohvaljivanje brigadira Ademija od 15.09.1993. na listu 4696 (dana 29.01.2008., list 5137 spisa),
- dokument Glavnog stožera Zapovjedništva ZP Gospić područnom odjelu za financije Gospić od 09.08.2003. o osnovi za obračun plaće od 17.04.1993. za brigadira Ademija, na listu 4697 spisa (dana 29.01.2008., list 5137 spisa),
- izvješće Domobranske bojne Gospić o izvanrednom događanju od 09.09.1993. tijekom trajanja akcije „Džep '93“ upućeno Zapovjedništvu ZP Gospić, Odjel za domobranstvo, potpisano od strane zapovjednika Milana Kosovića na listu 4698 spisa (dana 09.01.2008., list 5137 spisa),
- dopis kapetana Beneta upućeno J. Peterson i to prijevod istog na listu 3943 spisa (dana 27.03.2008., list 5671 spisa),
- transkript audio kazete od 16. rujna 1993. na listovima 3077-3084 spisa (dana 27.03.2008., list 5671 spisa),
- spisak poginulih i ranjenih pripadnika 9. gmtbr. u razdoblju od 09.09. do 13.09.1993. na listovima 5518 i 5519 spisa (dana 07.04.2008., list 5701 spisa)
- dnevno izvješće od 13.09.1993. na listu 5520 spisa (dana 07.04.2008., list 5701 spisa),
- dnevno izvješće od 14.09.1993. na listu 5521 spisa (dana 07.04.2008., list 5701 spisa),
- dnevno izvješće od 15.09.1993. na listu 5522 spisa (dana 07.04.2008., list 5701 spisa),
- dnevno izvješće na listu 5523 spisa (dana 07.04.2008., list 5701 spisa),
- dnevno izvješće od 17.09.1993. na listovima 5524 spisa (dana 07.04.2008., list 5701 spisa),
- dnevno izvješće od 18.09.1993. na listu 5525 spisa (dana 07.04.2008., list 5701 spisa),
- dokumentacija zatražena i zapremljena od MORH-a, a i prijevod dokumenta koji je predao sudu svjedok Holland i to 17. ožujka 2008. (dana 08.04.2008., list 5712 spisa),
- prijevod bilješke „operacija“ od 07.10.1993. na listovima 5687 i 5688 spisa (dana 08.04.2008., list 5712 spisa),
- odluka od 02. travnja 2008. ministra obrane kojom se skida oznaka tajnosti dokumenata koja se čuvaju i to životopisa Krešimira Tomljenovića i raspored Krešimira Tomljenovića i zapovijed o rasporedu Krešimira Tomljenovića od 17. svibnja 1993. na listu 5708, a isto tako i životopis Krešimira Tomljenovića na listovima 5709 i 5710 spisa (dana 08.04.2008., list 5712 spisa),
- odluka Predsjednika RH o razješenjima i imenovanjima na listovima 5697-5700 spisa (dana 08.04.2008., list 5715 spisa),
- prijedlog ministra obrane Gojka Šuška od 03.12.1992. i prijedlog odluke ministra Gojka Šuška na listovima 5695 i 5696 spisa (dana 08.04.2008., list 5715 spisa),
- dopis višeg vojnog promatrača od 09.10.1993. na listovima 5725-5726 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)
- izvješće pukovnika Maisonneuve na listovima 5727-5728 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)
- dio izvješća o krim. obradi vojne akcije Medački džep od 28. listopada 2002. na listovima 5729, 5730 i 5732 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)

- službena zabilješka od 11.09.1993. na listovima 5733-5734 spisa (dana 17.04.2008., list 5777 spisa),
- dopis službe Vojne policije od 02.10.2002. na listovima 5735-5737 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)
- bilješka s 28. sjednice Savjeta za suradnju s MKSJ od 24.06.1998. na listovima 5738-5740 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)
- dopis i službenu zabilješku o sastanku u Ministarstvu pravosuđa od 28. srpnja 1999. na listovima 5741-5744 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)
- izvješće o sastanku u operativnoj zoni Gospić od 19. rujna 1993. na listovima 5745-5746 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)
- zapisnik o sastanku u Stožeru Zbornog područja Lika od 19. rujna 1993. na listovima 5747-5748 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)
- zapisnik o primopredaji dužnosti od 14.10.1993. na listovima 5749-5750 spisa, (dana 17.04.2008., list 5777 spisa)
- Odluka Predsjednika Republike Hrvatske od 11.03.1993. s prijedlogom za raspored od 17.02.1993. na listovima 5751-5753 spisa (dana 17.04.2008., list 5777 spisa),
- rečenica podcrtana crvenim na strani 202. knjige „Mir i kazna“, Florence Hartmann, (dana 20.05.2008., list 6011 spisa).
- dopis MORH-a, Vojne sigurnosne agencije od 07. travnja 2008. godine (na listovima 5606 i 5607 spisa), dana 08.04.2008., list 5715 spisa.

Pročitana je i razgledan dokument s oznakom 03599993 na listu 2569-a spisa (dana 18.07.2007., list 4340 spisa).

3.2.2. Ukratko usmeno izloženi dokumenti

Ukratko su usmeno izloženi sljedeći dokumenti (članak 330. stavak 1. ZKP-a):

- raščlamba – jačina snaga 15. korpusa (na listovima 3645-3652 spisa), predloženo na okolnost postojanja obavještajnih podataka o smjerovima kretanja i planovima neprijateljske vojske (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- prosudba za područje Divoselo, Čitluk, Medak od 06. rujna 1993. godine (na listovima 3644-3688 spisa), predloženo na okolnost postojanja obavještajnih podataka o smjerovima kretanja i planovima neprijateljske vojske (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- slučaj „Medački džep“, Uprava za obavještajno analitičke prosudbe (na listovima 3558-3578 spisa), predloženo na okolnost zapovjedne strukture te uloge I optuženog Rahima Ademija i II optuženog Mirka Norca (dana 20.06.2007., list 3923 spisa)
- operativni plan zadaća za daljnju izgradnju i jačanja zapovjedništva i postrojbi ZP Gospić za kolovoz i rujan 1993. godine (na listovima 3175-3183 spisa), predloženo na okolnost planiranja i sudjelovanja I optuženog Rahima Ademija vezano uz operaciju (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),
- zabilješka s raščlambe provedbe operativnog plana za kolovoz-rujan 1993. godine sačinjen po pukovniku Damiru Goršeti (na listovima 3184-3240 spisa), predloženo na okolnost koji je bio cilj akcije (dana 20.06.2007., list 3923 spisa),

3.2.2.1. Zapovijedi ZP Gospić i 9. gmtbr.

- zapovijedi ZP Gospić i 9. gmtbr. od 04.06.1993. godine do 08.09.1993. godine (svežanj XIV spisa), predloženo na okolnosti planiranja operacije, načina izvršenja i tko će u operaciji sudjelovati (dana 10.07.2007.) i to:
 - zapovijed o izviđanju od 04.06.1993. godine (na listovima 2247-2248 spisa), zapovijed za elektronsko izviđanje od 04.06.1993. godine (na listu 2249 spisa), naredba za elektronsko izviđanje od 04.06.1993. godine (na listovima 2250-2252 spisa), zapovijed od 17.06.1993. godine (na listu 2253 spisa), zapovijed od 17.06.1993. godine (na listovima 2254-2255 spisa), zapovijed od 28.06.1993. godine (na listovima 2256-2257 spisa), zapovijed od 02.07.1993. godine (na listu 2258 spisa), list 3938 spisa,
 - zapovijed od 05.07.1993. godine (na listu 2259 spisa), zapovijed od 05.07.1993. godine (na listu 2259 spisa), zapovijed od 07.07.1993. godine (na listovima 2260-2264 spisa), zapovijed od 07.07.1993. godine (na listovima 2265-2267 spisa), upozorba od 07.07.1993. godine (na listovima 2268-2275 spisa), zapovijed od 07.07.1993. godine (na listu 2276 spisa), zapovijed od 07.07.1993. godine (na listu 2277 spisa), zapovijed od 10.07.1993. godine (na listu 2278 spisa), zapovijed od 11.07.1993. godine (na listu 2279 spisa), zapovijed od 12.07.1993. godine (na listovima 2280-2283 spisa), zapovijed od 14.07.1993. godine (na listu 2284 spisa), zapovijed od 15.07.1993. godine (na listovima 2285-2286 spisa), zapovijed od 16.07.1993. godine (na listovima 2287-2291 spisa), zapovijed od 18.07.1993. godine (na listovima 2292-2296 spisa), zapovijed od 18.07.1993. godinu (na listovima 2297-2298 spisa), zapovijed od 19.07.1993. godine (na listovima 2299-2300 spisa), zapovijed od 21.07.1993. godine (na listu 2301 spisa), zapovijed od 22.07.1993. godine (na listovima 2302-2303 spisa), zapovijed od 23.07.1993. godine (na listovima 2304-2305 spisa), zapovijed od 23.07.1993. godine (na listu 2306 spisa), zapovijed od 28.07.1993. godine (na listovima 2307-2308 spisa i na listovima 2413-2414 spisa), list 3939 spisa,
 - zapovijed od 28.07.1993. godine (na listu 2309 spisa), zapovijed od 30.07.1993. godine (na listu 2310 spisa), naputak od 31.07.1993. godine (na listovima 2311-2315 spisa), zapovijed op. br. 4 od 31.07.1993. godine (na listovima 2316-2328 spisa), zapovijed od 01.08.1993. godine (na listovima 2329-2330 spisa), zapovijed od 03.08.1993. godine (na listu 2331 spisa), zapovijed od 03.08.1993. godine (na listu 2332 spisa), upozorba od 04.08.1993. godine (na listu 2333 spisa), zapovijed o izricanju stegovne mjere ukora Dragi Biloviću od 04.08.1993. godine (na listovima 2334-2335 spisa), zapovijed za obranu od 05.08.1993. godine (na listovima 2336-2241 spisa), zapovijed za obranu br. 6 od 06.08.1993. godine (na listovima 2342-2352 spisa), informacija o djelatnosti, stanju i promjene kod neprijatelja od 06.08.1993. godine (na listovima 2353-2354 spisa), upozorba od 07.08.1993. godine (na listu 2355 spisa), zapovijed od 07.08.1993. spisa (na listovima 2356-2365 spisa), zapovijed od 08.08.1993. godine (na listovima 2366-2367 spisa), informacija od 09.08.1993. godine (na listu 2368 spisa), informacija od 09.08.1993. godine (na listu 2369 spisa), zapovijed od 10.08.1993. godine (na listu 2370 spisa), zapovijed od 11.08.1993. godine (na listu 2371 spisa), zapovijed od 11.08.1993. godine (na listu 2372 spisa), list 3940 spisa,
 - zapovijed od 12.08.1993. godine (na listu 2373 spisa), zapovijed od 13.08.1993. godine (na listovima 2374-2375 spisa), zapovijed od 14.08.1993. godine (na listu 2376 spisa), zapovijed od 14.08.1993. godine (na listu 2377 spisa), zapovijed od

- 16.08.1993. godine (na listovima 2378-2380 spisa), zapovijed od 16.08.1993. godine (na listovima 2381-2383 spisa), zapovijed od 19.08.1993. godine (na listu 2384 spisa), referat o b/s. gmtbr. od 19.08.1993. godine (na listovima 2385-2387 spisa), napatuk od 20.08.1993. godine (na listovima 2389-2390 spisa), zapovijed od 23.08.1993. godine (na listovima 2391-2396 spisa), zapovijed od 25.08.1993. godine (na listovima 2397-2400 spisa), zapovijed od 27.08.1993. godine (na listovima 2401-2408 spisa), zapovijed od 27.08.1993. godine (na listovima 2409-2410 spisa), zapovijed od 27.08.1993. godine (na listovima 2411-2412 spisa), upozorba od 28.08.1993. godine (na listovima 2415-2418 spisa), mjesečni plan rada ZP Gospić za rujan 1993.g. od 28.08.1993. godine (na listovima 2419-2445 spisa), zapovijed od 28.08.1993. godine (na listovima 2446-2447 spisa), zapovijed od 30.08.1993. godine (na listovima 2450-2456 spisa), zapovijed od 30.08.1993. godine (na listovima 2457-2460 spisa), list 3941 spisa,
- zapovijed od 03.09.1993. godine (na listovima 2461-2462 spisa), zapovijed od 05.09.1993. godine (na listovima 2463-2464 spisa), zapovijed od 05.09.1993. godine (na listovima 2465-2466 spisa), obavještajna informacija od 05.09.1993. godine (na listu 2467 spisa), zapovijed od 05.09.1993. godine (na listovima 2468-2469 spisa), izvješće o izvršenoj zadaći od 28.08.1993. godine (na listu 2486 spisa), zapovijed od 06.09.1993. godine (na listovima 2493-2494 spisa), zapovijed od 07.09.1993. godine (na listu 2495 spisa), zapovijed od 07.09.1993. godine (na listu 2496 spisa), zapovijed od 07.09.1993. godine (na listovima 2497-2500 spisa), list 3942 spisa,
 - zapovijed od 07.09.1993. godine (na listovima 2501 spisa), zapovijed od 08.09.1993. godine (na listu 2512-2513 spisa), zapovijed od 08.09.1993. godine (na listovima 2514-2517 spisa), zapovijed od 08.09.1993. godine (na listovima 2518-2519 spisa), zapovijed od 08.09.1993. godine (na listovima 2520-2522 spisa), naredbu za veterinarsko osiguranje (na listovima 2523-2524 spisa), naredbu za sanitetsko osiguranje (na listovima 2525-2526 spisa), naredbu za tehničko osiguranje (na listovima 2527-2536 spisa), naredbu za izviđanje (na listovima 2537-2538 spisa), naredbu za elektronsko izviđanje (na listu 2539 spisa), zapovijed za logistiku (na listovima 2540-2550 spisa), list 3943 spisa,
- zapovijedi Zbornog područja Gospić i 9. gmtbr. od 09.09.1993. godine do 17.09.1993. godine (svežanj XIV spisa), predloženo na okolnosti događanja na terenu, asanaciji terena i povlačenju (dana 10.07.2007.) i to:
- zapovijed od 09.09.1993. godine (na listu 2551 spisa), zapovijed od 10.09.1993. godine (na listu 2552 spisa), zapovijed od 10.09.1993. godine (na listu 2553 spisa), zapovijed od 10.09.1993. godine (na listovima 2554-2556 spisa), zapovijed od 10.09.1993. godine (na listu 2557 spisa), obavještajna informacija od 10.09.1993. godine (na listovima 2558-2559 spisa), zapovijed od 10.09.1993. godine (na listu 2562 spisa), list 3943 spisa,
 - zapovijed od 10.09.1993. godine (na listu 2563 spisa), izvješće od 10.09.1993. godine (na listovima 2564-2566 spisa), zapovijed od 11.09.1993. godine (na listovima 2567-2568 spisa), molba od 11.09.1993. godine (na listu 2569 spisa), pojašnjenje od 11.09.1993. godine (na listu 2570 spisa), zapovijed od 12.09.1993. godine (na listovima 2571 i 2572 spisa), zapovijed od 12.09.1993. godine (na listu 2573 spisa), zapovijed od 12.09.1993. godine (na listu 2574 spisa), napatuk od 12.09.1993. godine (na listovima 2575 i 2576 spisa), zapovijed od 13.09.1993. godine (na listu 2577 spisa), zapovijed od 14.09.1993. godine (na listu 2578 spisa),

- zahtjev od 14.09.1993. godine (na listu 2579 spisa), prosudba od 15.09.1993. godine (na listovima 2580-2582 spisa), zapovijed od 15.09.1993. godine (na listu 2583 spisa), zapovijed od 16.09.1993. godine (na listovima 2584-2589 spisa; 3 istovjetna primjerka), list 3944 spisa,
- zapovijed od 16.09.1993. godine (na listovima 2591-2592 spisa), zapovijed od 16.09.1993. godine (na listu 2593 spisa), zapovijed od 16.09.1993. godine (na listovima 2595 i 2596 istovjetna zapovijed, ali s dva štambilja), zapovijed od 16.09.1993. godine (na listovima 2597-2602 spisa), obavještajna informacija od 17.09.1993. godine (na listovima 2603-2604 spisa), list 3945 spisa,
 - zapovijed od 28.08.1993. godine (na listovima 2448-2449 spisa), dana 11.07.2007., list 3946 spisa,
- zapovijedi od 18. rujna 1993. godine do 11. listopada 1993. godine (svežanj XIV spisa), predloženo na okolnost aktivnosti nakon dolaska UNPROFOR-a (dana 11.07.2007.) i to:
- zapovijed od 18.09.1993. godine (na listu 2605 spisa), zapovijed od 19.09.1993. godine (na listu 2606 spisa), zapovijed od 19.09.1993. godine (na listovima 2607-2609 spisa), zapovijed od 20.09.1993. godine (na listovima 2610-2611 spisa), prosudba od 20.09.1993. godine (na listovima 2612-2617 i na listovima 2626-2631 spisa), zapovijed od 21.09.1993. godine (na listu 2618 spisa), zapovijed od 22.09.1993. godine (na listovima 2619-2620 spisa), prosudba od 23.09.1993. godine (na listovima 2621-2623 spisa), prosvjed od 23.09.1993. godine (na listovima 2624-2625 spisa), zapovijed od 25.09.1993. godine (na listu 2632 spisa), zapovijed od 25.09.1993. godine (na listu 2633 spisa), list 3946 spisa,
 - zapovijed od 28.09.1993. godine (na listu 2634 spisa), zapovijed od 30.09.1993. godine (na listovima 2635-2636 i na listovima 2637-2638 spisa), naputak od 07.10.1993. godine (na listovima 2639-2641 spisa), zapovijed od 09.10.1993. godine (na listovima 2642-2645 spisa), zapovijed od 11.10.1993. godine (na listovima 2646-2647 spisa s rezolucijom na listovima 2648-2649 spisa), list 3947 spisa,

3.2.2.2. Izvješća ZP Gospić i 9. gmtbr.

- dnevna, tjedna i mjesečna izvješća od 01.09.1993. godine do 23.10.1993. godine (svežanj XIII spisa), predloženo na okolnost da je postojao uhodan sustav izvješćivanja (dana 11.07.2007.):
 - dnevno izvješće od 01.09.1993. godine (na listovima 2035-2036 spisa), jutarnje izvješće od 01.09.1993. godine (na listu 2037 spisa), dnevno izvješće od 02.09.1993. godine (na listovima 2038-2039 spisa), jutarnje izvješće od 02.09.1993. godine (na listu 2040 spisa), dnevno izvješće od 02.09.1993. godine (na listovima 2041-2043 spisa), dnevno izvješće od 03.09.1993. godine (na listovima 2044-2045 spisa), jutarnje izvješće od 03.09.1993. godine (na listovima 2046-2047 spisa), tjedno izvješće od 03.09.1993. godine (na listovima 2048-2051 spisa), izvanredno izvješće od 03.09.1993. godine (na listu 2052 spisa), mjesečno izvješće od 04.09.1993. godine (na listovima 2053-2054 spisa), dnevno izvješće od 04.09.1993. godine (na listu 2055 spisa), jutarnje izvješće od 04.09.1993. godine (na listu 2056 spisa), dnevno izvješće od 04.09.1993. godine (na listovima 2057-2059 spisa), dnevno izvješće od 05.09.1993. godine i dopuna tjednog izvješća od 03.09.1993. godine (na listovima 2060-2062 spisa), jutarnje izvješće od 05.09.1993. godine (na listu 2063 spisa), list 3947 spisa,

- jutarnje izvješće od 06.09.1993. godine (na listu 2064 spisa), dnevno izvješće od 06.09.1993. godine (na listu 2065 spisa), jutarnje izvješće od 07.09.1993. godine (na listu 2066 spisa), dnevno izvješće od 07.09.1993. godine (na listu 2067 spisa), jutarnje izvješće od 08.09.1993. godine (na listovima 2068-2069 spisa), dnevno operativno izvješće od 08.09.1993. godine (na listovima 2070-2071 spisa), dnevno izvješće od 08.09.1993. godine (na listu 2072 spisa), jutarnje izvješće od 09.09.1993. godine (na listu 2073 spisa), dnevno izvješće od 09.09.1993. godine (na listovima 2074-2075 spisa), izvanredno izvješće od 09.09.1993. godine (na listu 2076 spisa), dnevno izvješće od 10.09.1993. godine (na listovima 2077-2078 spisa), dnevno operativno izvješće od 10.09.1993. godine (na listovima 2079-2081 spisa), dnevno izvješće od 10.09.1993. godine (na listovima 2082-2083 spisa), jutarnje izvješće od 10.09.1993. godine (na listu 2084 spisa), dokument Tijek taktičke akcije "Džep 93" od 10.09.1993. godine (na listovima 2085-2087 spisa), izvanredno izvješće od 10.09.1993. godine (na listovima 2088-2089 spisa), izvanredno izvješće od 10.09.1993. godine (na listovima 2090-2091 spisa), izvanredno izvješće od 11.09.1993. godine (na listu 2092 spisa), izvanredno izvješće od 11.09.1993. godine (na listu 2093 spisa), dnevno izvješće od 11.09.1993. godine (na listovima 2094-2095 spisa), list 3948 spisa,
- dnevno izvješće od 11.09.1993. godine (na listovima 2096-2098 spisa), jutarnje izvješće od 11.09.1993. godine (na listu 2099 spisa), tjedno izvješće od 11.09.1993. godine (na listovima 2100-2101 spisa), vanredno izvješće od 11.09.1993. spisa (na listu 2102 spisa), izvanredno izvješće od 12.09.1993. godine (na listovima 2103-2105 spisa), dnevno izvješće od 12.09.1993. godine (na listovima 2106-2107 spisa), dopuna dnevnog izvješća od 12.09.1993. godine (na listu 2108 spisa), jutarnje izvješće od 12.09.1993. godine (na listovima 2109-2110 spisa), dnevno izvješće od 12.09.1993. godine (na listovima 2111-2114 spisa), izvješće od 12.09.1993. godine (na listu 2115 spisa), izvanredno izvješće od 13.09.1993. godine (na listu 2116 spisa), izvanredno izvješće od 13.09.1993. godine (na listovima 2117-2118 spisa), izvanredno izvješće od 13.09.1993. godine (na listu 2119 spisa), dnevno izvješće od 13.09.1993. godine (na listovima 2120-2121 spisa), jutarnje izvješće od 13.09.1993. godine (na listu 2122 spisa), dnevno izvješće od 13.09.1993. godine (na listovima 2123-2125 spisa), vanredno izvješće od 13.09.1993. godine (na listu 2126 spisa), list 3949 spisa,
- dnevno izvješće od 14.09.1993. godine (na listovima 2127-2129 spisa), jutarnje izvješće od 14.09.1993. godine (na listu 2130 spisa), dnevno izvješće od 14.09.1993. godine (na listovima 2131-2133 spisa), izvješće od 14.09.1993. godine (na listu 2134 spisa), vanredno izvješće od 14.09.1993. godine (na listu 2135 spisa), dnevno izvješće od 15.09.1993. godine (na listovima 2136-2137 spisa), dnevno izvješće od 16.09.1993. godine (na listovima 2138-2139 spisa), jutarnje izvješće od 16.09.1993. godine (na listu 2140 spisa), dnevno operativno izvješće 111. MTBR od 16.09.1993. godine (na listovima 2141-2142 spisa), jutarnje izvješće od 17.09.1993. godine (na listovima 2143-2144 spisa), dnevno operativno izvješće 111. MTBR od 17.09.1993. godine (na listovima 2145-2146 spisa), dnevno izvješće obavještajnog odjela od 17.09.1993. godine (na listovima 2147-2148 spisa), tjedno operativno izvješće od 17.09.1993. godine (na listu 2149 spisa), tjedno izvješće od 17.09.1993. godine (na listovima 2150-2151 spisa), tjedno izvješće 9. gmtbr. od 17.09.1993. godine (na listovima 2152-2153 spisa), dnevno izvješće obavještajnog odjela od 18.09.1993. godine (na listovima 2154-2156 spisa), tjedno izvješće ZP Gospić od 18.09.1993. godine (na listovima 2157-2158 spisa), dnevno izvješće od

- 18.09.1993. godine (na listovima 2159-2160 spisa), jutarnje izvješće od 18.09.1993. godine (na listu 2161 spisa), list 3950 spisa,
- dnevno izvješće obavještajnog odjela od 19.09.1993. godine (na listovima 2162-2163 spisa), dnevno izvješće od 19.09.1993. godine (na listu 2164 spisa), jutarnje izvješće od 19.09.1993. godine (na listovima 2165-2166 spisa), dnevno izvješće od 20.09.1993. godine (na listu 2167 spisa), dnevno izvješće obavještajnog odjela od 20.09.1993. godine (na listovima 2168-2169 spisa), jutarnje izvješće od 20.09.1993. godine (na listu 2170 spisa), dnevno izvješće obavještajnog odjela od 21.09.1993. godine (na listovima 2171-2172 spisa), jutarnje izvješće od 21.09.1993. godine (na listu 2173 spisa), tjedni obavještajni bilten ZP Gospić od 21.09.1993. godine (na listovima 2174-2182 spisa), tjedno izvješće od 21.09.1993. godine (na listovima 2183-2185 spisa), dnevno izvješće od 21.09.1993. godine (na listovima 2186-2187 spisa), jutarnje izvješće od 22.09.1993. godine (na listu 2188 spisa), izvješće o prikupljenoj stoci od 22.09.1993. godine (na listu 2189 spisa), dnevno izvješće obavještajnog odjela od 22.09.1993. godine (na listovima 2190-2191 spisa), sedmodnevno izvješće obavještajnog odjela od 22.09.1993. godine (na listovima 2192-2194 spisa), dnevno izvješće od 22.09.1993. godine (na listu 2195 spisa), dnevno izvješće od 23.09.1993. godine (na listu 2196 spisa), jutarnje izvješće od 23.09.1993. godine (na listu 2197 spisa), tjedno izvješće od 24.09.1993. godine (na listovima 2198-2200 spisa), dnevno izvješće obavještajnog odjela od 25.09.1993. godine (na listovima 2201-2202 spisa), list 3951 spisa,
 - tjedno izvješće od 25.09.1993. godine (na listovima 2203-2204 spisa), jutarnje izvješće od 26.09.1993. godine (na listu 2205 spisa), sedmodnevno izvješće od 26.09.1993. godine (na listovima 2206-2208 spisa), tjedni obavještajni bilten ZP Gospić od 27.09.1993. godine (na listovima 2209-2218 spisa), dnevno izvješće od 28.09.1993. godine (na listu 2219 spisa), izvješće od 29.09.1993. godine (na listovima 2220-2221 spisa), dnevno izvješće od 29.09.1993. godine (na listu 2222 spisa), jutarnje izvješće od 29.09.1993. godine (na listu 2223 spisa), dnevno izvješće od 30.09.1993. godine (na listu 2224 spisa), jutarnje izvješće od 30.09.1993. godine (na listovima 2225-2226 spisa), mjesečno izvješće za rujan 1993. godine od 04.10.1993. godine (na listovima 2227-2230 spisa), mjesečno izvješće izvidničke satnije od 23.10.1993. godine (na listovima 2231-2233 spisa), list 3952 spisa.

3.2.2.3. Ostali dokumenti

- popis neprijateljskog djelovanja od 18.03.1993. godine do 31.10.1993. godine (na listovima 2650-2667 spisa), predloženo na okolnost postojanja uhodanog sustava izvješćivanja i da se znalo sve što se dešava (dana 12.07.2007., list 3953 spisa),
- ratni dnevnik operativnog centra ZP Gospić od 18.03.1993. godine do 31.10.1993. godine (na listovima 2669-2881 spisa), predloženo na okolnost postojanja sustava izvješćivanja o aktivnostima za vrijeme i nakon operacije kao i o izvješćivanju o aktivnostima I optuženog Rahima Ademija i II optuženog Mirka Norca (dana 12.07.2007., list 3953 spisa),
- ratni dnevnik od 19.07.1993. godine do 13.09.1993. godine (na listovima 3955-4155 spisa, u spisu pod oznakom NTD 11-42), predloženo na okolnost postojanja sustava izvješćivanja o aktivnostima za vrijeme i nakon operacije kao i o izvješćivanju o aktivnostima I optuženog Rahima Ademija i II optuženog Mirka Norca (dana 12.07.2007., list 3953 spisa),

- ratni dnevnik od 14.09.1993. godine do 12.12.1993. godine (na listovima 4156-4297 spisa, u spisu pod oznakom NTD 10-41), predloženo na okolnost postojanja sustava izvješćivanja o aktivnostima za vrijeme i nakon operacije kao i o izvješćivanju o aktivnostima I optuženog Rahima Ademija i II optuženog Mirka Norca (dana 12.07.2007., list 3953 spisa),
- podaci o posjednutim položajima na crti bojišnice od 19. rujna 1993. godine (na listu 3657 spisa), predloženo na okolnost koji su posjedi zaposjednuti (dana 12.07.2007., list 3953 spisa),
- popis materijalno-tehničkih sredstava – ratnog plijena od 09. rujna 1993. godine (na listovima 3241-3249 spisa), predloženo na okolnost koja imovina je dovedena kao ratni plijen (dana 12.07.2007., list 3953 spisa),
- dnevnik radio veza UNPROFOR-a od 07. rujna 1993. godine do 23. rujna 1993. godine (na listovima 4298-4321 spisa, u spisu pod oznakom NTD 12-44), predloženo na okolnost sadržaja i aktivnosti UNPROFOR-a (dana 12.07.2007., list 3953 spisa),
- zapovijed za organizaciju obrane od 15.08.1993. godine (na listu 4741 spisa), dana 24.10.2007., list 4701 spisa,
- zapovijed o nekorištenju izvora vode od 10.09.1993. godine (na listu 4766 spisa), dana 24.10.2007., list 4701 spisa,
- odluka ministrice obrane RH od 18.10.2002. godine (na listu 4783a spisa), dana 24.10.2007., list 4701 spisa,
- dokument Dostava arhivske građe od 26.07.1999. godine, broj 1043-G2-09-04 (na listovima 4723-4724 spisa), dokument Predaja arhivske građe od 09.08.2000. godine, broj 1043-G3-1001-00-22 (na listovima 4725-4726 spisa), službena zabilješka o preuzimanju arhivske građe od strane brig. gen. Drage Jovića od 15.11.2002. godine, sastavljena od Ivica Čolića (na listovima 4727-4728 spisa), službena zabilješka bojnika Ante Anđelića o kopiranju i predaji dokumenata kap. Adamu Seferoviću od 05.01.2001. godine (na listu 4729 spisa), odluka ministra obrane Joze Radoša kojim se Željku Sačiću dozvoljava uvid u dokumentaciju, broj 512-01-02/207 od 02.05.2002. godine (na listovima 4730-4732 spisa), dokument Popis arhivske građe GS OSRH, ormar broj 16. (na listu 4733 spisa), dokument Popis arhivske građe V. GS OSRH, ormar broj 13. (na listu 4734 spisa), dopis broj 512-06J3-1302-04-236 od 14.09.2004. godine (na listu 4735 spisa), dana 24.10.2007., list 4702 spisa,
- dopis Vojne sigurnosno-obavještajne agencije MORH-a od 05.10.2007. godine, broj 512-10-06-422-07-07 (na listovima 4710-4712 spisa) – Standardi topništva o utrošku streljiva, dana 24.10.2007., list 4702 spisa,
- izvještaj arheologa Richarda Wrighta o ljudskim ostacima iskopanim na lokalitetu Gospić GC01 od 09.05.2000. godine (na listovima 3336-3365 spisa), dana 14.11.2007., list 4913 spisa,
- izvještaj o obdukciji u predmetu broj GC01 048B dr. Johna Clarka, kirurga i vještaka sudske medicine, člana Kraljevskog udruženja patologa, od 11.05.2000. godine (na listovima 3366-3381 spisa), dana 14.11.2007., list 4913 spisa,
- izvještaj o obdukciji u predmetu broj GC01 037B dr. Johna Clarka, kirurga i vještaka sudske medicine, člana Kraljevskog udruženja patologa, od 11.05.2000. godine (na listovima 3382-3396 spisa), dana 14.11.2007., list 4913 spisa,
- izvještaj o obdukciji u predmetu broj GC01 020B dr. Johna Clarka, kirurga i vještaka sudske medicine, člana Kraljevskog udruženja patologa, od 11.05.2000. godine (na listovima 3397-3410 spisa), dana 14.11.2007., list 4913 spisa,

- izvještaj o obdukciji u predmetu broj GC01 051B dr. Johna Clarka, kirurga i vještaka sudske medicine, člana Kraljevskog udruženja patologa, od 11.05.2000. godine (na listovima 3411-3426 spisa), dana 14.11.2007., list 4913 spisa,
- obdukcijski izvještaj u predmetu broj GC01 – Spremnik 1, Opći dijelovi tijela, dr. Johna Clarka od 12.05.2000. godine (na listovima 3427-3441 spisa), dana 14.11.2007., list 4913 spisa,
- obdukcijski izvještaj u predmetu broj GC01 – Spremnik 2, Opći dijelovi tijela, dr. Johna Clarka od 12.05.2000. godine (na listovima 3442-3454 spisa), dana 14.11.2007., list 4913 spisa,
- zapisnik o identifikaciji mrtvih tijela, dr. Karan od 27.09.93. godine (na listovima 3269-3289 spisa), dana 21.11.2007., list 4938 spisa,
- izvještaj o sudsko medicinskom pregledu i identifikaciji mrtvih tijela, dr. Karan od 04.10.93. godine (na listovima 3290-3293 spisa), dana 21.11.2007., list 4938 spisa,
- nalaz reobdukcije mrtvog tijela Despić Stanka od 23.09.93. godine dr. Karan (na listovima 3294-3298 spisa), dana 21.11.2007., list 4938 spisa,
- izvještaj o sudsko medicinskom pregledu i identifikaciji mrtvih tijela, dr. Karan od 27.09.93. godine (na listovima 3299-3305 spisa), dana 21.11.2007., list 4938 spisa,
- dopis i izvještaj o operaciji Medački džep i procjeni ljudskih žrtava i materijalnih šteta načelnika civilnih poslova UNPROFOR-a od 03.10.1993. godine (osim dijelova o izjavama svjedoka pod točkama 33-38), (R70D-81.1), dana 11.12.2007., list 4994 spisa,
- CIVPOL-ovi opisi leševa koje su pronašle zaštitne snage UN-a (pod oznakom 0306-8591-0306-8595), dana 11.12.2007., list 4995 spisa,
- dokument promatrača CIVPOL-a o pronalasku mrtve osobe na mjestu broj 3 (pod oznakom 0306-8789-0306-8790), dana 11.12.2007., list 4995 spisa,
- spisak fotografija iz mrtvačnice (DC – 97.1), dana 11.12.2007., list 4995 spisa,
- spisak fotografija (DC - 97.4), dana 11.12.2007., list 4995 spisa,
- dokument pod oznakom R70D-71.1 (identifikacija Đure Krajnovića u medačkoj mrtvačnici), dana 11.12.2007., list 4995 spisa,
- dokument pod oznakom R70D-73.1 (identifikacija Zdravka Klincov u medačkoj mrtvačnici), dana 11.12.2007., list 4995 spisa,
- dokument pod oznakom R70D-74.1 (identifikacija Branka Vujnovića u medačkoj mrtvačnici), dana 11.12.2007., list 4995 spisa,
- dokument CIVPOL-a pod oznakom R70W-23n.1 (podaci o žrtvi Savi Rajčević nađenoj 23.03.1994. godine u Čitluku), dana 11.12.2007., list 4995 spisa,
- 14 pisama, brzojava i fax poruka (na listovima 3085-3086, 3087-3088, 3091-3094, 3095-3096, 3097-3098, 3099-3103, 3104-3110, 3111-3115, 3116-3119 sa skicom na 3120, 3121, 3123-3124, 3125, 3126, 3127 i 3128 spisa), dana 27.03.2008., list 5671 spisa,
- dio Propisnika o mjerodavnostima i radu zapovjedništva ZP iz rujna 1993. godine, dana 17.04.2008., list 5778 spisa

3.2.2.3.1. Dokumentacija Ministarstva obrane Republike Hrvatske

- dokumentacija dostavljena od MORH-a i to:

- odluka o vojnopodručnoj podjeli RH od 01.02.1993. godine (na listovima 5526 i 5527 spisa),
- vojnopodručna podjela RH (na listu 5529 spisa),
- zapisnik o primopredaji arhivskog materijala (na listu 5530 spisa),
- popis izuzetih akata iz središnjeg arhivskog sabirališta od 30.03.2000. godine (na listu 5531 spisa),
- predaja arhivske građe od 09. kolovoza 2000. godine (list 5533-5535 spisa),
- predaja arhivske građe od 07.11.2001. godine (list 5536 spisa),
- dostava arhivske građe od 26. srpnja 1999. godine (list 5537 spisa); dana 07.04.2008., list 5702 spisa,

3.2.2.3.2. Dokumentacija Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske

- dokumentacija dostavljena od MUP-a RH za razdoblje od 01. – 30.09.1993. godine (na listovima 5172-5515 spisa) i to:
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP²⁶ Karlovac (na listu 5174-5176),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Vinkovci (na listu 5177-5178),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP AT Lučko (na listu 5179-5183),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Slavonski Brod (na listovima 5184-5186 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Bjelovar (na listovima 5187-5188 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP PU Istarska (na listovima 5189-5190 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Gospić (na listovima 5191-5192 spisa),
 - dopis od 15. listopada 2002. godine (na listu 5193 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi Osijek (na listu 5194 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Split upućeno Mladenu Markaču (na listovima 5195-5196 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Sisak (na listu 5197 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Zagreb (na listu 5198 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Kutina (na listu 5199 spisa),
 - izvješće specijalnih postrojbi SJP Dubrovnik (na listovima 5200-5205 spisa); dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- zapovijed za oslobađanje privremeno zaposjednutog sela Divosela, Crnog Vrha i Debele Glave (na listovima 5206-5219 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- dopis od 15.10.2002. godine sa izvješćem (na listovima 5221-5226 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- popis poginulih i ranjenih (na listovima 5228-5237 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- službena zabilješka o Kobri od 10.09.1993. godine (na listu 5238 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- zapovijed sektora SP (na listu 5239 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- zapovijed načelnika sektora SP od 05.09.1993. godine (na listu 5249 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,

²⁶ Specijalne jedinice policije.

- dopis zapovjednika SP od 15.10.2002. godine (na listu 5241 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- izvješće specijalne jedinice policije PU splitsko-dalmatinske od 06.10.1993. godine (na listu 5242 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- zapovijed od 13.rujna 1993. godine (na listu 5244 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- dopis načelnika PU splitsko-dalmatinske (na listovima 5246-5247 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- dopis PU ličko-senjske od 26.06.1993. godine (na listu 5248 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- dopis načelnika sektora SP od 25.08.1993. godine (na listu 5249 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- zapovijed načelnika sektora SP od 26.08.1993. godine (na listu 5250 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- dopis od 01.09.1993. godine načelnika sektora SP (na listu 5251 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- dopis Odjela za operativne poslove PU Rijeka, upućen PU Gospić o tjelesnim povredama pripadnika (na listu 5252 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- izvješće od 23.06.1993. godine (na listovima 5253 - 5254 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- dopis načelnika sektora SP načelnicima PU primorsko-goranske i ličko senjske (na listu 5255 spisa), dana 07.04.2008., list 5702 spisa,
- izvješće od 19.07.1993. godine SJP Gospić upućeno zapovjedniku skupnih snaga i zapovjedniku SJP Gospić (na listu 5256 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis primljen 25.07.1997. godine od načelnika sektora SP Mladena Markača (na listu 5257 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed od 29.06.1993. godine zapovjedniku skupnih snaga SP, Sektor Visočica od koordinatora Željka Sačića (na listu 5258 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis zapovjednika SJP Gospić od 28.04.1993. godine (na listovima 5260-5261 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis policijske stanice Otočac od 21.04.1993. godine PU Gospić (na listu 5262 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis načelnika Odjela SP Mladena Markača svim načelnicima PU od 19.04.1994. godine (na listovima 5263 - 5264 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis PS Otočac načelniku PU Gospić od 19.03.1993. godine (na listu 5265 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis zapovjednika SJP Otočac PU Gospić od 22.03.1993. godine (na listu 5266 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika SP Mladena Markača zapovjedniku AT Lučko (na listu 5267 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika SP Mladena Markača od 06.01.1993. godine (na listu 5268 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- izvješće vođe grupe SJ policije PU Gospić od 23.06.1993. godine (na listu 5269 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,

- dopis RH MUP-a, Odjel za ratne zločine od 21.07.1993. godine svim PU od načelnika odjela Ivana Gatarića (na listu 5270 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika Sektora SP Mladena Markača svim načelnicima PU, osim međimurske i virovitičko-podravske od 03.08.1993. godine (na listovima 5271-5273 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika Odjela SP Mladena a načelniku PU ličko-senjske, primorsko-goranske od 24.08.1993. godine o primopredaji vezano uz akciju „Poskok I“ (na listu 5274 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis načelnika Sektora SP od 11.08.1993. godine (na listovima 5275-5277 spisa) , dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis šefa Odsjeka Željka Sačića od 30.06.1993. godine (na listu 5278 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis zapovjednika SJ PU ličko-senjske upućen Željku Sačiću 16.07.1993. godine (na listovima 5279-5280 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- izvješće o uočenoj četničkoj grupi od 19.07.1993. godine (na listu 5281 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika Sektora SP Mladena Markača svim PU, osim virovitičko-podravske i međimurske, od 21.09.1993. godine (na listu 5282 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika sektora SP Mladena Markača od 22.09.1993. godine (na listu 5283 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- upozorba od 08.10.1993.godine obavještajnog odjela ZP Gospić koju je potpisao bojnik Zlatko Rogulj (na listu 5284 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika sektora SP Mladena Markača od 16.10.1993. godine načelnicima PU, osim međimurske i virovitičko-podravske, (na listu 5285 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika sektora SP Mladena Markača od 19.10.1993. godine načelnicima PU, osim međimurske i virovitičko-podravske, (na listu 5286 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed od 27. rujna 1993. godine (na listu 5287 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed zapovjednika SJP Gospić od 08.07.1993. godine upućen instrukturu specijalističke obuke (na listu 5288 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis o dostavljanju zapisnika (djelovnika) minsko-eksplozivnih prepreka (na listovima 5289-5293 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis načelnika sektora SP Mladena Markača načelniku PU ličko-senjske od 20.09.1993. godine (na listu 5294 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijedi zamjenika zapovjednika ZP Gospić, brigadirā Rahima Ademija, od 15. rujna 1993. godine kojom se pohvaljuju pukovnici Sačić Željko i još sedam časnika (na listovima 5295 i 5296 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dopis načelnika Odjela SP Mladena Markača od 27.04.1993. godine načelniku PU Varaždin, Zagreb i Gospić o dužnosti javljanja 03.05.1993. godine (na listu 5297 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed zapovjednika skupnih snaga SJP Gospić od 28.04.1993. godine (na listu 5298 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,

- dopis načelnika Odjela SP Mladena Markača od 26.04.1993. godine načelnicima PU Karlovac, Gospić (na listu 5298 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed od 28.04.1993. godine o smjeni djelatnika (na listu 5300 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- izvješća, zapovijedi i dopisi zapovjednika SJP Gospić Miroslava Cindrića:
 - izvješće od 03.05.1993. godine načelniku PU Gospić (na listu 5301 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - zapovijed od 05.05.1993. godine (na listu 5302 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - izvješće od 01.07.1993. godine o ranjavanju pričuvnog djelatnika (na listu 5303 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - dopis od 14.07.1993. godine o potrebi određivanja djelatnika temeljne policije (na listu 5304 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - dopis od 20.07.1993. godine o potrebi rasporeda na upražnjena radna mjesta (na listu 5305 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - dopis od 22.07.1993. godine kojim su dopunjeni podaci imenima i prezimenima 21 osobe (na listovima 5306-5307 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - izvješće o djelovanju neprijateljske artiljerije od 05.08.1993. godine (na listovima 5308-5309 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - dopis od 24.08.1993. godine za ispomoć (na listu 5310 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - dopis od 26.08.1993. godine kojim se dostavljaju imena aktivnih djelatnika SJP (na listovima 5311-5314 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - dopis pomoćnika zapovjednika SJP Gospić od 01.09.1993. godine (na listu 5315 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - dopis skladištara SJP Gospić o potrebama SJP Gospić od 21.09.1993. godine (na listu 5316 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - dopis pomoćnika zapovjednika SJP Gospić od 21.09.1993. godine (na listu 5317 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - izvješće o ranjavanju od 09.09.1993. godine (na listu 5318 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - potvrda o ranjavanju od 09.09.1993. godine (na listu 5319 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - popis koji je potpisao zapovjednik Cindrić (na listovima 5320-5321 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU zadarsku i to:
 - dopis ravnateljstvu policije od 15.10.2002. godine (na listu 5303 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - popis pronađene i izuzete dokumentacije u arhivi PU zadarske (na listovima 5324-5325 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - brzojav od 01.09.1993. godine načelnika SP Mladena Markača vezano uz „Poskok II“ (na listu 5326 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
 - zapovijed djelatnicima SJP brodsko posavske od 03.09.1993. godine (na listu 5327 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,

- zapovijed načelnika SP Mladena Markača PU zadarske (na listu 5328 spisa), dana 07.04.2008., list 5703 spisa,
- zapovijed načelnika SP Mladena Markača PU zadarskoj (na listu 5329 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- zapovijed načelnika SP Mladena Markača PU zadarskoj (na listu 5330 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- zapovijed načelnicima PU u vezi akcije „Poskok“ i „Džep“ (na listu 5331 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- izvješće s borbenog zadatka SJ PU zadarsko-kninske od 14.09.1993. godine zapovjedniku (na listu 5332 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- izvješće specijalne jedinice PU zadarsko-kninske zapovjedniku s borbenog zadatka (na listovima 5333-5334 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- izvješće zapovjednika SJ zadarsko-kninske od 04.10.1993. godine koji je upućen Željku Sačiću u Sektor SP (na listovima 5335 - 5336 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- spisak sudionika u akciji Medački sastav djelatnog i pričuvnog sastava (na listovima 5337-5338 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa
- dokumentacija vezana uz PU međimursku, PU virovitičko-podravsku i PU koprivničko-križevačku:
 - dopis od 15.10.2002. godine (na listu 5340 spisa),
 - dopis od 15.10.2002. godine (na listu 5342 spisa),
 - dopis od 15.10.2002. godine (na listu 5343 spisa),
 - dopis od 15.10.2002. godine (na listu 5344 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - dokumentacija vezana uz PU dubrovačku:
 - dopis od 14.10.2002. godine (na listu 5346 spisa),
 - zapovijed načelnika SP Mladena Markača načelniku PU dubrovačko-neretvanske (na listu 5347 spisa),
 - popis aktivnih djelatnika (na listu 5348 spisa),
 - preslika evidencije sudioništva pripadnika SJ u akcijama (na listovima 5349-5350 spisa); dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - dokumentacija vezana uz PU bjelovarsko-bilogorsku:
 - dopis od 15.10.2002. godine (na listu 5352 spisa),
 - zapovijed načelnika Mladena Markača PU bjelovarsko-bilogorskoj od 11. rujna 1993. godine (na listu 5353 spisa),
 - popis djelatnika SJP (na listu 5354 spisa),
 - popis djelatnika SJP (na listu 5355 spisa),
 - spisak djelatnika SJP (na listu 5356 spisa),
 - izvješće iz dokumenta borbeni put (na listovima 5357-5358 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - dokumentacija vezana uz PU brodsko-posavsku:
 - dopis od 15.10.2002. godine (na listu 5360 spisa),
 - zapovijed od 21.09.1993. godine načelnika sektora Mladena Markača (na listu 5361 spisa),

- izvješće SJ policije Slavonski Brod (na listu 5362 spisa),
- dopis o akontaciji za teren „Poskok II“ (na listu 5363 spisa),
- zapovijed o mobiliziranju kirurške ekipe (na listu 5364 spisa),
- ratni put dr. Željka Šarčevića kojeg je sastavio Goran Krajnović zapovjednik SJ PU brodsko posavske 01.12.1997. godine (na listovima 5366 i 5377 spisa),
- dopis od 25.lipnja 1997. godine o ratnom putu dr. Željka Šarčevića (na listu 5367 spisa),
- službena zabilješka od 15.10.2002. godine o zaprimljenoj šifriranoj brzoprijava (na listu 5368 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU istarsku i to:
 - dopis od 14.02.2002. godine o dostavljanju dokumentacije (na listu 5370 spisa),
 - zapisnik od 14.10.2002. godine o izuzimanju dokumentacije (na listu 5371 spisa),
 - zapovijed načelnika Sektora Mladena Markača od 06.09.1993. godine (na listu 5372 spisa),
 - zapovijed od 07.09.1993. godine koju je potpisao zapovjednik akcije Željko Sačić (na listovima 5373-5384 spisa) sa UKV imenikom (na listu 5385 spisa),
 - spisak aktivnih i pričuvnih djelatnika za teren od 07.09.1993. godine (na listu 5386 spisa),
 - zapovijed od 17. rujna 1993. godine (na listu 5387 spisa),
 - izvješće od 20.09.1993. godine o obavljenom zadatku (na listovima 5389-5390 spisa),
 - izvješće od 28.09.1993. godine o rezultatima akcije „Poskok“ i „Džep“ (na listovima 5391 - 5392 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU krapinsko-zagorsku i to:
 - dopis od 15.10.2002. godine kojim se izuzima dokumentacija vezano uz Medački džep (na listu 5394 spisa) sa zapisnikom o izuzimanju dokumentacije (na listovima 5395-5396 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - zapovijed načelnika Mladena Markača od 26.08.1993. godine (na listu 5397 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - zapovijed načelnika Mladena Markača od 26.08.1993. godine (na listu 5398 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - zapovijed zapovjednika SJP PU krapinsko zagorske od 27.08.1993. godine (na listu 5399 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - spisak djelatnika akcije „Poskok II“ od 27.08.1993. godine (na listovima 5400-5401 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - izvješće od 30.08.1993. godine o djelatnim i pričuvnim djelatnicima (na listu 5402 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - izvješće o angažiranju pričuvnih djelatnika od 30.08.1993. godine (na listovima 5403 i 5404 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - dopis o dostavljanju izvješća od 23.09.1993. godine (na listu 5405 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
 - dopis o dostavljanju izvješća od 23.09.1993. godine (na listu 5406 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,

- izvješće o poduzetom u periodu od 28.08.1993. godine do 16.09.1993. godine (na listovima 5407-5411 spisa), dana 07.04.2008., list 5704 spisa,
- zapisnik o primopredaji (na listu 5412 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- dopis o dostavljanju odluke o pohvaljivanju od 08.10.1993. godine (na listu 5412 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- odluka Predsjednika Republike od 24. rujna 1993. godine (na listu 5414 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- zapovijed načelnika sektora SP Mladena Markača od 05.09.1993. godine (na listu 5415 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- zapovijed načelnika sektora SP Mladena Markača od 21.09.1993. godine (na listu 5416 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- zapovijed zapovjednika SJP Mirka Horvatina (na listu 5417 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- izvješće od 19.09.1993. godine (na listu 5418 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- dio borbenog puta SP PU krapinsko-zagorske od 28.03.1997. godine (na listovima 5419-5423 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- zapovijed od 13.03.1997. godine (na listovima 5424 - 5425 spisa) koju je potpisao Mladen Markač, dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- dopisi o dostavljanju borbenog puta od 01.04.1993. godine (na listovima 5425-5427 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- zapovijed specijalnog savjetnika ministra Mladena Markača načelniku PU krapinsko-zagorske od 10.12.1997. godine (na listovima 5428-5429 spisa), dana 07.04.2008., list 5705 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU karlovačku i to:
 - dopis od 15.10.2002. godine (na listovima 5431-5432 spisa),
 - zapovijed Sektora SP Gospić od 05.09.1993. godine načelniku PU karlovačke od načelnika sektora Mladena Markača (na listu 5433 spisa),
 - zapovijed od 06.09.1993. godine načelnika Mladena Markača (na listu 5434 spisa),
 - dopis – izvješće o boravku na terenu koje je podnio Nikola Turkalj (na listovima 5435 - 5436 spisa),
 - izvješće s terena od 15.09.1993. godine (na listovima 5437 - 5438 spisa),
 - izvješće o akciji „Poskok I – Džep 93“ od 24.09.1993. godine (na listovima 5439 - 5440 spisa),
 - dopuna izvješća od 25.09.1993. godine (na listu 5442 spisa),
 - zapovijed načelnika Sektora od 27.09.1993. godine (na listu 5443 spisa),
 - dopuna izvješća od 28.09.1993. godine (na listovima 5444 - 5445 spisa),
 - dopis s dostavom podataka za poginulog djelatnika pričuvnog sastava (na listu 5446 spisa),
 - dopis načelnika Sektora SP od 20.09.1993. godine načelniku PU karlovačke za zapovjednika SJP (na listu 5447 spisa),
 - dopis od 21.09.1993. godine, spisak djelatnika SJP za pohvalu (na listu 5448 spisa), dana 08.04.2008., list 5711 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU zagrebačku:

- dopis od 15. listopada 2002. godine (na listu 5450 spisa), dana 08.04.2008., list 5711 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU varaždinsku i to
 - dopis o dostavljenoj dokumentaciji od 15.10.2002. godine (na listu 5452 spisa),
 - zapovijed načelnika SP Mladena Markača od 03. rujna 1993. godine (na listu 5453 spisa),
 - zapovijed od 26.08.1993. godine načelnika Mladena Markača (na listu 5454 spisa),
 - zapovijed načelnika SP Mladena Markača od 01.09.1993. godine (na listu 5455 spisa),
 - izvješće o radu od 20.09.1993. godine (na listovima 5456 - 5457 spisa),
 - izvješće o povrijeđenim, ranjenim i poginulim od 21.10.1993. godine (na listovima 5458 - 5459 spisa),
 - zapovijed o javljanju djelatnika u bazu od pomoćnika zapovjednika SP Varaždin od 03.09.1993. godine (na listovima 5460 - 5461 spisa),
 - dopis od 14.09.1993. godine o prisutnim i pričuvnim djelatnicima u akciji „Poskok“ od 29.08.1993. godine do 13.09.1993. godine (na listovima 5462, 5463 i 5464 spisa) s popisom isplata (na listovima 5465-5468 spisa), dana 08.04.2008., list 5711 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU šibensko-kninsku i to:
 - dopis o dostavljanju dokumentacije od 14.10.1993. godine (na listu 5470 spisa),
 - dopis o sačinjavanju dokumentacije od 14.10.1993. godine (na listu 5472 spisa),
 - zapovijed načelnika SP Mladena Markača od 10.09.1993. (na listu 5473 spisa),
 - izvješće – odgovori od 05.10.1993. godine (na listovima 5474 - 5475 spisa),
 - popis vezano uz akciju Medački džep od 11. do 18.09.1993. godine (na listovima 5476-5477 spisa); dana 08.04.2008., list 5711 spisa
- dokumentacija vezana uz PU vukovarsko-srijemsku i to:
 - dopis o dostavljanju dokumentacije od 15.10.2002. godine (na listu 5480 spisa),
 - spisak aktivnog sastava od 20.09.1993. godine SJP Vinkovci (na listu 5481 spisa),
 - spisak pričuvnog sastava SJP Vinkovci od 20.09.1993. godine (na listu 5482 spisa),
 - zapovijed načelnika Mladena Markača (na listu 5483 spisa),
 - zapovijed načelnika Mladena Markača od 05.09.1993. godine (na listu 5484 spisa),
 - popis sudionika akcije „Poskok II“ od 31.08.1993. godine do 02.09.1993. godine, Velebit – Iline Vodice (na listu 5485 spisa),
 - spisak djelatnika za dnevnicu (na listu 5486-5488 spisa),
 - izvješće zapovjednika SJP Županja od 13.09.1993. godine o napadu (na listu 5489 spisa),
 - periodično izvješće od 14.09.1993. godine (na listu 5490 spisa), dana 08.04.2008., list 5712 spisa,
 - dopis o dostavljenoj dokumentaciji od 15.10.2002. godine (na listovima 5492 i 5493 spisa),
 - zapovijed načelnika Sektora SP Mladena Markača od 13.08.1993. godine (na listu 5494 spisa),
 - popis djelatnika i učesnika akcije „Poskok I“ (na listu 5495 spisa),

- zapovijed načelnika sektora SP Mladena Markača od 02.09.1993. godine (na listu 5496 spisa),
- popis djelatnika učesnika akcije (na listu 5497 spisa),
- zapovijed načelnika sektora od 05.09.1993. godine (na listu 5498 spisa),
- spisak djelatnika aktivnog sastava za dnevnicu (na listu 5499 i 5500 spisa),
- popis djelatnika učesnika akcije „Džep 93“ (na listu 5501 spisa),
- izvješće od 29.09.1993. godine (na listovima 5502 i 5503 spisa),
- izvješće od 28.09.1993. godine o boravku dijela SJP Sisak na terenu u Gospiću (na listu 5504 spisa),
- izvješće pomoćnika zapovjednika SJP Kutina (na listu 5505 spisa),
- službena zabilješka od 13.09.1993. godine (na listu 5506 spisa),
- izvješće o aktivnostima jedinice u sklopu akcije „Poskok“ i „Džep 93“ (na listu 5507-5509 spisa), dana 08.04.2008., list 5712 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU požeško-slavonsku i to:
 - dopis - izvješće od 15.10.2002. godine (na listu 5512 spisa), dana 08.04.2008., list 5712 spisa,
- dokumentacija vezana uz PU koprivničko-križevačku i to:
 - dopis-izvješće od 15.10.2002. godine (na listu 5514 spisa), dana 08.04.2008., list 5712 spisa

3.2.3. Ukratko usmeno izloženi i pročitani dokumenti

Ukratko su usmeno izloženi i pročitani sljedeći dokumenti (članak 330. stavak 1. ZKP-a):

- dokument „Kronologija događanja Džep '93“ na listovima 3594-3602 spisa (dana 03.09.2007. list 4363 spisa),
- dio djelovodnika, zapovijedi za bojevo djelovanje, zapovijed pod rednim brojem 89 od 26.07.1993. na listovima 4398-4401 spisa i pod oznakom 105 od 06.09.1993. na listovima 4402-4414 spisa (dana 06.09.2007., list 4395 spisa),
- dopis Vojne sigurnosno-obavještajne agencije MORH-a s priložima, klasa 711-02/07-01/01, ur. broj 512-10-07-10 od 27.08.2007. na listovima 4703-4783-a spisa (dana 24.10.2007., listovi 4700-4702 spisa),
- zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a, Sektor jug od 10.10.1993. na listovima 2882-2990 spisa (dana 25.10.2007., list 4785 spisa),
- izvještaj stručnjaka sudske medicine Nizozemskog instituta za sudsku medicinu od 17.08.2001. (DNA analiza žrtava ekshumiranih iz grobnica u Gospiću) na listovima 3306-3335 spisa (dana 30.10.2007., list 4805 spisa),
- zapisnici o pregledu mrtvih tijela Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta u Rijeci od 22.09.1993. na listovima 3455-3506 spisa (dana 30.10.2007., list 4805 spisa),
- uputa za rad zapovjedništva-stožera na prijemu, donošenju i prenošenju odluke-zapovijedi iz 1993. načelnika Glavnog stožera Janka Bobetka, na okolnost koja elemente treba sadržavati zapovijed za napad – str. 45-50 na listovima 5112-5133 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),
- dopuna Službovnika Oružanih snaga koju je izdalo MORH, Glavni stožer, u kojem se regulira da se pripadnici HV-a moraju pridržavati odredbi međunarodnog ratnog prava

i pravila borbe – str. 3-5 na listovima 5098-5111 spisa (dana 16.01.2008., list 5091 spisa),

- zapisnik s 22. sjednice obrane i nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske od 12. rujna 1993. (dana 18.04.2008., list 5830 spisa),
- zapisnik s 24. sjednice obrane i nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske od 19. rujna 1993. (dana 18.04.2008., list 5830 spisa).

3.2.4. Ukratko usmeno izloženi i razgledani dokumenti

Ukratko su usmeno izloženi i razgledani sljedeći dokumenti (članak 330. stavak 1. ZKP-a):

- dokument iz priloga dopisa Vojne sigurnosno-obavještajne agencije MORH-a, broj 512-10-06-422-07-07 od 05.10.2007. godine – Standardi topništva o utrošku streljiva - Artiljerijsko pravilo gađanja iz 1991. godine i Artiljerijsko pravilo gađanja UA-2-1 iz 1991. godine, dana 24.10.2007., list 4702 spisa, (CD na listu 4713 spisa),
- na disku 01a-R70 datoteke s oznakama:
 - R70W-2a.1, a što je poruka Glavnog stožera sektora jug prvom kanadskom bataljunu od 13. rujna 1993. godine,
 - R70W-2b.1, a što je poruka Glavnog stožera sektora jug prvom kanadskom bataljunu od 15. rujna 1993. godine,
 - R70W.2.d.1., dopis brigadnog generala Mile Novakovića zapovjedniku CANBATA,
 - R70W-2.e. dopis MORH-a od 23. rujna 1993. godine, prosvjed kanadskom bataljunu,
 - R70W.2f.1. poruka, rujna 1993. godine,
 - R70W-4a.1, popis relevantnih materijala od veljače 1994. godine,
 - R70W.4.b.točka 1, dopis Odjela posebnih istraga, sjedišta nacionalne obrane zaštitnim snagama UN-a od 31. listopada 1993. godine,
 - R70W.5a.točka 1, dopis zamjenika zapovjednika snaga UNPROFOR-a zapovjedniku snaga od 18. rujna 1993. godine,
 - R70W-5c.1., interni memorandum zamjenika zapovjednika snaga načelniku odjela za civilne poslove od 10. listopada 1993. godine,
 - R70W-8a, 55 fotografija,
 - R70W-10.a.1., telefax poruka Jeannie Petterson, Cedericu Thornberry-u od listopada 1993. godine,
 - R70W-15g, rukom pisana poruka od tima vojnih promatrača Gospić za gospodina brigadira Ademija,
 - R70W-15i.1. dio prijevoda dopisa Jeannie Pettersona,
 - R70W-15j.1., telefax poruka stožera UNNO sektora jug za UNNO tim u Gospiću od 13. rujna 1993. godine,
 - R70W-15k.1., telefax poruka stožera UNNO sektora jug za UNNO tim u Gospiću od 13. rujna 1993. godine,
 - R70W-15l.1., posebno izvješće stožera UNOO o u Zagrebu promatračima stožera sektora jug,
 - R70W-18a, telefax poruka višeg vojnog promatrača od 18. rujna 1993. godine,
 - R70W-18c, karta Medačkog džepa, dana 08.04.2008., listovi 5713-5714 spisa.

3.2.5. Razgledani dokumenti

Razgledani su - uz istovremeno prikazivanje na velikom ekranu u sudnici - sljedeći dokumenti:

- osobna iskaznica Milana Karića preslikana na listu 4554 spisa (dana 10.10.2007., list 4545 spisa),
- skice i crteži uz izvještaj stručnjaka sudske medicine Nizozemskog instituta za sudsku medicinu od 17.08.2001.g. (DNA analiza žrtava ekshumiranih iz grobnica u Gospiću) na listovima 3306-3335 spisa (dana 30.10.07., list 4805 spisa),
- fotografije u mapi „FOTOGRAFIJE“, isto u mapi R70D – 133 na disku 1 od 1 pod naslovom „Rule 70 Documents“, pod oznakom 0063-8183 do 0063-8187, 0063-8189 do 0063-8192, 0063-8194, 0063-8197, 0063-8198, 0063-8210 do 0063-8213, (dana 11.12.2007., list 4994 spisa),
- fotografije na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka“ pod oznakama PH 6 i to od PH-6.00 do PH-6.91 (dana 11.12.2007., list 4994 spisa),
- fotografije odjeće pronađene u grobnici u Gospiću u travnju 2000. godine u mapi PH 8 na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka“ i to fotografije 8.01, 8.02 – odjeća pod oznakom GC01014B, 8.03 – GC01032B, 8.04 – GC0138B, 8.05 – GC01051B, 8.06 – GC01001A, 8.07 – GC01003A, 8.08 – GC01005A, 8.09 GC01030A, 8.08, 8.10 – GC01042A, 8.11- GC01004A, 8.12 – GC01004A, 8.13 – GC01004A, 8.14 – GC01004A, 8.15 – GC01004A, 8.16 – GC01004A, 8.17 – GC01004A, 8.18 GC01053A, 8.19 - GC01053A, 8.20 – GC01053A, 8.21- GC01053A, 8.22, 8.23 – GC01053A, 8.24 – GC01053A, 8.25 – GC01053A, 8.26 – GC01053A, 8.27 – GC01053A, 8.28 GC01036A, 8.29 - GC01036A, 8.30 – GC01036A, 8.31- GC01036A, 8.32 – GC01008A, 8.33 – GC01008A (dana 11.12.2007., list 4994 spisa),
- fotografije u mapi WI-48p na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka“ (identifikacija iz Medaka) pod početnim oznakama 0029 i to 3029 (Krajnović Nedeljka i Krajnović Stana), 3030 (Vujnović Ankica i Pejnović Mile), 3031 (Petrović Marijan, Pavica Dragan, Krivokuća Dane), 3032 (Klincov Zdravko, Bjegović Milka, Krajnović Đuro), 3033 (Vujnović Branko), 3035 (Bibić Nikola, Krajnović Pera, Rajčević Milan), 3036 (Bibić Nikola, Pjevač Boja, Radaković Branka), 3037 (Radaković Branka) (dana 11.12.2007., list 4994-4995 spisa),
- u mapi WI-48q, na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka“ – identifikacija Korenica od 26.09.1993.g., reprodukcije leša fotografije pod oznakom 0029 i to 3023, 3024, 3025 i 3026 (dana 11.12.2007., list 4995 spisa),
- u mapi WI-48s, na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka“ – identifikacija Korenica od 26.09.1993.g., reprodukcije leša fotografije pod oznakom 0029 i to 3013 (Matijević Marko, Dimić Nikola), 3014 (Bursač Rade, Sovilj Mirko i NN muškarac), 3015 (Tizić Mane i Potkoljan Dušan), 3016 (dana 11.12.2007., list 4995 spisa),
- u mapi WI-48t, na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka“ – identifikacija Korenica od 26.09.1993.g., reprodukcije leša fotografije pod oznakom 0029 i to 2994 (Potkonjak Janko i slika 51 mrtvog tijela), 2995 (Jerković Nikola, Pavković Milorad, Vujnović Nikola), 2996 (Jović Mara, Grujić Mirko, Jović DMITAK), 2997 (Ivezić Jure, Rašeta Zoran, Surla Slavko), 2998 (Mijuš Dušan, Vujnović Đuro, Vujnovčić Momčilo), 2999 (Jelača Ljiljana, Potkonjak Đorđe, Rašeta Ilija), 3000 (Ilić Dragan, Dimić Nikola, Vujnović Nikola), 3001 (Bilić Dane, Matijević Marko, Duratović Nikola), 3002 (Popović Nikola, Sovilj Mirko, Potkonjak Marko), 3003 (Ljubojević Dušan, Pajić Grujo, Popović Nikola), 3004 (NN muškarac i NN žena, Budimir Milan), 3005 (Mrkić Nemanja,

- Obradović Danica, Prodanović Đoko), 3006 (Bursač Rade, Marinić Duško, Vujnović Nikola), 3007 (Počuča Petar, Gleđa Željko, Surla Stevo), 3008 (Vidnjević Stevo, Alanić Branko, Kljajić Dragomir), 3009 (NN starija žena, Tizić Milan, Potkonjak Dušan), 3010 (Rašeta Jovo, Stojisavljević Nikola, Trešnić Desinjek), 3011 (Sedlan Ilija, Matić Milan) (dana 11.12.2007., list 4995 spisa),
- fotografije pod oznakama PH 4 na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka“ i to redom od PH-4.01 do PH-4.08 i od PH-4.10 do PH-4.12 (dana 11.12.2007., list 4995 spisa),
 - fotografija pod oznakom R70W-23.o na disku 1 od 1 pod naslovom „Rule 70 Documents“ (dana 11.12.2007, list 4995 spisa),
 - karte iz knjige generala Janka Bobetka „Sve moje bitke“ koji se odnosi na akciju „Džep 93“ – preslike na stranicama 4681-4687 spisa istovjetne izvorniku knjige izdane u Zagrebu, 1996.g., sa naznakom „Zagreb, 1996.g. (dana 18.01.2008., list 5135 spisa),
 - video-materijali na disku 3 od 15, pod naslovom „video's“, oznaka datoteke V000-4237-1-A, predloženo na okolnost pripreme za akciju „Džep '93“ i sudjelovanja u istoj (dana 29.01.2008., listovi 5137-5138 spisa),
 - video snimka na disku 2 od 15, pod naslovom „video's“, oznake V000-0990-1-A, predloženo na okolnost što je UNPROFOR vidio nakon ulaska na područje Medačkog džepa te snimke leševa sa osobnim imenima, (dana 12.02.2008., listovi 5540-5541 spisa),
 - video snimka na disku 2 od 15, pod naslovom „video's“, oznake V000-1341-1-A, predložena na okolnost vođenja pregovora o ulasku UNPROFOR-a na područje Džepa, hrvatskom otezanju puštanja UNPROFOR-a i na okolnost netom zapaljenih objekata, (dana 12.02.2008., listovi 5540-5541 spisa),
 - video snimka na disku 2 od 15, pod naslovom „video's“, pod oznakom V000-1342-1-A, predložena na okolnost tijeka pregovora (general Cot), broja i izgleda nađenih i predanih tijela te na okolnost uništenja imovine (dana 12.02.2008., listovi 5540-5541 spisa),
 - video snimke i fotografije koje je svjedok Steve Marissink predao u spis (dana 28.02.2008., listovi 5572-5576 spisa),
 - video snimka na disku 2 od 15, pod naslovom „video's“, pod oznakom V000-1385-1-A (dana 29.02.2008., list 5585 spisa),
 - 107 fotografija u boji s oznakom SCAN-001 do SCAN-0088 i CD s oznakom LCol Holland – Medak 1993 (dana 17.03.2008., list 5652 spisa),
 - karta zone odgovornosti Zbornog područja dostavljena od MORH-a na listu 5528 spisa (dana 07.04.2008., list 5702 spisa),
 - plan djelovanja 9. gmtbr. pod imenom „Magnum“ na listu 5539 spisa (dana 07.04.2008., list 5702 spisa),
 - zemljovid na listu 5227 spisa (dana 07.04.2008., list 5702 spisa),
 - zemljovid djelovanja PU šibenske u akciji „Džep 93“ na listu 5471 spisa (dana 08.04.2008., list 5711 spisa),
 - zemljovid na listu 5510 spisa vezano uz PU vukovarsko-srijemsku (dana 08.04.2008., list 5712 spisa),
 - video snimak na disku 2 od 15 pod naslovom „video's“ pod oznakom: V000-1387-1-A, a koji se odnosi na pregled leševa u Korenici s tim da snimka kreće od vremena 02:05:06 (dana 08.04.2008., list 5712 spisa),

- video snimak na disku 2 od 15 pod naslovom „video's" pod oznakom V000-1386-1-A s time da počinje od vremenske oznake 01:06 sa snimkama pripadnika UNPROFOR-a u traženju mina, leševa (dana 08.04.2008., listovi 5712-5713 spisa),
- prilozi – crteži, mape, fotografije po specifikacijama na listu 3909 do 3912; fotoelaborat ozljeda ruku pod oznakom WC-2a na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka"; na oznaci WC-15b na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka" fotografije koje prikazuju razrušene kuće; na oznaci WC-23a na „kopiji diska 1 od 15 bez zaštićenih svjedoka" fotografije koje također prikazuju razrušene kuće, ukupno 19 fotografija (dana 08.04.2008., list 5713 spisa),
- skica s oznakom A i B uz iskaz ugroženog svjedoka broj 3 (dana 17.04.2008., list 5778 spisa),
- odluka za napad gdje je u potpisu I optuženi Rahim Ademi, predložena na okolnost što ista sadržava, list 3145 spisa (dana 20.06.07., list 3923 spisa),

3.2.6. Razlozi za izvođenje dokumentacije

Najveći dio dokumentacije koji je pročitano, ukratko usmeno izložen ili razgledan izveden je tijekom glavne rasprave uz suglasnost stranaka. Obrana II optuženog Mirka Norca Keve protivila se izvođenju pet dokumenata i to:

- zaključni izvještaj o Medačkom džepu (civilna policija UN-a, Sektor jug) od 10. listopada 1993.
- konačni izvještaj o operacijama u Medačkom džepu „Canbat I"
- izvještaj o operaciji „Medak" s procjenom ljudskih gubitaka i materijalne štete,
- izvještaj o akciji Medački džep od 03.02.1994. i
- kronologija događaja „Džep 93" koji je sačinio Zvonko Brajković.

Kao razlog protivljenja izvođenju prva četiri dokumenta obrana je navela da je riječ o pristranim dokumentima koji sadržavaju osobna razmišljanja, zapažanja, viđenja i zaključke policijskih službenika i vojnih osoba pa čak i sugestije kako bi trebalo izgledati suđenje (dokument pod alinejom 4, za koji je predloženo i izdvajanje). U odnosu na dokument „Kronologija događaja", obrana II optuženika navela je da je riječ o dokumentu koji je sastavio Brajković u doba kada je on bio osumnjičenik i da to zapravo predstavlja njegovu obranu. Osim toga, dokument sadrži okolnosti vezane uz akcije „Bljesak" i „Oluja", a što nije predmet ovog postupka.

Svih pet dokumenata pribavio je MKSJ sukladno Pravilniku, a što nije sporno. Ti dokumenti su i dostavljeni od strane MKSJ i sukladno Pravilniku podložni su izvođenju pred MKSJ. Na temelju članka 28. stavak 4. ZPSMKS tako prikupljeni dokazi mogu se koristiti u kaznenom postupku u Republici Hrvatskoj. Stoga nije bilo pravne zapreke za izvođenje navedenih dokaza.²⁷ Dijelovi izvještaja o operaciji i izvještaja o akciji (alineje 3 i 4 ovdje) nisu izvedeni jer sadrže sažetke izjave svjedoka koje su uzete od strane djelatnika UNPROFORA, dakle ne od strane haških istražitelja sukladno Pravilniku. Takvi dokumenti s izjavama i/ili sažecima izjava svjedoka u ovoj pravnoj situaciji nije moguće izvoditi niti prema odredbama ZKP-a jer samo sud smije ispitati osobe u svojstvu svjedoka. Iznimka prema članku 28. stavak 4. ZPSMKS, ako je riječ o dokazima koja su

²⁷ Zaključni izvještaj je naveden pod 3.2.3., četvrta alineja. Konačni izvještaj naveden je pod 3.2.1., str. 21, treća alineja odozdo. Izvještaj o operaciji je naveden pod 3.2.1., str. 21, druga alineja odozdo (ovaj dokaz naveden je i na str. 33, šesta alineja odozgo). Izvještaj o akciji naveden je pod 3.2.1., str. 21, prva alineja odozdo. Kronologija je navedena pod pod 3.2.3., prva alineja.

prikupila tijela MKSJ, u odnosu na navedene dokumente nije primjenjiva jer sažeci izjava nisu prikupljena od tijela MKSJ.

U odnosu na „Kronologiju događaja“ također vrijedi navedeno (članak 28. stavak 4. ZPSMKS), a radi se o dokumentu koji su prikupila tijela MKSJ. Iz dokumenta, a i iz iskaza svjedoka Brajkovića, razvidno je da je on taj dokument sam sastavio i predao tijelima MKSJ i da dokument nije njegova obranu. Stoga nije niti bilo zapreke za izvođenje tog dokaza.

Prijedlog za izdvajanje dokumenta pod alinejom 4 je odbijen. Navedeni razlozi (pristranost, okolnost da je riječ o osobnim razmišljanjima, zapažanjima, viđenjima i zaključcima) nisu zakonski razlozi niti za izdvajanje nekog dokaza. Sve te okolnosti podložne su ocjeni suda primjenom načela o slobodnoj ocjeni dokaza (članak 8. stavak 2. ZKP, članak 28. stavak 4. ZPSMKS).

3.3. Ostali dokazi

Provedeno je sudsko medicinsko vještačenje (listovi 5586-5603 spisa) i na glavnoj raspravi ispitani su sudsko medicinski vještaci dr. Davor Strinović i dr. Davor Mayer (dana 28.03.2008., listovi 5674-5678 spisa).

Na kraju dokaznog postupka pročitani su izvodi iz kaznene evidencije I optuženika (list 5972 spisa) i II optuženika (list 5973 spisa) te izvodi iz prekršajne evidencije za I optuženika (list 5974 spisa) te izvodi iz prekršajne evidencije za II optuženika (list 5975 spisa).

Na završetku dokaznog postupka ispitan je I optuženi Rahim Ademi (listovi 5943-5948, 5976-5982 te 5984-5991 spisa) te II optuženi Mirko Norac (listovi 5994-6000 i 6001-6008 spisa).

4. Odbijeni dokazni prijedlozi

Na temelju članka 322. stavak 4. točka 2. ZKP-a odbijeni su dokazni prijedlozi predloženi na glavnoj raspravi 18. lipnja 2007.²⁸ za:

- ispitivanje svjedoka Save Štrbca, predloženog od strane obrane II optuženika, radi ocjene vjerodostojnosti svjedoka, ako bi Sud prihvatio prijedlog za čitanjem dokumentacije koju je isti sastavljao,
- ispitivanje svjedoka Mile Novakovića, predloženog od strane obrane II optuženika, na okolnost odnosa pobunjenih Srba i UNPROFOR-a u Medačkom džepu prije i za vrijeme operacije „Džep'93“,
- čitanje grupe dokumenata na kojima su popisi poginulih i nestalih osoba na području Medačkog džepa, identificiranih kao i popis nestalih lica s područja Divosela, Čitluka i Počitelja, popis zarobljenih vojnika s istog područja i iz zatvora Trsat na Rijeci razmijenjenih 19. prosinca 1993. u Markovcu kod Otočca, kao i popis zarobljenih civila s područja Divosela, Počitelja i Čitluka te popis zarobljenih civila koji su ostali u RH i koji su napustili RH, kao i popis osoba uhićenih tijekom akcije na području Divosela, Počitelja i Čitluka, predloženo od strane zastupnice optužbe na okolnost imena i prezimena poginulih, nestalih i razmijenjenih i imena vojnih zarobljenika koji se spominju u činjeničnom opisu optuženja,

²⁸ List 3899 spisa.

- čitanje demografskog presjeka stanovništva Divoselo, Lički Čitluk i Počitelj, predloženo od strane zastupnice optužbe, na okolnost nacionalne strukture stanovništva,
- čitanje popisa vlasnika gazdinstava u selima Divoselo, Čitluk i Počitelj, predloženo od strane zastupnice optužbe, na okolnost oštećenih gazdinstva.

Navedeni dokazi predloženi su na okolnosti koje su trebale biti (i koje su bile) utvrđivane drugim dokazima. Imajući na umu količinu predloženih (i provedenih) dokaza na iste okolnosti, izvođenje predloženih dokaza nije bilo potrebno pa su odbijeni kao nevažni.

Na glavnoj raspravi 18. lipnja 2007. predloženo je ispitivanje svjedoka Steve Uzelca na okolnosti zarobljavanja i zlostavljanja srpskog vojnika Stanka Despića koji je bio u grupi zarobljenih srpskih vojnika. Na iste okolnosti predloženo je i ispitivanje ugroženog svjedoka broj 4 i svjedoka Željka Popovića.²⁹ Upravo na te okolnosti ispitani su svjedoci Vojvodić i Divjak, a djelomično i svjedok Bulj. Uz tri ispitana svjedoka, ispitivanje dodatna tri svjedoka na iste okolnosti nije potrebno jer su činjenice na koje su predložena dva svjedoka utvrđene. Stoga je ispitivanje navedena dva svjedoka Sud odbio kao nevažan dokazni prijedlog. Uz to, ispitivanjem ugroženog svjedoka broj 4 postoji mogućnost da bi postala poznata njegova istovjetnost (ime i prezime), a imajući na umu sadržaje iskaza tri ispitana svjedoka na iste okolnosti na koje je predložen ugroženi svjedok broj 4 (zarobljavanje i zlostavljanje grupe). Nadalje, svjedok Željko Popović sastavio je izjavu koju su pravosudne vlasti Islanda dostavile Sudu u kojoj svjedok navodi da uopće ne želi svjedočiti. Stoga nema niti pravne mogućnosti ispitati svjedoka Željka Popovića. Također nema niti pravne mogućnosti pročitati izjavu koju je Željko Popović dao civilnoj policiji UN jer je riječ o policijskom dokumentu (službenoj zabilješci), djelatnici redarstvenih vlasti (domaća ili strana policija) ne smije u Republici Hrvatskoj građane ispitivati u svojstvu svjedoka (članak 177. stavak 4. ZKP-a).

Također je predloženo ispitivanje svjedoka Dušana Lučića (predložen na okolnost pogibije Bosiljke Bjegović) i Milana Pavlice (predložen na okolnost iznošenja imovine iz Počitelja). Oba svjedoka su umrla.³⁰ U spisu postoje službene zabilješke civilne policije UN-a o razgovoru s tim svjedocima koje ne smiju biti čitane zbog obrazloženog razloga (članak 177. stavak 4. ZKP-a). Valja napomenuti da su iste okolnosti utvrđivane drugim provedenim dokazima (o pogibiji Bosiljke Bjegović; ugroženi svjedok broj 2, broj 8, broj 12, broj 18, broj 19, broj 36, svjedoci Stevo Jović i Joseph Cooper Holland, a o iznošenju imovine iz Počitelja; ugroženi svjedoci broj 9, broj 15, broj 19, svjedok Božidar Matić).

Nadalje, na glavnoj raspravi 18. lipnja 2007. predloženi su za ispitivanje svjedoci pripadnici UNPROFOR-a i civilne policije UN-a i to:

- Bo Pellnas na okolnost telegrama upućenim I optuženom Rahimu Ademiju 13. rujna 1993. godine, provedbe sporazuma o povlačenju, intervencija na terenu i o stanju u ZP,
- Ray Brett Kelly na okolnost zatečenog stanja, jer je on bio liječnik koji je u ime međunarodnih organizacija bio na terenu,
- Daniel Drew na okolnost sastanka koji je bio 15.09.1993. godine s predstavnicima hrvatske vojske, a isto tako i na okolnost razaranja i paleža,

²⁹ Za svjedoka Stevu Uzelca međunarodnom pravnom pomoći utvrđeno je da se nalazi u Bosni i Hercegovini, ugroženi svjedok broj 4 je u Sjedinjenim Američkim Državama, a svjedok Željko Popović je na Islandu.

³⁰ Dokazi o smrti na listovima 4374 i 4375 spisa.

- Clayton Gomm William, fotograf, na okolnost onog što je vidio na terenu,
- Graham LaPlante Stephen, stručnjak za eksplozive, na okolnost načina dizanja kuća u zrak,
- Joseph Omer Maisonneuve na okolnost sudjelovanja u pregovorima, kontakta s časnicima i ulozi I optuženika na tim sastancima i kontaktima,
- Ole Degn Hansen, na okolnost što je vidio kad je vrlo jakim dalekozorom osmatrao čitav tijek akcije, bojišnicu pa i ono što se dešavalo nakon akcije,
- Robert H.Kirschner, liječnik na terenu, na okolnost njegovih zaključaka o uzrocima stradanja civila, a poglavito o pouzdanosti obdukcija koje su radili drugi,
- Gert Knudsen, na okolnost obdukcije tijela koja je bila u Metku, načina i pregledavanja tijela, identifikacije,
- Vladimir Novikov na okolnost operacije, aktivnosti topništva, ulozi I optuženog Rahima Ademija, a posebno na okolnost radio veza i izvješća vezanih uz to u Gospiću,
- Bryan Bailey, na okolnosti rezultata promatranja akcije, snage topničkih aktivnosti, o paljenju kuća, dizanju kuća u zrak, a posebno o aktivnostima 16. rujna 1993. godine,
- Robert Casey i to samo na okolnost kako mu je ugroženi svjedok broj 9 pokazao mjesto gdje su zakopana tijela.

Navedeni svjedoci predloženi su na iste okolnosti na koje su u postupku već bili ispitani drugi svjedoci uključujući i pripadnike UNPROFOR-a i Civilne policije UN-a,³¹ a izvedeni su i drugi dokazi (pročitana dokumentacija; „izvješće pukovnika Maisonneuve“ na listovima 5727-5728 spisa, „Konačni izvještaj o operaciji Medački džep CANBAT 1“, „Civilna policija UN – Sektor Jug – Zaključni izvještaj o Medačkom Džepu“, „Izvještaj o operaciji Medak s procjenom ljudskih gubitaka i materijalne štete“, a razgledane su i fotografije, snimke). S obzirom na to, nije bilo potrebno ispitivati ostale predložene svjedoke na iste okolnosti na koje je već izveden veći broj dokaza. Zato je Sud odbio izvođenje tih dokaza jer su nevažni i to na glavnoj raspravi 08.04.2008., list 5714 spisa.

Na istoj glavnoj raspravi predloženo je ispitivanje ugroženog svjedoka broj 21 (predložen na okolnost vlastitog stradanja te na okolnost stradanja Boje Vujnović) i ugroženog svjedoka broj 23 (predložen na okolnost stradanja imovine u Čitluku).³² Na iste okolnosti na koje je predložen ugroženi svjedok broj 21 tijekom dokaznog postupka pročitan je iskaz ugrožene svjedokinje broj 29. Na iste okolnosti na koje je predložen ugroženi svjedok 23 ispitani su niz svjedoka (Thomas James Calvin, Klaus Byrjalsen, Milan Krajnović, Milan Kosović, Sean Hynes, Božidar Matić, ugroženi svjedoci, broj 6, broj 8, broj 22, broj 33), a pročitana je i ukratko usmeno izložena dokumentacija („Konačni izvještaj o operaciji Medački džep CANBAT 1“, „Civilna policija UN – Sektor Jug – Zaključni izvještaj o Medačkom Džepu“, „Izvještaj o operaciji Medak s procjenom ljudskih gubitaka i materijalne štete“). Budući da su predložene okolnosti utvrđene drugim izvedenim dokazima, to nije potrebno ispitivati ugrožene svjedoke broj 21 i 23 na iste okolnosti. Riječ je stoga o nevažnim dokaznim prijedlozima koje je Sud odbio na glavnoj raspravi 08. travnja 2008.³³ (članak 322. stavak 4. točka 2. ZKP-a).

³¹ John A. MacInnis (listovi 5550-5553 spisa), Joseph Cooper Holland (listovi 5649-5653 spisa), Klaus Byrjalsen (listovi 5557-5559 spisa), Sean Hynes (listovi 5559-5562 spisa), Steve Marissink (listovi 5572-4476 spisa), Stig Olof Bertil Sandgren (listovi 5548-5550 spisa), Vagn Ove Mjoeberg Nielsen (listovi 5543-5546 spisa) i Thomas James Calvin (listovi 5644-5649 spisa).

³² Za oba ugrožena svjedoka međunarodnom pravnom pomoći utvrđeno je da se nalaze u Finskoj.

³³ List 5714 spisa.

Zastupnica optužbe je na glavnoj raspravi 18. lipnja 2007. predložila čitanje nalaza i mišljenja dr. Zorana Stankovića na okolnost utvrđenja pregleda Đure Mrđe (na listu 3535 spisa). Budući da se u činjeničnom opisu optuženja Đuro Mrđa ne spominje, to je ovaj dokazni prijedlog odbijen kao nevažan (članak 322. stavak 4. točka 2. ZKP-a).

Iz istog razloga odbijen je dokazni prijedlog obrane II optuženika da se od MORH-a pribave podaci o ranjenim mobiliziranim pripadnicima 9. gmtbr., a na okolnost da su dvije ranjene osobe vidjele način na koji je poginula Ljiljana Jelača (predloženo na glavnoj raspravi 19. lipnja 2007.³⁴). Ne postoji povezanost između činjenice koju je navedenim prijedlogom trebalo utvrditi i odlučnih činjenica u ovom postupku (načina pogibije Ljiljane Jelače) jer način pogibije ne može biti utvrđen iz popisa ranjenih mobiliziranih pripadnika 9. gmtbr. Stoga je ovaj dokazni prijedlog nevažan.

Obrana II optuženika predložila je na istoj glavnoj raspravi da se od MUP-a pribavi dokumentacija i raščlamba sudjelovanja jedinice SP-a u operaciji „Džep '93“ na okolnost da II optuženi Mirko Norac niti u jednom trenutku nije zapovijedao postrojbama SP. Ovaj dokazni prijedlog također je odbijen kao nevažan jer su na istu okolnost bili predloženi, a kasnije i izvedeni, drugi dokazi pa nije bilo potrebno izvoditi i ovaj dokaz.

Također je na glavnoj raspravi 19. lipnja 2007. obrana II optuženika predložila da se od MORH-a zatraže izvodi iz urudžbenih zapisnika i knjiga prijema za razdoblje od 01.09. do 01.10.1993. godine na okolnost da tri zapovijedi nisu odaslane niti zaprimljene tamo gdje bi trebale biti. Imajući na umu dokaze čije je izvođenje bilo određeno, ovaj dokazni prijedlog odbijen je jer je neprikladan (članak 322. stavak 4. točka 3. ZKP-a). Ostali predloženi, usvojeni i tijekom glavne rasprave izvedeni dokazi potvrđuju sumnju da bi se s predloženim dokazom ta činjenica uopće mogla utvrditi.

Zbog istog razloga odbijen je i dokazni prijedlog obrane II optuženika na glavnoj raspravi istog dana da se pribave podaci o oružju i municiji koje su koristile postrojbe HV-a, MUP-a, SP-a i UNPROFOR-a na okolnost utvrđivanja od kojeg oružja i streljiva su nastradale mrtve osobe koje se spominju u činjeničnom opisu djela i je li itko od nastradalih nastradao djelovanjem jedinica kojima je zapovijedao II optuženi Mirko Norac. Ove okolnosti utvrđene su drugim dokazima (o čemu će više riječi biti kasnije). Osim toga, imajući na umu postojeće dokaze i izostanak pronađenih streljiva, nije bilo vjerojatno da bi se tim dokazom uopće mogle utvrditi predložene okolnosti.

Nadalje, obrana II optuženika predložila je da se od HTV-a pribavi snimka razgovora s uhićenim osobama tijekom akcije „Džep 93“ na okolnost da se sa svim zarobljenim osobama postupalo korektno. Iz dokaznog prijedloga nije bilo razvidno da se na snimkama nalaze sve uhićene osobe pa da bi se onda iz tog moglo zaključivati o tome kako se postupalo sa svim zarobljenim osobama. Pored toga, na okolnost postupanja sa zarobljenim osobama predloženi su, odlučeno je, a kasnije su izvedeni drugi dokaz. Stoga je ovaj dokazni prijedlog odbijen jer je bio neprikladan i nevažan (članak 322. stavak 4. točka 2. i 3. ZKP-a). Iz istog razloga odbijen je dokazni prijedlog obrane II optuženika da se razgleda snimke dnevnika SRTV Knin od 20. rujna 1993. godine na kojoj je prikazana Danica Obradović kako rukuje protuavionskim mitraljezom na okolnost da su svi civili bili dobro naoružani pa da nije riječ o civilima već o vojnicima. Prijedlog je odbijen jer se Danica Obradović u činjeničnom opisu ne spominje, a okolnost što je jedna ženska osoba prikazana kako rukuje protuavionskim mitraljezom, predstavlja razlog za sumnju da bi se s tom okolnošću moglo utvrditi da su sve civilne osobe na području Medačkog džepa bile naoružane. Stoga je i ovaj dokazni prijedlog istovremeno nevažan i neprikladan.

³⁴ List 3913 spisa.

Također je obrana II optuženika na glavnoj raspravi 19. lipnja 2007. predložila da se od Državne geodetske uprave pribavi podatak koji su objekti postojali i koja je vrijednost objekata na području Divosela, Čitluka i Počitelja na okolnost koji su objekti nastradali i koje vrste su ti objekti jer da nisu svi objekti u Medačkom džepu bili gospodarski. S obzirom na to da je u postupku bilo odlučeno o izvođenju mnogih dokaza na okolnost vrste i količine uništenih objekata te imajući na umu da se podaci Državne geodetske uprave uopće ne moraju slagati sa stvarnim stanjem (naknadna izgradnja, izgradnja bez dozvole i sl.), a poglavito s obzirom na činjenicu da vrijednost objekata nije odlučna za utvrđivanje postojanja krivičnog djela i krivičnopravne odgovornosti koja je predmet postupka, dokazni prijedlog odbijen je jer je neprikladan i nevažan.

Na glavnoj raspravi 16. listopada 2007.³⁵ godine obrana I optuženika predložila je ispitivanje Antuna Tusa u svojstvu vještaka na okolnosti tko je stvarno planirao akciju „Džep 93“, koje su ingerencije zapovjedništva Sektora 1 i vojno značenje njegovog osnivanja, zašto je raščlambu akcije „Džep 93“ u GSHV iznosio Davor Domazet, kojeg karaktera je bila ista, vrši li raščlambu, u pravilu, zapovjednik akcije, tko je prema podacima iz Ratnog dnevnika borbenih događanja ZP Gospić de facto zapovijedao akcijom, kojeg je vojnog značenja s aspekta zapovijedanja okolnost da se u vrijeme odvijanja akcije odnosno povlačenja HV-a na području Medačkog džepa nalazilo više časnika iz Glavnog stožera koji su po rangu bili viši časnici od I okrivljenika, tko je zapovijedao SP-om tijekom akcije i na koji se način mogla angažirati Vojna policija za potrebe akcije „Džep '93“. Ovaj dokazni prijedlog je upravljen na utvrđivanje okolnosti o kojima su tijekom postupka već bili izvedeni dokazi ili su za utvrđivanje navedenih okolnosti već postojali prijedlozi. Nadalje, radi se o okolnostima koje su djelomično pravna pitanja, a djelomično činjenična za čije utvrđivanje nije bilo potrebno posebno stručno znanje već je zaključak bilo moguće izvesti na temelju izvedenog te predloženog dokaznog materijala. Stoga je taj dokazni prijedlog odbijen kao nevažan (članak 322. stavak 4. točka 2. ZKP-a).

Isti razlog osnova je i za odbijanje dva dokazna prijedloga obrane I optuženika. Prvi, za ispitivanje svjedoka Ive Đinića, predloženog na okolnosti priprema akcije „Džep 93“, njegovom djelovanju na taktičko – operativnom pravcu Lički Osik – Ljubovo – Korenica, da je I optuženik obilazio to područje dana 12. rujna 1993. te na okolnost sastanka na Velebnom. Drugi, za ispitivanje svjedoka Josipa Jurasu, predloženog na okolnost razloga smjene I. optuženika, a koji su izneseni tijekom razgovora predsjednika Tuđmana i ministra obrane Gojka Šuška. Ovi svjedoci predloženi su na iste okolnosti o kojima su u trenutku predlaganja već ispitani neki svjedoci, a na iste okolnosti su predloženi i nakon 16. listopada 2007. godine ispitivani su i drugi svjedoci. Stoga predložena dva svjedoka nije bilo potrebno ispitati jer je taj dokazni prijedlog nevažan.

Na glavnoj raspravi 16. siječnja 2008. godine (list 5091 spisa) odbijen je dokazni prijedlog branitelja I optuženika za čitanje Izvješća Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka, broj 09-9-131/93 od 22. rujna 1993., upućeno ZP Gospić, predložen na okolnost saznanja I optuženika o uzrocima smrti poginulih. Ovo izvješće pročitano je na raspravi 30. listopada 2008. (list 4804 spisa) pa nije bilo potrebno još jednom izvoditi isti dokaz.

Kao nevažan je odbijen i dokazni prijedlog obrane II optuženika s glavne rasprave 23. listopada 2007.³⁶ za ispitivanje svjedokinje Jasminke Katun na okolnost organizacije

³⁵ List 4557 spisa.

³⁶ List 4572 spisa.

saniteta, izvlačenja ranjenika, uništenja motornih vozila u području tenkovskih mina, ranjavanja djelatnika saniteta te spašavanja i izvlačenja ranjenika UN-a iz minskih polja. Na ove okolnosti u postupku su ispitivani i predloženi drugi svjedoci. Uz to, te okolnosti nisu odlučne okolnosti u ovom postupku pa je dokazni prijedlog odbijen kao nevažan.

Obrana II optuženika je na glavnoj raspravi 23. listopada 2007. predložila ispitivanje svjedoka Luke Matanića na okolnost organizacije satnije Vojne policije, vođenja i zapovijedanja, dnevnog operativnog zapovijedanja, o pridodavanju desetine Vojne policije 9. gmtbr., ovlasti zapovjednika ZP-a nad Vojnom policijom te ovlasti zapovjednika 9. gmtbr. nad pridodanom desetinom Vojne policije. Na ove okolnosti izvedeni su drugi dokazi u ovom postupku (svjedoci, dokumentacija). Osim toga, Luka Matanić bio je u publici na glavnoj raspravi dana 18. srpnja 2007. upravo kada je svjedok Mate Laušić, koji je u vrijeme operacije „Džep '93“ bio načelnik Uprave Vojne policije, bio ispitivan i na iste okolnosti opširno iskazivao. U članku 323. stavak 2. ZKP izričito određuje da svjedok koji nije ispitan neće biti nazočan izvođenju dokaza. Predloženi svjedok Luka Matanić upravo je bio nazočan izvođenju dokaza i to ispitivanju svjedoka Laušića koji je iskazivao i na okolnosti na koje je predložen svjedok Matanić. Stoga je ovakav dokazni prijedlog nevažan i nedopušten pa ga je Sud odbio.

Na istoj glavnoj raspravi također je obrana II optuženika predložila više svjedoka za ispitivanje i to:

- svjedoka Nikole Harga Zdunića i svjedoka Ivana Račića, obojica predloženi na okolnosti planiranja i sudjelovanja u akciji „Džep 93“,
- svjedokinje Ines Linić, predložene na okolnosti oštećenja sanitetskih motornih vozila, pucanja neprijatelja po ranjenicima i vozilima saniteta te pucanja osoba u civilnoj odjeći na sanitetska vozila i ranjenike,
- svjedoka Ante Malenice, predloženog na okolnosti organizacije veterinarske struke, zapovijedi za asanaciju i sudjelovanja u prikupljanju stoke i pokapanju životinja,
- svjedoka Nikole Škunca, predloženog na okolnosti vođenja i zapovijedanja u pripremi i tijekom akcije „Džep 93“, zapovijedi za angažiranje 111. brigade i asanacije područja, logističkog osiguranja, razlike između potpunog i operativnog zapovijedanja u HV-u,
- svjedoka Josipa Jagara, predloženog na okolnosti angažiranja oklopne bojne u akciji „Džep 93“ po pravcima djelovanja oštećenja tenkova u borbi kao i otvaranje vatre iz oružja iz kuća po tenkovima i vojnicima HV-a,
- svjedoka Milana Franića, predloženog na okolnosti organizacije i ustroja veze na zapovjednom mjestu 9. gmtbr. te koordinacije i suradnje veze,
- svjedoka Damira Barića, predloženog na okolnosti kako je bila organizirana satnija i angažmanu njegove satnije u akciji, o oštećenju tenkova u borbi, te o snažnoj paljbi iz kuća po vojnicima HV-a,
- svjedoka Mile Peterlića, predloženog jer je isti bio zapovjednik tenkovske satnije,
- i svjedoka Senahida Bahora.

Svi navedeni svjedoci su bili predloženi na iste okolnosti na koje su bili predloženi i drugi svjedoci ili na okolnosti na koje su svjedoci u ovom postupku već bili ispitani. Imajući na umu veći broj ispitanih svjedoka na iste okolnosti na koje su predloženi i navedeni svjedoci, dokazni prijedlog odbijen je jer je nevažan (članak 322. stavak 4. točka 2. ZKP-a).

Na glavnoj raspravi 09. travnja 2008.³⁷ obrana I optuženika predložila je izvođenje dva dokaza i to:

- čitanje dijela Izvješća od 28. 10.2002. pod oznakom 3/1 i to dio koji počinje nakon riječi „PU primorsko-goranskoj u Rijeci“ na strani 2. Izvješća u šestom odlomku odozgo i slijedi do kraja 3. strane,
- čitanje dijela Operativne informacije od 22.10.2002. pod oznakom 5,
- čitanje Izvješća od 18.11.2002.g. pod oznakom 3/2 i
- čitanje Operativnog izvješća od 18.12.2002.g. pod oznakom 3/3.

Ova četiri dokaza predložena su na okolnosti utvrđenja relevantnih podataka o počinjenim ratnim zločinima tijekom akcije „Džep '93“ i otkrivanju njihovih počinitelja u razdoblju 1993 – 2002, odnosno na okolnost da do konca 2002. godine (a niti kasnije) od strane hrvatskih tijela progona nije poduzet kazneni progon niti protiv jedne osobe zbog kaznenog djela ratnog zločina. Prijedlozi su odbijeni kao nedopušteni (članak 322. stavak 4. točka 1. ZKP-a) jer se odnose na rezultate saznanja operativno-kriminalističkog rada, a što po ZKP-u ne može biti dokaz u kaznenom postupku.

Na glavnoj raspravi 09. travnja 2008. obrana II optuženika predložila je angažiranje vještaka kartografske struke kako bi se na karti u crtale lokacije pronađenih tijela na okolnosti u čijoj zoni odgovornosti su ta tijela pronađena, kao i vještaka građevinske struke na okolnost koliko je objekata uništeno ili oštećeno tijekom akcije, a koliko ih je bilo nedovršeno prije akcije. Predložene okolnosti su već utvrđene izvedenim dokazima i nije bilo potrebno provoditi predloženo vještačenje. Stoga je ovaj dokazni prijedlog odbijen jer je nevažan (članak 322. stavak 4. točka 2. ZKP-a).

Na istoj glavnoj raspravi obrana I optuženika predložila je čitanje dijela dnevnog izvješća od 18.09.1993. do 19.09.1993. Ureda MORH-a na okolnosti situacije u Gospiću te sastanka održanog između HV-a i promatrača UN-a, CANBAT-a i voditelja UNMO Gospić, vezano uz konstatacije da je zapovjednik CANBAT-a cijeloga dana izbjegavao sastanak s brigadirom Ademijem. Predložene okolnosti nisu odlučne imajući na umu činjenični opis optuženja koji je predmet raspravljanja. Dokazni prijedlog odbijen je jer je nevažan (članak 322. stavak 4. točka 2. ZKP-a).

Na temelju članka 322. stavak 4. točka 2. ZKP-a, Sud je 09.04.2008. (list 5718 spisa), kao nevažan, odbio dokazni prijedlog za čitanje Izvješća o posjeti Međunarodnog crvenog križa od 14.09.1993. pod oznakom 4/3 jer je isti bio predložen na okolnosti zakonitog i korektnog postupanja s ratnim zarobljenicima koje okolnosti su nevažne s obzirom na činjenični opis koji je predmet raspravljanja.

5. Iskaz I optuženog Rahima Ademia koji je naveo da se ne smatra kriv

U svom iskazu³⁸ I optuženi Rahim Ademi naveo je da je doznao da su haški istražitelji s njim htjeli obaviti razgovor dva puta i to u svojstvu svjedoka, ali ga o tome u to vrijeme nitko nije obavijestio. Na ovoj glavnoj raspravi prvi puta daje svoj iskaz vezano uz Medački džep. Opisao je svoje služenje u bivšoj JNA gdje je imao čin majora. U petom mjesecu 1991. prešao je iz JNA i i isprva je bio običan vojnik. U Hrvatskoj vojsci je u Šibeniku organizirao bitnicu topova od 120 mm u kojoj su bili i minobacači.

³⁷ List 5716 spisa.

³⁸ Dana 23.04.2008. (listovi 5943-5948 spisa), 28.04.2008. (5976-5982) i 29.04.2008. (5984-5991).

Organizirao je napad na vojarnu JNA u Rogoznici koji je uspješno izveden, a onda su osvojene vojarnice u Smokvici, Brdeću i Krušnici. Prilikom osvajanja tih vojarni zarobljeno je 80 vojnika JNA među kojima je bilo oficira i podoficira, smjestio ih je u Primošten i kasnije je organiziran njihov odlazak u Srbiju, nikome nije falila niti dlaka s glave. Iz osvojenih vojarni dobilo se dosta naoružanja koje je kasnije poslužilo u tzv. „Rujanskom ratu“ za deblokadu Šibenika. Godine 1992. sudjelovao je u operacijama na Miljevačkom platou, a iste godine postao je i zapovjednik 126. brigade u Sinju. Sudjelovao je i na dubrovačkom ratištu, a 15.02.1992. imenovan je za načelnika Stožera i zamjenika zapovjednika ZP u Gospiću. Također je sudjelovao u vojnim operacijama „Zima 94“ na Dinari i livanjskom bojištu, na operacijama „Skok I“ i „Skok II“, koje su bile 1995. godine, a radilo se isto o vojnim operacijama osvajanja vrhova u Dinari. Ono što je tamo osvojeno bio je uvjet za operaciju u ljeto 1995. Nakon Splitskog sporazuma sudjelovao je zajedno s Armijom Bosne i Hercegovine u osvajanju Bosanskog Grahova i Glamoča, a što je bio glavni uvjet za kasnije oslobođenje Knina, posebno osvajanje Bosanskog Grahova. Sudjelovao je i u operaciji „Kozjak 95“, koja je u javnosti više poznata kao „Oluja“ i u kojoj je oslobođen Knin, Drniš, Benkovac i gdje su snage HV-a izbili na državnu granicu Republike Hrvatske.

Obavljao je slijedeće dužnosti: pomoćnik načelnika za popunu, načelnik topništva, zapovjednik 126. brigade u Sinju. Od 11.03. do 08.10.1993. bio je zamjenik zapovjednika ZP Gospić, a od 08.10.1993. do 05.04.1994. je bio bez dužnosti, a od 05.04.1994. do 17.05.1994. je načelnik Stožera u ZP Split. Od 19.07.1995. do 06.03.1996. bio je glavni inspektor za bojevu spremnost HV-a. Čin bojnika u HV-a dobio je 1992., a isti dan tj. 28.05.1992. promaknut je i u čin brigadira. Stožerni brigadir postao je 27.05.1995., a u čin generala bojnika promaknut je 14.09.1995., a ne kao što je rekao ugroženi svjedok broj 9 da je taj čin dobio nakon operacije „Medački džep“.

Od odlikovanja ima spomenicu Domovinskog rata 1992., Red bana Jelačića, Spomenicu domovinske zahvalnosti, Red Hrvatskog trolista, Red Hrvatskog pletera, Red kneza Domagoja i Red Nikole Šubića Zrinskog kojeg je dobio 1999. Također ima medalje „Oluja“ i „Ljeto“, a ima i medalju za iznimni poduhvat. Sve ocjene koje je dobio u Hrvatskoj vojsci od kada su se davale, a to je bilo od 1997. do 2000., bile su najviše, „osobito se ističe“.

Dana 05.12.1992. pozvan je u Ured Predsjednika Republike i postavljen je za Načelnika stožera u ZP Gospić, a ujedno i za zamjenika zapovjednika ZP Gospić. Zadaća je bila rasformirati operativnu zonu Rijeka i osnovati ZP Gospić. U Gospiću ZP nije imalo niti prostorije, a zapovjednik 9. gardijske motorizirane brigade³⁹ Mirko Norac im je naprije dao jednu prostoriju, a potom su se smjestili u zgradu Šumarije u Gospiću. Uvjeti života i rada u Gospiću bili su ravni nuli. Spavali su u uredima i radili čitav dan i noć i ulagali izniman trud da ustroje ZP Gospić. Linija obrane bila je vrlo teška, a išla je od Velebita preko Gospića, Pocrnića, Otočac, Brinje do Kapele i bila je u katastrofalnom stanju. Radili su na osposobljavanju svih rodova vojske, posebno inženjerije. Odnos prema njima u ZP Gospić bio je jako loš, od brigada koje su tamo zatekli pa čak i od civilnih struktura. Ono što je svjedok Češnjaj u svom iskazu rekao je točno, nazivali su ih „komunjare“, čak su imali naziv „crveni stožer“ jer je dosta časnika došlo iz bivše JNA.

Za daljni primjer tog odnosa I optuženi Rahim Ademi naveo je da je o akciji „Maslenica“ Bobetko izravno obavijestio 9. gmtbr. i Norca, a Češnjaj za nju nije niti znao. Češnjaj je smatrao da je to bilo nekorektno, a Bobetko je izravno komunicirao sa 9.

³⁹ Za 9. gardijsku motoriziranu brigadu Hrvatske vojske dalje u tekstu bit će korištena kratica: gmtbr.

gmtbr., a čak su i nekakvi drugi zapovjednici imali svoje izravne linije prema Zagrebu, primjerice 133. otočka brigada. Češnjaj nije bilo zadovoljan jer je na operativne sastanke išao zapovjednik 9. gmtbr. tj. Norac. Poznato mu je da je u 04. mjesecu 1993. Češnjaj tražio svoje razrješenje sa dužnosti zapovjednika ZP Gospić jer više takvu situaciju nije mogao trpjeti, ali nije dobio nikakav odgovor. Zna da je tražio da ga prime na razgovor u Zagreb i to Bobetka i Šuška, ali ga nisu primili.

Dalje je I optuženik naveo da je neprijateljska aktivnost na bojištu u Gospiću bila vrlo aktivna, protivnik je vojno djelovao izviđačko-diverzantskim skupinama, a onda je uveo jednu novost, novu taktiku da su te skupine izviđačko-diverzantski djelovale uz potporu topništva. U takvoj situaciji trebalo je organizirati obranu. U 05. mjesecu 1993. u ZP Gospić došao je Bobetko i izdao zadatak da se planira šira operacija sa dva operativno-taktička smjera. Jedan je išao od Gospića preko Gračaca prema Kninu, a drugi je išao na potezu Lički Osik – Ljubovo – Bunići, prema Korenici. Posebno je naglasio da je potrebno osnovati topničko-raketnu skupinu, a da je glavni cilj Knin. Rekao je još da će tu sudjelovati 1. bojna 1. gardijske brigade, 1. bojna 7. gardijske brigade i 112. brigada iz ZP Split, a u ZP Split je zapovjednik bio Gotovina s kojim se onda trebalo sastati. Na sastanak su išli I optuženik, Brajković, Čanić i Rogulj. Tamo su razmotrili stanje, donijeli određene zaključke i vratili se isti dan. Na temelju onog što su zaključili, Bobetku su napisali zahtjev za popunu jer je za takve aktivnosti trebalo obaviti popunu. Sjeća se da je Bobetko spominjao jednu operativnu grupu Lika, ali je očito Bobetko odustao od tog plana jer je bila velika potreba za popunu što su oni tražili, a za to je trebalo obaviti mobilizaciju.

U 05. mjesecu 1993. Bobetko i Basarac su došli u Gospić. Obavili su razgovor sa Češnjajem, kojem I optuženik nije bio prisutan i nakon toga je Češnjaj izdao novu zapovijed za obranu, koju su radili vrlo savjesno i koja je sadržavala sve priloge i elemente koje je trebala imati. To je bila zadnja zapovijed koju je Češnjaj izdao prije nego je otišao i on ju je potpisao. Zapovijed je predana svim postrojbama i to je zapovijed od 03.06.1993. U toj zapovijedi je vidljivo da nema nikakvih zadataka za Vojnu policiju, što znači da nisu imali ovlasti zapovijedanja Vojnom policijom. Posebno je ukazao na prilog za sigurnosno-informativnu službu gdje je jasno navedeno da s eventualnim ratnim zarobljenicima se treba osigurati postupanje u skladu s normama međunarodnog prava. Napomenuo je da ta zapovijed vrijedi čitavo vrijeme dok nije došla nova zapovijed u 09. mjesecu 1993., koju je napisao Gabričević. Dio te zapovijedi je i dokument (izveden kao dokaz pod oznakom DC-34) gdje se na 11. strani razrađuje osiguranje, a to je prihvatanje zarobljenika i gdje se određuje koja je postaja, a da evakuaciju vrši 71. bojna.

I optuženi Rahim Ademi je istaknuo da mu nikad nije bilo jasno zašto je Češnjaj otišao, a da mu nije predao dužnost, niti mu je rekao razlog odlaska. O tim razlozima prvi puta je čuo kad je u ovom postupku iskazao Rudolf Brlečić. S odlaskom Češnjaja ostao je niti na nebu, niti na zemlji, a ostao je bez ovlasti zapovjednika ZP. Zvao je Bobetka da pošalje zapovjednika. Nikad neće zaboraviti što mu je Bobetko u tom telefonskom razgovoru odgovorio. Bobetko mu je rekao da je on brigadir i da je zamjenik zapovjednika ZP i rekao je: „Imaš ovlasti koliko ti ja dajem“. I optuženik smatra da je s tim riječima Bobetko preuzeo odgovornosti zapovjednika ZP, a tako se i ponašao čitavo vrijeme do smjene I optuženika. Jedan vojni analitičar je rekao da zapovjednik može delegirati dužnosti, a ne i odgovornosti, a to je upravo radio Bobetko. Dodao je da je Bobetko često znao zvati ujutro, raspitivati se što ima novo i to je bilo gotovo svakodnevno. Kad bi razgovarao s I optuženikom, pitao ga je gdje je Češnjaj i što radi. To ga je smetalo jer je Češnjaj svoj posao radio savjesno, a zna i da je Bobetko Češnjaja pitao isto za njega (I optuženika) jer mu je to Češnjaj ispričao.

U odnosu na njegovu poziciju u ZP Gospić, I optuženi Rahim Ademi naveo je da on nikada nije bio vršitelj dužnosti zapovjednika nego načelnik Stožera i zamjenik zapovjednika. Smatra da je po odlasku Češnjaja ispunjavao sve uvjete da bude imenovan za zapovjednika ZP Gospić ali Bobetko nije odredio zapovjednika ZP. Poznato mu je da je to mjesto nuđeno Basarcu, Brlečiću, a i Luka Đanku, ali su oni svi oni to odbili iz različitih razloga. Tako je ostao vječiti zamjenik zapovjednika ZP Gospić, bez ovlasti zapovjednika. Zapovjednika je mogao imenovati jedino Vrhovni zapovjednik i bez imenovanja ne postoje niti ovlasti zapovjednika, ali postoje ovlasti zamjenika zapovjednika koje su vrlo male. Bez posebnog ovlaštenja zamjenik zapovjednika nema ovlasti operativnog zapovijedanja postrojbama. Bobetko je inače rekao da će on poslati časnika sa ovlastima. Iz jednog izvješća koje je podneseno Bobetku vidi se da je to izvješće podnio Bobetku kao najstariji časnik Brlečić, a I optuženik o tom izvješću nije znao ništa jer je Brlečić to podnio preko njega.

Početakom 06. mjeseca 1993. u Gospić je došao Basarac koji je trebao provesti nadzor, a on je došao po zapovjedi Bobetka kao časnik s ovlastima. Inače, svatko tko je došao iz Zagreba se ponašao kao zapovjednik tamo gdje je došao. Basarac je upravo bio časnik s ovlastima kojeg je poslao Bobetko i on je izvršio nadzor u ZP Gospić i rekao je da su svi zadaci ispunjeni 90 %. Bobetko je u Gospić poslao i Prpića u Domobranstvo, iako je u Gospiću postojao zapovjednik Domobrana, a to je bio pukovnik Maglica. Prpić je slao u Glavni stožer izvješća o domobranstvu bez znanja I optuženika. Ovo sve je I optuženi Rahim Ademi naveo zato jer smatra da je prema njemu postojalo nepovjerenje jer mu nije jasno zašto nije postavljen za vršitelja dužnosti odlukom kad je Češnjaj otišao, a i čitavim ovim postupanjem se nanijela šteta u sustavu vođenja i zapovijedanja.

Krajem 06. mjeseca Bobetko je odlučio da se Domobranske bojne Gospić i Lovinac pridodaju 9. gmtbr., a da zapovjednik 9. gmtbr. u takvoj situaciji ima sve ovlasti nad pridodanim postrojbama. Bobetko je također zapovjedio osnivanje topničko-raketne skupine, zatim da se topnička bitnica od 130 mm od ZP pridoda 9. gmtbr. i da se onaj topničko-raketni sustav formira i podredi 9. gmtbr. Kasnije je tim sustavom na pravcu zapovijedao Lelas, a u Otočcu je bio Primorac. Početkom 07. mjeseca, 09.07.1993., nazvao ga je Bobetko da će doći Domazet i da će održati sastanak sa svim zapovjednicima. Domazet je doista došao i održao je sastanak gdje je rekao da se trebaju formirati izviđačke skupine i da oni trebaju izvesti napadna djelovanja izviđačkim skupinama tamo gdje je neprijatelj najosjetljiviji. Također je Domazet rekao da moraju upoznati sve vojnike na prvoj liniji obrane o neprijateljskim aktivnostima te da više neće tolerirati granatiranje Gospića i da će na njega odgovoriti. Taj sastanak je bio 10.07.1993.

Potom su u Gospić iznenada došli Bobetko i Markač. Bobetko je rekao da odmah hoće ići u obilazak terena, a kad su ulazili u auto Bobetko je rekao da idu u obilazak bitnice od 130 mm koja je bila u mjestu Baganj pored Smiljana i to odmah na položaj. Bobetko je izvršio kontrolu bitnice, njene spremnosti, a isto tako i kontrolu osmatračnice na Velikom Sokolcu, odakle se vidi čitav Medački džep. Bio je zadovoljan sa obilaskom i onim što je vidio i poslije su se vratili u ured. Tada je Markač od Bobetka tražio manju taktičku operaciju jer je Markač svoju liniju pomaknuo prema naprijed i zbog toga je bio u taktički lošijoj poziciji. Također je tražio tu manju operaciju da se smanji topnička opasnost za Gospić i da se spriječi neprijatelja presijecanje naših komunikacija na Velebitu. Bobetko je to prihvatio. Markač je rekao da on za tu akciju ima spremnih 350 policajaca. Bobetko je to prihvatio, a linija je trebala ići Visočica – Veliki Sokolac – Debela Glava – Čitluk – Ornice.

I optuženik je naveo na tom sastanku da mogu djelovati naše snage, a Bobetko mu je zapovjedio da napiše zapovijed za tu operaciju i da mu je predoči. Napomenuo je da je Bobetko tom prilikom odredio da će tom operacijom zapovijedati Norac.

Nakon sastanka I optuženik je zvao Šerića da mu napravi prosudbu naših snaga i Rogulja da mu napravi obavještajnu prosudbu na potezu Lički Novi – Divoselo – Čitluk – Počitelj – Medak. Dana 25.07.1993. godine Rogulj mu je donio tu prosudbu i njih trojica (Rogulj, Šerić i I optuženik) su krenuli pisati zapovijed za napad za operaciju „Džep 93“, kako ju je Bobetko i nazvao. Sastavili su je 26.07.1993. godine, ali je tada I optuženik nije potpisao, niti poslao, jer Bobetko još nije odredio vrijeme napada. Dodao je da su pogrešno napisali „Đep 93“ umjesto „Džep 93“. Zapovijed je imala i urudžbeni broj i klasu i uvedena je u djelovodnik, imala je i obavještajnu prosudbu, a sve je to tijekom dokaznog postupka pročitano.

Između 28. i 30.07.1993. godine u Gospić je po zapovjedi Bobetka došao Basarac, koji je trebao procijeniti bojevu spremnost 9. gmtbr. Izvješće koje je podneseno jasno ukazuje da će biti napadno djelovanje jer govori o tome da treba formirati kiruršku ekipu. Na temelju tog izvješća kasnije je rađen stožerni trenaž. U ZP svratio je i Bobetko i onda mu je I optuženik dao zapovijed koju je pisao 26.07.1993. da je pregleda. Bobetko ju je pregledao, nije ništa komentirao, samo je rekao da to stavi u kasu, što je I optuženik i učinio. Naveo je da je dobio zadaću od Bobetka da se napravi stožerni trenaž u 9. gmtbr. Stožerni trenaž predstavlja proces u kojem se uvježbavaju i osposobljavaju zapovjednici da u danom trenutku, kada dobiju zapovijed od nadređenog, pristupe procesu donošenja odluke. Proces donošenja odluke može biti potpuni, ako ima dosta vremena, skraćeni, ako ima manje vremena, a u iznimnim situacijama je mogući i treći način, a to je da zapovjednik brigade sam donese odluku bez sudjelovanja drugih zapovjednika. Stožerni trenaž zapovjednika 9. gmtbr. obavili su Šerić i pukovnik Skočić, a onda je u okviru 9. gmtbr. se trebalo osposobiti da svi budu sposobni donijeti odluku na određenim pravcima kada za to dođe vrijeme. Tijekom kolovoza je bila obuka i izobrazba svih postrojbi u ZP.

Dalje je I optuženi Rahim Ademi posebno naglasio da je 03.09.1993. iznenada u ZP Gospić došao Bobetko s Markačem. Tražili su planove i I optuženik im je dao zemljovid koji je napravio uz zapovijed i odluku iz kraja 07. mjeseca. Bobetko mu je tada rekao da zove Norca jer on za njega ima bitnu zadaću. I optuženik je pozvao Norca, rekao mu da ga treba Bobetko i za vrijeme dok je Norac dolazio, Bobetko je pregledao ono što mu dao I optuženik. Rekao je da je sve OK, ali da je zapovijed za napad šira i veća. Kad je Norac došao, održali su sastanak samo njih četvorica, Bobetko, Markač, Norac i on. Na tom sastanku I optuženik je naveo da mu je bilo očito da su Bobetko i Markač već odlučili što i kako vezano uz napad i Bobetko je rekao da je operacija šira i veća od onog što piše u zapovijedi iz kraja 07. mjeseca 1993. Bobetko je rekao i odredio pravce napada i zone odgovornosti, vrlo precizno. Odredio je zone odgovornosti SP i 9. gmtbr. Za SP rekao je da je pravac i odgovornost Veliki Sokolovac – Bukova Glava – Debela Glava – Čitluk, a bili su još i pomoćni pravci. 9. gmtbr. je imala pravac Bilaj – Čitluk kao glavni pravac, a imala je i pomoćne pravce. Krajnja zadaća koju je Bobetko rekao da se treba izvršiti je Drljići – Memedovo brdo – Kriva Lika – Ribnik. Bobetko je rekao Markaču da za to ima 550 ljudi, a Norcu je rekao da treba definirati koliko mu ljudi treba. Na sastanku je bilo i određenih pitanja o savladavanju prepreka, a Bobetko je na sve dao odgovor. Nakon toga je Bobetko rekao da prelaze na drugu točku. Tu je rekao da treba za tu operaciju formirati Sektor I na isti način kao što je bio formiran taj sektor na Maslenici. I optuženik je naveo da na Maslenici nije sudjelovao, tako da nije u tom trenutku znao točno na što je mislio, ali je kasnije Bobetko rekao da za zapovjednika tog sektora imenuje Mirka Norca jer on

ima iskustva u tim stvarima i jer je bio zapovjednik Sektora I na Maslenici. Za ostale dijelove Sektora I, Bobetko je tražio od Norca da predloži tko će biti, a također je to tražio i od Markača. Markač je rekao da u Sektor I za koordinatora ulazi Željko Sačić, a za operativca Bogdan Celinić. Norac je predložio da u zapovjedništvo Sektora I uđe Brajković, Čeku, Čanić i Tomičić, a onda mu je Bobetko rekao da će ostale predložiti kasnije. Treće što je Bobetko rekao je da će on operacijom osobno zapovijedati, ali da više neće dolaziti u Gospić da ga se ne bi vidjelo jer bi se moglo otkriti da se nešto sprema, već da će poslati časnika iz Glavnog stožera s ovlastima zapovijedanja u njegovo ime i da će s njim on biti stalno u vezi.

Na tom sastanku I optuženik je rekao da u zapovjedništvu ZP imaju školovane časnika i da ne bi bilo loše da i oni uđu u Sektor I, ali Bobetko to nije prihvatio. Na taj način Bobetko ga je isključio iz operacije. Bobetko je rekao da mu je I optuženik odgovoran za dva osjetljiva pravca. Prvi je Lički Osik – Ljubovo – Bunići – Korenica, a drugi pravac za koji mu je rekao da mu je osobno odgovoran su Otočac – Vrhovine – Korenica, s pomoćnim pravcem Brinje – Plitvička jezera. Rekao je da se tamo mora provoditi odsudna obrana, a to znači da se po cijenu života to ne smije zapustiti, da ništa ne smije pasti. Dodao je da ovi pravci za koje ga je zadužio Bobetko nisu bili pravci napada već obrane, ali su na tim pravcima nakon 09.09.1993. imali okršaja jer bilo je artiljerijskih, ali i pješačkih napada, nakon što je dostignuta crta po zapovijedi za napad. Bobetko mu je još tom prilikom zapovjedio da o toj njegovoj odluci treba napraviti zapovijed, plan na zemljovidu i tekstualno-tabelarni dio i prosudbu za pravac Novi Lički Osik – Divoselo – Čitluk – Počitelj – Medak. Rekao mu je da treba potpisati zapovijed i da je brigadama treba dostaviti niti kasno, niti rano. Tom prilikom Bobetko je zapovjedio da operacija treba početi 09.09.1993. u 06 sati ujutro. I optuženik je naveo da je onda odlučio dostaviti zapovijed 06.09.1993., jer je to bilo vrijeme koje je procijenio da je dovoljno za krajnju pripremu, a da je dovoljno blizu akcije i da ona neće biti otkrivena. Bobetko je također na tom sastanku rekao da će u operaciji sudjelovati 9. gmtbr., SP, Domobranske bojne Lovinac i Gospić i dio 111. brigade, ali da taj dio brigade ne smije napadno djelovati jer se radilo o ročnim vojnicima. Također je rekao da se sa operacijom mora zapovijedati s Izdvojenog zapovjednog mjesta, a koje mjesto će odrediti zapovjednik akcije na terenu, tj. zapovjednik Sektora, a to je bio Norac.

I optuženi Rahim Ademi dodao je da je pitao Bobetka pred kraj tog sastanka što je s uporabom Vojne policije. Bobetko mu je odgovorio da je to mala akcija, da će sve biti gotovo za jedan dan i da nije potrebna uporaba Vojne policije. To je kao takvo prihvatio jer je on general.

U odnosu na zapovijed za obranu od 31.07.1993. I optuženi Rahim Ademi naveo je da je ta zapovijed imala regulirano veterinarsko osiguranje, asanaciju bojišta i osiguranje ratnih zarobljenika. Taj zadatak je stalni i on je bio na snazi u vrijeme operacije "Džep 93" i nije ga trebalo posebno napominjati u kasnijim zapovijedima. Po napatku generala Bobetka nije bilo niti predviđeno da kasniji dokumenti tj. dijelovi koji idu uz zapovijed za napad i zapovijed za napad sačinjavaju te dijelove koji jesu i ostaju na snazi.

Nakon sastanka 03.09.1993., naveo je I optuženi Rahim Ademi, pozvao je svog operativca Šerića i obavještajca Rogulja i rekao im o čemu se radi te je napisao zapovijed o formiranju skupine koja će raditi na izradi borbenih dokumenata u toj zapovijedi koja je izvedena pod oznakom DC-37 napisao je da je izdaje na temelju usmene zapovijedi Bobetka. Zapovijed je bila tajna.

Dana 05.09.1993. nazvao ga je Norac te mu je rekao da njegovim snagama treba odmor radi pripreme za napad i onda je napisao zapovijed za odmor (DC-362). U toj zapovijedi stoji da položaj 9. gmtbr. preuzimaju ročnici 111. brigade i da se treba voditi računa da je riječ o ročnicima te da 9. gmtbr. ide na odmor.

Zapovijed za napad bila je gotova 05.09.1993., ali je čekao s njom do 06.09.1993., kada je ona napisana i uručena zapovjedniku Sektora I, tj. Norcu i zapovjedniku SP koja je bila na Velebitu, Sačiću. Zapovijed za napad od 06.09.1993., a koja je izvedena pod oznakom DC-36 i DC-56, je napisana korektno. Tim je unutra stavio sve zadatke koje je odredio Bobetko. U točki 2. je napisano da napad mora imati lokalni karakter i što manje gubitaka. Točka 9. je ona koju je Norac poslije prepisao, a isto tako točke 6. i 7. Zapovijed sadrži i točku 8. vezano uz snage MUP-a, a isto tako logistiku i zapovijedanje i sve je to prepisano.

Objašnjavajući prijetore oko urudžbenog broja, I optuženi Rahim Ademi naveo je da zapovijed za napad od 06.09.1993. nosi isti urudžbeni broj kao i ona zapovijed iz 07. mjeseca, koju je po zapovijedi Bobetka stavio u kasu. Uzeo je isti urudžbeni broj i to 1043-03/01-93-89 jer je to bilo logično jer je riječ o istoj zadaći i u istoj zapovijedi koja je samo dopunjena i zamijenjena sa onim dijelovima koje je kasnije Bobetko zapovjedio. Niti jedna od tih zapovijedi nije falsifikat, obje su originali. Dio zapovijedi je i prosudba od pukovnika Rogulja od 06.09.1993. za pravac Divoselo-Čitluk-Medak, a isto tako tabelarni i tekstualni prikaz prosudbe protivnika – 15. ličkog korpusa. Zapovijed sa priložima, uključujući i zemljovid predana je zapovjedniku Sektora I teklićem, dakle, osobno na ruke Norcu, a on ga je i obavijestio telefonom da je tu zapovijed primio i da je sve jasno. To je dio vojne kulture kad se prima zapovijed da se obavijesti da li je primljeno i da li je sve jasno.

Nakon toga Norac ga je nazvao i rekao da ima jednu zamolbu tj. da mu za ispunjenje zadatke treba još snaga i predložio I optuženiku da mu se pridoda izviđačka satnija ZP. I optuženik je rekao Norcu da se mora konzultirati s Bobetkom. Bobetka je I optuženik nazvao, to mu prenio, a Bobetko je rekao samo jednu riječ: „Daj”. I optuženik je onda nazvao Norca, obavijestio ga o tome što mu je rekao Bobetko i na temelju toga je poslije Norac isplanirao da u Sektor I uđe izviđačka satnija ZP, a zapovjednik Izviđačke satnije mu se javio na zadatak.

I optuženi Rahim Ademi objasnio je da u zapovijedi za napad nije stavljena točka o poštivanju ženevskih konvencija jer Pravilnik i obrasci zapovijedi koje je radio Bobetko ne predviđaju stavljanje te točke u zapovijedi za napad.

Iskazujući o dostavljanju zapovijedi za napad, I optuženi Rahim Ademi naveo je da je dana 06.09.1993. osobno predao zatvorenu omotnicu Željku Sačiću koji je omotnicu odmah otvorio i tražio konzultacije. Sačiću je rekao da je njegova zadaća teža nego zadaća 9. gmtbr. Isti dan je po odobrenju Bobetka zapovijed poslao teklićem II optuženom Mirku Norcu, a u toj zapovijedi je stajalo da tijekom 07.09.1993. mora formirati Sektor I, a da u njemu mora biti satnija 111. brigade koja je po zapovijedi od 05.09.1993. već preuzela položaje 9. gmtbr., a isto tako da u Sektor I ulazi SP. U točki 2. stoji da će biti formirano zapovjedništvo onako kako je dogovoreno, a da će ostale pomoćnike u Sektor I uključiti zapovjednik sektora, tj. Norac, prema potrebi. Norac ga je obavijestio da je na vrijeme primio taj dokument, a iz kasnijih njegovih zapovijedi vidi se da ga je primio jer je u njegovim kasnijim zapovijedima sadržani prepisani dijelovi zapovijedi koju je primio.

Naveo je da su sve zapovijedi primljene, a da je to vidljivo iz zapovijedi za napad koju je potpisao Norac od 07.09.1993. (DC-421). U točki 1. te zapovijedi doslovce je prepisana prosudba koju je Rogulj sastavio 06.09.1993., doslovce je prepisana točka 2., a točka 4. je prepisana djelomično. U toj točki se spominju dominantne kote koje se odnose na Velebit i tamo gdje je bila SP, a ne na pravac na kojem je bila 9. gmtbr. pa je iz toga vidljivo da je SP ulazila u Sektor I. U točki 6. se govori o topništvu za potporu, iz nje se vidi da svim postrojbama zapovijeda zapovjednik Sektora I, tj. da i on zapovijeda davanjem topničke potpore. U odnosu na mijenjanje zapovijedi, I optuženik je naveo da je Norac povećao utrošak streljiva koji treba za potporu za napadno djelovanje jer ga je povećao sa jednog borbenog kompleta na četiri borbena kompleta.

Dalje je I optuženi Rahim Ademi naveo da ga je dana 07.09.1993. nazvao Bobetko te mu je zapovjedio da mu pripremi kratku analizu priprema za operaciju „Džep 93“. Potom je nazvao Norca i Sačića te bojnika Šare na jedan sastanak te im je rekao da mu trebaju referirati kako teku pripreme. Tog dana oko osam sati ujutro održali su sastanak njih četvorica i pod točkom I optuženik je naveo da je tražio izvješće o pripremama. Norac je rekao da su pripreme u tijeku, isto tako i izrada borbene dokumentacije, Sačić je rekao da je napisao zapovijed za napad, a bojnik Šare je trebao biti nadležan za pričuvu i njega nije tražio ništa posebno. Pod točkom 2. tražio je izvješće o bojevoj spremnosti. Norac i Sačić su rekli da su spremni i još su mu dali broj učenika u operaciji, časnika, dočasnika i vojnika. Pod točkom 3. izdao je upozorbu na to da se vojnici trebaju pridržavati Ženevskih konvencija i međunarodnog ratnog prava. Posebno je upozorio na način i dužnost postupanja prema civilima, ratnim zarobljenicima i imovini. Naglasio je da nema paljenja i pljačke i da svi objekti u zoni odgovornosti Sektora I moraju ostati u onom stanju u kojem budu nađeni. Rekao je i da moraju poštivati pravila borbe. Obojica, i Sačić i Norac, su rekli da će postupati po konvencijama. Sastanak nije bio dug jer je htio da im ostane što više vremena za nastavak priprema, a sjeća se da je Norac tražio jednu „labudicu“, specijalnu prikolicu za prijevoz tenkova, kako bi operacija bila i dalje u tajnosti.

Nakon tog sastanka u zapovjedništvo ZP Gospić došli su Domazet i Markač. Domazet je rekao da je došao jer ga je poslao Bobetko da vrši osobni uvid u pripreme i u dokumentaciju. I optuženik mu je rekao da je imao sastanak s Norcem i Sačićem, a Domazet je tražio svu borbenu dokumentaciju: zapovijed za napad, odluku za napad, zapovijed za Sektor I. I optuženik mu je rekao da je sve to sačinjeno i dostavljeno 9. gmtbr. i SP. Dao mu je svu dokumentaciju, Domazet je gledao redom sve, gledao je dokumentaciju i Markač, a on je posebno gledao ono što se odnosi na njih. Domazet je pogledao i zapovijed o Sektoru I i tražio je plan na zemljovidu. Gledao je tu mapu, posebno pravce napada kada je u sobu ušao Brlečić. Domazet je u tom času savio kartu, zamotao je, a kad je Brlečić otišao onda ju je nastavio razgledavati. Domazet nije imao nikakvih primjedbi niti za taktički niti za bilo koji drugi dio dokumentacije. Zapovjedio je I optuženom Rahimu Ademiju da mu dade po jedan primjerak od svih dokumenata, zajedno sa zemljovidom i onda je sve to pospremio u svoju torbu i otišao u Zagreb. Dodao je da je Domazeta obavijestio i o potrebi za labudicom jer ZP nije imalo labudicu, a Domazet je rekao da će on to riješiti. Istog dana, 07.09.1993. I optuženik je, a na temelju ranije zapovijedi Bobetka da pripremi i da je odgovoran za zonu obrane od Gospića do Kapele, pozvao Primorca i saopćio mu da je on odgovoran za pravac Otočac – Vrhovine – Korenica i da tamo treba organizirati obranu. Poslije je obavijestio Lelasa, koji je bio načelnik svih rodova i načelnik pješastva i povjerio mu pravac obrane Lički Osik – Ljubovo – Bunići – Korenica. Naglasio im je da će o tome dobiti pisanu zapovijed i da moraju biti sa žičnom linijom u stalnoj vezi s OC zapovjedništva ZP Gospić. Ta zapovijed je na glavnoj raspravi izvedena i dokument ima oznaku DC-46, a zadaci su u točki 3.

Dana 08.09.1993., po svom običaju, nazvao ga je ujutro Bobetko. Rekao mu je da mu je Domazet predao dokumente i da ih je on pregledao i da je sve onako kako je on zapovjedio. Međutim, imao je dvije primjedbe, a I optuženik je naveo da mu zbog toga nije bilo lako. Prva primjedba je bila da operativno pričuvna postrojba bude direktno pod njim (Bobetkom) i da bude na stalnoj vezi s OC GSHV. Druga primjedba je bila da hoće jednu topničko-raketnu skupinu koja će biti pripremljena za djelovanje po Korenici. I optuženik mu je rekao da će te primjedbe biti otklonjene i da će biti napisano kako je on zapovjedio. O tome je rekao i Šeriću da on sačini tu zapovijed, nakon što je to skicirao i da Šerić to potpiše, a on je krenuo u obilazak linije Lički Osik – Bunići – Korenica. Šeriću je rekao da zapovijed dostavi 111. brigadi i to teklićem. Potom je otišao u Perušić, tamo je bio Lelas i obišao je crtu bojišnice i sve postrojbe na liniji Mali i Veliki Čardak – Gornji i Donji Lulići, obišao je topničko-raketnu skupinu koja je imala dva topa od 133 mm i jedan višecjevni bacač raketa od 120 mm. Naišao je na neke slabosti i Lelasu zapovjedio da to otkloni, a onda je otišao u Pocrniće i taj obilazak je popodne završio. U zapovjedništvo se vratio oko 15 ili 16 sati, a onda su tamo došli i Markač i pomoćnik ministra unutarnjih poslova Željko Tomljenović. Oni su zvali Sačića i još jednog časnika kojem se ne sjeća imena i onda su oni stigli. Markač i Tomljenović su bili kod njega u uredu, a onda kad su došli Sačić i taj časnik, rekli su da pričekaju u drugom uredu gdje će imati sastanak. To ga je malo pogodilo jer mu nije bilo jasno zašto ne može biti prisutan tom sastanku. Oni su otišli u Češnjajev ured. I optuženik je naveo da ne zna što je bilo na tom sastanku, oni mu o tome ništa nisu rekli. Nakon sastanka Sačić je otišao na Velebit, a Tomljenović i Markač su ostali u zapovjedništvu.

Dio časnika u zapovjedništvu ZP nije znalo da će operacija biti sutra i zato je sazvao sastanak nešto prije 18 sati i saopćio im to, rekavši da će dio časnika biti u OC, a dio da će raditi redovne poslove. Za vrijeme tog sastanka došao je operativac te mu je rekao da je stigao Domazet i da je u Češnjajevom uredu i da dođe. Kad je došao u ured Domazet mu je rekao da je došao u ime Bobetka i sa njegovim ovlastima i da će on voditi cjelokupnu operaciju te da želi obići zapovjedništva Sektora I jer o tome mora obavijestiti Bobetka. Zamolio je Domazeta da ga pričeka dok završi sa sastankom i onda su njih dvojica otišli u zapovjedništvo Sektora I u Bilaj. Tamo je bio Brajković, Norca nije bilo, misli da je Norac vršio obuku. Brajković je vršio prijavak Domazetu i upoznao ga sa stanjem koje je bilo. Nakon toga su se vratili u zapovjedništvo ZP Gospić. Otišao je u svoj ured, a Domazet je bio u Češnjajevom uredu i zna da je imao izravnu vezu s Bobetkom, a imao je i tzv. „specijal“, zvali su ga „crni telefon“.

U odnosu na dokument o uporabi pričuve (DC-38), I optuženi Rahim Ademi naveo je da je iz tog dokumenta vidljivo da je Bobetko htio da on bude glavni onaj koji će odlučivati o vremenu i mjestu vezano za uporabu pričuve. To se vidi iz zadnje rečenice u toj zapovijedi u kojoj stoji da se mora osigurati stalna i sigurna veza sa GSHV-a, tj. sa Bobetkom.

Za uporabu Vojne policije I optuženik je naveo, da nakon što je Bobetko rekao da će akcija biti manja, da je u tom području bila slobodna jedna desetina Vojne policije. Smatrao je da tu desetinu treba iskoristiti da se nađe Norcu i zato je zapovjedio zapovjedniku satnije da se jedna desetina Vojne policije javi kod Norca i ta zapovijed je poštivana. Kada je 10.09.1993. išao u obilazak crte bojišnice po zapovjedi Domazeta, a prema Krivoj Lici, onda je vidio da jedan punkt kod Bilaja drži Vojna policija. Smatrao je da taj punkt mogu držati i obični vojnici pa je napisao zapovijed pod oznakom DC-41 zapovjedniku 71. bojne Vojne policije da on odobri i da dade 20 vojnika da dođu u Gospić, a da će oni zadaću dobiti kad tamo dođu. Poslije ga je nazvao zapovjednik 71. bojne

Vojne policije, bojnič Vrban te mu je rekao da on neće „ispoštovati“ tu zapovijed jer je vojna policija izravno podređena načelniku uprave Vojne policije pri MORH-u, gospodinu Laušiću. I optuženik navodi da je to znao, ali je htio malo skratiti vrijeme. Napisao je jedan dopis i obratio se Laušiću dana 11.09.1993. pod oznakom DC-43 te je tražio Laušićevo odobrenje da se odobri antiteroristički vod kao pričuva Vojnoj policiji i da budu pridodani Sektoru I. Međutim, ne zna što je s tim bilo, nije dobio obavijest niti ga je itko obavijestio dolaze li ti vojni policajci ili ne.

Ukazao je na još jedan dokument (DC-32) za koji tvrdi da ga je Bobetko isključio iz Sektora I i zapovijedanja akcijom jer se u toj zapovijedi u prvoj rečenici kaže da se formiraju skupine „u cilju praćenja aktivnosti“, a ne vođenja ili zapovijedanja operacijom.

Napad je dana 09.09.1993. trebao početi u šest sati ujutro, ali bilo je 10-15 minuta zakašnjenja zbog magle. Skupina za praćenje je bila u OC u pet sati ujutro i tamo je bila priprema za praćenje operacijom za što je on bio zadužen. U 5,30 sati u OC je došao Domazet i sjeo u centralni dio sale gdje je obično sjedio Češnjaj i odmah je preuzeo vođenje OC. Domazet je zapovijedao sa svima, uključujući i I optuženika. Operacija je tekla po planu. Sjeća se da je u jednom trenutku zvonio telefon i da se javio IZM Zadar, a to je bilo IZM ZP Split te su oni izvijestili da su ispalili 10 projektila po Gračacu. I optuženik navodi da je pitao kako su oni ispalili kad im nitko nije zapovjedio, a Domazet je odgovorio da je on sa ZP Split to dogovorio jučer i još je zapovjedio da nakon 20 minuta se ispalji još 10 po Gračacu. Nakon 20 minuta I optuženik je zvao IZM Zadar i to im zapovjedio po onome što mu je rekao Domazet (još 10 po Gračacu). Domazet je izdavao zapovjedi vezano uz Sektor I, a I optuženik je pratio aktivnosti za koje ga je zadužio Bobetko. Za vrijeme operacije bili su i problemi vezano uz Domobrane. Sjeća se da je Domazet rekao da Prpić tamo ide izviditi o čemu se radi i Prpić je tamo otišao, ali ne kako je on rekao s Nenadićem, jer je Nenadića Domazet već ranije poslao da ide razminirati pravac kojim je išla SP.

Domazet je izravno zapovjedio sa svim događajima u Sektoru I, imao je izravnu vezu s Bobetkom i izvješćivao ga o svakoj fazi. Markač je u susjednoj prostoriji imao svoju radnu skupinu i imao je izravnu vezu sa SP i izravno je zapovijedao Sačiću. OC, operativna središnjica nije imala vezu sa SP.

Kako je operacija odmicala Domazet je imao sve aktivniju ulogu. Imao je ovlasti za cjelokupno Zborno područje i to su proširene ovlasti jer je zapovijedao uporabu artiljerije po Udbini i Korenici, a zapovjedio je i vezano uz paljbene položaje vezano uz Sektor I, sjeća se da je konkretno zapovjedio uporabu protuoklopnih sredstava na jednom paljbenom položaju. Normalno bi bilo da referiranje Bobetku radi zapovjednik, ali to je radio Domazet koji je sve, čak i izvješćivanje, prenio na sebe.

I optuženik je naveo da je imao vezu sa Lelasom i išao je u svoj ured i preko Lelasa i Primorca pratio što se dešava na oba taktička operativna pravca za koje je bio zadužen. U početku akcije bilo je snažno granatiranje Gospića, Perušuća i Starog Ličnog Osika, tako da je neko vrijeme ostao bez veze sa Lelasom. Sjeća se da je u OC oko 12 sati došao Norac, bio je ljut, referirao je Domazetu, a čak je bio i vulgaran vezano uz Domobrane jer nisu obavili što su trebali. Sjeća se da je Domazet zapovjedio Norcu da se vrati i da djeluju prema Strunjićima sa minobacačima.

Domazet se sve češće uključivao u konkretno zapovijedanje, a onda je neke ovlasti prenio na načelnika topništva vezano uz topništvo Sektora I pa je i načelniku topništva izdavao zapovjedi, a to je bio pokojni bojnič Zrile. Kad je zadaća izvršena, istog dana, Domazet je ispred I optuženika nazvao NGSHV Bobetka i direktno ga referirao što je bilo.

I optuženiku je zapovjedio da na sastanak pozove Norca, Markača, Sačića i Tomljenovića jer da će on onda izdati zadatke i napraviti kratku raščlambu. Taj sastanak je bio u Češnjajevom uredu, svi su referirali svoj dio. I optuženik je referirao oba taktička pravca za koja je bio zadužen. Markač je referirao vezano uz SP, a Norac vezano uz Sektor I. Sjeća se da je Norac bio ljut na SP jer su previše kasnili, međutim, kasnije pred kraj sastanka se ta stvar smirila. Domazet je onda izdao zadatke Norcu, Sačiću i Markaču da se izvrše pripreme i sve spremi za moguć kontranapad.

I optuženik je ukazao na zapovijed pod oznakom DC-366 koju je izdao na temelju zapovijedi Domazeta, a odnosi se na zapovijed u cilju sprečavanja, odnosno osujećenja neprijateljskog protunapada. Dodao je da je tijekom 09.09.1993. Domazet bio vrlo aktivan u koordinaciji s Markačem.

Dana 10.09.1993. ujutro ga je pozvao Domazet na kavu rekao mu da mora obići prvu crtu jer on mora podnijeti izvješće Bobetku. Zbog toga je I optuženik malo promijenio njegov plan te je otišao na crtu Bilaj – Ribnik i u Krivoj lici je zatekao zapovjednika Sektora, Norca. Zajedno su obišli cjelokupnu crtu na tom području i utvrdili su da je sve provedeno i I optuženik je bio jako zadovoljan i misli da je to Norac dobro organizirao. Predložio mu je da odu u Drljiće pa je Norac rekao da je bio i I optuženik je otišao sam. Drljići su zaseok Počitelja i kad je tamo došao sve kuće su bile ispražnjene, čitave, vidio je tamo i jedan broj civila, mahom starijih ljudi. Sačić je čuo da je tamo došao i poručio mu da ga sačeka i onda kad je došao rekao mu je da će se on osobno pobrinuti za te civile. Njih dvojica su otišli do jednog uzvišenja iznad Drljića gdje je dobar pogled prema Počitelju i kad su se vratili neprijatelj je tukao po njima. Po povratku u OC obavijestio sje Domazeta i rekao mu da je crta sigurna za odbijanje. Ostao je u OC i pratio zbivanja na oba pravca za koja je bio zadužen i taj dan nije bilo većih borbenih djelovanja. Od tog dana je i zapovijed pod oznakom DC-42 koju je ja napisao po zapovijedi Domazeta da se treba osigurati spremnost na dostignutoj crti radi sprečavanja protunapada, a koju je potpisao Šerić. Također je bio upoznat da asanacija baš nije tekla u redu. Sjeća se da ga je nazvao general Bobetko te je dao jednu kritiku vezano uz utrošak streljiva. No, prije toga rekao je da šalje Brkića za asanaciju i da neka uključi i 111. brigadu u asanaciju. Vezano uz ovu kritiku, Bobetko je rekao da on ima izvješća o utrošku streljiva i da ako se tako nastavi da će ostati bez streljiva. Zbog toga je I optuženik izdao upozorbu da se treba štedjeti municija i da se mogu gađati samo vojno-rentabilni ciljevi, a da je zabranjena nasumična paljba. Bile su neke nejasnoće oko toga pa je idući dan 11.09.1993. morao napisati pojašnjenje te naredbe (DC-136) gdje je rekao koji su to rentabilni vojni ciljevi i uputio je to svim postrojbama.

Dana 11.09.1993. bio je najteži dan na crti bojišnice, posebice na oba taktička pravca za koja je bio zadužen. Neprijatelj je grupirao svoje snage i krenuo u kontranapad, ali ne u Medačkom džepu jer je tamo bio razbijen već na pravcu Lički Osik – Bunići i to kombiniranim tenkovsko pješačkim napadom. Zbog toga je I optuženik čitav dan bio u vezi s Lelasom. Napad je uspješno odbijen, neprijatelj je imao gubitke, između ostalog i jedan tenk. U tom napadu neprijatelj je koristio višecjevni bacač raketa „Orkan“, čija je uporaba zabranjena jer je on namijenjen isključivo za uništenje žive sile van zaklona. Naime, taj projektil eksplodira 500 metara iznad zemlje i onda iz njega izlaze tzv. zvončići. Neeksplozirani zvončići predstavljaju stalnu opasnost. Taj Orkan je inače bivša JNA radila za Irak, ali kasnije je korišten i protiv HV-a. Tog dana je dobio i jednu operativnu zapovijed od generala Bobetka da se jedna brigada, i to 138. delnička, pridoda operativnoj grupi Ogulin.

Za provedbu je zadužio I optuženika i zapovjednika operativne grupe Ogulin. Iz te operativne zapovijedi se zapravo vidi da Bobetko I optuženika usmjerava na drugi dio ratišta i to na pravac Brinje – Kapela.

Dana 12.09.1993. otišao je u obilazak ratišta na području Lelasove odgovornosti. Njih dvojica su obišli crtu, uočili su neke propuste, izdali upute da se ti propusti poprave, sve radi odbijanja protunapada. Dok je tog dana bio u Pocrnićima dobio je poziv da se mora vratiti u zapovjedništvo ZP jer ga tražio Bobetko. Kad se nazvao je Bobetka koji mu izdao dvije zapovijedi. Prvo, da u slijedećih 48 sati se ne smije otvarati paljba, osim ako je izvršen napad na položaje i tu zapovijed je odmah napisao i dostavio svim postrojbama. Drugo, da se moraju točno odrediti zone odgovornosti između SP i 9. gmtbr., što zapravo znači da Sektor I prestaje s radom. Međutim, ta zapovijed nije zaživjela iako ju je pripremao, zbog kasnije zapovijedi o povlačenju.

Istog dana navečer je došao brigadir Krpina te dr. Jagetić i dr. Brkić. Krpina mu je rekao da dade ročne vojnike da pomognu asanaciju. To mu je bilo teško odrediti jer se u asanaciji susreće s leševima koji su stari nekoliko dana, a ročnim vojnicima je to trauma više nego profesionalnim vojnicima. Zvao je Šerića da dade ročne vojnike za to pri čemu ga je upozorio da ne idu na područja gdje postoji opasnost od minskih polja. Misli da su oni korektno odradili posao, a Brkić je preuzeo cjelokupnu asanaciju na sebe.

Tog dana, 12.09.1993., je na temelju zahtjeva SP, a radi zaprečavanja i utvrđivanja njihovih položaja, napisao zapovijed da im se dodjeljuje skupina inženjeraca. Kasnije se iz dokumenta kojeg je potpisao Celinić, pod oznakom 01175086 od 29.09.1993., vidi da je toj zamolbi bilo udovoljeno. Dana 12.09.1993. (DC-140) je na temelju zapovijedi Bobetka napisao zapovijed o nenapadanju u velikim gradovima.

Dana 13.09.1993., a nakon izvršenog obilaska terena s Jagatićem i činjenice da asanacija nije izvršena, tražio je pisanim putem izravno od Bobetka upute o postupanju s poginulim neprijateljima jer bi ta okolnost mogla izazvati vojno-političke posljedice, ako asanacija ne bi bila provedena prema pravilima. Tog dana također je napisao dnevno izvješće u kojem je obavijestio NGSHV da dr. Brkić vrši asanaciju bojišnice kojom je on i osobno rukovodio.

Dana 14.09.1993. je po zadatku koji mu je dao Bobetko bio gotovo čitav dan zaposlen na pretpočinjavanju 138. brigade u Ogulinu. Ujutro je napravio redovne dužnosti i zapovijedi i negdje iza podneva je krenuo u Ogulin gdje je sa zapovjednikom brigade Miličevićem dogovarao i utvrđivao izvršenja zadaće. Obišao je postrojbe u Brinju i vratio se navečer te je napisao zapovijed o razgraničenju crte (DC-369), koja nije izvršena zbog zapovijedi o povlačenju.

Dana 15.09.1993. od jutra su imali velikih problema s UNPROFOR-om. U zapovjedništvu ih nitko nije obavijestio da se vode ikakvi razgovori između HV-a i UNPROFOR-a oko povlačenja. Međutim, vojnici s prve linije su javili da se Kanadski bataljun kreće prema njima, tražili su upute. Nekoliko puta je intervenirao u Sektor I da se ne otvara vatra na UNPROFOR, a izvješća su bila da iza UNPROFOR-a idu neprijateljski vojnici. Istog dana dobio je pismo od brigadira Pelnasa koje je on pisao prethodni dan, iz kojeg je shvatio da mu daje zapovijed da mora prihvatiti UNPROFOR. To nije mogao jer nije imao ovlasti i taj dopis je faksirao NGSHV, Bobetku. U ratnom dnevniku se vidi da je to učinio oko 11 sati. Čitav dan je bilo kritično, a osobito oko 16 sati te je osobno nazvao Bobetka i zamolio da snagom svog autoriteta intervenira da Kanadski bataljun stane. Tada mu je Bobetko rekao da je potpisan Sporazum o povlačenju i to je bilo prvi puta da je čuo da je potpisan taj Sporazum. Bobetko mu je rekao da će u Gospić doći ekipa u sastavu

Stipetić, Domazet, Krpina i Tolj, koji će nadzirati povlačenje i oni su doista iza 17 sati stigli. Stipetić ga je obavijestio da je potpisan Sporazum i rekao mu da u OC pozove Norca. Kad je Norac došao, Stipetić ga je upoznao sa zapovijedi o povlačenju i Norac je to emotivno prihvatio, činilo mu se kao da je na rubu suza. Zapovijed je prihvatio za provođenje te se vratio u postrojbu. Stipetić ga je (I optuženika) zadužio da obavijesti časnike da će biti jedan sastanak sa UNPROFOR-om.

U 20 sati u zapovjedništvu ZP je bio sastanak gdje su sa hrvatske strane bili: Domazet, Stipetić, Krpina, Tolj, Prpić, Šerić, Rogulj, Markač, Norac, Čanić i I optuženik. Sa strane UNPROFOR-a bili su: Maisonneuvea, Nielsen, Calvin i jedan zapovjednik satnije kanadskog bataljuna. Sastanak je bio u prijateljskom tonu, bez incidenata i ono što su neki svjedoci govorili da je bilo incidenata, nije točno, a da nije bilo incidenata govori i dokument Maisonneuvea o tom sastanku pod oznakom 03011238, koji izvješćuje o prijateljskom sastanku, a ne kao što je to opisivao Calvin. S hrvatske strane glavnu riječ na sastanku vodili su Stipetić i Domazet. Calvin je na tom sastanku predložio jednu metodu ulaska Kanadskog bataljuna koja nije bila prihvatljiva. Naime, on je predložio da Kanadski bataljun ulazi iza leđa HV-a i onda bi u povlačenju HV-a došlo do sudara dviju vojski što im je bilo neprihvatljivo. Sastanak je bio završen s dogovorom da se sutra u jutro nastavi, a da će u 12 sati UNPROFOR biti pušten preko punkta u Beglovu. Nakon sastanka Stipetić je još jednom Norcu ponovio zapovijed za povlačenje.

I optuženi Rahim Ademi dodao je da je od 10. do 15.09.1993. po zapovijedi generala Bobetka i Domazeta izdao više zapovijedi koje nisu imale karakter operativnih zapovijedi već su se odnosile na logistiku, osim zapovijedi o uporabi 138. brigade koja ima karakter operativne zapovijedi. Od 09. do 15.09.1993. nije imao nikakvih saznanja o bilo kakvim nezakonitostima. Nakon večernjeg sastanka 15.09.1993. predložio je Stipetiću da idući dan, tj. 16.09.1993., otiđu u obilazak postrojbi da ih upoznamo o zapovijedi o povlačenju, kako ona mora biti izvedena i da im ukažu na potrebu provođenja iste. Dana 16.09.1993. ujutro, Stipetić je došao te mu rekao da ga je Markač obavijestio da postoje ozbiljne prijetnje da će ih likvidirati ako idu u obilazak. Zato nisu išli u obilazak.

Ujutro 16.09.1993. je nastavljen sastanak s UNPROFOR-om gdje su bili Stipetić, Domazet, Mezić, Krpina i I optuženik, a sa strane UNPROFOR-a; Maisonneuvea, Nielsen i Calvin. Tada je dogovoreno da će povlačenje ići u dvije faze. Tog dana 16.09.1993. od Bilaja i Čitluka, a idućeg dana u idućoj fazi 17.09.1993. od Čitluka prema početnim položajima prije 09.09.1993. Na tom sastanku Maisonneuvea je u ime UNPROFOR-a iznio primjedbe Stipetiću da se na području Medačkog džepa vidi dim i čuju eksplozije. Stipetić nije tada napravio nikakvu predstavu oko izdavanja naredbi kao što se to tvrdi, već je rekao (I optuženiku) da nazove pukovnika Norca, da ga pita što se dešava i da mu prenese da poduzme sve da se prekine sa bilo kakvim negativnostima. Nazvao je pukovnika Norca i rekao mu je što je rekao Stipetić, a Norac je odgovorio da ima sve pod kontrolom i da nema saznanja o bilo kakvim negativnostima. I optuženik je naveo da mu je prenio Stipetićeve zapovijedi da se prekine s bilo kakvim negativnostima, a Norac je ponovio što je rekao i rekao je da će poslati ljude, ali da ima potpunu kontrolu.

Nakon toga I optuženik navodi da je nazvao dežurnog u OC neka prenese načelniku policijske uprave u Gospiću da u oslobođeno područje pošalje temeljnu policiju da regulira red i da spriječi bilo kakve negativnosti ako postoje. Zvao je u 10 sati i o tome postoji podatak u ratnom dnevniku da je načelnik policijske uprave o tome obaviješten. Bio je prisutan kad je Domazet objašnjavao Maisonneuveu da eksplozije i dim potiču od toga što Hrvatska vojska ruši zaklone i otporne točke koje je postavila kad je dosegla crtu.

Tog istog dana I optuženik nije niti izlazio iz zapovjedništva jer je, kako navodi, morao pisati više zapovijedi. Napisao je zapovijed pod oznakom DC-370 - zapovijed o povlačenju od 16.09.1993. Opisao je u njoj i dinamiku te da povlačenje počinje u 13 sat, a odnosila se na Sektor I. Detaljnu zapovijed o provođenju te zapovijedi je trebao napisati zapovjednik i zapovjedništvo Sektora I. U točki 3. te zapovijedi je posebna upozorba na profesionalnost u postupanju kada se dođe u kontakt s UNPROFOR-om te da se ne upušta u nikakve incidente. Ta zapovijed u Sektor I je poslana teklićem. Napisao je i zapovijed DC-371 po nalogu Stipetića samo u odnosu na SP, a toj zapovijedi je dodan i zemljovid kojim pravcima se SP treba povlačiti. Posebna zapovijed za SP je išla zbog kratkoće vremena. Poslije je bilo više zapovijedi za svaku fazu povlačenja. U zapovijedi DC-372 stoji posebno upozorenje da se treba postupati sukladno ranijoj zapovijedi, a napisano je da povlačenje snaga HV nadgleda Sektor I i SP. Također mu je poznato da je Stipetić zvao Bobetka, upozorio ga o dvije faze i onda je Bobetko zapovjedio Stipetiću da rasformira Sektor I. U Zapovijedi DC-55 od 16.09.1993. navedena je dinamika povlačenja za 9. gmtbr. i za SP za 17.09.1993. Svaku zapovijed koju su pisali Šerić i on, pregledao je Domazet, a na jednoj na kojoj je pisalo 10 sati, on je prekrižio i napisao 15 sati, ali ipak nije postupljeno po tih 15 sati već onako kako je napisano ranije. Napravio je zapovijed da se rasformira Sektor I, a tako je zapovjedio Bobetko, a koja zapovijed je bila od 16.09.1993. pod oznakom 1043-01-01/93-04. Ova zapovijed u Sektor dostavljena je teklićem.

Dana 16.09.1993., negdje između 15 i 16 sati, djelatnici HV-a koji su uvodili UNPROFOR, po zapovijedi o povlačenju, došli su u ZP i informirali su Stipetića o paljenju kuća, posebno u području Drljići i Bobići, tamo je bio prisutan i čuo je to. Tog dana navečer napisao je dnevno izvješće načelniku Glavnog stožera i napisao je da je bilo slučajeva negativnog i nedozvoljenog reagiranja HV-a. Pri tom je mislio na paljenje i rušenje kuća, a taj dokument ima ur. br. 1043-27-93-537. Taj dokument je napisao zato i da se kod usmenog prijavnika može pozvati na njega. Istog dana je Maisonnewea napisao jedan dokument gdje govori da ima problema, ali navodi da mu se čini da je stav HV-a iskren i konstruktivan.

Dana 17.09.1993. došle su informacije da je neprijatelj vršio grupiranje na području Bunića i Ličkog Osika, tako da je onda bio u kontaktima s Lelasom. Oko 10 sati u zapovjedništvu ZP održan je sastanak između Maisonnewea i Nielsena s jedne strane i Stipetića i Domazeta s druge strane. Stipetić i Domazet su prenijeli kritiku Maisonnewea zbog istupa Calvina u medijima gdje je vrijeđao hrvatsku vojsku, a Maisonnewea je rekao da će tražiti ispriku od Calvina. I optuženik je bio prisutan tom sastanku. Oko podneva došlo je izvješće da je moguć incident između Kanadskog bataljuna i UNPROFOR-a prema Podklisu. Domazet mu je zapovjedio da ode tamo to spriječiti, a kad je došao tamo vidio je da su zapovjednici to riješili na lokalnoj razini. Tad je tamo naišao i Calvin. Pozdravio ga je koliko je mogao jer mu znanje engleskog jezika nije veliko. Nije točno ono što je Calvin rekao da je bio nepristojan jer bi ispalo da je pričao na engleskom, a što nije jer takvog znanja engleskog nema.

Poslije je došlo izvješće da je moguć sukob kod Ornica. Stipetić je rekao Šeriću da ode vidjeti što je, a I optuženik mu je rekao da ponese motorolu. Šerić je usput svratio kod Norca u Bilaj i od tamo je krenuo, a iza njega su išla još dva tenka i transporter HV-a. Kad je Šerić došao, obavijestio je da prijeti sukob, obavijestio je Stipetića, a onda je Stipetić I optuženiku dao kartu i rekao mu da ode tamo i vidim o čemu se radi. Kad je došao kod Ornica, a to je blizu Bilaja, bilo je dosta napeto, tamo su bili Maisonnewea i Nielsen i oni su mu pokazivali kartu koju su oni imali. Kada je pogledao kartu koju su mu

dali Stipetić i Domazet, onda je vidio da je razlika u ucrtanim položajima 200 ili 300 metara. Po njegovom zemljovidu Nielsen nije bio u pravu, a onda je vidio da na karti koju su mu dali Stipetić i Domazet su popravljene linije, mijenjane su. Ispričao se Nielsen zbog toga i zapovjedio je da se HV vrati 200-300 metara unazad. U zapovjedništvu ZP vratio se ljut. Tamo su bili Stipetić, Domazet i Markač. Bacio je zemljovid pred njih i rekao da više neće dopustiti da bude u ponižavajućem položaju ispred UNPROFOR-a jer su oni promijenili kartu. Rekao im je da su mu trebali reći ako su mijenjali linije, oni su rekli nešto u smislu da je sve u redu i da se ne ljuti.

Istog dana poslije podne, 17.09.1993., došao je u zapovjedništvo ZP, Nenadić jer je on i član tog zapovjedništva te je rekao da je osobno vidio da hrvatski vojnici pale kuće i da je čuo miniranje. On je inženjerac i rekao je da zna zvuk miniranja. Spomenuo je vojnike, a tamo nije bilo drugih vojnika osim 9. gmtbr. Kad je to spominjao, on je govorio o rajonu Čitluk. Stipetić, Domazet i Krpina su otišli 17.09.1993., a prethodno je Stipetić izvijestio Bobetka o učinjenom i da je povlačenje gotovo.

Dana 18.09.1993. I optuženik je zvao izravno NGSHV Bobetka. Dobio je njegov ured i rečeno mu je da je na sastanku u ratnoj sali, a to je značilo da ga se ne smije smetati. Tražio je da ga se spoji s pravnikom Vladanovićem kojeg zna od južnog ratišta te mu je rekao da kaže Bobetku da želi osobno doći na prijavak jer su vojnici prilikom povlačenja palili kuće i da ima indicija da se radi o krivičnim djelima i da to želi prenijeti Bobetku. Zbog tog razgovora je zakasnio na sastanak s Nielsenom, a sa tog sastanka s Nielsenom postoji izvješće da je operacija HV-a protekla u redu, da su bili pojedini incidenti koje treba riješiti, a drugih primjedbi nije bilo, a to izvješće je od 18.09.1993. Istog dana nazvao ga je Bobetko te mu je rekao da ga je Vladanović upoznao s onim što je rekao Vladanoviću i da ne treba zbog toga doći u Zagreb već da će on (Bobetko) doći u Gospić.

Dana 19.09.1993. je bio jedan sastanak UNPROFOR-a na kojem je bio i Novikov, koji je o tom sastavio izvješće. U izvješću stoji da I optuženik nije sjedio na kraju stola i još se traži u tom izvješću da se brišu prijetnje pucanja. Vezano uz iskaz svjedoka Hynesa, koji je rekao da je I optuženik prijetio i da je napustio sastanak I optuženik je ukazao na izvješće po kojem je stvarnost bila drugačija. U tom izvješću stoji da su sastanku bili prisutni Ademi, Markač i još jedan mladi časnik HV-a, koji je napustio sastanak kada je upozoren da prestane prijetiti. Taj mlađi časnik na tom sastanku je bio Norac.

Dana 20.09.1993. Bobetko je došao u 09 sati ujutro nenajavljen. I optuženik mu je predao prijavak i rekao mu da bi mu u svezi dopisa i onog što je rekao Vladanoviću, htio reći da je prilikom povlačenja bilo paljenja i rušenja kuća od strane vojnika i SP. Također mu je rekao da su bili prosvjedi UNPROFOR-a i tražio je od njega da se pokrene istraga radi utvrđivanja istine od strane HV-a i SP. Bobetko mu je oštro odgovorio da on (I optuženik) nema ništa s tim i da će on (Bobetko) to riješiti. Tada je rekao nešto što neće nikada zaboraviti i pitao ga je: „Brigadire, koja vojska prilikom povlačenja sadi cvijeće“. Tim pitanjem je bio zatečen, a znajući Bobetka od ranije, nije ništa odgovorio.

Tom prilikom Bobetko mu je zapovjedio da obavijesti sve zapovjednike vodova pa na gore 9. gmtbr. i onih koji su 9. gmtbr. bili pridodani te časnike SP da u 19 sati budu u hotelu „Velebno“. Izdao mu je i upozorbu da pazi na moguće ubacivanje diverzantsko-izviđačke neprijateljske skupine. Bobetkov boravak u zapovjedništvu ZP bio je kratak. Otišao je, koliko zna, kod župana. Sve je obavijestio o sastanku u hotelu Velebno. Zadužio je jednog časnika da ode pripremiti salu i otišao je pola sata prije 19 sati da provjeri je li

sve u redu. Na svoju ruku pozvao je i neke časnike ZP jer su i oni uložili trud. Svi oni bili su u sali prije 19 sati, uključujući Markača i Norca. Na glavnom stolu računao je da će sjediti Bobetko, Markač, on i Norac. Bobetko je došao u salu u 19 sati, vojska je ustala, pozdravila generala i kad su došli do glavnog stola, Bobetko je osobno odredio tko će gdje sjediti. Bobetko je sjeo na čelo, njemu s desne strane bio je Norac, s lijeve strane Markač, a on (I optuženik) je bio na kraju glavnog stola pored Markača. Tada je u salu ušao Luka Bebić, Bobetko je zapovjedio I optuženiku da napusti svoje mjesto i na to mjesto je sjeo Bebić, a I optuženik je sjeo s časnicima i dočasnicima. Bobetko je onda održao jedan govor koji je zapravo bio kratka raščlamba operacije Džep 93. Rekao je da je to bila briljantna operacija i da se sada vidi da je HV kadra poraziti neprijatelja, osloboditi okupirana područja. Posebno je pohvalio Norca i rekao da on ima velike zasluge isto kao što je imao i za Maslenicu, da je Norac kvalitetno završio zadaću. Markaču se obratio i rekao mu da je on zaslužan što smo mi danas na Velebitu i da je SP dala velik doprinos. Spomenuo je da je bilo i nelegalnih radnji, paljenja i rušenja kuća. To je samo spomenuo, nije više o tome govorio. Zatim se ustao Norac te je zahvalio Bobetku i rekao je da ima kritika na postupanje pojedinih vojnika i da su postojale neke nevojničke radnje. Norac je rekao da su to napravili njegovi vojnici revoltirani zbog povlačenja. Poslije Norca govorio je i Markač koji se zahvalio na pohvalama. I optuženik je naveo da je tada osjetio obvezu i dužnost prema časnicima ZP koji su uložili trud da i njih pohvali. Tražio je riječ od Bobetka, a onda je Bobetko pred svim ljudima, njih 100-tinjak, I optuženiku rekao: „Ti sjedni, ti nemaš ništa s ovim i ne govoriš dobro hrvatski“. I optuženik je naveo da mu je to bila najteža uvreda, mislio je čak i otići, ali ga je Mezić nekako smirio. Zna da je poslije govorio i Bebić, ali nije slušao jer ono što je rekao Bobetko ga je šokiralo i ponizilo i jedva je čekao da se taj sastanak završi.

Par dana nakon sastanka u hotelu „Velebno“ zvao je Šušak i kad mu je I optuženik vratio poziv, Šušak ga je pitao što se dešava. Rekao je da ima prigovora UNPROFOR-a, a I optuženik mu je rekao da je bilo paljenja i rušenja kuća, da je o tome obavijestio Bobetka i da ne bi bilo loše da se to istraži. Šušak je rekao da će istražiti i poslati komisiju. Doista, 28.09.1993. je u ZP Gospić došao Gugić s ekipom za istraživanje. Došli su do I optuženika, zadržali se kratko, popili su kavu te su onda rekli da idu raditi i da će se vratiti. Međutim, više ih nikada nije vidio. Neko vrijeme je mislio da rade na terenu, ali nikakvo izvješće od njih nije dobio.

U daljnjem tijeku svog iskaza I optuženi Rahim Ademi osvrnuo se na dokument od 19.09.1993. pod oznakom 1043-20-93-1, a to je izvješće o radu sanitetske službe koju je potpisao Jagetić, koji je bio za logistiku i uputio ga je teklićem u MORH. I optuženik smatra da je s tim narušen sustav izvješćivanja jer je Jagetić izvješća trebao slati prvo njemu, a on to izvješće nije dobio već ga je poslao MORH-u. Posebno je ukazao na elaborat „Džep 93“ gdje postoji popis svih dokumenata koje su evidentirani i elaborirani u djelovodniku. Sve su to izvornici jer imaju urudžbeni broj, stranicu i prilog. Pod rednim brojem 10 se vidi da je u ZP poslana i stigla zapovijed 9. gmtbr. o napadu, a to što je poslana u ZP je zapravo omogućilo da je se i danas može vidjeti. Vidi se da je uz zapovijed došao i zemljovid, plan veze, pregled tajnih naziva. Naglasio je da su svi bili dužni voditi ovakvu evidenciju dokumentacije. Ukazao je i na Odluku Predsjednika Republike Hrvatske o pohvaljivanju koja je donesena na prijedlog ministra obrane i NGSHV i kojom se pohvaljuje 9. gmtbr. na čelu s Norcem i skupne snage MUP-a za izvedbu operacije „Džep 93“. I optuženik nije pohvaljen, a smatra da bi bio pohvaljen da je zapovijedao tom operacijom. Istakao je da nije bilo nikakvih stegovnih postupaka protiv njega, a operacija je ocijenjena uspješno.

Pred kraj rujna 1993. bila je proslava osnutka ZP Gospić. Bio je pozvan Bobetko, ali je on poslao pomoćnika za domobranstvo, generala Červenka. Poslije proslave bio je na ručku s Červenkom, a on ga je pitao hoće li doći na raščlambu operacije „Džep 93“, koja će biti 01.10.1993. u MORH-u. I optuženik je naveo da nije imao pojma da će ta raščlamba biti. Poznato mu je da su na toj raščlambi bili časnici iz Glavnog stožera HV-a, ministar obrane i NGSHV. Raščlambu je izveo Domazet, a on je u iskazu rekao da je to bilo na doktrinarnom nivou. Međutim, taktička operacija suženog opsega kao „Džep 93“ ne traži nikakav doktrinarni pristup. Da je riječ o operaciji „Oluja“, onda doktrinarni pristup je normalan, ali za operaciju „Džep 93“ nikakav doktrinarni pristup nije potreban. Domazet je tu raščlambu izveo kao zapovjednik akcije, kao što je i običaj da zapovjednik akcije izvodi raščlambu, a na kraju je svoje mišljenje o tome dao i Bobetko. Prema tome, raščlambu je izveo onaj tko je zapovijedao akcijom na terenu, a on je i upućen od strane Bobetka.

Poslije održane raščlambe operacije „Džep 93“, Bobetko s I optuženikom skoro nije niti komunicirao. Već je rekao da je on znao zvati ujutro, ali nije zvao sve do 08.10.1993., kad je zapovjedio da on i Kosović dođu sutra u 10 sati kod njega. I optuženik je naveo da nije znao zašto. Dana 09.10.1993. došli su u GSHV u 9,30 sati i točno u 10 sati njega je pozvao Bobetko da uđe. Tamo su već bili Markač, Sačić i pomoćnik ministra unutarnjih poslova Tomljenović. Bobetko je rekao da je pritisak međunarodne zajednice velik, a također i UNPROFOR-a te da su oni odlučili da će smijeniti njega i Kosovića. Pitao je zašto? Bobetko je odgovorio da je pritisak i da to mora napraviti i da nekog mora smijeniti. Ta drama je trajala dosta vremena. I optuženik nije htio prihvatiti takvu smjenu, tražio je razlog. Bobetko je govorio da on nema primjedbi na njega, ali da nekog mora smijeniti. Pozvali su unutra i Kosovića i bio je otprilike isti razgovor s tim što Kosović isprva nije shvatio o čemu se radi. Rekao je Kosoviću da ih smjenjuju, a on je pitao zašto oni? I optuženik je naglasio da kad su se dijelile pohvale i nagrade, njih nije bilo nigdje, a kad je nekog trebalo smijeniti – evo ih. U jednom času je u sobu ušao i Šušak i vidio u kakvom se stanju nalazio. Rekao je da predsjednik zna situaciju, ali da netko treba biti sankcioniran. Rekao je da će ga povući u Zagreb, da će dobiti postavljenje u Vojnom učilištu i stan. I optuženik je naveo da to nije prihvaćao, tražio je razlog smjene osobito jer nije bilo stegovnog postupka niti saslušanja. Šušak je rekao da on nema nikakvih primjedbi na njega, ali da je donesena politička odluka i da će dobiti posao i stan. I optuženik je rekao da mu to ne odgovara, a Šušak je rekao da će 3-4 mjeseca biti u Zagrebu, a poslije da će biti zamjenik zapovjednika ZP Split. Potom se Šušak obratio Kosoviću i pitao ga što je po zanimanju. Kad je Kosović odgovorio da je radio u šumarstvu, Šušak mu je ponudio posao u Ministarstvu šumarstva, a Kosović je rekao da ne želi ići iz vojske. Šušak mu je nudio i postavljenje u Istri, ali je Kosović rekao da mu niti to ne odgovara i onda su govorili nešto o kompromisu vezano uz domobranstvo. Sjeća se da je Kosović pitao znači li to da on nikada neće biti vojnik, a Šušak mu je odgovorio da mu taj čin on daje odmah. To je trajalo negdje do 12 – 12,30 sati i Šušak je rekao da mora ići dočekati Predsjednika. Prišao je I optuženiku i rekao da dok je on živ da garantira da neće biti nikakav postupak protiv njega.

Nakon tog sastanka Markač ih je pozvao na ručak i tu je rekao da nije korektno da su oni „žrtveni janjci“. I optuženik je naglasio da je smijenjen bez odluke, nije dobio nikakvu zapovijed i odluka mu nikada nije bila uručena. U spisu postoji prijedlog za njegovo razrješenje, ali tek kad je ovaj postupak počeo, uspio je dobiti odluku o razrješenju od 08.10.1993. godine i koju je predao u spis. Dodao je da su se poslije te operacije dijeli i činovi. Norac je postao brigadir, Markač - general pukovnik, a Domazet – kontraadmiral.

U daljnjem tijeku iskaza I optuženi Rahim Ademi ukazao je na dokument izveden na glavnoj raspravi, a riječ je o zapisniku iz kojeg je vidljivo da su dokumenti vezani uz njegovu obranu haškim istražiteljima išli selektivno. Posebno je to vidljivo iz točke 6. gdje se kaže da se dokumenti za njega dostave haškim istražiteljima, a u točki 12. da se zapovijedi Gotovine i Norca ne dostavljaju. Postavio je i pitanje: zar on nije bio general kao i oni? Tada je načelnik Glavnog stožera bio Domazet i od tada je dokumentacija slana selektivno i svi oni dokumenti koji su išli njemu u prilog u Haag nisu slani. U spisu ima čitav niz dokumenata koji imaju oznaku koja izgleda kao zaokruženi minus. Primjerice zapovijed za napad 9. gmtbr. i zapovijed o formiranju Sektora I imaju tu oznaku, a ta oznaka znači da dokument ne smije biti dostavljen u Haag jer je išao njemu u prilog. Naveo je da mu nije jasno gdje je završio ratni dnevnik 9. gmtbr., 1., 2., i 3. bojne. Misli da je to najvredniji dokument po kojem se piše i povijest i uvjeren je da ga je netko negdje sklonio. Također je uvjeren da su u Haag išli svi dokumenti, da Haag njega nikada ne bi optužio za ovo što mu je sada stavljeno na teret. Naveo je obrana nije uspjela dobiti izvješća koja se tiču razdoblja od 9. do 12.09.1993., a koja su upućena iz 9. gmtbr. u Sektor I. Zahvalio je sudu zato što se uspjela dobiti dokumentacija od MUP-a, a koja Haagu nikada nije bila dostavljena, a nisu je uspjeli dobiti niti oni kad su ju tražili jer je bilo rečeno da je tu dokumentaciju odnio Markač. Iz te dokumentacije je vidljivo da dijelovi iskaza Markača nisu istiniti. Naime, Markač tvrdi da on za operaciju „Džep 93“ nije znao sve do dva dana prije same operacije i da nije bio na sastanku 03.09.1993. Iz dokumentacije MORH-a, koja je pročitana, jasno se vidi da je on za tu operaciju znao i ranije, ali ju je nazivao drugačije – „Poskok I“. Postoji jedna zapovijed od 26.08.1993. iz koje se vidi da se već radi na mobilizaciji snaga MUP-a za operaciju „Džep 93“, a što radi Markač. Na zapovijedi od 05.09.1993. se vidi da on mobilizira specijalne snage za operaciju „Džep 93“. Također, Markač tvrdi da SP nije imala svoju zapovijed za napad vezano uz operaciju „Džep 93“, ali postoji zapovijed koju je potpisao njegov pomoćnik 07.09.1993., a koja nosi naziv „Džep 93“.

U odnosu na topništvo, I optuženi Rahim Ademi naveo je da je cjelokupno topništvo vezano uz operaciju „Džep 93“ bilo pod zapovjedništvom Sektora I. Svi zahtjevi i odgovori vezani uz topništvo išli su prema zapovjedniku Sektora I, niti jedan zahtjev nije upućen njemu za topničku potporu vezano uz aktivnosti 9. gmtbr. Markač je imao svoje topništvo. Sumirajući, naveo je da on nije imao nikakve veze s topništvom, nije zapovijedao operacijom i bio je zadužen za dva taktička obrambena pravca prema Ličkom Osiku i Otočcu.

Dodao je da je dana 10.09.1993. SP zarobila sedam neprijateljskih vojnika i oni su predani Vojnoj policiji u Gospiću. Skočilić ga je obavijestio da je jedan od zarobljenika u lošem stanju, da nije pri svijesti i da je u životnoj opasnosti. Nije znao zašto, a zapovjedio je da se on hospitalizira i tu zapovijed je izvršio dr. Jagetić. Imali su prigovore zašto su tako napravili, međutim, odgovarao je da se svakome kome treba pa i neprijateljskom vojniku, pomoć mora pružiti. Ostali zarobljenici otpremljeni su isti dan u Otočac i bili su predani u 71. bojnu Vojne policije. Nikakve nadležnosti vezano uz ratne zarobljenike nije imao jer su oni bili u nadležnosti Vojne policije, a on za Vojnu policiju nije imao zapovjedne ovlasti.

Na kraju slobodnog kazivanja I optuženi Rahim Ademi dodao je da kad su Kosović i on bili u Glavnom stožeru i kad su smijenjeni, rečeno im je da ne istupaju u javnosti i da neće niti oni ništa objavljivati. Međutim, kad su se vraćali na radiju je bila udarna vijest da su smijenjeni i još je bilo riječi da je on smijenjen kao v.d. zapovjednik. Pitao je kakav v.d., kad je bio zamjenik koji ima manje ovlasti nego vršitelj dužnosti. Valjda je zato i

Markač kad je svjedočio rekao da je bio nagrađen. Naime, od tada se stalno spominje da ja on vršitelj dužnosti zapovjednika, a takvo postavljenje nije nikada dobio. Nakon toga je radio u topništvu u MORH-u, a ministar obrane je održao riječ te je nakon 3-4 mjeseca postavljen na mjesto zamjenika zapovjednika ZP Split gdje je zapovjednik bio Gotovina.

Na pitanja branitelja, odvjetnika Čede Prodanovića, I optuženi Rahim Ademi naveo je da s aspekta zapovijedanja, osnivanje Sektora I znači da zapovjednik tog sektora ima sve operativne ovlasti nad postrojbama kojima zapovijeda. Sektor je jedan prostor koji ima dužinu i širinu i zapovjednik na tom prostoru ima operativne ovlasti nad svim postrojbama. Formiranje tog sektora zapravo znači da se skрати linija zapovijedanja i time je zapovjedništvo ZP zapravo isključeno od zapovijedanja. Sve zapovijedi koje je izdao od 10. do 15.09.1993. kao zamjenik zapovjednika ZP su imale karakter logističke potpore, osim jedne koju je spomenuo, a to je bila za operativnu uporabu 138. brigade.

Dodjelu dodatnih snaga Vojne policije tražio je zato jer na terenu vidio da ona Vojna policija koja je postojala nije bila odgovarajuće uporabljena i htio je da se angažira Vojna policija radi patroliranja i uspostave reda u novooslobođenom području. Dana 03.09.1993. znao je da general Bobetko ide u zapovjedništvo 9. gmtbr. jer ga ja ispratio i vidio je da ide tamo, ali tada nije znao da je on održao sastanak sa časnicima. To je saznao tek 2002. godine, nakon što je podignuta optužnica, a saznao je od Marine Rukavine.

Niti na jednom pripremnom sastanku na kojem je sudjelovao vezano uz operaciju „Džep 93“. nikada nije bilo nikakvog govora da se tom akcijom želi iseliti srpsko stanovništvo iz tog područja. Isključivo je bilo govora da se želi prekinuti granatiranje Gospića i osigurati normalan život u Gospiću.

Na pitanja braniteljice, odvjetnice Jadranke Sloković, I optuženi Rahim Ademi iskazao je da je o znaku na dokumentima koji je opisao kao zaokruženi minus čuo od jednog djelatnika MORH-a. On ga je upozorio da svi dokumenti koji imaju takvu oznaku nisu poslani u Haag.

Od 09. do 16.09.1993. je na području Medačkog džepa bio dva puta. Dana 10.09.1993. bio je na području Krive Like i Drljića, a dana 13.09.1993. je bio u pratnji ministra MUP-a gospodina Jarnjaka. Dana 16.09.1993. čitav dan nije izlazio iz zapovjedništva, a dana 17.09.1993. je dva puta bio vani i to jednom u Podklisi, a drugi puta u Ornicama, a to su bile pozicije HV-a prije operacije 09.09.1993. Dakle, zemljopisno gledano, to nije bilo u Medačkom džepu.

Osobu pod imenom Krešimir Tomljenović nije upoznao, ne zna tko je on. Nikada nije bio u zapovjedništvu ZP, niti je bio pripadnik bilo koje postrojbe ZP Gospić. Naknadno je saznao da je on bio djelatnik obavještajne uprave sa sjedištem u Rijeci. Dodao je da ga ne poznaje niti danas.

Zapovijed o pretpočinjavanju SP Glavnom stožeru HV-a nije nikada vidio. Ta zapovijed nije bila spominjana niti za vrijeme priprema operacije „Džep 93“. Za nju je čuo kad ju je spomenuo svjedok Jarnjak u svom iskazu, koji je rekao da ju je vidio.

Norca je upoznao u Gospiću. Nisu imali kontakata dok je bio zamjenik zapovjednika ZP. Zna da je Norac bio u zapovjednoj školi, a kad se vratio imali su korektan i profesionalan odnos.

Na pitanja branitelja II optuženika, odvjetnika Vlatka Nuića, I optuženi Rahim Ademi naveo je da zapovijedi koje je pribavila njegova obrana i dostavila u Haag 2000. godine pa nadalje.

Od Bobetka nije nikada dobio pisane zapovijedi koje mu je Bobetko usmeno dao 03.09.1992. jer Bobetko nikada nije dao pisane zapovijedi vezano uz operaciju. U zapovijedi za osnivanje radne skupine piše „na temelju usmene zapovijedi“, a u zapovijedi o formiranju Sektora I piše „po odobrenju“. Na pitanja, zašto na zapovijedi piše po odobrenju, a ne po usmenoj zapovijedi, I optuženi Rahim Ademi odgovorio je da je to sve jedno te isto jer je Bobetko to odobrio i zapovjedio. Na pitanje zašto u zapovijedi za napad od 06.09.1993. nema naznake da je izdana na temelju usmene zapovijedi, I optuženik je odgovorio da to nije bilo potrebno jer u zapovijedi od 03.09.1993. se vidi da je formirana borbena skupina. Zapovijed od 06.09.1993. dostavljena je 9. gmtbr., SP-u, u arhivu, a i fotokopija je dostavljena načelniku Glavnog stožera. Uz to je išao i zemljovid. Odluka za napad iz zemljovida također je dostavljena 9. gmtbr., SP-u, a i generalu Bobetku. Zemljovid je radio Rogulj jer on ima lijep rukopis i voli crtati. Ne zna je li te zemljovide potpisao Bobetko, ali on ih je odobrio i na njih nije imao primjedbi.

Norac je svoju odluku za napad napravio u devet primjeraka, a jedan je dostavio i u ZP. Odluka na zemljovidu je identična kao što je i odluka na zemljovidu koja je išla uz zapovijed za napad. Ako je i bilo odstupanja, ta odstupanja nisu mijenjala zapovijed generala Bobetka, a svaki zapovjednik brigade može u odluci za napad i u zemljovidu unijeti neke promjene, ali one ne smiju odstupati od zapovijedi za napad.

Krajnja linija koju je trebalo dostignuti po zapovijedi za napad bila Mijatova Draga – Drljići – Memedovo brdo – Begluk, a stvarano dostignuta linija je Mijatova Draga – Drljići - Kriva Lika - Begluk zato jer se izviđačka satnija morala povući s Memedovog brda jer su imali dosta ranjenih.

Nikada nikakva karta u zapovjedništvu Zbornog područja nije mijenjana. Dokumentacija o napadu je iz 9. gmtbr. stigla u zapovjedništvo ZP dana 08.09.1993.

Na pitanje kako je moguće da je karta koju je dobio 08.09.1993. u zapovjedništvo, korištena 09.09.1993. u 9. gmtbr., odgovara da nisu koristili tu dokumentaciju jer to nije bilo potrebno jer su imali svoju. Na predočenje da je na karti oznaka „radna karta“, I optuženik naveo je da je radna karta jedna vrsta dokumenta i vodi je tijelo koje vrši operaciju, a zemljovid kao dio odluke za operaciju je drugi dokument.

Štambilj ZP nalazi se na dokumentu plana veza 9. gmtbr. jer je taj dokument arhiviran u ZP. U tijeku priprema njega je osobno zadužio Bobetko da zove Sačića jer onda još nije bio po Bobetkovoј zapovijedi formiran Sektor I, a nakon što je formiran, I optuženik Sačića više nije zvao. Dalje je naveo da se teklićem dostavlja ono što treba biti dostavljeno žurno i sigurno. Teklić donosi potvrdu – dostavnicu o izvršenoj dostavi. Nije provjeravao postoje li dostavnice da je Norac primio dokumente jer nije njegova razina da to provjerava. Zna da je dokument upućen i dostavljen.

Ponovio je da je izviđačka satnija bila pridodana u Sektor I. Odgovarajući na pitanje kako to da je onda nema u zapovijedi za Sektor I, I optuženik je naveo da je to zato jer ga je Norac zvao da treba dodatne snage nakon što je primio zapovijed za formiranje Sektora I. Pisane zapovijedi o pridodavanju izviđačke satnije ZP-a, 9. gmtbr. nema, zbog hitnosti koja je bila potrebna i onda je u takvoj situaciji uobičajeno da se izda samo usmena zapovijed.

Ratni dnevnik je različit od operativnog dnevnika. Operativni dnevnik vodi službujući časnik o onom što se dešava, a ratni dnevnik se vodi u operativnoj središnjici i u njega službujući časnik upisuje sve što se dešava dok se u operativnom dnevniku ne upisuje sve, a to se vidi kada je čitan operativni dnevnik Glavnog stožera iz kojeg ispada da nije niti bilo borbe. U ratnom dnevniku se ne spominje Sektor I jer to nije potrebno.

Na pitanje zašto ga je Markač obavijestio da je došao Jarnjak, a Norca tamo nije bilo, I optuženik je naveo da to ranije nije htio spominjati, ali Norac je znao da dolazi Jarnjak, ali nije došao jer mu je bilo važnije da izviješće o operaciji podnese ministru obrane Gojku Šušku.

Na predočenje da zapovijed od 08.09.1993. o pretpočinjenu jedne desetine Vojne policije 9. gmtbr., koju je potpisao te zapovijed od dan ranije tj. 07.09.1993., gdje Norac tu desetinu raspoređuje i na pitanje kako je njegova zapovijed od 08.09.1993., a Norčeva od 07.09.1993., I optuženik je naveo da nema saznanja o postojanju te Norčeve zapovijedi, možda je greška u datumu.

Na predočenje dokumenta DC-425 gdje zapovijeda uklanjanje i zbrinjavanje leševa, to znači da leševe treba odnijeti sa bojišnice u mrtvačnicu. Iduća zapovijed je bila da budu pokopani na pravoslavnom groblju. Ne zna za nikakvu zapovijed da bi ikada bila da se bilo kakvi leševi trebaju ukopati na području ratnih zbivanja.

Na predočenje da na dokumentu ZP Gospić u razdoblju od 12.04. do 17.06.1993. se nalazi štambilj operativne zone Rijeka, I optuženik je naveo da ne zna kako je taj štambilj došao, taj dokument nije vidio niti je njegovo da vodi djelovodnik.

Na pitanja branitelja II optuženika, odvjetnika Željka Olujića, I optuženi Rahim Ademi naveo je da je na teren 10.09.1993. išao jer je izvršavao Domazetovu zapovijed i to radi kontrole zaprečavanja i kontrole ukopavanja vezano uz eventualne protunapade. Domazet je izvještavao Bobetka ne o obavještajnim aktivnostima, već o borbenim djelovanjima na bojišnici. Kada je po zapovijedi Bobetka formiran Sektor I, to znači da je on direktno podredio sebi jedan dio postrojbi i bojišnicu. U normalnim uvjetima, da te zapovijedi nema, onda bi bilo normalno da I optuženik izvještuje NGSHV i zapovijeda, ali s obzirom na to da postoji zapovijed i da je Bobetko kao NGSHV poslao osobu koja ga zamjenjuje tj. Domazeta, onda je Domazet trebao izvještivati njega.

Na pitanje, vezano uz Sporazum za povlačenje, zašto NGSHV šalje Stipetića ako je već tamo Domazet, I optuženik je naveo da se to jako dobro vidi iz iskaza Stipetića jer je njega NGSVH poslao kao viši čin, generala, s više autoriteta nego što je to čin kapetana bojnog broda koji ima Domazet.

Na pitanja II optuženog Mirka Norca, I optuženi Rahim Ademi naveo je da mu nije poznato niti za jednu zapovijed koja bi se odnosila na to da druga satnija 111. brigade ima zadaću blokirati Debelu Glavu ili da 9. gmtbr. mora osigurati cestu Strunjići – Čitluk. Ne zna je li između 10. i 17.09.1993. bilo sastanka između ZP na kojima su se podnosila izviješća o tijeku operacije, a u tom razdoblju zna za sastanak na kojem je bio prisutan, a koji je bio 12.09.1993. kada je bio Krpina i 09.09.1993. kada je bio general Stipetić.

U zapovijedi za Sektor I nije spominjana topnička bitnica od 150 mm jer je ona pridodana 9. gmtbr. ranije, u 06. mjesecu 1993. Bitnicu nije trebalo rasformirati, pa opet formirati jer je to učinjeno ranije. Na predočenje da su u zapovijedima za napad drugačiji signali, I optuženik je odgovorio da zapovjednik može mijenjati signale, važno je kada dobije signal iz ZP da zna o čemu se radi. Smatra da Norac u svojoj zapovijedi nije niti trebao spominjati SP, jer je Bobetko precizno odredio zadaću 9. gmtbr. i zadaću SP. Naveo je da ne može odgovoriti na pitanje je li Norac izdao ijednu zadaću SP jer nije bio u Sektoru I i bio je isključen iz zapovijedanja u tom Sektoru.

Na predočenje da je Norac u svojoj zapovijedi povećao utrošak streljiva, I optuženik je naveo da je to primijetio, nazvao je Norca i upozorio ga na to, a Norac je odgovorio da mu je to odobrio Bobetko.

Svaki časnik koji je iz GSHV upućen od strana NGSHV u ZP je zapovjednik i svaka njegova zapovijed je zakon. Domazet nije imao pisano ovlaštenje Bobetka niti njegovu pisanu zapovijed jer Bobetko nikakve pisane zapovijedi nije izdao, iako je primjerice trebao izdati pisanu zapovijed za povlačenje.

Na pitanje zamjenika Glavnog državnog odvjetnika, Antuna Kvakana, I optuženi Rahim Ademi naveo je da nije bio upoznat s razinom discipline u 9. gmtbr. i u domobranskim bojnim. Sve stegovne postupke je rješavao nadležni zapovjednik, a to nije bio on. Ne sjeća se da je dobio ikakva izvješća o stegovnim prijestupima tih vojnika, a niti je bio obaviješten o bilo kakvim stegovnim prijestupima vezano uz izviđačku satniju. Nenadić mu nije pričao o tome da su neki pripadnici 9. gmtbr. problematičnog ponašanja, niti je o tome imao izvješća.

Na sastanku 03.09.1993. na kojem su bili Bobetko, Markač i Norac, Markač nije negodovao kad je bilo rečeno da će SP ući u Sektor I jer su to Bobetko i Markač riješili i dogovorili još u Zagrebu, prije nego su došli u Gospić. Markač je i predložio da Sačić uđe u Sektor I. Tada nije imao informacije da je Sačić to odbio. Smatra da borbeni zadatak ne bi mogao biti izvršen da nije zaživio Sektor I.

Zona odgovornosti kako je postavljena na zemljovidu, a po zapovijedi Bobetka se nije mijenjala. Poznato mu je da su u sastavu 9. gmtbr. bili ljudi iz svih krajeva Republike Hrvatske, a po općem pravilu u domobranskim bojnama su bili lokalni ljudi. Nije mu poznato da bi u sastavu brigada ili domobranski bojni bili neki ljudi koji su bili spremni na osvetu. Koliko mu je poznato nije niti utvrđeno da su Domobrani napravili neke protupravne radnje ili zločine.

Zapovijedi koje je izdao na temelju onog što mu je Bobetko zapovjedio, koliko mu je poznato, su bile poštivane. Vojnici i podređeni su mu u ZP se obraćali ili kao gospodine brigadiru ili kao zamjeniče zapovjednika. Imao je one ovlasti kao zamjenik koliko mu je Bobetko dao. Kada zapovjednika nije bilo, nije imao ovlasti izdavati operativne ovlasti za uporabu postrojbi bez pitanja NGSHV, a samostalno je mogao izdavati zapovijedi vezano uz organizaciju života i rada te logistiku. U ratnim uvjetima, kad nema zapovjednika, mora se donijeti odluka u roku 24 sata o novom zapovjedniku, a u ZP Gospić ta odluka nije bila donesena četiri mjeseca. Takva situacija nije imala nikakve posljedice vezano uz operaciju „Džep 93“, a ne zna niti za ikakve posljedice koje bi bile prije te operacije.

U zapovijedi za napad nije trebalo ponavljati okolnosti vezano uz asanaciju i poštivanje ženevskih konvencija jer je to postojalo u ranijoj zapovijedi za obranu. Zapovijed za asanaciju od 09.09.1993. izdao je iako je vrijedila i ranija zapovijed, zato što je od dr. Jagetića dobio izvješće da asanacija ne teče u redu. O tome je izvijestio Bobetka i Bobetko mu je rekao da napiše zapovijed i da on šalje Brkića. Konkretno, Jagetić mu je rekao da je Norac rekao da njegovi vojnici neće vršiti asanaciju četnika. Nije imao nikakvih saznanja da bi se leševi zakapali na licu mjesta na bojišnici.

Za topničku pripremu postoji više parametara, a trajanje i utrošak streljiva izračunava se matematički, prema parametrima. Parametri uključuju koji cilj se želi uništiti – njegove dimenzije, je li zaklonjen, polu zaklonjen ili otkriven ili potpuno otkriven, zatim, što se želi s tim ciljem – uništiti 25%, 50% ili rušiti te koliko je vojska udaljena od tog cilja, a koji parametar je onda odlučan za vrijeme trajanja pripreme. Za sve te parametre, ovisno o kalibru streljiva, postoji određeni broj projektila koji se mogu upotrijebiti. U HV-u su radili prema standardima JNA koji nisu ništa različiti od drugih standarda. Nije zapovijedao topništvom, niti je imao te ovlasti, ali po onome što zna prema dokumentaciji te norme nisu prekoračene u operaciji „Džep 93“ što se tiče topništva.

Moguće je da je dana 09.09.1993., artiljerijskih projektila ispaljeno više stotina, moguće je i preko tri ili četiri tisuće. Međutim, to se odnosilo na cjelokupnu liniju bojišnice, ne samo za Medački džep već od Medačkog džepa pa do Kapele. Za utrošak streljiva u Medačkom džepu trebalo bi pogledati izvješće o utrošku streljiva za 9. gmtbr. Takvo izvješće nije vidio.

Vezano uz njegovu zapovijed o korištenju streljiva samo za vojno-rentabilne ciljeve bez nasumičnog gađanja, I optuženi Rahim Ademi naveo je da nije bio zapovjednik, niti nije imao ovlasti na utrošak streljiva. Imali su osmatračnicu na Velebitu iz koje se moglo vidjeti čitavo područje Medačkog džepa i gađali su samo izabrane vojne ciljeve. Nije mu poznato da se pucalo nasumice, a zna da se nije pucalo kad je bila magla i zbog toga je 10-15 minuta kasnio početak operacije. Inače, po pravilima, može se gađati i ako se cilj ne vidi, to je posredno gađanje. Nije mu poznato da bi od djelovanja topništva stradali civili ili civilni objekti. Poznato mu je da su u Medačkom džepu živjeli i radili civili, ali ne zna točan broj.

Ponovio je da je Domazet došao dan prije napada u 18 sati i rekao da će po ovlasti Bobetka on voditi operaciju. To nije bilo ništa čudno jer on kao kapetan bojnog broda ima po značenju i visini isti čin kao i I optuženik kao brigadir, ali on je imao ovlasti NGSHV.

Dana 09.09.1993. izdao je nekoliko zapovjedi, ali niti jedna nije bila vezana uz operativnu uporabu postrojbi u Medačkom džepu. Izdao je jednu zapovijed za Gračac, a po zapovijedi Domazeta. Na predočenje ratnog dnevnika pod oznakom DC-202, gdje stoji u 7,11 sati (upis 3544) da je izdao zapovijed za 111. brigadu - deset komada po Korenici, I optuženik je naveo da je to točno i to je bilo na obrambenom pravcu za koji je bio zadužen. Isto objašnjenje vrijedi i za je zapovijed u 7,47 (upis 3557) i u 7,57 (upis 3563) za deset projektila po Gračacu. Točan je upis da je u 7,25 (upis 3549) Norac izvijestio da sve ide po planu. Na pitanje zašto je Norac to izvješćivao ako je on bio u Sektoru I i rukovodio operacijom, I optuženik je naveo da tada se nije na telefonu moglo vidjeti tko zove i kad je telefon zazvonio, digao je slušalicu, Norac je to izvijestio i poslije je to upisao. Za upis koji je bio pod brojem 3609 u 12,19 sati gdje izvješćuje da Gospićani idu u pomoć Norcu, I optuženik je naveo da je to samo izviješće i da to nije nikakva zapovijed, već obavijest.

Jarnjak od njega nije tražio nikakve posebne informacije o stanju postrojbi kad je došao. Točno je da je često bio kod Lelasa na terenu jer mu je Lelas bio odgovoran za obrambeni pravac za koji je I optuženik bio zadužen.

Korenica, Gračac i Udbina su bili ciljevi izvan Medačkog džepa, a Bobetko je inzistirao da se i za te ciljeve bude spremno djelovati. Ne zna kad je Domazet točno otišao s područja Medačkog džepa, ali zna da se brzo vratio, a koliko zna za to vrijeme je Bobetko izravno zapovijedao.

Izvješćivanje s terena bilo uhodano i za vrijeme operacije izvješća su bila ujutro i navečer, a izvanredne situacije trebalo je izvijestiti odmah. Veza je bila preko HT-a žičano. Sektor I je imao izravnu vezu sa OC ZP Gospić, a i Sektor I i OC su imali izravnu vezu s GSHV.

Na pitanja predsjednika vijeća I optuženi Rahim Ademi naveo je da su Šerić, Rogulj i Skočilić bili časnici zapovjedništva ZP Gospić. Sa Šerićem i Roguljem pisao je zapovijed za napad 26.07.1993. zato jer je to Bobetko zapovjedio. To bez obzira na to jer je operacijom trebao zapovijedati Norac, ako se dobila zapovijed NGSHV, trebali su je izvršiti.

Stožerni trenaj zapovjednika 9. gmtbr. obavili su Šerić i Skočilić, ali tematika nije bila isključivo operacija „Medački džep“ već je bila postavljena šire. Na tom trenaju bio je i Norac, bez njega ne bi se to moglo napraviti, a on se tada već vratio iz zapovjednog stožera škole.

Vezano uz okolnost da ga je Norac tražio odobrenje da se povuče radi odmora i priprema prije operacije „Džep 93“, I optuženik naveo je da nije mogao odbiti i reći mu da to ne može, zato jer je već ranije bilo dogovoreno, po zapovjedi Bobetka, koje će snage na crti bojišnice zamijeniti 9. gmtbr.

Za vrijeme operacije nije primao nikakva izvješća o onome što se dešavalo u Medačkom džepu, osim onog izvješća kad se nije vidio broj s kojeg se zove.

Da je Markač imao izravnu vezu sa Sačićem kojem je zapovijedao, zna jer je Markač imao u OC posebnu prostoriju i od tamo je komunicirao sa Sačićem.

Zapovijed satniku Vojne policije izdao je na vlastitu ruku i na vlastitu odgovornost jer je uočio potrebu za to. To jest zapovijed za operativnu uporabu i na nju nije bio ovlašten bez obavijesti ili odobrenja NGSHV, ali je ipak izdao jer je htio da se to napravi. Po toj zapovjedi nije se postupilo. Ta zapovijed ne ulazi u zadaće koje zamjenik zapovjednika ima prema Propisniku o mjerodavnostima. Na predočenje da druga rečenica točke 1. glasi: „ostvaruje uskladbu s postrojbama koje nisu podređene zapovjedništvu Zbornog područja, ali su bitne za mobilizacijsku spremnost“, objasnio je da se to odnosi na uskladbu, a ne na operativno zapovijedanje.

Nije imao nikakve zapovjedne ovlasti za ratne zarobljenike. Zapovijed za hospitaliziranje neprijateljskog vojnika izdao je jer je smatrao da to treba učiniti i misli da je sa vojničke strane postupio ispravno.

Zapovijed od 11.09.1993. kojom je dao zadatak Jagetiću za obdukciju, sahranu i ukop leševa na pravoslavnom groblju, izdao je jer je od postrojbi iz Sektora I imao informacije da ima poginulih vojnika i civila. Nije imao informacije o načinu pogibije i zato je izdao zapovijed za obdukciju Medicinskom fakultetu u Rijeci.

Zapovijed od 12.09.1993. o dodjeljivanju skupine inženjera ZP Gospić za SP je napisao na temelju zahtjeva SP. To je bilo na temelju prethodne zapovijedi Bobetka, koji je rekao da ZP treba pružiti logističku potporu SP ako bude potrebno.

Ponovio je da nije bilo nikakvog razloga za njegovu i Kosovićevu smjenu. NGSHV se prema njemu u nekim situacijama odnosio uvredljivo. Smatrao je da to mora podnositi i htio je i dalje biti na korist Hrvatskoj vojsci. Smatra da drugog izlaza nije niti imao, a osim toga, drugi časnici i visoki i niži se prema njemu nisu tako odnosili, bili su korektni. Osim toga, u Hrvatsku vojsku ušao je dvije godine prije generala Bobetka, koji je došao kad je Hrvatska država već bila priznata.

Na kraju svoj iskaza I optuženi Rahim Ademi je naveo, iako se ne osjeća kriv za to što mu je stavljeno na teret, da se želi ispričati svim žrtvama i civilnim i vojnim, koji su nastradali u operaciji, a i svima onima kojima su kuće porušene jer smatra da je kuća svinja.

5.1. Ocjena vjerodostojnosti

U odnosu na ratni put te okolnosti života I optuženog Rahima Ademija prije operacije „Džep 93“ Sud je iskaz prihvatio jer je dan jasno i određeno i nema okolnosti koje upućuju na suprotno.

U odnosu na odlučne i kontrolne činjenice, iskaz I optuženog Rahima Ademija dan je jasno i određeno, detaljno, sigurno i sukladan je provedenom dokaznom postupku. Objašnjenje I optuženika o sastavljanju zapovijedi, urudžbenom broju, primanju zapovijedi i objašnjenje pojedinih zapovijedi dano je logično, a potvrđeno je izvedenim dokazima (svjedoci Rogulj, Šerić, Sačić). Svjedoci Primorac i Lelas, koje je I optuženik zadužio za pravce obrane, potvrđuju te navode i komunikaciju s I optuženikom, a što ukazuje na uvjerljivost obrane I optuženika da je on bio zadužen za dva obrambena pravca po zapovijedi NGSHV. Logično je da je zapovijed ZP Gospić vremenski ranije od zapovijedi 9. gmtbr. jer je ta zapovijed i sastavljena ranije, a što potvrđuju i svjedoci Rogulj i Šerić.

Rezultati dokaznog postupka također potvrđuju navode iskaza I optuženika vezano uz nepoštivanje zapovijedi za dodatno angaživarnje Vojne policije, a svjedok Nenadić suglasno potvrđuje navod da je 17.09.1993. osobno rekao I optuženiku o rušenju i paljenju kuća.

Također je u dokaznom postupku potvrđen navod I optuženika da je prijavio protupravnosti čim je za njih saznao. To potvrđuje svjedok Vladanović iz GSHV, a i činjenica da je formirana skupina na čelu sa svjedokom Gugićem koji je po nalogu tada ministra obrane doista i došao u Gospić po prijavi I optuženika istražiti što je bilo. Činjenica da su se vratili neobavljena posla ne utječe na vjerodostojnost obrane I optuženika. Sud je također prihvatio i dio iskaza I optuženika da je dva puta bio na terenu prije 17.09.1993. jer o tome iskazuju i svjedoci.

Objašnjenja I optuženika o izdanim zapovijedima i ukazivanje na istovjetnost i razlike u zapovijedima iz ZP Gospić u odnosu na zapovijedi 9. gmtbr. za Sud su logične i uvjerljive i sukladne su rezultatima provedenog postupka. Takvo je i objašnjenje vezano uz urudžbeni broj. Iz tih okolnosti slijedi zaključak da je zapovijed za napad ZP Gospić pisana prije zapovijedi 9. gmtbr. jer to proizlazi i iz iskaza svjedoka Rogulja i Šerića. Navod iskaza I optuženika da je zapovijed za napad i zapovijed o formiranju Sektora I dostavio i Sačiću i II optuženom Mirku Norcu-Kevi dan je vrlo sigurno, jasno i određeno. Taj dio potvrđuje i svjedok Sačić, da je dokumente primio, a II optuženi Mirko Norac-Kevo navodi da tu zapovijed nikada nije vidio. Međutim, navod II optuženika očito je usmjeren izbjegavanju krivično-pravne odgovornosti, a navod I optuženika o dostavljanju dokumenta je uvjerljiv, siguran i potvrđen rezultatima provedenog dokaznog postupka te izvedenim dokazima (svjedok Sačić).

U odnosu na zapovijed o prepočinjenju desetine Vojne policije, II optuženik je naveo da razlika u datumima može biti greška. Takvo objašnjenje je prihvatljivo. Nije sporno da je I optuženi Rahim Ademi dodijelio jednu desetinu Vojne policije II optuženom Mirku Norcu-Kevi samoinicijativno. Po logici stvari u takvoj situaciji dokument o prepočinjavanju vremenski bi trebao biti prije dokumenta o uporabi te desetine, a iz dokumentacije proizlazi da je obratno, pri čemu je razlika u datumima jedan dan. Imajući na umu da nije sporno da je odluka o prepočinjavanju vremenski bila prije odluke o uporabi, jer se ne može upotrijebiti nešto za što se ne zna, objašnjenje da je moguće riječ o običnoj grešci, za Sud je prihvatljivo i uvjerljivo.

6. Iskaz II optuženog Mirka Norca-Keve koji je naveo da se ne smatra kriv

U svom iskazu⁴⁰ II optuženi Mirko Norac-Kevo naveo je da nije zapovijedao operacijom „Džep 93“. Bio je zapovjednik 9. gmtbr. kojoj je za akciju pridodana jedna izviđačka satnija, dva voda domobrana koji su bili mlađi i jedna topnička bitnica od 130 mm. U obrambene svrhe bila je pridodana jedna satnija 111. brigade te domobranske bojne Gospić i Lovinac. Dodao je da nije točno da je postojao ikakav Sektor I, niti da su snage SP bile uključene u taj Sektor. Sektor I nikada nije formiran, nije dobio takvu zapovijed, niti usmeno niti pisano. Sektor I nije niti zamišljen niti osnovan kao operativno taktička grupa, egzistirao samo kao prijedlog koji nikada nije zaživio.

Tijekom operacije nije izdao niti jednu zapovijed za SP. Na IZM 9. gmtbr. u Bilaju bio je časnik SP za vezu bojnik Bogdan Celinić i to isključivo zato da u trenutku susreta HV-a i SP ne dođe do pogibelji zbog prijateljske vatre. Dok je Celinić bio na IZM-u, nije mu dao niti jednu zapovijed, niti mu je mogao dati. Po izvješću od 29.09.1993. koje je napisao Celinić vidi se da on ništa tamo ne govori o Sektoru I već samo o IZM 9. gmtbr.

Pripadnici HV-a su bili upoznati o Međunarodnom ratnom pravu i o tome kako treba postupati s imovinom, zarobljenim civilima i vojnicima. Svi zapovjednici vodova, satnici i niži časnici bili su obrazovani u Hrvatskom vojnom učilištu, na seminarima i raznim edukacijama o ratnim pravilima i o dužnosti čuvanja imovine, civila i ratnih zarobljenika. Kada je izdao zapovijed i podigao bojevu spremnost, poslao je tri časnika da svim vojnicima još jednom skrenu pozornost na poštivanje Ženevske konvencije. Oni su ga izvijestili da su obišli svaku postrojbu i to izvršili. Tome najbolje govori i podatak koji je iznesen jer je pomoćnik za političku djelatnost druge bojne, bojnik Marić, po toj njegovoj naredbi dva starija zarobljena civila predao civilnoj policiji.

Postojao je sustav izvješćivanja i bio je uspostavljen na temelju Službovnika i Zakona o obrani. Znala se je crta zapovijedanja i način i uspostava izvješćivanja. Dnevno izvješćivanje obuhvaćalo je izvješća svaki dan dva puta, jednom ujutro u 6 sati i jednom u 20 sati. Zapovjednici su znali da izvanredne događaje moraju prijaviti odmah, a tako je bilo preneseno i to su znali i niži zapovjednici. Tijekom operacije na IZM su bili večernji brifinzi između 18 i 19 sati. Niti jedan zapovjednik na tim večernjim brifinzima nije izvijestio o nikakvim nepravilnostima ili negativnostima. Svi zapovjednici su znali da su dužni prijaviti svaku nepravilnost i negativnost, poduzeti sve mjere, ali ističe da on o tako nečem nije dobio niti jednu obavijest u tijeku i poslije operacije „Džep 93“.

Osigurao je vojnu policiju, odnosno od zamjenika zapovjednika ZP, Ademija, dobio je jednu desetinu Vojne policije te je nju rasporedio kako je najbolje mogao i znao na tri kontrolna punkta, na glavnim putovima i koji su trebali kontrolirati tko tamo prolazi i sprečavati ulazak civila u ratno područje i trebali su ga izvijestiti, o bilo kakvim negativnostima ili nepravilnostima. Točno je da je postojala mogućnost korištenja seoskih i šumskih putova, ali istaknuo je da s onim što je on imao da je napravio najbolje što je mogao.

Naveo je da od topničke pripreme nisu stradale osobe i uništene kuće. Topnička priprema napravljena je po svim taktičkim pripremama i normama Međunarodnog ratnog prava. Da nije bilo topničke pripreme i potpore u napadu bi poginulo višestruko veći broj ljudi. Što se tiče onog što je navedeno u točki 4., da su od topničke pripreme stradale te osobe i uništene kuće, ističe da nisu utvrđene točne lokacije, a osim toga u topničkoj

⁴⁰ Dana 16.05.2008. (listovi 5994-6000 spisa), 19.05.2008. (listovi 6001-6008 spisa)

pripremi djelovalo je i topništvo SP, kojim nije zapovijedao. Dodao je da je dobio usmenu zapovijed o napadu od nadređenog časnika, od brigadira Ademija i u sklopu te usmene zapovijedi, on je njemu rekao da mu mora pripremiti topničku pripremu i da napad treba započeti topničkom pripremom.

U odnosu na stradanja osoba navedenih u točki 5., većina je dokazana ili dokaziva gdje su nastradali, a mjesta njihova stradanja nisu u pojasu 9. gmtbr. Povrh toga, smatra da većina njih, a to je dokazano, nisu stradali kao civili.

Naveo je da ga niti jedan zapovjednik koji mu je bio podređen tijekom operacije „Džep 93“ nije izvijestio da bi bilo ikakvih negativnosti i nepravilnosti. Nije točno da je bio obaviješten o uništavanju imovine, civila i ratnih zarobljenika. Sve pregovore oko uvođenja UNPROFOR-a vodio je časnik za vezu ZP Gospić, brigadir Mezić i iz snimke koja je pregledana vidi se da on izdaje zapovijed za sklanjanje ježeva i tenkovskih mina zapovjedniku voda mehanizirane satnije 9. gmtbr. Iz transkripta razgovora između zapovjednika Kanadskog bataljuna i obavještajca Rogulja vidljivo je da on niti je znao, niti je pripremao, niti dogovarao, niti pregovarao o uvođenju snaga UNPROFOR-a u oslobođeno područje. Pregovore o uvođenju snaga UNPROFOR-a vodio je isključivo Ademi, a on je eventualno izvršavao što mu je naređeno.

U odnosu na točku 6. optužnice, nije točno da je znao za išta što se tamo spominje, jer sve ono što je tamo navedeno je bilo u pojasu odgovornosti SP. On to nije znao niti je trebao znati, a iz dokumentacije koja je naknadno pribavljena i pročitana jasno se vidi tko je gdje zarobljen, kome su isti predani i kako su kasnije prebačeni u Otočac, potom u Trsat, a onda u Rijeku.

Opisujući situaciju koja je prethodila operaciji „Džep 93“, II optuženi Mirko Norac-Kevo naveo je da je u drugoj polovici 1993. iz Medačkog džepa neprijatelj djelovao topništvom po Gospiću i okolici, tako da u Gospiću nije bio moguć normalan život. U 07. mjesecu 1993. neprijatelj je ubacio izviđačko-diverzantsku skupinu gračačke brigade, ubio je jednog hrvatskog vojnika i tri ranio. Dva dana kasnije je još jedna takva skupina ubačena na područje odgovornosti Domobranske bojne i također je ubijen jedan vojnik, a tri su ranjena. Hrvatska vojska je zbog toga povećala budnost i bojevu spremnost, trebalo je povećati borbenu osiguranje. Nisu imali zapovijed za uzвраćanje da to ne bi preraslo u veći sukob. Dana 04.09.1993. u pojas odgovornosti SP na Bukovoj glavi ubačena je jedna izviđačko-diverzantska skupina koja je ubila dva pripadnika SP i tri ranila. Od Ademija je opet došla zapovijed za povećanje budnosti.

Dana 05. ili 06.09.1993. pozvao ga je Ademi da dođe u Zapovjedništvo ZP Gospić i kad je tamo došao bio je malo zatečen. U sobi je bio Bobetko, a također i Markač. Pozdravio je, rekli su mu da sjedne i sjeća se da je Bobetko rekao da se to više ne može tolerirati i da u Gospiću treba uspostaviti normalan život. Rekao je da treba izvršiti zadaću na području Medačkog džepa završno sa Čitlukom. Sve što je Bobetko govorio, on je slušao i pisao. Bobetko je izdao zadaću Ademiju da iznese osnovne zamisli za napad i Ademi je to ispunio, samo do područja Čitluka. Ademi je iznio zadaću i 9. gmtbr. i SP. Pri tom je on imao zemljovid i ucrtane strelice na tom zemljovidu pa je II optuženik imao osjećaj da je sve to dogovoreno prije nego je on došao. Sve to je slušao i zapisao i na kraju je pitao može li nešto reći. Nakon dopuštenja rekao je da nemaju dovoljno vojnika za tako širok pojas odgovornosti i da pojas odgovornosti treba pravednije podijeliti. Naime, po toj zadaći SP je trebala ovladati samo otpornim točkama na Velebitu, a on je rekao da je teže napadanje po naseljenim mjestima nego samo po vrhovima. Predložio je da se pojas odgovornosti podijeli sjever – jug na pravcu Divoselo – Čitluk.

Također je predložio da ta linija razdvajanja ide cestom kad se gleda prema jugu Kamenuša – Strunjići – Čitluk i to da lijevo bude pojas odgovornosti 9. gmtbr., a desno SP. Također je predložio da na glavnom pravcu napada ne bude samo jedan vod tenkova već oklopno mehanizirana satnija, a isto tako i izviđačka satnija. Sve te sugestije su prihvaćene. Pitao je Ademija i Bobetka kada je vrijeme za operaciju. Bobetko je rekao da je dan „D“, 09.09.1993. Tražio je više vremena za pripremu, ali je Bobetko rekao da je dan „D“ 09.09.1993., pa II optuženik smatra da je vjerojatno to bila koincidencija sa istim danom kad je bila i Krbavska bitka.

Sve to je zapisao, otišao je u postrojbu, pozvao stožer i tamo izdao usmenu zadaću na tom mini stožeru. Načelnik obavještajne službe dobio je zadaću vezano uz osmatranje, pojačano je kronske izviđanje, a isto tako i da napravi procjenu neprijatelja. Načelnik stožera je dobio zadaću da uzbuni postrojbu i dovede ih na mjesto uzbunjivanja, a načelnik operative da napravi plan rada zapovjedništva, da nađe kuću u Bilaju gdje će biti IZM. Poslije je pozvao i zapovjednike bojnih da sudjeluju u procesu donošenja odluke za napad, to je bilo oko 14 ili 15 sati i oni su počeli sa procesom donošenja odluke koju su završili do 19 ili 20 sati. Načelniku operative izdao je zadaću da to sve pretvori u pisanu zapovijed i to je ovaj radio tijekom noći.

Sutradan je zajedno sa zapovjednicima bojnih išao na zapovjedno izviđanje i još jednom je na terenu izdao usmenu zapovijed za napad. Svi su dobili svoje zadaće, a ostalo im je još dva dana da izvrše zadaću, a pri tom ih je posebno upozorio na obvezu poštivanja imovine, civila, ratnih zarobljenika pripadnika srpske nacionalnosti. Svaka bojna je onda u svom mini stožeru pristupila procesu donošenja odluke i nakon toga je od zapovjednika voda izviješten da su svi spremni.

Tijekom 6., 7, i 8. rujna 1993. je Ademija brifirao svakodnevno i bio je na brifinzima na kojima je na početku bio Sačić, a kasnije se pridružio vojnik Šare. Kada su izvršene sve pripreme, izvijestio je Ademija o svim aktivnostima koje su poduzete, rekao mu je da su spremni i pitao ga je mogu li ići s mjesta uzbunjivanja na navalne crte ratovanja. Ademi je rekao da mogu, a II optuženik je onda tražio da mu omogući prebacivanje tenkova i transportera s labudicama da ne bi bilo buke. Trebalo je prebaciti 12-15 tenkova i 6-8 transportera, koji su onda sa labudicama prebačeni na glavne i pomoćne pravce.

Dana 08.09.1993. u 20 sati izvijestio je Ademija da je sve spremno i da će njegovi vojnici krenuti u pripremanje odnosno razminiravanje pravca kojim trebaju proći. Ademi je rekao da je to u redu i da ga slijedeće jutro izvijesti jesu li sve postrojbe na mjestima. Napomenuo je da kad je bio onaj sastanak s Bobetkom 06.09.1993., da je Ademi posebno napomenuo i ukazao na Međunarodno ratno pravo i dužnost poštivanja istog te postupanja s ratnim zarobljenicima, civilima i njihovom imovinom, a to je ponovio i na zadnjem brifingu koji je bio 08.09.1993. General Bobetko je na onom sastanku rekao da je to jedini način na koji se može postupati i da hrvatski vojnik treba tako postupati i mora biti prikazan da poštuje sva ta načela.

U 4 sata ujutro dana 09.09.1993. izvijestio je Ademija da je sve u redu i onda je Ademi rekao da ga obavijesti u 6 sati kakva je situacija jer je za tada bio određen napad. Negdje pet minuta do 6 sati dobio je obavijest iz njegovih promatračnica da se nisu mogli vidjeti ciljevi topničke pripreme. Nazvao je Ademija, zatražio prolongiranje i on mu je to odobrio i rekao da ga izvijesti za 20 minuta. II optuženik ga je nazvao u 6,15 sati i izvijestio ga da su mu iz promatračnice javili da mogu vidjeti ciljeve i tada mu je Ademi rekao da ako se vide ciljevi neka se počne s topničkom pripremom.

U topničkoj pripremi bila su tri udara s po pet minuta. Na svakom pravcu, a bio je jedan glavni i dva pomoćna, su bila po tri udara. Jedan udar je trajao pet minuta i onda je jedna minuta osmatranja i onda kreće drugi i isto tako i treći. Na glavnom pravcu bila je najbolja priprema i tamo je sudjelovao jedan vod topova od 130 mm u čijem sastavu su bila tri topa i jedan vod minobacača od 120 mm u kojem su bila tri minobacača, a sudjelovao je i jedan višecjevni bacač raketa od 120 mm. Ukupno je na glavnom pravcu u topničkoj pripremi, po njegovoj procjeni, ispaljeno između 120 i 150 projektila. Na dva pomoćna pravca su bili samo minobacači 80 mm i 120 mm i tamo je ispaljeno manje projektila, po njegovoj procjeni, oko 100.

Nakon topničke pripreme išli su udari po dubini i to po zapovjednim mjestima 9. gračačke brigade. To je bio jedan udar, možda 30-50 projektila. Kasnije, tijekom napada, bili su korišteni tenkovi jer su otporne točke neprijatelja bile smještene točno uz prve kuće i nakon što je završena topnička priprema, uslijedio je kombinirano tenkovsko – pješački napad gdje se onda djelovalo po neprijateljima tenkovima i ručnim bacačima koji su bili blizu otpornih točaka neprijatelja. Oko 8,30 sati II optuženika je zapovjednik 1. bojne, Škrinjarić izvijestio da su probili crtu i da su ušli u Čitluk. Negdje oko 8 sati izviđačka satnija ga je obavijestila da su došli do Rogića mosta i time ostvarili cilj. Uglavnom, na glavnoj crti koja je bila na pravcu Ornice – Čitluk, zadaća je bila izvršena brzo i efikasno, a i na dva pomoćna pravca i to Klisa – Strunjići i Jasikovac – Ornice – Dragaš – Potkonjaci.

U 8,40 sati došao je u Čitluk i tamo je vidio da se 1. bojna spojila s izviđačkom satnijom. Vidio je da je dio kuća bio oštećen, a dio gorio, a djelomično je bilo i čitavih kuća. Odmah je izdao zapovijed da se učvrsti crta obrane točno do Čitluka prema Počitelju i to na Rogića most. Sa sobom je imao motorolu pa su mu sa IZM javili da su iz Bogića krenula 4 neprijateljska tenka koji se u koloni povlače zajedno s traktorima i civilima. Pitali su ga što da rade, a on je odgovorio da ništa, neka se kolona izvuče i ta kolona se izvukla, prema Metku. Drugi dio neprijatelja se izvlačio prema Metku. Kada je bio tamo na samom mjestu, shvatio je da bi linija obrane bila puno bolja da se pomakne na rijeku Liku jer onda postoji prirodna prepreka. Vratio se na IZM i oko 9,45 izvijestio Ademija da je bio na terenu i da bi bilo bolje crtu obrane postaviti tako kako je II optuženik mislio, a i da su izvršili krajnji cilj zadaće. Ademi mu je odobrio da snagama dalje krene dalje prema Krivoj lici i uspostavi crtu obrane kako je predložio. Poslao je dva rovokopača i dva utovarivača i tamo je napravljen školski primjer ukopavanja crte obrane.

Izviješten je da je 2. bojna imala velik otpor u Poljarima, da su oštećena dva tenka i jedan transporter i poslao je tamo Brajkovića i načelnika sigurnosti da vide o čemu se radi. Tada je s lijeve strane jedna satnija 2. bojne probila crtu i napravila iznenađenje i krenula prema Potkonjacima i Dragašima. Bojnik Hečimović koji je bio ojačan s oklopno mehaniziranim vodom je također rekao da je naišao na žestok otpor, dva vojnika su poginula, ranjen je zapovjednik voda i satnije i bilo je izvješteno da se neprijatelj povukao u kuće. Od tuda su imali bolji pregled i zbog toga je tenkovima trebalo tući po tim kućama i neprijatelju koji je tamo bio i ta zadaća je izvršena.

Negdje oko 13 sati 2. bojna se spojila sa 1. bojnom, a 3. bojna je osiguravala cestu od Kamenuše prema Potkonjacima i Draguši. Oko 13,30 ili 14 sati 2. bojna se spojila sa SP u Jovićima i ostao je još jedan, uvjetno govoreći, pravac Domobranske bojne Gospić, koji je ostvaren uz pomoć 3. bojne. Naime, tamo je također bio žestok otpor, bili su ranjeni zapovjednici voda, ali s njihovim ojačanjima neprijatelj se povukao u pravcu Debele glave. II optuženik je izvijestio Ademija da je sve po planu i da je zadaća izvršena.

U 3. bojnoj oštećen je jedan tenk i dva transporter, a dva sanitetska vozila su naišla na minu. Tom prilikom je iz jednog sanitetskog vozila liječnica Ines Strenja s dvije medicinske sestre ispala, a tako je bilo i u drugom sanitetskom vozilu. Vozila su potpuno uništena, a doktorica mu je ispričala da dok je pružala pomoć hrvatskom vojniku, jedan je stariji čovjek od oko 60 godina pucao po njoj i ona je ranjena.

Dana 09.09.1993. navečer dobio je obavijest da se javi u zapovjedništvo i kad je tamo došao bio je briefing koji je vodio Ademi, koji je sjedio na čelu stola. Tamo je bio Sačić, vojnik Šare iz 111. brigade, general Markač, a ne zna je li bio još netko, a bio je i jedan dio pomoćnika zapovjednika. II optuženik je naveo da je bio pomalo ljut na SP i tu je došlo do malo povišenog razgovora između njega i Sačića. Naime, on je još 08.09.1993., kada je rađen plan, rekao Sačiću da misli da bi oni trebali krenuti ne s mjesta gdje jesu, nego 300-400 m unaprijed i da bi im to trebala biti navalna crta. Sačić je rekao da se ne treba ništa brinuti o njegovom profesionalizmu, a II optuženik je rekao da se o tome ne brine, ali da ne bi volio da bude problema. Kad je II optuženik izvješćivao 09.09.1993. navečer, rekao je da je SP kasnila, bio je ljut, a dok je izvješćivao, Sačić je rekao da to nije točno. Sačić je reagirao temperamentno, a i II optuženik je bio osjetljiv zato jer su neki njegovi dobri vojnici nastradali. Međutim, sve je to splasnulo i poslije je taj sastanak tekao normalno. Osim II optuženika, izvješćivao je Sačić, isto tako i Šare. Markač je sjedio pored Ademija i nije ništa izvješćivao. Nakon izvješćivanja, Ademi je izdao tri zadaće. Prva je bila da se treba ukopati, izvršiti zaprečavanje, druga je bila da se poveća budnost i treća da čišćenje Debele glave treba obaviti SP, a da blokada ceste Kamenjuša – Strunjići - Potkonjaci – Čitluk treba obaviti 9. gmtbr. Zbog toga je trebalo izvršiti određena premještanja vezano uz 3. i 2. bojnu, a isto tako i satniju 111. brigade i nakon toga se je II optuženik vratio na IZM.

Dodao je da je dao pridodanoj izviđačkoj satniji ZP zadaću da otiđe preko rijeke Like i da zauzmu Memedovo brdo i zaseok Došen i to zato jer ako bi došla zapovijed za daljnje napredovanje prema Svetom Roku, Metku i Papuči, da oni ne bi bili tučeni bočno. Zapovjednik te izviđačke satnije, Devčić, ga je izvijestio da su oni zadaću izvršili, ali da zbog velike paljbe su se povukli. II optuženik je u to sumnjao jer su ga promatrači koje je imao tamo izvijestili da zadaća nije izvršena. Poslao je obavještajca da vidi o čemu se radi i došao do informacija i utvrdio da oni zapravo nisu izvršili tu zadaću nego samo da su prešli rijeku Liku i tamo stali i čekali, vjerojatno sumnjajući u njihove mogućnosti. Kad je izvješćivao bio je ljut jer je rekao da se tako ne može ratovati, a kad mu je Devčić rekao da su se povukli, pitao je po čijoj zapovjedi, obzirom da je njegova zapovijed bila da tamo dođu i ostanu. Napomenuo je da je idući dan inzistirao na toj zadaći i poslao vod desetine izviđačke satnije 9. gmtbr. koji su tamo odmah upali u minsko polje i nekoliko ih je ranjeno. Također je iskazao da je 09.09.1993. izvijestio i o rasulu koje je vladalo u Domobranskoj bojnoj Gospić jer nakon što je nekolicina njih tamo ranjena, nastalo je rasulo. Jedan dio se čak i povukao s crta obrane koja je bila Brušane, Vedro polje, Jasikovac, tako da II optuženik s tom Domobranskom bojnomo više nije imao kontakata.

Tijekom 10.09.1993. neprijatelj je cijeli dan aktivno i intenzivno djelovao po gradu i prigradskim naseljima Gospića, a isto tako i po položajima HV-a u Čitluku i Divoselu. Jačina djelovanja po Gospiću je bila takva da je izgledalo kao da gori nebo i zemlja. HV je uzvraćala paljbu po paljbenim i zapovjednim položajima neprijatelja, ali to je možda bila samo desetina onoga što su neprijatelji ispucali na njih. Primjerice, u Gospiću je samo u području vojarnice i bolnice koje su vrlo blizu, tog dana palo oko 100 projektila. Tijekom tog dana II optuženik je obilazio sve postrojbe i sve njihove položaje. Kad je došao kod zapovjednika 3. bojne, on mu je ispričao jedan događaj.

Naime, iz šume s područja Debele Glave izašao je jedan stariji muškarac u civilnoj odjeći, imao je dignute ruke u zrak i kad je došao na 30-40 metara ispred hrvatskih vojnika, izvadio je pištolj i jurišavši pucao prema njima. Oni su reagirali i lišili ga života. II optuženik se je potom vratio na IZM, zna da je tamo načelnik topništva koordinirao zapovjedi koje je dobio iz ZP. II optuženik je težišno bio orijentiran na obranu. Oko 19 sati vojnik Škrinjarić ga je izvijestio da su napadnuti u području Bogića. Došao je na to mjesto i uz određene pripreme osvijetlili su područje gdje je Škrinjarić rekao da su napadnuti. Vidjelo se je da na tom području leže dva vojnika koji su imali kompletnu vojnu uniformu i bila je jedna ženska osoba koja je uz sebe imala časničku torbu bivše JNA, maskirnu jaknu, a uz njih je bio pištolj i dvije automatske puške. Ta ženska osoba na sebi je imala duge kožne hlače. Kad je II optuženik htio otići do njih, onda je tamošnji zapovjednik rekao da možda postoji mina iznenađenja, da možda bolje da ne idu tamo pa su nekako uz pomoć užeta izvukli to troje koji su tamo ležali. Kad su ih izvukli vidjeli su da je ispod njih bila aktivirana bomba. Na tijelu te ženske osobe, a i muške, bila je velika rupa i vidjeli su se geleri po njima, a ženska osoba imala je djelomično sprženu kosu. Izuzeli su torbicu, a isto tako i njihovo oružje i II optuženik je shvatio da su oni došli njihovim snagama s leđa. Zapovjedio je da se dio pričuve smjesti s druge strane ceste, kako s leđa više ne bi dolazili neprijateljski vojnici i to je bilo sve tako dok SP nije očistila Debelu glavu na kojoj su bili uz zbjegu dio Čitlučke satnije, četa iz Divosela, dio 103. lapačke čete i vod gračačke vojne policije.

Istog dana oko 20 sati II optuženik je u Zapovjedništvu ZP na redovnom brifingu izvijestio Ademija o svim aktivnostima koje su bile i sjeća se da je napomenuo da ova dva incidenta koja je opisao ukazuju na ozbiljnost situacije i da je neprijatelj spreman na sve. Sačić i Šare su također izvijestili, a bilo je i izviješće o tome da postoje problemi s asanacijom jer ima lutajuće stoke. Kada je vojnik na položaju i čuje šuštanje u njegovoj blizini, a nitko se ne javlja, on mora pucati u tom pravcu i moguće je da se onda izvrši pucanje na stoku. Ademi je izdao zapovijed da se obavi asanacija i to je zadao u zadaću logističkom dijelu 305. brigade i II optuženik zna da je sva stoka bila prikupljena i zaprimljena u vojarni u Jasekovcu. Također su prikupljeni i zaprimljeni poljoprivredni strojevi. Poznato mu je da je dosta ljudi u vojarni u Jasekovcu prepoznalo svoju stoku i strojeve. Primjerice, jedan vojnik je prepoznao svoj kombajn, a takvi strojevi su onda predani vlasnicima. 9. gmtbr. nije sudjelovala u asanaciji jer je imala razvučen pojas obrane pa je II optuženik zapovjedio da logistička satnija 9. gmtbr. sudjeluje u obrani na položajima i zato nije sudjelovala u asanaciji.

Dana 11.09.1993. je i dalje bilo djelovanja topništva i razmjene vatre. Sjeća se da je Sačić na brifingu navečer izvijestio da je zadaća pri kraju i da je pred završetkom.

Dana 12.09.1993. je također bilo topničkog djelovanja po postrojbama ali hrvatske snage nisu uzvraćale, osim u nekim posebnim situacijama. II optuženik zna da su na brifingu bili izvješteni da je Ademi izdao novu zapovijed za asanaciju vezano uz tijela i odredio da se treba provesti dezinfekcija i deratizacija. Sve te zapovijedi o kojima II optuženik govori su bile usmene, a naknadno su došle pisane s danom izdavanja. Ademi je pukovniku Šari izdao zapovijed da angažira vojnike za asanaciju i Šare je poslije izvijestio da je odredio vojnike za asanaciju. Asanaciju je trebao provoditi načelnik Saniteta ZP, ali on je u to vrijeme bio pod „teškom kapljicom“ i potpuno se izgubio, tako da je došao Kornelije Brkić koji je proveo asanaciju, ali II optuženik ne zna pod kojim okolnostima. Na brifinzima 13. i 14.09.1993. bilo je izviješteno da je asanacija provedena u redu. Na jednom od tih brifinga je Ademi zapovjedio da se ne otvara vatra, već samo ako je to neophodno i da se mora djelovati isključivo po jasnim neprijateljskim ciljevima.

Dana 14.09.1993. na brifingu Ademi je izdao usmenu zapovijed da 9. gmtbr. od SP preuzme Drljiće. Međutim, to nije ispoštivano jer je 9. gmtbr. 15.09.1993. dobila informacije da se sprema sporazum o povlačenju.

Dana 15.09.1993. navečer na brifingu na kojem su bili Stipetić, Ademi, Škunca ili Nekić, Markač i II optuženik, bilo je rečeno da će se postrojbe morati povući i da će ujutro biti objavljeni detalji. Ademi mu je rekao da je bio velik međunarodni pritisak na Hrvatsku i Ademi mu je izdao usmenu zapovijed za povlačenje i za dinamiku. II optuženik se je vratio u postrojbu u vojarnu „Eugen Kvaternik“ u Gospić i pozvao je sve zapovjednike, načelnike i pomoćnike u vojarnu i tamo im izdao zapovijed za povlačenje. Rekao im je da je bio pritisak na Hrvatsku, da oni trebaju izvršiti zapovijed bez obzira na žrtve koje su pretrpjeli jer da to moraju napraviti kao profesionalci. Zapovjednici su bili malo iznenađeni, ali II optuženik je inzistirao na navedenom, pitao je da li je sve jasno, ima li kakvih poteškoća i napravio je raspored. U prvoj fazi oni su UNPROFOR-u trebali predati crtu obrane, a njihovo povlačenje je počelo 16.09.1993. negdje oko 12 ili 13 sati. Sjeća se da je u jednom času zvao pukovnik Devčić i rekao da ima problema s UNPROFOR-om koji je htio da Hrvati izvuku svoje naoružanje s jednog položaja, a Devčić je rekao da vojnici to oklijevaju pa je II optuženik onda rekao da je on kao časnik dobio zapovijed koju mora izvršiti. To je bio položaj koji je HV držala prije napada i koji nisu niti trebali napustiti. Tijekom 16.09.1993. je završeno povlačenje hrvatskih snaga. Zapovijed je bila izvršena profesionalno i korektno. Na brifingu navečer je također bilo rečeno da je sve završeno u redu i sa strane SP i nije bilo nikakvih poteškoća i primjedbi. Svoju zadaću 9. gmtbr. je izvršila bez problema i poteškoća bez obzira na 4 poginula vojnika, 30 ranjenih i dosta uništene tehnike, ali domoljubno i patrijarhalno ponašanje 9. gmtbr. u izvršavanju zapovijedi nikada nije dolazilo u pitanje.

Napomeno je da je 14.09.1993. dobio izvješće da se postrojbe UNPROFOR-a raspoređuju ispred njihovih crta obrane, a da su iza srpske snage koje snajperom djeluju po njihovim položajima. II optuženik je zapovjedio da se vatra po UNPROFOR-u ne otvara.

Dana 17.09.1993. u večernjim satima u Poljani jedan transporter UN-a naišao je na minsko polje. Tražili su pomoć od ZP Gospić, a poslije je II optuženik čuo da je pukovnik Jagetić odbio pružiti pomoć s obrazloženjem da je to varka i da ga se hoće tamo navući. Preko OC primio je naredbu da tamo ide pomoći 9. gmtbr. i oni su tamo otišli, jedna sanitetska ekipa, dio pionirske ekipe i dio desetine za osiguranje. Izvukli su pripadnike UNPROFOR-a i otpremili ih u Medicinski centar u Gospić. Dana 25.09.1993. je također izvješten da je u Strunjićima jedno motorno vozilo UNPROFOR-a upalo u minsko polje i opet je 9. gmtbr. njih izvukla i spasila.

Nikada nije bio nikakav sukob 9. gmtbr. i kanadskih pripadnika UNPROFOR-a. Naglasio je da je nastup Kanadskih pripadnika prema njihovim vojnicima bio bahat i neuvjerljiv, oni su bili upozoreni na minska polja. Umjesto da hrvatski vojnici koji su pružili pomoć kanadskim pripadnicima budu barem pohvaljeni, kanadski bataljun ih je optužio da su oni pucali na njih. To mu je neshvatljivo jer je 9. gmtbr. uvijek nastupala s rodoljubnih i religioznih pozicija i dio načina postupanja je da se uvijek treba pomoći onome tko je u nevolji, oni su tako postupali, a za uzvrat su dobili ovu neutemeljenu optužbu.

Dodao da ga je 14.09.1993. zapovjednik 3. bojne tražio odmor jer da su vojnici umorni. Odobrio je da oni odu na odmor i onda je tu viđeno profesionalno postupanje jer su svi vojnici bili profesionalno postrojani, uredno ukrcani u kamion te su otišli.

Jedino što je vidio bila je odluka za napad na zemljovidu, a 08.09.1993. odluka za napad od Ademija je bila potpisana. Objašnjavajući razlike između zapovijedi za napad ZP od 06.09.1993. i zapovijedi koju je pisao II optuženik dana 07.09.1993. tj. zapovijedi 9. gmtbr., II optuženik je naveo da zapovijed na kojoj stoji da je pisana dana 06.09.1993. nikada nije dobio, a prvi puta ju je vidio kada je pripremao svoj iskaz kada su ga ispitivali haški istražitelji. Pokušao je dokazati to analizom točaka zapovijedi, iako su određene točke identične, ali neke nisu.

U prvoj točki njegove zapovijedi daje se kompletna prosudbu neprijatelja, a zapovijed ZP za koju se tvrdi da je pisana 06.09.1993., daje površnu prosudbu neprijatelja i s takvom prosudbom II optuženik je naveo da nikada ne bi krenuo u napad. U drugoj točki govori se o zadaći ZP, a u njegovj zapovijedi govori se o zadaći 9. gmtbr. koju je dobio usmeno. U trećoj točki govori se o postrojbama na bojištu, a njegova zapovijed govori o lijevom i desnom susjedu, a kao desnog susjeda spominje SP. Četvrta točka koja govori o sudjelovanju SP djelomično je kompatibilna i govori se „uz sudjelovanje“, a da su te snage podređene onda bi se trebalo reći „sa snagama“. Iz toga je razvidno da SP nije bila pod njegovim zapovijedanjem. U točki 5.1. daje se zadaća 9. gmtbr. i to je prepisano od prilike 90% onog što piše i u njegovoj zapovijedi. U točki 5.2. u zapovijedi ZP govori se o SP, a njegova zapovijed u točkama 5.1., 5.2., 5.3. i 5.4. spominje samo 9. gmtbr. i pridodane postrojbe, bez SP. U točki 6. se govori o topništvu 9. gmtbr. i djelovanju cjelokupnih snaga, a njegova zapovijed razrađuje detaljno s pripremom, potporom i protuoklopnim djelovanjem. II optuženik je napomenuo da se u zapovijedi ZP predviđa utrošak streljiva od jednog borbenog kompleta (1 b/k). S jednim borbenim kompletom on nikada ne bi išao u napad i da je dobio takvu zapovijed tražio bi sastanak i rekao da s tom količinom se ne može ići u napad jer je potreban minimum od barem 3 b/k, a on u zapovijedi navodi 4 b/k.

Točke koje se tiču inženjerijskog osiguranja, protuzračne obrane su usklađene, ali u točki 11. II optuženik je naveo da je možda najbolje vidljivo ono što on tvrdi. Naime, u točki 11. zapovijed ZP je vidljivo da je veza SP podređena njemu, a u istoj toj zapovijedi se u točki 5.1. spominje SP koja djeluje uz sudjelovanje i djeluje samostalno. Zapovijedi moraju biti usklađene i II optuženik je naveo da je imao ovu zapovijed od ranije, ne bi smio ništa mijenjati, a kod njega je to drugačije. U takvoj situaciji nadređeni zapovjednik bi II optuženika mogao pozvati i reći mu da je samovoljan, da nije postupio po njegovoj zapovijedi i dati mu rok za ispravak. Posebno se to vidi na signalima koji se koriste u operaciji. Signali u ovoj zapovijedi od 06.09.1993. su pretežito drugačiji od signala iz njegove zapovijedi od 07.09.1993. Jasno je da u jednoj vojnoj operaciji signali moraju biti usklađeni, a II optuženik nikako ne bi mogao navoditi neke druge signale od onih koji su mu zapovjedeni. Dodao je da nije mogao dati sam sebi zadaće, niti je mogao zapovijedati snagama SP jer to nije organska postrojba i on nema nikakvih ovlaštenja nad njom, niti bi mogao imati ikakvih ovlasti. Naime, organska znači da je u sastavu 9. gmtbr. ili da mu je pridodana. Po borbenoj moći, osposobljenosti i profesionalnosti, vojnici 9. gmtbr. su bili na istom nivou kao i pripadnici SP i zato je nemoguće vršiti međusobno podređivanje takvih postrojbi. Između tih postrojbi je postojao pozitivan animozitet, zapravo pozitivno natjecanje koja postrojba će biti bolja.

U odnosu na zapovijed SP od 07.09.1993., kada se ista usporedi s zapovijedi za koju se kaže da je pisana 06.09.1993., onda se vidi da te zapovijedi nisu usklađene, a ta zapovijedi od SP bi trebala biti u potpunosti usklađena. Međutim, kada se analiziraju sve točke onda se vidi da nisu niti sadržajno, niti konceptualno usklađene, a to posebno kada se analizira točka 11 gdje se govori da SP zapovijeda Sačić, a odobrava Markač. Isto tako

kada se gleda i uspoređuje prvih pet točaka zapovijedi. Naglasio je da se usporedbom tih zapovijedi vidi da je SP imala samostalno zapovijedanje i postupala samostalno.

II optuženi Mirko Norac-Kevo naveo da Bobetko u Gospiću nije bio 03.09.1993., već 5. ili 6.09.1993. Bobetko nije rekao da će on zapovijedati, već je rekao da će vojskom zapovijedati Ademi, a Markač sa SP. Bobetko ništa nije govorio o obrani, niti o nekakvom sporazumijevanju, jer se zapravo podrazumijeva da za obranu ostaje ono što jest, a on u prisustvu II optuženika o obrani nije ništa govorio.

Naveo je da je akcijom zapovijedao i da je on zapovijedi dobivao samo od Ademija i nikog drugog. Svakog dana bili su brifinzi i on je izvješća podnosio Ademiju i nikom drugom. Ademi nije pružao samo potporu, potporu je pružalo ZP Split. S obzirom na sve zapovijedi koje je naveo da je Ademi izdao i potpisao i prema 9. gmtbr. i prema SP, uključujući i zapovijedi vezano za povlačenje, asanaciju i sve ostalo, to, po mišljenju II optuženika, ukazuje da to nije nikakva potpora operaciji, već stvarno i faktično zapovijedanje.

Nije prisustvovao niti jednom sastanku s časnicima UNPROFORA, Calvinom, Marissinkom ili bilo kim drugim. Ademi ga 16. i 17.09.1993. nije zvao i pitao što se dešava na terenu spominjući eksplozije i dim. Dodao je da ako je Ademi to već znao, onda je mogao izdati pisanu i usmenu zapovijed, otići na teren, pregrupirati Vojnu policiju.

Za vrijeme povlačenja, a i prije, Ademi je dolazio u zonu odgovornosti 9. gmtbr., bio je kod Ornica, a tamo je bio i Šerić i to kad je bio incident s UNPROFOR-om. Dana 19.09.1993. nije bio na sastanku s Ademijem, Markačem i Novikom, niti se na tom sastanku govorilo o razoružanju i povratku naoružanja SP. On o tome nije znao, niti je sudjelovao, niti je s tim imao veze.

Vezano uz hotel „Velebit“, naveo je da to nije bio nikakav sastanak, već slavljenička večera gdje je trebao biti Bobetko, dio civilnih struktura, dio časnika 9. gmtbr., 111. brigade, SP i Domobranske bojne, a razlog je bio da se trebaju objasniti razlozi povlačenja jer je dio struktura i ljudi negodovalo, a takvo negodovanje je moglo imati političke posljedice, moguće i sankcije prema Republici Hrvatskoj. To je jedina svrha te večere. Na večeri je Bobetko pohvalio ZP, SP i 9. gmtbr. Markač se zahvalio, a II optuženik se je također zahvalio i rekao da je 9. gmtbr. domoljubno osviještena i spremna izvršiti zadaću i bilo koju povjerenu misiju u oslobođenju Republike Hrvatske. Nikad nije na toj večeri govorio o nepravilnostima, a niti da bi to napravili njegovi vojnici. Ako je govorio, onda je rekao da to njegovi vojnici nisu napravili.

U nastavku iskaza II optuženi Mirko Norac-Kevo naveo je da stavljanje pečata ZP na dokumente 9. gmtbr. nije nikakav način arhiviranja dokumenata. Zahtjevi za topništvo nisu išli prema Sektoru I jer on nije postojao, sve zapovjedi je davao Ademi, a djelomično i on. Bio je u Gospiću kad je došao Jarnjak, ali nije bi pozvan. Kao domoljub i patriot on bi išao da je bio pozvan na sastanak kad dođe ministar unutarnjih poslova, to bi mu bila čast. Nije imao nikakvu izravnu komunikaciju sa Zagrebom ili s Gojkom Šuškom. Poštivao je sustav zapovijedanja i njegov jedini zapovjednik bio je Ademi. Kad je Bobetko bio u Gospiću 05. ili 06.09.1993. nije poslije došao u 9. gmtbr. Ono što je iskazivala svjedokinja Marina (Rukavina), to je ona malo pomiješala i to što je ona govorila bilo je 1994.

U odnosu na navode da je Sektor I bio iskustvo iz Maslenice, II optuženik je naveo da je bio na Maslenici i da su tamo bila četiri sektora. Jedan je bio za SP, jedan za 112. brigadu, treći je bio u Radovini i tamo je bila 4. g.b., a četvrti sektor je bio dio 7. g.b. Prema tome, to nema nikakve veze sa Sektorom I, a ponovio je da zapovijed za Sektor I niti je vidio niti je dobio.

Nikada nije čuo da bi neki časnici bili nazivani komunjare. U 9. gmtbr. bio je veći dio rukovodećeg kadra koji je bio s visokim obrazovanjem, vojnim akademija, fakultetima i ljudi na rukovodećim položajima. To su bili obučeni i profesionalni časnici koji su bili mlađi, profesionalniji, odlučniji, ali i pametniji od časnika u ZP. Nije točno da je obrazovna struktura časnika 9. gmtbr. bila loša. Dodao je da nije točno ono što su tvrdili Češnjaj i Brlečić o tome, a pogotovo Češnjaj, koji je, kad je pala granata, u konobi dobivao ospice po tijelu. Istaknuo je da je Brlečić bio zapovjednik u Karlovcu kad je grad skoro pao, a poslije je dobio nagradu i imenovan je zapovjednikom operativne grupe Lika isključivo po tim nekim partizanskim kriterijima. Brlečić je zapovijedao dijelom akcije „Maslenica“, a smijenjen je jer nije izvršio zadaću. Onda je on (II optuženik) došao i tu zadaću izvršio i od tuda je taj neopravdani antagonizam Brlečićev prema II optuženiku. Istaknuo je da je Brlečić patološki ambiciozan.

Na pitanja branitelja Vlatka Nuića, II optuženi Mirko Norac-Kevo naveo je da je u stožernu školu otišao 03.01.1993., a u Gospić se je vratio negdje između 10. i 15.07.1993. Za zapovijed koja je na listu 3973 spisa, a koju je Ademi spominjao i koja je datirana s 26.07.1993. prvi puta čuo na glavnoj raspravi.

Na sastanku koji je bio 05. ili 06.09.1993. bilo je govora o tome koje postrojbe sudjeluju te da sudjeluju zato da ojačaju 9. gmtbr. Na tim pridodanim postrojbama on kao zapovjednik 9. gmtbr., imao je samo operativni nadgled, nije imao potpune ovlasti zapovijedanja, nije ih mogao stegovno prijaviti, odnosno tretirati. S obzirom na to što je rekao vezano uz Domobranksu bojnu Gospić, da nije bio zadovoljan, a isto tako vezano uz izviđačku satniju, objasnio je da ako bi imao ovlasti, ne samo da bi ih stegovno tretirao nego bi ih kazneno gonio zbog obmanjivanja i krivog izvješćivanja.

Sustav komuniciranja načelno je bio besprijekoran, subordinacija je bila besprijekorna. Ono što je on vidio o komunikaciji Ademija i Bobetka je da je to bilo vrlo korektno i profesionalno, a vezano uz koordinaciju Ademi i Markač vidio je da je to vrlo korektno s uvažavanjem i poštovanjem.

Domazet mu nije izdao nikakvu zapovijed. Domazetova uloga bila je savjetodavna, mogao je sugerirati, nije imao zapovjedne ovlasti. Odnosio se profesionalno i korektno i nije se miješao u zapovijedanje. Na predočenje da je u Ratnom dnevniku pročitano da je 09.09.1993. admiral Domazet dao zadaću, II optuženik je odgovorio da je on u OC tog dana došao revoltiran te je tražio Ademija i Markača da se izda zapovijed SP da pojačaju napadno djelovanje. Domazet mu nikada nije dao nikakvu zadaću, niti bi on – II optuženik to izvršio jer on nije bio njegov neposredni zapovjednik, a osim toga Domazet je admiral postao mnogo kasnije.

General Stipetić je došao vezano uz povlačenje obavijestiti, odnosno objasniti razloge za potpisivanje sporazuma i djelovao je vrlo profesionalno. Odnos Stipetića i Ademija bio je korektan, a sve zapovijedi vezano uz povlačenje izdavao je Ademi. Stipetić se nije miješao u crtu vođenja i zapovijedanja, a to temelji na onom što je vidio 15.09.1993. Što je bilo dalje ne zna jer nije bio nazočan jer je izvršavao zapovijedi koje je dobio.

O Sektoru I prvi puta je čuo kad je bio Bobetko na sastanku koji je spominjao i tu se govorilo o pojasu odgovornosti 9. gmtbr. i SP. Za Sektor I drugi puta je čuo 07.09.1993. na radnom sastanku na kojem su bili Markač, Ademi, Sačić i on. Inicijativa vezano uz Sektor I je bila da na IZM u Bilaj uđe i Sačić i da on s tog mjesta zapovijeda policijom, a da II optuženik 9. gmtbr. i to na takav način radi koordinacije. Tu ideju Sačić je vrlo temperamentno odbio i rekao da on to ne želi i neće prihvatiti jer da mora biti na

operativno-taktičkom pravcu i njegovo zapovjedno mjesto je bilo u Brušanima, a pokretno zapovjedno mjesto 300-400 m iza prve linije. Nikada se nije govorilo o tome da bi Sačić bio podređen njemu i nakon 07.09.1993. više nikad se nije spominjao Sektor I. Navod da je to napravljeno po uzoru na Maslenicu se zapravo radilo o pojasevima odgovornosti koji su na Maslenici postojali i onda je na taj način ovdje govoreno o Sektoru kao pojasu odgovornosti 9. gmtbr. Vojnički je potpuno neprihvatljivo da zapovjednik stalno bude na IZM, zapovjednik mora pratiti svoje postrojbe, ali da je zapovijed bila da Sačić stalno bude na IZM, on bi to prihvatio. O Sačićevoj podređenosti njemu nije nikada bilo govora i tijekom cijelog rata SP nikada nije bila podređena bilo kojoj gardijskoj brigadi.

Za predočeno mu dnevno izvješće (list 4640) koje je podneseno Sektoru I, II optuženik je naveo da je to fabriciran dokument. Svi dokumenti koji su se slali, slali su se s vojarne, a ne s IZM-a. U svim zaglavljima stoji Glavni stožer, a u ovom zaglavlju toga nema. Sva dnevna izvješća imaju četiri točke, a u ovoj ima tri. Pečat na tom dokumentu je u promjeru 3 mm veći od službenog pečata 9. gmtbr. Sva dnevna izvješća operativno dežurnog Mate Čorka i sva njegova izvješća su pisana na isti način, osim ovog. Predočeni dokument odstupa od obrasca.

Plan veza gmtbr. ima nelogičnosti i ne odgovara stvarnom stanju. Na tom dokumentu je pečat ZP, a trebao bi imati pečat 9. gmtbr. Na dokumentu ima i dopisivanja i on sigurno nije nastao 05.08.1993., kao što piše. Neki dijelovi su, uključujući i telefonski imenik, identičnih oznaka kao što je i njegov plan veza, ali na ovom koji je predočen je ispravljena shema taktičkih veza, ne zna u koju svrhu. Za vezu je bio zadužen satnik Franjić, koji je vrlo pedantan i on nikad ne bi sastavio ovakav dokument, tako da to što mu je predočeno ne odgovara stvarnom dokumentu plana veza, a osim toga nije potpisan niti od Franjića niti od njega. Dokumente s dva pečata on nikada nije zaprimio niti vidio niti je zaprimio ikakvu zapovijed o Sektoru I.

Na predočenje dijela iskaza I optuženika da ga je II optuženik nazvao i zahvalio na zapovijedi o odluci o zemljovidu, II optuženik je naveo da podređeni ne zahvaljuje, to nije uobičajeno, niti normalno, već izvješćuje da je zapovijed primio i proučio. Ponovio je da zapovijedi nikada nije dobio već odluku o zemljovidu koju je vidio 08.09.1993. na IZM-u izvješenu na zidu, a ne zna u koliko sati je došla. Svoju odluku o napadu II optuženik je nosio Ademiju na odobrenje 08.09.1993. prije ili nakon večernjeg sastanka, ne sjeća se točno i dodao je da je to Ademi potpisao.

Predočena mu je zapovijed za pohvaljivanje gdje je između ostalog pohvaljena Domobranska bojna Lovinac. II optuženik je naveo da njima nije izdao niti jednu zapovijed, a bili su u pojasu odgovornosti 9. gmtbr. Ne zna zašto su oni pohvaljeni.

Vezano uz sastanak na Velebnom i o sjedenju, naveo je da je glavni stol bio postavljen u obliku slova „U“ i da je na vrhu bilo nekoliko mjesta, možda pet ili šest te da je Ademi sjedio na vrhu, ali ne odmah do Bobetka. U odnosu na uz navod Ademija da mu je Bobetko zabranio govoriti, II optuženik je naveo da za to ne zna. Dodao je da Ademi danas relativno dobro vlada hrvatskim jezikom, bolje nego prije 15 godina kada je miješao riječi, neke nije znao protumačiti, miješao je padeže, što je njima zapravo bilo i simpatično.

U odnosu na zapovijedi za topništvo, II optuženik je naveo da na IZM-u je zapovijedi davao Ademi te da je moguće da je zapovijed došla i od nekog drugog. Zapovijed je dolazila telefonom, a ako je netko sjedio pored operativca koji je primao zapovijed, možda je mogao čuti što se govori preko telefona.

Dodao je da je te zapovijedi mogao davati isključivo Ademi, moguće i na zahtjev zapovjednika bojni na terenu i II optuženika kao zapovjednika 9. gmtbr. a isto tako ako su topnički osmatrači uočili kakav cilj, mogli su to prenijeti, a on – II optuženik bi to odobrio.

Ranjen je 28.09.1993., nekoliko dana je bio u Gospiću, potom u bolnici u Zagrebu, a onda i u Krapinskim toplicama na rehabilitaciji, sve do 03. mjeseca 1994. U Ratni dnevnik djelomično su unesene sve zapovijedi koje su dolazile na IZM, ali ne zna zašto nisu unesene sve.

Na pitanja branitelja Željka Olujića II optuženik je odgovorio da nije znao niti je bio obaviješten o bombardiranju Gračaca i Korenice jer je to bilo van sektora djelovanja 9. gmtbr. Vojnici 9. gmtbr. nisu smjeli prelaziti u zonu odgovornosti SP tj. desno od ceste, imali su striktnu zabranu. Zapovjednici ga nisu izvijestili niti o jednom slučaju da bi hrvatski vojnici bili dočekani s bijelom zastavom ili znakom neutralnosti već samo s raznim naoružanjem. Vezano uz sastanak kad je bio Bobetko, II optuženik je naveo da ga je sudac krivo razumio, da on nije rekao da je bilo govora o Sektoru I već o sektoru odgovornosti 9. gmtbr. i SP, kao iskustvo s Maslenice.

Na pitanja braniteljice I optuženika Rahima Ademija, odvjetnice Jadranke Sloković, II optuženi Mirko Norac-Kevo naveo je da je vezano uz Sektor već rekao da je to bilo spominjano samo kao područje djelovanja i da je on to usmeno prihvatio kao sektor djelovanja 9. gmtbr. Kada mu je predloženo da je haškim istražiteljima 01. rujna 2003. (strana 35/57) rekao da su na sastanku rekli da bi možda trebalo formirati Sektor I, a da je on rekao „ako treba Sektor I neka bude Sektor I“, objasnio je da on nikad nije govorio o Sektoru I u tom kontekstu, a da je to što stoji u zapisniku sugestivno i iznuđeno od njega te da on to nije rekao. Na predloženoje dokumenta DC-421 gdje se u točki 4. govori o IZM-u prvog sektora, odgovorio je da tu nije ništa sporno jer se govori o sektoru djelovanja 9. gmtbr.

Na predloženoje dokumenta DC-470, II optuženik je naveo da se ne sjeća je li haškim istražiteljima predao plan veze. Kada mu je predložen njegov iskaz haškim istražiteljima (15/55) od 03.09.2003., gdje bi iz jednog pitanja proizlazilo da je on taj dokument predao, naveo je da se toga ne sjeća te da je moguće da je on s haškim istražiteljima o tome pričao, ali istaknuo je da je on za to ispitivanje bio ograničen vremenom. Objasnio je da nije u potpunosti ulazio u svu dokumentaciju, niti u detalje, niti je ulazio u suštinu, kao što je to prilikom davanja svoje obrane na glavnoj raspravi.

Stipetić je došao isključivo da ih upozna s povlačenjem, a sve zapovijedi je dobivao od Ademija. Ne zna da bi dobio niti jednu zapovijed od Stipetića. Ne sjeća se je li na sastanku 15.09.1993. bio prisutan i Domazet. Na predloženoje njegovog iskaza pred haškim istražiteljima od 02. rujna 2003. (47/49), gdje stoji da je rekao da su na tom sastanku bili Markač, on, Ademi, Domazet i da misli da je bio i Stipetić, i gdje stoji da je rekao da je Stipetić od njih tražio da se povuku pa da bi iz toga proizlazilo da je Stipetić izdao zapovijed, odgovorio je da Stipetić nije imao zapovjednu dužnost i da se ne sjeća da bi on rekao da je Stipetić izdao zapovijed. Dodao je da ne zna u kojem je svojstvu došao Stipetić, ali da je pretpostavio da ga je poslao Bobetko, ali to ne zna.

Na predloženoje njegovog iskaza pred haškim istražiteljima, 03.09.2003 (21/55), gdje stoji da je rekao da je Stipetić došao kao izaslanik NGSHV i da u tom svojstvu apsolutno može zapovijedati, II optuženik je naveo da dopušta mogućnost da je to rekao, ali da je to bila njegova pretpostavka te da on to doista ne zna.

Na pitanje zna li u kojem svojstvu je došao Domazet, II optuženik je naveo da je bila praksa da načelnik obavještajne službe preko raznih oblika brže dolazi do informacija i da ih onda prosljeđuje zapovijedima. Može pretpostaviti da je Domazeta poslao Bobetko, ali to doista ne zna. Ulogu Domazeta je vidio dok je bio u OC. Vidio je da Domazet obavještava o onome što zna. Istaknuo je da nije praksa, niti mu je Domazet izdao ikakvu zapovijed u akciji „Džep 93“ jer da onda ne bi trebao zapovijed. Na predočanje njegovog iskaz (21/55) i pitanje zašto bi onda Domazet dolazio kao izaslanik NGSHV, II optuženik je odgovorio da ako NGSHV izaslaniku dade ovlasti zapovijedanja, onda on takve ovlasti ima, ali da bi se u takvoj situaciji trebali pozvati svi zapovjednici i o tome informirati, a da toga u akciji Medački džep nije bilo.

Na predočanje upisa u Ratni dnevnik 3620 iz kojeg proizlazi da mu je Domazet izdao zapovijed vezano uz Strunjiće, II optuženik je naveo da je to apsurdno, to nije bilo tako kako piše, niti bi on to prihvatio. Na daljnje predočanje upisa 3625 iz kojeg proizlazi da je Domazet izdao zapovijed za Agima Čekua, koji je bio načelnik topništva 9. gmtbr., II optuženik je naveo da ne zna što tamo piše, niti da ga je to poslije zanimalo i ponovio je da je topništvom 9. gmtbr. on mogao zapovijedati na licu mjesta po zahtjevima zapovjednika bojni ili promatrača, a mogao je zapovijedati i Ademi. Ne zna, niti je bio obaviješten da bi zapovjednik topništva primao zapovijedi još od nekoga.

Kad su mu predočeni dokument DC-371 i DC 372, gdje stoji da ih treba dostaviti Sektoru I, a da on o tome ništa nije spominjao haškim istražiteljima, II optuženik je ponovio da je dobio usmene zapovijedi, a da su pisane dolazile dan-dva nakon toga u vojarnu. O tim zapovijedima on ništa ne zna, niti ih je vidio, a niti su glasile na Sektor I.

Na predočanje da haškim istražiteljima nije spominjao večernje brifinge već samo sastanke 5. i 6. i 15.09.1993., II optuženik je odgovorio da ih je izostavio, da ih je možda zaboravio, ali je istaknuo da on ne izmišlja niti se okreće kako vjetar puše, da on ima dostojanstvo i poštenje i da govori o onome što i kako stoji, a da se možda nije sjetio reći za te brifinge.

Kad mu je predočena iskaz svjedoka Stipetića od 11. rujna 2007., strana 5. zapisnika, 2. odlomak odozdo, gdje Stipetić govori da je nakon povlačenja bilo pucanja po Gospiću od strane hrvatskih vojnika i da je jedan rafal ispučan u zgradu zapovjedništva, II optuženik je naveo da je to izmišljotina i laž, da o tome nije čuo niti je obaviješten, a da je toga bilo, onda je to trebalo prijaviti policiji čija je zgrada bila u blizini.

Krešimira Toljenovića iz Gospića pozna. Zna da je bio pripadnik 118. brigade te da je kasnije demobiliziran. Čuo je da se aktivirao 1993., ne zna kako, da je bio u obavještajnom centru u Gospiću, a to je bio podcentar Rijeka. Viđao ga je u OC i u Zapovjedništvu ZP, ali ne zna kakvu ulogu je imao.

Krajem 08. mjeseca 1994. postavljen je za zapovjednika ZP Gospić, a u 03. mjesecu 1996. bio je postavljen za zapovjednika ZP Knin. Od 1998. do 2000. godine je bio zapovjednik ZP Osijek. U Kninu je njegov zamjenik bio Ademi.

Bilaj je od Čitluka udaljen 3-4 km, a od Divosela 6-8 km. Oko Bilaja postoje tri uzvisine i to Srednja glava, Krajnja glava i Medovača.

U odnosu na kontroliranje povlačenja vojnika 9. gmtbr., II optuženik je naveo da je izdao zapovijed zapovjednicima bojni i ostalim zapovjednicima s planom dinamike i nakon toga više nije išao u Bilaj. Nije kontrolirao izvlačenje, to su radili nadležni zapovjednici, a u ime ZP za povlačenje je bio zadužen Domazet, zajedno s timom časnika iz ZP.

Na pitanja branitelja I optuženika odvjetnika Čede Prodanovića II optuženik je naveo da su se sve zapovijedi trebale evidentirati u Ratni dnevnik, isto kao i svi događaji.

Vežano za večeru u hotelu „Velebno“, II optuženik je iskazao da misli da Ademi u njegovom prisustvu nije govorio, ne sjeća se da bi Ademi govorio i zašto ne bi govorio. Na pitanje je li uobičajeno da na takvim večerama govori zapovjednik akcije, II optuženik je odgovorio da možda da, a možda i ne. Može navesti stotine primjera kada zapovjednik akcije nije govorio.

Na predočenje dokumenata DC-371 i DC-372, gdje stoji da su upućeni Sektoru I, a II optuženik je rekao da je te zapovijedi primio, a da nisu upućene Sektoru I, objasnio je da te koje su upućene Sektoru I nikada nije primio niti vidio, a da je primio druge zapovijedi, a da su te bile upućene isključivo 9. gmtbr.

Na pitanja I optuženika Rahima Ademija, II optuženi Mirko Norac-Kevo naveo je da je cilj topničkog djelovanja je bio isključivo prednji kraj obrane neprijatelja, dok hrvatska pješadija nije prišla neprijatelju. Potom je topništvo djelovalo na topničke položaje neprijatelja, a i njihova zapovjedna mjesta.

Na pitanja zamjenika Glavnog državnog odvjetnika Antuna Kvakana, II optuženi Mirko Norac-Kevo je naveo da kad se u 07. mjesecu 1993. vratio iz škole u Gospić sjeća se da je bilo izvješća koja su govorila o stegovnim prijestupima nekih djelatnika 9. gmtbr. Neke vojnike je i stegovno kaznio zbog neprimjerenog ponašanja. O većim stegovnim prijestupima trebalo je izvijestiti i zapovjednika ZP odmah, a o manjima je to moglo u večernjim ili u jutarnjim izvješćima. Pripadnici izviđačke satnije njegove brigade stegovno su tretirani To nije bilo ništa neuobičajeno, niti više niti manje nego što su bili ostali pripadnici 9. gmtbr. Ne sjeća se imena, a o Tilderu nije želio govoriti jer je Tilder došao iz Nizozemske i život je dao za Hrvatsku.

Na predočenje iskaza svjedoka Joze Nenadića na zapisniku od 20. studenog 2007. (list 6 zapisnika, 2. odlomak odozdo) gdje je svjedok rekao da je problematika Izviđačke satnije, njezinog sastava, bila opće poznata stvar i da zbog njenog sastava su ljudi izbjegavali vršiti nadzor nad tom satnijom, II optuženik je naveo da je insinucija nekih velikih stegovnih problema te satnije izmišljotina i glupost. To je bila profesionalna satnija koja je zadatke obavljala profesionalno i u tom smislu nije bilo nikakvih problema, red i stega su bili u prosjeku kao i sa ostalim pripadnicima 9. gmtbr. Nije točno da je on odlučivao tko će biti primljen u 9. gmtbr. već da je to odlučivala komisija od više časnika nakon selekcijske obuke. On nije bio član te komisije te i nije imao nikakvu ulogu u izboru ljudi za prijem u 9. gmtbr.

Zapovijed Izviđačkoj satniji mogao je izdati on te načelnik obavještajne službe 9. gmtbr., načelnik Stožera, a i Ademi, a isto tako i načelnik obavještajne službe ZP. U razdoblju od 10. do 17.09.1993. Izviđačka satnija je bila u pričuvi, odnosno 10. rujna 1993. je II optuženik poslao jednu desetinu izviđačke satnije 9. gmtbr. zato što izviđačka satnija ZP nije izvršila svoju zadaću. Nekoliko njih je tamo bilo ranjeno i onda ih je 12.09.1993. vratio u vojarnu upravo zbog tog ranjavanja.

Dana 09.09.1993. vidio se s Krmpotićem, koji je bio zapovjednik Izviđačke satnije 9. gmtbr., na terenu kod Rogić mosta i to je bilo negdje oko 11 ili 12 sati. Krmpotić mu je podnio uobičajeni prijavak u takvim situacijama, referirao mu je o događajima te je rekao da je zadaća izvršena, da imaju jednog ranjenog i da su napravili kružnu obranu na Rogić mostu.

Obuku o poštivanju međunarodnog ratnog prava dobili su i pripadnici izviđačke satnije. Sastav 9. gmtbr. je bio eksteritorijalan, u njemu se bili pripadnici domicilnog stanovništva, ali i šireg područja Like, Zadra, Rijeke, Gorskog Kotara i Istre.

Fabriciranje dokumenata se dešavalo dok je on bio u zatvoru. Neki osumnjičenici su imali svakodnevne kontakte i njemu su htjeli „prikačiti“ da je on jedini zapovjednik operacije Medački džep, a da je moguće da su to radili neki drugi ljudi. Zna da su tada načelnik Glavnog stožera, a to je bio Stipetić, a i pomoćnik glavnog inspektora, a to je bio Ademi, ulazili u arhive u tu svrhu. Misli da su to radili i neki koji su bili na glavnoj raspravi u svojstvu svjedoka, a i njihovi branitelji. Nije želio reći točno na koga misli, a to je saznao iz više izvora koje također ne želi otkriti.

Ne zna koliko je bilo poginulih vojnika i civila u topničkoj pripremi. Na predočenje njegovog iskaz koji je dao haškim istražiteljima od 02.09.2003. (na listu 27/48), gdje stoji da je rekao da je tijekom borbenih djelovanja u pojasu odgovornosti 9. gmtbr. stradalo 12-13 neprijateljskih vojnika i nekoliko žena koje su poginule tijekom topničke pripreme i potpore napada i da je on osobno bio na glavnom pravcu napada oko 8,30-9,00 sati, II optuženik je naveo da je to točno. On nije osobno vidio poginule, već je o tome bio izviješten, a vidio je osobno da su neke kuće pogođene u topničkoj pripremi.

Vezano uz uniformiranu ženu kod hrvatskog tenka naveo je da su tamo bili ona i još jedan vojnik, dakle ukupno dvije osobe, a ne tri kao što je pogrešno ušlo u zapisnik.

Ako bi dobio informaciju da je netko napravio nekakav krimen, a ponovio je da takve informacije nije imao, takvog vojnika bi suspendirao i tražio bi istragu kriminalističkog odjela Vojne policije, a taj vojnik ne bi bio u postrojbi dok se ne završi istraga.

O prikupljanju tijela za razmjenu ne zna ništa.

Nije točno ono što je rekao Ademi da je Ademi pitao Bobetka za Vojnu policiju na sastanku 05. ili 06.09.1993., barem ne dok je on (II optuženik) bio tamo, o tome nije bilo riječi. Inače, Vojna policija je za dnevnu uporabu bila podređena zapovjedništvu ZP i oni su mogli dobivati zapovjedi iz ZP vezano uz red i stegu, a i ostale zadaće, osim borbenih zadaća.

Na pitanja predsjednika vijeća, II optuženi Mirko Norac-Kevo je iskazao da je u Gospić prvi puta došao 04.09.1991. i da je onda bio instruktor, nekih 10 do 15 dana. Situacija u Gospiću bila je loša, organizacija stihijska. Gospić je bio vrlo nesiguran, 40 posto stanovništva srpske, a 60 posto hrvatske nacionalnosti. Trebalo je organizirati obranu grada. Tadašnji povjerenik Vlade za RH bio je (Ante) Karić i on je imenovao II optuženika zapovjednikom 118. brigade, koja je imala 80 do 100 vojnika pod oružjem. Tu se zapravo radilo o tome da je II optuženik bio zapovjednik u Gradu. Tada je imao 23 godine te završenu srednju školu. Od vojnog iskustva bio je obični vojnik u bivšoj JNA, bez čina, u Puli i Boki Kotorskoj, a prije nego je došao u Gospić bio je jednu godinu u SP. Misli da je na to mjesto postavljen isključivo zato što se je u više navrata dokazao neposredno u borbama i kao vojnik i kao vodeći čovjek. Isprva je rekao da on ne bi to trebao biti jer je riječ o velikoj stvari gdje je potrebna velika odgovornost, ali Karić i dio civilnih struktura, a i Kasumović koji je tada bio načelnik SZUP-a, su inzistirali na tom postavljenju.

Na predočenje iskaza pred haškim istražiteljima od 01. rujna 2003. (list 15/44), gdje stoji da je II optuženik rekao da nije opterećen prošlošću, naveo je da on to tako smatra i da je tako rekao.

Kad mu je predloženo da je na glavnoj raspravi rekao da je svjedok Brlečić napredovao po partizanskim kriterijima, odgovorio je da je pri tome mislio na jugoslavenske kriterije, odnosno struju koja je došla u Hrvatsku vojsku, a koja je igrala dvostruku igru. Neki od tih ljudi, ne svi, su bili paralelno na vezi s kontraobavještajnom službom bivše JNA. To su bili pojedinci i oni su 1991. i 1992. godine bili infiltrirani čak i u izvršnoj vlasti. Iskazao je da osobno smatra da oni nisu voljeli Hrvatsku i da su zapravo radili sve što su mogli da se hrvatski domoljubi degradiraju i da se izbjegne njihovo napredovanje. Objašnjava da je to mislio pod tim kad je rekao za jugoslavensku struju, a za partizansku je naveo da se krivo izrazio.

Sustav zapovijedanja se znao i nikakvog dvostrukog zapovijedanja nije bilo. Vrh je bio vrhovnik zapovjednik, načelnik Glavnog stožera, ZP brigade i podređene postrojbe. Za Vojnu policiju operativne zapovjedi je mogla izdavati samo Uprava Vojne policije, a za dnevnu uporabu zapovjednik ZP. Na predloženo iskaza pred haškim istražiteljima 01.09.2003. (list 7/57), gdje je vezano uz Vojnu policiju objasnio isto kao i na glavnoj raspravi, ali je rekao da se tu radi o dvostrukom zapovijedanju, II optuženik je naveo se je tada krivo izrazio, da nije bilo dvostruko zapovijedanje te da je bilo ovako kako je rekao na glavnoj raspravi.

Vezano uz pridodane postrojbe, II optuženik je naveo da je njima operativno zapovijedao i u tom smislu za njih je bio odgovoran. Na predloženo njegov iskaz s glavne rasprave da nakon 10.09.1993. nije imao kontakata s Domobranskom bojnom Gospić i kad je pitan kako je onda s njima operativno zapovijedao i kako je u tom smislu mogao biti odgovoran, II optuženik je naveo da nakon ranjavanja koje mu se je desilo je jedva čekao da se oni sklone. Kosović mu ne bi bio niti zapovjednik voda, niti zapovjednik desetine, a kamoli zapovjednik Domobranske bojne. No, on o tome nije mogao odlučivati i nakon što su izašli iz pojasa odgovornosti 9. gmtbr., se s Kosovićem nije htio natezati i bio je sretan što su otišli.

9. gmtbr. nije sudjelovala u asanaciji, osim jednog dijela ročnika 111. brigade. Na predloženo njegovog iskaz koji je dao haškim istražiteljima (27/48), gdje stoji da je rekao da je 9. gmtbr. u svom pojasu odgovornosti izvršila asanaciju, naveo je da je pri tome mislio samo na spomenuti dio i to djelomično asanaciju.

Stipetić je 1992. godine došao u Gospić s nalogom da ga smijeni (II optuženika). Međutim, do te smjene nije došlo jer zapovjednici to nisu htjeli prihvatiti zbog njegovog ugleda koji je tamo stekao utemeljenog na neposrednom sudjelovanju u borbama i povjerenju koje su u njega imali. Smatra da je Vrhovni zapovjednik bio krivo informiran o njemu upravo od struktura koje su htjele spriječiti učestvovanje i napredovanje domoljuba.

Dana 16. i 17.09.1993. bio je u vojarni u Gospiću, ali ne čitavo vrijeme jer je išao kući navečer. U Gospiću se nije moglo ništa čuti što se inače dešava u Medačkom džepu jer je Medački džep udaljen 6-10 km, on nije čuo ništa.

U Bilaju je zadnji puta bio 15.09.1993. kada su dobili informaciju o povlačenju. Dana 16.09.1993. ujutro je svojim zapovjednicima izdao zapovijed za povlačenje i dinamiku povlačenja, a to je bilo u vojarni „Eugen Kvaternik“ u Gospiću. U Bilaj se više nije vraćao jer mu je bilo dosta. Neki suborci koje je poznavao su poginuli, a zatim su dobili naredbu za povlačenje te mu je jednostavno došlo da ode iz vojske, podnese zahtjev i iz tih razloga više nije niti odlazio u Bilaj.

Njegovi zapovjednici su ga izvješćivali o tome kako ide povlačenje. Rekli su da je sve u redu, a to bilo na večernjim brifinzima dana 16. i 17.09.1993.

Nakon što mu je zapovjednik Izviđačke satnije kod Rogić mosta predao prijavak, negdje oko 11 ili 12 sati, vratio se u Bilaj i to istim putem kojim je došao, a to je bilo preko Čitluka i Ornica. Na terenu je bio prvi puta 09.09.1993. oko 9 sati kod Rogić mosta kad se spojila 1. bojna 9. gmtbr. i snage Izviđačke satnije. Drugi puta je izašao na teren oko 11 ili 12 sati i onda je išao preko Ribnika i Bobića do Krive Like. Tamo je obišao svoje postrojbe, izdao zadaće za ukopavanje i onda se je istim putem vratio u Bilaj. Tog dana je i popodne otišao na Krivu Liku jer je htio vidjeti aktivnosti vezano uz hrvatske paljbene položaje. Idućeg dana, 10.09.1993. je također jednom ili dva puta bio na terenu, sve u području Krive Like. Težište bila obrana jer je htio napraviti sve kako bi spriječili protuudar. Nikada nije čuo o bilo kakvom protupravnom postupanju ili razaranju stambenih zgrada ili nepropisnom postupanju prema ratnim zarobljenicima i civilima niti ga je o tome itko obavijestio.

Dodao je da se govori o preciznom vođenju radnog dnevnika, a po kojem ispada (3570-3571) da 09.09.1993. između 7,15 i 8,20 ujutro nije bilo nikakvih događaja, a to je baš bilo vrijeme najžešćih operacija. Isto tako u dnevniku se navodi admiral Domazet, a on je tada bio kapetan bojnog broda.

Topničku potporu i uporabu su mogli i jesu korigirali iz ZP jer su napravljena dva zemljovida.

Arhiv 9. gmtbr. je bio uredno sređen i složen po omotnicama i stupnju tajnosti, a na omotnicama su se potpisali zapovjednici. To sve je čuvano u arhivu ZP i tamo je ostalo dok je on bio tamo, a to je bilo do 1996. godine. Bio bi sretan da je ta arhiva sada dostupna jer onda ne bi bilo rasprava tko je i kada primio kakvu zapovijed i kako ona izgleda. Trebalo je pitati Stipetića i Ademija gdje je ta arhiva jer su oni dolazili u ZP u tu arhivu nakon što je otišao, a oni su angažirali dio časnika na tome. Na pitanje na čemu su bili angažirani časnici, II optuženik je odgovorio je da pretpostavlja da su bili angažirani na sklanjanju dokumentacije. Na predočenje da Stipetića nije o tome pitao, II optuženik je naveo da to nije učinio jer je ovo saznao naknadno kada je imao izlaz u grad od časnika koji su dijelom bili u Glavnom stožeru, a djelomično i u Ministarstvu obrane, a to je bilo negdje iza Nove godine, dakle, početkom 2008.

Osvrćući se na primjedbe I optuženog Rahima Ademija, II optuženi Mirko Norac-Kevo naveo je da je dao realan prikaz stvarnih događaja i stvarnih nadležnosti časnika, da nema razloga tvrditi drugačije i da su Domazet i Stipetić njemu izravno zapovijedali, nema nikakvog razloga zašto on to ne bi rekao. Da su Domazet i Stipetić doista zapovijedali, oni bi te zapovijedi i potpisali, a sve je potpisao Ademi jer je imao ovlasti zapovijedanja, a Ademijevo minoriziranje njegove uloge smatra nepoštenim, nekorektnim, nedostojanstvenim, a što ne priliči hrvatskom generalu i časniku. Ne stoji da je Ademi samo prenosio zapovijedi, jer to radi teklić i operativac i to mu je naprosto smiješno. Izjavio je da je on (II optuženik) bio zapovjednik 9. gmtbr. i da on stoji iza svega što stoji u zapovijedi 9. gmtbr., da je ponosan i da mu je bila čast što je sudjelovao u toj akciji kao zapovjednik 9. gmtbr. i pridodanih postrojbi, a da ovaj način prebacivanja odgovornosti i prokazivanja smatra neprihvatljivim za svakog, a posebno za hrvatskog generala.

6.1. Ocjena vjerodostojnosti

Dijelove iskaza II optuženog Mirka Norca-Keve gdje on navodi da nije izdano niti jednu zapovijed SP, da su vojnici bili upoznati s Međuneodnim ratnim humanitarnim pravom te dijelovi u kojima govori o izvješćivanju TRM djelovanju i pridodanom mu vodu VP, Sud je prihvatio jer su ti dijelovi dani jasno i određeno, a potvrđeni su i izvedenim dokazima.

Dijelovi njegovog iskaza u odnosu na odlučne okolnosti predstavljaju prikazivanje činjenica koje očito idu njemu u prilog, a koje su suprotne izvedenim dokazima i rezultatima provedenog dokaznog postupka. Tako nije prihvatljiv navod da u odnosu na točku 5. većina osoba nisu stradali kao civili već kao vojnici jer suprotno proizlazi iz rezultata provedenog dokaznog postupka. U postupku je utvrđeno da neke osobe koje su navedene kao civili to nisu bili, već su bili vojnici, ali to svakako nije većina navedenih osoba. Nadalje, nije prihvatljiv navod da su sve osobe navedene u točki 6. stradale u pojasu odgovornosti SP jer je postupku utvrđeno da su dva ratna zarobljenika zarobljeni i predani hrvatskoj vojsci koja je prema njima postupala na način koji predstavlja ratni zločin protiv ratnih zarobljenika.

U velikom dijelu iskaza II optuženik osporava postojanje Sektora I i obrazlaže okolnošću da nije primio zapovijed, da nije zapovijedao SP i ukazuje na razlike između njegovih zapovijedi i zapovijedi iz ZP Gospić, koje, po njemu, pokazuju da su zapovijedi koje nisu njegove, krivotvorine. To Sud nije prihvatio jer je nelogično i životno neuvjerljivo. Točno je da u Sektor I nije ulazila SP i da II optuženik nije zapovijedao postrojbama SP. Međutim, rezultati provedenog dokaznog postupka jasno ukazuju da je Sektor, bez SP-a, djelovao na način da je II optuženik zapovijedao 9. gmtbr. i pridanim joj postrojbama. Razlike u zapovijedima očito prikazuju subjektivno viđenje prilagođeno postavci obrane o krivotvorenoj dokumentaciji, čime II optuženik očito želi ostaviti dojam da je operacijom zapovijedao I optuženi Rahim Ademi. To je suprotno rezultatima provedenog dokaznog postupka i zbog toga nije prihvatljivo. Ovo osobito ako se ima na umu i raniji iskaz II optuženika gdje on na ispitivanju kod Haških istažitelja spominje Sektor I, a kada mu je to na glavnoj raspravi predloženo navodi da je to bilo „iznuđeno“ i da on to nije rekao. Takvo objašnjenje nije logično.

Također je nelogičan dio njegovog iskaza gdje tvrdi da je Domazet u operaciji imao savjetodavnu ulogu, a i na glavnoj raspravi je rekao da Stipetić u povlačenju nije imao zapovjednu dužnost. U ranijem ispitivanju naveo je da je Stipetić kao izaslanik NGSHV imao sve zapovjedne ovlasti, a što je i rezultat provedenog dokaznog postupka. Nelogičnost je u tome da prema utvrđenom u ovom postupku i Stipetić i Domazet su bili izaslanici NGSHV i to svaki sa svojom zadaćom. Ako je Stipetić kao izaslanik imao zapovjedne ovlasti, onda je to imao i Domazet čija uloga nije bila savjetodavnog karaktera. Nije uvjerljiv niti navod iskaza II optuženika, koji tvrdi da se u Gospiću 16.09.1993. ništa nije čulo i da on ništa nije čuo od eksplozija jer je taj navod očito usmjeren na izbjevavanje krivično-pravne odgovornosti. Naime, predstavnici UNPROFOR-a ispitani kao svjedoci govore o mnogim detonacijama koje su bile tog dana, a o njima govore i pripadnici hrvatske vojske (svjedok Nenadić, ugroženi svjedok broj 9). Povrh toga svjedok Nielsen izričito navodi da su se detonacije čule u Gospiću pa stoga takav iskaz II optuženog Mirka Norca-Keve nije prihvaćen

7. Zaključak

Na temelju analize i ocjene provedenih dokaza i to svakog pojedinačno i usporedbom s ostalima, Sud nije našao dokazano da je I optuženi Rahim Ademi počinio krivična djela kako mu je to stavljeno na teret uvodno citiranom optužnicom. Shodno tome je I optuženi Rahim Ademi i oslobođen od optužbe.

U odnosu na II optuženog Mirka Norca-Keve Sud nije našao dokazanim da je počinio krivično djelo opisano u točki 4 izreke presude (ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz članka 120. stavak 1. OKZRH) te je za to krivično djelo II optuženik oslobođen od optužbe.

Za dva krivična djela koja su II optuženiku stavljena na teret (točka 5 – ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz članka 120. stavak 1. u svezi sa člankom 28. OKZRH i točka 6 – ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz članka 122. u svezi sa člankom 28. OKZRH) Sud je našao dokazanim da je II optuženik ostvario obilježja tih krivičnih djela u smanjenom opsegu od onog što mu je stavljeno na teret. Iz činjeničnih opisa ispušteni su dijelovi koji nisu dokazani, odnosno dijelovi za koje II optuženik nije krivičnopravno odgovoran.

8. Uvodni dio činjeničnog opisa za I optuženog Rahima Ademija i II optuženog Mirka Norca-Keve

Nije sporno da je vojna operacija „Džep '93“ bila u razdoblju od 9. do 17. rujna 1993. u okolini Gospića i predjelu zvanom Medački džep, jugoistočno od Gospića. To proizlazi iz iskaza ispitanih svjedoka, pročitane, ukratko usmeno izložene i razgledane dokumentacija, a također i iz iskaza I optuženog Rahima Ademija i II optuženog Mirka Norca Keve. Nesporno je i da je operacija „Džep '93“ izvedena za trajanja međunarodnog oružanog sukoba na teritoriju Republike Hrvatske između regularnih oružanih snaga Hrvatske vojske i postrojbi Specijalne policije Ministarstva unutarnjih poslova s jedne strane te naoružanih vojnih i paravojnih formacija pobunjenih hrvatskih Srba potpomognutih snagama i logistikom bivše JNA i dragovoljcima iz Srbije i Crne Gore s druge strane, izazvanog njihovom agresijom. Notorno je da je u vrijeme operacije „Džep '93“ Republika Hrvatska bila međunarodno priznata, neovisna i suverena država, a da je međunarodni sukob na njenom teritoriju bio izazvan agresijom navedenih formacija potpomognutih snagama i logistikom bivše JNA i dragovoljcima iz Srbije i Crne Gore. Provedeni dokazi jasno ukazuju da su u operaciji s jedne strane sudjelovale regularne oružane snaga Hrvatske vojske i postrojbe SP. To proizlazi iz iskaza svjedoka pripadnika hrvatske vojske i SP te brojne izvedene dokumentacije, a i iz iskaza I i II optuženika.

Nesporno je i da su s druge strane sudjelovale naoružane vojne i paravojne formacije pobunjenih hrvatskih Srba koje su bile potpomognute snagama i logistikom bivše JNA i dragovoljcima iz Srbije i Crne Gore. Ovo proizlazi iz iskaza ispitanih svjedoka i izvedene dokumentacije. Tako svjedoci Branko Pjević, Žarko Vojvodić, Mile Drča, Nikola Vidović, Vladimir Divjak te ugroženi svjedok broj 1 iskazuju da su kao pripadnici vojnih formacija JNA u Medački Džep došli s područja Gračaca i Lapca. Ugroženi svjedok broj 15 navodi da je kao dragovoljac u područje Like došao iz Srbije i bio uključen u vojnu formaciju JNA. Ti vojnici su bili pripadnici lapačke i gračačke brigade JNA, a uključenost tih vojnih formacija proizlazi i iz dokumentacije koja je izvedena u dokaznom postupku. Tako dokumentacija obavještajnog odjela ZP Gospić i to prosudba na listovima 3641-3644 spisa i raščlamba na listovima 3645-3652 navode snage JNA, a uključenost JNA proizlazi i iz „Zapovjesti“ komande 9. mtbr. na listu 4680. Nadalje, o vojnim formacijama pobunjenih hrvatskih Srba govori i pismo brigadira Mile Novakovića (list 3085-3086 spisa) koje on potpisuje kao zapovjednik Stožera srpske vojske „Republike Srpske Krajine“. Uz to, svjedoci Božidar Matić, Đuro Dmitrović, Milan Krajnović, ugroženi svjedoci broj 2, broj 3, broj 7, broj 8, broj 17, broj 18 te broj 20 navode da su kao stanovnici u Medačkom Džepu bili pripadnici paravojnih formacija koji su čuvali seoske straže i koji su naoružanje dobili od bivše JNA. O postojanju seoskih straža i naoružavanju mještana iskazuju svjedoci Slavica Bjegović, Stevo Jović, ugroženi svjedoci broj 11, broj 12, broj 14 broj 19, broj 22, broj 27, broj 28, broj 29, broj 33, broj 34.

8.1. Odgovornost za primjenu propisa međunarodnoga prava o ratnim zarobljenicima, sigurnosti i zaštiti civila i njihove imovine

U svojim iskazima I optuženi Rahim Ademi i II optuženi Mirko Norac-Kevo navode da su kao časnici višekratno upozoravali na dužnosti poštivanja propisa međunarodnoga prava o ratnim zarobljenicima, sigurnosti i zaštiti civila i njihove imovine. Takvo upozorenje davali su neposredno podređenim časnicima u tijeku redovnih aktivnosti (stožerni trenaži, brifinzi), a i neposredno prije i u pripremi operacije „Džep '93“. Te navode potvrđuju i svjedoci Frane Tomičić, Dinko Sekula, Gari Devčić, Goran Kovačević, Josip Krmpotić, Luka Jakić. Okolnost što su I i II optuženici višekratno upozoravali na dužnost poštivanja propisa međunarodnoga prava o ratnim zarobljenicima, sigurnosti i zaštiti civila i njihove imovine jasno ukazuje na to da su znali da su odgovorni za poštivanje navedenih propisa.

Nadalje, postojanje odgovornosti časnika na dužnost poštivanja navedenih propisa međunarodnog prava proizlazi iz članka 39. i članka 48. stavak 1. i 2. Zakona o obrani („Narodne Novine“ broj 49/91, 53A/91, 73/91, 19/92, 55/92 i 49/93, dalje u tekstu: ZO). Naime, članak 39. ZO propisuje da se pripadnici oružanih snaga uvijek i pod svim okolnostima, pri izvođenju borbenih djelovanja, pridržavaju pravila međunarodnog ratnog prava u humanom postupku s neprijateljskim ranjenicima i zarobljenicima, o zaštiti stanovništva te drugih pravila tog prava, sukladno s Ustavom Republike Hrvatske, zakonom i preuzetim međusobnim obvezama. Članak 48. stavak 1. ZO određuje da vođenje i zapovijedanje u oružanim snagama provode zapovjednici i časnici oružanih snaga sukladno sa zakonom. Oni vode i zapovijedaju zapovjedništvima, stožerima, postrojbama i ustanovama oružanih snaga sukladno s ovlaštenjima koja im dade Predsjednik Republike i ministar obrane te obavljaju upravne poslove iz ovlasti Ministarstva obrane, koji su im određeni zakonom i propisima Vlade Republike Hrvatske i Ministarstva obrane.⁴¹

Pored toga, odgovornost zapovjednika za primjenu međunarodnog ratnog prava proizlazi i iz članka 86. stavak 2. i članka 87. Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I od 08. lipnja 1977.).⁴² Članak 86. stavak 2. Protokola I propisuje da činjenica da je povredu Konvencija ili Protokola I počinio neki podčinjeni ne oslobađa njegove pretpostavljene kaznene odgovornosti ako su znali ili imali informacije koje su im u danim okolnostima omogućavale da zakluče da je taj podčinjeni počinio ili da će počiniti takvu povredu i ako nisu poduzeli sve moguće mjere u okviru svojih ovlasti kako bi spriječili ili suzbili tu povredu. Prema članku 87. Protokola I zapovjednik je dužan spriječiti, suzbiti i prijaviti nadležnim vlastima povredu Konvencije i Protokola I. Propisana je i dužnost zapovjednika da osigura da pripadnici oružanih snaga pod njegovim zapovjedništvom budu upoznati sa svojim obvezama na temelju Konvencija i Protokola I (članak 87 stavak 2. Protokola I). Zapovjednik je i dužan poduzeti mjere za sprječavanje kršenja Konvencija i Protokola I, a i pokrenuti, kad je to umjesno, kazneni ili disciplinski postupak protiv prekršitelja (članak 87. stavak 3. Protokola I).

⁴¹ Navedene odredbe ZO bile su na snazi u vrijeme navedeno u činjeničnom opisu izreke presude. Istovjetna dužnost pridržavanja međunarodnog ratnog prava propisana je i u članku 92. stavak 3. i članku 101. Zakona o obrani („Narodne novine“ broj 33/02).

⁴² „Narodne novine – Međunarodni ugovori“ broj 5/94, dalje u tekstu: Protokol I.

Protokol I te ostale propise međunarodnog ratnog prava⁴³ Republika Hrvatska je kao pravna slijednica bivše Jugoslavije preuzela na temelju notifikacije o sukcesiji od 08. listopada 1991. Time je Republika Hrvatska postala strankom tih međunarodnih akata. Članak 140. Ustava Republika Hrvatske određuje da međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni sukladno Ustavu i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Budući da su navedene odredbe Protokola I dio unutarnjeg pravnog poretka Republika Hrvatske (po pravnoj snazi iznad zakona), to i iz tih odredbi proizlazi odgovornost časnika i zapovjednika za primjenu propisa međunarodnoga prava o ratnim zarobljenicima, sigurnosti i zaštiti civila i njihove imovine.

8.2. Zapovjedne ovlasti – Sektor I – SP

Nije sporno da je I optuženi Rahim Ademi bio visoki časnik Hrvatske vojske s činom brigadira i na položaju zamjenika zapovjednika ZP. To proizlazi iz njegovog iskaza, iskaza ispitanih svjedoka i izvedene dokumentacije (zapovijedi koje je I optuženik potpisao u navedenom svojstvu).⁴⁴

Nije također niti sporno da je II optuženi Mirko Norac-Kevo bio časnik Hrvatske vojske s činom pukovnika i na položaju zapovjednika 9. gmtbr. unutar ZP Gospić. To je razvidno iz njegovog iskaza, iskaza ispitanih svjedoka i izvedene dokumentacije (zapovijedi koje je II optuženik potpisao u navedenom svojstvu).⁴⁵

Sporno je, a imajući na umu obrane I i II optuženika, tko je zapovijedao operacijom „Džep '93“, koje postrojbe su sudjelovale u operaciji te tko je i u kojem opsegu imao zapovjedne ovlasti i moći u odnosu na postrojbe koje su sudjelovale u operaciji. S tim usko povezano sporno je i postojanje Sektora I i njegovog sastava kao posebno osnovane operativno taktičke grupe za izvođenje operacije „Džep 93“.

Naime, I optuženi Rahim Ademi navodi da on nije zapovijedao operacijom „Džep 93“ jer da je NGSHV odredio da će operacijom zapovijedati II optuženi Mirko Norac, a osim toga je u vrijeme operacije NGSHV u OC ZP poslao svog izaslanika, kapetana bojnog broda Davora Domazeta Lošu. Također, I optuženik tvrdi da su njegove zapovjedne ovlasti bile svedene na dva obrambena pravca i to na Lički Osik – Ljubovo – Bunići – Korenica i na Otočac – Vrhovine – Korenica s pomoćnim pravcem Brinje – Plitvička jezera i da nije sudjelovao u izdavanju operativnih zapovijedi vezano uz napadnu operaciju. Isto tako, I optuženik tvrdi da je Sektor I osnovan po izričitoj zapovijedi NGSHV i da su u njegovom sastavu bile 9 gmtbr., Domobranska bojna Gospić, Domobranska bojna Lovinac, postrojbe 111. brigade i SP. S druge strane, II optuženi Mirko Norac tvrdi da je operacijom „Džep 93“ zapovijedao I optuženi Rahim Ademi i da zapovijedi nije primao od nikog drugog već samo od I optuženog Rahima Ademija. Također, II optuženi Mirko Norac tvrdi da Sektor I, s postrojbama kao što su navedene u Zapovijedi o formiranju Sektora I, nije djelovao, da su domobranske bojne Lovinac i Gospić te satnija 111. brigade bile pridodane u obrambene svrhe te da on nije zapovijedao SP.

U odnosu na ove sporne okolnosti ispitani su sljedeći svjedoci.

⁴³ Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. kolovoza 1949., Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. kolovoza 1949. i Protokol I.

⁴⁴ Zapovijedi na listovima 2497-2500, 2461-2462, 2563, 2573, 2578 i dr.

⁴⁵ Zapovijedi na listovima 2316-2328, 2501, 2502-2511.

Svjedok Thomas James Calvin (zapovjedni časnik kanadskog bataljuna u sastavu UNPROFOR-a)⁴⁶ je naveo da mu se u jednom trenutku učinilo da Ademi nije najviši časnik u zapovjednom lancu te da je izgledalo kao da on o važnim stvarima nekog izvješćuje.

Svjedok Franjo Feldi (vršitelj dužnosti pomoćnika načelnika HV-a za borbeni sektor)⁴⁷ je naveo da mu je Bobetko 04.09.1993. rekao da će u njegovo ime u Gospić ići Domazet. Dana 09.09.1993. dobio je izvješća da su jača borbena djelovanja na području Gospić i to je odmah prenio Bobetku. Bobetko mu je odgovorio: „Znam, Domazet je tamo.“ Iz ratnog dnevnika koji su mu predložili haški istražitelji zaključio je da je Bobetko dao ovlasti Domazetu da zapovijeda akcijom Džep, a to mu je rekao i sam Bobetko. Isto tako mu je poznato da je Domazet tu zapovijed izvršavao i da je imao izravnu vezu s Bobetkom za vrijeme operacije, a da tu vezu nisu imali ni Ademi ni Norac. Kada mu je predloženo da je Domazet u svom iskazu naveo da je njegova uloga bila savjetodavna i da je on samo sugerirao Ademiju što treba napraviti, svjedok je ostao kod svojeg iskaza dodajući da po njegovoj ocjeni Domazet nije bio nikakav savjetnik jer da je imao savjetodavnu ulogu ne bi sjedio u OC već bi bio negdje po strani. Kada su mu predloženi dijelovi ratnog dnevnika i to od 09.09.1993. na listu 2792-2890 spisa, naveo je da su mu sada pročitani dijelovi ratnog dnevnika koje nije imao prilike ranije vidjeti. Ono što mu je pročitano samo dodatno potvrđuje što je rekao ranije jer si je po tome Domazet uzimao ovlasti zapovijedanja i izvan Sektora I, pa čak i u odnosu na ZP Split jer Zadar je izvan ZP Gospić i spada u ZP Split. Što se tiče dijelova gdje Ademi odobrava ili zapovijeda u odnosu na 111. brigadu, svjedok je naveo da je to sasvim normalno jer je 111. brigada bila izvan Sektora I i on je to mogao normalno raditi. Što se tiče komunikacije Domazeta i Mezića,⁴⁸ očito je da je i tu Domazet povrijedio normalnu liniju jer bi bilo normalno da su s Mezićem kao časnikom za vezu komunicirali Ademi ili Norac, a ne izravno Domazet. Na sastanku 01.10.1993. kada je bila raščlamba Domazet je izvijestio o operaciji „Džep 93“. U odnosu na zapovijedanje SP, svjedok je naveo da je 1991. postignut sporazum između dva ministarstva po kojem SP-om ne može nitko zapovijediti osim ministra unutarnjih poslova, ali NGSHV se može dogovoriti s ministrom unutarnjih poslova da po potrebi izravno zapovijeda postrojbama SP-a. U toj situaciji on ne može prenijeti zapovijedanje na nižeg zapovjednika već zapovijeda sam izravno, a niti može pretpočiniti SP bilo kojoj postrojbi HV. NGSHV je mogao obavijestiti zapovjednika pojedine postrojbe da će sudjelovati SP i da moraju surađivati. Zbog toga je bilo uobičajeno da u akcijama i operacijama netko iz MUP-a bude uz zapovjednika operacije. Misli da je tako bilo u Gospiću kada mu je Bobetko rekao da je bio na sastanku s Ademijem, Markačem i Norcem i da im je rekao što treba napraviti. Bobetko mu je rekao da je zapovjedio Ademiju da napiše zapovijed za napad. Svjedok zna da se u toj zapovjedi spominje SP i to mora biti tako jer je to naredio NGSHV, ali to ne znači da onaj tko piše zapovijed zapovijeda SP. Na predloženoje zapovijedi od 06.09.1993. (DC 420 točka 7.) u kojoj se govori da će postrojbe SP otvoriti posebne spise u kojima će zavoditi sve spise i na pitanje nije li to dokaz zapovijedanja SP-om, svjedok je odgovorio da nije jer to nije operativna zadaća već čisto administrativna zadaća, koja je upućena svima koji sudjeluju u operaciji, a što se dobro vidi iz zaglavlja s desne strane zapovijedi. Okolnost što je Norac imenovan zapovjednikom Sektora I ne znači da on smije zapovijedati SP, a niti da je zapovijedao. SP je susjed i Norac njima ne može davati zadaće.

⁴⁶ Dana 11.03.2008. (listovi 5644-5648 spisa).

⁴⁷ Dana 18.12.2007. (listovi 5058-5064 spisa).

⁴⁸ Brigadir Mezić više nije živ (iskaz svjedoka Zlatka Rogulja, list 4558 spisa).

Svjedok Izidor Češnjaj (zapovjednik ZP Gospić – prije, za vrijeme i nakon operacije „Džep '93“ bio je na bolovanju)⁴⁹ je naveo da je postojala praksa preskakanja ZP-a u zapovjednom lancu, u pogledu planiranja i operativnih zapovijedi, a kao konkretan raniji primjer je naveo akciju Maslenica (također 9. gmtbr. pod izravnim zapovjedništvom GSHV; usmene zapovijedi). I u operaciji „Džep 93“ Bobetko je neke zapovijedi izravno upućivao Norcu, iako je 9. gmtbr. logistički i disciplinski pripadala ZP-u. Ademija i njega (svjedoka) se izbjegavalo, vladao je odnos nepovjerenja. Za Domazeta je naveo da je obavljao obavještajnu funkciju. Dodao je da zna da je Norac odlazio u MORH i kod Bobetka bez njegova znanja.

Svjedok Jozo Nenadić (načelnik inženjerije ZP Gospić)⁵⁰ je naveo da je bio potreban Željku Prpiću da bi se mogao kretati kroz minska polja pa je tako s Prpićem otišao u IZM Bilaj, gdje su Norac, načelnik topništva i zapovjednici 9. gmtbr. raspravljali o borbenom statusu, ali je iz Prpićeve reakcije shvatio da će uloga ZP-a u akciji biti sporedna, a i načelnici ZP-a (pješaštva, oklopnih jedinica, stožera) su bili raspoređeni na dužnosti koje nisu imale veze s operacijom. Svjedoku je, kao vođi skupine koja je u OC pratila situaciju, izgledalo kao da je ZP rastočeno po području i zapravo maknuto iz operacije. U pogledu uloge Domazeta naveo je da su dan prije operacije, u posebnu prostoriji za sredstva veze u OC ulazili i izlazili Domazet, Tomljenović, jednom i Markač. Kad je operacija počela i na drugi dan operacije, svjedoku je Šerić rekao da treba pomoći policiji radi minskih polja odnosno radi ukopavanja skloništa, a Domazet mu je rekao da ne čeka zapovijed Ademija za to, već neka ide tamo raditi svoj posao. Dodao je da je Ademi u hotelu Velebno sjedio udaljen od Bobetka pored kojeg su sjedili Markač i Norac. Kad je Ademi uzeo riječ, Bobetko ga je ušutkao rekavši mu: „Ti sjedni, ti nemaš ništa s tim“. Spoj Bobetka i Šuška je doveo do toga da nije bilo jasne crte zapovijedanja koja je trebala ići linijom Vrhovni zapovjednik – GSHV – ZP – brigade. Bobetko je i u akcijama „Maslenica“ i „Bljesak“ zaobilazio ZP komunicirajući neposredno s izvršiocima akcije. Kad je svjedok radi razminiravanja Rizvanuše htio upotrijebiti dio pričuvne 35. bojne, koja je s 111. brigadom činila operativnu pričuvu u ZP-u, Šerić mu je rekao da on to ne može pa svjedok pretpostavlja da je operativnom pričuvom zapovijedao Bobetko, a i Šerić mu je rekao da je postojala direktna Bobetkova zapovijed da se ne smije dirati 35. inženjerijska bojna. Tada je počeo sumnjati u Ademija, čak misleći da se radi o sabotazi jer su svi iz ZP-a bili raspoređeni na mjesta i dužnosti koje nisu imale veze s operacijom. U odnosu na SP, svjedok je naveo da mu je iz Šerićevog pričanja poznato da je SP bila obuhvaćena zapovijedi za formiranje Sektora 1, ali nema saznanja da bi Norac izdavao zapovijedi SP-u.

Svjedokinja Marina Rukavina (satnica, savjetnica zapovjednika 9. gmtbr. za pravne poslove)⁵¹ je navela da se sjeća da je četiri ili pet dana prije početka akcije u zapovjedništvo 9. gmtbr. došao general Janko Bobetko. Oni su svi bili u jednoj zgradi, a u prostoriji u kojoj je bio sastanak bio je jedan plakar kojim je ta prostorija bila podijeljena pa su tako svi mogli čuti što se govori. Navodi da je na tom sastanku bio Norac, a Ademi nije bio. Svjedokinja je čula da je u Gospiću bio Domazet ali ga nije vidjela niti zna zašto je on bio tamo. Njeno mišljenje je da je operacijom „Džep '93“ zapovijedao Bobetko izravno. Koliko joj je poznato, SP-om je zapovijedao Sačić po izravnoj zapovijedi Markača.

Svjedok Marko Jagetić (sanitet ZP Gospić)⁵² je naveo da se na skupu u Otočcu u ljeto 1993., kojem su nazočili generali iz GSHV-a i Markač, vršila vježba neke akcije, a oni

⁴⁹ Dana 05.09.2007. (listovi 4377-4380 spisa).

⁵⁰ Dana 20.11.2007. (listovi 4929-4933 spisa).

⁵¹ Dana 17.04.2008. (listovi 5775-5779 spisa).

⁵² Dana 27.09.2007. (listovi 4499-4503 spisa).

u logistici su radili trenaž, planirali postupanje ako dođe do akcije. Jedan od generala je rekao da će to, pretpostavlja akciju, izvesti Norac. Haškim istražiteljima je rekao da mu „je bilo jasno da će akcijom u ime HV-a zapovijedati Ademi“. Objasnio je da je tako zaključio jer je Ademi bio zapovjednik ZP-a. Navodi da ima dojam da je akcijom zapovijedao Domazet jer je u OC, u odsutnosti Ademija, vrlo autoritativno izdao zapovijedi za djelovanje artiljerije na Gračac, Udbinu i Korenicu, kao i za prekid granatiranja, time da prethodno nije htio prekidati granatiranje usprkos komunikaciji s UNPROFOR-om. Ne sjeća se je li Ademi za vrijeme boravka u OC izdavao kakve zapovijedi, a u OC je bio rijetko jer je bio na terenu s vojnicima.

Svjedok Mate Laušić (načelnik uprave Vojne policije)⁵³ je naveo da raščlambu uobičajeno radi zapovjednik akcije. Na sastanku 01.10.1993. u GSHV raščlambu operacije „Džep '93“ je dao Domazet, a na tom sastanku, prema njegovim bilješkama, nije bio Ademi.

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)⁵⁴ je naveo da je on bio pridodan Norcu i da je Norac bio zapovjednik operacije. Čuo je da je Norcu pridodana i SP. Na sastanku u hotelu „Velebno“ pored Bobetka su sjedili Norac i Markač. Misli da je Markač zapovijedao SP-om, iako je Norac bio zapovjednik čitave akcije. Bobetko je pohvalio čitavu akciju i 9. gmtbr., a na kraju je rekao da bi mogli biti nekakvi problemi i pritisci jer da se akcija krivo tumači. Bobetko je pohvalio zapovjednika akcije – Norca, koji se potom zahvalio. Svjedok misli da je postojao dvojni zapovjedni lanac te da je Ministarstvo obrane izdavalo zapovjedi Norcu, a da je on ignorirao zapovjedi ZP. Svjedok smatra da iz tog razlog Češnjaj nije mogao kontrolirati Norca i da je zato otišao nešto prije akcije. Na predočenje da je haškim istražiteljima naveo da je u hotelu „Velebno“ Norac rekao da ako se budu postavljala kakva pitanja da se njemu obrate jer da je on odgovoran za ono što se događalo tijekom operacije, svjedok je naveo da je to točno, a na glavnoj raspravi to nije spomenuo jer se nije mogao sjetiti zbog protoka vremena. Bobetka je vidio dan-dva prije akcije, a čuo je da je prije operacije bio sastanak u 9. gmtbr., a nije čuo da bi na tom sastanku bio Ademi. Nakon primjedbe II. optuženog Mirka Norca, svjedok je dopustio mogućnost da je sastanak bio u ZP. Također je vidio Domazeta nakon 09.09.1993., a čuo je da je bio u Gospiću za vrijeme akcije, ali ne zna koja je bila njegova uloga. Naveo je da je za vrijeme operacije izvješćivao zapovjednika 3. bojne 9. gmtbr.

Svjedok Mile Milković (zapovjednik protuoklopnog voda domobranske bojne Gospić)⁵⁵ je naveo da je bio na sastanku koji je održan nakon akcije „Džep 93“ u hotelu „Velebno“ gdje su bili pozvani svi zapovjednici. Bilo je oko 70-80 ljudi, a svjedok se sjeća da je Bobetko držao govor te da je svima čestitao na uspješnoj i brzo obavljenoj akciji dok u govoru nije spominjao nikakve nepravilnosti. Sjeća se da je na sastanku bio i Norac, ali se ne sjeća je li bio Ademi. Ne sjeća se da je Norac išta govorio.

Svjedok Gari Devčić (zapovjednik izviđačko-diverzantske satnije ZP Gospić)⁵⁶ naveo je da je od pukovnika Šerića iz ZP Gospić pozvan prije operacije „Džep 93“ (ne sjeća se točno datuma) koji mu je rekao da se mora, javiti Norcu u vezi operacije „Džep 93“. Norac mu je objasnio koja je njegova zadaća, objasnio mu je plan i trebao je ovladati Memedovim brdom, odnosno zaseokom Došen. U ZP njegov neposredni zapovjednik je

⁵³ Dana 18.07.2007. (listovi 4338-4341 spisa).

⁵⁴ Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

⁵⁵ Dana 01.10.2007. (listovi 4508-4510 spisa).

⁵⁶ Dana 18.12.2007. (listovi 5064-5065 spisa).

bio Ademi jer su bili predstožerna postrojba, a kad su bili pridodani 9. gmtbr. za vrijeme operacije neposredni zapovjednik je bio Norac. Kad ga je Norac upoznao sa zadaćom spomenuo je da na tom pravcu postoji mogućnost da se izvlače civili i da pazi da ne puca po njima. Norac ga je podsjetio na postupanje sa ratnim zarobljenicima i imovinom, ali svjedok je naveo da je to znao i od ranije. Izobrazbu o ratnom pravu je prošao ranije, bio je i seminar u hotelu „Velebno“ koji je držao Crveni križ, a i o tome su obučavali ročnike. Zna da je postojao Sektor I vezano uz operaciju. Ne zna koje su sve jedinice tu ulazile jer je bio upoznat samo s onim segmentom koji je bio njegova zadaća. Ne zna jesu li izdane pisane zapovijedi u vezi sudjelovanja njegove postrojbe. Znalo je u ratu biti situacija kad su izdane usmene zapovijedi, a da potom nisu slijedile pisane. Sjeća se okupljanja u hotelu „Velebno“ nakon operacije i da je Bobetko pohvalio operaciju, ne sjeća se da je govorio još netko.

Svjedok Miodrag Hečimović (zapovjednik 3. bojne 9. gmtbr.)⁵⁷ je naveo da je bio u hotelu „Velebno“ na večeri nakon operacije te se sjeća da je Bobetko držao govor i zahvalio za sve obavljeno. Zna da je tamo bio i Norac i da je sjedio s Bobetkom na čelu stola, a bio je i Ademi, ali se ne sjeća gdje je on sjedio. Nije čuo za Sektor I. Ne zna tko je zapovijedao SP-om. Tijekom čitave operacije preko sredstava veze, a niti inače, nije čuo da bi Norac izdao zapovijed ikome iz SP-a. Sa SP-om je postojala samo koordinacija kod spajanja.

Svjedok Mladen Šerić (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić)⁵⁸ je naveo da je Norac, kao zapovjednik 9 gmtbr., po naredbi Bobetka, bio imenovan zapovjednikom Sektora I. Zapovijed o formiranju Sektora I napisao je sam svjedok, a Ademi ju je potpisao. Smatra da formiranje Sektora I nije bilo potrebno ali je Bobetko zbog nepovjerenja u njihove zapovijedi htio osigurati svoju liniju zapovijedanja. Iako su SP bile podčinjene Sektoru I, njima je zapovijedao Markač jer Norac i Sačić nisu mogli pronaći zajednički jezik. Markač se za vrijeme operacije nalazio u posebnoj prostoriji ali je dolazio do OC kako bi na karti mogao pratiti što se dešava. Nije čuo da bi Ademi izdao bilo kakvu naredbu SP. Navodi kako je zbog navedenih problema i Zapovijed o povlačenju bila posebno dostavljena Sektoru I, a posebno SP. Za vrijeme operacije u stožeru je bio i admiral Domazet koji je svime rukovodio, zapovijedao cijelom akcijom i bio veza sa Sektorom I. Navodi kako Domazetovo uplitanje u zapovijedanje nije bilo u pravcu mijenjanja vezano uz sam plan akcije jer je sve išlo po planu, već se ono odnosilo na praćenje izvješća i izdavanje zapovijedi vezano uz neplanirane događaje izvan same akcije. Izvješća sa terena dolazila su prvo Domazetu. Osim njega i Ademi je davao naloge te obilazio teren. Domazet je svjedoku osobno naložio sastavljanje jedne zapovijedi koju je Ademi potpisao. Smatra da je problem dvostruke linije zapovijedanja upravo u činjenici da osobu koja bi došla iz GSHV nitko ništa nije pitao te da nikakvih pisanih zapovijedi nije bilo. Posljedica svega je miješanje vojnog zapovijedanja između Sektora I, njih kao ZP i admirala Domazeta pa sukladno tome ne može točno reći tko je zapravo zapovijedao. General Stipetić došao je naknadno radi potrebe izvlačenja jedinica iz osvojenih područja.

Svjedok Petar Stipetić (zapovjednik ZP Zagreb)⁵⁹ je naveo da je iz dokumenata zaključio da je Ademi bio zapovjednik akcije i da je Ademi zbog smanjenja broja veza prema zapovjedniku radi učinkovitijeg zapovijedanja, a time i izvršenja akcije, formirao Sektor I koji je po dokumentima bio pod zapovjedništvom Norca. Formiranjem sektora zapovjednik ZP ne gubi funkciju zapovijedanja iako ne zapovijeda izravno postrojbama

⁵⁷ Dana 12.12.2007. (listovi 5037-5040 spisa).

⁵⁸ Dana 06.09.2007. (listovi 4392-4396 spisa).

⁵⁹ Dana 11.09.2007. (listovi 4425-4431 spisa).

već sa postrojbama izravno zapovijeda zapovjednik sektora. Domazeta je vidio prvi dan kako sjedi kod Ademija. Iz predočenog ratnog dnevnika koji je temeljni dokument jedne operacije koji vjerno odražava situaciju u zapovijedanju, svjedok Stipetić je zaključio da je Domazet zapovijedao. Ademi nije mogao ovlastiti Domazeta da zapovijeda umjesto njega ako Ademija nema jer on nikako nije mogao ovlastiti člana GSHV-a. Ako netko drugi zapovijeda topništvom i šalje izvješća GSHV, onda to znači da su uzete ovlasti zapovjedniku akcije odnosno Ademiju. Svjedok misli da je akciju zapovjedio Bobetko.

Svjedok Rudolf Mihael Brlečić (načelnik pješastva GSHV)⁶⁰ je naveo da su postojale dvije linije zapovijedanja, jedna s pisanim zapovijedima i druga s izravnim usmenim zapovijedima iz GSHV, od Bobetka, a što je bila opća praksa. Tako je konkretno i zapovijed od 28.06.1993. (DC 13) usmeno dao Bobetko, a prepisao ju je i potpisao Ademi. Češnjaj je praktički bio smijenjen, a Ademi nije mogao niti je uspijevao zapovijedati jer je Likom gospodario Norac sa časnicima koji su se okupili oko njega. Naveo je da je postojao crni telefon u uredu Predsjednika RH koji je bio izravna veza sa zapovjednicima brigada, izravni telefonski razgovor Norca sa Suškom, Šuškovu zaštitu, općenito Norčevu moć i utjecaj, ali i neposlušnost i samovoljnost njegove brigade. Za Domazeta zaključuje da je obavljao isključivo obavještajnu funkciju, a ne zna je li to činio na poziciji IZM.

Svjedok Vagn Ove Moebjerg Nielsen (civilna policija UN-a)⁶¹ je naveo da je pregovore vodio samo general Stipetić. Ademi je njima bio predstavljen kao zapovjednik snaga na terenu iako svjedok nije vidio Ademija kako zapovijeda na terenu. Dodaje da mu nije bila jasna Ademijeva uloga tamo jer je izgledalo kao da on ne razumije što se dešava i kao da nema autoritet. Po Stipetićevo držanju, nastupu i izdavanju naredbi, bilo je očito da je on imao ovlasti vezano uz povlačenje. Svjedok pretpostavlja da je njemu Bobetko dao te ovlasti. Dodaje da je na sastancima Stipetić telefonski razgovarao s nekim, a rečeno im je da razgovara s Bobetkom. Dodao je da je u HV-u postojao politički i zapovjedni lanac. Misli da je časnik za vezu bio politički element sustava između vojske i politike. Osim toga, u HV-u su postojali i zapovjednici koji su bili politički časnici jer je hrvatska politika htjela biti sigurna da se u vojsci neće dešavati ništa izvan hrvatske politike i da će se u vojsci provoditi političke odluke.

Svjedok Vladimir Lelas (načelnik pješastva ZP Gospić)⁶² je naveo da je Domazeta vidio 08.09.1993. i da je Domazet za vrijeme akcije pa sve do povlačenja HV-a bio u OC. Operaciju je de facto vodio Domazet. To zna po tome što su oni svoja izvješća najmanje jednom dnevno teklićem slali u OC u Gospić, a to je bilo u zgradi suda. Svaki put kada bi se vratio rekao je da je vidio časnike, između ostalih i Domazeta. Pored toga, zna da je zapovjednik 3. bojne 133. brigade Zdunić Nikola primio nekoliko zapovijedi od Domazeta vezano za topničko djelovanje 133 mm koja je bila topnička potpora za dvije postrojbe, a što mu je rekao sam Zdunić. I pukovnik Majić, zapovjednik 150. brigade, mu je također, nakon operacije, rekao da je i on primio nekoliko zapovijedi od Domazeta. Područje gdje se nalazio za vrijeme operacije je bilo izvan napadnog djelovanja i onda mu je postalo jasno da je on uključen u obranu tog područja gdje je postavljen i radi sprečavanja eventualnih neprijateljskih napada.

⁶⁰ Dana 05.09.2007. (listovi 4380-4384 spisa).

⁶¹ Dana 20.02.2008. (listovi 5543-5546 spisa).

⁶² Dana 19.12.2007. (listovi 5067-5069 spisa).

Svjedok Zdravko Vladanović (pravni savjetnik u kabinetu NGSHV)⁶³ je naveo da mu je Bobetko osobno rekao da je on mozak cijele operacije „Džep 93“, a da je način dvojnog postupanja preslikao s operacije „Maslenica“. Govorio mu je da je provođenje rata namjeravao organizirati kroz organizirane, taktičke grupe; kroz sektore, jer da su namjenski organizirane snage formula njegova uspjeha. U tom kontekstu Bobetko je posebno isticao važnost zapovjedne uloge generala Norca. Bobetko je govorio da Ademi ima onoliko ovlasti koliko mu on dopusti i da je za sebe zadržao nivo ovlasti. Poznato mu je da je Ademi smijenjen početkom 10. mjeseca te da je on to jako teško primio ali mu Bobetko nikada nije rekao pravi razlog njegove smjene. Admiral Domazet, koji je u to vrijeme bio načelnik obavještajne grupe i koji je često dolazio kod svjedoka u kabinet, u jednom razgovoru mu je iznio kako je on osobno sudjelovao u operaciji „Džep 93“ uvodeći tenkove u borbu noću bez paljenja motora kako ne bi bili bučni. Tenkovi su na položaje dovedeni „labudicama“ koje je Domazet organizirao sa strane jer ih u Gospiću nije bilo. Na raščlambi (brifingu) u hotelu „Velebno“, na kojoj svjedok nije bio prisutan, već je o tome čuo u svom kabinetu od drugih ljudi, veliki se naglasak stavljao na Markača i Norca dok se o Ademijevoj ulozi pričalo kao nevažnoj.

Svjedok Željko Sačić (zapovjednik satnija SP, koordinator MUP-a)⁶⁴ je naveo da je njegov zapovjednik bio general Markač koji je o svemu obavještavao Bobetka, glavnog planera cijele akcije. Usprkos Zapovijedi o formiranju Sektora I od 08.09.1993. po kojoj se SP pretpočinja GSHV-a, prije i za vrijeme akcije svjedoku je zapovijedao isključivo Markač. S Markačem (za vrijeme akcije nalazio se u stožeru HV-a u Gospiću gdje je MUP imao sobu) je komunicirao motorolom i to specijalnom sigurnom telefonskom linijom, a sve zapovijedi i izvješća izmjenjivali su usmeno. Od Ademija je 06.09.1993. osobno preuzeo Zapovijed za napad (potpisanu po Ademiju) i zemljovid, ali za vrijeme same akcije Ademi mu nije izdao niti jednu zapovijed. S Norcem se prije akcije dogovarao oko detalja vezano uz Zapovijed za napad dok o Zapovijedi o formiranju Sektora I uopće nisu razgovarali. Tijekom akcije nije dobio nikakvu zapovijed od Norca već jedino, preko Celinića, zamolbu da SP pomogne domobranima, a koje je snage odobrio Markač. Admirala Domazeta vidio je 09., 10. i 11.09.1993. u Zapovjedništvu ZP Gospić ali ne zna koja je bila njegova uloga.

Svjedok Zlatko Rogulj (načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić)⁶⁵ je naveo da je Norac zapovijedao snagama HV-a, a Ademi je bio po strani. Dodao je da su početkom rujna u Gospić došli Bobetko i Markač, a da mu je Ademi nakon sastanka s njima rekao da je Bobetko odredio da se provede operacija i to ona koju su oni planirali, a zapovjedio je i formiranje sektora s obzirom na pozitivna iskustva iz akcije „Maslenica“. Norcu je bio nadređen Bobetko preko Domazeta, time da je potonji dva dana prije operacije došao u Gospić sa zadaćom da istu koordinira kao Bobetkov izaslanik. Bobetko ovaj puta nije htio dolaziti osobno da svojom nazočnošću ne bi ugrozio akciju, ali kad bi on inače bio na području operacije, uvijek bi apsolutno istom zapovijedao. Domazet je ostao u Gospiću za svo vrijeme operacije, sva izvješća su išla njemu te je kao koordinator i Bobetkov predstavnik bio ovlašten izdavati zapovijedi. Postojalo je usporedno zapovijedanje zbog čega je Ademi bio uzrujan. Naveo je da je Ademi držan po strani i da je zato poslan Domazet. Na večeri u Velebnom 20.09.1993. je bilo 50-60 osoba. Norac je sjedio na čelu stola s Bobetkom, Markačem i dr., a Ademi je sjedio sa strane stola. Suprotno planiranom sastavu i zapovijedi o sektoru, Norac nije zapovijedao

⁶³ Dana 13.11.2007. (listovi 4905-4907 spisa).

⁶⁴ Dana 17.07.2007. (listovi 4332-4336 spisa).

⁶⁵ Dana 16.10.2007. (listovi 4557-4562 spisa).

SP-om, već je to činio Markač koji je imao svoj uži stožer i bio u stalnoj vezi sa Sačićem, zapovjednikom na terenu. Drugo odstupanja od plana formiranja sektora je bilo potčinjavanje izviđačko diverzantske satnije (inače u sastavu ZP-a) 9. gmtbr. tj. Norcu i to na njegovo traženje.

Ugroženi svjedok broj 9 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)⁶⁶ je naveo da je glavni zapovjednik bio Ademi i on je bio zapovjednik ZP-a, a da je SP bila pod izravnim zapovijedanjem MUP-a.

Svjedok Davor Domazet Lošo (načelnik uprave GSHV)⁶⁷ je naveo da je linija zapovijedanja bila Vrhovni Zapovjednik – Ministar obrane – NGSHV-a – operativni zapovjednici – svi ostali (uključujući i njega). Bobetko je, poučen iskustvom u akciji „Maslenica“, procijenio da ne treba ići na zapovijedanje u Gospić već da operacijom upravlja i zapovijeda iz GSHV-a. Ademi je bio zapovjednik operacije, na idućoj razini je bio Norac i paralelno s njim Markač. Po zapovijedi i po planu Ademi je zapovijedao i SP-om. Inače je bilo još situacija da niži časnik zapovijeda višem, a pogotovo je to moguće s obzirom na to da se policijske snage u vojnim operacijama podređuju vojnim. Ne zna da bi bio formiran Sektor I. Uz zapovjednika operacije, koji izvještava GSHV o ispunjavanju plana operacije, Domazet je u okviru svog djelokruga obavještavao GSHV o izvršenju pojedinih dijelova operacije. Za vrijeme operacije je imao sustav veza koji mu je bio na raspolaganju od ZP-a te je Bobetka obavještavao i o (nekim) svojim sugestijama, koje je najčešće davao usmeno. Njegova uloga u operaciji je bila isključivo obavještajna i neobvezatnog već sugestivnog karaktera te je iz OC u Gospiću davao isključivo sugestije za poduzimanje određenih akcija. Nadalje, sa Stipetićem i Ademijem je sudjelovao u izradi plana povlačenja. Nakon operacije 01.10.1993. iznio je u GSHV analizu operacije, ali samo s doktrinarnog stajališta.

Svjedok Frane Tomić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)⁶⁸ je naveo da je 9. gmtbr. dobivala zapovijedi isključivo od zapovjednika ZP-a Ademija, koji je imao potpuno zapovijedanje i sve ovlasti zapovjednika ZP-a kad ovog nije bilo pa je kao takav mogao i smijeniti Norca. Za vrijeme operacije svjedok ne zna da bi Domazet bio tamo, nije čuo za postojanje Sektora I i ne zna što bi to značila dvostruka linija zapovijedanja.

Svjedok Frano Primorac (načelnik Stožera ZP Gospić, koordinator u Otočcu)⁶⁹ je naveo da je za vrijeme operacije bio u Otočcu gdje je kao koordinator za 133. i 128. Delničku brigadu izvještavao zapovjednika Ademija i od njega primao zapovijedi i prosljeđivao ih dalje. Sektor I je bio formiran za glavne i pomoćne pravce napada i u njemu su sudjelovale 9. gmtbr., Domobranska bojna Gospić, dio 101. br. Zapovjednik Sektora II, gdje je on bio poslan, je bio upravo on, a ne zna tko je bio zapovjednik Sektora I. Pretpostavlja da je to bio onaj koji je najstariji po dužnosti, odnosno zapovjednik ZP Gospić, tj. Ademi. Misli i da je i Ademi zapovijedao glavnim pravcem napada.

Svjedok Ivan Jarnjak (ministar unutarnjih poslova RH)⁷⁰ je naveo da je za jednodnevnog boravka u Gospiću stekao dojam da Ademi zapovijeda akcijom. Poznato mu je da su na terenu iz GSHV bili Stipetić i Domazet, ali ne zna točno kada.

⁶⁶ Dana 18.04.2008. (listovi 5903-5941 spisa).

⁶⁷ Dana 12.09.2007. (listovi 4433-4437 spisa).

⁶⁸ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

⁶⁹ Dana 03.09.2007. (listovi 4365-4367 spisa).

⁷⁰ Dana 16.07.2007. (listovi 4323-4326 spisa).

Svjedok Luka Jakić (pomoćnik zapovjednika ZP Gospić u okviru Sigurnosno-informativne službe)⁷¹ je naveo da su na sastanku 04.09.1993. bili on, Bobetko, Ademi, Markač i Norac. Bobetko je izdao usmenu zapovijed te iznio potrebu formiranja „Sektora I” u koji bi trebala, između ostalog, ući i SP. Drugi dio postrojbi (domobranska pukovnija iz Lovinca i još neka postrojba koje se ne može sjetiti) bio bi u „Sektoru 2”. Dodao je da je operacijom trebao zapovijedati Ademi. U Gospić je s Bobetkom došao i Domazet, ali ne zna gdje je Domazet bio za vrijeme operacije. Zna da je Domazet navraćao u OC i da bi tada Ademija pitao kako ide operacija i ima li kakvih problema. Nije čuo da bi Domazet izdavao ikakve zapovijedi. Akcijom je koordinirao Ademi koji je izdavao zapovijedi. Nakon operacije general Bobetko u hotelu „Velebno”, zahvalio se svima na učešću, a osim Bobetka nitko drugi nije govorio.

Svjedok Mladen Markač (načelnik odjela SP)⁷² je naveo da je Ademi, zamjenik zapovjednika ZP Gospić bio i glavni zapovjednik operacije „Medački džep” te je izdavao zapovijedi, slao izvješća, izradio i potpisao kartu napada, a izdao je i zapovijed o povlačenju. Norac je bio zapovjednik Sektora 1, ali snage SP su bile pod Ademijem i Norac nije imao zapovjednu ovlast nad postrojbama SP-a. Norac je isključivo komunicirao s Ademijem. Domazet i Rogulj su bili u stožeru, ali mu nije poznata njihova funkcija u operaciji. Sačić je bio zapovjednik skupnih snaga SP i prenosio je Ademiju što se dašava na terenu te mu je podnosio o tome i izvješća, dok je Ademi Sačiću prenosio zapovijedi.

Svjedok Stevo Pražić (satnik u odjelu operativnih poslova 9. gmtbr.)⁷³ je naveo da mu je poznat termin „Sektor” iz vojne terminologije, a koji se koristi da se daje naziv za dio bojišnice jer je bojišnica podijeljena po sektorima. U kontekstu operacije „Džep 93” nije nikada čuo da bi se spominjao „Sektor I”. Točno je da je on radio tehnički dio zapovijedi 9 gmtbr., ali radio je samo izradu zemljovida, a na zemljovidu nigdje nije pisalo „Sektor I”. Tehnički dio koji se odnosi na pisanje zapovijedi radio je Linić, a on nije čitao zapovijed i zato ne zna što je tamo pisalo jer nije bio u poziciji da kontrolira ono što je napisao njegov nadređeni. Iz ZP u Gospiću za vrijeme i neposredno nakon operacije oni u vojarni u Gospiću nisu dobivali ikakve zapovijedi jer je njihov IZM bio u Bilaju. Ne zna je li iz ZP Gospić išta dolazilo u Bilaj, jer je tamo bio samo jedanput.

Svjedok Stanislav Linić (pomoćnik načelnika stožera 9. gmtbr. za operativno – nastavne poslove)⁷⁴ je naveo da su u sklopu stožera svi zapovjednici obučeni o dužnosti pridržavanja Ženevske konvencije i oni su bili dužni o tome upoznati vojnike. Zapovjednik 9. gmtbr. Norac je uvijek više puta na brifinzima inzistirao na poštivanju Ženevske konvencije i ratnog prava. Čini mu se da je 05.09.1993. za operaciju rekao Norac i da je rekao da moraju pristupiti izradi potrebnih dokumenata. Pisanu zapovijed koja je došla iz ZP nije vidio. Dana 06.09.1993. je bila gotova zapovijed vezano uz operaciju, zajedno sa kartom. Tu zapovijed je potpisao Norac i ona je poslije predana nižim postrojbama. Prema toj zapovijedi za napad 9. gmtbr. je ojačana sa domobranskom bojnom Gospić koja je brojala 80 ljudi, domobranskom bojnom Lovinac i jednom satnijom 111. brigade koja je na krajnjem lijevom krilu bila na obrambenim položajima, a bila je pridodana i izviđačka satnija ZP. Pridodanim postrojbama zapovijedao je Norac. Nije čuo da bi Norac Celiniću dao ikakve zapovijedi jer policija nije bila u sastavu 9. gmtbr. Ne zna u čijem je zapovjednom lancu policija bila, samo pretpostavlja da je bila u sastavu ZP jer bi tako trebalo biti kad se vodi akcija pod zapovjedništvom ZP. Za pretpočinjavanje SP ZP-u

⁷¹ Dana 19.11.2007. (listovi 4924-4927 spisa).

⁷² Dana 16.07.2007. (listovi 4326-4330 spisa).

⁷³ Dana 15.11.2007. (listovi 4921-4922 spisa).

⁷⁴ Dana 10.10.2007. (listovi 4546-4547 spisa)

trebala je postojati odluka ali za takvu odluku ne zna. Nije mu poznato ništa o formiranju Sektora I. Zna samo da je u zapovijedi 9. gmtbr. policija bila prikazana kao susjed. Zapovjednik SP bio je Markač.

Svjedok Svetko Šare (zapovjednik 111. brigade HV-a)⁷⁵ je naveo da je zapovijedanje u akciji, prema njegovim saznanjima, bilo na temelju zakona, važećeg Službovnika, Ustroja i mobilizacijskog razvoja. Ne može reći da je bilo nekakvog paralelnog zapovijedanja. SP nije bila pridodana nikakva postrojba 111. brigade. Nakon što mu je predložena zapovijed pod oznakom DC-48 iz koje proizlazi da je jedan dio 111. brigade bio pridodan SP-u, naveo je da se sada prisjetio da je bilo tako. Toj pridodanoj postrojbi zapovijedao je zapovjednik kojoj je dio 111. brigade bio pridodan. Tijekom operacije dobivao je zapovijedi samo od Ademija. Za Sektor I niti zna niti je čuo. Zna samo da je 9. gmtbr. imala IZM u Bilaju, a MUP u Brušanima. Prema onome što se dešavalo na sastancima, može samo zaključiti da je SP-om zapovijedao Ademi. Dio postrojbe 111. brigade koji je bio pričuva nije imao vezu s GSHV-a već samo sa ZP.

Svjedok Darko Šebrek (zapovjednik topničko-raketnog divizionu 9. gmtbr.)⁷⁶ je naveo da je zapovijedi dobivao samo od načelnika topništva Agima Čeku, a od Norca i Ademija nikada nije dobio izravnu zapovijed. SP je bila odvojena, oni su imali svoju topničku potporu. Niti u jednom trenutku nije pružao topničku potporu SP-u niti ga je to itko tražio. Za Sektor I nije čuo, njegovo djelovanje bilo je vezano isključivo uz 9. gmtbr.

Svjedok Milan Karić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za sigurnost)⁷⁷ naveo je da je zapovijed za napad došla od I optuženog Rahima Ademija. Za vrijeme operacije bila im je dodijeljena jedna desetina VP (njih 12) i njima su zapovijedali on i zapovjednik Norac. Predložio je, a Norac je odobrio, punktove VP čija je svrha bila da za vrijeme napadne operacije nitko ne ulazi na to područje. Po Norčevoj zapovijedi su svi vojnici bili upozoreni na poštivanje Ženevske konvencije i ratnog prava. Norac je još tražio od svjedoka da dan prije obiđe postrojbe i uvjeri se da su vojnici upoznati sa Ženevskim konvencijama. Frane Tomičić i on su obavili tu zadaću, a išli su provjeriti jesu li vojnici dobili bijele knjižice u kojima su bile Ženevske konvencije, koje su im dijeljene u sklopu obuke vezano uz političku djelatnost. Bilo je oko 600 vojnika. Nije razgovarao sa svakim, ali kada je razgovarao sa zapovjednicima i s vojnicima, vidio je da svi oni imaju te knjižice. Koliko mu je poznato 9.-toj gmtbr. nije bila pridodana niti jedna postrojba jer na IZM-u nije bilo nikakvih drugih zapovjednika nego samo zapovjednici 9. gmtbr. i general Ademi, koji je tamo navraćao više puta, ali poslije operacije. Poznato mu je da je u operaciji sudjelovala SP koja je imala svoj pravac djelovanja. Ne zna tko je zapovijedo SP-om, ali zna da Norac nije. Na predložene dokumenta „Analiza akcije Džep“ i „Sigurnosna prosudba akcije Džep '93“ (listovi 4548-4553 spisa) svjedok je naveo da prvi puta čuje da je on trebao biti u zapovjedništvu nekakvog sektora u kojem je trebala biti i SP.

Svjedok Željko Prpić (savjetnik pomoćnika načelnika GS domobranskih pukovnija)⁷⁸ je naveo da su domobranske bojne bile pod zapovjedništvom ZP, odnosno bile su podčinjene Ademiju. U ZP Gospić ulazile su, između ostalih, 9. gmtbr., 111. brigada i domobranske bojne Gospić i Lovinac. Domobranska bojna Gospić sudjelovala je u akciji sa 60-70 uglavnom domaćih ljudi i oni su bili na pripremama kod Norca. Dijelovima pridodanih domobranskih bojni u operaciji je zapovijedao Norac koji je za vrijeme

⁷⁵ Dana 13.12.2007. (listovi 5042-5045 spisa).

⁷⁶ Dana 13.12.2007. (listovi 5045-5047 spisa).

⁷⁷ Dana 10.10.2007. (listovi 4543-4545 spisa).

⁷⁸ Dana 26.09.2007. (listovi 4477-4480 spisa).

operacije imao ovlasti smijeniti zapovjednika bilo koje podređene domobranske bojne. Ademi mu je, prilikom zaustavljanja domobrana kod sela Strunići, naredio da ode tamo i preuzme zapovijedanje od Kosovića. Kako je potreba za navedenim otpala, svjedok se vratio i izvijestio Ademija da je Kosović s domobranima prošao. Odobrenje za povratak od Ademija nije tražio. Dodao je da je Ademi bio zamjenik zapovjednika ZP i zapovjednik operacije što znači da je zapovijedao i vojskom i policijom. Za operaciju su bile određene i formirane namjenske snage: 9. gmtbr., 111. brigada i dijelovi dviju domobranskih bojni kojim snagama je zapovijedao Norac na temelju pisane Ademijeve zapovijedi. Sektor I o kojem formiranju se govorilo nikada nije zaživio i nije funkcionirao jer je Sačić odbio biti podređen HV-u odnosno zapovjedniku koji zapovijeda napadnim snagama, a to je bio Ademi. Objašnjavajući svoju tvrdnju da je Ademi zapovijedao policijom, a s obzirom na to da je Sačić odbio biti podređen HV-u, svjedok je naveo da je Sačić odbio biti pod zapovjedništvom Norca. Na predočenje da iz njegovog iskaza proizlazi da je čitavim napadnim snagama HV-a zapovijedao Norac, a da je iznad njega bio Ademi, što znači da je i Ademi iznad Norca zapovijedao čitavim napadnim snagama, a Sačić je odbio biti pod zapovjedništvom HV-a, objašnjavajući svoj navod da je Ademi bio zapovjednik SP u operaciji, naveo je da je moralo biti nekakvog dogovora između dva ministarstva jer je SP bila pridodana ZP Gospić. Bio je prisutan na domjenku u Velebnom gdje su još bili Bobetko, Ademi i Norac. Norac je sjedio pored Bobetka koji je svima odao priznanje za uspješno obavljenju operaciju. Domazet je u operativnom sjedištu imao svoju sobu ali je znao dolaziti u drugu prostoriju gdje su bili i ostali. Sjeća se da je Domazet nešto izdavao ali se ne može točno izjasniti je li to bilo u obliku zapovijedi. Zna da su izbili nekakvi prijekori oko topničkog djelovanja prilikom čega je Ademi prigovorio Domazetu da što se miješa vezano uz topničko djelovanje.

Svjedok Željko Tomljenović (zamjenik ministra MUP-a)⁷⁹ je naveo da je SP bila podčinjena zapovjedništvu HV-a iako je ostala u sastavu MUP-a (naredbu Predsjednika RH o pretpočinjavanju nije vidio). Na terenu je pripadnicima SP zapovijedao Sačić, a izvan terena koordinator s HV-om bio je Markač. Cijelom akcijom zapovijedao je Ademi u ime Bobetka. Norac je bio zapovjednik 9. gmtbr. i nije imao ovlasti zapovijedanja nad SP, osim na razini združenog stožera, što znači da je postojala koordinacija zapovjednika o aktivnostima. Snagama SP zapovijedao je Ademi koji je izdavao pisane i usmene naredbe. Nije mu poznato da je Norac izdao bilo kakvu zapovijed SP. Na predočenje ranijeg iskaza (list 1683 spisa), gdje je rekao da je Ademi na osnovi Bobetkove naredbe de iure bio zapovjednik akcije, ali je de facto na terenu zapovjednik bio Norac, svjedok je naveo kako je od događaja prošlo dosta i da se okolnosti bolje sjećao kada je davao raniji iskaz. Admirala Domazeta vidio je u združenom stožeru 09.09.1993. koji je tamo bio radi koordinacije vezano uz povlačenje HV-a koje je trebalo slijediti. Na predočenje ranijeg iskaza (list 1684 spisa), gdje je rekao da je Domazet imao funkciju višeg obavještajnog časnika i sivoj liniji i da u normalnim situacijama često zapovijeda obavještajni časnik iako je po činu ispod vojnog zapovjednika, svjedok je naveo da je moguće da je to rekao, a da siva linija znači da Domazet nije imao točno definiranu ulogu u vojsci.

Svjedok Zvonko Brajković (načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr.)⁸⁰ je naveo da je za vrijeme akcije Norac izdavao zapovijedi, a sve su bile usmene. On je zapovijedao i domobranskim postrojbama, ali nije zapovijedao SP. Ademi je izdao zapovijed o napadnom djelovanju 06.09.1993. i nakon te pisane zapovijedi 9. gmtbr. nije dobila nikakvu zapovijed od njega s time da je siguran da nisu dobili od Ademija zapovijed

⁷⁹ Dana 06.09.2007. (listovi 4390-4392 spisa).

⁸⁰ Dana 03.09.2007. (listovi 4361-4365 spisa).

za izvođenje akcije 09.09.1993., a ne sjeća se je li bila ikakva zapovijed poslije toga. Postojalo je i IZM u Bilaju, a to je bilo zapovjedno mjesto 9. gmtbr. i tamo je bio jedan pripadnik SP koji je bio nešto kao časnik za vezu. Dana 08.09.1993. na IZM su došli Domazet i Ademi. Norac trenutno nije bio tamo, a svjedok je prijavak podnio Ademiju jer je on bio nadređeni zapovjednik. Zna da postoji zapovijed od 06.09.1993. za napadno djelovanje, koju je potpisao Ademi. Međutim, ona nema sve sadržaje kao što ima zapovijed 9. gmtbr. koju je izdao Norac. U zapovijedi koju je izdao Norac u točki 3. pisalo je što će raditi susjedi, znači SP, ali nije bilo davanja zadaće njima. U Norčevoj zapovijedi ima točno što će raditi koja bojna 9. gmtbr. i koje su zadaće domobranske bojne Gospić. Zna da postoji zapovijed za formiranje Sektora I od 06.09.1993. koju je potpisao Ademi po kojoj je Norac zapovijedao SP, ali smatra da se nije postupalo po toj zapovijedi. Ne sjeća se da je zapovijed za formiranje Sektora I vidio prije ili u tijeku akcije, već je naišao na nju kasnije kad se pripremao za iskazivanje.

Svjedok Sean Hynes (vođa UN tima vojnih promatrača u Gračacu)⁸¹ je naveo kako je sastanak navečer 15.09.1993. na kojem su bili Calvin i Nielsen bio vrlo napet i težak jer se HV nije htjela povući jer je na sporazum o povlačenju gledala kao na prepuštanje onog što su zauzeli. Ademi je bio vrlo ljut i u jednom trenutku je napustio sastanak. Na kraju je ipak postignut nekakav sporazum. Prema njegovom dojmu, Ademi i Norac su kao dvojica zapovjednika jednakopravno sudjelovali na tom sastanku. Ademi se svađao, bio je agresivan i nije se slagao s njihovim zahtjevima dok je Norac bolje shvaćao politička pitanja i znao je da će na kraju morati provesti taj sporazum. Iz razgovora s Ademijem i Norcem nije mogao razaznati njihove ovlasti kao što mu nije bilo jasno ni tko kome zapovijeda, iako je imao dojam da Norac zapovijeda i policijskim snagama na tom području.

U odnosu na navedene sporne okolnosti u dokaznom postupku izvedena je sljedeća dokumentacija.

- Dio djelovodnika – zapovijedi za bojevo djelovanje – zapovijed pod rednim brojem 89 od 26.07.1993. i pod rednim brojem 105 od 06.09.1993.⁸²
- Zapovijed za napad „Đep 93“ od 26.07.1993. godine, klasa: 8/93-01/04, ur.broj: 1043-03/1-93-89, koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi:
 - u točki 1. navodi se razmještaj snaga 2./9. mtbr (gračaćka bojna) i potpora koju bi ista trebala dobiti odnosno obavještajna prosudba neprijatelja koju je sastavio Rogulj;
 - u točki 2. opisuje se zadaća ZP Gospić;
 - u točki 3. navodi se da je raspored postrojbi duž bojišnice bez promjena;
 - u točki 4. vidljivo je da je Ademi odlučio uz sudjelovanje sa snagama specijalnih postrojbi MUP-a RH izvršiti napad na neprijateljske snage u širem pojasu Divoselo – Lički Čitluk;
 - u točki 5.1. govori se o zadaći pješništva oko 150 ljudi ojačanih tenkovskim vodom 9. gmtbr. koja se sastoji u izvršenju napada pravcima Rizvanuša – Kamenjuša, Jasikovac – Divoselo, Ornice – Jovići. Po ovladavanju zadaće, uzvisinom Kamenjuša, putem Radakovići – Strunići – Dragaši – Potkonjaci i spajanjem sa snagama SP-a koje djeluju na pravcu Mali Kraj – Jovići, preći u obranu na crti Jovići – Glavica – Višnja te biti u spremnosti za napadno djelovanje prema Ličkom

⁸¹ Dana 22.02.2007. (listovi 5559-5562 spisa).

⁸² Listovi 4398-4414 spisa, izvedeno na glavnoj raspravi 06.09.2007. (list 4395 spisa).

Čitluku. Dijelom snaga izvršiti čišćenje u pojasu Divosela. Navode se granice lijevo i desno;

- u točki 5.2. govori se o zadaći oko 350 ljudi snaga SP-a koja se sastoji u izvršenju napada pravcem Mali Kraj – Jovići. Po ovladavanju Pšeničista, Debele Glave i Velikog Bešlinca i spajanju sa snagama 9. gmtbr. organizirati obranu na crti Jovići – Veliki Bešlinac – Međeđak te biti u spremnosti za daljnje napadno djelovanje prema Ličkom Čitluku. Navode se granice lijevo i desno;
- u točki 6. se opisuje zadaća topništva. Za cjelokupno izvođenje akcije dozvoljava se utrošak streljiva za podršku 1 b/k, za PO borbu 0,5 b/k i za tenkove 1 b/k;
- u točki 7. u kojoj se govori o zapovijedanju, između ostalog, se navodi da plan veze izrađuje 9. gmtbr., da je IZM za vođenje napada posmatračnica Mali/Veliki Orljak te da Ademi za zapovjednika cjelokupne napadne akcije određuje zapovjednika 9. gmtbr. Kao signali određuju se: za početak napada „Plotun“, za zračnu opasnost „Nalet“, za RBK opasnost „Otrovi“. Tijekom trajanja napada potrebno je dostavljati redovna izvješća svaka 3 sata, a izvanredna izvješća odmah. Uz zapovijed se prilažu i Zemljovid sa ucrtanom odlukom za napad te Prosudba neprijateljskih snaga. Dostavlja se Zapovjedništvu 9. gmtbr. i Zapovjedništvu SP MUP-a RH.
- U preslici dokumenta zapovijedi za bojevo djelovanje pod urudžbenim brojem 89 stoji:
 - zapovijed s datumom primitka od 26.07.1993.,
 - pod oznakom spisak akata „Đep 93“,
 - pod oznakom prilozi „nalazi se u elaboratu „Đep 93“, a
 - pod oznakom primjedba „dopunjena i zamijenjena 06.09. u elaboratu „Đep 93“.
- U preslici dokumenta zapovijedi za bojevo djelovanje pod urudžbenim brojem 105 stoji:
 - zapovijed s datumom primitka 06.09.1993.,
 - pod oznakom spisak akata „SP – Zapovijed za praćenje akcije Đep“,
 - dok je u rubrici primjedba tekst „u elaboratu Đep 93“ prekršten.
- Zapovijed načelnika sektora SP od 26.08.1993., list 5250 spisa, izvedeno na glavnoj raspravi 07.04.2008., listovi 5702-5703 spisa:
 - načelnik Mladen Markač, sukladno procjeni situacije na području PU ličko – senjske, a u svezi obnašanja zadaća u akciji „Poskok 1“, zapovijeda da su djelatnici SJP PU varaždinske (njih 40) dužni biti u Gospiću 30.08.1993. najkasnije do 08,00 sati glede smjene djelatnika SJP PU ličko – senjske. Njima će zapovijedati pomoćnik zapovjednika ili instruktor specijalne obuke dok će naputke o preuzimanju položaja i angažmanu dobiti od načelnika odjela Sačića Željka. Djelatnike je potrebno opremiti i naoružati streljivom, zavojima, šljemovima, maskama, pancir košuljama i priborom za jelo. Zapovijed je upućena n/r načelnika PU varaždinske i n/r načelnika PU ličko–senjske koji su istu dužni uručiti zapovjednicima SJP-a.
- Zapovijed načelnika Mladena Markača u odnosu na PU Krapinsko-zagorsku od 26.08.1993., list 5397 spisa, izvedeno na glavnoj raspravi 07.04.2008., listovi 5704 – 5705 spisa:
 - načelnik Mladen Markač, sukladno procjeni situacije na području Velebita, a vezano za preuzimanje zapovjedništva nad područnim sektorom Marasovac, zapovijeda da je dana 29.08.1993. zapovjednik SJP-a PU krapinsko – zagorske Mirko Horvatin, najkasnije do 08,00 sati, dužan biti u bazi Lukovo Šugarje radi preuzimanja

zapovjedništva nad područnim sektorom Marasovac. Isti je dužan po dolasku javiti se zapovjedniku skupnih snaga SP-a u akciji „Poskok 2“ te uz njegove naputke izvršiti primopredaju s bivšim zapovjednikom područnog sektora, Ajduković Ivicom. Angažman će trajati cca 15 dana. Zapovijed je upućena n/r načelnika PU krapinsko – zagorske i n/r načelnika PU šibenske koji su istu dužni uručiti zapovjednicima SJP-a.

- Zapovijed načelnika Mladena Markača u odnosu na PU Krapinsko-zagorsku od 26.08.1993., list 5398 spisa, izvedeno na glavnoj raspravi 07.04.2008., listovi 5704 – 5705 spisa
 - načelnik Mladen Markač, sukladno procjeni situacije na području Velebita, a vezano za izvršavanje zadaća u akciji „Poskok 2“, zapovijeda da su dana 29.08.1993. djelatnici SJP-a PU krapinsko – zagorske (njih 63), najkasnije do 08,00 sati, dužni biti u bazi Lukovo Šugarje glede smjene djelatnika SJP-a PU šibenske. Izvršiti primopredaju položaja i opremiti djelatnike. Angažman će trajati cca 15 dana. Zapovijed je upućena n/r načelnika PU krapinsko – zagorske i n/r načelnika PU šibenske koji su istu dužni uručiti zapovjednicima SJP-a.
- Zapovijed od 03.09.1993. o formiranju radne skupine, a koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, listovi 2461-2462 spisa (DC-37), izvedeno na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3943 spisa:
 - izdana na temelju zapovijedi NGSHV,
 - u točki 1. zapovijedeno je formiranje radne skupine koja će neposredno raditi na rješavanju zadaće, formiranju odluke i zapovijedi za uporabu postrojbi pa će tako radnu skupinu činiti brigadir Primorac Frano, pukovnik Šerić Mladen, pukovnik Skočilić Josip, bojničnik Rogulj Zlatko, bojničnik Demojzes Sergio, satnik Jakić Luka i vojnik Kolak Gordan;
 - u točki 4. se, između ostalog, ukazuje na čuvanje u potpunoj tajnosti svih pojedinosti u svezi naložene zadaće.
- Zapovijed za napad od 06.09.1993., klasa: 8/93-01/04, ur. broj.: 1043-03/1-93-89 koju je također potpisao I optuženi Rahim Ademi:⁸³
 - u točki 1. navodi se raspored neprijatelja;
 - u točki 2. opisuju se zadaće ZP Gospić;
 - u točki 3. navodi se da nema promjena u rasporedu postrojbi duž bojišnice;
 - u točki 4. „odlučio sam“, uz sudjelovanje sa snagama specijalnih postrojbi MUP-a RH, izvršiti napad na neprijateljske snage u širem pojasu Divoselo – Lički Čitluk. Glavnim snagama, brzo izvedenim napadnim djelovanjem, potrebno je slomiti neprijatelja na pravcima Međeđak – Lički Čitluk i Ornice – Lički Čitluk, dovodeći na taj način u okruženje neprijateljske snage na širem pojasu Divosela. Po dostizanju

⁸³ Listovi 2474-2478 spisa (oznaka na CD-u: DC-36), listovi 2479-2483 spisa (DC-56) i listovi 2488-2492 spisa (DC-68), pročitano na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3942 spisa. Tri primjerka ove zapovijedi predstavljaju jednu te istu zapovijed koje se razlikuju u brojevima koji se nalaze u zaglavlju i rukom napisanim opaskama na istome mjestu. Tako je Zapovijed koja se nalazi na stranicama 2474-2478 spisa označena brojevima 01560318-01560322, Zapovijed koja se nalazi na stranicama 2479-2483 spisa brojevima 02141209-02141213 i brojevima 02195178-02195181, a osim toga sadrži rukom napisan datum 08.05.2002. i nečitak tekst, dok je Zapovijed na stranicama 2488-2492 spisa označena brojevima 02141209-02141213. Predmetne zapovijedi nose isti datum (06.09.1993., Gospić), imaju istu klasu (8/93-01/04), ur.broj (1043-03/1-93-89), naznačene su kao „obrana, vojna tajna, strogo povjerljivo“, „Đep 93“, primjerak br.1 te su sadržajno istovjetne. Iz toga jasno slijedi da je riječ o jednoj zapovijedi koja je preslikana tri puta i svaka preslika je dobila svoju oznaku prilikom uvođenja u spis od strane haških istražitelja.

crte Cindrino drvo – Rogića most – Kolonište, nastaviti napadno djelovanje pravcem Lički Čitluk – Počitelj sa zadaćom izbijanja na crtu Pjevčeva draga – Drljići – Pavlice – Njegovani – Dolovi – Begluk, nakon čega preći u obranu te biti spreman za odbijanje neprijateljskog protunapada. Pomoćnim snagama ovladati dominantnim točkama Kamenjuša, Pšeničište, Debela Glava te aktivnim djelovanjem vezati snage neprijatelja u okruženju. Također ovladati neprijateljskim uporištem na Memedovom brdu;

- u točki 5.1. se opisuje zadaća 9. gmtbr., pješastva jačine oko 250 ljudi, ojačanih sa 2 tenkovska voda, koja se sastoji u napadu pravcem Ornice – Lički Čitluk te po dostizanju crte Cidrino brdo – Rogića most spajanju sa snagama SP-a MUP-a, koje djeluju na pravcu Međeđak – Lički Čitluk – Počitelj. Dostizanjem crte Pavlice – Njegovani – Dolovi – Begluk, preći u obranu. Dijelom snaga zauzeti uzvišenje Kamenjuša i Memedovo brdo i ne dozvoliti neprijatelju proboj iz okruženja pravcem Dragaši – Potkonjaci – Jovići – Lički Čitluk. Granica lijevo je označena kao Begluk – Dolovi dok je granica desno označena kao Šarića glava – Dragaši – Jovići – Kugići – Pjevač;
- u točki 5.2. se opisuje zadaća snaga SP-a MUP-a RH, jačine oko 550 ljudi, koja se sastoji u izvršenju napada pravcem Kruškovača – Međeđak – Lički Čitluk. Po zauzimanju zaseoka Kugići i Pjevač te dostizanju crte Rogića most – Kolarište i spajanjem sa snagama 9.gmbr., nastaviti napadno djelovanje u pravcu Počitelja. Dostizanjem crte Pjevčeva draga – Drljići preći u obranu. Dijelom snaga zauzeti dominantne položaje Pšeničište, Debela Glava, Veliki Bešlinac te spriječiti izvlačenje neprijatelja preko padina Velebita. Kao granica lijevo je označena Šarića glava – Dragaši – Jovići – Kugići – Pjevač dok je kao granica desno označena Pjevčeva draga; u točki 6. se opisuje topništvo. Za cjelokupno izvođenje akcije dozvoljava se utrošak streljiva za podršku 1 b/k, za PO borbu 0,5 b/k i za tenkove 1 b/k;
- u točki 7. se opisuje inženjerijsko osiguranje. Za izvršenje zadaće 9. gmtbr. se dodjeljuje 300 kg eksploziva TNT-a, 1000 m detonirajućeg štapina, 200 kom detonirajuće kapisele br. 8, 200 kom edk 40-60 i 100 m sporogorećeg štapina;
- točka 8. odnosi se na PZO;
- točka 9. nalaže zabranu davanja bilo kakvih izvješća o tijeku i rezultatima napadnog djelovanja;
- prema točki 10. postrojbe vrše logističko osiguranje prema dosadašnjoj shemi;
- u točki 11. se opisuje zapovijedanje prema kojoj plan veze izrađuje 9. gmtbr. a IZM određuje zapovjednik akcije „Đep 93“. Za zapovjednika cjelokupne napadne akcije I optuženi Rahim Ademi određuje zapovjednika 9. gmtbr. Signal za početak napada je „Plotun“, za zračnu opasnost „Nalet“, za RBK opasnost „Otrovi“ i za tenkovsku opasnost „Oklop“. Tijekom trajanja napada dostavljati redovna izvješća svakog sata a izvanredna odmah. Kao prilozi se navode Zemljovid sa ucrtanom odlukom za napad i Prosudba neprijateljskih snaga, dostavlja se Zapovjedništvu 9. gmtbr. i Zapovjedništvu SP MUP-a RH a u potpisu stoji zamjenik zapovjednika brigadir Rahim Ademi.
- Zapovijed o formiranju Sektora I od 06.09.1993. koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi.⁸⁴

⁸⁴ Listovi 2470-2471 spisa (DC-420), listovi 2472-2473 spisa (DC-35) i listovi 2484-2485 spisa, pročitano na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3942 spisa. Tri primjerka ove zapovijedi predstavljaju jednu te istu zapovijed koje se razlikuju u brojevima koji se nalaze u zaglavlju i rukom napisanim opaskama na istome

- izdana po odobrenju NGSHV,
- u točki 1. I optuženi Rahim Ademi u cilju sprovedbe akcije „Đep 93“, a po odobrenju NGSHV-a zapovijeda da je tijekom 07.09.1993. potrebno izvršiti formiranje SEKTORA - 1 sastava: 9. gmtbr., dob Gospić, dob Lovinac, postrojba iz 111. br. (po zapovijedi 1043-03/1-93-102 od 05.09.1993.), postrojba spec. snaga MUP-a RH;
- u točki 2. se navodi da je u cilju rukovođenja akcijom „Đep 93“ potrebno formirati zapovjedništvo SEKTORA – 1 sastava: pukovnik Mirko Norac, zapovjednik, bojnik Brajković Zvonimir, zamjenik zapovjednika, pukovnik Sačić Željko, koordinator za snage MUP-a RH, pukovnik Čanić Milan, PZ za logistiku, bojnik Tomičić Frano, PZ za političku djelatnost, bojnik Linić Stanislav, operativac, bojnik Čeku Agim, NT, bojnik Celinić Bogdan, operativac za snage MUP-a RH te da će ostale pomoćnike odrediti zapovjednik sektora prema potrebi;
- u točki 3. se navodi da će zapovjedno mjesto odrediti zapovjednik sektora koji će osigurati direktnu žičnu vezu ZM sa OC/ZZP;
- prema točki 4. sve ostalo u svezi izvođenja akcije „Đep 93“ potrebno je sprovesti sukladno Zapovijedi za napad Klasa 8/93-01/04, Ur.br. 1043-03/1-93-89 od 06.09.1993.;
- u točki 6. stoji da će se rasformiranje SEKTORA – 1 izvršiti posebnom zapovijedi po uspostavljanju stabilne obrane na dostignutoj crti;
- u točki 7. se navodi da se akcija planira pod tajnim nazivom „Đep – 93“ i da je cjelokupnu pripremu potrebno izvoditi uz najveći stupanj tajnosti. Za zavođenje dokumenata vezanih za akciju 9. gmtbr. i postrojbe specijalnih snaga MUP-a RH otvorit će posebne popise spisa koji će se nakon završetka akcije uredno zaključiti i propisno arhivirati. Svi dokumenti vezani za akciju nose stupanj tajnosti „Strogo povjerljivo“. Dostaviti Zapovjedništvu 9. gmtbr. i Zapovjedništvu specijalnih postrojbi MUP-a RH.
- Zapovijed za napad od 07.09.1993., klasa: 8/93-01/01,, ur. broj 3178-03-93-218-1 koju je potpisao II optuženi Mirko Norac.⁸⁵
 - u točki. 1 se prosuđuje snaga i raspored neprijatelja pa se navodi da na pravcu napada 9. gmtbr. obranu izvode postrojbe 2/9. mtbr. (gračačka) jačine oko 450 ljudi ojačano s jednom tenkovskom satnijom. Zbog pomanjkanja u ljudstvu neprijatelj vrši popunu sa ljudstvom iz 103. Lapačke brigade. Treba uzeti u obzir i civilno stanovništvo sa područja Lički Čitluk, po dubini Mrkšići – Ivaniševići.
 - u točki 1.1. se opisuje raspored neprijateljskih satnija,
 - u točki 1.2. raspored tenkovske čete,
 - u točki 1.3. raspored BVG sastava 2 voda MB 120 mm i 1 voda 82 mm,

mjestu. Tako je Zapovijed koja se nalazi na stranicama 2470-2471 spisa označena brojevima 02032471-02032472, Zapovijed koja se nalazi na stranicama 2472-2473 spisa brojevima 02141214-02141215, a Zapovijed koja se nalazi na stranicama 2484-2485 spisa brojevima 02141214-02141215 i 02195182-02195183 te sadrži rukom napisan datum 08.05.2002.g., Zagreb i tekst „Vidio sam dokument i prema sjećanju potvrđujem da sam vidio taj dokument, 7. ili 8.9.1993.g.“, (potpis nečitak), „Zagreb 8.5.2002.g.“ Predmetne zapovijedi nose isti datum (06.09.1993., Gospić), imaju istu klasu (8/93-01/04), isti ur.broj (1043-03/1-93-104), naznačene su kao „obrana, vojna tajna, strogo povjerljivo“, „Đep 93“, označene su kao primjerak br. 2 te su sadržajno istovjetne. Sve tri zapovijedi su označene rukom napisanim i zaokruženim znakom minus.

⁸⁵ Listovi 2502-2511 spisa (oznaka na CD-u: DC-421), pročitano na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3943 spisa.

- u točki 1.4. se opisuju materijalna sredstva i oružje kojima neprijatelj raspolaže;
- u točki 2. se opisuje zadaća pješništva 9. gmtbr., jačine oko 250 ljudi, ojačanih sa 2 tenkova, koja se sastoji u izvršenju napada pravcem Ornice – Lički Čitluk. Po zauzimanju crte Cindrino brdo – Rogića most te spajajući se sa snagama specijalnih postrojbi MUP-a RH, koje djeluju na pravcu Medak – Lički Čitluk, izvršiti nastavak napada pravcem Lički Čitluk – Počitelj. Dostizanjem crte Pavlice – Njegovani – Dolovi – Begluk preći u obranu te biti spreman za odbijanje neprijateljskog protunapada iz pravca Metka i Počitelja. Dijelom snaga zauzeti uzvišenje Kamenjuše i Memedovo brdo i ne dozvoliti neprijatelju pokušaj prodora iz okruženja pravcem Dragaši – Potkonjaci – Jovići – Lički Čitluk. Kao granica lijevo određuje se Begluk – Dolovi, a kao granica desno Šarića Glava – Dragaši – Jovići – Kugići – Pjevač;
- u točki 3. se opisuje zadaća snaga MUP-a RH koji napadna djelovanja izvode desno od 9. gmtbr. s ciljem zauzimanja zaseoka Kugići i Pjevač. Po dostizanju crte Rogića most – Kolarište izvršiti spajanje sa snagama 9. gmtbr., a osvajanjem Pjevečeve drage – Drljići prijeći u obranu. Lijevo od 9. gmtbr. izvodi 111. brigada;
- prema točki 4. „odlučio sam“ uz sudjelovanje sa snagama specijalnih postrojbi MUP-a RH izvršiti napad na neprijateljske snage u širem pojasu Divoselo – Čitluk. Glavnim snagama uz jaku topničku pripremu, brzim napadnim djelovanjem slomiti neprijateljske snage na pravcu Ornice – Čitluk, a pomoćnim snagama na pravcima Jasikovac – Poljari – Ćurini i Vedro polje – Radakovići – Strunići te Podklisa – Kamenjuša. U bližoj zadaći ovladati Rogići – Lički Čitluk – Ornice, a po ovladavanju navedenom crtom izbiti na crtu Palice – Njegovani – Memedovo brdo – Dolovi – Begluk nakon čega prijeći u obranu. Aktivnim djelovanjem s osvojenih dominantnih točaka vezati snage neprijatelja u okruženju. Također ovladati neprijateljskim uporištem na Memedovom brdu. Sa snagama ojačanja (1. satnija 111. mtbr) i dob Gospić i Lovinac organizirati obranu Gospića i zaštitu lijevog boka napada. Pričuva brigade (ojačana 3. mtb) u rejonu Strunići – Vojinovići – Radanovići. ZM u vojarni Eugen Kvaternik, IZM u rejonu Bilaj, a IZM u rejonu Rosulje. Izvršno zapovijedanje sa OC 9. gmtbr (ZM I sektora). Spremnost za napad 09.09.1993. u 04,00, a početak napada u 06,00;
- u točki 5.1. se navodi da je 1. mtb ojačan sa 5 tenkova i 2 BVP i da napadna djelovanja izvodi pravcem Ornice – Čitluk s ciljem uništenja neprijatelja u rejonu Čitluka i Krajnovića, a u sljedećoj fazi crtom Mišćevići – Pavlice – Drljići – Bobići. Za spoj s desnim susjedom odgovoran je zapovjednik 1. mtb a za spoj s lijevim zapovjednik 2. mtb;
- prema točki 5.2. 2. mtb ojačana s 2 tenka i 1 BVP napada pravcem Jasikovac – Poljari – Ćurini – Potkonjaci s ciljem uništenja neprijatelja u rejonu Poljari – Ćurini – Potkonjaci – Dragaši. Za spoj s desnim susjedom odgovoran je zapovjednik 2. mtb, a za spoj s lijevim susjedom zapovjednik okb;
- u točki 5.3. se navodi da 3. mtb ojačana s 2 tenka, 1 BVP i 60 pješaka iz dobo Gospić izvodi napadna djelovanja pravcem Vedro Polje – Radakovići – Vojinovići – Strunići – Divoselo s ciljem ovladavanja rejona Radakovići – Vojinovići – Strunići. Za spoj s lijevim susjedom odgovoran je zapovjednik 3. mtb, a za spoj s desnim susjedom zapovjednik 2. mtb;
- u točki 5.4. se navodi da omb s 2 tenka, 3 BVP, 1 PRAGOM i mehaniziranom satnijom izdvaja iz svog sastava i ojačava 1. mtb s 5 tenkova i 1 BVP, 2. mtb s 2

- tenka i 1 BVP i 3. mtb s 2 tenka i 1 BVP. Za spoj s desnim susjedom odgovoran je zapovjednik omb, a za spoj s lijevim susjedom zapovjednik logističke satnije;
- u točki 5.5. se opisuje zadaća logističke satnije. Za spoj s desnim susjedom odgovoran je zapovjednik omb, a za spoj s lijevim susjedom zapovjednik logističke satnije;
 - u točki 5.6. opisuje se zadaća dobo Lovinac. Za spoj s desnim i lijevim susjedom odgovoran je zapovjednik dobo Lovinac;
 - u točki 5.7. se opisuje zadaća satnije 111. mtbr. Za spojeve su odgovorni zapovjednik dobo Lovinc i 1. mtb;
 - u točki 5.8. se opisuje zadaća dobo Gospić,
 - u točki 5.9. i 5.10. zadaće izvidničke satnije 9. gmtbr i izvidničke satnije ZZP Gospić;
 - u točkama 6.1. – 6.10. se opisuje topništvo za potporu, borbeni raspored topništva za potporu, topništvo za POB, borbeni raspored topništva za POB, zadaće topništva, zadaće topništva za POB, utrošak streljiva, numeracija ciljeva, gotovost topničkih postrojbi i veza. Iz točke 5.7.⁸⁶ je vidljivo da Norac za topništvo za pripremu određuje 4 b/k, za topničku pripremu 0,25 b/k a za topništvo za POB 2 b/k;
 - u točki 7. u kojoj se govori o inženjerijskom osiguranju za izvršenje zadaće 9. gmtbr. iz ZZP Gospić se dodjeljuje 300 kg eksploziva TNT-a, 1000 m detonirajućeg štapina, 200 kom detonirajuće kاپisله br. 8, 200 kom edk 40-60 i 100 m sporogorećeg štapina;
 - u točkama 8., 9. i 10. opisuju se PZO, dužnost čuvanja u tajnosti podataka o tijeku i rezultatima napadnog djelovanja i logističko osiguranje;
 - u točki 11. u kojoj se govori o zapovijedanju, radio veze planirati na posebnim kanalima prema planu veze organa veze.
 - signal za početak napada je „Fata“, za zračnu opasnost „Amadesu“, za RBK opasnost „Žuti“ i za tenkovsku opasnost „Marta“.
 - tijekom trajanja napada dostavljati redovna izvješća svakog sata, a izvanredna odmah.
 - uz Zapovijed se prilažu Zemljovid sa ucrtanom odlukom za napad i Plan veze.
 - dostavna naredba za: ZZP Gospić, OONP i postrojbama.
- Zapovijed od 07.09.1993. o uspostavi kontrolnih punktova za nadzor vojske i civila koju je potpisao II optuženi Mirko Norac, list 2501 spisa (DC-422), izvedena na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3943 spisa:
- zbog ukazane potrebe potpune kontrole kretanja u pojasu odgovornosti 9. gmtbr. u točki 1. određuje se angažiranjem Vojne policije uspostaviti kontrolno-propusne punktove civilnih i vojnih osoba s ciljem da se onemogući nekontrolirani prolaz,
 - u točki 2. određena su tri kontrolno-propusna punkta (KPP),
 - u točki 3. u toku 24 sata na KPP angažirati 4 vojna policajca,
 - u točki 4. zadaci na KPP.
- Zapovijed od 07.09.1993. koju je potpisao zapovjednik akcije Željko Sačić (listovi 5373-5384 spisa) s UKV imenikom za koordinaciju u akciji (list 5385 spisa), izvedeno na glavnoj raspravi 07.04.2008., list 5704 spisa:

⁸⁶ Očita omaška u rednom broju, trebalo bi biti „6.7“.

- sukladno zapovijedi i odobrenju načelnika Sektora SP-a Mladena Markača, a sagledavajući raspored, jačinu i naoružanje neprijateljskih snaga na području Divosela i brdovitog dijela iznad Ličkog Čitluka – Debela Glava, zapovjednik akcije Željko Sačić zapovijeda oslobađanje privremeno okupiranog područja Divosela, Debele Glave i Crnog Vrha,
- u točki 1. navodi se procjena snaga neprijatelja u zoni planiranog djelovanja Specijalne policije;
- u točki 2. navodi se osnovna zadaća snaga SP-a koja se sastoji u oslobađanju sela, Veliki i Mali Kraj te neutralizacija neprijatelja na području Debele Glave, u Jovićima, Krajnovićima, Kugićima, Pjevaćima, Drenovim glavicama;
- u točki 3. opisuje se svrha poduzimanja akcije „Poskok 1“ - „Đep“;
- iz točke 4. je vidljiv način ostvarenja zadaća koji se ostvaruje kroz 4 podsektora „A“, „B“, „C“ i „D“.
- dostavna naredba za: ATJ Lučko te zapovjednicima SJP Karlovac, Rijeka, Varaždin, Kutina, Gospić, Zadar, Pula i Sisak.
- Zapovijed od 07.09.1993. za sprovedbu nadzora i dovođenja u povišeni stupanj bojne spremnosti kojom je određena odgovornost brigadira Primorca i pukovnika Lelasa za dva pravca obrane, a koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, listovi 2497-2500 spisa (DC-46), izvedeno na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3942 spisa:⁸⁷
 - u točki 1. za provedbu nadzora i dovođenja u povišeni stupanj borbene spremnosti postrojbi na bojišnici određuje kao neposredno odgovorni brigadir Primorca Franu (za pojas odgovornosti 133.br i 1/138.br) i pukovnika Lelas Vladimira (za pojas odgovornosti 2/150. br i 3/133. br);
 - u točki 2. se određuje da će zapovjedno mjesto imenovanih biti u Otočcu (133.br) odnosno u Perušiću 3/133.br), počev od 09,00 sati 08.09.1993.,
 - u točkama 3., 4., 5. i 6. određuju zadaće i odgovornost imenovanih časnika.
- Zapovijed od 10.09.1993. o održavanju bojne spremnosti, a koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2563 spisa (DC-42), izvedena na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3944 spisa:
 - potrebno je odmah u tijeku noći izvršiti sve priprema za dovođenje postrojbi u punu bojnu spremnost,
 - zapovjednici svih razina će osobno izvršiti nadzor nad provedenim mjerama na uređenju bojišnice,
 - potrebno je posvetiti pažnju utvrđivanju i zapriježbi te borbi protiv oklopnih sredstava,
 - potrebno je poduzeti utvrđivanje do 3. stupnja upotrebom svih raspoloživih sredstava, upozoriti ljudstvo na opasnost i motivirati za dodatni otpor te uspostaviti sustav motrenja i vatre o svim uočenim promjenama i kretanju neprijatelja izvješćivati Obavještajni odsjek ZZP,
 - uz Zapovijed je priložena Obavještajna informacija, a dostavna naredba je: Sektoru 1, 1/138. br., 133. br., 2/150. br i 3/133. br.

⁸⁷ Na listovima 2497-2498 i na listovima 2499-2500 nalaze se dva primjerka jedne zapovijedi (klasa: 8/93-01/04, ur.broj: 1043-03/1-93-105) koja se razlikuje u broju koji se nalazi u gornjem desnom dijelu tako da prva zapovijed ima broj 02141216, a druga 01560323 i u žigu Ministarstva obrane, Zapovjedništva ZP Gospić pri dnu 1. i 2. stranice koji se nalazi samo na prvoj zapovijedi.

- Zapovijed od 10.09.1993. o upućivanju 20 vojnika vojnih policajaca 71. bVP, a koju je potpisao Mladen Šerić za I optuženog Rahima Ademija (list 2562 spisa), izvedena na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3943 spisa:
 - zadaće će biti precizirane u dogovoru sa zapovjednikom 71. bVP koji osobno treba doći,
 - dostavna naredba za: zapovjedništvo 71. bVP i pismohrana.
- Zapovijed od 10.09.1993. o zabrani samovolje u otvaranju paljbe, koju je za zamjenika zapovjednika brigadira Ademija potpisao Mladen Šerić, list 2557 spisa (DC-353), izvedena na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3943 spisa:
 - zabranjuje se bilo kakva samovolja u otvaranju paljbe iz svih oružja. Paljbu otvarati bez odobrenja samo kad je postrojba izložena neprijateljskom napadu. U ostalim prilikama o otvaranju paljbe osobno odlučuje zapovjednik brigade. Odluku za otvaranje topničke paljbe donositi samo u slučajevima kad paljba može biti učinkovita na uvjete koji moraju biti zastupljeni po načelima uporabe topništva. Svaka paljba mora biti ostvarena uz minimalni utrošak streljiva. Za svaku paljbu zapovjednici brigada moraju osobno podnijeti izvješće u kojem će navesti razlog za otvaranje paljbe, cilj, učinkovitost paljbe i utrošeno streljivo.
 - Dostavna naredba je za: 1/138. br. Križpolje, 138. br. na znanje, 133. br., dob Otočac i dob Korenica.
- Pojašnjenje od 11.09.1993. u vezi zapovijedi – upozorbe od 10.09.1993. o zabrani samovolje u otvaranju paljbe, koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2570 spisa (DC-136), izvedena na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3944 spisa:
 - zapovjednici brigada mogu bez odobrenja otvoriti paljbu po rentabilnim ciljevima kao što su kolone neprijateljskih vozila, grupiranje neprijateljskih vojnika, paljbeni položaj topništva i sl.,
 - upozorba je imala cilj da se spriječi prevelik, nekontrolirani utrošak streljiva i otvaranje neučinkovite paljbe po ciljevima koji se ne mogu vidjeti iz promatračnica,
 - dostavna naredba je za: 138. br i 133. br.
- Zapovijed od 11.09.1993. kojom se 138. brigada HV podčinjuje zapovjedništvu OG-1, listovi 2567-2568 spisa (DC-367), izvedeno na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3944 spisa:
 - odmah tijekom 12.09.1993. snage 138. br HV-a operativno prepočiniti Zapovjedništvu OG-1 i staviti pod izravno zapovijedanje Zapovjedniku OG-1, koji će osigurati logističku i svu drugu potporu.
 - iz ZZP Gospić u OG-1 uputiti Načelnika Stožera ZP Gospić koji će osobno sa Zapovjedništvom OG-1 usuglasiti sva pitanja glede prepočinjavanja 138. br HV i preuzimanja crte bojišnice,
 - zapovjednik OG-1 tijekom 12.09.1993. će pripremiti konkretnu zadaću 138. br. HV-a i s istom upoznati zapovjednika 138. br. HV-a te osigurati punu pomoć, nadzor i potporu da se zadaća u cijelosti izvrši,
 - prihvat, upoznavanje sa zadaćom te rješavanje svih pitanja osiguranja, potpore, ojačavanja snage i dr. Zapovjedništvo OG-1 rješavati će izravno sa GSHV i u okviru svojih nadležnosti,
 - za provođenje ove zapovijedi odgovoran je zamjenik zapovjednika ZP Gospić i zapovjednika OG-1,

- u potpisu Zapovijedi stoji: načelnik general zbora Janko Bobetko, v.r. (nije potpisano).
- Naputak o postupanju s leševima neprijatelja i zdravstvenoj kontroli vode od 12.09.1993., koju je za zamjenika zapovjednika brigadira Ademija potpisao Mladen Šerić list 2575 i 2576 spisa (DC-44), izvedeno na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3944 spisa:
 - u točki 1. se navodi da je potrebno ukloniti leševe neprijatelja. Identifikaciju leševa izvršiti će specijalista sudske medicine Medicinskog fakulteta u Rijeci, opisuje se prikupljanje i ukop leševa te da je popis leševa potrebno dostaviti Crvenom križu i časniku za vezu sa UNPROFOR-om,
 - u točki 2. se opisuje zdravstvena kontrola vode,
 - dostavna naredba je za: 9. gmtbr., Medicinskom fakultetu Rijeka, ZZZZ Rijeka, spisohrani i načelniku inž. ZP Gospić.
- Zapovijed od 12.09.1993. o formiranju pokretne skupine za zapriježbu, koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2573 spisa (DC-489), izvedena na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3944 spisa:
 - da se pokretna skupina iz sastava 111. brigade odmah pridodaje postrojbi SP,
 - zapovjednik skupine sa svojim ljudstvom i MTS se treba javiti zapovjedniku bjelovarske postrojbe SP gospodinu Hamdiji u Drljićima.
 - zapovjednik PZS-a će zadaće dobiti od imenovanog zapovjednika. Pravac kretanja je Gospić – Bilaj – Ornice – Čitluk – Drljići. Po izvršenju zadaće PZS se vraća u matičnu jedinicu,
 - dostavna naredba je za: NI/ZZP, 111. br, Zapovjedništvu SP i u pismohranu.
- Zapovijed od 12.09.1993. o nenapadanju u velikim gradovima koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2571-2572, izvedeno na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3944 spisa:
 - izdana na temelju zapovijedi NGHSV
 - u narednih 48 sati prekinuti otvaranje paljbe po velikim gradovima,
 - dostavna naredba za: 1/138. br Križpolje, 133. br, 150. br, 3/133. br, 9. gmtbr, dob Gospić, dob Lovinac, dob Otočac, tb (zaokruženo) 130 mm i u pismohranu.
- Zapovijed od 14.09.1993. o razgraničenju crte koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2578 spisa (DC-369), izvedena na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3944 spisa:
 - zapovijeda se reguliranje pojasa odgovornosti na način da će 9. gmtbr. od MUP-a preuzeti položaje na crti obrane u zaseoku Drljići i jugozapadno do kote 599 isključno. Počevši od navedene kote počinje pojas odgovornosti postrojbi SP MUP-a RH. Preuzimanje položaja izvršiti 16.09.1993. u 08,00 sati.
- Zapovijed od 16.09.1993. o rasformiranju Sektora I koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2595 i list 2596 spisa, izvedeno na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3945 spisa:
 - nakon završetka operacije „Dep-93“ i povlačenja hrvatskih snaga sa oslobođenog prostora, zbog nepostojanja potrebe za Sektorom 1, zapovijeda se izvršenje rasformiranja Sektora 1 koji je formiran po Zapovijedi od 06.09.1993.,
 - u točki 2. se navodi da će zapovjedništvo 9. gmtbr. do daljnjega zadržati IZM u Bilaju koje će se ukinuti po prestanku potrebe za postojanjem istog a o čemu se treba obavijestiti OC/ZZP.

- dostavna naredba je za: Sektoru – 1 i pismohrani.
- Zapovijed o početku povlačenja i dinamici povlačenja od 16.09.1993. koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2584-2585 spisa (DC-416) (ista Zapovijed i na listovima 2586-2587 spisa i 2588-2589 spisa), izvedeno na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3944 spisa:
 - u točki 1. se zapovijeda da 16. rujna 1993. u 13.00 sati treba otpočeti povlačenja hrvatskih snaga s novoformirane crte obrane Begluk – Drljići. Tijekom dana povlačiti se treba po dubini do crte Ornice – Čitluk,
 - u točki 2. opisuje se dinamika povlačenja prema kojoj se u 13.00 sati počinju povlačiti snage 9. gmtbr. Nakon zaposjedanja dogovorenih punktova počinju se povlačiti sve preostale snage 9. gmtbr. s pridodanim postrojbama i SP. Dinamiku povlačenja ovih snaga preciznije će odrediti zapovjedništvo Sektora I,
 - u točki 3. se navodi da će u tijeku povlačenja snage HV-a biti u neposrednom kontaktu s pripadnicima snaga UN-a pa da treba osigurati korektan odnos prema njima. Vojnicima to treba objasniti i pripremiti ih kako ne bi došlo do neželjenih incidenata,
 - u točki 4. stoji da će daljnji tijek povlačenja biti reguliran novom zapovijedi nakon postizanja dogovora.
- dostavna naredba je za: Sektor – 1 i pismohrani.
- Zapovijed o povlačenju specijalne policije od 16.09.1993. koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2593 spisa (DC-371), izloženo na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3945 spisa:
 - na temelju mirovnog sporazuma koji je potpisala Vlada RH, zapovijeda se povlačenje hrvatskih snaga dana 16. rujna 1993. u 13,00 sati s novoformirane crte obrane,
 - u točki 2., snage SP-a povlače se s crte na ranije pozicije uzduž crte Bukova Glava – Rizvanuša. Istovremeno je potrebno započeti s povlačenjem topništva iz rejonu Pjevač u pojas Rizvanuše.
 - u točki 3. stoji da će se naše snage naći u neposrednom kontaktu s pripadnicima snaga UN-a pa treba osigurati korektan odnos prema njima. Pripadnicima SP-a MUP-a treba to objasniti i pripremiti ih kako ne bi došlo do neželjenih incidenata.
- dostavna naredba je za: Zapovjedništvo SP i pismohrani.
- Zapovijed od 16.09.1993. o nastavku povlačenja za 17.09.1993. koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, list 2597-2598 (DC-428), ista zapovijed i na listu 2599-2560 (DC-373) te na listu 2601-2602 (DC-55),⁸⁸ izvedeno na glavnoj raspravi 10.07.2007., list 3945 spisa:
 - u cilju daljeg sprovođenja odredbi iz mirovnog sporazuma u točki 1. navedeno je da tijekom 17.09.1993. treba nastaviti s povlačenjem naših snaga,
 - u točki 2. određuje se dinamika povlačenja za postrojbe 9. gmtbr. i pridate kao i postrojbe SP,
 - u točki 3. kontrolno propisni punkt koji trenutno drže 3 pripadnika MUP-a RH ojačati preko noći s desetinom iz 9. gmtbr.,
 - u točki 5. planski pristupiti odmoru ljudstva,

⁸⁸ Na ovom primjerku zapovijedi je desno gore rukom napisan tekst: „Sada prvi puta vidio ovaj dokument! Zgb.8.5.2002. Željko Sačić“.

- u točki 6. nakon izvršenja zapovjedi poslati izvješće,
- dostavna naredba je za: 9. gmtbr., SP i pismohrana.
- Ratni dnevnik OC zapovjedništva ZP Gospić od 18.03.1993. do 31.10.1993.⁸⁹
 - 09.09.1993.
 - 07,11 – brigadir Ademi – za 111. brigadu za Ardića 10 komada po Korenici i da javi kad to izvrši.
 - 07,14 – Domazet za Mezića – četnici i dalje djeluju po Gospiću – mi poštujemo primirje, a oni četnici i dalje djeluju.
 - 07,23 – 133. brigada – neprijatelj tuče po Ramljanima oko škole i crkve traži odobrenje da odgovore – odobrio Domazet
 - 07,25 – Norac je izvijestio da sve ide po planu
 - 07,47 – brigadir Ademi za 111. brigadu – još 10 komada po Korenici
 - 07,56 – Ademi za IZM Zadar – odradite 10 granata po Gračacu
 - 07,56 – PLIN 577 za Mezića – ne poštuje se četnički prijedlog jer oni i dalje djeluju po Gospiću i po Otočcu – to prenesite kao prosvjed UN – admiral Domazet dao zapovijed za prosvjed
 - 08,14 – Domazet za Mezića – četnici i dalje djeluju po Gospiću – mi poštujemo primirje, a oni četnici i dalje djeluju
 - 08,28 – 133. brigada Otočac – četnici tuku po Crnom vrhu to su položaji lijevog susjeda 138. brigade – tražio odobrenje da odgovore – ODOBRENO, ali da pomalo odgovaraju i da topništvo imaju pod kontrolom – ali da odgovore – brigadir Ademi i Domazet odobrili
 - 09,20 – Domazet za 9. gmtbr. – za sada više ne djelovati po Udbini – preneseno načelniku topništva 9. gmtbr.
 - 09,26 – Domazet za Mezića – najenergičnije protestiramo – zbog topničke vatre po Gospiću – ukoliko ne prestane za 5' energično ćemo uzvratiti
 - 09,28 – Domazet za 111. brigadu i 9. gmtbr. – priprema 10 za Korenicu i 10 komada za Udbinu
 - 09,30 – Domazet za Zadar – pripremiti 10 za Gračac
 - 10,00 – PLIN 577 (a. Domazet) – brigadir Mezić da prenese četnicima zbog paljbe po GSP i Otočcu čekamo prekid za 5' inače ćemo uzvratiti
 - 10,30 – Plin 577 za Mezića – ima već 1h 30' da smo mi prekinuli topničkog djelovanje, a četnici i dalje djeluju po Gospiću
 - 11,02 – Meziću – Domazet – obzirom da se otvara vatra po Gospiću mi smo prisiljeni djelovati po četnicima 10 po KORENICI i 10 po UDBINI – Zrile izdata zapovijed 111. brigadi – odmah 10 komada – 9. gmtbr. – 5 po gradu 5 po zračnoj luci
 - 11,23 – Domazet za NGSHV – izvršen naredni zadatak, počinjemo ukopavanje, učvršćivanje linije, detaljno čišćenje terena. Za sada imamo 2 mrtva i 24 ranjena od toga 6 teže ranjenih. Zarobljeno je 1 OTM i 1 tenk. Neprijatelj je proglasio opću mobilizaciju, i totalno je rasulo kod njih
 - 11,28 – Meziću ad. Domazet – prihvaćamo primirje u 12,00 sati, ako se slučajno prekine, mi ćemo 3 puta više odgovoriti na to

⁸⁹ Listovi 2669-2881 spisa, ukratko usmeno izloženo na glavnoj raspravi 12.07.2007. (list 3953 spisa).

- 12,00 – EKTRAN-577 – što ima novo? – ad. Domazet – malo se pucketa mi malo više oni manje - OK
- 12,10 – ad. Domazet za Mezića – četnici nisu prestali djelovati imaju još 5' rok da prekinu, ako ne prekinu mi ćemo odgovoriti 3 puta jače
- 12,19 – Ademi izvješćuje da Gospićani idu u pomoć Norcu
- 12,25 – PLIN 577 111 br. – da li je sve ok – jeste – provjerit će i javit će da li je u redu
- 13,25 – puk. Norac došao u OC- preostalo je još Strunjići – ljuti se što su ga domobrani tamo zajebali i povukli se, i što MUP nije došao na vrijeme na točke susreta s njegovim snagama. Adm. Domazet mu izdao zadaću da odvoji snage za Struniće i da ih sustavno tuče sa MB 60 m, da ne ulazi unutra jer to nije sada problem, problem je dolje niže
- 14,26 – 9. gmtbr. – zaposjednut POP i s 130 mm može tući Medak – zapovijed od a. Domazeta za Agima
- 15,30 – a. Domazet NGSHV – zadaća je izvršena, bio je manji pokušaj protuudara tenkovima, protuoklopni odred je na mjestu na glavnom pravcu zaustavljeni su tenkovi, zadaća je izvršena. Organiziraju odsutnu obranu Medka, dovlače snage sa svih strana, sada počinjemo s ukopavanjem
- 17,25 – brigadir Mezić – Večeras između 19-20 sati trebalo bi biti razmijenjeno 10 naših građana sa PIT, a sutra 4 osobe. Predlaže da se svi razmijene sutra. Odobrio admiral Domazet
- 17,50 – PLIN 577 – dostavljeno kratko izvanredno izvješće u OC GSHV za Načelnika stožera. Sadržaj u izvješćima.

11.09.1993.

- 14,40 – brig. Ademi – Ispaliti po Korenici 10 komada + 5 komada po Udbini – usmeno – zapovjedbno 111. i 9. brigadi
- 14,50 – Načelnik za logistiku – streljivo iz Zagreba stiglo u 12,20 sati – obaviješten je EKTRAN – GLAVNI STOŽER 12.07.07. (upisao predsjednik vijeća).

12.09.1993.

- 11,55 – PLIN-577 – Zvao general Bobetko da mu se javi brigadir Ademi. Nismo pronašli Ademija – nije se javio do 12,07 – u 12,15 pronašli, saznali smo da je Ademi na osmatračnici u Pocrnićima.
- 13,35 – brig. Ademi – sljedećih 48 sati ne smijemo odgovarati paljbom po četničkim gradovima, jedino ako je izravni napadaj na naše položaje onda se možemo braniti. Operativci da napišu zapovijed i o tome upoznaju sve postrojbe. Ovo je primljeno telefonom od NGSHV – osobno – pukovnik Šerić – prihvaćena zapovijed za sve postrojbe.

13.09.1993.

- 13,20 – PLIN 577 – OC posjetio ministar Jarnjak

14.09.1993.

- 10,30 – brig. Ademi – brojno stanje postrojbi, broj mrtvih s pojedinačnim podacima, broj ranjenih s pojedinačnim podacima – usmeno – 9. gmtbr., 133. br., 3/133. br., 150. br., 111. br. – u 20,45 podsjetio sam sve postrojbe osim 150. brigade da dostave brojno stanje (potpis nečitak)

15.09.1993.

- 08,30 – časnik za vezu s UN – kanadska satnija hoće ići iz Medka u Sitnik – da vide što se tamo događa – telefon – brig. Ademi odgovorio da se ne može odgovarati, ne mogu ići.
- 11,10 – brig. Ademi – upućen materijal od UNPROFOR-a za NGSHV – faxom na broj 041/452-279
- 14,58 – brig. Ademi za časnika za vezu s UN – neka se četnici udalje 1 km od kolone UNPROFOR-a inače ćemo otvoriti paljbu
- 17,20 – PLIN-577 – Na OC stigli gen. Stipetić, kbb. Domazet, brig. Krpina – očigledno

16.09.1993.

- 09,45 – brig. Ademi – navodno se otvara paljba kod Sitnika i Zrnica – zabraniti otvaranje paljbe! – telefon – preneseno 9. gmtbr.
- 10,00 – brig. Ademi – traži da načelnik PU Gospić pošalje policajce na oslobođeni teritorij radi reguliranja ... - telefon – preneseno nač. PU Gospić
- 22,40 – Ademi – da zovem UNPROFOR i kažem im da ne čine gluposti po Gospiću i okolici – obaviješten časnik za vezu Sanjin u 22,42
- 22,47 – Štimac nač. PU Gs – u Čitluku 4 transp. puna naše vojske krenuli u pravcu Divosela. Boji se ekscesa. – odmah obavještavam:
 - 1. g. Ademi
 - 2. Šerić puk.
 - u 22,53 → 3. „9“ br. službujućeg časnika – provjerit će i javiti nam
- 22,52 – EKRAN – traži Ademija – dao sam im telefonski broj 53-73
- 22,58 – dež. časnik „9“-te – pita, kakva su to bila vozila. Provjerit će kod VP koje je tamo na punktu i javiti nam.
- 23,14 – Štimac – 1 kamion i 2 trans. nisu htjeli stati u centru Čitluka, već su produžili u pravcu Divosela.
- 23,18 – dež. časnik „9“-te – ne zna ništa o tome (r.kr.3859).
- 23,18 – dež. časnik „9“-te – ne zna još uvijek ništa
- (bez oznake vremena) – Ademi – neka zovem opet sve i Sanjina, „9“ br.
- 23,50 – Sanjin – iz Brinja prema Ribniku franc. puk. kom. komnd. batalj. 1 kamion, 2 transp. isti od šefa tima promatr. UNMO GS. Prenio sve g. Ademiju. Kažu neka zovem dežurnog tima.

17.09.1993.

- 13,12 – kbb. Domazet – Hitnu pomoć uputiti – u s. Poljari – kod Klise, UNPROFOR naišao na minu – primio brig. Maglica, obaviještena MC Gospić, puk. Marko Jagetić.
- 20,00 – INDIJA – Unproforci pucaju snajperom po našim položajima, mrcilište tt 5687 – Mezić, Ademi (upućen prosvjed UNPROFOR-u)

18.09.1993.

- 11,10 – brig. Ademi – dajte punu pozornost 3/133 br. i 150 br. Izvršeno.
- 13,50 – brig. Ademi – javiti UNMO Gospić da kanadski bataljun ne preuzima ništa nasilno – telefonom – javljeno UNMO Gospić, brigadir Mezić izašao na teren.
- 14,45 – brigadir Ademi – Sanjin da se žurno javi osobno u Gospić – ne javlja se na svom broju, javljeno 72-224 idu ga tražiti.

- 15,10 – Otočac – Sanjin nije pronađen – telefon – izvješten Ademi, zadatak je trajan.
- Izvješće Bogdana Celinića od 29.09.1993. povodom obnašanja zadaća u operaciji „Džep 93“, list 2220-2221 spisa, izvedeno na glavnoj raspravi 11.07.2007., list 3952 spisa:
 - 07.09.1993. (Bogdan Celinić je) određen za koordinatora pri IZM-u 9. gmtbr. HV-a. Njegova zadaća se tijekom akcije „Džep 93“ sastojala u koordinaciji snaga HV-a i SP,
 - 09.09.1993. od 10,00 sati do 17,00 sati koordinirao je spajanje jedinica HV-a i SP kako ne bi došlo do neželjenih posljedica. Tijekom dana je domobranska bojna HV-a naišla na jak neprijateljski otpor u Strunićima, pa je Celinić, na traženje Mirka Norca, izvijestio zapovjednika skupnih snaga SP te zamolio da SP pruže pomoć pripadnicima HV-a što je i učinjeno. Tijekom čitavog popodneva navedenog dana je vršeno spajanje snaga koordinirajući i spajajući zapovjednike podsektora SP sa zapovjednicima postrojbi HV-a. Tijekom noći 09./10.09.1993. na traženje zapovjednika SJP prenosio je točke na karti koje su artiljerijske jedinice HV-a pokrivala raketno-topničkom vatrom,
 - 10.09.1993. i 11.09.1993. neprijateljska vojska je pokušavala pješadijski protuudar prema postrojbama SP pa su koordinirali raketno – topničku paljbu po neprijatelju i njihovim položajima,
 - do završetka akcije „Džep 93“ tražili su pomoć inženjerijske jedinice HV-a koju su i dobili,
 - u izvješću je istaknuo da je suradnja između postrojbi SP-a i jedinica HV-a bila na zavidnom nivou te da nijedno traženje pomoći s bilo koje strane nije bilo odbijeno. O svim zadaćama i radu tijekom akcije upoznat je zapovjednik skupnih snaga SJP-a MUP-a, načelnik Odjela za borbu protiv terorizma gospodin Željko Sačić,
 - u izvješću govori se o „našim snagama“ (snage SP) i snagama HV-a,
 - izvješće je upućeno načelniku Sektora SP gospodinu Mladenu Markaču.
- dokument „Sigurnosna prosudba akcije Džep '93“, Klasa: 804-01/93-01/03, Ur. broj: 3178-21-93-04-4, od 28. rujna 1993. na listovima 4551-4553 spisa (dana 10.10.2007., list 4545 spisa)
- dokument „Analiza akcije Džep“, sačinjena od Sigurnosno informativne službe Rijeka od 21. listopada 1993. na listovima 4548-4550 spisa (dana 10.10.2007., list 4544 spisa),
- dio knjige generala Janka Bobetka „Sve moje bitke“ koji se odnosi na akciju „Džep 93“ na stranici 378-384, preslike na stranicama 4681-4687 spisa istovjetne izvorniku knjige izdane u Zagrebu, 1996., sa naznakom „Zagreb, 1996.g.“ (dana 18.01.2008., list 5135 spisa),
- dokument „Kronologija događanja Džep '93“ na listovima 3594-3602 spisa (dana 03.09.2007. list 4363 spisa).

8.2.1. Ocjena vjerodostojnosti iskaza svjedoka

U odnosu na zapovijedanje operacijom „Džep '93“ Sud je prihvatio iskaze svjedoka Franje Feldija, Zlatka Rogulja, Vladimira Lelasa, Mladena Šerića, Petra Stipetića i Zdravka Vladanovića. Za utvrđivanje usmjeravajućih okolnosti u odnosu na zapovijedanje odlučni su iskazi svjedoka Joze Nenadića, Milana Kosovića, Marine Rukavina, Mate Laušića te djelomično Marka Jagetića. Svi ti svjedoci su o navedenim okolnostima iskazivali jasno,

određeno i precizno, na temelju neposrednih saznanja i o okolnostima koje im predstavljaju tada svakodnevno obavljanje dužnosti. Svjedok Feldi je bio vršitelj dužnosti pomoćnika načelnika HV-a za borbeni sektor (u GSHV), svjedok Petar Stipetić je bio zapovjednik ZP Zagreb, svjedok Vladanović je bio pravni savjetnik u kabinetu NGSHV, svjedok Rogulj je bio načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić, svjedok Lelas je bio načelnik pješaštva ZP Gospić, a svjedok Šerić je bio pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić. Svjedok Nenadić je tada bio načelnik inženjerije ZP Gospić, svjedok Kosović je bio tada zapovjednik domobranske bojne Gospić, svjedokinja Rukavina je bila savjetnica zapovjednika 9. gmtbr. za pravne poslove, svjedok Laušić je bio načelnik Uprave Vojne policije, a svjedok Jagetić je bio zadužen za sanitet u ZP Gospić. O odlučnim i usmjeravajućim okolnostima oni iskazuju s različitih pozicija u odnosu na nadređenost (GSHV, Uprava Vojne policije, dva ZP; Gospić i Zagreb te 9 gmtbr.), a njihovi iskazi se međusobno podudaraju i nadopunjuju dajući logičnu sliku stvarnog stanja zapovijedanja. Uz to, njihovi iskazi su sukladni s drugim izvedenim dokazima, poglavito izvedenoj dokumentaciji u odnosu na zapovijedanje.

Tako svjedoci Feldi, Stipetić, Vladanović i Rogulj navode da je operaciju „Džep '93“ zapovjedio general Janko Bobetko, NGSHV. Svjedok Vladanović navodi da mu je Bobetko rekao da je on (Bobetko) mozak operacije. Svjedok Rogulj u tom dijelu potvrđuje iskaz I optuženog Rahima Ademija koji je naveo da je njemu (Ademiju) Bobetko odredio da se provede operacija. Da je operaciju zapovjedio general Janko Bobetko potvrđuju i navodi iz njegove knjige „Sve moje bitke“ (str. 378 i 379, list 4681 i 4682 spisa) u kojima stoji „Opredijelio sam se upravo za varijantu koja je u operaciji provedena.“ te „Odluku koju sam prihvatio i donio glasila je...“.

Nije sporno da je NGSHV nadređen zapovjedniku ZP. To proizlazi iz iskaza svih svjedoka koji su na tu okolnost iskazivali (Stipetić, Feldi), ali i iz iskaza svjedoka Domazeta koji je, osim toga da je NGSHV nadređen zapovjedniku ZP, naveo i da je odluku za operaciju donio general Bobetko i da je odobrio plan operacije.

O ulozi generala Janka Bobetka iskazuje i svjedokinja Marina Rukavina (tada savjetnica zapovjednika 9. gmtbr. za pravne poslove). O dolasku generala Bobetka četiri ili pet dana prije operacije u zapovjedništvo 9. gmtbr. ona iskazuje vrlo sigurno i određeno, s detaljima koji joj očito mogu biti poznati zbog neposrednosti. Navela je da se Bobetko obratio zapovjednim tonom u odnosu na 9. gmtbr. i da je govorio u prvom licu jednine, primjerice: „ja vam zapovijedam“, „vi morate“ i tome slično. Ova okolnost potvrđuju navode svjedoka o tome da je Bobetko zapovjedio operaciju. Također je prihvatljiv i iskaz svjedokinje u odnosu na zapovijedanje SP-om jer je sukladan ispitanim svjedocima (Sačić, Tomljenović, Primorac, Feldi, Hečimović, Rogulj).

Nadalje, svjedoci Franjo Feldi i Zlatko Rogulj navode da je u OC operacije u Gospiću, a za vrijeme operacije, bio kapetan bojnog broda Davor Domazet Lošo kao izaslanik NGSHV (tada na položaju načelnika uprave GSHV). U takvoj situaciji izaslanik NGSHV je ovlašten izdavati zapovijedi i po rangu je pozicioniran iznad zapovjednika ZP. To proizlazi iz iskaza svjedoka Rogulja, Stipetića, Feldija i Šerića. U tom smislu iskazuje i I optuženi Rahim Ademi, a i II optuženi Mirko Norac koji navodi da izaslanik iz GSHV apsolutno može zapovijedati.⁹⁰ Doduše, II optuženik to navodi u kontekstu uloge Petra Stipetića kao izaslanika NGSHV ovlaštenog za zapovijedanje povlačenja snaga HV iz Medačkog džepa nakon operacije, ali uloga i ovlasti izaslanika NGSHV vrijede bez obzira na to o kojoj vojnoj aktivnosti na određenom području se radi (izvršenje napadne

⁹⁰ Prijepis ispitivanja II optuženog Mirka Norca, str. 21 od 55.

operacije ili izvršenje povlačenja). Odlučno je da NGSHV prenosi na svog izaslanika ovlasti zapovijedanja, a o čemu iskazuju navedene osobe.

O korištenju zapovjednih ovlasti podudarno iskazuju svjedoci Feldi, Lelas, Šerić, Rogulj i Jagetić. Tako svjedok Feldi navodi da je Domazet zapovijedao i izvan Sektora I pa i izvan ZP, a o tome postoje podaci i u Ratnom dnevniku (što će biti analizirano kasnije). Svjedok Lelas navodi da su mu zapovjednici 150. brigade i 3/113. brigade rekli da su primili nekoliko zapovijedi od Domazeta i da je Domazet *de facto* vodio akciju, a svjedok Šerić navodi da je Domazet zapovijedao cijelom akcijom i da je naložio sastavljanje jedne zapovijedi koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi. Svjedok Rogulj i Šerić navode da su izvješća o tijeku operacije prvo dolazila Domazetu, a što ukazuje na korištenje zapovjednih ovlasti izaslanika NGSHV. Svjedok Jagetić je naveo da je Domazet vrlo autoritativno izdao zapovijedi za djelovanje artiljerije na Gračac, Udbinu i Korenicu, kao i za prekid granatiranja. O korištenju zapovjednih ovlasti svjedoka Domazeta kao izaslanika NGSHV iskazuje i svjedok Feldi u dijelu gdje navodi da je Domazet izravno komunicirao s časnikom za vezu Mezićem⁹¹, a bilo bi normalno da je Mezić izravno komunicirao s I optuženim Rahimom Ademijem ili s II optuženim Mirkom Norcem.

Nadalje, o korištenju zapovjednih ovlasti izaslanika NGSHV u operaciji „Džep '93“ ukazuje i okolnost vezana uz podnošenja raščlambe operacije GSHV. Naime, svjedoci Feldi i Laušić suglasno navode da je uobičajeno da raščlambu operacije radi zapovjednik operacije. Nije sporno da je raščlambu operacije „Džep '93“ u GSHV radio svjedok Domazet. To navode svjedoci Feldi i Laušić, a potvrđuje i sam svjedok Domazet, koji, doduše, tvrdi da je to napravio s doktrinarnog aspekta, a ne kao (izaslanik) zapovjednika operacije. Za utvrđivanje odlučnih okolnosti u odnosu na zapovijedanje, usmjeravajuće su činjenice da je analizu (raščlambu) operacije na sastanku u GSHV podnio svjedok Domazet, a da I optuženi Rahim Ademi tom prilikom nije uopće bio na sastanku u GSHV, a što je razvidno iz iskaza svjedoka Feldija, Laušića i Domazeta.

Dodatna usmjeravajuća okolnost u odnosu na zapovijedanje operacijom „Džep '93“ je okupljanje učesnika operacije u hotelu „Velebno“ 20.09.1993. O tome iskazuju svjedoci Jozo Nenadić, Milan Kosović, Mladen Šerić, Zdravko Vladanović. Njihovi iskazi su jasni i određeni, a navodi im se podudaraju i nadopunjuju. Tako svjedok Kosović navodi da je tom prilikom general Bobetko pohvalio zapovjednika akcije – Norca, a svjedok Nenadić je naveo da kad je Ademi uzeo riječ, Bobetko mu je rekao: „Ti sjedni, ti nemaš ništa s tim“. Svjedok Šerić je naveo da je Bobetko pohvalio Markača i Norca. Svjedok Vladanović nije prisustvovao okupljanju u hotelu „Velebno“, ali je čuo da se naglasak stavljao na Markača i Norca, a o Ademijevoj ulozi se pričalo kao nevažnoj. Iako svjedok Vladanović nije neposredni učesnik okupljanja u hotelu „Velebno“ već o tome iskazuje po čuvenju, njegova saznanja su važna s obzirom na to koju je poziciju u to doba obnašao (pravni savjetnik u kabinetu NGSHV). U toj poziciji bio je svakodnevno u kontaktu ne samo s NGSHV, već i s mnogim časnicima koji su dolazili kod NGSHV. Zato njegov iskaz kada prenosi takva saznanja nije prenošenje bezazlenih svakodnevnih ogovaranja, već iznošenje službenih i poluslužbenih informacija koje su mu bile dostupne u okviru obavljanja njegovih dužnosti u instituciji (GSHV).

O još jednoj usmjeravajućoj okolnosti u odnosu na zapovijedanje iskazuju svjedoci Mihael Brlečić (načelnik pješaštva u GSHV), Izidor Češnjaj (zapovjednik ZP Gospić na bolovanju u vrijeme operacije „Džep '93“) te Jozo Nenadić. Svjedok Brlečić načelno

⁹¹ „Brigadir Mezić više nije živ“ (iskaz svjedoka Zlatka Rogulja, list 4558 spisa). „Brigadir Mezić je kasnije umro“ (iskaz svjedokinje Marine Rukavine, list 5775 spisa).

iskazuje o tome da su postojale izravne zapovijedi od NGSHV, a svjedok Češnjaj potvrđuje taj navod uz okolnost da je NGSHV neke zapovjedi izravno upućivao II optuženom Mirku Norcu. Svjedok Nenadić je naveo da je NGSHV izravno komunicirao s izvršiocima na terenu u akciji „Maslenica“ i „Bljesak“ zaobilazeći ZP. Iskazi ovih svjedoka međusobno se podudaraju i nadopunju, a logički se povezuju s prethodnom okolnosti o nevažnoj ulozi I optuženog Rahima Ademija u operaciji „Džep '93“.

Svjedoci Thomas James Calvin (zapovjedni časnik kanadskog bataljuna u sastavu UNPROFOR-a), Vagn Ove Moebjerg Nielsen (civilna policija UN-a) i Marko Jagetić u odnosu na zapovijedanje iznose svoje dojmove i pretpostavke. Svjedok Calvin navodi da mu se u jednom trenutku učinilo da I optuženi Rahim Ademi nije najviši časnik u zapovjednom lancu i da je izgledalo kao da on o važnim stvarima nekog izvješćuje. Svjedok Nielsen navodi da je I optuženik bio predstavljen kao zapovjednik snaga na terenu iako ga on nije vidio da zapovijeda. Dodao je da mu nije bila jasna uloga I optuženika i da je izgledalo kao da ne razumije što se dešava i kao da nema autoritet. Okolnosti o kojima ovi svjedoci iskazuju odnose se na ono što im je poznato u odnosu na povlačenje HV nakon operacije „Džep '93“, dakle od 16.09.1993., a povlačenjem je zapovijedao general Petar Stipetić kao izaslanik NGSHV (svjedok Stipetić to potvrđuje). S tim u svezi njihovi iskazi nisu odlučni u odnosu na zapovijedanje operacijom „Džep '93“, već su usmjeravajući u odnosu na povlačenje, a prve aktivnosti vezane uz povlačenje su počele 15.09.1993. približavanjem kanadskog bataljuna UNPROFOR-a, a povlačenje HV izvršeno je 16. i 17.09.1993. Navedeni dojmovi sami za sebe nisu dostatni za utvrđivanje odlučnih okolnosti, ali u ovoj situaciju se podudaraju s ranije navedenim iskazima prema kojima izaslanik NGSHV u ZP preuzima ovlasti zapovijedanja u ZP.

Svjedok Jagetić iznosi pretpostavku da je bilo jasno da će akcijom zapovijedati I optuženi Rahim Ademi te je objasnio da je to zaključio po tome što je Ademi bio zapovjednik ZP. Uz nespornu činjenicu da je I optuženik bio zamjenik zapovjednika ZP (a ne zapovjednik ZP), očito je riječ o svjedokovoj pretpostavci o zapovijedanju koja se temelji na vojnom položaju I optuženika u ZP. Iako takva pretpostavka logično može biti ispravna jer je razumljivo da u ZP zapovijeda zapovjednik ZP ili osoba koja ga zamjenjuje, ona ne odražava pravo stanje stvari imajući na umu iskaze svjedoka koji opisuju tko je zapovjedio operacijom i ulogu izaslanika NGSHV u OC tijekom operacije (korištenje zapovjednih ovlasti, usmjeravajuće okolnosti).

Svjedoci Mile Milković (zapovjednik protuoklopnog voda domobranske bojne Gospić) i Miodrag Hečimović (zapovjednik 3. bojne 9. gmtbr.) iskazivali su u odnosu na usmjeravajuću okolnost vezanu uz zapovijedanje – okupljanje u hotelu „Velebno“ nakon operacije. Obojica se suglasno sjećaju da je NGSHV održao govor. Svjedok Milković se ne sjeća da je II optuženi Mirko Norac išta govorio niti je li tamo bio I optuženi Rahim Ademi, a svjedok Hečimović navodi samo da su I i II optuženik bili prisutni. Izostavljanje znakovitih detalja o kojima iskazuju svjedoci Kosović, Šerić i poglavito Nenadić, upućuje na selektivno dosjećanje svjedoka Milkovića i Hečimovića koje nije uvjerljivo i ne može biti temelj za utvrđivanje važnih okolnosti. U odnosu na SP iskaz svjedoka Hečimovića da ne zna tko je zapovijedao SP-om i da nije čuo da bi Norac izdao ijednu zapovijed SP, valja naglasiti da je isti dan o onome što je svjedoku poznato iz neposrednog opažanja. Ti navodi sukladni su provedenim dokazima (svjedoci Sačić, Linić, Šebrek, Brajković) i stoga ih je Sud prihvatio kao vjerodostojne.

Iskaz svjedoka Davora Domazeta Loše prema kojem je zapovjednik operacije „Džep '93“ bio Ademi, na idućoj razini Norac paralelno s Markačem, a da je Ademi zapovijedao i SP te da ne zna da je bio formiran Sektor I, a da je njegova uloga bila isključivo

obavještajna i neobvezatnog te sugestivno karaktera Sud nije prihvatio. Takav iskaz suprotan je iskazima Feldija, Lelasa, Šerića, Rogulja i Jagetića koji iskazuju o korištenju zapovjednih ovlasti svjedoka Domazeta kao izaslanika NGSHV. Neuvjerljivost je razvidna ako se usporedi svjedokov iskaz da su njegove sugestije bile neobvezatnog karaktera s onim što je upisano u ratni dnevnik.

Nije životno i logično da izaslanik NGSHV tijekom operacije daje sugestije, a iz niza zapisa u ratnom dnevniku (koji će biti analizirani kasnije) jasno proizlazi da je riječ o zapovijedima. Stoga nije niti uvjerljiv dio iskaza da je operacijom zapovijedao I optuženik, a posebno imajući na umu i ostalu dokumentaciju iz koje je razvidno da je I optuženik doduše izdavao zapovijedi ali neke po usmenoj zapovijedi NGSHV, neke u odnosu na obrambene pravce izvan Sektora I (za 111. brigadu, svjedok Feldi), a jednu zapovijed je potpisao nakon što je izaslanik NGSHV tu zapovijed izdao svjedoku Šeriću.⁹² Očito je stoga da svjedok Domazet prikazuje stanje stvari subjektivno i zato ti navodi ne mogu biti temelj za utvrđivanje odlučnih okolnosti.

Svjedok Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost) tvrdi da je I optuženi Rahim Ademi imao potpuno zapovijedanje, da je 9. gmtbr. zapovijedi dobivala isključivo od I optuženika, da nije čuo za postojane Sektora I i da ne zna da je Domazet bio tamo. Ovakav iskaz ne odgovara stvarnom stanju stvari, suprotan je izvedenim dokazima (ranije navedeni svjedoci koji iskazuju o korištenju zapovjednih ovlasti u OC od strane izaslanika NGSHV) te nije životan i logičan. Naime, svjedok navodi da je sudjelovao u pisanju zapovijedi za napad 9. gmtbr. od 07.09.1993., ali da nije čuo za Sektor I. U toj zapovijedi (list 2506 spisa) stoji: „Izvršno zapovijedanje sa OC 9. gmtbr. (ZM I sektora)“. Nakon predočjenja da nije čuo za Sektor I, a I sektor se navodi u zapovijedi, a u sastavljanju zapovijedi je i on sudjelovao, svjedok je naveo da se ne sjeća da bi u zapovijedi bilo spominjanje sektora. Takvi navodi i objašnjenja su životno neuvjerljiva, nelogična i stoga neprihvatljiva. Nije, naime, razumno za prihvatiti objašnjenje da se pomoćnik zapovjednika koji sudjeluje u sastavljanju zapovijedi ne sjeća tako bitnog detalja. To ukazuje na subjektivnu selektivnost u dosjećanju. Također nije uvjerljivo da tako visoko pozicioniran časnik nije znao da je svjedok Domazet (koji je koristio zapovjedne ovlasti i u odnosu na 9 gmtbr.) bio u Gospiću za vrijeme i nakon operacije. Stoga iskaz svjedoka Frane Tomičića u ovom dijelu Sud nije prihvatio.

Iskaz svjedoka Frane Primorca u dijelu u kojem navodi da je Sektor I bio formiran za glavne i pomoćne pravce napada, a da je on bio u Sektoru II u Otočcu gdje je po zapovijedi I optuženog Rahima Ademija bio koordinator za 133. i 128. Delničku brigadu Sud je prihvatio jer je dan jasno i određeno, na temelju onog što je svjedoku poznato iz neposrednog opažanja. Taj dio sukladan je i izvedenoj dokumentaciji; zapovijed za sprovedbu nadzora i dovođenja u povišeni stupanj bojne spremnosti kojom je određena odgovornost brigadira Primorca i pukovnika Lelasa za dva pravca obrane (Otočac i Perušić, listovi 2497-2498 i 2499-2500). Dio iskaza u kojem svjedok navodi da pretpostavlja da je zapovjednik Sektora I bio I optuženi Rahim Ademi i da misli da je Ademi zapovijedao glavnim pravcem napada Sud nije prihvatio jer je suprotan izvedenim dokazima, dan je nesigurno, a temelji se na pretpostavkama. U odnosu na zapovijedanje glavnim pravcem napada, navod svjedoka suprotan je izvedenim dokazima (svjedoci Feldi, Lelas, Šerić, Rogulj i Jagetić i dr.). Pretpostavka svjedoka da je I optuženi Rahim Ademi bio zapovjednik Sektora I nije prihvatljiva jer je suprotna izvedenoj dokumentaciji. Kad je svjedoku na glavnoj raspravi predočena zapovijed o formiranju Sektora I (list

⁹² Svjedok Mladen Šerić, list 4394 spisa.

2472-2473) naveo je da je vidio taj dokument, a na pitanje zna li tko je imenovan za zapovjednika Sektora I, svjedok je šutio, a potom odgovorio da ne zna. Na predočenje da u dokumentu stoji da je II optuženi Mirko Norac zapovjednik Sektora I, svjedok je naveo da to ne može biti jer bi ispalo da netko iz manje postrojbe zapovijeda većom. Svjedok je također naveo da je vojnički nemoguće da NGSHV izda usmenu zapovijed zapovjedniku ZP, a koju onda ovaj pretoči u pisanu zapovijed.

Ovakvi navodi suprotni su izvedenoj dokumentaciji, rezultatima dokaznog postupka, a okolišanje i izbjegavanje očitih odgovora te potom proglašavanje nemogućim ono što očito piše, jasno ukazuje da su ti dijelovi iskaza svjedoka neuvjerljivi i nepodobni na utvrđivanje odlučnih okolnosti.

Navode svjedoka Luke Jakića o tome da je NGSHV na sastanku 04.09.1993. iznio potrebu formiranja Sektora I i Sektora II uklapaju se u izvedene dokaze. Navod da je operacijom „po onome što je rekao Bobetko, trebao zapovijedati Ademi“ ne odražava utvrđeno stvarno stanje prema izvedenim dokazima koje je Sud ocijenio vjerodostojnim. Posebno je neuvjerljiv dio iskaza svjedoka da je svjedok Domazet navraćao u OC i pitao I optuženog Rahima Ademija kako ide operacije i ima li problema te da nije čuo da bi Domazet izdavao ikakve zapovijedi, a da je akcijom koordinirao Ademi koji je izdavao zapovijedi. Ti navodi suprotni su izvedenim dokazima o korištenju zapovjednih ovlasti izaslanika NGSHV. Naime, kad su svjedoku predočeni upisi u ratni dnevnik iz kojih je razvidno da je svjedok Domazet u OC izdavao više zapovijedi (tj. da je govorio mnogo više od onog što svjedok tvrdi, a to je da je Domazet Ademija samo pitao kako ide operacija), svjedok Jakić naveo je da nije čuo da je Domazet izdavao bilo kakve zapovijedi. To je objasnio time da je moguće da je Domazet govorio „tako tiho“ da ga svjedok u prostoriji koja ima oko 55m² nije čuo. Ako se ima na umu da 09.09.1993. ima 19 upisa iz kojih je razvidno da je svjedok Domazet u OC govorio nešto drugo, a ne pitao Ademija kako ide operacija i da je od tih upisa deset izdanih zapovijedi, onda tvrdnja i objašnjenje svjedoka Jakića predstavljaju zorne primjere životne nelogičnosti, a time i neuvjerljivosti. Za ocjenu iskaza svjedoka znakoviti su njegovi navodi da u Medačkom džepu uopće nije bilo civila i da svi koji su tamo bili su imali oružje i nosili vojne uniforme. U postupku su izvedeni dokazi da su se snage bivše JNA služile svojom doktrinom „naoružanog naroda“ (općenarodna obrana). No, tvrdnja da od više stotina stanovnika na tom području uopće nije bilo civila i da su svi bili naoružani i nosili vojne uniforme jednostavno predstavlja očigledno pretjerivanje koje nema podlogu u objektivno utvrđenom stanju koje se temelji na izvedenim dokazima koje nedvojbeno upućuju na zaključak da su na tom području živjeli civili (ljudi koji nisu bili naoružani). Nadalje, svjedok tvrdi da je na okupljanju o hotelu „Velebno“ govorio samo Bobetko i nitko drugi. To je suprotno izvedenim dokazima, a čak i II optuženi Mirko Norac navodi da je u hotelu govorio nakon Bobetka i Markača (list 5999 spisa). Stoga ovi navodi svjedoka Jakića ne mogu biti temelj za utvrđivanje činjenica u ovom postupku.

Svjedok Željko Sačić iskazivao je sigurno, jasno i određeno, o okolnostima koje su mu poznate iz neposrednog opažanja. Njegov iskaz podudaran je iskazima svjedoka u odnosu na zapovijedanje SP-om, a i izvedenom dokumentacijom. Svjedok tvrdi da je u operaciji „Džep '93“ bio zapovjednik snaga SP na terenu i da tijekom operacije nije dobio niti jednu zapovijed od I optuženog Rahima Ademija, a niti od II optuženog Mirka Norca, već je jedino komunicirao s njemu nadređenim, a to je bilo Mladen Markač. Sud je prihvatio te navode jer se odnose na okolnosti koje su svjedoku mogle biti poznate jedino iz neposrednog opažanja, a nema niti jedne utvrđene okolnosti koja ukazuje na suprotan zaključak (neki svjedoci tvrde da je SP-om zapovijedao I optuženi Rahim Ademi; svjedoci

Domazet, Markač, Šare i Željko Tomljenović /samo na glavnoj raspravi/, ali ti iskazi nisu prihvatljivi iz razloga čije obrazloženje slijedi).

Iskaz svjedoka Ivana Jarnjaka nije temelj za utvrđivanje odlučnih okolnosti u ovom postupku jer je uopćen, a svjedoku detalji nisu poznati ili ih se ne sjeća. Navod svjedoka da „de facto“ u Medačkom džepu nije bilo civila nije prihvatljiv iz razloga koji su obrazloženi u odnosu na svjedoka Jakića.

Navod svjedoka Jarnjaka da je stekao dojam da je Ademi zapovijedao akcijom i to na temelju posjeta koji je bio 13.09.1993. između 11 i 20 sati na terenu, u Gospiću, nije odlučan jer je riječ o subjektivnom dojmu koji nema podloge u objektivno utvrđenom činjeničnom stanju koje se temelji na izvedenim dokazima (iskazi svjedoka Franje Feldija, Zlatka Rogulja, Vladimira Lelasa, Mladena Šerića, Petra Stipetića i Zdravka Vladanovića te pročitana dokumentacija).

Iskaz svjedoka Mladena Markača Sud nije prihvatio jer je suprotan izvedenim dokazima i rezultatima provedenog postupka. To se poglavito odnosi na dio iskaza u kojem svjedok navodi je SP bila podređena I optuženom Rahimu Ademiju, da je I optuženik bio glavni zapovjednik operacije „Džep '93“ (izdao zapovijedi o napadu i povlačenju, slao izvješća i dr.), da je Sačić kao zapovjednik skupnih snaga SP I optuženiku prenosio što se dešava na terenu i podnosio mu izvješća, a da je I optuženi Rahim Ademi svjedoku Sačiću prenosio zapovijedi. Ovi navodi suprotni su ne samo navedenim izvedenim dokazima, već i iskazu svjedoka Željka Sačića koji jasno i izričito tvrdi da je tijekom operacije bio zapovjednik snaga SP na terenu, da nije primio niti jednu zapovijed od Ademija ili Norca, da je komunicirao isključivo s Markačem, a da je linija zapovijedanja za SP bila NGSHV – Markač – svjedok Sačić i nitko drugi. Nadalje, okolnost da je I optuženik napisao zapovijed za napad i zapovijed za povlačenje valja promatrati u ozračju koje proizlazi iz izvedenih dokaza da je pisana zapovijed za napad izdana na temelju usmene zapovijedi NGSHV, a zapovijed za povlačenje na temelju zapovijedi izaslanika NGSHV za povlačenje, generala Petra Stipetića. Na neuvjerljivost iskaza svjedoka Markača ukazuju njegovi navodi da o operaciji „Džep '93“ nije znao ništa do 06.09.1993. kad ga je ministar unutarnjih poslova obavijestio da će sudjelovati u jednoj operaciji zajedno s jedinicama pod ZP Gospić. Prije su bili samo neki načelni dogovori. To je suprotno izvedenim dokazima; svjedok Feldi je naveo da mu je Bobetko rekao da je 03.09.1993. bio u Gospiću i da je izvršio pripremu akcije s Ademijem, Markačem i Norcem, svjedoci Šerić i Rogulj navode da su Bobetko i Markač došli u Gospić u 7. mjesecu 1993. i da su tada napisali skicu zapovijedi akcije „Džep '93“ koja nije potpisana. Povrh toga, iz dokumentacija MUP-a (zapovijedi koje je izdao svjedok Markač) razvidno je da je svjedok Markač za operaciju znao i ranije nego što to on tvrdi, samo je operacija u njegovim zapovijedima imala naziv „Poskok I“. Riječ je o dokumentaciji (zapovijedi i dopisi) iz kojih je razvidno da se već krajem 08. mjeseca radilo na mobilizaciji snaga MUP-a za operaciju „Džep 93“. S tim u svezi, nije prihvatljiv niti navod svjedoka Markača da nije bila napisana nikakva zapovijed SP za napad (list 4329 spisa) jer postoji Zapovijed od 07.09.1993. koju je potpisao zapovjednik akcije Željko Sačić izdana sukladno zapovijedi i odobrenju načelnika Sektora SP-a Mladena Markača u kojoj se opisuje svrha poduzimanja akcije „Poskok 1“ - „Đep“ (listovi 5373-5384 spisa). Uz to, životno je neuvjerljivo da je komunikacija bila takva da su Sačić i on (Markač) slušali Ademija kako nešto treba napraviti, a da bi onda svjedok pitao Sačića je li to čuo. Ovo osobito zato jer i sam svjedok Sačić tvrdi da je za vrijeme operacije bio s jedinicama na terenu, a da je zapovijedi primao isključivo od svjedoka Markača.

Svjedok Stevo Pražić iskazivao je općenito, a mnoge okolnosti mu nisu poznate ili ih se ne sjeća. Nikad nije čuo za Sektor I. Radio je samo tehnički dio zapovijedi 9. gmtbr. i to zemljovid, a na njemu nije bilo spominjanje Sektora. IZM 9. gmtbr. je bio u Bilaju, a 9. gmtbr. u vojarni u Gospiću nije iz ZP dobijala nikakve zapovijedi za vrijeme operacije. Bio je na terenu za vrijeme operacije i jednu stariju ženu je odveo u policijsku postaju. Na terenu nije brojao razrušene kuće, samo zna da na neprijateljskim položajima oko Klise su oko svake kuće bili postavljeni rovovi i bunker, bilo je streljiva, područje je bilo minirano. Nije čuo nikakve detonacije, o tome nije razmišljao. Ne zna ništa o nepravilnostima. Bio je zadužen za pripremu i nastavu vezano uz borbena djelovanja, između ostalog i na postupanje prema ratnim zarobljenicima, odnosno općenito poštivanje ratnih pravila, a što je i obavljao. Ne zna je li Norac imao ikakve ovlasti u odnosu na SP, samo zna da je SP bila njihov susjed. Ovako općeniti iskaz bez konkretnih saznanja u odnosu na zapovijedanje nije koristan za utvrđivanje važnih okolnosti. Dio iskaza svjedoka koji se tiče obuke o poštivanju ratnih pravila Sud je prihvatio jer je dan jasno i određeno, a sukladan je i drugim provedenim dokazima.

Iskaz svjedoka Željka Tomljenovića u dijelu gdje navodi da je snagama SP na terenu zapovijedao Željko Sačić, a da je koordinator s HV-om bio Markač Sud je prihvatio jer je taj u skladu s izvedenim dokazima, poglavito iskazom svjedoka Sačića. Također je prihvatljiv dio iskaza svjedoka gdje tvrdi da je Norac bio zapovjednik 9. gmtbr. i da nije imao ovlasti zapovijedanja nad SP jer je i to sukladno izvedenim dokazima. Na glavnoj raspravi svjedok Tomljenović je naveo da je operacijom zapovijedao I optuženi Rahim Ademi u ime Bobetka, a i da je snagama SP zapovijedao I optuženi koji je izdavao pisane i usmene naredbe. Kad mu je predložen raniji iskaz (list 1683 spisa) gdje je naveo da je na temelju Bobetkove naredbe *de iure* I optuženi bio zapovjednik, ali je na terenu *de facto* II optuženi Mirko Norac bio zapovjednik, svjedok je naveo da je od događaja prošlo dosta i da se događaja bolje sjećao kada je davao raniji iskaz. Na glavnoj raspravi je, dalje, naveo da je svjedok Domazet u združenom stožeru bio radi koordinacije vezano uz povlačenje HV-a. Na predloženje ranijeg iskaza (list 1684) svjedok je naveo da je moguće da je rekao da je Domazet imao funkciju višeg obavještajnog časnika u svojoj liniji i da u normalnim situacijama često zapovijeda obavještajni časnik. Termin siva liniji znači da Domazet nije imao točno definiranu ulogu u vojsci. Navodi svjedoka s glavne rasprave očito su drugačiji nego njegovi navodi iz ranijeg iskaza. Objašnjenje da se događaja bolje sjećao ranije jer je raniji iskaz vremenski bliži događajima o kojima je iskazivao je životno prihvatljivo. No, objašnjenje termina sive linije očito predstavlja obilaženje stvarne uloge koju je izaslanik NGSHV imao za vrijeme operacije i zato taj dio nije vjerodostojan.

Navode svjedoka Stanislava Linića u odnosu na obučavanje dužnosti pridržavanja ženevskim konvencijama, u odnosu da je Norac zapovijedao postrojbama koje su pridodane 9. gmtbr., a da nije zapovijedao SP, Sud je prihvatio jer su ti navodi dani jasno i određeno i podudaraju se s iskazima svjedoka na te okolnosti (Kosović, Prpić), a to proizlazi i iz izvedene dokumentacije. Osobito se to odnosi na zapovijedanje SP za koje je od važnosti iskaz svjedoka Sačića (SP je zapovijedao Markač, a Sačić na terenu). Pretpostavka svjedoka da je SP bila u sastavu ZP jer bi tako trebalo biti kad se operacija vodi pod zapovjedništvom ZP nije prihvatljiva jer je riječ o pretpostavci koja nema temelj u stvarnom stanju i iskazima svjedoka koji iskazuju o zapovijedanju operacijom i korištenju zapovjednih ovlasti (Feldi, Lelas, Šerić, Rogulj i Jagetić).

Svjedok Gari Devčić iskazivao je jasno, određeno i precizno, o onome što mu je poznato iz neposrednog opažanja (pridodavanje njegove izviđačko-diverzantske satnije ZP pod zapovjedništvo II optuženog Mirka Norca, primanje zapovijedi od II optuženika uz

upozorenje na postupanje prema civilima i ratnim zarobljenicima, postojanje Sektora I). Okolnost da svjedok ne zna sastav Sektora I je logična i životno razumljiva jer je bio upoznat samo s dijelom koji je bio njegova zadaća. Također je razumljivo da se okupljanja u hotelu „Velebno“ sjeća samo općenito.

Iskaz svjedoka Darka Šebreka Sud je prihvatio jer je dan određeno i precizno, na temelju onog što mu je poznato iz osobnog i neposrednog opažanja. To se poglavito odnosi na SP kojoj nije pružio topničku potporu. Okolnost da svjedok nije čuo za Sektor I je prihvatljiva jer je svjedok objasnio da je njegovo djelovanje bilo ograničeno samo na topništvo 9. gmtbr.

Svjedok Zvonko Brajković zna da su u OC bili Domazet, Ademi i Markač, ali ne zna tko je zapovijedao, niti zna tko je zapovijedao SP-om. Za vrijeme operacije Norac je izdavao usmene zapovijedi, zapovijedao je i domobranskim postrojbama, ali ne i sa SP-om. Te navode Sud je prihvatio jer su dane jasno i sukladne su izvedenim dokazima, osobito u odnosu na zapovijedanje II optuženog Mirka Norca pridodanim domobranskim postrojbama (o čemu iskazuju svjedoci Kosović, Prpić, a proizlazi i iz izvedene dokumentacije). Također je prihvatljiv navod svjedoka da ne zna tko je iz OC zapovijedao SP-om jer je on bio na IZM u Bilaju. Isto tako, prihvatljiv je i navod da II optuženik nije zapovijedao SP-om jer je to sukladno izvedenim dokazima (nitko od svjedoka nije naveo da je II optuženik izdao ijednu zapovijed SP-u, a to navodi i zapovjednik SP na terenu, svjedok Željko Sačić). Dio iskaza svjedoka Brajkovića gdje on navodi da u 9. gmtbr. nisu dobili zapovijed o formiranju Sektora I i da je tu zapovijed vidio tek naknadno nije uvjerljiv niti logičan. Naime, svjedok Brajković navodi da je pisao dokument „Kronologija događanja Džep '93“ (listovi 3594-3602 spisa) na temelju dokumentacije koju su mu dali haški istražitelji i na temelju svojih bilješki. U tom dokumentu svjedok je napisao da „ZP Gospić donosi i spušta podređenim postrojbama zapovijed za napadna djelovanje...i zapovijed za formiranje Sektora – 1...“ (list 3599 spisa). Poslije u dokumentu spominje Sektor i piše o časnicima „...iz zapovjedništva Sektora-1 (ZZS-1...)“, a na glavnoj raspravi objašnjava da kratica „ZZS-1“ označava zamjenika zapovjednika Sektora I, a to je bio upravo on (jer je bio zamjenik zapovjednika 9. gmtbr.). Način pisanja dokumenta (u vremenu kada se to stvarno i događa, koristeći prezent; „spušta“), višekratno spominjanje Sektora I te označavanje njega samog kao zamjenika zapovjednika Sektora I, jasno ukazuje da je navod svjedoka da je zapovijed vidio tek naknadno neuvjerljiv. Ovo tim više ako se ima na umu okolnost da svjedok tvrdi da je II optuženi Mirko Norac zapovijedao pridodanim domobranskim postrojbama (o čemu govore i drugi svjedoci pa i sam II optuženik), a domobranske postrojbe pridodane su sa zapovijedi I optuženog Rahima Ademija od 06.09.1993. o formiranju Sektora I, a ne sa zapovijedi I optuženika od 06.09.1993. za napad. Nakon predočanja te okolnosti i pitanja na temelju čega je II optuženik zapovijedao pridodanim domobranskim postrojbama ako se pridodavanje ne spominje u zapovijedi za napad, već u zapovijedi o formiranju Sektora I, svjedok je naveo da to i njega buni. Dalje, okolnost iz iskaza svjedoka da je prijavak podnio I optuženiku kad je ovaj na IZM došao s Domazetom jer je I optuženik bio nadređeni zapovjednik, razumljiva je jer je formalno po ustroju ZP bio nadređen postrojbama u sastavu ZP. Druga je stvar okolnost stvarnog stanja zapovijedanja operacijom „Džep '93“ pri čemu sam svjedok tvrdi da ne zna tko je zapovijedao u OC kad su tamo bili Domazet, Ademi i Markač.

Navode svjedoka Milana Karića o dodijeljenoj desetini VP, o upozorenjima na poštivanje Ženevskih konvencija i da je u operaciji sudjelovala SP kojom Norac nije zapovijedao Sud je prihvatio jer su dani sigurno i određeno, a u skladu su i s ostalim

izvedenim dokazima (svjedoci Šačić, Linić, Pražić u dijelu o obuci za poštivanje Ženevskim konvencijama). Dio iskaza svjedoka Karića da 9.-oj gmtbr. nije pridodana niti jedna druga postrojba Sud nije prihvatio jer je suprotan izvedenim dokazima, poglavito iskazima svjedoka koji su također bili pripadnici 9. gmtbr (Brajković, Linić). Nije uvjerljiv dio iskaza svjedoka gdje tvrdi da je na glavnoj raspravi prvi puta čuo da bi on trebao biti u „zapovjedništvu nekakvog sektora“ i da za sektor nije čuo. Naime, dva izvedena dokumenta sigurnosno-informativne službe (listovi 4548-4553 spisa) spominju sektor i svjedoka Karića kao člana zapovjedništva sektora, a svjedok je bio pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za sigurnost. Iako na drugom dokumentu nije njegov potpis, sam svjedok tvrdi da je dokument mogao sastaviti, osim njega, drugi pripadnik SIS-a u brigadi. Neuvjerljivo da svjedok na položaju pomoćnika zapovjednika 9. gmtbr. za sigurnost nije znao za ono što se u dokumentima navodi, poglavito o dokumentu koji je sastavio pripadnik SIS-a brigade u kojoj je svjedok Karić bio pomoćnik zapovjednika i to upravo za sigurnost.

Iskaz svjedoka Svetka Šarea Sud nije prihvatio jer je isti nelogičan, neuvjerljiv i u suprotnosti sa iskazima drugih svjedoka i izvedenom dokumentacijom. Svjedok je naveo da je, prema sastancima koji su se u ZP održavali od 09. do 14.09.1993. i na kojima su bili prisutni Ademi, Norac i Sačić, zaključio da je SP-om zapovijedao Ademi. To je suprotno iskazima svjedoka Šerića i Jakića koji tvrde da u ZP večernjih brifinga nije bilo. Nadalje, svjedok je naveo da zna da je satnija od 100-130 ljudi iz 111. brigade bila pridodana 9.gmtbr. kao i da je skupina za asanaciju terena iz 111. brigade bila pridodana skupini za asanaciju koju je u stručnom smislu vodio dr. Brkić, a ne zna za operativnu pričuvnu postrojbu 111. brigade koja je bila pod izravnim zapovijedanjem NGSHV. Ovaj dio iskaza Sud smatra neuvjerljivim. Naime, ako je svjedok znao za dvije pridodane satnije, trebao je, kao zapovjednik 111. brigade znati i za pričuvnu postrojbu. Osim toga, iskaz svjedoka je u suprotnosti i sa točkom 6. Zapovijedi o određivanju postrojbe za intervenciju na pravcima od 08.09.1993. (DC-364) u kojoj se navodi da se mora održavati stalna veza pričuvne postrojbe 111. brigade sa operativnim centrom GSHV-a. Potom, svjedok tvrdi da je u ZP-u bio do 14.09.1993. nakon čega je dan ili dva bio doma da bi se, potom, javio u školu. Navedeno je u suprotnosti s Izjavom načelnika veterinarske struke o incidentu od 17.09.1993. (list 5048-5049) u kojoj je načelnik Ante Malenica, između ostalog, naveo da je tog dana u nekoliko navrata razgovarao sa zapovjednikom 111. brigade „boj. S. Šare“. Iz navedenog jasno proizlazi da svjedok nije otišao iz ZP-a 14.09.1993. kako tvrdi, pa je i taj dio iskaza Sud ocijenio kao neistinit i neuvjerljiv.

Svjedok Željko Prpić je naveo da je I optuženi Rahim Ademi bio zamjenik zapovjednika ZP-a, a da su pod zapovjedništvom ZP-a, između ostalih postrojbi, bile i 111. brigada te domobranske bojne Gospić i Lovinac kojima je, na temelju pisane Ademijeve zapovijedi, zapovijedao Norac. Sud je takve navode svjedoka prihvatio jer su sukladni iskazima svjedoka (Kosović, Feldi), iskazu II optuženika i izvedenoj dokumentaciji. Navod svjedoka da je Ademi bio zapovjednik operacije odnosno da je zapovijedao i vojskom i policijom Sud nije prihvatio jer je suprotan iskazima svjedoka Sačića, Rogulja i Tomljenovića (i to iskazu potonjeg koji je dao ranije, ne na glavnoj raspravi). Uz to, I optuženik u svojoj zapovijedi o formiranju Sektora I od 06.09.1993. spominje SP samo u kontekstu postrojbi koje će tvoriti Sektor I i kojim će zapovijedati II optuženi Mirko Norac. Svjedokova tvrdnja da je Ademi zapovijedao SP-om i napadnim snagama u operaciji, kontradiktorna je s dijelom iskaza u kojem navodi da je Sačić odbio biti podčinjen HV-u iz razloga jer nije želio da mu zapovijeda Norac kao niži zapovjednik od njega, a suprotna je i iskazima svjedoka koji govore o stvarnom stanju zapovijedanja napadnim snagama (svjedoci Feldi, Rogulj, Lelas, Šerić, Stipetić i Vladanović). Iz navoda da je Sačić odbio biti podčinjen Norcu bi proizlazilo da svjedok smatra da je Norac bio zapovjednik napadnih

snaga, a ne Ademi. Tu upravo leži kontradiktornost koja je svjedoku i predočena, a svjedok je to objasnio da je morao biti neki dogovor između dva ministarstva jer je SP bila pridodana ZP Gospić. Takvo objašnjenje je uvjetno jer svjedok pretpostavlja postojanje dogovora za koje u stvari i ne zna, pa je navod svjedoka da je I optuženik zapovijedao SP-om pretpostavljeni zaključak koji ne odgovara stvarnom stanju. Dio iskaza svjedoka da Sektor I nije zaživio zbog Sačićevog odbijanja podređenosti zapovjedniku 9. gmtbr. je prihvatljiv u smislu da SP nije u stvarnosti bila sastavnica Sektora I.

No, sve ostale postrojbe navedene u zapovijedi o formiranju Sektora I su bile pod zapovijedanjem II optuženog Mirka Norca (tako iskazuju svjedoci Kosović, Feldi, Rogulj, a proizlazi i iz izvedene dokumentacije).

Ugroženi svjedok broj 9 u odnosu na zapovijedanje navodi da je I optuženi Rahim Ademi bio zapovjednik ZP i glavni zapovjednik operacije. Taj navod nije prihvatljiv ne samo zato jer je I optuženik bio zamjenik zapovjednika ZP (a ne zapovjednik), već i zbog okolnosti što je ovom ugroženom svjedoku pravo stanje stvari u odnosu na zapovijedanje operacijom nije niti moglo biti poznato imajući na umu njegovu poziciju koja je na kraju zapovjednog lanca (vojnik, pripadnik inženjerijske postrojbe 9 gmtbr.). Navod svjedoka da je SP bila pod izravnim zapovijedanjem MUP-a je prihvatljiv jer je sukladan provedenim dokazima, posebno iskazu svjedoka Željka Sačića.

8.2.2. Ocjena dokumentacije

Izvedenu dokumentaciju Sud je prihvatio jer potječe od onog koji je naveden kao izdavatelj i na većinu pročitanih, usmeno ukratko izloženih i razgledanih dokumenata (ratni dnevnik, zapovijedi, izvješća, video snimke, fotografije i ostali dokumenti) nije bilo primjedbi. Obrana II optuženog Mirka Norca stavila je primjedbe na nekoliko dokumenata.

Primjedbe u obliku protivljenja izvođenju dane su u odnosu na pet dokumenata,⁹³ a odnosile su se i na pristranost sadržaja izvedene dokumentacije. Riječ je dokumentaciji civilne policije UN-a i dokumentaciji UNPROFORA te jedan dokument (Kronologija) koji je sačinio Zvonko Brajković. Tijekom postupka ispitane se osobe koje su se očitovale na dokumentaciju (svjedoci Calvin, Holland, Marissink, MacInnis, svjedoci Sandgren i Byrjalsen čija izvješća su bila podloga izvješću civilne policije UN-a koji je sačinio svjedok Marissink i svjedok Zvonko Brajković). Svi oni potvrdili su autentičnost tih dokumenata i objasnili način njihova nastanka i sačinjavanja (neposredno opažanje). Njihovi iskazi su jasni i određeni, dani su sigurno, međusobno se podudaraju i nadopunjuju u odnosu na ono što su vidjeli na terenu. Nema razloga za sumnju u njihovu vjerodostojnost. Stoga je te dokumente Sud prihvatio kao vjerodostojne u odnosu na činjenice koje se u tim dokumentima navode. Ocjene i pravne analize te kvalifikacije koje se navode u tim dokumentima (da je riječ o etničkom čišćenju, npr. str. 3038, 3041, 3044) Sud nije prihvatio jer nije našao utvrđeno postojanje okolnosti koje bi upućivale na takve ocjene i/ili kvalifikacije (o tome više riječi kasnije u pravnoj analizi).

U odnosu na pročitani dio knjige generala Janka Bobetka „Sve moje bitke“, a koji se odnosi na akciju „Džep '93“, obrana II optuženog Mirka Norca stavila je dvije primjedbe. Prvo, da je riječ o memoarskoj, a ne znanstvenoj građi u kojoj su korištene pjesničke slobode pa da stoga pročitani dijelovi knjige ne mogu biti podloga utvrđivanju odlučnih okolnosti u kaznenom postupku. Drugo, da nije točan navod da je II optuženi Mirko Norac s načelnikom stožera došao u GSHV s varijantama rješenja, već je točno da je 05.09.1993. pozvan u ZP Gospić gdje su bili NGSHV, Sačić i Ademi. Memoarska građa

⁹³ Str. 46 presude pod 3.2.6. gdje su obrazloženi razlozi izvođenja dokaza.

može služiti kao podloga utvrđivanju činjenica ako postoje podaci ili drugi dokazi koji potvrđuju navode u memoarskoj građi. U konkretnoj situaciji izvedeni su dokazi o tome da je odluku o operaciji „Džep '93“ donio NGSHV (o tome iskazuju svjedoci Feldi, Stipetić, Vladanović i Rogulj). Također su izvedeni dokazi o tome koja je uloga u operaciji bila I optuženog Rahima Ademija i II optuženog Mirka Norca (uz navedene svjedoke još i: Nenadić, Kosović, Šerić). Uz to, u knjizi se navode i okolnosti koje proizlaze iz izvedenih dokaza u ovom postupku (pravci napada, zadaci, vrijeme trajanje operacije).

Stoga dijelovi pročitani knjige potvrđuju izvedene dokaze na odlučne okolnosti. Druga primjedba odnosi se na navodno netočan podatak u knjizi da je II optuženik (i njegov načelnik stožera) bio u GSHV kod generala Bobetka s varijantama rješenja zadatka koji su dobili. O izravnoj komunikaciji II optuženika i generala Bobetka iskazivali su svjedoci Češnjaj i Brlečić. Dolazak II optuženika u GSHV u knjizi je posebno istaknut (kosim slovima). U postupku nije izveden niti jedan dokaz (osim iskaza II optuženika) koji bi opovrgavao ili dovodio u sumnju činjenicu dolaska II optuženika u GSHV. Nema niti jedne okolnosti koja bi objašnjavala zašto bi autor u knjizi istaknuo takav podatak, a da isti nije točan. Imajući sve na umu, Sud smatra da je dio knjige vjerodostojan dokument koji može biti dokaz u ovom postupku.

„Kronologija događanja Džep '93“ je dokument koji je izradio svjedok Zvonko Brajković i koji je na glavnoj raspravi objasnio kako je sastavio dokument (na temelju dokumentacije i osobnih sjećanja). Potvrdio je da je autor dokumenta i da je napisao ono što je u dokumentu napisano. Neuvjerljiva objašnjenja pojedinih navoda u dokumentu nisu prihvatljiva iz razloga koji su obrazloženi ranije (str. 129 presude). Stoga je ovaj dokument vjerodostojan i Sud ga je prihvatio kao temelj za utvrđivanje važnih okolnosti u ovom postupku.

Daljnja primjedba obrane II optuženog Mirka Norca odnosi se na zapovijed ZP Gospić od 26.07.1993., zapovijed ZP Gospić od 06.09.1993. i zapovijed 9 gmtbr. od 07.09.1993. Bit primjedbi je da su zapovijedi ZP Gospić antidatirane, tj. da nisu pisane onog dana koji je u zapovijedima naznačen kao dan pisanja, dakle da su krivotvorene, a na što ukazuju i razlike i sličnosti između zapovijedi 9. gmtbr. od 07.09.1993. i zapovijedi ZP Gospić od 06.09.1993., pri čemu se tvrdi da je zapovijed ZP Gospić od 06.09.1993. pisana kasnije i na temelju zapovijedi 9. gmtbr. od 07.09.1993.

Svjedok Mladen Šerić je naveo da je zapovijed pod rednim brojem 89 on zaveo jer je to njegov rukopis u djelovodniku i da u zapovijedi nije ništa ispušteno ili dodano. Objasnio je da je pod rednim brojem 65 zavedena zapovijed od 06.09.1993. i da je i to pisano njegovim rukopisom te da nije ništa mijenjano. Zapovijed od 26.07.1993. je sačuvao u računalu i kad je pisao zapovijed od 06.09.1993. samo je zamijenio neke dijelove, nešto je dodao, a koristio je isti broj pod kojim je zavedena ova ranija zapovijed i to zato da drugi koji su upisivali u djelovodnik ne vide različite brojeve jer je akcija trebala biti u tajnosti. Zapovijed od 06.09.1993. koja nosi taj datum je i pisana tog dana, svjedok je sam tog dana pisao tu zapovijed.

Svjedok Zlatko Rogulj je naveo da su sredinom srpnja 1993. su na područje Gospića došli Bobetko i Markač, koji su obišli bojišnicu i imali sastanak s Ademijem. Nakon tog sastanka Ademi je pozvao njega i pukovnika Šerića i rekao da je dobio zadatak od Bobetka da treba napraviti plan akcije da se otkloni ugroza Gospića koji se mora topnički deblokirati, a posebno u odnosu na područje Divosela odakle je prijetila najveća ugroza. Posebno je skrenuo pozornost na tajnost tog sastanka. Pripremio je prosudbu neprijatelja, posebno na poziciji Divoselo – Čitluk – Počitelj. Plan su napravili on i Šerić i upoznali su

Ademija, s tim da je prijedlog akcije bio bez naznake vremena kada bi ona trebala biti provedena. Tada u srpnju je prvi puta ta operacija nazvana „Džep 93“, ali je došlo do omaške u pisanju koja se poslije provlačila jer je pisano „Đep“ umjesto „Džep“. Osobno je napravio dokument (srpanj 1993.) o neprijateljskoj prosudbi i zemljovide, a napravljene su još i pripreme zapovijedi, zapovijedi za napad i ostala dokumentacija.

U odnosu na ovu dokumentaciju I optuženi Rahim Ademi naveo je da je zapovijed od 26.07.1993., po Bobetkovoju zapovijedi, sastavio sa Šerićem i Roguljem, ali da je nije potpisao niti ikome dostavio jer Bobetko još nije odredio vrijeme napada. Zapovijed je, osim obavještajne prosudbe, imala i urudžbeni broj i klasu te je uvedena u djelovodnik. Zapovijed za napad od 06.09.1993.⁹⁴ nosi isti urudžbeni broj kao i ona zapovijed iz 07. mjeseca. Bilo je logično da uzme isti broj jer je riječ o istoj zadaći u istoj zapovijedi koja je samo dopunjena i zamijenjena s onim dijelovima koje je kasnije Bobetko zapovjedio. Prema tome, niti jedna od tih zapovijedi nije krivotvorena. Norac je na vrijeme primio zapovijedi što se vidi i iz njegovih kasnijih zapovijedi jer su u istima sadržani prepisani dijelovi Ademijeve zapovijedi. Navedeno se jasno vidi iz zapovijedi za napad koju je potpisao Norac od 07.09.1993. U točki 1. te zapovijedi doslovce je prepisana prosudba koju je Rogulj sastavio 06.09.1993., doslovce je prepisana točka 2., a točka 4. je prepisana djelomično. U točki 4. se spominju dominantne kote koje se odnose na Velebit i tamo gdje je bila Specijalna policija, a ne na pravac na kojem je bila 9.gmbr. pa je iz toga vidljivo da je Specijalna policija ulazila u Sektor I. U točki 6. se govori o topništvu za potporu, iz nje se vidi da svim postrojbama zapovijeda zapovjednik Sektora I, tj. da i on zapovijeda davanjem topničke potpore. Točka 9. je ona koju je Norac poslije prepisao, a isto tako točke 6. i 7. Zapovijed sadrži i točku 8. vezano uz snage MUP-a, a isto tako logistiku i zapovijedanje i sve je to prepisano. Norac je promijenio točku 5., a promijenio je onu zapovijed za obranu koju je napisao Češnjaj i koja je još uvijek bila na snazi, a mijenjao ju je u dijelu utroška streljiva. Naime, Norac je povećao utrošak streljiva za potporu za napadno djelovanje s jednog na četiri borbena kompleta. U točki 5.10., Norac je razradio plan veza Sektora I jer tog dijela u zapovijedi za napad koju je sastavljao Ademi niti nema i po njegovoj zapovijedi je Norac to i trebao napraviti. Točka 7. i 8. su prepisane doslovno. Sve navedeno je Ademi iznio da bi pokazao kako je Norac kod sastavljanja svoje zapovijedi imao zapovijed za napad od 06.09.1993. i zapovijed za Sektor I.

Svjedok Željko Sačić naveo je da je 06.09.1993. osobno preuzeo Zapovijed za napad potpisanu po I optuženom Rahimu Ademiju uz koju je bio i zemljovid. Zapovijed o formiranju Sektora I dobio je poštom 08.09.1993.

Uspoređujući Zapovijed od 06.09.1993. sa Zapovijedi od 26.07.1993. godine razvidno je slijedeće. U točki 1. Zapovijedi od 06.09.1993. se govori o 120 vojnika 1. satnije 2./9. mtbr. (gračačke bojne) dok se u Zapovijedi od 26.07.1993. govori o 120-130 vojnika. Točka 2. i 3. su sadržajno identične. Točka 4. Zapovijedi od 06.09.1993. je opširnija i detaljnije opisuje pravce i točke koje treba dostignuti, osvojiti i zadržati od točke 4. Zapovijedi od 26.07.1993. Točke 5.1. i 5.2. obiju Zapovijedi se razlikuju u snazi pješništva 9. gmtbr. i SP-a MUP-a te pravcima napada i točkama osvajanja i obrane, kako 9. gmtbr., tako i SP-a MUP-a.⁹⁵ Točke 6. obje Zapovijedi koje govore o topništvu su

⁹⁴ Zapovijed od 06.09.1993. dostavljena je 9. gmtbr., SP, u arhivu, a preslike se dostavljene NGSHV uz zemljovid. Odluka za napad iz zemljovida također je dostavljena 9. gmtbr., SP, a i NGSHV.

⁹⁵ Tako se u Zapovijedi od 26.07.1993. govori o pješništvu 9. gmtbr. jačine oko 150 ljudi, pravcu napada 9. gmtbr. koji se odnosi na Rizvanuša – Kamenjuša, Jasikovac – Divoselo i Ornice – Jovići. Prema istoj zapovijedi postrojbe MUP-a djeluju na pravcu Mali Kraj – Jovići. Kao granica lijevo je određena Cindrovo

sadržajno istovjetne. Točka 7. Zapovijedi od 26.07.1993. opisuje zapovijedanje, a točka 7. Zapovijedi od 06.09.1993. opisuje inženjerijsko osiguranje. Točku 8. koja govori o PZO, točku 9. kojom se zabranjuje davanje bilo kakvih izvješća o tijeku napadanog djelovanja i točku 10. o logističkom osiguranju koje sadrži Zapovijed od 06.09.1993., u Zapovijedi od 26.07.1993. se uopće ne spominju dok se točka 11. Zapovijedi od 06.09.1993. odnosno točka 7. Zapovijedi od 26.07.1993. koje opisuju zapovijedanje razlikuju u signalima.

Opisane razlike jasno upućuju na jedini logičan zaključak da je Zapovijed od 06.09.1993. pisana detaljnije, a Zapovijed od 26.07.1993. je upravo služila kao osnova za Zapovijed od 06.09.1993., a što tvrde i svjedoci Rogulj i Šerić te I optuženi Rahim Ademi. To nadalje upućuje na jasan zaključak da je Zapovijed od 06.09.1993. vremenski i sastavljena nakon Zapovijedi od 26.07.1993., upravo onako kako to i tvrdi u svom iskazu Mladen Šerić, a i I optuženi Rahim Ademi. U tom smislu iskazi ovog svjedoka i I optuženika međusobno su sukladni, a logički se podudaraju i s izvedenom dokumentacijom. Nadalje, iz tih iskaza, a poglavito iz iskaza svjedoka Željka Sačića jasno proizlazi da Zapovijed od 06.09.1993. nije pisana nakon tog datuma jer je tu Zapovijed tog dana svjedok Sačić preuzeo. Tako u potpunosti otpada prigovor i navod obrane II optuženog Mirka Norca da je Zapovijed od 06.09.1993. krivotvorena (antidatirana) i da je u stvari prepisana Zapovijed od 07.09.1993. koju je izdao II optuženi Mirko Norac. Upravo suprotno, opisane razlike i analiza jasno ukazuju da je Zapovijed ZP od 06.09.1993. pisana prije Zapovijedi 9. gmtbr. od 07.09.1993. Ovo tim više ako se ima na umu iskaz II optuženog Mirka Norca da on nikad u napad ne bi išao s jednim borbenim kompletom za topništvo (1 b/k) i da je dobio takvu zapovijed, tražio bi sastanak i rekao bi da se s tom količinom ne može ići u napad. U njegovoj zapovijedi II optuženik je naveo u točki 6 uporabu 4 b/k. Da je Zapovijed ZP od 06.09.1993. doista sačinjena nakon Zapovijedi 9. gmtbr. od 07.09.1993. i da je prepisana, onda bi ovaj detalj tako bio i naveden u Zapovijedi ZP od 06.09.1993. (odnosno, prepisan). Budući da to nije tako, odnosno da je vremenski slijed zapovijedi onako kako su navedeni datumi izdavanja zapovijedi, to je očito da je Zapovijed 9. gmtbr. pisana nakon Zapovijedi ZP od 06.09.1993. i kasnija zapovijed je za predložak imala upravo raniju Zapovijed ZP. To znači da je II optuženik u svojoj Zapovijedi od 07.09.1993. povećao broj borbenih kompleta za djelovanje topništva od onog broja koji je naveden u Zapovijedi ZP od 06.09.1993., a ne da je I optuženi Rahim Ademi smanjio broj borbenih kompleta prepisujući Zapovijed II optuženog Mirka Norca (kako bi to proizlazilo iz iskaza II optuženika).

Analizom Zapovijedi ZP za napad od 06.09.1993., Zapovijedi o formiranju Sektora I također od 06.09.1993. i Zapovijedi 9. gmtbr. za napad od 07.09.1993. može se jasno zaključiti da je II optuženi Mirko Norac primio obje zapovijedi prije nego je sastavio Zapovijed za napad 9. gmtbr. 07.09.1993. Naime, II optuženik tvrdi da Zapovijedi iz ZP od 06.09.1993. (za napad i za formiranje Sektora I) nikad nije dobio i da ih je vidio tek naknadno kad je pripremao iskaz koji je dao haškim istražiteljima. U odnosu na Zapovijed ZP za napad to nije prihvatljivo iz razloga koji su navedeni maloprije. Isto tako, navod u odnosu na nedobijanje Zapovijedi za formiranje Sektora I nije prihvatljiv jer usporedbom te zapovijedi i Zapovijedi 9. gmtbr. za napad je razvidno sljedeće.

U zapovijedi 9. gmtbr. u točki 5.6. opisuje se zadaća dobo Lovinac. Za spoj s desnim i lijevim susjedom odgovoran je zapovjednik dobo Lovinac; u točki 5.7. se opisuje zadaća satnije 111. mtbr. Za spojeve su odgovorni zapovjednik dobo Lovinc i 1. mtb; u

brdo a kao granica desno Jelar – Divoselo – Dragaši – Jovići – Vidici. Što se tiče SP MUP-a, govori se o snagama jačine 350 ljudi, pravcu napada Mali Kraj – Jovići, granici lijevo Jelar – Divoselo – Dragaši – Jovići – Vidici i granica desno Kolanište – Crni Vrh.

točki 5.8. se opisuje zadaća dobo Gospić, a u točki 5.9. i 5.10. zadaće izvidničke satnije 9. gmtbr i izvidničke satnije ZZP Gospić. Dakle, Zapovijed za napad 9. gmtbr. spominje postrojbe koje su joj pridodane za izvršenje operacije „Džep 93“.

Zapovijed za napad ZP od 06.09.1993. ne spominje postrojbe koje su pridodane 9. gmtbr. radi izvođenja operacije. Pridodane postrojbe navode se u zapovijedi o formiranju Sektora I, za koju Norac tvrdi da je nije dobio. Stoga je očito da je Zapovijed 9. gmtbr. za napad od 07.09.1993. pisana nakon zapovijedi ZP o formiranju Sektora I od 06.09.1993.

8.2.3. Zapovjedne ovlasti – utvrđeno činjenično stanje - zaključak

U odnosu na zapovijedanje operacijom „Džep '93“, a imajući na umu ocjenu vjerodostojnosti i analizu ispitanih svjedoka i izvedene dokumentacije, Sud je utvrdio sljedeće činjenično stanje.

Ograničenu vojnu operaciju „Džep '93“ zapovjedio je NGSHV. To proizlazi iz iskaza svjedoka Franje Feldija, Petra Stipetića, Zdravka Vladanovića i Zlatka Rogulja. Utvrđenje potvrđuju i navodi knjige generala Janka Bobetka: „Sve moje bitke“ (str. 378 i 379, list 4681 i 4682 spisa) te iskaz svjedokinje Marine Rukavine. U tom smislu iskazuje i I optuženi Rahim Ademi. Svjedok Davor Domazet potvrđuje da je odluku za operaciju donio general Bobetko i da je odobrio plan operacije.

Za utvrđivanje krivičnopravne odgovornosti **I optuženog Rahima Ademija**, a imajući na umu činjenični opis optuženja naveden u uvodu optužnice prije točke 1. (alineje 10 i 11 odozgo), odlučna je okolnost je li I optuženik imao **zapovjedne ovlasti nad svim podređenim i pridodanim postrojbama i formacijama ZP**.

Kao zamjenik zapovjednika ZP Gospić I optuženi Rahim Ademi je imao zapovjedne ovlasti. To proizlazi iz okolnosti da je izdavao zapovijedi, a što je razvidno iz izvedene dokumentacije (pisane zapovijedi koje je potpisao I optuženik, ratni dnevnik). Iz iskaza I optuženika također proizlazi da je izdavao zapovijedi, a objasnio je i zašto je i koju zapovijed izdao. Dakle, niti sam I optuženik ne poriče da je imao zapovjedne ovlasti u ZP Gospić. No, osnovno pitanje jest koji opseg zapovjednih ovlasti je I optuženi imao za vrijeme i neposredno nakon operacije „Džep 93“.

Na temelju iskaza svjedoka Franje Feldija, Zlatka Rogulja, Mladena Šerića, a i I optuženog Rahima Ademija, Sud je utvrdio da je u vrijeme, a i nakon operacije „Džep 93“, u OC operacije bio svjedok Davor Domazet Lošo. Svjedok Domazet to i potvrđuje. Iz iskaza svjedoka Feldija i Rogulja proizlazi da je svjedok Domazet u OC bio izaslanik NGSHV. Izaslanik NGSHV je ovlašten izdavati zapovijedi i po rangu je pozicioniran iznad zapovjednika ZP (svjedoci Rogulj, Stipetić, Feldi i Šerić). O ovlastima izaslanika NGSVH suglasno iskazuju I optuženi Rahim Ademi, a i II optuženi Mirko Norac („izaslanik iz GSHV apsolutno može zapovijedati“). Iako II optuženik to navodi u odnosu na Petra Stipetića kao izaslanika NGSHV ovlaštenog za povlačenje, valja ponoviti da uloga i ovlasti izaslanika NGSHV vrijede neovisno o kojoj vojnoj aktivnosti na određenom području je riječ (izvršenje napadne operacije ili izvršenje povlačenja). Nesporno je da je Petar Stipetić bio izaslanik NGSHV zadužen za povlačenje i da je izdavao zapovijedi vezane uz povlačenje (to potvrđuje i svjedok Stipetić). Svjedok Domazet (na položaju načelnika uprave GSHV) je bio izaslanik NGHSV zadužen za operaciju „Džep 93“. U tom svojstvu je i izdavao zapovijedi, a što je Sud utvrdio na temelju iskaza svjedoka Feldija, Lelasa, Šerića, Rogulja i Jagetića. Zapovijedanje svjedoka Domazeta proizlazi i iz iskaza I optuženog Rahima Ademija, a poglavito iz ratnog dnevnika pri čemu se navodi u ratnom dnevniku podudraju s iskazima navedenih svjedoka.

Iz ratnog dnevnika⁹⁶ za dan 09.09.1993. kad je operacije počela i završila (listovi 2799-2809 spisa) tako nedvojbeno proizlazi da je I optuženi Rahim Ademi spomenut pet puta, a svjedok Domazet 19 puta. Iz pet upisa za I optuženog Rahima Ademija proizlazi da je podnio jedno izvješće u OC i izdao četiri zapovijedi. Sve četiri zapovijedi su bile za područja koja nisu obuhvaćena napadnom operacijom „Džep 93“, a riječ je o zapovijedima za djelovanje topništva po Korenici (dva puta), Gračacu i okolici Otočca. Za te obrambene pravce I optuženi Rahim Ademi je bio i zadužen prema usmenoj zapovijedi NGSHV (za zonu odbrane od Gospića do Kapela na temelju toga je I optuženik izdao zapovijed od 07.09.1993. svjedocima Primorcu i Lelasu; list 2497 i 2498 spisa). Od 19 upisa za svjedoka Domazeta, razvidno je da je on izdao pet zapovijedi postrojbama koje su sudjelovale u napadnom djelovanju (četiri za topništvo 9. gmtbr i 111. brigadu, a jednu zapovijed je izdao izravno II optuženom Mirku Norcu kad je potonji došao u OC i to u 13,25 sati). Tri zapovijedi svjedok Domazet izdao je topništvu zaduženom za obrambeni pravac (133. brigadi), a tri izvješća je podnio GSHV. Osam puta je svjedok Domazet komunicirao s časnikom za vezu Mezićem, a razvidno je da mu je izdao i dvije zapovijedi (u 7,56 zapovijed za prosvjed i u 17,25 odobrenje za razmjenu).

Dodatno korištenje zapovjednih ovlasti od strane svjedoka Domazeta kao izaslanika NGSHV proizlaze i iz iskaza svjedoka Zdravka Vladanovića (pravni savjetnik u kabinetu NGSHV). Njemu je svjedok Domazet rekao da je osobno sudjelovao u operaciji „Džep 93“ uvodeći tenkove u borbu noću bez paljenja motora kako ne bi bili bučni. Tenkovi su na položaje dovedeni „labudicama“ koje je Domazet organizirao sa strane jer ih u Gospiću nije bilo.

Na temelju iskaza I optuženog Rahima Ademija Sud je utvrdio da je on izdao, a Mladen Šerić potpisao, zapovijed od 10.09.1993. o održavanju bojne spremnosti (list 2563 spisa) i to po zapovijedi svjedoka Domazeta da se treba osigurati spremnost na dostignutoj crti radi sprečavanja protunapada. Okolnost da je svjedok Domazet u OC izdavao zapovijedi jasno proizlazi iz iskaza svjedoka Šerića („Za vrijeme operacije tamo je bio i admiral Domazet koji je tamo sa svime rukovodio i bio veza sa Sektorom I.“, „...Domazet je praktički svima nama u OC zapovijedao.“, „Domazet je bio u Gospiću za cijelo vrijeme akcije i on je zapovijedao.“, „Meni osobno je Domazet izdao jednu zapovijed, rekao mi da ju ja sastavim, ja sam ju napisao, a Ademi ju je potpisao, valjda je bilo i više takvih zapovijedi, ali ne sjećam se koliko.“, listovi 4393 i 4394 spisa).

U tom smislu iskazuje i svjedok Nenadić koji je u OC u dva navrata tražio da mu konkretnu zadaću razminiravanja dan prije i na sam dan operacije izda I optuženi Rahim Ademi, a Domazet mu je rekao „ne čekaj ništa samo radi svoj posao“.

Iz navedenog jasno proizlazi da je svjedok Domazet bio izaslanik NGSHV zadužen za operaciju „Džep 93“, a u tom svojstvu je upravo i koristio zapovjedne ovlasti koje je kao izaslanik imao.

Osim navedenih dokaza, okolnost da je svjedok Domazet bio izaslanik NGSHV zadužen za operaciju proizlazi i iz usmjeravajuće okolnosti u odnosu na podnošenje raščlambe operacije u GSHV. Takvu raščlambu najčešće podnosi zapovjednik operacije (tako navode svjedoci Laušić i Feldi). Ti svjedoci navode, a to potvrđuje i svjedok Domazet, da je raščlambu operacije „Džep 93“ u GSHV podnio svjedok Domazet (iako on

⁹⁶ „Ratni dnevnik je temeljni dokument jedne operacije koji vjerno odražava situaciju u zapovijedanju. U ratni dnevnik unose se svi podaci koji idu od nadređenih prema podređenima i obratno. Iz ratnog dnevnika se može zaključiti koja je bila linija zapovijedanja.“ (Iskaz svjedoka Petra Stipetića na glavnoj raspravi na glavnoj raspravi 11.09.2007., list 4427 spisa).

navodi da je to bilo s doktrinaronog gledišta, ali svjedoci Feldi i Laušić govore o raščlambi). Budući da je u GSHV raščlambu operacije „Džep 93“ podnio svjedok Domazet, a I optuženi Rahim Ademi na tom sastanku u GSHV nije niti bio, to je očita usmjeravajuća okolnost o ulozi svjedoka Domazeta u operaciji „Džep 93“ kao izaslanika NGSHV sa zapovjednim ovlastima.

Daljna usmjeravajuća okolnost u odnosu na ulogu izaslanika NGSHV je pozicija I optuženog Rahima Ademija u povlačenju, za koje je kao izaslanik NGSHV u Gospić bio upućen svjedok Petar Stipetić. Svjedok Stipetić to potvrđuje, kao i okolnost da je izdavao zapovjedi I optuženiku. Suglasno tome, svjedok Calvin navodi da mu se učinilo da I optuženi Rahim Ademi nije najviši časnik u zapovjednom lancu i da o važnim stvarima nekog izvješćuje, a svjedok Nielsen da nije vidio da I optuženik zapovijeda i da nema autoritet. Iako se ti dojmovi odnose na povlačenje, oni se podudaraju s utvrđenjem prema kojem izaslanik NGSHV u ZP preuzima ovlasti zapovijedanja u ZP pa i šire (svjedok Domazet je u vrijeme operacije izdavao zapovjedi i za vojno djelovanje izvan ZP Gospić, a svjedok Stipetić je izdavao zapovjedi vezano uz povlačenje HV-a).

Iz navedenog jasno slijedi da je I optuženi Rahim Ademi u odnosu na operaciju „Džep 93“ imao sužen i smanjen opseg zapovjednih ovlasti, iako je bio na položaju zamjenika zapovjednika ZP i ovlašten na izdavanje zapovijedi. Ovo prvestveno jer je u OC operacije u Gospiću boravio izaslanik NGSHV zadužen za operaciju „Džep 93“, a koji je i koristio zapovjedne ovlasti koje proizlaze iz njegove pozicije izaslanika jer dolaskom izaslanika NGSHV isti prezuma ovlasti zapovijedanja u ZP (ili području gdje dolazi kao izaslanik).

Tako sužen i smanjen opseg zapovjednih ovlasti I optuženog Rahima Ademija proizlazi iz još nekoliko utvrđenih okolnosti. Na temelju iskaza svjedoka Zdravka Vladanovića Sud je utvrdio da je NGSHV posebno isticao važnost zapovjedne uloge II optuženog Mirka Norca, a da I optuženi Rahim Ademi ima onoliko ovlasti koliko mu NGSHV dade te da je NGSHV za sebe zadržao nivo ovlasti. Ovi navodi potvrđeni su i dijelovima knjige „Sve moje bitke“ u kojoj NGSHV navodi zapovjednika Norca (*„Ljudi koji su vodili tu operaciju, Norac i ljudi generala Markača zaslužuju svako priznanje..“*, str. 384, list 4687 spisa), a I optuženog Rahima Ademija uopće ne spominje u poglavlju o operaciji „Džep 93“.

Zadržavanje i korištenje zapovjednih ovlasti od strane NGSHV proizlazi i iz iskaza svjedoka Mihaela Brlečića, Izidora Češnjaja i Joze Nenadića. Tako je iz iskaza svjedoka Brlečića razvidno da su postojale izravne zapovijedi od NGSHV, na temelju iskaza svjedoka Češnjaja Sud je utvrdio da je NGSHV neke zapovjedi izravno upućivao II optuženom Mirku Norcu. Potonji navod očito se odnosi na vrijeme dok je svjedok Češnjaj kao zapovjednik ZP Gospić *de facto* obnašao tu dužnost i boravio u ZP Gospić i zato ta okolnost ne može biti odlučujuća, ali je, uz ostale okolnosti, kao usmjeravajuća važna za korištenje zapovjednih ovlasti. Ovo tim više ako se ima na umu iskaz svjedoka Nenadića prema kojem je NGSHV izravno komunicirao s izvršiocima na terenu u akciji „Maslenica“ i „Bljesak“ zaobilazeći ZP.

Zapovijedanje NGSHV vidljivo je iz Zapovijedi od 03.09.1993. o formiranju radne skupine koju je potpisao I optuženi Rahim Ademi, a koja je izdana na temelju usmene zapovijedi NGSHV (list 2461 spisa). Po odobrenju NGSHV izdana je i Zapovijed o formiranju Sektora I od 06.09.1993. (list 2470 spisa). Izravno zapovijedanje NGSHV razvidno je iz zapovijedi od 11.09.1993. (list 2567 i 2568 spisa) kojom NGSHV zapovijeda zapovjedništvu ZP Gospić operativno pretpočinjavanje 138. brigade izravno zapovjedniku

OG-1 (Ogulin), a odgovornim određuje zamjenika zapovjednika ZP Gospić i zapovjednika OG-1. Objašnjenje I optuženog Rahima Ademija da je tom zapovijedi on bio usmjeren na drugi dio ratišta na pravac Brinje – Kapele je prihvatljivo jer je iz uvoda zapovijedi razvidno da je ista izdana i radi zapovijedanja na području Kapele. Daljnja izravna zapovijed je usmena zapovijed NGSHV od 12.09.1993. da se ne smije otvarati paljba po velikim gradovima u narednih 48 sati. Na temelju te usmene zapovijedi I optuženi Rahim Ademi napisao je i potpisao zapovijed od 12.09.1993. (list 2571 spisa) iz koje je razvidno da je izdana na temelju zapovijedi NGSHV.

Daljnja usmjeravajuća okolnost koja upućuje na sužen i smanjen opseg zapovjednih ovlasti I optuženog Rahima Ademija je okupljanje u hotelu „Velebno“ nakon operacije „Džep 93“ i to 20.09.1993.

Na temelju iskaza svjedoka Milana Kosovića Sud je utvrdio da je tom prilikom NGSHV pohvalio zapovjednika akcije – II optuženog Mirka Norca, a na temelju iskaza svjedoka Mladena Šerića Sud je utvrdio da su pohvaljeni Norac i svjedok Mladen Markač. Na temelju iskaza svjedoka Joze Nenadića Sud je utvrdio da je tom prilikom i I optuženi Rahim Ademi uzeo riječ, ali mu je NGSHV rekao: „Ti sjedni, ti nemaš ništa s tim“. Iz iskaza svjedoka Zdravka Vladanovića proizlazi da je uloga I optuženog Rahima Ademija u operaciji „Džep 93“ prikazivana kao nevažna.

Sve navedene okolnosti upućuju jedino na zaključak da I optuženi Rahim Ademi nije imao zapovjedne ovlasti u punom i potrebnom opsegu nad svim podređenim i pridodanim postrojbama i formacijama ZP jer je zapovjedne ovlasti preuzeo izaslanik NGSHV te ih i koristio. Drugim riječim, opseg zapovjednih ovlasti I optuženika bio je u toj mjeri sužen i smanjen da je time bila smanjena i zapovjedna moć I optuženika.

Potonjem u prilog posebno ukazuju dva dokumenta kojima je I optuženi Rahim Ademi tražio dodatno uključenje vojne policije. Prvi dokument je Zapovijed od 10.09.1993. upućena zapovjedniku 71. bojne Vojne policije da odobri i dade 20 vojnika da dođu u Gospić (list 2562 spisa). Na temelju iskaza I optuženog Rahima Ademija Sud je utvrdio da po toj zapovijedi nije postupljeno jer je zapovjednik 71. bojne Vojne policije rekao da po zapovijedi neće postupiti jer je vojna policija izravno podređena načelniku uprave Vojne policije pri MORH-u (načelnik je bio svjedok Mate Laušić). Stoga je I optuženik idućeg dana, 11.09.1993., napisao dopis načelniku (list 2569 i 2569-a spisa) kojim moli da se odobri upotreba antiterorističkog voda za pretres terena i kao pričuva za pomoć snagama vojne policije koje su do sada angažirane, ali odgovor nije dobio. Taj dopis svjedok Laušić je dodijelio u rad zamjeniku Biškiću koji tom zahtjevu nije udovoljio ali Laušić s Biškićem nije razgovarao zašto traženju nije udovoljeno. O odbijanju je tražitelj morao biti obaviješten (svjedok Laušić, list 4340 spisa). Odbijanje postupanja po zapovijedi iz formalnih razloga te odbijanje molbe za upotrebu antiterorističkog voda vojne policije bez obavješćavanja o tom odbijanju, očito ukazuje na suženu i smanjenu zapovjednu moć I optuženika.

Smanjena zapovjedna moć I optuženog Rahima Ademija očituje se i u djelomičnom nepostupanju po zapovijedi o formiranju Sektora I od 06.09.1993. Iako je zapovijed izdana po odobrenju NGSHV, a što je razvidno iz same zapovijedi („*po odobrenju NGSHV*“, list 2470 spisa), po istoj nije postupljeno u cijelosti jer SP *de facto* nije ušla u sastav Sektora I, a njome nisu zapovijedali niti I optuženi Rahim Ademi, a niti II optuženi Mirko Norac-Kevo (o zapovijedanju SP više riječi kasnije).

Suženje i smanjenje zapovjednih ovlasti I optuženog Rahima Ademija u odnosu na napadni pravac operacije „Džep '93“ razvidan je iz dijela izdanih zapovijedi.

Na temelju iskaza I optuženog Rahima Ademija utvrđeno je da je on po usmenoj zapovijedi NGSHV bio odgovoran za zonu obrane od Gospića do Kapela. Na temelju toga je I optuženik izdao zapovijed od 07.09.1993. (list 2497 i 2498 spisa) kojom je odredio brigadiru Franu Primorca za pojas odgovornosti 133. i 1/138. brigade na pravcu Otočac – Vrhovine – Korenica i pukovnika Vladimira Lelasa za pojas odgovornosti 2/150. i 3/133. brigadu na pravcu Lički Osik – Ljubovo – Bunići – Korenica. Okolnost da je riječ o obrambenim pravcima potvrđuju svjedoci Primorac (list 4365-4367 spisa) i Lelas (list 5067 spisa), a i svjedok Nenadić (list 4930 spisa).

Sve navedeno jasno ukazuje da I optuženi Rahim Ademi u operaciji „Džep '93“ imao značajno sužen i smanjen opseg zapovjednih ovlasti, a time i smanjenu zapovjednu moć. U takvoj situaciji I optuženik ne može krivičnopravno odgovarati jer izostaju zapovjedne ovlasti i moći koje moraju biti temelj krivičnopravne odgovornosti.

Za utvrđivanje krivičnopravne odgovornosti **II optuženog Mirka Norca Keve**, a imajući na umu činjenični opis optuženja naveden u uvodu prije točke 4. optužnice (alineje 13 i 14 odozgo), odlučna je okolnost je li II optuženik imao **zapovjedne ovlasti nad svim podređenim postrojbama i formacijama iz sastava Sektora I.**

U tom smislu, imajući na umu iskaz II optuženika da Sektor I u stvari nije ni postajao i da on nije zapovjedaao svim jedinicama koje su bile navedene da ulaze u Sektor I, odlučna je okolnost je li II optuženi Mirko Norac-Kevo bio **zapovjednik Sektora I, posebne operativno-taktičke grupe formirane upravo za potrebe operacije „Džep '93“ koju su činile 9. motorizirana gardijska brigada, Domobranska bojna Gospić, Domobranska bojna Lovinac, postrojbe 111. brigade i postrojbe Specijalnih snaga Ministarstva unutarnjih poslova** (alineje 8-11 uvoda prije točke 4.).

Sektor I formiran je sa Zapovijedi od 06.09.1993. koju je izdao I optuženi Rahim Ademi po odobrenju NGSHV (list 2470 spisa). Prema zapovijedi, u sastavu Sektora I trebale su biti postrojbe: 9. gmtbr., dob Gospić, dob Lovinac, postrojba iz 111. brigade i SP. Prema toj Zapovijedi, zapovjednik Sektora I je II optuženi Mirko Norac-Kevo, a određen je i sastav zapovjedništva Sektora I (bojnik Brajković Zvonimir, zamjenik zapovjednika, pukovnik Sačić Željko, koordinator za snage MUP-a RH, pukovnik Čanić Milan, PZ za logistiku, bojnik Tomičić Frano, PZ za političku djelatnost, bojnik Linić Stanislav, operativac, bojnik Čeku Agim, NT, bojnik Celinić Bogdan, operativac za snage MUP-a RH).

Na temelju iskaza svjedoka Zlatka Rogulja (načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić listovi 4557-4562 spisa) Sud je utvrdio da su bila dva odstupanja od Zapovijedi o formiranju Sektora I. Prva je, a to proizlazi iz rezultata provedenog postupka, da SP nije bila u sastavu Sektora I, a niti je u zapovjedništvu Sektora I bio svjedok Sačić Željko, koji je snagama SP zapovijedaao na terenu (detaljnije o zapovijedanju SP-om kasnije).

Drugo odstupanje je pridodavanje 9.-oj gmtbr. izviđačko-diverzantske satnije ZP koje je bilo nakon Zapovijedi o formiranju Sektora I, a prije operacije. To proizlazi iz iskaza svjedoka Rogulja, Stanislava Linića (pomoćnik načelnika stožera 9. gmtbr. za operativno – nastavne poslove, listovi 4546-4547 spisa) i Garija Devčića (listovi 5064-5065 spisa). Na temelju iskaza svjedoka Rogulja Sud je utvrdio da je do tog drugog odstupanja došlo na traženje II optuženog Mirka Norca, a na temelju iskaza I optuženog Rahima Ademija utvrđeno je da je to traženje I optuženik prenio NGSHV koji je traženje odobrio.

Pisane zapovijedi za ovo pridodavanje nema jer je II optuženi Mirko Norac zvao I optuženika da treba dodatne snage nakon što je primio zapovijed o formiranju Sektora I pa tada zbog hitnosti nije rađena pisana zapovijed. Svjedok Devčić potvrđuje navode da je bilo situacija kad je dobivao samo usmene, a ne i pisane zapovijedi.

Iz navedenog slijedi da su u Sektor I za izvršenje operacije „Džep '93“ ulazile: 9. gmtbr., domobranske bojne Gospić i Lovinac, postrojba iz 111. brigade te izviđačko diverzantska satnija ZP Gospić. To proizlazi iz iskaza svjedoka Zvonka Brajkovića (načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr., listovi 4361-4365 spisa), Mladena Šerića (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić, listovi 4392-4396 spisa), Milana Kosovića (zapovjednik domobranske bojne Gospić, listovi 4564-4568 spisa), Frane Primorca (načelnik Stožera ZP Gospić, koordinator u Otočcu, listovi 4365-4367 spisa), Željka Prpića (savjetnik pomoćnika načelnika GS domobranskih pukovnija, listovi 4477-4480 spisa) te Rogulja, Linića i Devčića.

Tim postrojbama zapovijedao je II optuženi Mirko Norac. To proizlazi iz iskaza svjedoka Prpića (namjenskim i pridodanim snagama zapovijedao je Norac), Brajkovića (Norac je izdavao usmene zapovijedi), Kosovića (Norac je bilo zapovjednik operacije), Šerića (Norac je po zapovjedi NGSHV imenovan za zapovjednika Sektora I), Rogulja (Norac je zapovijedao snagama HV-a), Linića (pridodanim postrojbama zapovijedao je Norac) i Devčića (za vrijeme operacije neposredni zapovjednik je bio Norac koji je i dao zadaću). S tim se podudara i iskaz svjedoka Petra Stipetića prema kojem s postrojbama izravno zapovijeda zapovjednik sektora (list 4427 spisa).

Iz navedenih utvrđenja slijedi: II optuženi Mirko Norac-Kevo je u vrijeme i neposredno nakon operacije „Džep '93“ bio zapovjednik sa zapovjednim ovlastima i moćima u odnosu na postrojbe u sastavu Sektora I; 9. gmtbr. i pridodane postrojbe, osim postrojbi SP.

U odnosu na **zapovijedanje SP-om**, nije sporno da su snage SP sudjelovale u napadnoj operaciji „Džep '93“ jer to proizlazi iz svih provedenih dokaza (dokumentacija, iskazi svjedoka). Imajući na umu činjenični opis optuženja koji obojici optuženika stavlja na teret da su zapovijedali SP-om (I optuženi Rahim Ademi kao zamjenik zapovjednika ZP Gospić sa zapovjednim ovlastima nad postrojbama Sektora I, a II optuženi Mirko Norac-Kevo kao zapovjednik svih postrojbi Sektora I) i obrane obojice optuženika koji tvrde da nisu zapovijedali SP, odlučno je pitanje jesu li optuženici zapovijedali SP-om tijekom i neposredno nakon operacije „Džep '93“.

Već je navedeno da u odnosu na postrojbe koje su sudjelovale u operaciji **I optuženi Rahim Ademi** nije imao zapovjedne ovlasti u punom i potrebnom opsegu nad svim podređenim i pridodanim postrojbama i formacijama ZP (znatno sužen i smanjen opseg zapovjednih ovlasti, a time i smanjenu zapovjednu moć). Samim tim, on nije imao niti potrebne zapovjedne ovlasti i u odnosu na SP.

Ovdje valja navesti da je I optuženi Rahim Ademi tijekom i neposredno nakon operacije „Džep '93“ izdao četiri zapovijedi koje su se na određeni način odnosile i na SP.

Zapovijed od 12.09.1993. (list 2573 spisa) izdana je 111. brigadi i to da pokretna skupina za zaprijedžbu iz sastava 111. brigade bude pridodana SP. Na temelju iskaza I optuženog Rahima Ademija utvrđeno je da je ova zapovijed izdana na traženje SP, a na temelju prethodne zapovijedi NGSHV prema kojoj ZP treba pružiti logističku potporu SP po potrebi. Dana 14.09.1993. I optuženik je izdao zapovijed 9. gmtbr. o preuzimanju položaja od SP (list 2578), ali ta zapovijed nije izvršena zbog zapovijedi o povlačenju.

Obje zapovijedi nisu tražile aktivnosti SP, već su po zapovijedi trebale postupiti 9. gmtbr. i 111. brigada.

Dvije zapovijedi o povlačenju I optuženik je izdao SP (listovi 2593, 2597-2598 spisa). Ove zapovijedi tražile su aktivnosti SP, ali one se odnose na povlačenje za čije provođenje je bio zadužen svjedok Petar Stipetić kao izaslanik NGSHV. Već je navedeno da izaslanik NGSHV dolaskom u određeno područje preuzima ovlasti zapovijedanja. Svjedok Stipetić potvrđuje to svoje svojstvo, kao i činjenicu da je izdavao zapovijedi, a to proizlazi i iz iskaza svjedoka Nielsena i Calvina. Iz navedenog, kao i na temelju iskaza I optuženog Rahima Ademija, Sud je utvrdio da je dvije zapovijedi SP za povlačenje I optuženik izdao na temelju zapovijedi svjedoka Petra Stipetića kao izaslanika NGSHV koji je bio zadužen, a time i zapovijedao, povlačenjem. Stoga ove okolnosti nikako ne mogu dovesti do zaključka da je I optuženi Rahim Ademi zapovijedao SP-om.

U Zapovijedi za napad i Zapovijedi za formiranje Sektora I (obje od 06.09.1993. i obje je potpisao I optuženi Rahim Ademi) spominju se snage SP. Na temelju iskaza svjedoka Franje Feldija Sud je utvrdio da okolnost što su snage SP navedene u zapovijedima ne znači da su I optuženik i **II optuženi Mirko Norac-Kevo** i zapovijedali snagama SP jer samo NSGHV može zapovijedati SP, a izvršenjem zadaća SP zapovijeda časnik iz SP. Uz to, SP je naveden kao susjed i II optuženik njima nije mogao davati zadaće.

Nadalje, niti jedan o ispitanih svjedoka nije čuo da je II optuženi Mirko Norac izdao ijednu zapovijed SP. Za I optuženog Rahima Ademija samo svjedok Markač tvrdi da je čuo kako zapovijeda SP-om i svjedok Domazet koji tvrdi da SP-om zapovijeda I optuženik. No, iz razloga koji su navedeni, ti iskazi su potpuno neprihvatljivi jer su suprotni utvrđenom činjeničnom stanju, kao što su i neprihvatljivi dojmovi, pretpostavke i zaključci svjedoka Hynes-a (dojam), Linića (pretpostavka), Šare i Prpić (zaključak). Svi ostali svjedoci tvrde da I optuženi Rahim Ademi nije zapovijedao SP-om (Šerić, Rogulj, Feldi, Jagetić), da niti II optuženi Mirko Norac nije zapovijedao SP-om (Nenadić, Tomičić, Feldi, Karić, Hečimović, Pražić, Rogulj, Brajković). Stoga nedvojbeno slijedi da je SP imala svoju zapovjednu crtu, odvojenu od HV-a, a to proizlazi iz iskaza svjedoka Šebreka, Primorca, Feldija, Jakića, Marine Rukavina, Šerića, Rogulja, pri čemu iz iskaza svjedoka Linića, Jarnjaka, Jakića, Marine Rukavina, Šerića i Rogulja proizlazi da je SP-om zapovijedao Mladen Markač. Okolnost da je SP imala svoju zapovjednu crtu razvidna je i iz dokumentacije u kojoj se SP navodi kao susjed HV, a poglavito iz Izvješća Bogdana Celinića koji je bio koordinator SP na IZM u Bilaju koji govori o „našim snagama“ (snage SP) i snagama HV-a.

Konačno, zapovjednu crtu SP vrlo izričito, određeno i jasno navodi svjedok Željko Sačić koji je trebao biti u IZM Sektora I kao član zapovjedništva Sektora I i pod zapovjedništvom II optuženog Mirka Norca kao zapovjednika snaga HV-a u operaciji „Džep '93“ (zapovjednika Sektora I) ali do toga nije došlo jer je Sačiću to bilo „čudno i neprihvatljivo...degradirajuće“ (list 4333 spisa). O takvom odbijanju svjedoka Sačića iskazuju i svjedoci Prpić, Jakić, Šerić. Na temelju iskaza svjedoka Sačića utvrđeno je da je on bio zapovjednik snaga SP na terenu i da je zapovijedi primao isključivo od Mladena Markača. Od I optuženog Rahima Ademija (list 4335 spisa) i II optuženog Mirka Norca (list 4336 spisa) nije dobio niti jednu zapovijed. Prema njegovom iskazu zapovjedna crta SP je bila NGSHV – Markač – Sačić.⁹⁷

⁹⁷ Svjedok je to zorno naveo: „Bobetko – Markač – ja i onda nitko“, a na pitanje jesu li jedinice SP bile pod zapovjedništvom II optuženog Mirka Norca, svjedok je odgovorio: „Tamo gdje je general Markač tamo sam i

Iz navedenog slijedi jedini mogući zaključak: za vrijeme i neposredno nakon operacije „Džep '93“ snagama SP nije zapovijedao I optuženi Rahim Ademi niti II optuženi Mirko Norac-Kevo. Ovakav činjenični zaključak ovdje jasno vodi pravnom zaključku: I optuženi Rahim Ademi i II optuženi Mirko Norac-Kevo ne mogu krivičnopravno odgovarati za protupravna ponašanja pripadnika SP.

8.3. Planiranje, razrada i uvježbavanje operacije „Džep '93“

Nije sporno da je svrha operacije „Džep '93“ bila da snage Hrvatske vojske i SP iz vojno-strateških i sigurnosnih razloga oslobode dio okupiranog teritorija Republike Hrvatske u predjelu zvanom Medački džep, što je činilo šire područje Divosela, Čitluka i Počitelja, kako bi se zaustavilo kontinuirano topničko teroriziranje žitelja Gospića od okupacijskih snaga. To proizlazi iz iskaza obojice optuženika i ispitanih svjedoka pripadnika HV-a koji iskazuju o svakodnevnom granatiranju, uništavanju i razaranju Gospića zbog kojeg je normalan život u gradu i okolici bio nemoguć. U takvoj situaciji vojna operacija radi oslobađanja zaposjednutog teritorija je zakonito i opravdano protudjelovanje.

U uvodnom dijelu činjeničnog opisa optuženja prije točke 1 (za I optuženog Rahima Ademija) i prije točke 4 (za II optuženog Mirka Norca Kevu) tvrdi se da su optuženici, prije Zapovijedi za napad od 06.09.1993. godine, **zajedno s višim časnicima Glavnog stožera Hrvatske vojske i Ministarstva unutarnjih poslova sudjelovali u planiranju, razradi i uvježbavanju ograničene vojne operacije „Džep '93“.**

Imajući na umu iskaze optuženika, sporno je tko je sve sudjelovao u planiranju, razradi i uvježbavanju operacije, odnosno je li u tim aktivnostima sudjelovao i II optuženi Mirko Norac-Kevo.

U svom iskazu I optuženi Rahim Ademi detaljno opisuje (str. 55-59 presude) kako je došlo i tko je sve sudjelovao u planiranju operacije. Iz iskaza II optuženog Mirka Norca Keve proizlazi da on nije sudjelovao u tim aktivnostima, već da je za operaciju saznao 05. ili 06.09.1993. kada je došao u zapovjedništvo ZP na poziv I optuženog Rahima Ademija.

U odnosu na planiranje, razradu i uvježbavanje operacije ispitani su sljedeći svjedoci.

Svjedok Davor Domazet Lošo (načelnik uprave GSHV)⁹⁸ naveo je su se u GSHV razrađivale mogućnosti operacije na taktičkoj razini, dok su ZP, pa tako i ZP Gospić konkretno, imali zadaću razrade operacije. Bio je prisutan kad su Ademi, Norac, Markač i drugi operativci izlagali Bobetku varijante te operacije 10-15 dana prije početka operacije. Plan operacije odobrio je NGSHV.

Svjedok Mladen Markač (načelnik odjela SP)⁹⁹ iskazao je da je u 6. ili 7. mjesecu 1993. bio brifing kod Bobetka. Prije operacije bio je u Gospiću više puta te je razgovarao s Ademijem i Norcem o mogućoj operaciji. Već tada su postojali načelni dogovori. Dana 05.09.1993. navečer ili 06.09.1993. ujutro javio se Bobetku koji mu je rekao o operaciji te da se treba javiti u Gospić. 06.09.1993. ministar MUP-a ga je obavijestio te je dobio nalog da će jedinice SP sudjelovati u jednoj operaciji. 07.09.93. Sačić je primio dokument od

ja i tamo su jedinice specijalne policije, kako bi bilo moguće da su one pod nekim drugim zapovjedništvom, a ne pod mojim, dakle, odgovor na pitanje je, ne."

⁹⁸ Dana 12.09.2007. (listovi 4433-4437 spisa)

⁹⁹ Dana 16.07.2007. (listovi 4326-4330 spisa).

Ademija, koji je onda razradio. 08.09.93. je bio na sastanku s Ademijem, Sačićem, Tomljanovićem.

Svjedok Ivan Jarnjak (ministar unutarnjih poslova RH)¹⁰⁰ je naveo da u planiranju operacije nije sudjelovao, a niti bilo tko drugi iz MUP-a.

Svjedok Frane Primorac (načelnik Stožera ZP Gospić, koordinator u Otočcu)¹⁰¹ naveo je da je osobno sudjelovao pri planiranju operacije. Bilo je više sastanka vezano uz podizanje borbene spremnosti. Ademi je 20.08.1993. izdao zapovijed da se izvrše pripreme za obranu, ali i za moguće napadno djelovanje. 24.08.1993. bio je sastanak nakon kojeg je Ademi rekao da ostanu zapovjednik 9. gmtbr. Norac i zapovjednik 111. brigade Svetko Šare. Prvotno je u planiranju sudjelovala jedna veća skupina u kojoj je bio i on te Ademi, Rogulj, Šerić, Nenadić i još par ljudi, a kasnije je po zapovijedi otišao u Otočac pa ne zna tko je sve sudjelovao u akciji. Misli da je u planiranju sudjelovao i Norac, ali nije bio niti na jednom sastanku na kojem je svjedok bio prisutan. Za vrijeme dok je sudjelovao u planiranju nije vidio Markača, ali je tamo bio Sačić.

Svjedok Franjo Feldi (vršitelj dužnosti pomoćnika načelnika HV-a za borbeni sektor)¹⁰² naveo je da u planiranju operacije „Džep '93“ nije sudjelovao. Poznato mu je da su u GSHV razmatrali potrebu da se na ličkom bojištu neprijatelj odmakne kako bi prestalo granatiranje Gospića i kako bi komunikacija bila po prometnicama slobodna. Međutim, nikakvi konkretni planovi nisu napravljeni. Bobetko mu je 04.09.1993. rekao da je prethodnog dana, tj. 03.09.1993., bio u Gospiću i da je izvršio pripremu akcije. Rekao mu je da je u Gospiću bio sa Ademijem, Markačem i Norcem i da im je zapovjedio da pripreme akciju i odbace snage do Gospića. Bobetko mu je rekao da je zapovjedio Ademiju da napiše zapovijed za napad. Također mu je tada rekao da će u njegovo ime u Gospić ići Domazet.

Svjedok Jozo Nenadić (načelnik inženjerije ZP Gospić)¹⁰³ je naveo da je Ademi po naredbi Bobetka pripremio plan napada, izrađena je karta na kojoj je Ademi radio i ranije, koju je i potpisao, a imala je oznaku da ju je odobrio Bobetko. Pitao je Ademija kad će biti operacija, a Ademi mu je rekao da se ne zna, ali da je to tajna. Nakon toga je nazvao inženjerca u 9. gmtbr. i pitao ga je li mu nešto nedostaje i 20-tak ili mjesec dana prije operacije izvršena je popuna ljudstvom i strojevima. Sjeća se da je s Prpićem otišao u IZM Bilaj, gdje su Norac, načelnik topništva i zapovjednici 9. gmtbr. raspravljali o borbenom statusu, ali je iz Prpićeve reakcije shvatio da će uloga ZP-a u akciji biti sporedna, a i načelnici ZP-a (pješaštva, oklopnih jedinica, stožera) su bili raspoređeni na dužnosti koje nisu imale veze s operacijom.

Svjedokinja Marina Rukavina (satnica, savjetnica zapovjednika 9. gmtbr. za pravne poslove)¹⁰⁴ navela je da je četiri ili pet dana prije početka akcije u zapovjedništvo 9. gmtbr. došao general Janko Bobetko. Tamo je bio Norac, Ademija nije bilo i Bobetko je održao govor, govorio je vrlo odlučno, zapovjednim tonom, koristio je vojničke izraze, rekao je da je 9. gmtbr. nositelj operacije, da se operacija ne smije prekidati niti po cijenu gubitaka života i da se njome treba pokazati snaga i odlučnost HV-a.

¹⁰⁰ Dana 16.07.2007. (listovi 4323-4326 spisa).

¹⁰¹ Dana 03.09.2007. (listovi 4365-4367 spisa).

¹⁰² Dana 18.12.2007. (listovi 5058-5064 spisa).

¹⁰³ Dana 20.11.2007. (listovi 4929-4933 spisa).

¹⁰⁴ Dana 17.04.2008. (listovi 5775-5779 spisa).

Svjedok Rudolf Brlečić (načelnik pješništva GSHV)¹⁰⁵ iskazao je da trebao biti upoznat s akcijom, ali je za nju saznao neslužbeno prigodom posjeta Ademiju u Gospiću 08.09.1993. prije nego što je Domazet pred njim preklonio kartu.

Svjedok Marko Jagetić (sanitet ZP Gospić)¹⁰⁶ je naveo da su na skupu u Otočcu u ljeto 1993. bili generali iz GSHV i Markač te se vršila vježba neke akcije, a oni u logistici su radili trenaž, planirali postupanje ako dođe do akcije. Jedan od generala je rekao da će to, pretpostavlja akciju, izvesti Norac.

Svjedok Marko Marić (pomoćnik za političko djelovanje zapovjednika 2. bojne 9. gmtbr.)¹⁰⁷ je naveo da ih je s operacijom upoznao Mirko Norac par dana prije 09.09.1993. prilikom čega im je rekao koje su njihove zadaće i upozorio ih da postupanje mora biti sukladno Ženevskim konvencijama.

Svjedok Dinko Sekula (zapovjednik 2. bojne 9. gmtbr.)¹⁰⁸ iskazao je da je za operaciju „Džep 93“ saznao 05. ili 06.09.1993. godine kada je bio sastanak koji je vodio zapovjednik Norac i koji je rekao o operaciji, koji su ciljevi i kako to treba izvršiti. Norac je tom prilikom posebno naglasio dužnost poštivanja Ženevske konvencije, objasnio je postupanje prema civilima, prema ratnim zarobljenicima i prema imovini.

Svjedok Milan Karić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za sigurnost)¹⁰⁹ naveo je da je za operaciju saznao dva dana ranije, a zapovijed je došla, koliko se sjeća, od Ademija. Misli da je zapovjedništvo 9. gmtbr. izradilo pravce svog djelovanja.

Svjedok Miodrag Hečimović (zapovjednik 3. bojne 9. gmtbr.)¹¹⁰ naveo je da ga je dva ili tri dana prije početka operacije pozvao Norac da dođe u Gospić s užim zapovjedništvom. Kad je došao tamo, primio je zadaću vezano uz operaciju. Zapovijed Norca bila je pisana, a i kasnije mu je na stožernom drenažu dana i usmena zapovijed za napad.

Svjedok Stanislav Linić (pomoćnik načelnika stožera 9. gmtbr. za operativno – nastavne poslove)¹¹¹ naveo je da mu se čini da je za akciju saznao od Norca 05.09.1993. kada im je rekao da pristupe izradi potrebnih dokumenata.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)¹¹² naveo je da je za operaciju „Džep 93“ saznao pet do šest dana prije operacije kada ga je zapovjednik Norac obavijestio o istoj. Nakon toga su imali zapovjedno izviđanje terena.

Svjedok Stevo Pražić (satnik u odjelu operativnih poslova 9. gmtbr.)¹¹³ je naveo da je za operaciju „Džep 93“ saznao dva ili tri dana prije te operacije, a o tome ga je obavijestio pukovnik Linić. Pripremu operacije su radili po tzv. skraćenoj metodi. Nije vidio pisanu zapovijed Norca, ali zna da je bilo zapovjedno izviđanje gdje je Norac odveo zapovjednike na teren i tamo su razradili koje su zadaće u operaciji, a to mu je poznato po tome što mu je to rekao Linić. Linić mu je također rekao da je Norac zapovijed dobio od Ademija.

¹⁰⁵ Dana 05.09.2007. (listovi 4380-4384 spisa).

¹⁰⁶ Dana 27.09.2007. (listovi 4499-4503 spisa).

¹⁰⁷ Dana 03.10.2007. (listovi 4527-4528 spisa).

¹⁰⁸ Dana 03.10.2007. (list 4529 spisa).

¹⁰⁹ Dana 10.10.2007. (listovi 4543-4545 spisa).

¹¹⁰ Dana 12.12.2007. (listovi 5037-5040 spisa).

¹¹¹ Dana 10.10.2007. (listovi 4546-4547 spisa).

¹¹² Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

¹¹³ Dana 15.11.2007. (listovi 4921-4922 spisa).

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)¹¹⁴ je naveo da je oko tjedan dana prije akcije dobio poziv od Norca i kada je došao u vojarnu 9. gmtbr. Norac je njemu i drugim zapovjednicima bojni 9. gmtbr. kratko na karti objasnio plan akcije i pravac kretanja (prema Divoselu).

Svjedok Mladen Šerić (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić)¹¹⁵ naveo je da su Bobetko i Markač prvi puta u Gospić došli u 7. mjesecu 1993. kojom prilikom su napisali jednu skicu zapovijedi akcije „Džep 93“ koja nije potpisana. U ZP akciju su planirali on, Ademi, Rogulj, Markač, Sačić, Norac, Feldi i vjerojatno Domazet. Tu nepotpisanu zapovijed od 26.07.1993. zaveo je pod rednim brojem 89, a ista predstavlja skicu koju je Bobetko stavio van snage.

Svjedok Željko Prpić (savjetnik pomoćnika načelnika GSHV domobranskih pukovnija)¹¹⁶ je naveo da je za operaciju „Džep 93“ službeno saznao kada je dobio zapovijed, a o samoj pripremi akcije nema saznanja. Poznato mu je da se par dana prije operacije Ademi vratio iz Zagreba i da mu je rekao da je Bobetko odobrio akciju.

Svjedok Vladimir Lelas (načelnik pješništva ZP Gospić)¹¹⁷ je iskazao da je za akciju saznao upravo kad je počela, dana 09.09.1993. Poznato mu je da su neki časnici iz ZP bili upućeni u planiranje akcije. Nije pitao Ademija zašto nije bio uključen u planiranje, jer je kao časnik i sam to morao shvatiti. Misli da je plan za ovu akciju došao „odozgo“, a ne od Ademija i Norca.

Svjedok Željko Sačić (zapovjednik satnija SP, koordinator MUP-a)¹¹⁸ naveo je da mu je koncem kolovoza 1993. Markač zapovjedio sačinjenje plana ulaska SP u Medački džep radi neutraliziranja neprijatelja. Plan je napravio i predočio Markaču, a ovaj je rekao da će o tome obavijestiti Bobetka. Nakon nekog vremena Markač mu je rekao da je plan u redu i da treba vidjeti kako će se on uklopiti u aktivnosti Hrvatske vojske. Osobno je 06.09.1993. otišao po hitnu poštu u ZP Gospić i od Ademija je preuzeo Zapovijed za napad i zemljovid. Ademi mu je pritom napomenuo kako Markač zna sve detalje te da Zapovijed prilagodi planu SP. Istoga dana našao se s Norcem radi razrade detalja, a 07.09.1993. je s Ademijem i Norcem održao sastanak na kojem im je, između ostaloga, Ademi rekao kako Bobetko zna sve o akciji. Idući dan 08.09.1993. prije podne došla je koverta od Ademija u kojoj se nalazila Zapovijed o formiranju Sektora I koju nije ispoštovao. Markač i Tomljenović su ga podržali rekavši mu da ostane u stožeru SP u Rizvanuši, Brušanima, a da će oni komunicirati s vojskom.

Svjedok Zlatko Rogulj (načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić)¹¹⁹ je naveo da je bio na sastanku u svibnju 1993. na kojem su po Bobetkovom napatku Ademi sa skupinom časnika iz 9. gmtbr., na čelu s načelnikom stožera Brajkovićem, razmatrali različite planove oslobođenja područja. Sredinom srpnja Bobetko i Markač su obišli bojišnicu i sastali se s Ademijem. Ademi je zatim pozvao njega i Šerića rekavši im da je od Bobetka dobio zadatak da napravi plan akcije oslobođenja Gospića koji se mora topnički deblokirati, a posebno u odnosu na područje Divosela od kuda je prijetila najveća opasnost. Šerić i on su izradili plan s prijedlogom zapovijedi, ali samo za Divoselo i s time su upoznali Ademija. Početkom rujna u Gospić su došli Bobetko i Markač.

¹¹⁴ Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

¹¹⁵ Dana 06.09.2007. (listovi 4392-4396 spisa).

¹¹⁶ Dana 26.09.2007. (listovi 4477-4480 spisa).

¹¹⁷ Dana 19.12.2007. (listovi 5067-5069 spisa).

¹¹⁸ Dana 17.07.2007. (listovi 4332-4336 spisa).

¹¹⁹ Dana 16.10.2007. (listovi 4557-4562 spisa).

Nakon sastanka s njima, Ademi mu je rekao da je Bobetko odredio da se provede operacija i to ona koju su oni planirali, a zapovijedio je i formiranje sektora s obzirom na pozitivna iskustva iz akcije „Maslenica“.

Svjedok Zvonko Brajković (načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr.)¹²⁰ iskazao je da je nakon neprijateljske akcije 21. i 22.07.1993. Ademi izdao zapovijed da moraju pojačati budnost, preuzeti inicijativu i nakon toga su u 9. gmtbr. napravili plan. Bilo je više varijanti planova, a na temelju kojih su trebali pojačati obuku, izviđanje, osmatranje i razmatrali su mogućnost akcije ograničenog karaktera na tom području. Pretpostavlja da je s dobijenim izvješćima Domazet otišao kod Bobetka koji je onda došao izviditi situaciju. Potom je došlo do sačinjavanja planova za 9. gmtbr. i u izradi tih planova sudjelovao je Norac, on i uže rukovodstvo 9. gmtbr. Sjeća se da su bili prisutni i Milan Čanić, Linić, Agim Čeku, Karić i Tomičić. Izvidnice su trebale pratiti ono što se dešavalo na terenu, a oni iz zapovjedništva su radili obuku. Na taj način bio je napravljen plan za „Medački džep“. Nakon neprijateljskog napada koji je bio oko 04.09.1993. došao je Norac i rekao da treba odnijeti njihove planove u ZP. Potom je došla obavijest da će biti ograničeno napadno djelovanje, a za to su imali sve spremno. 06.09.1993. su doveli pojačanje te još pojačali izviđanje i još jednom su prošli sve planove.

Svjedok Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)¹²¹ je naveo su zapovijed za napad sačinili po tzv. skraćenom postupku koji se koristi kad nema dovoljno vremena, a nakon što je Norac 05. ili 06. 09. došao iz zapovjedništva ZP-a i rekao da je dobio usmenu zapovijed da se ide u operaciju. Zapovijed je dobivena usmeno jer se u takvom obliku one izdaju kad je to žurno i kad se ne stigne napisati u pisanom obliku, ali nije mogao objasniti po čemu tri dana prije operacije nisu bila dovoljna za izradu pisane zapovijedi. Sudjelovao je u pisanom sastavljanju zapovijedi prema elementima koje mu je Norac usmeno izložio. Pisanu zapovijed za napad s Ademijevim potpisom vidio je tek par dana nakon što je ugašen IZM u Bilaju, odnosno nakon povlačenja.

Ugroženi svjedok broj 9 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)¹²² je naveo da su plan za operaciju razradili Brajković, Ademi i Norac i oni su taj plan dostavili u Zagreb na odobrenje.

8.3.1. Ocjena vjerodostojnosti iskaza svjedoka

Iskaze svjedoka Franje Feldija, Frane Primorca, Joze Nenadića, Mladena Šerića i Zlatka Rogulja Sud je prihvatio jer su dani jasno, određeno i precizno, međusobno se nadopunjuju i potvrđuju. To se posebno odnosi na vremenske odrednice sastanaka, planiranja i razrađivanja operacije prije 06.09.1993. u kojima su sudjelovali I optuženi Rahim Ademi, II optuženi Mirko Norac-Kevo, Rogulj, Šerić, Nenadić, Primorac. Jedina razlika je u iskazima svjedoka Šerića koji navodi da je u planiranju sudjelovao i Franjo Feldi, a svjedok Feldi to negira. No, ta razlika nije odlučna imajući na umu vremensku podudarnost i sadržaj provedenih aktivnosti. Ovi iskazi sukladni su iskazu I optuženog Rahima Ademija koji je detaljno opisao planiranje, razradu i uvježbavanje operacije.

Sud je prihvatio iskaze svjedoka Davora Domazeta Loše u dijelu gdje navodi da je 10-15 dana prije operacije bio pristuan kad su Ademi, Norac, Markač i drugi operativci Bobetku izlagali varijante operacije. Iskaz je u bitnome potvrđen ispitanim svjedocima

¹²⁰ Dana 03.09.2007. (listovi 4361-4365 spisa).

¹²¹ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

¹²² Dana 18.04.2008. (listovi 5903-5941 spisa).

(Primorac, Šerić). Također je sud prihvatio dio iskaza svjedoka gdje navodi da su se u GSHV razrađivale mogućnosti operacije jer i taj je navod sukladan iskazu svjedoka Feldija koji o toj okolnosti iskazuje istovjetno.

Iskaz svjedoka Mladena Markača u dijelu gdje navodi da je prije operacije više puta u Gospiću razgovarao s Ademijem i Norcem o mogućoj operaciji sud je prihvatio jer je dan jasno i određeno, sukladan je iskazima navedenih svjedoka koji govore o osobama koje su razmatrale operaciju „Džep '93“. Iz daljnjeg dijela iskaza svjedoka proizlazilo bi da je o operaciji konkretno svjedok saznao 05. ili 06.09.1993., ali to nije prihvatljivo jer je zbog pozicije i uključenosti svjedoka o operaciji imao konkretna saznanja i ranije. To je osobito razvidno iz iskaza svjedoka Rogulja koji navodi da su početkom rujna u Gospić došli zajedno Bobetko i Markač i nakon sastanaka s njima Ademi je rekao da je Bobetko rekao da se provede operacija. Ovaj dio iskaza svjedoka Rogulja poklapa se s iskazom I optuženog Rahima Ademija koji navodi da je taj sastanak bio 03.09.1993., a taj dan kao dan tog sastanka opisuje i svjedok Feldi. Iskaz svjedoka Željka Sačića također ukazuje da je svjedok Markač za operaciju znao i ranije, jer svjedok navodi da mu je krajem kolovoza 1993. Markač zapovjedio da sačini plan ulaska SP u Medački džep koji je ovaj sačinio i predao svjedoku Markaču.

Svjedok Željko Prpić tvrdi da je za operaciju službeno saznao kad je dobio zapovijed, svjedok Vladimir Lelas da je za operaciju saznao kad je počela, a svjedok Rudolf Brlečić da je za operaciju saznao 08.09.1993. kad je bio u posjetu i kad je svjedok Domazet pred njim preklopio kartu (zemljovid napada). Iz iskaza ovih svjedoka proizlazi da nisu bili uključeni u planiranje i Sud je takve iskaze prihvatio jer su dani određeno i nema okolnosti koje bi te iskaze dovodile u sumnju.

Svjedokinja Marina Rukavina također nema saznanja o planiranju operacije, ali spominje sastanak u zapovjedništvu 9. gmtbr. četiri ili pet dana prije operacije (dakle, 04. ili 05.09.1993.) kada je došao Bobetko i rekao da je 9. gmtbr. nositelj operacije. Taj dio i detalji tog sastanka dani su jasno i određeni i za Sud su prihvatljivi, a što je obrazloženo i ranije (str. 121 i 122 presude).

O planiranju operacije u odnosu na SP iskazuje svjedok Željko Sačić koji navodi da mu je koncem kolovoza 1993. Markač zapovjedio sačinjenje plana ulaska SP u Medački džep. Iskaz svjedoka Sačića i u ovom dijelu je jasan, određen i precizan, dan na temelju neposrednog sudjelovanja u djelovanjima za koje nisu izvedeni dokazi koji bi dovodili u sumnju njegov iskaz.

Svjedok Stjepan Škrinjarić navodi da ga je pet do šest dana prije operacije Norac obavijestio o istoj, a svjedok Milan Kosović da ga je oko tjedan dana prije operacije Norac pozvao u vojarnu 9. gmtbr. te njemu i drugim zapovjednicima bojni 9. gmtbr. na karti objasnio plan i pravac kretanja. Ovi iskazi u bitnome se međusobno podudaraju, a sukladni su navedenim iskazima svjedoka. To se posebno odnosi na okolnost da je II optuženi Mirko Norac-Kevo za operaciju znao i prije nego što on tvrdi da je za istu saznao (05. ili 06.09.1993.).

U tom smislu valja promatrati i iskaz svjedoka Zvonka Brajkovića koji tvrdi da su već krajem srpnja 1993. u 9. gmtbr. napravili više varijanti planova na temelju kojih su pojačali obuku, izviđanje osmatranje i razmatranje mogućnosti akcije ograničenog karaktera. Potom su časnici 9. gmtbr. sačinili planove koje je Norac, nakon neprijateljskog napada koji je bio oko 04.09.1993., odnio u ZP. Kad je potom došla obavijest da će biti ograničeno napadno djelovanje, u 9. gmtbr. su imali sve spremno. Iako se iskaz odnosi na aktivnosti u 9. gmtbr., iz njega očito proizlazi da je II optuženi Mirko Norac-Kevo i prije

05. ili 06.09.1993. bio uključen u planiranje operacije, a što je sukladno ranije navedenim iskazima svjedoka.

S tim u svezi, nije prihvatljiv iskaz svjedoka Frane Tomičića koji iskazuje općenito i iz čijeg iskaza bi proizlazilo da su u 9. gmtbr. za operaciju saznali 05. ili 06.09.1993. kad je Norac došao iz ZP i rekao da je dobio usmenu zapovijed za napad. Objašnjenje svjedoka da se usmena zapovijed izdaje kad je to žurno i kad se ne stigne napisati pisana zapovijed općenito je prihvatljiva jer je takva praksa doista bila. No, u konkretnoj situaciji taj navod kontradiktoran je samom iskazu svjedoka koji kasnije tvrdi da su u 9. gmtbr. napravili pisanu zapovijed. Ako su do početka akcije u 9. gmtbr. imali dovoljno vremena za pisanje zapovijedi i nije bilo potrebno izdavati samo usmenu zapovijed, onda je logično da je takva situacija bila i u ZP koji su, prema iskazu svjedoka Tomičića, za operaciju znali ranije od 9. gmtbr. Zbog nelogičnosti, kontradiktornosti u samom iskazu, a i suprotnosti s ostalim dokazima i rezultatima provedenog postupka, iskaz svjedoka Frane Tomičića nije vjerodostojan.

Svjedoci Marko Marić, Dinko Sekula, Milan Karić, Miodrag Hečimović, Stanislav Linić i Stevo Pražić su pripadnici 9. gmtbr. te iskazuju suglasno da su za operaciju saznali nekoliko dana ranije i to od Norca. Svjedok Marić navodi da je to bilo par dana prije operacije, Sekula na sastanku koji je vodio Norac 05. ili 06.09.1993., Karić dva dana ranije, Hečimović dva ili tri dana prije početka operacije, Linić 05.09.1993., a Pražić dva ili tri dana prije operacije, ali od Linića. Tako suglasni navodi upućuju na zaključak o prihvatljivosti iskaza svjedoka u tim dijelovima i oni ne dovode u pitanje vjerodostojnost iskaza svjedoka koji navode da je II optuženi Mirko Norac-Kevo za operaciju znao i ranije nego 05. ili 06.09.1993. kako II optuženik tvrdi. Međutim, svjedok Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.) i svjedok Kosović sastanak na kojem je II optuženik rekao o operaciji vremenski suglasno smještaju prije 05. ili 06.09.1993., a što je u skladu s iskazima svjedoka Feldija, Rogulja te I optuženog Rahima Ademija. U tom smislu iskazi ostalih svjedoka iz 9. gmtbr. očito nisu objektivno prihvatljivi. To se posebno odnosi na iskaz svjedoka Steve Pražića koji u stvari prenosi ono što mu je pričao Linić, a sam Linić to niti ne spominje. I u ovom dijelu svjedok Pražić okolnosti iznosi uopćeno i po čuvenju, a što nije pouzdano kao temelj utvrđivanja važnih činjenica.

Svjedok Marko Jagetić također iskazuje općenito i oskudno o vježbi „neke akcije“ u ljeto 1993. Za razliku od takvih navoda, dio iskaza svjedoka gdje navodi da su u logistici ZP radili trenajaž i planirali postupanje ako dođe do akcije je sukladan izvedenih dokazima i zato prihvatljiv.

Za iskaz ugroženog svjedoka broj 9 vrijedi već rečeno; njegova pozicija je na kraju zapovjednog lanca (pripadnik inženjerijske postrojbe 9 gmtbr.). U tom svjetlu valja vrednovati uopćenu tvrdnju da su plan za operaciju razradili Brajković, Ademi i Norac i dostavili ga u Zagreb. Iako je riječ o tvrdnji koja nije detaljna, a i ne spominje ostale osobe uključene u planiranje, očito je dio stvarnog stanja svjedoku poznat i stoga taj iskaz valja cijeniti kao usmjeravajuću okolnost koja djelomično potvrđuje utvrđene okolnosti na temelju iskaza svjedoka Feldija, Rogulja, Šerića.

Iskaz svjedoka Ivana Jarnjaka da on nije sudjelovao u planiranju operacije sud je prihvatio jer je dan jasno i određeno i nema okolnosti koje bi ukazivale na suprotno. No, dio iskaza svjedoka gdje tvrdi da nitko drugi iz MUP-a nije sudjelovao u planiranju operacije sud nije prihvatio jer je suprotan iskazu svjedoka Sačića koji tvrdi da je po naredbi Markača napravio plan ulaska jedinica SP u Medački džep pa i iskaza svjedoka Markača koji tvrdi da je o operaciji razgovarao s Ademijem i Norcem. Budući da su

svjedoci Markač i Sačić pripadnici MUP-a, očito tvrdnja svjedoka da nitko nije sudjelovao u planiranju operacije nije vjerodostojna. No, taj dio ionako nije važan za utvrđivanje odlučnih okolnosti u ovom dijelu.

8.3.2. Planiranje – utvrđeno činjenično stanje – zaključak

Nije sporno da je u planiranju, razradi i uvježbavanju operacije „Džep '93“ sudjelovao I optuženi Rahim Ademi. To proizlazi iz izvedenih dokaza, a i iskaza I optuženog Rahima Ademija koji vrlo detaljno opisuje okolnosti vezane uz navedene aktivnosti.

Također nije sporno da su u tim aktivnostima sudjelovali i viši časnici GSHV. Svjedoci Feldi, Brlečić, Šerić i Brajković spominju svjedoka Davora Domazet Lošu, a i sam svjedok Domazet navodi da je bio prisutan 10-15 dana prije operacije kad su Ademi, Norac, Markač i drugi operativci izlagali Bobetku varijante operacije. Iz izvedenih dokaza proizlazi i da je NGSHV bio uključen u planiranje operacije, a on je istu i zapovjedio.

Nije niti sporno da su u tim aktivnostima sudjelovali i viši časnici MUP-a jer to proizlazi upravo iz iskaza tih časnika tj. svjedoka Mladena Markača i osobito Željka Sačića.

Na temelju izvedenih dokaza, poglavito iskaza svjedoka Franje Feldija, Frane Primorca, Joze Nenadića, Mladena Šerića i Zlatka Rogulja Sud je utvrdio da je u planiranju, razradi i uvježbavanju operacije „Džep '93“ sudjelovao i II optuženi Mirko Norac- Kevo.

Svjedoci Primorac, Šerić i Rogulj, a također i I optuženi Rahim Ademi navode da je bila formirana skupina koja će neposredno raditi na rješavanju zadaće, formiranju odluke i zapovijedi za uporabu postrojbi. U radnoj skupini su bili: brigadir Primorac Frano, pukovnik Šerić Mladen, pukovnik Skočilić Josip, bojnik Rogulj Zlatko, bojnik Demojzes Sergio, satnik Jakić Luka i vojnik Kolak Gordan, a što proizlazi i iz Zapovijedi od 03.09.1993. o formiranju radne skupine, a koja zapovijed je izdana na temelju zapovijedi NGHSV (list 2461-2462 spisa, str. 109 presude).

Iz iskaza svjedoka Sačića proizlazi da je on sačinio plan ulaza jedinica SP u Medački džep, a po zapovijedi neposredno mu nadređenog svjedoka Mladena Markača. Iz iskaza svjedoka Zvonka Brajkovića proizlazi i da je 9. gmtbr. provodila obuku, izviđanje osmatranje i razmatranje mogućnosti akcije ograničenog karaktera i da su su časnici 9. gmtbr. sačinili planove koje je Norac, nakon neprijateljskog napada koji je bio oko 04.09.1993., odnio u ZP. Iz toga slijedi da su obuka, izviđanje, osmatranje i razmatranje mogućnosti operacije te planovi za istu rađeni i prije 04.09.1993. Po prirodi stvari, imajući na umu mnogobrojnost tih aktivnosti koje ne mogu biti napravljene u kratko vrijeme (dan-dva), očito je da je planiranje, razrada i uvježbavanje operacije „Džep '93“ bilo rađeno i prije 04.09.1993., a svakako i prije Zapovijedi za napad od 06.09.1993.

Iz svega navedenog jasno slijedi da je u planiranju, razradi i uvježbavanju operacije „Džep '93“ sudjelovao i II optuženi Mirko Norac-Kevo. To je i logično imajući na umu njegovu poziciju zapovjednika 9. gmtbr., ali i zapovjednika svih postrojbi HV koje su sudjelovale u napadnoj operaciji „Džep '93“, a na kojoj poziciji je bio na temelju zapovijedi NGSHV (str. 140 presude).

8.4. Priprema operacije „Džep '93“

Krivičnu odgovornost obojice optuženika optužnica temelji i na lošoj pripremi operacije „Džep '93“ koja je opisana u uvodu prije točke 1 i točke 4 optužnice (i izreke presude). Imajući na umu do sada navedeno, I optuženi Rahim Ademi ne može biti

odgovoran za ovaj, a niti za bilo koji drugi dio optuženja jer kod njega nedostaje osnovni uvjet za krivično pravnu odgovornost u odnosu na sve ono što mu je stavljeno na teret, a to je zapovjedna ovlast.

Bez obzira na to, a imajući na umu da su obojici optuženika u uvodu prije točke 1 i točke 4 na teret stavljeni istovjetni navodi u činjeničnom opisu optuženja, ovdje su navedeni izvedeni dokazi i utvrđenja u odnosu na lošu pripremu operacije u odnosu na obojicu optuženika. Iz optuženja proizlazi da se loša priprema operacije sastoji u propustima koji su se sastojali u tome da su **pristali na smrtna stradanja i oštećenja kuća i drugih objekata civila srpske narodnosti zbog planiranog djelovanja topništva i na ubojstva tamo zatečenih civila srpske narodnosti, kao i na razaranje i palež kuća i grabež njihove imovine.**

U činjeničnom opisu optuženja loša priprema operacije „Džep '93“ opisana je kroz sljedeće okolnosti za obojicu optuženika:

- a) pri planiranju i donesenim zapovijedima za napad, za povlačenje i za druge borbene aktivnosti **nisu ni formalno ni stvarno razrađeni elementi poštovanja ratnog i humanitarnog prava o postupanju sa zarobljenim neprijateljskim vojnicima, ranjenicima i bolesnicima, zatečenim civilima, njihovom imovinom i ratnim plijenom,**
- b) nisu osigurali da pripadnici postrojbi **budu na nedvojben način upoznati i podučeni sa svojim obvezama iz međunarodnih ratnih i humanitarnih konvencija i protokola,**
- c) nije ustrojen **prikladan način izvješćivanja od strane podređenih časnika o mogućim protupravnim radnjama na bojištu,**
- d) **nije osigurana odgovarajuća podrška Vojne policije,**
- e) to više što su angažirane postrojbe, **posebice domobranske bojne, bile sastavljene mahom od domaćih ljudi iz okolice Gospića pogođenih dotadašnjim ratnim stradanjima, spremnih na osvetu,**
- f) zanemarujući **činjenicu da u selima i zaseocima na crtama planiranog napada prebiva nekoliko stotina civila srpske narodnosti.**

8.4.1. Međunarodno ratno humanitarno pravo

U odnosu na okolnosti pod a) i b) izvedeni su sljedeći dokazi.

Svjedok Mladen Šerić (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić)¹²³ naveo je da zapovijed o napadnoj akciji nije sadržavala dio koji se odnosi na poštivanje međunarodnog ratnog humanitarnog prava. Tri ili četiri mjeseca prije akcije svi vojnici su trebali biti upoznati s aktualnim službovnikom u kojem je bilo razrađeno međunarodno ratno i humanitarno pravo. Prije akcije došla je i dopuna koja je također nalagala poštivanje međunarodnog ratnog prava, a zapovjednici su dobili zadatak upoznavanja vojnika sa pravilima. Upravo zato točku o poštivanju ratnog i humanitarnog prava nisu posebno naveli u zapovijed a, osim toga, nigdje nije formalno određeno da zapovijed mora sadržavati i taj dio.

Svjedok Luka Jakić (pomoćnik zapovjednika ZP Gospić u okviru Sigurnosno-informativne službe)¹²⁴ naveo je da je bio upoznat sa Ženevskim konvencijama. Svi su

¹²³ Dana 06.09.2007. (listovi 4392-4396 spisa).

¹²⁴ Dana 19.11.2007. (listovi 4924-4927 spisa).

imali knjige o tome i na brifinzima je uvijek ukazivano na to kako postupati sa zarobljenicima, civilima i imovinom što su zapovjednici provodili i kroz redovnu obuku. Ne zna je li netko kontrolirao poznaju li vojnici Ženevske konvencije ili ne.

Svjedok Zlatko Rogulj (načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić)¹²⁵ iskazao je da je svaki vojnik kroz službovnik bio upoznat s odredbama Ženevskih konvencija, a same zapovijedi, koje i nisu bile namijenjene vojnicima, sukladno GSHV-ovoj Uputi za rad zapovjedništva nisu morale sadržavati ništa vezano uz poštivanje Ženevskih konvencija. Sjeća se da je Norac zapovjedio da se vatra ne smije otvarati na vojne jedinice ako među njima ima civila, a na civile nikako.

Svjedok Vladimir Lelas (načelnik pješaštva ZP Gospić)¹²⁶ je naveo da dobro zna da se uvijek govorilo o poštivanju Ženevskih konvencija, o postupanju s ratnim zarobljenicima i imovini. Obojica optuženika su uvijek isticali nužnost fer i korektnog postupanja u skladu s međunarodnim humanitarnim ratnim pravom.

Svjedok Frano Primorac (načelnik Stožera ZP Gospić, koordinator u Otočcu)¹²⁷ tijekom čitavog vremena vršena izobrazba časnika zapovjedništva brigada. Svi su zapovjednici bili obučeni o poštivanju Ženevske konvencije i međunarodnog humanitarnog prava.

Svjedok Petar Stipetić (zapovjednik ZP Zagreb)¹²⁸ iskazao je da u zapovijedi mora biti ugrađena i točka u kojoj se kaže da su pri izvođenju zapovijedi vojnici dužni se pridržavati odredaba međunarodnog ratnog prava i Ženevske konvencije. GSHV je 1991. shvatio da se moraju poduzeti mjere za poštivanje humanitarnog prava i Ženevske konvencije o zaštiti ratnih zarobljenika, civila, kulturnih dobara, imovine i svega ostalog. U 10 mjesecu 1991. uz pomoć Međunarodnog Crvenog križa izdana je knjižica u kojoj su bile odredbe humanitarnog prava, a i upute o pružanju prve pomoći. Tu knjižicu dobio je svaki vojnik i naredba je bila da se podijeli svakom vojniku. U 12. mjesecu 1991. na Vojnom učilištu dio sati posvetili su međunarodnom humanitarnom pravu i sastavili širu knjižicu koja je podijeljena. To je nastavljeno 1993. Redovna nastava o poštivanju međunarodnog humanitarnog prava uvedena je 1994. ili 1995.

Svjedok Davor Domazet Lošo (načelnik uprave GSHV)¹²⁹ naveo je da svako planiranje operacije uključuje i upozorenje za civile pa je tako bilo za operaciju „Džep '93“.

Svjedok Željko Prpić (savjetnik pomoćnika načelnika GSHV domobranskih pukovnija)¹³⁰ naveo je da s domobranima nije radio ništa u vezi poštivanja ratnog prava ili Ženevskih konvencija. Sjeća se da je na sastanku prije operacije Ademi skrenuo pozornost svim zapovjednicima o dužnosti poštivanja ratnog prava i da sve mora biti izvedeno sukladno pravilima. Nije mu poznato da bi svi vojnici bili upoznati s tim pravilima.

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)¹³¹ je naveo da je ljudima odabranim za akciju objasnio pravac kretanja, razrađivali su taktiku, a ljudi iz političkog djelovanja su objašnjavali kako treba postupati s civilima, vojnicima, koje su odredbe Ženevskih konvencija i slično. Jednom je došao i Ademi te je i on govorio da se ne smije pucati po civilima i da se treba dolično ponašati.

¹²⁵ Dana 16.10.2007. (listovi 4557-4562 spisa).

¹²⁶ Dana 19.12.2007. (listovi 5067-5069 spisa).

¹²⁷ Dana 03.09.2007. (listovi 4365-4367 spisa).

¹²⁸ Dana 11.09.2007. (listovi 4425-4431 spisa).

¹²⁹ Dana 12.09.2007. (listovi 4433-4437 spisa).

¹³⁰ Dana 26.09.2007. (listovi 4477-4480 spisa).

¹³¹ Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

Svjedok Mile Milković (zapovjednik protuoklopnog voda domobranske bojne Gospić)¹³² naveo je da su od Kosovića dobili uputu o tome kako treba postupati s civilima, kako s ratnim zarobljenicima te da se ne smiju paliti kuće i uništavati imovina i općenito su bili upoznati s Ženevskim konvencijama.

Svjedokinja Marina Rukavina (satnica, savjetnica zapovjednika 9. gmtbr. za pravne poslove)¹³³ navela je da su pripreme za operaciju bile savjesne i odgovorne i da su svi časnici bili upoznati sa Ženevskim konvencijama i načinom na koji vojska treba postupati, da trebaju postupati časno i dostojanstveno. Svi su časnici takvu obuku, odnosno upozorenja dobili na razini brigade do najniže razine. Sve su to vojnicima trebali prenijeti zadnji u zapovjednom lancu, tj. zapovjednici vodova i desetina.

Svjedok Zvonko Brajković (načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr.)¹³⁴ naveo je da zapovijedi ne sadrže točku o poštovanju međunarodnog humanitarnog prava, jer se isto nalazi u priložima. Svi vojnici su bili upoznati s odredbama Ženevske konvencije i ratnog humanitarnog prava tijekom obuke od sedmog do devetog mjeseca.

Svjedok Srećko Marić (minobacačka bitnica 9. gmtbr.)¹³⁵ iskazao je da im je nekoliko dana prije operacije Ivica Brajković podijelio knjižice u kojima su bile Ženevske konvencije o ratovanju. Rekao im je da to moraju pročitati i da postupanje sa ratnim zarobljenicima, civilima i imovinom mora biti prema tim pravilima. Na obuci u taboru, mjesec dana prije, također su im govorili o ratnom pravu.

Svjedog Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)¹³⁶ naveo je da je Norac došao 15. rujna iz ZP Gospić i rekao da se moraju povući i da se ta zapovijed ima izvršiti korektno, profesionalno i bez prigovora. Nikakvih specifičnosti vezanih uz povlačenje se ne sjeća. Edukacija o međunarodnom humanitarnom ratnom pravu vršena je kontinuirano, vojnici su dobili knjižice, a čuo je osobno pri obilasku postrojbi prije operacije kad je Norac upozorio sve vojnike na dužnost pridržavanja normi tog prava. Nije postojao poseban tim koji bi kontrolirao poštivanje međunarodnog ratnog prava jer je to bilo i nepotrebno jer je to bila dužnost svakog zapovjednika, kao i SIS-a.

Svjedok Goran Kovačević (djelatnik informativno-sigurnosne službe 9. gmtbr.)¹³⁷ iskazao je da je kroz mjesečne planove, a na temelju Službovnika i nastavnog plana te kroz trenaže provedena edukacija svih pripadnika 9. gmtbr. o poštivanju Ženevskih konvencija. Osobno je po zapovijedi Norca išao na teren i preuzimao na određenim punktovima civile te ih sprovodio u redovnu policiju u Gospić. Predao je oko 10-tak civila, a tako je postupao i u odnosu na 10-tak ratnih zarobljenika, srpskih vojnika. Nitko od zarobljenih osoba mu se nije žalio za bilo kakvo neprimjereno postupanje.

Svjedok Miodrag Hečimović (zapovjednik 3. bojne 9. gmtbr.)¹³⁸ iskazao je da je osnovna zadaća zapovjednika bila upoznati vojnike s ratnim pravilima, postupanje s ranjenima, zarobljenima i s civilima. Bio je u prvoj generaciji zapovjednika koji su 1992. u Hrvatskom vojnom učilištu prošli takvu obuku. Pored toga, svaki profesionalni vojnik prilikom potpisivanja ugovora (a vojnici 9. gmtbr. su bili profesionalni vojnici) je bio upoznat sa Ženevskim konvencijama i svim ratnim pravilima. Na stožernom trenažu je bilo

¹³² Dana 01.10.2007. (listovi 4508-4510 spisa).

¹³³ Dana 17.04.2008. (listovi 5775-5779 spisa).

¹³⁴ Dana 03.09.2007. (listovi 4361-4365 spisa).

¹³⁵ Dana 03.10.2007. (listovi 4526-4527 spisa).

¹³⁶ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

¹³⁷ Dana 04.03.2008. (listovi 5614-5616 spisa).

¹³⁸ Dana 12.12.2007. (listovi 5037-5040 spisa).

ponovno to ukazano, Norac je to govorio u više navrata, a i sam svjedok je osobno podsjetio sve niže zapovjednike na to. Da se išta nekome desilo to ne bi pored Norca ili Ademija, ako bi za to saznali, moglo proći bez sankcija.

Svjedok Stanislav Linić (pomoćnik načelnika stožera 9. gmtbr. za operativno – nastavne poslove)¹³⁹ je naveo da je u njegov djelokrug rada ulazilo i planiranje obuke uz poštivanje Ženevskih konvencija. Zna da su u sklopu stožera svi zapovjednici obučeni o dužnosti pridržavanja i o upoznavanju vojnika sa Ženevskim konvencijama. Norac je uvijek na brifinzima više puta inzistirao na poštivanju Ženevskih konvencija i ratnog prava.

Svjedok Milan Karić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za sigurnost)¹⁴⁰ naveo je da su po zapovijedi Norca svi vojnici bili upozoreni na poštivanje Ženevskih konvencija i ratnog prava. Norac je od njega tražio da obiđe postrojbe te da se uvjeri da su vojnici upoznati sa konvencijama. Zajedno s Franom Tomičićem obavio je tu zadaću, a išli su provjeriti jesu li vojnici dobili bijele knjižice u kojima su bile Ženevske konvencije koje su im bile dijeljene u sklopu obuke vezano uz političku djelatnost. Pripadnici 9. gmtbr. nisu bili oduševljeni što se moraju povući, ali se zapovijed morala poštivati.

Svjedok Stevo Pražić (satnik u odjelu operativnih poslova 9. gmtbr.)¹⁴¹ naveo je da je kao satnik u 9. gmtbr. radio u Odjelu operativnih poslova. Njegov načelnik i neposredno nadređeni bio je pukovnik Linić. Svjedok je bio zadužen za pripremu i nastavu vezano uz borbena djelovanja. Izvođenje nastave se odvijalo 1991. i Norac je inzistirao da se obuka provodi i ona se je provodila svakodnevno i to od 8 ujutro do 8 sati navečer. Nastava je obuhvaćala praktični dio na terenu gdje se je obučavalo vojnike vezano uz naoružanje, streljivo, taktiku i tome slično i uvijek se radilo s bojevim streljivom. Nastava je obuhvaćala i teoretski dio, a odnosila se je između ostalog i na postupanje prema ratnim zarobljenicima, odnosno općenito na poštivanje ratnih pravila koja su ustanovljena Ženevskim konvencijama. Za taj dio nastave bio je zadužen general Frano Tomičić, a ne zna koliko je ljudi bilo u tom odjelu. Zna da je i on sam na tome radio i to na način da su u pauzama predavanja pa i za vrijeme predavanja razgovarali sa ljudima i komentirali sve moguće situacije koje se mogu u ratu pojaviti.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)¹⁴² naveo je da su svi vojnici prošli obuku koja je uključivala upoznavanje sa Ženevskim konvencijama i pravilima ratovanja, a podijeljene su im i knjižice sa Ženevskim konvencijama. Kad ih je Norac obavijestio o operaciji, strogo ih je upozorio na potrebu poštivanja svih ratnih pravila, a onda im je izdao zapovijed što treba raditi s zarobljenicima, jer to ne piše u Ženevskim konvencijama. Norac je rekao da sve zarobljene treba odvesti u Policijsku postaju Gospić. Ne sjeća se je li podređenim rekao za Ženevske konvencija, ali su oni to znali i on je to njima ponovio, ali nije sasvim siguran u kojem trenutku. Norac je izdao zapovijed za povlačenje zapovjednicima u vojarni u Gospiću. Reakcija zapovjednika bila je burna, bilo je negodovanja jer su imali mrtve i ranjene, ali je ona izvršena. Od Norca je dobio pisano jedino zapovijed za napad, drugih pisanih zapovijedi nije bilo.

Svjedok Gari Devčić (zapovjednik izviđačko-diverzantske satnije ZP Gospić)¹⁴³ naveo je da kad ga je Norac upoznao sa zadaćom spomenuo mu je da na tom pravcu postoji mogućnost da se izvlače civili i da pazi da ne puca po njima. Podsjetio ga je na

¹³⁹ Dana 10.10.2007. (listovi 4546-4547 spisa).

¹⁴⁰ Dana 10.10.2007. (listovi 4543-4545 spisa).

¹⁴¹ Dana 15.11.2007. (listovi 4921-4922 spisa).

¹⁴² Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

¹⁴³ Dana 18.12.2007. (listovi 5064-5065 spisa).

korektno postupanje sa ratnim zarobljenicima i imovinom, ali je naveo da je to znao i od ranije. Izobrazbu o ratnom pravu je prošao ranije, sjeća se da je bio i seminar u hotelu Velebno koji je držao Crveni križ, a i sam svjedok je o tome obučavao ročnike

Svjedok Josip Krmpotić (zapovjednik izviđačke satnije 9. gmtbr.)¹⁴⁴ naveo je da su svi vojnici, pripadnici njegove satnije, u vojarni u Gospiću dobili bijele knjižice u kojima su bile Ženevske konvencije o ratu. Osobno je vojnicima podijelio knjižice, a govorio im je i o nužnosti poštivanja odredbi. Najmanje pet ili deset puta od Norca je slušao kako se treba postupati sa zarobljenim neprijateljskim vojnicima, civilima i imovinom. Norac je i prije akcije upozoravao na potrebu poštivanja odredbi Ženevskih konvencija.

Svjedok Jandro Grgurić (zapovjednik 1. izvidničkog voda izviđačke satnije 9. gmtbr.)¹⁴⁵ naveo je da ih je dan-dva prije operacije zapovjednik satnije Krmpotić upoznao sa zapovijedi o akciji i napadu uz napomenu da moraju humano postupati sa zarobljenicima i civilima, da imovinu ne smiju uništavati, paliti ni oduzeti te da neprijateljske vojnike i civile, koje zarobe, ne smiju ubiti. Zapovjeđeno im je da sve zarobljene moraju dovesti u vojarnu u Gospić, s time da im nije bilo rečeno da ih oni moraju dovesti, već osigurati i čuvati. Svim vojnicima su podijeljene knjižice o ratnom pravu. Norac svjedoku o navedenom nije ništa govorio.

Svjedok Dinko Sekula (zapovjednik 2. bojne 9. gmtbr.)¹⁴⁶ naveo je da je Norac prilikom upoznavanja njemu podređenih s akcijom naglasio dužnost poštivanja Ženevske konvencije te je objasnio postupanje prema civilima, ratnim zarobljenicima i imovini. O tome su i prije toga prošli obuku vezano uz to i s tim su bili upoznati. Dan prije operacije bio je još jedan briefing gdje su bili zapovjednici postrojbi koje su trebale sudjelovati u operaciji i gdje je bila ponovljena dužnost poštivanja Ženevske konvencije i to je ponovio Norac. Kao zapovjednik II. bojne je s tim upoznao podređene koji su onda to prenijeli vojnicima. Istaknuo je da su već ranije podijeljene brošure vezano uz Ženevsku konvenciju, koju je dobio svaki vojnik. Sjeća se da je Norac dao zapovijed za povlačenje te da je napomenuo da se mora izvršiti pravilno, bez rušenja i paljenja.

Svjedok Marko Marić (pomoćnik za političko djelovanje zapovjednika 2. bojne 9. gmtbr.)¹⁴⁷ iskazao je da ih je Norac prilikom upoznavanja sa akcijom, par dana prije 09.09.1993.g., upozorio na poštivanje Ženevskih konvencija koje su oni obrađivali i ranije u obuci. Svaki vojnik dobio je jednu knjižicu i na sastanku ih je Norac upozorio da moraju postupati sukladno konvencijama. Dodao je da je njihovo postupanje i bilo u skladu sa Ženevskim konvencijama. Sjeća se da je netko u Rogiće doveo tri starije gospođe od kojih je jedna na sebi imala SMB košulju. Nisu imale nikakvo oružje kod sebe. Tamo je bio i Norac koji mu je zapovjedio da tim ženama da nešto jesti, a pripadniku SIS-a Ivici Majneroviću da ih preda dalje i zbrine. Te žene nitko ništa nije pitao vezano za nacionalnost, nitko ih nije maltretirao, niti prema njima nepravilno postupao. Ne zna što je bilo dalje s tim ženama. Uz Norca je tada došao i Ademi i Čanić (s nadimkom Mićo). Misli da je to bilo 12. ili 13. rujna 1993. Nakon zapovijedi o povlačenju bilo je negodovanja ali se zapovijed slušala i izvršila bez ikakvog zavlčenja.

Svjedok Latif Huremović (vojnik, tenkist u 9. gmtbr.)¹⁴⁸ naveo je da je HV-u bio od 30.03.93. Nikada ga nitko nije upozorio koji je način postupanja sa zarobljenicima,

¹⁴⁴ Dana 19.09.2007. (listovi 4457-4458 spisa).

¹⁴⁵ Dana 02.10.2007. (listovi 4516-4518 spisa).

¹⁴⁶ Dana 03.10.2007. (list 4529 spisa).

¹⁴⁷ Dana 03.10.2007. (listovi 4527-4528 spisa).

¹⁴⁸ Dana 12.11.2007. (listovi 4900-4901 spisa).

ranjenima i bolesnicima, ali je napomenuo da nitko nije nikada rekao da moraju nekoga ubiti. Znao je što treba raditi sa zarobljenim ili ranjenim i to iz bivše vojske JNA. Odgovorio je da dok je bio u HV nije dobio nikakvu brošuru niti knjižicu koja bi objašnjavala nešto vezano uz ratno pravo. U pet mjeseci u HV-u je prošao obuku od dva tjedna jer je u bivšoj JNA bio u američkom tenku, a ovo je bila preobuka za tenk T-55. To je bila jedina obuka koju je on kao vojnik obavio, a za vrijeme te obuke nije bilo govora o poštivanju Ženevske konvencije ili ratnog humanitarnog prava.

Svjedok Željko Lučić (vojnik, tenkist u 9. gmtbr.)¹⁴⁹ naveo je da zna da se trebaju poštivati civili i zarobljenici i da se prema njima mora postupati ljudski i dostojanstveno. Nitko od zapovjednika u 9. gmtbr. o tome mu nije govorio. Sjeća se da je bilo nastave, a u sklopu te nastave bila je i nastava o pravilima rata. Prisjetio se da je u okviru nastave bilo govora i o poštivanju zarobljenih civila, ranjenika i vojnika, a malo je i sám o tome čitao. U bivšoj JNA je bio 1985. i 1986. i sjeća se da je tamo bila nastava o poštivanju Ženevske konvencije. Na predavanje da je najprije rekao da nitko o poštivanju Ženevske konvencije i ratnog prava u 9. gmtbr. nije govorio, a potom da je rekao da je nešto bilo tijekom nastave, svjedok je naveo da se malo zbunio jer nikad prije nije bio na sudu. Zaboravio je tko je i kada dok je bio u 9. gmtbr. o tome govorio. Nikada nije dobio nikakvu knjižicu, a niti zelenu u kojoj bi bilo objašnjeno i navedeno koje su toj konvencije i koji je sadržaj konvencije ratnog prava vezano uz postupanje sa zarobljenim, ranjenim i bolesnim. Na primjedbu II optuženog Mirka Norca Keve da su svi vojnici tijekom nastave o međunarodnom ratnom i humanitarnom pravu dobili zelene knjižice, svjedok je naveo da je valjda i on dobio, možda mu je to promaklo zbog čega se ispričao. Na pitanje je li, prije nego je eventualno prošao obuku, smatrao da se zarobljenici i civili smiju ubijati i mučiti, svjedok je odgovorio da nije.

Ugroženi svjedok broj 9 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)¹⁵⁰ je naveo da na sastanku 09.09.1993.g. u 04,00 sati ujutro nisu dobili nikakve zapovijedi ili naputke o tome kako treba postupati sa zarobljenicima. To je svatko trebao riješiti u skladu sa svojom savješću. On je bio u školi za časnike i bio je naučen da se drži Ženevskih konvencija. Zna da su neki zapovjednici bojni bili ljuti što nisu dobili konkretne zapovijedi o postupanju sa zarobljenicima. Drugog dana ofenzive, nakon što su se čule glasine o povlačenju, dečki iz 1., 2. i 3. bojne 9. gmtbr. su od njega tražili mine kako bi mogli dići srpske kuće u zrak. Najprije im je odbio dati mine, ali onda su mu Zvonko Brajković i Goran Blažević naredili da preda mine pa im je svjedok dao 15 do 20 kutija mina. Mine su se zaduživale usmeno, ne i pisano. Rušenje kuća uz pomoć eksploziva, mina i paljenjem, radilo se uglavnom u zadnja dva dana akcije. Misli da je to bilo zato što su hrvatski vojnici čuli glasine da se moraju povući, a nisu htjeli da ijedna srpska kuća ostane netaknuta. On nije dobio niti jednu službenu zapovijed o razaranju kuća i on osobno nije uništio niti jednu kuću.

Ugroženi svjedok broj 6 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)¹⁵¹ naveo je da su njegovi zapovjednici bili Mirko Norac, Nikola Šutić i Goran Blažević. Goran Blažević je bio zapovjednik inženjerijske satnije i on ih je 08.09.1993. okupio kojom prilikom su dobili trake (ne sjeća se koje boje). Blažević im je tada rekao da ne slušaju nikoga osim njega ili zapovjednika voda ili desetina i da ne rade ono što drugi rade. Što se tiče ubijanja i rušenja naveo je da Mirko Norac tu nije mogao ništa. Norac je čuvao HV, ali protiv Ivica Rožića se nije moglo ništa. Rožić bi, čim bi vidio srpsku kuću, istu odmah zapalio, srušio.

¹⁴⁹ Dana 12.11.2007. (listovi 4899-4900 spisa).

¹⁵⁰ Dana 18.04.2008. (listovi 5903-5941 spisa).

¹⁵¹ Dana 19.03.2008. (listovi 5665-5667 spisa).

Osobno zna da je najviše kuća porušio i zapalio Ivica Rožić što je i sam vidio. Na njegovo postupanje zapovjednici su bili jako ljuti. Sjeća se da je Goran Blažević u Ličkom Ribniku rekao: „Da li je moguće tog Rožića zaustaviti“. U HV-u nije dobio nikakvu obuku vezano uz to kako se treba ponašati prema zarobljenim vojnicima, civilima i prema imovini. Prije akcije nitko od zapovjednika nije održao predavanje o tome kako se treba ponašati prema civilima, zarobljenim vojnicima ili imovini. Nije dobio nikakve knjižice u kojima bi pisalo kako se treba ponašati, ali je dodao da su svi oni bili punoljetni.

Ugroženi svjedok broj 2 (povremeno držao stražu u Divoselu)¹⁵² naveo je da kad je bio na Debeloj Glavi, u šumi, sreo je dva hrvatska vojnika. Jedan je na sebi imao pancirnu košulju i šljem, a drugi nije. Bili su od njega udaljeni 7-8 m, pitali su ga što tamo radi, a on im je odgovorio da se puca i da bježi. Pitali su ima li još koga, a on je rekao da nema. Bili su mu jako blizu, automat su mu prislonili na rebra, ali nisu ga tukli niti su mu bilo što radili već su samo s njim razgovarali. Tada su naišla petorica srpskih vojnika koji su zapucali, hrvatski vojnici u bili pogođeni i pali, a on je pobjegao. Naveo je da na sebi nije imao uniformu, imao je samo kišobran i tranzistor, ali se ne sjeća što je imao na sebi.

Iako je utvrđeno da I optuženi Rahim Ademi i II optuženi Mirko Norac-Kevo nisu zapovijedali snagama SP, ovdje valja navesti dokaze koji se tiču međunarodnog ratnog humanitarnog prava u odnosu na SP.

Svjedok Ivan Jarnjak (ministar unutarnjih poslova RH)¹⁵³ naveo je da su pripadnici SP bili educirani o postupanju s civilnim osobama, ratnim zarobljenicima, a Markač je u pisanim zapovijedima prije svake operacije upozoravao na dužnost poštivanja Ženevskih konvencija, a i u vojnoj strukturi je bilo tako.

Svjedok Mladen Markač (načelnik odjela SP)¹⁵⁴ je naveo da je svaki policajac u obuci imao učenje o Ženevskim konvencijama u ratu, bio je obučen o postupanju s uhićenim osobama te je znao prepoznati kaznena djela. Za razliku od vojnika, pripadnici SP su o tome bili mnogo više upoznati nakon redovne obuke.

Svjedok Željko Sačić (zapovjednik satnija SP, koordinator MUP-a)¹⁵⁵ naveo je da je na sastanku 07.09.1993., Ademi njemu i Norcu zapovjedio da se vojnici moraju boriti časno te da njih dvojica moraju garantirati da će se poštivati Ženevske konvencije i pitao ih jesu li u stanju kontrolirati postrojbe, a oni su odgovorili da jesu. On je 08.09.1993. istovjetan sastanak održao sa zapovjednicima postrojbi SP na kojima im je prenio Ademijeva upozorenja o poštivanju pravila ratnog prava.

8.4.1.1. Ocjena vjerodostojnosti

Iskaz svjedoka Mladena Šerića o tome da zapovijed za napad nije sadržavala dio koji se odnosi na poštivanje međunarodnog ratnog humanitarnog prava i razlozima za to Sud je prihvatio jer je dan jasno i određeno, a sukladan je izvedenim dokazima, poglavito Uputi za rad zapovjedništva-stožera na prijemu, donošenju i prenošenju odluke-zapovijedi iz 1993. (listovi 5112-5133 spisa). Iz Upute i obrazaca zapovijedi u Uputama proizlazi da obrazci zapovijedi ne sadrže točku o poštivanju ratnog i humanitarnog prava, a tako iskazuje i svjedok Šerić.

Svjedok Petar Stipetić tvrdi da u zapovijedi mora biti ugrađena i točka u kojoj se kaže da su pri izvođenju zapovijedi vojnici dužni pridržavati se odredbi međunarodnog

¹⁵² Dana 10.03.2008. (listovi 5641-5642 spisa).

¹⁵³ Dana 16.07.2007. (listovi 4323-4326 spisa).

¹⁵⁴ Dana 16.07.2007. (listovi 4326-4330 spisa).

¹⁵⁵ Dana 17.07.2007. (listovi 4332-4336 spisa).

ratnog prava i Ženevske konvencije. Očito je riječ o svjedokovom viđenju pravilnog sačinjavanja zapovijedi jer formalno gledano, prema citiranoj Uputi, nije predviđena takva točka u zapovijedi. U tom smislu Sud je i cijenio iskaz svjedoka Stipetića, a što će biti analizirano kasnije. U ostalom dijelu Sud je prihvatio iskaz svjedoka Stipetića jer je dan sigurno, određeno i precizno, na temelju naposrednog opažanja o stvarima koje su svjedoku poznate iz njegovog svakodnevnog obavljanja njegove profesije.

Svjedok Zvonko Brajković objasnio je da zapovijed ne sadrži točku o poštivanju međunarodnog ratnog humanitarnog prava jer se isto nalazi u priložima, a svi vojnici su bili upoznati s navedenim odredbama tijekom obuke od sedmog do devetog mjeseca. Ovakav iskaz Sud je prihvatio jer je dan određeno i sukladan je provedenim dokazima. Nema okolnosti koja bi dovodila u sumnju iskaz ovog svjedoka.

Sud je prihvatio i iskaze svjedoka koji govore o tome da su časnici i vojnici kroz obuku, a i prije operacije „Džep '93“, bili upoznati o tome kako se ponašati u ratu prema ratnim zarobljenicima (vojnicima, civilima) i imovini. O tome suglasno iskazuju svjedoci Jakić, Rogulj, Lelas, Primorac, Stipetić, Kosović, Milković, Rukavina, Srećko Marić, Tomičić, Kovačević, Hečmović, Linić, Karić, Pražić, Škrinjarić, Devčić, Krmpotić, Grgurić, Sekula, Marko Marić. Također su prihvaćeni i iskazi svjedoka koji iskazuju da su I optuženi Rahim Ademi i II optuženi Mirko Norac-Kevo prije operacije upozorili na dužnost poštivanja međunarodnog ratnog humanitarnog prava. O tome iskazuju svjedoci Rogulj, Prpić, Kosović, Tomičić, Hečmović, Linić, Pražić, Škrinjarić, Devčić, Krmpotić, Sekula, Marić, a i svjedok Željko Sačić. Svi ovi iskazi međusobno se podudaraju i nadopunjuju i stoga ih je Sud prihvatio kao vjerodostojne.

Svjedok Željko Lučić je najprije naveo da njemu nitko od zapovjednika 9. gmtbr. nije govorio o poštivanju civila i zarobljenika, a potom da se sjeća nastave i o pravilima rata kada je bilo govora o poštivanju zarobljenih civila, ranjenika i vojnika te da je i sám o tome čitao. Također je naveo da nije dovio knjižicu u kojoj je sadržaj konvencija, a na primjedbu II optuženog Mirka Norca-Keve da su svi vojnici tijekom nastave dobili te knjižice, svjedok je naveo da mu je to možda promaklo. Iz iskaza svjedoka razvidno je da je njegovo sjećanje nepotpuno, a na što upućuje i nesigurnost u iskazivanju te ispravljanje navoda nakon ukazivanja na nelogičnosti. Ispravljeni navodi, pak, sukladni su izvedenim dokazima. U tom smislu Sud je i cijenio njegov iskaz koji sam za sebe ne može predstavljati pouzdani temelj za utvrđivanje odlučnih okolnosti, ali kad se uspoređi s mnogobrojnim svjedocima koji suglasno iskazuju o okolnostima koje svjedok prihvaća, onda i taj iskaz predstavlja potvrdu sadržaja iskaza navedenih svjedoka.

Svjedok Latif Huremović (vojnik, tenkist 9. gmtbr.) i dva svjedoka (ugroženi svjedok broj 6 i ugroženi svjedok broj 9) pripadnika inženjerijske postojbe 9 gmtbr. tvrde da nisu bili upozoreni na međunarodno ratno humanitarno pravo, da na dan napada nisu dobili nikakve zapovijedi ili napatke kako postupati sa zarobljenicima i da u HV nije dobio (ugroženi svjedok broj 6) obuku o tome kako se ponašati prema zarobljenim vojnicima, civilima i prema imovini. Nema okolnosti koje bi upućivali da doista pojedini vojnici nisu bili upoznati s međunarodnim ratnim humanitarnim pravom jer ta mogućnost postoji imajući na umu da su ranije navedeni svjedoci iskazivali o upozorenjima na poštivanje tih pravila od strane obojice optuženika koji su formalno bili u vrhu zapovjedne piramide. No, iz iskaza ugroženog svjedoka broj 6 proizlazi da u HV nije bilo nikakve obuke u tom smislu jer on tvrdi da takvu obuku nije dobio. To nije prihvatljivo jer ostali svjedoci, vojnici i časnici ranije navedeni, tvrde da je takva obuka postojala. Bez obzira na te okolnosti, ovdje je odlučno jesu li vojnici znali kako treba postupati sa zarobljenicima; vojnicima i civilima te imovini. Ova tri svjedoka su suglasni u tome da su ta znanja imali; svjedok

Huremović je to znao iz bivše JNA, a ugroženi svjedok broj 9 je to znao jer je pohađao školu za časnike. Iskaz ugroženog svjedoka broj 6 je znakovit kad tvrdi da nije dobio knjižicu u kojoj bi pisalo kako se treba ponašati jer navodi „*svi smo mi punoljetni*”.

Iskaze svjedoka Željka Sačića, a i Mladena Markača u ovom dijelu sud je prihvatio jer su dani jasno i određeno, međusobno se podudaraju i nema okolnosti koja bi ih dovodila u sumnju. Iskaz svjedoka Ivana Jarnjaka u dijelu da su pripadnici SP bili educirani o postupanju s civilnim osobama, ratnim zarobljenicima sud je prihvatio jer je sukladan provedenim dokazima (ispitanim svjedocima). Dio iskaza u kojem svjedok navodi da je Markač u pisanim zapovijedima prije svake operacije upozoravao na dužnost poštivanja Ženevskih konvencija nije prihvatljiv jer iz izvedene dokumentacije (listovi 5271-5273, 5353 i dr.) jasno proizlazi da takvog upozorenja nema. Upozorenja također nema niti u zapovijedi od 07.09.1993. (listovi 5207-5219) za oslobađanje privremeno okupiranog područja Divosela, Debele glave i Crnog vrha koju je potpisao Željko Sačić, a odorio Mladen Markač i u kojoj se opisuje svrha poduzimanja akcije „Poskok 1” – „Đep”. No, okolnost da upozorenja nema u zapovijedi za SP nije odlučna iz dva razloga. Prvo, obojica optuženika nisu zapovijedali SP, a što je već obrazloženo. Drugo, činjenica da nema upozorenja ne znači da nije bilo obuke i da djelatnici SP nisu znali što smiju, a što ne smiju činiti u borbenim djelovanjima.

Dokumentaciju koja je odlučna u odnosu na međunarodno humanitarno pravo i ispitane svjedoke (Dopune Službovnika, list 5098-5111 i Uputa za rad zapovjedništva-stožera na prijemu, donošenju i prenošenju odluke-zapovijedi iz 1993., listovi 5112-5133 spisa) Sud je prihvatio jer nije bilo okolnosti koja bi dovodila u sumnju njenu autentičnost.

8.4.1.2. Međunarodno ratno humanitarno pravo – utvrđeno činjenično stanje – zaključak

Na temelju izvedene dokumentacije, iskaza svjedoka Rogulja i Brajkovića Sud je utvrdio da zapovijedi za napad (zapovijed ZP i zapovijed 9. gmtbr.) nisu sadržavale točku o dužnosti poštivanja međunarodnog ratnog humanitarnog prava. Ta okolnost sama za sebe u konkretnoj situaciji nije odlučna iz slijedećih razloga. Iz pisanih Uputa za rad zapovjedništva-stožera na prijemu, donošenju i prenošenju odluke-zapovijedi razvidno je da forma zapovijedi nije predviđala takvu točku. Nadalje, prihvatljivo je objašnjenje svjedoka Rogulja da navedene zapovijed nisu niti bile namijenjene vojnicima. U vojnom ustroju to je životno uvjerljivo i logično jer u zapovjednoj piramidi viši časnik zapovijed izdaje neposredno nižem časniku koji to prenosi niže po zapovjednoj crti sve do zapovjednika voda i desetina koji imaju dužnost prijenosa vojnicima. To proizlazi i iz iskaza svjedokinje Marine Rukavina. Drugim riječima, nepostojanje navedene točke u zapovijedima na napad nije odlučno u odnosu na okolnost jesu li razrađeni elementi poštivanja ratnog i humanitarnog prava i jesu li pripadnici postrojbi na nedvojben način s tim odredbama upoznati. Naime, te zapovijedi niti ne dolaze do vojnika, već do viših časnika koji po njima postupaju i prenose je nižim časnicima, odnosno vojnicima.

Čak i ako bi po pisanim ili nepisanim pravilima postojala profesionalna dužnost upozorenja o poštivanju međunarodnog ratnog humanitarnog prava, kao što to proizlazi iz iskaza svjedoka Stipetića, odlučno je na kraju jesu li vojnici s obvezom poštivanja ratnih pravila odgovarajuće upoznati, odnosno znaju li što u ratnom djelovanju smiju, a što ne smiju napraviti.

Na temelju iskaza svjedoka Jakića, Rogulja, Lelasa, Primorca, Stipetića, Kosovića, Milkovića, Marine Rukavina, Srećka Marića, Tomičića, Kovačevića, Hečmovića, Linića, Karića, Pražića, Škrinjarića, Devčića, Krmpotića, Grgurića, Sekule i Marka Marića Sud je

utvrdio da je u postrojbama ZP postojala obuka o međunarodnom ratnom humanitarnom pravu. Na temelju iskaza svjedoka Rogulja, Prpića, Kosovića, Tomičića, Hečimovića, Linića, Pražića, Skrinjarića, Devčića, Krmpotića, Sekule, Marka Marića i Željka Sačića utvrđeno je da su obojica optuženika prije operacije višekratno upozoravali na poštivanje navedenih odredbi. Po prirodi stvari i logici vojnog postupanja po zapovjednoj piramidi, viši časnik sa zapovijedi upoznaje nižeg časnika koji tu zapovijed prenosi prema niže u vojno zapovjednoj piramidi, sve do vojnika. Iz navedenog slijedi da su obojica optuženika, u okviru svojih ovlasti, ispunili svoju dužnost upoznavanja podređenih s međunarodnim ratnim humanitarnim pravom. U smislu konkretne krivičnopravne odgovornosti, nije dužnost zapovjednika brigade provjeravati znaju li vojnici navedene odredbe ako su neposredno podređenima izdali zadaće u tom smislu i ako nemaju saznanja da po tim zadaćama nije postupljeno. U postupku nije izveden niti jedan dokaz koji bi upućivao da su optuženici imali razloga sumnjati da vojnici nisu upoznati s međunarodnim ratnim humanitarnim pravom. Ovo tim više ako se ima na umu iskaz svjedoka Srećka Marića i Mile Milkovića koji navode da su upute o tome dobili od svojih zapovjednika (Ivice Brajkovića i Mile Kosovića) koji su u operaciji bili podređeni II optuženom Mirku Norcu-Kevi.

Konačno, za okolnost upoznavanja s međunarodnim ratnim humanitarnim pravom odlučno je to jesu li vojnici na terenu znali što smiju, a što ne smiju, barem okvirno, a to je da se ratni zarobljenici (vojnici, civili) i ranjenici ne smiju ubijati ili prema njima nečovječno postupati te da ne smiju uništavati imovinu kada to uništavanje nije posljedica opravdanog borbenog djelovanja.

Na temelju iskaza svjedoka Željka Lučića, a i svjedoka koji tvrde da obuke i upozorenja na poštivanje međunarodnog ratnog humanitarnog prava nije bilo (Latif Huremović, ugroženi svjedok broj 6 i ugroženi svjedok broj 9) Sud je utvrdio da su i oni znali što u ratnom djelovanju smiju, a što ne smiju napraviti. To je i životno uvjerljivo jer svaki prosječni čovjek, a i svaki prosječni vojnik zna da se zarobljeni vojnici i civili ne smiju ubijati ili prema njima nečovječno postupati, niti da se izvan opravdanog borbenog djelovanja smije uništavati imovina.

Ova činjenična utvrđenja nedvojbeno ukazuju da nisu dokazane okolnosti navedene pod a) i b) u odnosu na pripremu operacije „Džep '93“. Obuka o međunarodno ratnom humanitarnom pravu je provedena, elementi su razrađeni, optuženici su višekratno upozoravali na dužnosti poštivanja tih odredbe, a i vojnici su znali što u borbenom djelovanju smiju, a što ne smiju.

8.4.2. Izvješćivanje, vojna policija

U odnosu na okolnosti pod c) i d) navedene pod 8.4, izvedeni su sljedeći dokazi.

Svjedok Franjo Feldi (vršitelj dužnosti pomoćnika načelnika HV-a za borbeni sektor)¹⁵⁶ iskazujući o postupanju vojne policije pri zarobljavanju, naveo je da to ovisi o tome koji su ratni zarobljenici. Ako je riječ o vojnicima, njih zarobljava postrojba na terenu, predaje vojnoj policiji koja ih sprovodi u prihvatni centar i tu se uključuju druge službe npr. operativna, informativna i dr. Na terenu vojna policija ne bi trebala ispitivati, niti vršiti obradu nad predanim, zarobljenim neprijateljskim vojnicima. Zarobljene civile vojna policija i redovna vojska moraju predati civilnim službama. Nije bio izvješten o civilnim žrtvama i paleži, zna samo da se o tome govorilo. Nadzor nad povlačenjem trebao je izvršiti onaj tko je izdao zapovijed za napad i za povlačenje s time da nije mislio na

¹⁵⁶ Dana 18.12.2007. (listovi 5058-5064 spisa).

Ademija već na Bobetka. Zapovjednici na terenu nisu mogli izvršiti nadzor jer su i oni bili šokirani s takvom zapovijedi. Vojnike je trebalo najprije razoružati, objasniti im više ciljeve, pritisak Međunarodne zajednice, čitav kontekst, a zapovjednici na terenu to jednostavno nisu mogli. Zapovijed za napad bi mogla bi sadržavati davanje zadaće vojnoj policiji, ali vojna policija to nije dužna provesti. Dodaje da u zapovijedi za napad ne moraju biti navedene sve postrojbe koje sudjeluju u akciji ili operaciji te da je moguće da se naknadno ukaže potreba za angažiranje dodatnih jedinica. Zapovjednici ZP i NGSHV nisu imali pravo zapovijedati vojnom policijom od 1992. Tada je napravljen ustroj prema kojem je Vojnom policijom zapovijedao načelnik uprave Vojne policije Ministarstva obrane, a to je bio Mate Laušić. U gardijskim brigadama je ostavljen samo po jedan vod Vojne policije, 30-tak ljudi. Oni su bili zaduženi za uspostavu reda i stegu. Načelnik Uprave Vojne policije zapovijedao je bojnama Vojne policije, a zapovjednici bojni Vojne policije nisu bili podređeni zapovjednicima ZP. Praksa je čak bila takva da je zapovjednik voda Vojne policije koji bi primio zapovijed od zapovjednika gardijske brigade u čijem je sastavu bio, ako se s tom zapovijedi nije slagao, mogao je o tome obavijestiti Upravu Vojne policije i onda je tamo mogao dobiti drugačiju ili istu zapovijed, a svakako rješenje tog spora. Niti Ademi niti Norac nisu imali pravo zapovjediti bojni Vojne policije izvršavanje nadzora nad povlačenjem. Na predočenje iskaza svjedoka Domazeta da uporaba Vojne policije ovisi o prosudbi vojnog zapovjednika, naveo je da je moguće da zapovjednik na terenu prosudi da mu treba vojna policija i da to traži, a da je ne dobije. U svakoj postrojbi bilo je rizičnih faktora, posebno se to odnosi na one postrojbe koje su bile sastavljene od domicilnog stanovništva i koji su bili s područja gdje su se trebali vratiti i npr. gledali neprijateljske vojnike u vlastitim kućama. Budući da je takav sastav bio i na ličkom bojištu, to je trebalo osigurati najmanje jednu bojnu Vojne policije (300 do 400 ljudi) koja bi osigurala red. Jedna satnija Vojne policije trebala je biti u Gospiću za osiguranje zapovjedništva.

Svjedok Mate Laušić (načelnik uprave Vojne policije)¹⁵⁷ naveo je da tijekom operacije nije dobio izvješća o aktivnostima desetine pretpočinjene Norcu. Izvješća su se na dnevnoj bazi dostavljala zapovjedniku satnije, a Upravi se dostavljaju samo o najznačajnijim događajima. O samoj operaciji i činjenici pretpočinjavanja desetine saznao je slučajno kad ga je brigadir Drago Krpina zamolio da mu pripremi izvješće o posjeti predstavnika Međunarodnog Crvenog križa ratnim zarobljenicima iz akcije oko Gospića. Uprava Vojne policije nije bila unaprijed obaviještena o operaciji. U operaciji se odstupilo od redovnog tijeka angažiranja vojne policije jer o provođenju akcije Upravu Vojne policije redovno obavještava GSHV ili ministar obrane ili pomoćnik ministra obrane za sigurnost. Dokument kojim je Ademi tražio da se angažira antiteroristički vod vojne policije prvi puta je vidio 2004. kad je davao iskaz haškim istražiteljima. Taj dokument je od 11.09.1993. i signirao ga je zamjeniku Biškiću. Biškić zahtjevu nije udovoljio, ali ne zna zašto. Poznato mu je da je bojni Vrbani 08.09.1993. dobio zapovijed od Ademija da 1/10 iz 1. satnije Vojne policije pretpočinu Norcu, a 07.09.1993. Norac je zapovjedio da Vojna policija uspostavi tri kontrolna punkta (Vojna Policije je te zadaće u zonama odgovornosti obavljala kao podređena najvišem vojnom zapovjedniku). Misli da je bilo angažirano oko 20 vojnih policajaca.

Svjedok Mladen Šerić (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić)¹⁵⁸ naveo je da se vidjelo da je bilo nepravilnosti prema nalazu naših forenzičara prema kojima su na nekim tijelima pronađene rane koje nisu mogle

¹⁵⁷ Dana 18.07.2007. (listovi 4338-4341 spisa).

¹⁵⁸ Dana 06.09.2007. (listovi 4392-4396 spisa).

odgovarati redovnim ratnim djelovanjima (vezano uz predaju 51 mrtrvog tijela suprotnoj strani). Sjeća se da je Ademi pisano tražio pomoć od jednog voda policije u sređivanju te situacije ali da nikakav odgovor nije dobio. Naveo je da se tada sve moglo vrlo brzo istražiti i riješiti budući se znalo otkuda su tijela izvučena i koja je postrojba na kojem području djelovala. Smatra da ni Ademi a niti Norac zbog euforije pobjede nisu imali moć zapovjediti istraživanje već da je za rješavanje „prljavih“ stvari bila potrebna volja najvišeg vojnog vrha. Informacija s terena o protupravnim aktivnostima su imali malo i to od ljudi koji su išli na teren tri dana od početka operacije. Koliko mu je poznato, UNPROFOR nije obavještavao operativni centar o navedenim aktivnostima.

Svjedok Frano Primorac (načelnik Stožera ZP Gospić, koordinator u Otočcu)¹⁵⁹ naveo je da je planirana uloga vojne policije, a za njihovu ulogu bilo je potrebno odobrenje zapovjednika Laušića. Norac je tražio dio jednog voda antiterorističke Vojne policije i taj je zahtjev proslijeđen Načelniku uprave, ne zna kako je taj zahtjev riješen. Naveo je da nije dobio niti je vidio ikakve pritužbe niti izvješća koja bi govorila o navodnim protupravnim postupanjima HV-a, kao što su palež, pljačka, protuzakonita ubijanja i sl. Nema saznanja da bi itko od vojnika, koji su bili podređeni ZP Gospić, prije, za vrijeme ili nakon akcije „Džep '93“, bio stegovno tretiran.

Svjedok Luka Jakić (pomoćnik zapovjednika ZP Gospić u okviru Sigurnosno-informativne službe)¹⁶⁰ naveo je da je vojna policija VP bila pod zapovijedanjem Laušića tj. Ministarstva obrane, ali su je i oni mogli koristiti na osiguranju objekata ili u slučajevima bilo kakvih nepravilnosti ili nezakonitih postupanja. Takvih prijava, međutim, nije bilo. Jedna desetina vojne policije bila je podređena Norcu kako bi se brinula o sigurnosti civila i imovine. Te policajce Norcu je odredio Ademi. Smatra da je to bilo dovoljno vojnih policajaca da obave svoju zadaću. Formalnih kriterija o broju potrebnih policajaca nije bilo već je taj broj određen na temelju Ademijeve procjene.

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)¹⁶¹ je naveo da je tijekom operacije izvješćivao zapovjednika 3. bojne 9. gmtbr. Nije izvješćivao ZP jer nije u vrijeme akcije imao nikakvu vezu s njima. Vidio je par vojnih policajaca na više punktova na putnim izlazima iz Divosela, Bilaja i Ribnika.

Svjedok Goran Kovačević (djelatnik informativno-sigurnosne službe 9. gmtbr.)¹⁶² je naveo da su neposlušni pripadnici 9 gmtbr. bili stegovno tretirani, čak i strože nego bi trebalo. Ne zna točno koliko je stegovnih postupaka bilo, ali Norac je bio prilično strog. Za vrijeme i nakon operacije i nakon dobijanja zapovijedi o povlačenju nije vidio niti zna da su bila izvješća o nekim nepravilnostima, neposluhu pripadnika 9. gmtbr. ili bilo kakvim protupravnim djelovanjima. Na IZM-u u Bilaju su bili u jednoj kući s više prostorija. Postojala je komunikacija motorolama i svaki pripadnik na IZM-u je imao svoju motorolu. Norac je imao vezu sa zapovjednicima bojnih i on je mogao samo s njima komunicirati, ne i s nižim zapovjednicima. Kad se na motorolu razgovara to čuju oni koji su u blizini osobe koja razgovara. Čuo je da Norac prima izvješće kakvo je stanje, je li poginuo neki hrvatski ili srpski vojnik. Svjedok je s motorolom imao vezu s kontrolno propusnim punktovima. Ne sjeća da su vojni policajci na kontrolno-propusnim punktovima imali nekakvog pretjeranog posla. Oni su trebali spriječiti civile da uđu u područje za HV-om, ali misli da toga nije niti bilo jer on nije takvo izvješće dobio. Kod formiranja zapovijedi 9. gmtbr. predložili su

¹⁵⁹ Dana 03.09.2007. (listovi 4365-4367 spisa).

¹⁶⁰ Dana 19.11.2007. (listovi 4924-4927 spisa).

¹⁶¹ Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

¹⁶² Dana 04.03.2008. (listovi 5614-5616 spisa).

formiranje tih kontrolno-propusnih punktova na kojima su bili vojni policajci. Bila su tri punkta na kojima su bila najmanje dva policajca. Ti punktovi su bili u zapovijedi 9. gmtbr. Pretpostavlja da kad su oni predložili formiranje tih punktova kao pripadnici 9. gmtbr., onda je vjerojatno taj prijedlog išao u ZP, a je li ZP moglo samo narediti korištenje vojne policije ili su to morali proslijediti upravi vojne policije koja je inače zapovijedala vojnom policijom, to ne zna.

Svjedok Milan Karić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za sigurnost)¹⁶³ naveo je da je za osiguranje određenih područja od ulaska neželjenih osoba za vrijeme napadne operacije 9. gmtbr. dodijeljena 1/10 VP, njih 12 i za vrijeme operacije 1/10 VP bila je pod ingerencijom 9. gmtbr., tj. njima su zapovijedali on i Norac. Norcu je predložio da punktovi vojne policije budu na pravcu Jasekovac – Divoselo, Bilaj – Čitluk i kod mjesta Ribnik, Kriva Lika, a Norac je to odobrio. Inače je vojnom policijom zapovijedao Luka Matanić. Kad je 9. gmtbr. postigla svoju zadaću 1/10 VP više nije bila pod njihovom ingerencijom. Izvješća je slao Norcu, pomoćniku za sigurnost ZP, tj. Luki Jakiću, a jedno izvješće u Centar SIS-a u Rijeku. U svakoj postrojbi je bio djelatnik SIS-a i informacije su skupljane pomoću tih djelatnika, a i sam je skupljao informacije obilazeći teren. Zna da je bilo ratnih zarobljenika, ali navodi da je za njih bila nadležna VP i ZP.

Svjedok Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)¹⁶⁴ naveo je da je Norac dodjelu jedne postrojbe Vojne policije tražio od ZP-a, pretpostavlja od Ademija, a jer su postojali podaci da na područje Džepa iz Žabica dolaze civili koji tamo nešto vršljaju. Vojna policija je imala tri punkta: na pravcima Podklis – Divoselo, Bilaj – Ornice i Ribnik – Počitelj. Vojna policije nije bila u sastavu 9. gmtbr., a inače je bila podređena Ademiju tj. ZP-u. Ovo zato jer misli da su mu te postrojbe bile pridodane. Misli da Vojna policija nije posebno osiguravala IZM u Bilaju i nije mu poznato je li ona borbena djelovala. Na večernjim brifinzima u Bilaju niti jedan od zapovjednika nije izvijestio o izvanrednim događajima ili nepravilnostima. Bilo je nešto ratnih zarobljenika koji su predani u Zatvor u Rijeci. 15-ak civilnih zarobljenika predano je civilnoj policiji te su smješteni u Dom kod Senja.

Svjedok Jandro Grgurić (zapovjednik 1. izvidničkog voda izviđačke satnije 9. gmtbr.)¹⁶⁵ naveo je da je drugi dan vidio vozilo vojne policije s četiri vojna policajca; ne zna jesu li imali punktove. U pogledi izvješćivanja – svjedok je s Krmpotićem komunicirao motorolom, za vrijeme napredovanja bilo je zabranjeno korištenje veza da neprijatelj ne otkrije položaje, ali po dolasku do Rogića mosta (u napredovanju) putem motorole je saznao da uočeni tenkovi pripadaju HV-u.

Svjedok Mile Milković (zapovjednik protuoklopnog voda domobranske bojne Gospić)¹⁶⁶ je vidio vojnu policiju kada se je premještao s područja Divosela prema Ribniku, na dva mjesta i to oko dva ili tri vojna policajca.

Svjedok Miodrag Hečimović (zapovjednik 3. bojne 9. gmtbr.)¹⁶⁷ je naveo da je na njegovom pravcu kretanja bila vojna policija jer se sjeća da su ga zaustavljali kad je išao na IZM. Na punktu je bilo 4 ili 5 policajaca. Imao je jednu vezu sa Norcem, a drugu sa svojim podređenim. Mogao je čuti što zapovjednici 1. i 2. bojne izvješćuju Norca, ali nije

¹⁶³ Dana 10.10.2007. (listovi 4543-4545 spisa)

¹⁶⁴ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

¹⁶⁵ Dana 02.10.2007. (listovi 4516-4518 spisa).

¹⁶⁶ Dana 01.10.2007. (listovi 4508-4510 spisa).

¹⁶⁷ Dana 12.12.2007. (listovi 5037-5040 spisa).

previše slušao jer je imao svoje borbene zadatke. U sustavu veza ništa nije čuo od Kosovića.

Svjedok Stevo Pražić (satnik u odjelu operativnih poslova 9. gmtbr.)¹⁶⁸ naveo je da za vrijeme operacije nije čuo da bi bilo tko od nižih zapovjednika prijavio ikakvu nepravilnost koja se dešavala na terenu, a niti je čuo nakon operacije da bi bilo tko od pripadnika 9. gmtbr. javljao nešto o nepravilnostima. Nije čuo niti o izvješćima UNPROFOR-a o navodnim nepravilnostima.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)¹⁶⁹ naveo je da su tijekom napredovanja imali jednu zarobljenu osobu, bakicu u civilnoj odjeći. Našli su je blizu jedne ceste kod Rogića te su je ponudili i ona je uzela kavu, rakiju i cigaretu. Po njegovoj zapovijedi odvezena je u policijsku postaju u Gospiću. Drugih civila nije vidio. Vojnu policiju nije vidio na prvoj crti, već nakon akcije kad je išao u IZM u Bilaj i u samom Bilaju. U ZP je bio jedan vod vojne policije (oko 30 vojnika), ali ne zna pod čijom ingerencijom su oni bili. Norca je izvijestio o situaciji s tenkom i Ljiljom jer je to bio izvanredni događaj. O normalnim situacijama tijekom napredovanja svjedok nije izvješćivao Norca, a za nađenu bakicu ga je izvijestio tek navečer na brifingu koji su zapovjednici imali svaku večer.

Svjedok Svetko Šare (zapovjednik 111. brigade HV-a)¹⁷⁰ naveo je da su zapovjednici iz 111. brigade izvješća podnosili njemu kao zapovjedniku brigade i zapovjedniku ZP. Za vrijeme operacije „Džep 93“ nije bilo nikakvih prijava o nepravilnostima.

Svjedok Zvonko Brajković (načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr.)¹⁷¹ je naveo da su tijekom akcije zarobili vrlo malo vojnika. Sjeća da su bile 2 ili 3 bakice koje su onda odvezene u sabirni centar. Obavještavani su bili sustavom veza. Kada je bio na terenu 12.09.93. nitko ga nije izvijestio o protupravnim djelovanjima HV-a. Tada je vidio i neprijateljske i HV leševe. Vidio je oko 10-tak neprijateljskih leševa, koji su bili leševi vojnika, muških osoba, obrijanih. Leševi civila nije vidio. Poznato mu je iz dokumentacije da je bila razmjena leševa te da je rađena ekspertiza godinu dana nakon akcije i da je utvrđeno da niti jedan leš nema ozljede iz kojih bi se mogli zaključiti da je protupravno namjerno ubijen. Za vrijeme operacije nema saznanja da bi bilo koji vojnik 9. gmtbr. bio stegovno tretiran, a također ne zna je li tretiran i kasnije, nakon 12.09.1993.

Ugroženi svjedok broj 9 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)¹⁷² naveo je su jednom, dok su vršili asanaciju terena, naišli na dvije starice u jednoj kući koje su vojnici htjeli ubiti. Nakon što se svjedok natezao s njima, starice su predali vojnoj policiji. Dodao je da je bilo puno pljačke nakon prvog dana napada i da su to radila vojna lica i civili iz Gospića koji bi uglavnom stizali s traktorima i prikolicama. Nakon prva tri dana vojna policija je postavila kontrolne punktove, ali nisu sprječavali pljačku. Vojna policija bi ponekad oduzela nešto od opljačkane imovine iz vozila i odnijela to natrag u dvorište iza svoje policijske postaje. Ne zna što je bilo s opljačkanom imovinom. Misli da je vojna policija odvezla sve automobile Srba. Što se tiče pljačke, svatko je radio za svoj račun. Zapovjedništvu u Gospiću trebalo je biti jasno što se događalo u pogledu pljačke. Tu pretpostavku zasniva na činjenici da su se u Gospić stalno vraćala vozila puna opljačkane

¹⁶⁸ Dana 15.11.2007. (listovi 4921-4922 spisa).

¹⁶⁹ Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

¹⁷⁰ Dana 13.12.2007. (listovi 5042-5045 spisa).

¹⁷¹ Dana 03.09.2007. (listovi 4361-4365 spisa).

¹⁷² Dana 18.04.2008. (listovi 5903-5941 spisa).

robe. Vojska nije ništa poduzela da zaustavi civile iz Gospića koji su pljačkali srpske kuće. Hrvatska civilna policija nikada nije ušla u Medak, on je stalno bio pod vojnom kontrolom. Vojna policija je bila ili iz 71. ili iz 75. bojne VP, iz različitih krajeva. Vezano za asanaciju, naveo je da je nakon odlaganja leševa izvijestio Brajkovića i Blaževića, a Krešo je izvijestio Ademija budući mu je on bio sljedeći nadređeni. Izvještavalo se samo usmeno. Samo je rekao da je problem riješen. Nakon ofenzive od 09. rujna, lokalni zapovjednici su ga često kontaktirali gdje se nalaze leševi.

Ugroženi svjedok broj 6 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)¹⁷³ je naveo da je Goran Blažević znao i vidio što Rožić radi i da je zbog toga bio ljut. Sjeća se da su Blažević i Ivica Devčić, koji je bio zapovjednik tenkista, govorili može li itko tog Rožića zaustaviti. O tome nije nikome govorio jer da se nije smjelo ništa loše reći inače – metak u čelo, pokloni se, idi dalje i šuti. Vidio je kad je iz jedne kuće Velibor Šalaja koji je bio u protuzračnoj obrani dovezao jednu stariju ženu. Ona je imala možda 70 godina, bila je deblja i nije mogla hodati i bila je uplašena. Šalaja ju je tamo ispitivao i vikao na nju, a onda mu je rekao: „Jer ju ti ne možeš ubiti?“. Odgovorio je da ne, a onda ju je Šalaja odvezao i poslije je čuo da ju je ubio. Nije vidio da ju je on ubio, samo su to poslije pričali Ličani koji su bili vojnici. Šalaja je ubio neke civile koji su pokušali pobjeći autom, ne zna koliko je tih civila bilo, možda dvoje-troje. Šalaju je vidio kako iz kuća vuče stvari i odvozi ih, a sam se hvalio da je švercom i prodajom tih stvari zarađivao dnevno 3.000 do 3.500 njemačkih maraka. Šalaja je odvezao traktore i konje. Ne zna je li Norac znao što se dešava na terenu vezano uz Šalaju i Rožića. Na pitanje je li Blaževiću govorio ovo što je vidio za Rožića i Šalaju, svjedok je odgovorio: *...šta bi mu ja to govorio kad je on to sam vidio i bio je ljut*. Vidio je da hrvatski vojnici podmeću vatru u kuće, a vidio je dvojicu ili trojicu vojnika. Ti vojnici nisu imali oznake 9 gmtbr., a kad mu je predloženo da je haškim istražiteljima rekao da su ti vojnici pripadali 9. gmtbr., svjedok je naveo da nije siguran, prošlo je dosta vremena.

Iako je utvrđeno da I optuženi Rahim Ademi i II optuženi Mirko Norac-Kevo nisu zapovijedali snagama SP, ovdje valja navesti dokaze koji se tiču izvješćivanja i vojne policije u odnosu na SP.

Svjedok Mladen Markač je naveo da su drugog dana od operacije pripadnici SP zarobili 7 neprijateljskih vojnika na Debeloj Glavi, koji su kasnije razmijenjeni. SP su znali kako postupati sa zarobljenicima i oni su ih predali PU ličko – senjskoj i vojnoj policiji.

Svjedok Željko Sačić naveo je da zna samo da je vojna policija bila na punktovima unutrašnjosti oko Ribnika i Bilaja ali između 10. i 13.09.1993. vojna policija sigurno nije bila u području gdje su bila borbeno djelovanja. S Markačem je komunicirao motorolom (za vrijeme akcije nalazio se u stožeru HV-a u Gospiću gdje je MUP imao sobu) i to specijalnom sigurnom telefonskom linijom, a sve zapovijedi i izvješća izmjenjivali su usmeno. Komunicirao je jedino s njemu nadređenim, a to je bilo Mladen Markač.

8.4.2.1. Ocjena vjerodostojnosti

Iskaze svjedoka koji govore o sudjelovanju vojne policije u operaciji „Džep '93“ sud je prihvatio jer u bitnome iskazuju podudarno i određeno i nema okolnosti koje bi njihove iskaze dovodili u sumnju. Svjedoci Feldi, Laušić, Šerić, Primorac, Jakić, Kosović, Kovačević, Karić, Tomičić, Milković, Hečimović i Škrinjarić iskazuju o onome što im je osobno poznato o sudjelovanju vojne policije i njihovi iskazi se međusobno nadopunjuju, a u skladu su i s izvedenim dokazima uključujući i dokumentaciju koja se odnosi na vojnu policiju. To se

¹⁷³ Dana 19.03.2008. (listovi 5665-5667 spisa).

poglavito odnosi na dodatno traženje vojne policije od strane I optuženog Rahima Ademija koje je odbijeno, a na ponovljeno traženje nije odgovoreno (I optuženi Rahim Ademi, svjedok Laušić, dokumentacija na listovima 2562, 2569 i 2569-A spisa).

Iskaze ugroženih svjedoka broj 6 i broj 9 koji iskazuju o onome što su vidjeli i o konkretnim djelovanjima vojne policije (zapravo o nesprečavanju pljačke, ugroženi svjedok broj 9) i pojedinih pripadnika HV sud je prihvatio jer su dani jasno, određeno i precizno, o onome što su svjedoci vidjeli neposrednim opažanjem pa i o osobnom sudjelovanju u protupravilnom djelovanju koje su oni odbili. Oba svjedoka iznose svojstvene detalje koji im mogu biti poznati očito samo iz neposrednog doživljavanja. U odnosu na odnošenje imovine oba svjedoka iskazuju iznoseći detalje koji se neovisno jedan od drugog potvrđuju i nadopunjuju.

Iskaze svjedoka koji govore o načinu izvješćivanja i sustavu veza Sud je prihvatio jer su dani jasno i određeno. Svjedoci Primorac, Kosović, Kovačević, Karić, Grgurić, Hečimović, Pražić, Škrinjarić, Šare i Brajković iznose o tome podudarne okolnosti koji se međusobno potvrđuju i nadopunjuju. Ovi svjedoci također suglasno navode da nije bilo izvješća o nepravilnostima. No, ti dijelovi iskaza za Sud nisu prihvatljivi jer su u suprotnosti s izvedenim dokazima i objektivno su neuvjerljivi. Naime, iz iskaza ugroženih svjedoka broj 6 i broj 9 jasno proizlazi da su njihovi zapovjednici (Goran Blažević, Zvonko Brajković) ne samo znali za protupravnosti, nego su ih osobno i vidjeli. Tako ugroženi svjedok broj 6 vrlo plastično iznosi detalje protupravnih radnji, a na pitanje je li to prijavio, svjedok je vrlo životno, jasno, sigurno i određeno odgovorio *...šta bi mu ja to govorio kad je on to sam vidio i bio je ljut*. Ugroženi svjedok broj 9 vrlo precizno i određeno iskazuje o odlaganju leševa i da je o tome izvijestio nadređene (Brajkovića i Blaževića), a navodi i izravnu zapovijed navedenih nadređenih da pripadnicima 1., 2. i 3. bojne 9. gmtbr. na njihovo traženje preda mine kako bi mogli dići srpske kuće u zrak (nakon glasila o povlačenju) pa im je on dao 20-25 kutija mina. Stoga nisu uvjerljivi iskazi svjedoka iz kojih proizlazi da nikakvih nepravilnosti nije bilo, a ako ih je i bilo da nije bilo izvješća i da za njih nisu znali. U sustavu bespriješkornog izvješćivanja kako ga opisuju svjedoci, a i II optuženi Mirko Norac-Kevo, životno je neuvjerljivo i nelogično da nije bilo saznanja o nepravilnostima jer su prvi neposredno podređeni časnici II optuženiku ta saznanja imali.

Ovo tim više ako se ima na umu iskaz svjedoka Mladena Šerića koji iskazuje vrlo sigurno i određeno, na temelju onog što zna iz osobnog saznanja. Naime, taj svjedok navodi da je I optuženi Rahim Ademi tražio pomoć od jednog voda vojne policije *...u sređivanju te situacije* (protupravnosti u odnosu na civile), a i da su tri dana nakon početka operacije o protupravnostima postojale informacije koje su, istina, bile oskudne, ali su postojale.

8.4.2.2. Izvješćivanje, vojna policija – utvrđeno činjenično stanje – zaključak

Na temelju iskaza svjedoka Primorca, Kosovića, Kovačevića, Karića, Grgurića, Hečimovića, Pražića, Škrinjarića, Šarea i Brajkovića te na temelju iskaza I optuženog Rahima Ademija (str. 75 presude) i II optuženog Mirka Norca-Keve (str. 77 presude) Sud je utvrdio da je postojao uhodan način izvješćivanja o tome što se dešava na terenu. Postojala su redovna izvješća i izvješća o izvanrednim događajima, jutarnja, dnevna, tjedna i mjesečna izvješća, a to proizlazi i iz izvedene dokumentacije (izvješća navedena na str. 29-31 presude, popis neprijateljskih djelovanja, listovi 2650-2667 spisa; mjesečni plan, listovi 3614-3640 spisa; izvješće o izvanrednom događaju, list 4698 spisa; ratni dnevnik, listovi 2669-2881, 3955-4155, 4156-4297 spisa). U samoj operaciji postojao je i

sustav veza (linije, motorole) kojim su zapovjednici javljali što se događa na terenu. To također proizlazi iz iskaza navedenih svjedoka. Iz navedenog slijedi da je postojao ustrojen sustav veza i izvješćivanja o onome što se događa na bojištu.

Druga je stvar što većina svjedoka tvrdi da nikakvih nepravilnosti nije bilo, a ako ih je i bilo, oni o tome nisu imali saznanja. To nikako ne znači da sustav veza i izvješćivanja nije bio ustrojen. Sustav je postojao, bio je u djelovanju, a tvrdnje svjedoka, uključujući i II optuženog Mirka Norca-Keve, da o nepravilnostima nije bilo saznanja jer nije bilo izvješća nisu Sudu prihvatljive jer iz utvrđenog činjeničnog stanja, poglavito iskaza ugroženih svjedoka broj 6 i broj 9 te svjedoka Mladena Šerića proizlazi da su časnici, zapovjednici na terenu znali što se događa (detaljnije o saznanju o nepravilnostima u odnosu na II optuženog Mirka Norca-Keve v. str. 265-266 presude).

U odnosu na izvješćivanje, Sud je na temelju dokumentacija na listovima 5172-5515 spisa utvrdio da je sustav izvješćivanja postojao i u odnosu na SP. Iz te dokumentacije, a i iz iskaza svjedoka Željka Sačića, jasno proizlazi da je sustav veza i izvješćivanja postojao unutar struktura SP, odnosno MUP-a RH. Svjedoka Sačića su o događajima na terenu izvješćivali njemu podređeni pripadnici SP, a on je kao zapovjednik snaga SP na terenu komunicirao sustavom veza isključivo s njegovim nadređenim tj. sa svjedokom Mladenom Markačem. Postojala je koordinacija s HV-om i to na način da je na IZM u Bilaju postojao časnik SP za vezu s HV-om (Bogdan Celinić). Ova utvrđenja također govore u prilog ranijem utvrđenju da su snage SP imali ne samo svoj pravac napada, već i svoju zapovjednu okomicu u kojoj nisu bili niti jedan od optuženika.

Iz navedenog jasno slijedi da nije dokazano da u napadnim snagama HV-a u operaciji „Džep '93“ nije ustrojen prikladan način izvješćivanja od strane podređenih časnika o mogućim protupravnim radnjama na bojištu.

U odnosu na Vojnu policiju, Sud je na temelju iskaza svjedoka Franje Feldija, Mate Laušića, obojice optuženika i Privremenog uputstva za rad postrojbi Vojne policije Hrvatske vojske od 06.01.1992. (listovi 4655-4665 spisa) utvrdio da je Vojnom policijom zapovijedao Načelnik uprave Vojne policije MORH-a (tada svjedok Mate Laušić). U gardijskim brigadama je bio jedan vod Vojne policije (30-tak ljudi) koji su bili zaduženi za uspostavu reda i stegu. Zapovjednici bojni Vojne policije nisu bili podređeni zapovjednicima ZP, već Načelniku uprave Vojne policije pa optuženici nisu mogli zapovjediti Vojnoj policiji nadzor nad povlačenjem. Mogli su tražiti Vojnu policiju, ali je nisu trebali dobiti. Ovaj navod iskaza svjedoka Feldija potvrđen je utvrđenjem prema kojem je I optuženi Rahim Ademi najprije izdao zapovijed za djelovanje dodatnih snaga Vojne policije koja nije poštivana, a potom na njegovo traženje upravi vojne policije za uporabu dodatnih snaga nije odgovoreno (str. 138 presude).

Na temelju iskaza I optuženog Rahima Ademija (str. 58 presude) Sud je utvrdio da je NGSHV rekao I optuženiku da uporaba vojne policije nije potrebna jer je riječ o operaciji manjeg opsega i kratkog vremenskog trajanja. Usprkos tome, I optuženik je bez odobrenja NGSHV slobodnu desetinu Vojne policije dodijelio II optuženom Mirku Norcu, a II optuženik je desetinu rasporedio na tri kontrolna punkta *kako je najbolje mogao i znao* (iskaz II optuženika, str. 77 presude). O tome iskazuju i svjedok Milan Karić, Frane Tomičić, a da su vojni policajci bili na punktovima proizlazi iz iskaza svjedoka Mile Milkovića, Stjepana Škrinjarića, ugroženog svjedoka broj 9, Gorana Kovačevića.

Činjeničnim opisom optuženja tvrdi se da nije osigurana odgovarajuća podrška Vojne policije. Svjedok Luka Jakić smatra da je jedna desetina bilo dovoljno policajaca da obave svoju zadaću, a svjedok Feldi smatra da je bilo potrebno jedna bojna; 300 do 400

vojnih policajaca. Iz iskaza ugroženog svjedoka broj 9 proizlazi da i osigurani vojni policajci nisu obavljali svoju zadaću kako su trebali jer nisu sprječavali pljačku, samo bi ponekad oduzeli nešto od opljačkane imovine iz vozila i odnijeli to u dvorište iza svoje policijske postaje.

Na temelju iskaza svjedoka Luke Jakića, koji nije osporen, proizlazi da nema formalnih kriterija o broju potrebnih vojnih policajaca, već da to ovisi o procjeni. Iz izvedenih dokaza razvidno je da je po uočenoj potrebi I optuženi Rahim Ademi tražio dodatne snage Vojne policije, ali je zapovjednik 71. bojne Vojne policije to odbio, a na dodatno traženje od Uprave vojne policije, I optuženik nije dobio odgovor. U tom smislu iskazuje i svjedok Mate Laušić.

Kod ovakvih utvrđenja, optuženici ne mogu biti odgovorni za lošu pripremu operacije u dijelu osiguranja podrške Vojne policije. Zapovjednik operacije NGSHV nije izdao zapovijed za uporabu vojne policije. I optuženi Rahim Ademi zapovijed o uporabi slobodne desetine izdao je bez odobrenja („na svoju ruku“) i te vojne policajce II optuženi Mirko Norac-Kevo je rasporedio prema mogućnostima. Ta osigurana podrška nije obavljala svoju zadaću na odgovarajući način, a kad su tražene dodatne snage, nisu odobrene pa nisu niti mogle biti raspoređene. Stoga nije dokazana loše priprema operacije niti u dijelu neosiguranja odgovarajuće podrške Vojne policije.

8.4.3. Sastav postrojbi

U odnosu na okolnost e) navedna pod 8.4. izvedeni su sljedeći dokazi.

Svjedok Franjo Feldi (vršitelj dužnosti pomoćnika načelnika HV-a za borbeni sektor)¹⁷⁴ naveo je da je u svakoj postrojbi bilo rizičnih faktora, a posebno se to odnosi na one postrojbe koje su bile sastavljene od domicilnog stanovništva i koji su bili s područja gdje su se trebali vratiti i npr. gledali neprijateljske vojnike u vlastitim kućama. Budući da je takav sastav bio i na ličkom bojištu, to je trebalo osigurati najmanje jednu bojnu Vojne policije (300 do 400 ljudi) koja bi osigurala red.

Svjedok Rudolf Brlečić (načelnik pješastva GSHV)¹⁷⁵ je naveo da on nikada ne bi savjetovao da u akciji sudjeluju vojnici koji su u dodiru s neprijateljem i vojnici koji su domaći jer tu uvijek postoji opasnost osвете. Po njegovoj ocjeni, ti domaći vojnici su zbog svojih interesa zapravo pred gotov čin doveli svoje zapovjednike.

Svjedok Željko Prpić (savjetnik pomoćnika načelnika GS domobranskih pukovnija)¹⁷⁶ naveo je da je prednost sudjelovanja domaćeg stanovništva u domobranskim postrojbama u tome što oni poznaju teren. Ne zna koje bi bile mane njihovog sudjelovanja, a na pitanje o mogućnosti osвете za granatiranje Gospića, odgovorio je da nikada takvo nešto nije čuo. Nije čuo niti jednog vojnika da bi tako govorio.

Svjedok Mladen Šerić (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić)¹⁷⁷ je naveo da je u operaciji trebala biti satnija Domobranske bojne Gospić kojom je zapovijedao Kosović i koja je bila sačinjena većinom iz domicilnog stanovništva dok je 9. gmtbr. većinom bila sastava ljudi koji su izvan tog područja. Ne zna točan broj spaljenih kuća i srušenih objekata, ali vrlo malo ih je ostalo čitavih. Smatra da su

¹⁷⁴ Dana 18.12.2007. (listovi 5058-5064 spisa).

¹⁷⁵ Dana 05.09.2007. (listovi 4380-4384 spisa).

¹⁷⁶ Dana 26.09.2007. (listovi 4477-4480 spisa).

¹⁷⁷ Dana 06.09.2007. (listovi 4392-4396 spisa).

neposredni zapovjednici trebali spriječiti takvo postupanje, ali to je vrlo teško jer je moguće da su neki od njih bili „zaraženi“ emotivnim nabojem. Vojna policija, čija je zadaća da drži red, bi to svakako trebala spriječiti, ali misli da su tamo snage vojne policije bile preslabe.

Svjedok Jozo Nenadić (načelnik inženjerije ZP Gospić)¹⁷⁸ naveo je da je problematika izviđačke satnije, njenog sastava je bila opće poznata stvar. Zbog sastava te izviđačke satnije ljudi su izbjegavali vršiti nadzor nad tom satnijom. Ne zna je li bilo načina za otkloniti problematične ljude. Zapovjednik 9. gmtbr. je odlučivao tko će biti primljen u 9. gmtbr.

Svjedok Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)¹⁷⁹ je naveo da je sastav 9. gmtbr. bio takav da je težišno jezgro na početku formiranja bilo popunjavano iz 118. gospićke brigade i 133. brigade iz Otočca. Kasnije su bili u sastavu i drugi ljudi tj. oni koji su došli iz drugih krajeva RH. 9. gmtbr. je imala u sastavu izviđačku satniju kojoj je zapovjednik bio Krmpotić, njen sastav bio je iz domicilnog stanovništva, a i iz drugih krajeva. U sastavu je bilo i stranaca.

Svjedok Marko Marić (pomoćnik za političko djelovanje zapovjednika 2. bojne 9. gmtbr.)¹⁸⁰ naveo je da je bojna u kojoj je bio je bila sastavljena od ljudi iz Otočca i nešto iz Rijeke.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)¹⁸¹ naveo je da 1. bojna 9. gmtbr. nije imala puni sastav, možda je bilo 400 do 500 vojnika od kojih su 40 do 50 % bili domaći vojnici tj. vojnici s terena Gospića.

Svjedok Srećko Marić (minobacačka bitnica 9. gmtbr.)¹⁸² je naveo da bojna u kojoj je bio je bila formirana u Otočcu i mahom je sastav bio takav da su to bili ljudi iz Otočca i okolice, a bilo je nekoliko Riječana.

8.4.3.1. Ocjena vjerodostojnosti

Svjedoci Srećko i Marko Marić suglasno navode o sastavu 2. bojne 9. gmtbr. koja je bila sastavljena pretežito od domicilnog stanovništva (ljudi iz Otočca), svjedok Tomičić navodi izviđačku satniju 9. gmtbr. u kojoj je bilo domaće stanovništvo, ali i ljudi iz drugih krajeva pa i stranaca. Svjedok Škrinjarić iskazuje o sastavu 1. bojne 9. gmtbr., a svjedok Šerić o domobranskoj bojni Gospić u čijem sastavu su pretežito domaći stanovnici, ljudi iz tog kraja. Ti iskazi su suglasni, a međusobno se potvrđuju i nadopunjuju. Navod svjedoka Šerića da je 9. gmtbr. bila sastavljena većinom od ljudi koji su izvan tog područja ne odudara u znatnijoj mjeri od iskaza ostalih svjedoka imajući na umu da su ostali svjedoci iskazivali o jednom dijelu 9 gmtbr., a procjena svjedoka Šerića odnosi se na cijelu birgadu. Ocjena svjedoka Šerića da su snage vojne policije bile preslabe i da je moguće da su neki neposredni zapovjednici bili „zaraženi“ emotivnim nabojem uklapa se u rizičnost o kojoj govore svjedoci Feldi i Brlečić

Svjedok Nenadić iskazuje o problematičnosti izviđačke satnije opisujući to kao notornu stvar. No, ta notornost ne proizlazi iz rezultata provedenog dokaznog postupka iako uopćeno postojanje rizičnosti u svakoj postrojbi (o kojoj iskazuju svjedoci Feldi i Brlečić) valja promatrati kroz iskaze drugih svjedoka, osobito ugroženog svjedoka broj 6

¹⁷⁸ Dana 20.11.2007. (listovi 4929-4933 spisa).

¹⁷⁹ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

¹⁸⁰ Dana 03.10.2007. (listovi 4527-4528 spisa).

¹⁸¹ Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

¹⁸² Dana 03.10.2007. (listovi 4526-4527 spisa).

koji govori o određenim postupanjima kojima je neposredno svjedočio. U smislu postojanja rizičnosti Sud je prihvatio iskaze navedenih svjedoka jer je ta rizičnost potvrđena utvrđenim kriminalnim postupcima (iskaz ugroženog svjedoka broj 6, broj 9, a i drugi svjedoci o kojima će više biti navedeno kasnije). No, iz rezultatata provedenog dokaznog postupka razvidno je da ti kriminalni postupci nisu bili posljedica osmišljenog i zapovijedenog načina postupanja prema osobama i imovini na području operacije, već je riječ o protupravnim radnjama pojedinaca prema osobama (civilima i neprijateljskim vojnicima) pri čemu značajan dio tih radnji je počinjen u zoni odgovornosti SP, a ne 9. gmtbr. te o stihijskim radnjama prema imovini koje su pretežito posljedica zapovijedi o povlačenju. S obzirom na to, prihvaćeni su iskazi svjedoka (Feldi, Brlečić) koji govore o rizičnosti sastava zbog opasnosti od osвете, ali istovremeno u izvedenim dokazima nema potvrde da je ta opasnost bila konkretizirana u pripremi operacije, poglavito imajući na umu iskaz svjedoka Prpića da nije čuo da bi neki vojnici govorili o osvećivanju, a niti drugi svjedoci spominju da je kod vojnika postojala spremnost na osvetu.

8.4.3.2. Sastav postrojbi – utvrđeno činjenično stanje – zaključak

Iz navedenog je razvidno da je u sastavu 9. gmtbr. i pridodanih joj postrojbi (osim SP) bilo ljudi iz okolice Gospića i da je zato postojao rizik. Rizično je ako u operaciji sudjeluju kao vojnici ljudi koji su neposredno pogođeni vojnim djelovanjem neprijatelja i ratnim stradanjima jer postoji opasnost od osвете. No, izvedeni dokazi ne potvrđuju navod optuženja da su ti vojnici bili spremni na osvetu, iako je utvrđeno kršenje međunarodnog ratnog humanitarnog prava. Ovu rizičnost valja promatrati u kontekstu uključenja vojne policije u operaciju, a koje uključenje zapovjednik operacije (NGSHV) nije niti previdio. Uporabu voda vojnih policajaca, s kojim je prema ustroju raspolagao, previdio je I optuženi Rahim Ademi bez obzira na uputu NGSHV, a II optuženi Mirko Norac-Kevo vojne policajce rasporedio je profesionalno prema raspoloživom broju. Traženje dodatnih snaga vojne policije nije odobreno.

Prema ovakvim utvrđenjima, optuženicima nije dokazana odgovornost za lošu pripremu operacije u dijelu osiguranja odgovarajuće podrške Vojne policije zbog spremnosti na osvetu domaćih ljudi iz okolice Gospića koji su bili u sastavu angažiranih postrojbi. Rizik je postojao, ali na njega je odgovarajuće djelovano kroz obuku i upozorenja o poštivanju ratnog i humanitarnog prava, kroz ustrojen sustav izvješćivanja i kroz osiguranje podrške Vojne policije prema raspoloživim mogućnostima čije proširenje nije odobreno.

8.4.4. Civilno stanovništvo

Činjeničnim opisom optuženja optuženicima je stavljeno na teret da su pri planiranju operacije zanemarili činjenicu da u selima i zaseocima na crtama planiranog napada prebiva nekoliko stotina civila srpske narodnosti. Prije razmatranja okolnosti takvog zanemarenja, potrebno je utvrditi je li na području, a prije operacije „Džep '93“, prebivalo nekoliko stotina civila srpske narodnosti jer iz dijela iskaza II optuženog Mirka Norca-Keve, obrane II optuženika te određenih svjedoka, proizlazi da na tom području nije bilo civila jer je stanovništvo bilo naoružano ili na drugi način uključeno u vojno djelovanje. Drugim riječim, postojanje civilnog stanovništva osporeno je od strane obrane II optuženika.

U odnosu na okolnost pod f) navedenu pod 8.4, izvedeni su sljedeći dokazi.

Svjedok Ivan Jarnjak (ministar unutarnjih poslova RH)¹⁸³ naveo je da se govori o stradavanju civila, ali *de facto* na području „Džepa“ civila nije bilo jer je sve stanovništvo bilo naoružano. To mu je poznato jer su svi gledali na TV Kninu jednu ženu koja je bila u dubokoj starosti i koju su prikazivali za jednim protuavionskim topom kao dokaz o naoružanom stanovništvu. Uz to, imali su i operativna saznanja da je bivša tzv. JNA podijelila oružje kompletnom stanovništvu.

Svjedok Mladen Markač (načelnik odjela SP)¹⁸⁴ naveo je da ne zna ništa o zaobljenim civilima na Debeloj Glavi, zna samo da su postrojbe SP zarobile 7 neprijateljskih vojnika.

Svjedok Davor Domazet Lošo (načelnik uprave GSHV)¹⁸⁵ je naveo da su u Gospiću pretežiti dio neprijateljske vojske bili domaći vojnici jer je tamo vladala strategija doktrina narodnog rata „svi su naoružana vojska“.

Svjedok Josip Krmpotić (zapovjednik izviđačke satnije 9. gmtbr.)¹⁸⁶ naveo je da je bio rat. Imali su bliskih kontakata s neprijateljskim vojnicima koji su bježali prema Metku jer je to bilo jedino mjesto gdje su mogli otići. On je iz tog kraja i dobro zna ljude tamo i tamo nije bilo civila. Svaka kuća bila je bunker i svi su bili naoružani i prije rata, a kamoli ne za vrijeme rata. Doduše, nisu svi imali uniforme, recimo običnu jaknu pa onda vojne hlače i obratno, ali sigurno nitko nije civil jer su imali ili oružje ili bombe.

Svjedok Željko Prpić (savjetnik pomoćnika načelnika GS domobranskih pukovnija)¹⁸⁷ naveo je da je stanovništvo koje je tamo bilo nisu mogli biti civili pa čak i niti oni koji su imali 60 ili 70 godina i koji su kuhali krumpir jer su svi na bilo koji način bili uključeni u vojne aktivnosti na tom području. Svi su bili u funkciji vojske i nema logike da oni koji nisu bili u funkciji vojske da budu tamo.

Svjedok Svetko Šare (zapovjednik 111. brigade HV-a)¹⁸⁸ je naveo da je neprijateljska vojska u području Medačkog džepa bila organizirana i u kombinaciji s civilnim strukturama, ako je civilnih struktura uopće bilo. Po vojnim pravilima, ako je civilna struktura uključena u vojni dio ona postaje legitimni cilj za napad. Civila na Debeloj Glavi nije bilo, a ako su civili bili u području Medačkog džepa oni su bili u potpori vojske.

Svjedok Vladimir Lelas (načelnik pješastva ZP Gospić)¹⁸⁹ naveo je da po njegovim saznanjima u Medačkom džepu nije bilo civila. U Ličkom Osiku su bili 150 metara od njih, mogli su se međusobno i vidjeti i tamo su bili samo vojnici ili u odori ili civili naoružani. Oni su tukli svakodnevno i od tuda znam da civilnog stanovništva nije bilo.

Svjedok Željko Sačić (zapovjednik satnija SP, koordinator MUP-a)¹⁹⁰ naveo je da su u Drljićima sreli civile, ali to je bilo ukupno 14 starica koje su zbrinuli, rekli da im se ništa neće desiti. One su odvedene u policijsku postaju, a potom u Crveni križ Karlobag, a dalje ne zna što je bilo. Siguran je da tamo nije vidio niti jedno dijete, niti jedno mrtvo tijelo

¹⁸³ Dana 16.07.2007. (listovi 4323-4326 spisa).

¹⁸⁴ Dana 16.07.2007. (listovi 4326-4330 spisa).

¹⁸⁵ Dana 12.09.2007. (listovi 4433-4437 spisa).

¹⁸⁶ Dana 19.09.2007. (listovi 4457-4458 spisa).

¹⁸⁷ Dana 26.09.2007. (listovi 4477-4480 spisa).

¹⁸⁸ Dana 13.12.2007. (listovi 5042-5045 spisa).

¹⁸⁹ Dana 19.12.2007. (listovi 5067-5069 spisa).

¹⁹⁰ Dana 17.07.2007. (listovi 4332-4336 spisa).

koje bi moglo biti dijete. Svi civili, osim starih ljudi i to jako starih, su bili naoružani. Vojnih objekata tamo nije bilo i civili su bili naoružani i oružje držali po kućama.

Svjedok Mate Laušić (načelnik uprave Vojne policije)¹⁹¹ naveo je da je vidio Izvješće koje je podnio Ante Gugić kojem je signirao zapovijed ministra obrane od dana 25.09.1993. da se trebaju istražiti eventualni zločini počinjeni od strane HV-a. U Izvješću je bio dio koji se odnosi na zarobljene civile, a njih je bilo 15, koji su uz pomoć Crvenog križa i Međunarodne zajednice smješteni u motel „Kalić“ u Senj, a jedna osoba je kasnije predana vojnom tužitelju u Rijeci, zbog postojanja osnovane sumnje za počinjenje kaznenog djela.

Svjedok Zvonko Brajković (načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr.)¹⁹² naveo je da mu je poznato da su se na području Debele Glave izvukli neprijateljski vojnici i to barem njih 100 koji su 06.09.1993. došli iz Donjeg Lapca. Poznato mu je da su im put pokazivali mještani. Zato pretpostavlja da su s njima bili civili, iako je upitno tko je bio civil tamo jer zna da je u akciji „Oluja“ zarobljen dokument gdje zapovjednik gračačke brigade zapovijeda naoružavanje svih stanovnika tog područja i to muškaraca do 60 godina, a žena do 50 godina. Za vrijeme akcije zarobili su vrlo malo vojnika. Sjeća se da su bile 2 ili 3 bakice koje su onda odvedene u Sabirni centar.

Svjedok Mladen Šerić (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić)¹⁹³ naveo je da je saznao da su u akciji stradali civili tek nakon što je došao zahtjev da se 51 mrtvo tijelo treba predati suprotnoj strani. Nije se mogao točno vremenski odrediti kad je to bilo, ali da je bilo tih nepravilnosti vidjelo se i iz nalaza naših forenzičara prema kojima su na nekim tijelima pronađene rane koje nisu mogle odgovarati redovnim ratnim djelovanjima. Civila je bilo veoma malo, dosta ih je iseljeno, ali bilo je i poginulih. Primjerice, srpska televizija pokazala je jednu staricu, stariju ženu, koja je za njih tamo bila heroj, a koja je imala minobacač i mitraljez i s tim minobacačem je gađala Gospić. Kada su predana tijela poginulih, među tim poginulim bila je i ta starica. Manje-više, svi civili su tamo bili dobro naoružani, pogotovo Divoselo koje je zapravo stršalo u teritoriju koji su kontrolirali i gdje su Srbi zapravo znali i bojali se da taj teritorij može biti vraćen.

Svjedok Jandro Grgurić (zapovjednik 1. izvidničkog voda izviđačke satnije 9. gmtbr.)¹⁹⁴ naveo je da je nakon operacije kad se vraćao na cestu, izašla jedna starija žena, imala je 70 ili 80 godina, nije niti znala tko su oni. Ona je, naravno, bila civil i predali su je jednom vozilu HV-a za koje misli da ju je odvelo u vojarnu u Gospić.

Svjedok Marko Marić (pomoćnik za političko djelovanje zapovjednika 2. bojne 9. gmtbr.)¹⁹⁵ je naveo da je drugi dan od operacije otišao u Brinje te se vratio u izdvojeno zapovjedno mjesto bojne u Rogićima. Netko je doveo tri starije gospođe od kojih je jedna na sebi imala SMB košulju, to je košulja uniforme bivše JNA. U Rogićima je tada bio Norac i on mu je zapovjedio da tim ženama dá nešto jesti, a pripadniku SIS-a da ih preda dalje i zbrine. Jedna od tih žena je stalno spominjala da ima snahu Hrvaticu, druga je pričala da ima zeta Hrvata, a treća je stalno govorila da je Srpkinja. Njih nitko ništa u tom smislu nije pitao, nitko ih nije maltretirao, niti na bilo koji način nepravilno prema njima

¹⁹¹ Dana 18.07.2007. (listovi 4338-4341 spisa).

¹⁹² Dana 03.09.2007. (listovi 4361-4365 spisa).

¹⁹³ Dana 06.09.2007. (listovi 4392-4396 spisa).

¹⁹⁴ Dana 02.10.2007. (listovi 4516-4518 spisa).

¹⁹⁵ Dana 03.10.2007. (listovi 4527-4528 spisa).

postupao. Ne zna što je sa tim ženama kasnije bilo, nije ništa čuo niti ih vidio, a živi 50 km dalje, u Otočcu.

Svjedok Dinko Sekula (zapovjednik 2. bojne 9. gmtbr.)¹⁹⁶ iskazao je da su na izdvojenom zapovjednom mjestu u Rogićima kod njih došle tri žene koje su bile stare oko 60 godina, koje su sišle s Velebita. Nahrani su ih, one nisu imale oružja i to su bili čisti civili. Uputa je bila i ranije da se civili upute u pozadinu, a misli da je netko došao iz SIS-a, preuzeo ih i odvezao.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)¹⁹⁷ naveo je da su tijekom napredovanja imali jednu zarobljenu osobu, bakicu u civilnoj odjeći. Našli su je blizu jedne ceste kod Rogića te su je ponudili i ona je uzela kavu, rakiju i cigaretu. Po njegovoj zapovijedi odvezena je u policijsku postaju u Gospiću.

Svjedok Zlatko Rogulj (načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić)¹⁹⁸ naveo je da je na području Počitelja, Čitluka i Divosela bilo raspoređeno 500 neprijateljskih vojnika. Na tom području nije bilo izvorno namijenjenih vojnih objekata, izrađenih za vojne potrebe. Vojnici i zapovjednici koristili su civilne kuće za odmor, skladište streljiva i slično. Bila je i civilna zaštita, a to su bili naoružani civili koji su čuvali pojedine punktove i oni su vojno odgovarali najvišem vojnom zapovjedniku na tom području. Obavještajni podaci i dokumenti koje je sačinjavao nisu imali ništa o civilima. Prema Ženevskim konvencijama to ni nije zadaća obavještajaca da radi, već je protivnik dužan maknuti sve civile iz prostora gdje je vojska. Nije detaljno znao koliki je broj civila na tom području, ali je pretpostavljao da civili postoje. Sjeća se da je Norac izdao zapovijed da se posebno pazi na pravac prema Metku jer da će se neprijatelj tim putem izvlačiti i da postoji mogućnost da će se izvlačiti s civilima. Norac je zapovjedio da se vatra ne smije otvarati na vojne jedinice ako među njima bude civila, a na civile nikako. Za tu zapovijed rekao mu je zapovjednik Gari Devčić i njegov zamjenik Sudar Branko. Kad je bio kod izviđačko-diverzantske satnije, razgovarao je s pet do šest civila koji su tamo bili. To su bile starije žene, bakice i jedan gospodin. Oni su mu rekli da ih je Hrvatska vojska nahranila, da moraju ostati u kući, a misli da su kasnije prebačeni u Senj.

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)¹⁹⁹ je naveo da se neprijatelj zajedno s civilima izvlačio preko Strunića prema Debeloj Glavi.

Svjedok Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)²⁰⁰ je naveo da je u operaciji bilo 15 civilnih zarobljenika koji su predani civilnoj policiji, a smješteni su u Dom „Kalač“ kod Senja. Ne zna što se dešavalo na Debeloj Glavi jer to nije spadalo u zonu odgovornosti 9. gmtbr. Poznato mu je da je tamo bilo i civila koji su se sa vojskom izvlačili i da je u nekoliko navrata otvarana pješачka vatra na njihove položaje te da je nekoliko ljudi i ranjeno.

Svjedok Slavica Bjegović²⁰¹ misli da je njen otac Nedjeljko Bjegović (rođen 1936.) bio uključen u obranu jer ne zna da nije pa nije htjela lagati. Majka Milka (rođena 1947.) je bila domaćica. Osim vojske u Divoselu i Čitluku bilo je i mještana, civila, žena, koji nisu bili uključeni u obranu. Oni su živjeli od poljoprivrede, najviše od krumpira, a i od stoke,

¹⁹⁶ Dana 03.10.2007. (list 4529 spisa).

¹⁹⁷ Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

¹⁹⁸ Dana 16.10.2007. (listovi 4557-4562 spisa).

¹⁹⁹ Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

²⁰⁰ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

²⁰¹ Dana 26.09.2007. (listovi 4480-4481 spisa).

koju su neki mještani imali. Nije joj poznato jesu li žene bile uključene u obranu, većina žena su bile domaćice, imale su tipične kućanske poslove.

Svjedok Stevo Jović (rođen 1929.)²⁰² naveo je da ga je 09.09.1993. ujutro probudila pokojna supruga Anđa i kad je izašao van vidio je da gori prva kuća koja je bila prema Ornicama. U šumu ih je pobjeglo nekoliko Milka Bjegović, Seja Matić i njen muž Nikola Matić (rođeni 1924. ili 1925.), Smilja Jović, Jagoda Jerković, Jeka Potkonjak (rođena 1920. ili 1922.). Pucalo se iz tromblona, a Seja Matić je bila i ranjena. Na jednom mjestu ostali su do 11.09.1993.g. i onda su po vodu otišli njegova pokojna žena Anđa i Jović Milan. Međutim, nisu se vratili. Čuo je hitac, a onda i rafalnu paljbu, s tim što je rafalna paljba bila oko 07 sati navečer, a oni su otišli u 03 sata poslije podne. Nakon rafalne paljbe, rekli su da moraju bježati jer će ih pobiti. Spustili su se preko ceste i tamo je opet bilo pucanja, svi su zalegli, a Jeka Potkonjak je počela zapomagati da će je zaklati. Kad su se digli i krenuli, Nikole Matića više nije bilo. On mu je ispričao što se s njim desilo. Krenuo je u pravcu Bilaja i tamo je naišao na džip Vojne policije HV-a. Pitali su ga: „Stari gdje ideš“, a on je rekao da ide kod Škuke, Škuka je Joso Mraović poznatiji kao „lički Tuđman“. Vojni policajci su ga pratili i onda mu je Nikola Matić rekao da je došao kod Škuke i da ga je Škuka poslije smjestio u Senj nakon što ga je odvezao u Gospić. Kasnije je Nikola Matić razmijenjen i onda mu je to ispričao. Dalje su krenuli prema Drljićima i došli su na Glavičak do područja koji se zove Šašine. To su bare, a tamo je došao jer je vidio kad je bio na Glavičku da Drljići gore i da tamo ne mogu. Kada je grupa došla u Šašine, zapucao je mitraljez. Ne zna jesu li ih čuli ili ne, ali ispaljene su one rakete za osvjetljivanje, oni su svi zalegli, a onda su pale i granate, misli od ručnog bacača. Geler ga je pogodio u lijevo bedro. Tada je poginula Milka Bjegović. Onda je opet zapucao mitraljez i to prilično dugo. Ne zna jesu li pucali hrvatski vojnici ili policajci. Kad je prestalo, digli su se i krenuli. On je išao prvi, a ženama je rekao da se drže za ruke da se ne izgube. Onda je opet zapucao mitraljez i dobio je u koljeno. Pao je, a ostali su pobjegli pa je ostao sam. Našao je nekakvo drvo i vukao se s tim drvetom. Više nije mogao, bio je gladan, žedan, umoran, sam. Došao je na jednu čistinu i tamo se naslonio na drvo, a to je bilo 14.09.1993. godine ujutro. To je već bilo blizu Počitelja. Naišla su dvojica seljaka koji su ga odveli do kamiona koji ga je odvezao u Medak, a 15.09.1993. je operiran u Kninu. Dalje je naveo da je na području Divosela i Čitluka bilo možda 500 ili 600 ljudi što je tamo živjelo, a u ovoj akciji je spaljeno 400 kuća. Na pitanje je li bio uključen u obranu tog područja, svjedok je naveo: „Moja dva sina, kao što bi rekli ovi četnici što su došli, su bili ustaše. Ja sam imao dva sina u HV-u, jedan je kao hrvatski vojnik i poginuo. Ovi četnici koji su došli su mene zvali da sam ustaša i mnoge noći da su oni došli smo moja žena i ja otišli spavati van u živicu jer smo se bojali da nas ne ubiju. ... Mlađe domaće stanovništvo je išlo na straže jer je moralo, Babić je osnovao svoju državu i to se moralo. Neki su imali oružje, a neki nisu, a kad je došao UNPROFOR, onda su oni rekli da svi moraju predati oružje i ovo domaće stanovništvo je predalo sve.“ Nije imao naoružanje, osim pištolja kojeg je dobio kad je kao policajac išao u mirovinu 1977. Zna da je poginula Bjegović Bosiljka koja je bila slijepa i imala je 80 godina, a ubijena je na stepenicama od strane hrvatskih vojnika. To mu je ispričala njezina unuka i još mu je rekla da je bila u živici i da je gledala kako su joj ubili baku. Njegova žena je nađena u septičkoj jami u Obradović varoši u Gospiću. Tamo je nađen i Milan Jović, Vojnović Stevo te još neki za koje ne zna kako su se zvali. Oni su nađeni 2000. godine kad je pukovnik Grujić iz HV-a obavljao ta iskapanja. Dodao je da ne optužuje gospodu generale, misli da su oni više zavedeni nego krivi jer njihovi podčinjeni bi trebali znati tko je napravio ove zločine. On je za to da budu

²⁰² Dana 26.09.2007. (listovi 4481-4483 spisa).

kažnjeni svi koji su činili zločine bez obzira jesu li Srbi ili Hrvati i da ponovo postoji suživot. Zna da to neće doživjeti, ali možda njegovi unuci hoće.

Svjedok Nikola Vidović²⁰³ naveo je da je u Divoselo došao 05.09.1993. godine kao pripadnik teritorijalne obrane iz Donjeg Lapca da zamijene vojsku koja je tamo već bila. Došlo ih je oko 50, a u Divoselu je bilo seljana i mještana. Bilo je starog naroda, bilo je i mladih ljudi koji su bili naoružani, ali njih nije bilo puno. Kad je počeo napad HV, odlučili su pobjeći. Bilo ih je 70-80, a u zbijegu bilo je žena, djece, a i njih vojnika teritorijalne obrane. U zbijegu je bilo 20-tak teritorijalaca, a s ostalih 30 ne zna što je bilo. Čuo je da su neki poginuli, neki zarobljeni, da su jedan ili dvojica nestali, da su neki masakrirani, ali o tome ništa ne zna, niti je to vidio, niti zna detalje. Po Velebitu su se kretali tri dana i tri noći. Nailazili su na mjesta gdje je bila HV jer su to zaključili po konzervama koje su tamo ostale. Nisu sreli HV, niti su s njima imali ikakav kontakt. Stekao je dojam, a s obzirom na to da su prolazili tamo gdje su oni bili, da ih je HV vidjela, ali da ih je puštala da prođu. Ne može to reći sa sigurnošću, ali je stekao takav utisak. Nakon ta tri dana i tri noći došli su u Medak bez ranjenih.

Svjedok Branko Pjević²⁰⁴ naveo je da je kao rezervist iz Lapca došao prvi puta u Mali Kraj. Kad je počeo napad njih osmero je krenulo iz Malog kraja preko Debele glave u pravcu Metka. U grupi su bili Vlado Divjak, Mrđa, Popović, Stanko Despić, Žarko Vojvodić, Tišma i Uzelac. Kratko vrijeme nakon što su krenuli, on se odvojio od ovog ostatka jer je mislio da put kojim ide ovaj ostatak i kojim su oni htjeli krenuti nije pravi put. Kasnije je čuo da je ta njegova grupa zarobljena, a da je jedan od njih i ubijen. Uvečer je sišao kod jednih Bara naišao je na grupu od 30-tak ljudi. U toj grupi bilo je desetak srpskih vojnika, 10-15 ih je bilo naoružanih, bilo je civila koji nisu imali oružje, žena, bio je jedan starac pa čak i jedan pas.

Svjedok Stevo Potkonjak²⁰⁵ naveo je da je na prepoznavanju leševa u Korenici prepoznao svog oca Janka Potkonjaka, koji je bio rođen 1931. godine. Bile su mu odsječene genitalije, imao je rane od noža ispod ruke, falilo mu je pola lubanje i bio je bez mozga. Njegov otac je bio bolestan čovjek, civil i zna da je bio spreman za dijalizu. Prije napada bili su u Divoselu. Grupa u kojoj je bio, a koja se izvlačila, brojala je 36 ljudi. Bilo je civila, vojnika, djece i žena. Vojnika u grupi je bilo možda šest, sedam, najviše deset.

Svjedok Božidar Matić²⁰⁶ naveo je da kad je počeo napad bio je na položaju kod Strunića, a tamo je bilo i komandno mjesto njegove čete. Tamo je došao 08.09.1993 i zamijenio je zapovjednika koji je otišao u Medak. Prije napada HV u Divoselu je bilo oko 170 stanovnika. Njih 30 ili 40 nije bilo naoružano i to većinom žene. Njegov otac zarobljen je 15. ili 16. 09.1993. u Ornicama. Otac mu je ispričao da su ga zarobili policajci iz Rijeke. On je njima rekao da poznaje gospodina iz Bilaja kojem je nadimak „Škuka“ i da je on onda rekao da se njegovog oca odveze u Gospić, poslije je bio u Kaliću u Senju u jednom odmaralištu 43 dana. Otac mu je ispričao da je postupanje policajaca prema njemu bilo korektno i još je rekao da je on imao dojam da su policajci došli tamo da smire situaciju i pljačku koja je bila.

²⁰³ Dana 21.11.2007. (listovi 4936-4938 spisa).

²⁰⁴ Dana 28.03.2008. (listovi 5679-5680 spisa).

²⁰⁵ Dana 27.03.2008. (listovi 5672-5673 spisa).

²⁰⁶ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

Svjedokinja Milka Radaković²⁰⁷ navela je da je bila u Divoselu kad je 09.09.1993. godine bio napad HV. Pobjegla je u šumu iznad Divosela sama gdje je lutala dva dana, a nakon dva dana je naišla na hrvatske vojnike. Tih vojnika je bilo puno, ne sjeća se kakve su im uniforme bile, niti se sjeća oznaka na uniformama. Ispitali su je, izveli iz šume. Na sebi je imala suknju, jaknu, čizme i jednu torbu u kojoj je imala rokovnik, rukavice, ličnu kartu od muža. Tu ličnu kartu su joj hrvatski vojnici uzeli, a imala je i 50 njemačkih maraka koje su isto uzeli. HV je prema njoj fino postupala, nisu je maltretirali i nije imala nikakvih problema. Kad su je izveli iz šume i ispitali, odvezena je u Gospić gdje su je isto ispitali i u Gospiću je prošlo sve u redu bez ikakvih tenzija. Iz Gospića je odvezena u Senj gdje je ostala mjesec dana, a onda je uz pomoć Međunarodne zajednice otišla kod prijatelja u selo Papučar kod Metka.

Ugrožena svjedokinja broj 33 navela je²⁰⁸ da je bila u Čitluku kad je počeo napad HV. Više njih je izbjeglo iz Čitluka i neki ljudi su se razišli i onda su neko vrijeme bili u šumi i kretali se noću, Milan Jović, Anđa Jović, Milka Bjegović, njen muž Nikola, Smilja. Jedan dan kad su bili u šumi Milan i Anđa Jović su otišli na vrelo, a to je blizu Čitluka, po vodu, ali se više nisu vratili. Nakon dugo vremena oni su nađeni mrtvi te sahranjeni. Milan Jović je imao uniformu i oružje sa sobom, a Anđa je bila domaćica i ona je bila obučena obično, u civilnu odjeću. Anđa je rođena 1933., a Milan 1948. ili 1949. godine. Sjeća se da su jednom bili u području koje se zove Šašine, a to je prema Počitelju. Tamo su ih tukli topovima ili bacali granate, ne zna što je to točno bilo, a to je isto bilo po noći i jedna od tih granata je pala tako da je Milka Bjegović poginula. Ona je u tim Šašinama i ostala mrtva. Njen muž je zarobljen. Nije ga bilo 40 dana i onda je razmijenjen, a umro je 2007. godine.

Ugroženi svjedok broj 2 (povremeno držao stražu u Divoselu)²⁰⁹ naveo je da je u vrijeme događaja imao 66 godina. U napadu su Hrvati krenuli sa svih strana na Divoselo. Koliko mu je poznato, poginulo je 96 osoba, malo tko je ostao živ. Zna da su poginuli, ljudi, žene i djevojke.

Ugroženi svjedok broj 7 naveo je²¹⁰ da je u Divoselu živio sa ženom, dvoje djece, a s njima je bila i kuma. Kći je imala 16, a sin 12 godina. Napad je počeo 09.09.1993. godine u 5,30 sati ujutro i svi u kući su pobjegli. Dva dana nakon napada uhvaćen je s Pajić Grujom iza štale Mitrović Đure. Pajić Grujo je bio stariji čovjek, rođen 1928. godine. Kad su zaorobljeni obojica su imali puške. Kad je bacio pušku počela je tortura, bilo je batinjanja i maltretiranja. Pao je u jarugu duboku metar i pol, obraslu kupinom i tamo se skotrljao nakon što ga je hrvatski vojnik udario kundakom u slabine. Tamo su ga i ostavili, valjda su zaključili da nije živ i onda je utekao i čitavo vrijeme je do 22.09.1993. bio u šumi. Kad su se ponovo okupili, žena i sin su mu rekli da je u Korenici prepoznat leš od Gruje kada je bila predaja leševa.

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je²¹¹ da je u vrijeme napada živio u selu Čitluk koje je imalo 60-tak mještana. U selu nije bilo vojske, imali su seoske straže i on je imao pušku kad je bio na straži. Žene u selu nisu bile naoružane. Zna da su poginuli Jović Dmitar i Jović Mara, Bjegović Bosa, a isto tako i Jović Anđa i Milan. Jović Milan jedini je imao pušku i kad su bježali, on je s Anđom otišao po vodu i više se nije vratio. Isto tako, poginuli su Bjegović Neđo i njegova supruga. Poginuli su Krajnović Stana i Krajnović Nedeljka i

²⁰⁷ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

²⁰⁸ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

²⁰⁹ Dana 10.03.2008. (listovi 5641-5642 spisa).

²¹⁰ Dana 30.01.2008. (listovi 5140-5142 spisa).

²¹¹ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa).

Krajnović Štefica. Također su ubijene sestre Kričković Ljubica i Kričković Cuka, a čuo je da su njih dvije bile zaklane u podrumu. Također je poginuo Krajnović Đuro, Krajnović Pera i Pjevač Stevo, a isto tako Rajčević Milan, Vujnović Boja i Pjevač Boja te Rajčević Sava. Nije vidio kako su te osobe poginule. Kasnije je čuo iz pričanja drugih ljudi da su oni bili izmasakrirani, netko je bio zapaljen, netko ubijen nožem, a nekog su vukli autom.

Ugrožena svjedokinja broj 12 navela je²¹² da je bila u zbjegu od Čitluka prema Počitelju. S njom je bila Milka Bjegović, Matić Seja kojoj je ime Marija, Jović Smilja, jedna žena koju zna pod imenom Jeka te Beba. Bio je i jedan muškarac. Nitko od njih nije imao oružje, a taj muškarac je bio u civilnoj odjeći.

Ugroženi svjedok broj 17 naveo je²¹³ da je živio u Čitluku. Zadužio je poluautomatsku pušku koju je nosio kad je išao na osmatračnicu. Kad je 09.09.1993. počeo napad pozvao je Saru i Ljubicu Kričković da se sklone u sklonište. Mislio je da napad neće dugo trajati, ali onda je vidio da se približava HV. Sa sestrom Milicom je bježao prema Počitelju, a s njima je bježalo još naroda. Kad su došli u Počitelj, otišli su u Medak. Drugi dan se vratio u Počitelj, ali Saru i Ljubicu nije našao. Na prepoznavanju u Metku je prepoznao nekoliko mrtvih tijela. Prepoznao je Saru Kričković koja je imala 69 godina po tome što je znao da ona ima specifično sitnu glavu. Kričković Ljubicu, koja je bila udana Živčić, je prepoznao po zubima koji su bili razmaknuti u gornjoj čeljusti i to prednja dva zuba. Obje su bile spaljene. Nije se vidjela koža, oči, niti nos. Bilo ih je teško prepoznati, ali pretpostavlja da su to one. Ne zna na koji način su stradale. Prepoznao je i Krajnović Štefaniju, koja je rođena 1931. godine, a inače je bila veoma dobra žene, Hrvatica iz Krapinskih toplica. Prepoznao je tijelo Nedeljke Krajnović zvane Mica, koja je rođena 1921. godine i Stanu Krajnović, koja je rođena 1929. godine. Za njih je također vidio da su im tijela spaljena. Prepoznao je i tijelo Milke Bjegović, koja je bila starija nešto više od 50 godina i za koju je čuo da je stradala prilikom bježanja, kad ju je navodno pogodio geler od bacača u glavu. Također je prepoznao i tijelo Đure Krajnovića koji je bio star oko 80 godina. Sjeća se da je on na sebi imao civilnu odjeću i papuče, a imao je nekakve rane po prsima i trbuhu. Nije vidio kako su oni nastradali.

Ugroženi svjedok broj 18 naveo je²¹⁴ da je Čitluku bilo domaće stanovništvo i to većinom stariji, a znalo je biti 15 do 20 vojnika koji su došli iz Gračaca.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je²¹⁵ da je živjela u Čitluku. Kad je počeo napad izašla je iz kuće i vidjela je da već dolaze vojnici. Sakrila se u jedan grm blizu kuće. Vidjela je da 10-tak koji su imali šljemove na glavi dolaze do Bosiljke Bjegović koja je bila ispred njene kuće. Bosiljka Bjegović je bila vrlo stara, imala je 74, možda i 84 godine, imala je sve crno na sebi, osim jednog smeđe-zelenog prsluka. Nije čula, a niti vidjela, jer je bila slijepa. Vojnici su pucali u nju, a kad su otišli, došla je do Bosiljke Bjegović i ona je ležala sva izrešetana, krv joj je oblila glavu i bila je mrtva. Njih deset se više dana skrivalo u šumi. Došli su u Šašine, blizu Počitelja, onda je ispaljena jedna granata i Milka Bjegović je ostala na mjestu mrtva, a Stevo Jović je pogođen u koljeno.

Ugroženi svjedok broj 20 naveo je²¹⁶ da je bio vozač, vozio je vojno sanitetsko vozilo, bio je zadužen s pištoljem i puškom s kundakom. Na dan napada imao je slobodan

²¹² Dana 18.03.2008. (listovi 5656-5659 spisa).

²¹³ Dana 16.01.2008. (listovi 5092-5093 spisa).

²¹⁴ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

²¹⁵ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

²¹⁶ Dana 14.11.2007. (list 4915 spisa).

dan i bio je kod kuće koja je 50 km od Čitluka. To jutro su do njegove kuće stigli ljudi iz Čitluka, bile su žene, djeca i starci te su rekli da je Čitluk pao.

Ugrožena svjedokinja broj 34 je navela²¹⁷ da je u Čitluku živjela s mužem. Napad je počeo 09.09.1993. u 10 minuta do 06 sati ujutro, bila je srijeda. Bježala je prema šumi, a bilo je još žena koje su išle i bježale prema šumi. Poslije su joj ispričali da je do njene kuće došla njena kći koja je imala dijete tada staro dva mjeseca, ali u kuću nije mogla ući jer je kuću zaključala. Naišao je jedan kamion koji je vozio civile prema Metku i kći je s djetetom u tom kamionu otišla u Medak. U Čitluku je bilo oko 100 kuća. U selu su bile organizirane seoske straže, a stražu su držali ljudi iz sela. Kad je počeo napad oni su pobjegli, nisu pružali nikakav otpor. U kući nisu imali oružje, ali je muž bio zadužen s oružjem koje nije koristio. Majka (rođena 1925.) je živjela sama, nije imala nikakvo oružje niti je znala pucati.

Ugrožena svjedokinja broj 35 je navela²¹⁸ da je dva dana prije napada otišla iz sela Vujnovići. Njen muž Stevan Vujnović, star 71 godinu, ostao je u selu, a na sebi je imao jedne radničke hlače, šilt kapu, žute cipele i jedan taman kaput koji nije bio posve crn. Živjeli su zajedno i bavili se poljoprivredom. Kasnije je od UN-a saznala da je Stevan pronađen u septičkoj jami u Gospiću. Stevan nije imao oružje, nije bio u civilnoj zaštiti, stalno je bio doma. Poznavala je Branka, Nikolu i Momčila Vujnovića i nije vidjela da bi oni nosili bilo kakvo oružje. U selu Vujnovići nije vidjela da bi itko nosio oružje, ljudi su se bavili poljoprivredom.

Ugrožena svjedokinja broj 24 navela je²¹⁹ da je dva dana prije napada njena mama otišla u Medak, a u zaseoku Vujnovići je ostao njen tata Stevan Vujnović koji je imao 71 godinu. Ne zna okolnosti oko pogibije njenog oca, ali su joj haški istražitelji ispričali da je on nađen u septičkoj jami u Gospiću, a da je utvrđeno da je poginuo 09.09.1993. godine kad je i bio napad, a rečeno joj je da je ubijen sa tupim predmetima. Njen otac je bio civil obrađivao je zemlju, bavio se poljoprivredom zajedno s njezinom mamom. Zaseok Vujnovići je zapravo dio Divosela i tamo su još živjeli Momčilo i Ankica Vujnović, Stevan i Jovanka Vujnović, Dušan i Milica Vujnović, Đuro Vujnović, Nikola i Branko Vujnović, a isto tako Dušan, Mica i Lidija Vujnović te Branko i Janja Vujnović. Koliko joj je poznato, napad HV-a nisu preživjeli Momčilo i Ankica Vujnović te Branko i Nikola Vujnović te isto tako Đuro i Nikola Vujnović.

Ugrožena svjedokinja broj 36 (pozvana na okolnost vezane uz Nikolu Vujnovića) je navela da²²⁰ ona sada ima 85 godina, a da je njen muž bio devet godina stariji od nje, živjeli su i radili u Divoselu, bavili se poljoprivredom, kopali krumpir. Njen muž nije imao oružje. Nikola Vujnović (otac Stevo) je bio neko vrijeme s njom i njenim mužem dok su bježali. Zna samo da je Nikola Vujnović poginuo, ne zna kako. Njen muž i ona su bježali i spustili se s Debele Glave u dolinu koja se zove Drenjac. Muž je prešao taj potok, a ona nije i poslije ga više nije vidjela. U Drenjcu se pucalo, a pucalo se i na njih. To je sve bilo isti dan kad je bio napad, ali ne zna koliko je bilo sati.

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo²²¹ da je bio u četi koja je bila u Međačkom bataljonu, a koja je bila u sastavu Gračačke brigade. U vrijeme napada bili su u Čitluku u podrumima. Kad su obaviješteni da su Hrvati ušli u selo, izašli su, jedna grupa koja je

²¹⁷ Dana 14.11.2007. (list 4914 spisa).

²¹⁸ Dana 13.11.2007. (listovi 4908-4909 spisa).

²¹⁹ Dana 13.11.2007. (listovi 4907-4908 spisa).

²²⁰ Dana 06.02.2007. (listovi 5152-5154 spisa).

²²¹ Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

bježala je otišla prema polju u pravcu Počitelja, a druga u šumu. U Čitluku je bilo oko 180 žitelja, a u Divoselu 100 ili 118. To zna po spisku za pomoć koju je dijelio UNHCR. U te brojke ulaze i vojnici i civili. Vojno sposobni muškarci su bili naoružani i oni su davali straže u selu. U Čitluku nije bilo naoružanih žena, a zna da je u Divoselu nekoliko žena nosilo naoružanje i davalo stražu. U Čitluku je možda bilo 40-50 naoružanih ljudi koji su davali straže, a za Divoselo taj podatak ne zna. U vrijeme napada na straži u Čitluku bilo je možda 15-tak mještana. Srpska vojska bila je odjevena raznoliko, neki su imali sivo-maslinaste uniforme, neki maskirne, a bilo je i ljudi koji su nosili naoružanje, a bili su odjeveni u civilnu odjeću. Ljudi su nosili što su imali. Bilo je starijih ljudi koji su bili regrutirani i naoružani, ne zna točno koliko su godina imali, možda i 60-tak. Iz pričanja ljudi zna da je zadnji obruč bio na području Debele Glave i Drenjca, a to je između Divosela i Čitluka. Tamo su pobjegli neki srpski vojnici i civili. Od ljudi koji su izbjegli čuo je priče da su hrvatske snage neke ljude propustili, a neki su bili zarobljeni. Od zarobljenih je čuo priče da je prema nekima tretman u trenutku zarobljavanja bio korektan, a da su neki bili maltretirani.

Ugroženi svjedok broj 6 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)²²² naveo je da je vidio kad je iz jedne kuće Velibor Šalaja, koji je bio u protuzračnoj obrani, dovezao jednu stariju ženu. Ona je imala možda 70 godina, bila je deblja i nije mogla hodati i bila je uplašena. Šalaja ju je tamo ispitivao i vikao na nju, a onda mu je rekao: „Jer ju ti ne možeš ubiti?“. Odgovorio je da ne, a onda ju je Šalaja odvezao i poslije je čuo da ju je ubio. Nije vidio da ju je on ubio, samo su to poslije pričali ličani koji su bili vojnici. Šalaja je ubio neke civile koji su pokušali pobjeći autom, ne zna koliko je tih civila bilo, možda dvoje-troje.

8.4.4.1. Ocjena vjerodostojnosti

Iz navedenog slijedi da pet svjedoka (Jarnjak, Krmpotić, Prpić, Šare, Lelas) tvrde da na području napada operacije „Džep '93“ uopće nije bilo civila. Iz iskaza dva svjedoka proizlazi da civila nije bilo (Domazet; „svi su naoružana vojska“ i Markač koji ne zna ništa o civilima).

Nasuprot tome, 33 (tridesettri) svjedoka spominju civile u području operacije, a neki od njih su i bili civili (Stevo Jović, Milka Radaković, ugroženi svjedoci broj 12, broj 19, broj 33, broj 34, broj 36). Iako brojnost i omjer dokaza koji neku okolnost potvrđuju i dokaza koji tu istu okolnost negiraju načelno nije odlučan niti za ocjenu vjerodostojnosti, a niti za utvrđivanje postojanja ili ne postojanja te okolnosti, u konkretnoj situaciji ovaj omjer je od značaja. Naime, brojnost iskaza svjedoka koji se međusobno isprepliću, potvrđuju i nadopunjuju ukazuje na njihovu vjerodostojnost. Svjedoci koji su u zbjegu napuštali područje ratnog djelovanja navode istovjetne ljude koji su u zbjegu bili (Stevo Jović, ugroženi svjedoci broj 33, broj 12, broj 36). Svjedoci govore i o istim ljudima (o slijepoj Bosiljki Bjegović; svjedok Stevo Jović i ugrožena svjedokinja broj 19), a i o istim svojstvenim detaljima na koji su stradali i kako su njihova tijela prepoznata (za Milku Bjegović; ugroženi svjedoci broj 12, broj 19, broj 33 i svjedok Stevo Jović, za sestre Kričković, Nedjeljku i Stanu Krajnović te Krajnović Štefaniju; ugroženi svjedoci broj 8 i 17). Svjedoci koji su bili na drugoj strani (vojnici, teritorijalna obrana, seoske straže) iznose podudarne detalje o napadu, njihovom naoružanju, zbjegu pa i u odnosu na civile (ugroženi svjedoci broj 1, broj 2, broj 7, broj 8, broj 17, broj 18, broj 20, svjedoci Nikola Vidović, Branko Pjević i Božidar Matić). Konačno i pripadnici HV spominju zarobljene civile. Neki od njih navode svega nekoliko civila (dvije-tri bakice odnosno starije žene; svjedoci

²²² Dana 19.03.2008. (listovi 5665-5667 spisa).

Brajković, Škrinjarić, Rogulj, Grgurić, Sekula i Marko Marić). Svjedoci također navode i zarobljene civile; svjedok Laušić i Tomičić navode 15 zarobljenih civila, svjedok Sačić 14, a o zarobljenim civilima iskazuje i svjedok Škrinjarić. Ugroženi svjedok broj 6 (pripadnik HV) također navodi svojstvene detalje o civilima koji mu očito mogu biti poznati samo iz neposrednog doživljavanja.

Sud je prihvatio iskaze svjedoka koji iskazuju o tome da su u selima i zaseocima na crtama planiranog napada prebivali civili jer se ti iskazi međusobno podudaraju i nadopunjuju. Uz to, iskazi su životno logični i uvjerljivi imajući na umu činjenicu da je riječ o seoskom području gdje se lokalno stanovništvo bavilo poljoprivredom (svjedoci Slavica Bjegović, ugroženi svjedoci broj 24, broj 35 i broj 36). Na potonju okolnost ukazuje i dokument „popis materijalno-tehničkih sredstava – ratnog plijena“ od 09. rujna 1993. godine (na listovima 3241-3249 spisa) u kojem su navedeni poljoprivredni strojevi. Navod svjedoka da je bilo svega nekoliko civila (Brajković, Šerić) nije prihvatljiv jer iz iskaza svjedoka koji su mještani i koji su tamo bili je razvidno da je civila bilo mnogo više. Točnu brojku nije moguće utvrditi, ali imajući na umu iskaze svjedoka koji govore o više zbjegova s više desetaka civila i ako se ima na umu da područje obuhvaća više sela i zaseoka (Poljari, Vujnovići, Strunići, Dragaši, Potkonjaci, Jovići, Krajnovići, Lički Čitluk, Rajčevići, Rogići, Bobići, Drljići), onda je sasvim razumno govoriti o broju nekoliko stotina.

U tom smislu, iskaze svjedoka Jarnjaka, Krmpotića, Prpića, Šare, Lelasa, koji navode da uopće nije bilo civila te iskaze svjedoka Domazeta i Markača iz kojih proizlazi da civila nije bilo Sud nije prihvatio jer su suprotni drugim izvedenim dokazima, a nisu niti životno uvjerljivi.

8.4.4.2. Civilno stanovništvo – utvrđeno činjenično stanje – zaključak

Na temelju iskaza tridesettri (33) svjedoka Sud je utvrdio da su u selima i zaseocima na crtama planiranog napada prebivali civili srpske narodnosti. Na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 1, broj 2, broj 8, broj 33, svjedoka Nikole Vidovića i Božidara Matića te imajući na umu da područje planiranog napada obuhvaća najmanje 12 sela i zaseoka, Sud je utvrdio da je broj civila nekoliko stotina. Točan broj nije bilo moguće utvrditi, ali on nije niti odlučan jer utvrđenje *nekoliko stotina* je dovoljno precizno imajući na umu činjenični opis i krivična djela koja su optuženicima stavljeni na teret.

S tim u svezi, a prema uvodnom dijelu činjeničnog opisa optuženja, odlučno je bilo utvrditi jesu li optuženici pri planiranju operacije zanemarili navedenu činjenicu. Takva postavka nije dokazana jer su optuženici višekratno upozoravali na dužnost pravilnog postupanja prema civilima (detaljnije pod 8.4.1.2.). Ovdje valja ponoviti da je II optuženi Mirko Norac-Kevo zapovijedio da se posebno pazi na pravac prema Metku jer da će se neprijatelj tim putem izvlačiti i da postoji mogućnost da će se izvlačiti s civilima te da se vatra ne smije otvarati na vojne jedinice ako među njima bude civila, a na civile nikako (svjedok Rogulj). Uz to, II optuženik je i zapovijedio konkretno zbrinjavanje civila kad je bio na terenu (svjedok Marko Marić). Okolnost ovakvog činjenja (zapovijedanja) ne utječe na krivično pravnu odgovornost II optuženog Mirka Norca-Keve jer je ona posljedica njegovog nečinjenja (što će biti obrazloženo kasnije). No, okolnost zapovijedanja zbrinjavanja zarobljenih civila ukazuje da je u pripremi operacije ukazano na poštivanje međunarodnog ratnog humanitarnog prava, a što proizlazi iz već navedenih dokaza.

8.4.5. Priprema operacije „Džep '93“ – zaključak

Prema svemu navedenom u odnosu na pripremu operacije, Sud nije našao dokazanim da bi optuženici imali propuste pri planiranju cjelokupne operacije, donesenim zapovijedima i borbenim aktivnostima. U planiranju operacije, izdavanju zapovijedi za borbeno djelovanje nije bilo propusta u dijelovima navedenim u optuženju, a koji bi doveli do krivičnopravne odgovornosti optuženika. S obzirom na to, nije niti dokazano da djelovanje optuženika u dijelu opisanom u uvodnom dijelu činjeničnog opisu optuženja za oba optuženika ukazuju da su oni pristali na smrtna stradanja civila srpske narodnosti i stradanja i oštećenja njihovih kuća i drugih objekata zbog planiranog djelovanja topništva, i na ubojstva tamo zatečenih civila srpske narodnosti, kao i na razaranje i palež kuća i grabež njihove imovine.

Valja ponoviti da I optuženi Rahim Ademi ne može krivičnopravno odgovarati jer nije imao zapovjedne ovlasti i moći koje moraju biti temelj krivičnopravne odgovornosti. No, uz to, nije dokazano niti njemu, a niti II optuženom Mirku Norcu-Kevi loše pripremanje operacije „Džep '93“ koje bi predstavljalo pristajanje na opisane posljedice.

9. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – nasumično topničko-raketno-minobacačko djelovanje (točke 1. i 4. izreke presude)

Točka 1. za I optuženog Rahima Ademija i točka 4. za II optuženog Mirka Norca-Keva istovjetne su u pogledu činjeničnog opisa obilježja krivičnog djela i u pogledu posljedica koje su optuženicama stavljene na teret. S obzirom na to, a imajući na umu i da su obojica optuženika oslobođeni od optužbe za ovo krivično djelo (članak 120. stavak 1. OKZRH), okolnosti u odnosu na obje točke i oba optuženika bit će razmotrene ovdje.

Niti u odnosu na točku 1. izreke presude I optuženi Rahim Ademi nije krivičnopravno odgovoran jer nije imao zapovjedne ovlasti i moći koje su nužne za temelj krivičnopravne odgovornosti. Uz to, nije niti dokazano da bi II optuženi Mirko Norac-Kevo (točka 4.), a niti I optuženi Rahim Ademi (točka 1.), kršili pravila međunarodnog ratnog prava zapovijedima za napad na naselja posljedica kojeg je smrt i teška tjelesna ozljeda ljudi i napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo.

Iz činjeničnog opisa optuženja ovog djela proizlazi da je optuženicama stavljeno na teret da su zapovijedili snažno topničko-raketno-minobacačko (dalje u tekstu: TRM) djelovanje znajući da u selima i zaseocima na crtama topničkih napada prebiva i civilno stanovništvo i da postoji iznimna vjerojatnost da će takav napad izazvati nepotrebnu pogibiju, ranjavanje i bijeg civila, razaranje njihovih kuća, gospodarskih zgrada i ostale imovine. Također im je stavljeno na teret da su provedbom takvog TRM djelovanja pristali na posljedice pa da je zbog nasumičnog TRM djelovanja smrtno stradalo pet osoba (na području Čitluka: Pera Krajnović, Boja Vujnović, Marko Potkonjak, Janko Potkonjak i na području Divosela Nikola Vujnović) te da je razrušeno osam kuća.

Nije sporno da su I optuženi Rahim Ademi i II optuženi Mirko Norac-Kevo izdali zapovijedi koje su navedene za I optuženika u točki 1. i za II optuženika u točki 4. optuženja. To proizlazi iz njihovih obrana te zapovijedi za napad od 06.09.1993. koju je potpisao I optuženik (listovi 2474-2478 spisa) i zapovijedi za napad od 07.09.1993. koju je potpisao II optuženik (listovi 2502-2511 spisa).

Zapovijedanje operacijom obrazloženo je ranije, kako u odnosu na operaciju, tako i u odnosu na zapovijedanje postrojbama koje su pridodane i podređene 9. gmtbr. i II optuženom Mirku Norcu-Kevi kao zapovjedniku. Također je obrazloženo zapovijedanje u

odnosu na Sektor I u koji nisu ulazile snage SP (sve pod 8.2.3.). Ta utvrđenja vrijede i u odnosu na TRM djelovanje kojim je započela napadna operacija „Džep '93“.

U odjeljku 8.4.4. obrazloženo je utvrđenje o postojanju civila srpske narodnosti na crti napada, a time i na crti TRM djelovanja, a također i postojanje civilnih objekata u selima i zaseocima na crti napada (kuće, gospodarske zgrade). Ovo potonje proizlazi i iz razgledanih video snimaka i fotografija na kojima su vidljive uništene kuće i gospodarske zgrade. Snimke i fotografije potječu od UNPROFOR-a nakon njihova ulaska u područje po Sporazumu o povlačenju HV-a i stoga nisu i ne mogu biti dokaz da su ta uništenja nastala u napadnom TRM djelovanju 09.09.1993., ali su važne jer pokazuju stupanj uništenja objekata u času ulaska snaga UNPROFOR-a 16.09.1993., a vatra i dim na pojedinim objektima jasno ukazuju da uništenje potječe od tog dana, a ne od 09.09.1993. U tom smislu iskazuju i svjedoci djelatnici UNPROFOR-a, a i drugi svjedoci, a što će biti i obrazloženo kasnije.

U činjeničnom opisu optuženja za točku 1. i točku 4. tvrdi se da je TRM djelovanje bilo po neprijateljskim vojnim položajima koji su bili razmješteni u neposrednoj blizini naselja i između civilnih objekata, da je TRM djelovanje bilo nasumično i da je uslijed takvog djelovanja smrtno stradalo pet osoba i razrušeno 8 objekata.

U odnosu na odlučne okolnosti točke 1. i točke 4. izvedeni su sljedeći dokazi.

Osim do sada navedenih iskaza svjedoka (navedenih poglavito pod 8.4.4.) koji iskazuju da je na području Medačkog džepa bilo naoružanih vojnih i paravojnih formacija pobunjenih Srba potpomognutih logistikom bivše JNA i dragovoljcima iz Srbije i Crne Gore, o postojanju neprijateljskih vojnih položaja i TRM djelovanju iskazuju i sljedeći svjedoci.

Ugroženi svjedok broj 15 (dragovoljac iz Srbije) naveo je²²³ da se kao vojnik na liniji razdvajanja nalazio na području Velikog Kraja i Divosela. Nije iz tog kraja, došao je iz Srbije pa taj kraj ne poznaje dobro. Kada je napad započeo, on i još osmorica su bili na položaju nakon čega su svi počeli bježati. Njegovi suborci su krenuli prema Velebitu, u šumu, a on nije htio ići s njima već je krenuo prema Bilaju, odnosno Ribniku. Kasnije je saznao da su sva osmorica poginuli. Dodaje da je bježao s naoružanjem koje je imao kod sebe te da se nije predao jer se bojao. Znao je da su na tom području postojale mine, ali nije znao njihov točan raspored.

Ugroženi svjedok broj 20 naveo je²²⁴ da je vozio vojno sanitetsko vozilo i bio je zadužen pištoljem i puškom s kundakom. U Čitluku je nekad bilo 200 ljudi, nastanjenih u 70 kuća, a na seoskim stražama je bilo 10-15 ljudi naoružanih poluautomatskim i automatskim puškama s preklopljenim kundacima. Sa strane nije bilo vojske, bunkera, rovova i sličnih vojnih stvari. U Počitelju su bili vojnici, vjerojatno pješadija, ne zna je li bila kakva formacija, a tamošnji komandir se zvao Jovo Kordić. Nešto manje vojske je bilo i u Divoselu. Ukupan broj ljudi iz okolnih sela koji su se skupili u obranu Medačkog džepa bio je ne više od 1.000. U Počitelju je bio vojni štab koji je otišao. U Medačkom džepu je bilo artiljerije, i to haubica, a misli da su povučene radi remonta 15 dana prije napada.

Ugrožena svjedokinja broj 29 navela je²²⁵ da je na dan napada oko 06,30 sati ujutro Dragan Pavlica, koji se bio pridružio vojsci, došao na traktoru iz Čitluka kako bi upozorio mještane o dolasku ustaša, nakon čega su oni krenuli prema Metku. Grupu su

²²³ Dana 06.02.2008. (listovi 5157-5158 spisa).

²²⁴ Dana 14.11.2007. (list 4915 spisa).

²²⁵ Dana 17.04.2008. (listovi 5825-5829 spisa).

činili Branko, Nikola, Dragan, Nikica, Jovan, Milan, Dane, Niko, Slavko, Dragica, Mica, Ilija i Milica Pavlica. Dok su bježali, svuda oko njih su padale granate. U Medak su stigli oko 10,00 sati ujutro. Nitko od njih nije bio ranjen. Dragan Pavlica je u Metku prespavao jednu noć, a onda je otišao i ponovno se pridružio vojsci. Dana 14.09.1993. Mane Pavlica joj je rekao da su Hrvati ubili Dragana dok je bio sa svojom jedinicom u šumi u Počitelju. Nekoliko dana kasnije saznala je da su mirovnjaci donijeli tijelo Dragana Pavlice u školu u Metku. Njegova obitelj ga je identificirala na temelju njegovih osobnih stvari i osobne karte. Rekli su joj da je njegovo tijelo unakaženo i da su mu nedostajali vrat i glava.

Ugrožena svjedokinja broj 34 (živjela je s mužem i kćeri u Čitluku) je navela²²⁶ da je napad počeo u srijedu, 09.09.1993. u 5,50 sati, kada je počelo granatiranje koje je trajalo 15 do 20 minuta. Dok je još bila u kući, jedna granata je pala i na dimnjak njene kuće. Htjela je otići do majke, ali nije jer je čula tenkove. Kasnije, kad je pobjegla u šumu, čula je da i dalje padaju granate. Imala je kuću s gospodarskim zgradama. U Čitluku je bilo oko 100 kuća, ljudi iz sela su držali organizirane seoske straže, ali su pobjegli kad je počeo napad i nisu pružali nikakav otpor. U njenoj kući nije bilo oružja; njen muž je bio zadužen s oružjem, ali ga nije koristio. Njena pokojna majka je također imala kuću udaljenu od njene kuće 300-tinjak metara. Sve to je bilo porušeno.

Svjedok Milan Krajnović (seoska straža u Čitluku)²²⁷ naveo je da je u vrijeme napada bio u Čitluku na straži te je kod sebe imao pušku. Misli da je bilo 20 ili 30 naoružanih ljudi dok nikakve artiljerije nije bilo. Ranije je dolazio Banjalučki korpus; oni su pucali po hrvatskim selima da bi se potom povukli. Svjedok je u vrijeme akcije živio u kući s ocem Đurom, sinom i snahom s malim djetetom. Kad je napad počeo, njegov sin nije bio kod kuće jer je dobio naredbu da ide skidati mine na Velebit gdje su išli svi mladi jer im je to naredio neki komandir. Na straži je, inače, njegov sin bio u jednoj, a on u drugoj smjeni, a hranili su se tako da bi nosili od kuće ili što su žene skuhale. Ljudi su spavali u zadnjoj kući koja je bila prema Ornicama i Bilaju. Tamo nije bilo nikakvog skladišta municije.

Svjedok Mile Drča (pripadnik postrojbe iz Donjeg Lapca)²²⁸ naveo je da je živio u Donjem Lapcu. Početkom 09. mjeseca dobio je poziv da se javi u vojni odsjek nakon čega je otišao u Divoselo. U autobusu je s njim bilo još oko 50 ljudi. Neki od njih su imali uniformu bivše JNA, a neki maskirnu uniformu. On je imao poluautomatsku pušku, a i drugi su bili naoružani. Ne zna jesu li oni bili teritorijalna obrana ili neka druga jedinica. Zna da je postrojba iz Lapca dolazila i ranije. U Divoselu su se nekome javili te su ih rasporedili na 4 ili 5 punktova. Na putu prema Divoselu, a niti u selu nije primijetio nikakvo teško naoružanje. Dok je bio u Divoselu, spavali su u jednoj kući a hranu su dovozili iz neke kuhinje u Čitluku. Drugog dana ujutro počeo je napad te su nakon prvotnog komešanja ljudi počeli bježati. On je sa 7 ili 8 vojnika koji su došli iz Donjeg Lapca pobjegao na planinu. Po vrhu planine hodali su tri dana nakon čega su došli u područje Metka, a potom je otišao kući.

Svjedok Nikola Vidović (pripadnik teritorijalne obrane)²²⁹ naveo je da je u Divoselo došao 05.09.1993. s još oko 50 drugih pripadnika teritorijalne obrane. U Divoselu je bio jedan minobacač od 120 mm, ali ne zna je li bio u ispravnom stanju. Na ulazu u Divoselo

²²⁶ Dana 14.11.2007. (list 4914 spisa).

²²⁷ Dana 26.11.2007. (listovi 4945-4947 spisa).

²²⁸ Dana 26.11.2007. (listovi 4947-4948 spisa).

²²⁹ Dana 21.11.2007. (listovi 4936-4938 spisa).

vidio je jedan tenk s oznakama četiri slova S, a čuo je da ljudi pričaju da su iza njih još četiri tenka.

Svjedok Žarko Vojvodić (komadant voda 103. lapačke brigade)²³⁰ naveo je da je na području Divosela bilo tenkova i teške artiljerije, ali ne zna gdje je točno to bilo smješteno. Napad HV-a je počeo 09.09.1993. i oni su se pokušali izvući; jedan dio voda otišao je na jednu, a drugi dio na drugu stranu. S njim su bili vojnici Dane Tišma, Stevo Uzelac, Vladimir Divjak, Stanko Despić, Željko Popović i Đuro Mrđa. Bio je i Branko Pjević, ali je on otišao na drugu stranu. Njih sedmorica zarobljeni su 10.09.1993.

Svjedok Thomas James Calvin²³¹ naveo je da je granatiranje Medačkog džepa počelo 09.09.1993. i trajalo je 24 sata u području čitavog sektora Jug. Granatiranjem su bili obuhvaćeni gradovi Benkovac, Gračac i Medak. Jedan kanadski vod je bio smješten u selu Medak i oni su ga obavijestili o 525 ispaljena projektila. Kanadska je vojska bila smještena iza linije Srpske vojske. Hrvati su 09. i 10.09.1993. brzo napredovali i zauzeli veća mjesta u Medačkom džepu kao što su Lički Čitluk i Poljane. Dana 10.09.1993. srpska vojska je ojačala svoje snage jer su u područje Metka dopremili tenkove, artiljeriju i pješadiju. Dana 11.09.1993. uspostavljena je linija bojišnice i to zapadno od sela Medak gdje su Srbi iskopali nove rovove. Iduća dva dana se nastavilo pucanje i razmjena topničke vatre da bi nakon dva dana došlo do zatišja.

Svjedok Sean Hynes (vođa UN tima vojnih promatrača u Gračacu)²³² naveo je da je za početka granatiranja 09.09.1993. između 6 i 7 sati ujutro bio u Gračacu. To prvo granatiranje bilo je 20 km blizu Gračaca i bilo je povremeno da bi nakon dva sata prestalo. Nakon prestanka granatiranja otišao je do Metka gdje je bio kanadski bataljun i tamo mu je rečeno da je HV napala Medak. Granatiranje u Metku trajalo je cijeli taj dan i iduća dva dana, a bilo je redovito, što znači da nije prošao sat ili dva, a da nije pala pokoja granata. U Metku se u jednoj zgradi koja je bila izvrnuta granatiranjem sastao s pukovnikom Calvinom. Srpski zapovjednici s kojima je razgovarao su mu rekli da su izgubili sela Divoselo i Čitluk, da su izgubili tri vojnika, a izražavali su zabrinutost i za civile. Poznato mu je da su Srbi i prije operacije i višecjevnom bacačem raketa gađali Gospić, a da ih pripadnici UNPROFOR-a u tome nisu sprječavali.

Svjedok Zlatko Rogulj (načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić)²³³ naveo je da je operacija započela snažnom topničkom potporom, izvedena je zaokruživanjem neprijatelja i 10.09.1993. je uspostavljena puna kontrola terena. Plan akcije oslobođenja Gospića bila je topnička deblokada, a posebno u odnosu na područje Divosela od kuda je prijetila najveća opasnost. Granatiranje nije bilo neselektivno; ujutro 09.09.1993. se krenulo sa snažnom topničkom potporom na odabrane ciljeve. Trebalo ih je tući koncentrirano, snažno i u kratkom vremenskom trajanju pa ih se tuklo 20-30 min. Pogođeni su svi vojni ciljevi koje su planirali prema detaljnim podacima i koordinatama topničkih ciljeva neprijatelja koje su imali. Na području Počitelja, Divosela i Čitluka nije bilo izvorno namijenjenih vojnih objekata, već su vojnici i zapovjednici koristili civilne kuće za odmor, skladište streljiva i sl.

Svjedok Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)²³⁴ je naveo da pretpostavlja da je topnička priprema trajala uobičajenih 10 do 30 minuta, ali

²³⁰ Dana 07.02.2008. (listovi 5159-5161 spisa).

²³¹ Dana 11.03.2008. (listovi 5644-5648 spisa).

²³² Dana 22.02.2007. (listovi 5559-5562 spisa).

²³³ Dana 16.10.2007. (listovi 4557-4562 spisa).

²³⁴ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

ne zna koliko je projektila ispaljeno. Nakon topničke pripreme krenulo je pješništvo uz topničku potporu za neposredno gađanje na oklopna sredstva i utvrde neprijatelja. Neprijateljski vojnici su prvo bili ukopani u rovovima ispred kuća na podvodnom području, a kasnije su se povukli u kuće i odande napadali pa su vojnici HV-a djelovali po njihovim utverdama tenkovima i topovima T-12. Topničko djelovanje se nastavilo i nakon zauzimanja Medačkog džepa radi uzвраćanja na neprijateljsko djelovanje. Prema obavještajnim podacima, na području Džepa je bila raspoređena 2. bojna 9. Gračacke brigade ojačana tenkovskom satnijom i dijelovima Lapačke brigade. Njihov IZM je bio u Divoselu u Domu omladine; jedna satnija je bila u Čitluku i jedna u Divoselu, a imali su i dvije bitnice (u svakoj po 6-9 oruđa). Bilo je i djelovanja sitnih minobacača od 60 i 80 mm. Bio je i jedan protuoklopni odred, a na Udbini su bili zrakopolovi. Obavještajni podaci vezani uz topničku pripremu su bili relativno dobri, ali je naveo da „je život nešto drugo“. Topništvo je na podvodnom terenu teško ukopati i zbog toga je neprijatelj imao roveve blizu kuća. Po napadu HV-a oni su se povukli u podrume kuća odakle su djelovali i teškim mitraljezima. HV je imala osmatračnice s kojih se mogao uočiti njihov raspored topništva. Na povlačenje u kuće reagirali su pješaci na terenu i to gađajući isključivo ciljeve od kuda prijeti opasnost, a ne nasumce, jer bi to značilo trošenje streljiva.

Svjedok Dinko Sekula (zapovjednik 2. bojne 9. gmtbr.)²³⁵ je naveo da su tijekom napredovanja otvarali vatru na svaku kuću iz koje se pucalo jer je u tim kućama bilo streljiva. U Jovićima su bile dvije kuće ali tamo nije bilo djelovanja već su naišli na jednu bitnicu, šest minobacača 82 mm i neprijateljsku dokumentaciju. Za vrijeme čitave operacije, a i nakon nje, na njih je bila otvarana pješačka i topnička vatra. Neprijatelj je tukao iz Metka.

Svjedok Stanislav Linić (pomoćnik načelnika stožera 9. gmtbr. za operativno – nastavne poslove)²³⁶ naveo je da je operacija počela 09.09.1993. u 06,40 sati standardnom topničkom pripremom u trajanju od 20-tak minuta. Ciljeve djelovanja topništva odredio je i Norcu predložio načelnik topništva Agim Čeku. Operacija je trajala do 13 sati.

Svjedok Gari Devčić (zapovjednik izviđačko-diverzantske satnije ZP Gospić)²³⁷ naveo je da je topnička potpora trajala možda pola sata.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)²³⁸ naveo je da su po zapovijedi za napad topnici počeli tući neprijateljske pozicije, a bila je jedna grupa za topničku pomoć. Ne zna kolika je ta grupa bila, ali zna da je ušla njihova bitnica koja se sastojala od 4 minobacača od 120 mm i da je tu ušao njihov časnik Mile Milković. Djelovanje topništva trajalo je dok nisu došli do pred crtu do kud su oni tukli, a to je bilo 30 – 40 minuta. Smatra da potpora nije bila pretjerana.

Svjedok Jozo Nenadić (načelnik inženjerije ZP Gospić)²³⁹ je naveo da je operacija počela granatiranjem neprijateljskog područja, dok je on bio u Rizvanuši. Čuo je djelovanje hrvatskog topništva u trajanju pola sata, najviše sat vremena. Po zvuku detonacija zaključio je da je granatiranje bilo razrađeno korektno i dovoljno snažno prema snazi neprijatelja. Još 10. ili 11.09.1993. je bio u oslobođenom selu Pjevač i divio se da ni jedna zgrada nije bila oštećena, osobito znajući za problematičan sastav 9. gmtbr.,

²³⁵ Dana 03.10.2007. (list 4529 spisa).

²³⁶ Dana 10.10.2007. (listovi 4546-4547 spisa)

²³⁷ Dana 18.12.2007. (listovi 5064-5065 spisa).

²³⁸ Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

²³⁹ Dana 20.11.2007. (listovi 4929-4933 spisa).

posebice izviđačko diverzantske satnije koju nitko pa niti Norac nije mogao kontrolirati. Oko Čitluka i Debele glave također nije bilo namjerno oštećenih ili zapaljenih kuća. No, neposredno prije i tijekom povlačenja vidio je i čuo da hrvatski vojnici, u odorama HV-a, pale kuće i iz njih odnose stvari te da se kuće ruše eksplozivom i to protuoklopnim (protutenkovskim) minama, a što je zaključio po zvuku, a i znajući da je HV tamo bila „skroz popunjena“ tim minama. Najprije je počeo palež kuća, negdje 11. ili 12. 09.1993. što se poklopilo s Jarnjakovim odlaskom i to na području gdje su vojnici bili maskirani, a nakon dolaska oklopnih transportera UNPROFOR-a su uslijedile eksplozije. Protutenkovske mine se pakiraju u plastične bačve s upaljačima. Na području „Džepa“ nije bilo kuće bez oružja, a koncept općenarodne samoobrane određivao je da je svaka kuća bunker. Tijekom operacije iz kuća su odnošene puške, zolje pa i sanduci municije.

Svjedok Svetko Šare (zapovjednik 111. brigade HV-a)²⁴⁰ naveo je da se sjeća da je topnička priprema trajala 20-tak minuta. Zna da je područje raspolagalo s jednom bitnicom topova 105 mm – haubice, bilo je i minobacača od 120 mm, višecjevnih bacača raketa, ali ne zna što je sve korišteno.

Svjedok Luka Jakić (pomoćnik zapovjednika ZP Gospić u okviru Sigurnosno-informativne službe)²⁴¹ naveo je da je operacija krenula negdje oko sedam ili osam sati ujutro djelovanjem topništva u trajanju od pet do deset minuta. U to vrijeme je bio u OC u Gospiću.

Svjedok Miodrag Hečimović (zapovjednik 3. bojne 9. gmtbr.)²⁴² naveo je da je donio odluku o načinu borbenog djelovanja i po njegovoj odluci u akciju su krenuli ranije nego što je bio predviđen početak napada, a koji je bio određen za 6 sati. Negdje 10 minuta do 5 sati krenuli su i uspjeli su se privući neprijatelju na nekih 20 do 25 m i tamo su čekali topničku potporu koja je počela u 6 sati. Topnička potpora nije trajala više od 15 minuta jer nije ni tražio duže s obzirom na to da su bili vrlo blizu neprijatelju pa nije htio da nastradaju. Imali su obavještajne podatke o neprijatelju u kojim je stajalo da su utvrđeni, naoružani, da imaju topove, tenkove i samohotke. Čini mu se da je na njegovom području napada neprijatelj bio i bolje naoružan od onoga što je izneseno u obavještajnim podacima što zaključuje iz činjenice da je neprijateljski zapovjednik imao ne samo pancirku, nego i dalekozor, snajper i sve što obično imaju specijalci.

Svjedok Marko Marić (pomoćnik za političko djelovanje zapovjednika 2. bojne 9. gmtbr.)²⁴³ naveo je da su za vrijeme akcije kod Rogića bili izloženi jakoj vatri jer je neprijatelj koristio tenkove i višecjevne bacače raketa. U Jovićima su zatekli neprijateljsku bitnicu od šest bacača 82 mm koji su još bili vrući, a pronašao je i neprijateljsku kartu s ucrtanim položajima. Čitavo su vrijeme, a posebno u Jovićima, bili tučeni minobacačima. Naišli su na dosta odbačenih vojnih uniformi, a u kućama u Čurićima (dvije), Potkonjacima (jedna) i u Čitluku (četiri ili pet) je bilo streljivo. Topnička priprema operacije je bila slabosrednje jačine i trajala je pet minuta.

Svjedok Srećko Marić (minobacačka bitnica 9. gmtbr.)²⁴⁴ naveo je da je su u bitnici bila dva minobacača 82 mm. Zadaća bitnice bila je pružanje potpore jedinicama na prvoj liniji. Potporu su davali u dva, tri navrata prilikom čega su ispalili dvije ili tri mine na neprijateljske bunkere. Čitava operacije trajala je oko sat vremena. Nakon probijanja prve

²⁴⁰ Dana 13.12.2007. (listovi 5042-5045 spisa).

²⁴¹ Dana 19.11.2007. (listovi 4924-4927 spisa).

²⁴² Dana 12.12.2007. (listovi 5037-5040 spisa).

²⁴³ Dana 03.10.2007. (listovi 4527-4528 spisa).

²⁴⁴ Dana 03.10.2007. (listovi 4526-4527 spisa).

linije neprijatelja, pravcem Jokića, došli su do Krive Rijeke gdje su bili četiri dana pod gotovo stalnom topničkom vatrom. Tijekom napredovanja, prije Jovića, naišli su na neprijateljsko djelovanje i na jednu minobacačku bitnicu sa šest minobacača koji su još bili vrući.

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)²⁴⁵ naveo je da kada su došli u Vojniće bili su problemi jer je bila jaka obrana te su imali tri ranjena. Njihov položaj je bio 80 m od neprijateljskih bunkera i kuća iz kojih je po njima otvarana teška vatra. Te borbe su trajale oko sat ili dva, a pomogao im je Zvonko Kovačević koji je bio topnik iz 9. gmtbr., a kojeg je poslao Norac. Tražio je da minobacači tuku ispred njega po neprijateljskim položajima što je i odrađeno vrlo precizno i djelotvorno. Neprijatelj je nastojao održati Vojniće jer su se oni zajedno s civilima izvlačili preko Strunića prema Debeloj Glavi.

Svjedok Vladimir Lelas (načelnik pješništva ZP Gospić)²⁴⁶ naveo je da oni nisu davali topničku pripremu napadnim djelovanjem. Njegova zona odgovornosti kao koordinatora bila su hrvatska sela Stari Budak, Stari Lički Osik, Vukšić, Sovići, Perušić, Bukovac, Lipova Glavica, Hečimovići, Štimci, Alivojvodići, Gostovaće, Donji i Gornji Luić, Jurković dol, Šiljevača te Lipova Glavica. Zna da je zapovjednik III. bojne 133. brigade Zdunić Nikola primio nekoliko zapovijedi od Domazeta vezano za topničko djelovanje 133 mm koja je bila topnička potpora za dvije postrojbe, a što mu je rekao sam Zdunić.

Svjedok Darko Šebrek (zapovjednik topničko-raketnog divizion 9. gmtbr.)²⁴⁷ naveo je da je naredbe primao od Agima Čeku koji je bio načelnik topništva 9. gmtbr. U zapovjedništvu on sam je imao zamjenike, pomoćnika za informativno-političku djelatnost, pomoćnika za logistiku i referenta općih poslova. Plan topničkog djelovanja je dobio od načelnika Agima Čeku. Planski dio topništva je napravio načelnik topništva, a taj plan je odobrio njegov nadređeni, zapovjednik brigade Mirko Norac. Prijedlog gađanih ciljeva radio je načelnik topništva u suradnji sa stožerom brigade na temelju obavještajnih gardijskih podataka, izvidnica i topničkih promatrača. Provedbeni elementi (paljbene položaji, postrojbe, motrenje, uspostave veze) bili su u nadležnosti svjedoka. Pod njegovim zapovijedanjem bile su dvije bitnice; haubica od 105 mm oznake M2A1 sa ukupno 12 cijevi i jedna bitnica samohodnih višecjevnih lansera raketa (ruska verzija VBR) s dva lansera. Minobacači su bili u sastavu pješništva (dodaje da su to bili njegovi ljudi) gardijske brigade koji su formirali tri minobacačka voda. Svaki minobacački vod od tih minobacača od 120 mm imao je po tri voda. Oružje HV-a je bilo izrađeno 60-tih godina prošlog stoljeća. Nisu imali navođene projektele već su radili po artiljerijskom pravilu gađanja bivše JNA iz 1991. koje ima točno predviđen utrošak streljiva ovisno što se želi postići s kojim projektilom. Radili su po tablici norme na str. 200 i 201 Artiljerijskog pravila gađanja (list 4702 spisa, CD na listu 4713 spisa). Iz navedene tablice proizlazi da je HV stvarno uložila manje projektila nego što je ta norma po kojoj su oni radili.

Paljbu je osobno navodio pri čemu je ciljeve koje je gađao vidio jer je koristio topnički kompas, topnički laserski daljinomjer i topnički durbin. Za ciljeve nije bitno koliko je oružje udaljeno od cilja već koliko je udaljen onaj koji to osmatra. Neprijatelj je u području Medačkog džepa imao nekoliko ukopanih tenkova T-34, a imao je i više zaklona za tenkove. Jednu ili dvije minute nakon pripreme HV-a, neprijatelj je počeo djelovati po Gospiću. Neprijatelj nije prekomjerno djelovao, ali to je bilo neselektivno, teroristički jer je

²⁴⁵ Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

²⁴⁶ Dana 19.12.2007. (listovi 5067-5069 spisa).

²⁴⁷ Dana 13.12.2007. (listovi 5045-5047 spisa)

gađan grad. Jedan minobacač HV-a trebao je tući po neprijateljskim minobacačima koji su se nalazili između kuća u Čitlukku. Utvrđeni minobacač ispred ili pored kuće predstavlja legitiman vojni cilj jer je maskiran s civilnom kućom. Za vrijeme operacije je vidio jedan ili dva tenka HV-a, ali ne zna jesu li oni gađali neprijateljske ciljeve. Topovi od 130 mm tukli su po zapovjednom mjestu, a višecjevni lanseri po drugom zapovjednom mjestu. Iz svake je postrojbe ispaljeno 20 do 25 projektila što znači da je ispaljeno 60 ili nešto više projektila na tri cilja. Najveći dio projektila je pogodio cilj s tim da neki nisu zbog zakona fizike (razlike u težini projektila, barutnog punjenja i meteoroloških uvjeta). Dodao je da je puhao jaki jugo i da je vidio pogođene ciljeve. Od načelnika je dobio odobrenje da se ciljevi više ne gađaju.

U samom napadu, prema dobivenoj zapovijedi, haubice od 105 mm, zbog nedovoljnog streljiva i smanjene postrojbe uopće nisu djelovale. U napadu su djelovali lanseri raketa i jedna bitnica topova od 130 mm. Domet topa od 130 mm u idealnim uvjetima je 27 km, višecjevnog lansera raketa je 22 km, a minobacača od 120 mm je 7600 m. Bitnica topova od 130 mm nominalno je bila pod zapovjedništvom ZP, ali je njome on zapovijedao jer ga je časnik te bitnice zamolio da preuzme zapovijedanje s obzirom na to da on nije imao časnika i da se nije osjećao dovoljno spreman za to. Jedno oružje iz te bitnice je bilo namijenjeno za ometanje polijetanja zrakoplova, a u napadu su sudjelovala tri oružja topa od 130 mm. Po zapovijedi koju je dobio od načelnika topništva Agima Čeku, za jednu haubicu mogao je koristiti četiri borbeno kompleta u čitavoj akciji, a za pripremu jednu četvrtinu borbenog kompleta. Borbeni komplet je imao 50 borbenih projektila. Priprema je počela ispaljivanjem korekturnog hica. Korekturni hitac služi da se uklone greške koje postoje jer nikada niti jedan projektil nije iste težine niti ima istu količinu barutnih punjenja, a greške su moguće i zbog meteoroloških uvjeta. Na početku operacije, ispalio je jedan korektivni projektil od 130 mm te je imao prebačaj 200 metara nakon čega je ispalio jedan projektil iz lansera raketa i tu je imao prebačaj oko 600 metara. Oba projektila su pala na livadu. Treći put je ispalio jednu minu iz minobacača od 120 mm i misli da je taj projektil pao između dva neprijateljska oružja. Oklopna sredstva tj. tenkovi, nisu sudjelovali u pripremi da ne dođe do miješane paljbe. Topništvo je djelovalo i u potpori pješastvu za vrijeme operacije. Ne zna točno koliko je potrošeno, ali zna da su potrošena sva četiri borbeno kompleta koja su bila odobrena. Po tablicama je minobacač mogao ispaliti ukupno 140 projektila po cijevi, ali zna da je ispalio manje. Smatra da su ciljevi koje su tukli bili opravdani jer su znali gdje su zapovjedna mjesta i gdje su minobacački položaji. Kada se pogodi zapovjedno mjesto, postrojba ostane bez zapovijedanja, bori se manjim intenzitetom, a osim toga, to smanjuje mogućnost kolateralne štete jer se u takvim situacijama u pravilu ne treba boriti za svaku kuću. Misli da su minobacači neprijatelja uvijek bili u naseljenom mjestu jer su im zgrade služile kao zaklon ili su ljudi koji su ih opsluživali bili bliže kući. Osim toga, oni su gađali i druge ciljeve ako bi to bilo potrebno, npr. most ili prometnice. Obavještajni su podaci bili vjerodostojni i zato što su bili filtrirani, a svjedok ih je verificirao opažanjem na terenu.

SP je bila odvojena; oni su imali svoju topničku potporu, ali ne zna koliko su projektila ispalili. Niti u jednom trenutku nije pružao topničku potporu SP-u niti ga je to itko tražio. Navođena paljba znači postojanje nekoga tko gleda, navodi vatru i radi korekciju. Termin „nasumična“ predstavlja neselektivnu paljbu, kada se nešto gađa nasumice; ne zna se što se i zašto gađa. Sva paljba je u pripremi, a i kasnije, bila navođena. Nasumičnog pucanja nije bilo. Na predočenje dnevnog izvješća o utrošku streljiva tijekom 09.09.1993., naveo je da je metak 105 mm ili metak 130 mm zapravo topničko streljivo. 9. gmtbr. je imala raketu od 122 mm dok raketu od 128 mm nije imala. Te su rakete imale druge postrojbe ZP Gospić jer je za vrijeme operacije bilo djelovanja

koja nisu bila ograničena samo na Medački džep. Predočeni mu podaci znatno odudaraju od količine utrošenih projektila koje je on naveo ali to je razumljivo, jer je on govorio samo o pripremi, a ne o potpunom djelovanju. Osim toga, izvješće se odnosi na 10.09.1993. u 19,30 sati što znači da su tu ubrojani i projektili koji su bili ispaljeni 10.09.1993. Njegova saznanja o utrošku streljiva odnose se na napad 9. gmtbr., a to je bilo od podnožja Velebita pa do ceste Gospić-Ribnik i tu ulaze sela Počitelj, Divoselo, Ribnik. Dodao je da je 111. brigada HV-a imala topnički divizion ali je ona djelovala na drugom području.

Svjedok Mladen Markač (načelnik odjela SP)²⁴⁸ naveo je da je SP imala minobacače od 120 mm i jedan RAK (raketno oružje dometa do 10 km), koje oružje nije bilo u uporabi za vrijeme napada već tek drugi i treći dan isključivo radi obrane prednje crte.

Svjedok Željko Sačić (zapovjednik satnija SP, koordinator MUP-a)²⁴⁹ naveo je da je SP imala 2 ili 3 minobacača od 120 mm. Kada je postrojbama SP trebala topnička potpora manjeg opsega, onda bi to oni odradili s Turkaljem ili bi javili Celiniću ako im je trebala potpora HV-a.

Svjedok Josip Turkalj (zapovjednik bitnice SP)²⁵⁰ naveo je da su postrojbe SP imale dva paljbena položaja. On je bio zapovjednik na položaju u podnožju Velebita za djelovanje prema Metku i tu su se nalazila 4 bacača i 2 višecjevna bacača tzv. „RAK“, 128. Na položaju na području Rizvanuše zapovjednik je bio Antun Bašić gdje su se nalazila 4 minobacača. Djelovali su isključivo po zatraženoj potpori zapovjednika pravaca prema kodiranoj karti koordinata. U tim napadima RAK-ovi nisu sudjelovali jer je to za njih bilo preblizu. Odluku o količini mina koje treba ispaliti donosili su njih dvojica zapovjednika položaja ovisno o tome što su zapovjednici pravaca napada SP tražili. Znali su tražiti točno određeni broj mina. Paljbu su izvršili nekoliko desetaka puta, vrlo je teškoj reći išta pobliže ili točnije. Za djelovanje artiljerije postoje tzv. standardi o utrošku streljiva koji ovisi o području koje se brani ili napada i o broju snaga koje su angažirane u sukobu. Dodao je da je završio vojnu akademiju, smjer artiljerije. Postoje dva standarda, jedan je od bivše tzv. JNA, a drugi je NATO standard. NATO standard je čak nešto slobodniji, što znači da predviđa veći utrošak artiljerijskog streljiva nego što predviđa standard JNA, ali su slični. Standard se računa po tzv. borbenom kompletu (BK) i svaki komplet sadrži određeni broj projektila. Jedan BK bitnice od 6 oruđa sadrži 210 projektila. Bitnica kojom je zapovijedao imala je 6 oruđa, ali oni nisu upotrebljavani istovremeno jer raketni bacači su upotrebljavani tek drugog ili trećeg dana. Standardi potpore napada iznose po bitnici 2 BK, što znači 420 projektila. Zna da je količina ispaljenih mina znatno manja od one koja bi se na tom području mogla ispaliti. U cijeloj akciji, uključujući potporu napada, a i sve ostale vidove, obje bitnice su možda ispalile 10 ili 15 posto standarda koji je predviđen samo za napad. Ciljevi koje su tukli su neprijateljska uporišta, vrhovi („čuke“) gdje su bili smješteni neprijateljski vojnici ili njihova sredstva.

U odnosu na posljedice TRM djelovanja navedene u točki 1. i točki 4. izvedeni su sljedeći dokazi.

– za smrtno stradanje Boje Vujnović i Pere Krajnović.

Ugrožena svjedokinja broj 22 navela je²⁵¹ da kad je počeo napad rekla je Milanu Rajčeviću s kim je živjela u Čitluku da moraju ići, ali Milan nije htio. Ostali su u kući neko

²⁴⁸ Dana 16.07.2007. (listovi 4326-4330 spisa).

²⁴⁹ Dana 17.07.2007. (listovi 4332-4336 spisa).

²⁵⁰ Dana 17.07.2007. (listovi 4336-4337 spisa).

²⁵¹ Dana 16.01.2008. (listovi 5094-5095 spisa).

vrijeme i onda su došli hrvatski vojnici i odveli Milana. Ona je ostala u kući i vidjela da jedan hrvatski vojnik razbija prozor i u sobu gdje je bila ubacuje bombu. Bomba je eksplodirala, a ona je pala u nesvijest. Kad se osvijestila, shvatila je da je ozlijeđena i to cijela desna strana, još i danas ne može hodati normalno, a neće nikada niti moći. Gledala je kroz prozor kuće što se dešava ispred i vidjela je da je u selu Hrvatska vojska. Vidjela je da su hrvatski vojnici na terasu susjedne kuće izveli Boju Vujnović koja je imala preko 70 godina. Nju su živu zapalili na dvorištu, legli su je na nekakav kauč, s nečim polili i zapalili. Ona je jaukala, a hrvatski vojnici su okolo nje skakali i to gledali. Dvije kuće dalje, vidjela je da su zapalili kuću od Krajnović Pere, a vidjela je da prije nego što su kuću zapalili su ubili Peru Krajnović. Peru Krajnović su ubili s kundacima puške u njenoj dnevnoj sobi, a to je gledala iz sjenare kamo je dopuzala. Nakon što su je hrvatski vojnici tako ubili, oni su izašli i zapalili kuću. Nakon toga je otišla u šumu, nije mogla normalno hodati i otpuzala je u šumu i trebalo joj je 10 dana da tako dođe do Metka. Kad je došla netko joj je skinuo čizmu s noge, a noga se već bila ucvala.

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo²⁵² da su njegove aktivnosti bile vezane uz pronalaženje i identifikaciju leševa. Nije vidio niti jedno ubojstvo, niti je vidio pljačkanje kuća jer nije bio tamo kad se to dešavalo. U vrijeme napada bio je u Čitluku jer je tamo živio. Imao je sivo-maslinastu uniformu i automatsku pušku. Kada je došao UNPROFOR koji je pretraživao teren bila su izvučena četiri leša. Poznato mu je da je Pera Krajnović nađena u podrumu, a zapravo su nađene njene kosti. Za Boju Vujnović po pričanju njenog sina zna da je stradala tako što je granata pogodila direktno u kuću. Njeni ostaci nađeni su u sobi, a ona je inače spavala u kuhinji pa UNPROFOR pretpostavlja da je od udara granate izbačena iz kuhinje u sobu.

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je²⁵³ da su poginuli Krajnović Đuro, Krajnović Pera i Pjevač Stevo, Rajčević Milan, Vujnović Boja, Pjevač Boja te Rajčević Sava. Nije vidio kako su te osobe poginule. Kasnije je čuo iz pričanja drugih ljudi da su oni bili izmasakrirani, netko je bio zapaljen, netko ubijen nožem, a nekog su vukli autom.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a, Sektor jug²⁵⁴ od 10.10.1993. Prema izvješću Pera Krajnović je imala 90 godina, a uzrok smrti je nemoguće utvrditi – tijelo je sasvim izgorjelo, ostali su samo dijelovi kostura. Za Boju Vujnović uzrok smrti nije moguće utvrditi jer su ostaci previše nagorjeli.

Izvještaj o sudsko medicinskom pregledu i identifikaciji mrtvih tijela od 04.10.1993. godine, za Peru Krajnović (list 3291) i za Boju Vujnović (list 3293) navodi da je dostavljeno nekoliko kilograma potpuno pougljenjenih kostiju i dijelova kostiju ljudskog porijekla koji se na jači pritisak raspadaju.

– za smrtno stradanje Marka Potkonjaka i Janka Potkonjaka.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je²⁵⁵ da je u vrijeme napada kod njega bio Nikola Jerković (star 40 godina) s kojim je bježao, a za vrijeme bijega bili su neprestano izloženi intenzivnom granatiranju. Grupa seljaka s kojima su bježali se kretala prema šumi Bešlinac, u pravcu Čitluka. Prvog dana bježali su s grupom od oko 20 ljudi među kojima su bili: Đuro Dmitrović, Zoran Plećaš, Marko Potkonjak, Nikola Vujnović (trgovac iz Divosela, očevo ime Jovo), Mile Pejinović, Dmitar Jović, Mara Jović, Janko Potkonjak i Đorđe Potkonjak. Ti ljudi su uglavnom bili stariji i lošeg zdravstvenog stanja. U toj grupi je

²⁵² Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

²⁵³ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa).

²⁵⁴ Dana 25.10.2007. (list 4785 spisa, na listovima 2882-2990 spisa).

²⁵⁵ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa).

bilo i ljudi u uniformama i s puškama. Kasnije je iz te grupe poginulo nekoliko ljudi. Kada su stigli na Golo Brdo bili su umorni i iscrpljeni i nisu mogli ići dalje s grupom. Mile Pejinović, DMITAR i Mara Jović i Janko Potkonjak ostali su na Golom Brdu nakon što je on otišao. Kasnije je saznao da su ih hrvatski vojnici zarobili i ubili.

Ugrožena svjedokinja broj 11 navela je²⁵⁶ da je živjela u Divoselu i 09.09.1993. probudila se oko 05,30 sati kada je iz pravca Velikog Kraja čula pucnjavu. Čim je to čula biciklom je otišla do seoske straže koja se nalazila na pola puta između njezine kuće i Strunića (oko 800 metara od njezine kuće). Oko 06,30 sati dok su se ona i vozač ambulantijskih kola vraćali seoskoj straži, vidjela je oko četrdeset ljudi iz Divosela okupljenih oko kuće gdje je bila seoska straža. Neki od njih su na sebi imali uniforme JNA i nosili su puške. To su bili vojnici TO, a mještani Divosela su početkom rujna 1991., počeli organizirati TO i od TO-a iz Gračaca dobili poluautomatske puške. Na putu do Metka gdje su stigli u 7,20 sati, u Jovićima vidjela je jednog starca, Janka Potkonjaka, starog oko 73 godine i teško bolesnog. Nije nosio oružje, hodao je uz pomoć štapa. Kasnije su ga u Čitluku iskasapili, a to zna po tome jer je njegovo tijelo vidjela u Korenici. Od 11. rujna do 22. studenog boravila je u Metku kako bi pomogla ljudima iz sela da identificiraju leševe koje je donosio UNPROFOR. U Korenici je otišla kad je UNPROFOR iz Gospića dopremio oko 70 tijela. Većina leševa je bila bez ikakve odjeće, užasno iskasapljen i u stanju raspadanja. Trebalo je tri dana da se obavi identifikacija. Tamo je bila s patologom, Duškom Vujnovićem, Stevanom Potkonjakom i Milevom Obradovićem. Među mrtvim tijelima prepoznali su Nikolu Vujnovića, Nikolu Jerkovića, Dmitra Jovića, Momčila Vujnovića, Đuru Vujnovića, Đorđa Potkonjaka, Nikolu Vujnovića, Marka Potkonjaka, Gruju Pajića, Danicu Obradović, Nikolu Vujnovića, Desimira Trešnjica, Stanu Krajnović, Nedeljka Krajnovića, Mileta Pejnovića, Ankicu Vujnović i Đuru Uzelca.

Svjedok Stevo Potkonjak²⁵⁷ naveo je da je na prepoznavanju leševa u Korenici prepoznao svog oca Janka Potkonjaka, koji je bio rođen 1931. godine. Bile su mu odsječene genitalije, imao je rane od noža ispod ruke, falilo mu je pola lubanje i bio je bez mozga. Njegov otac je bio bolestan čovjek, civil i bio je spreman za dijalizu. Prije napada bili su u Divoselu. Kad je počelo granatiranje izvukao se na jednu uzvisinu da vidi što se dešava, ali od magle nije mogao vidjeti. Poslije oca više nije vidio. Grupa s kojom se on izvlačio brojala je 36 ljudi. Bilo je civila, vojnika, djece i žena. Vojnika u grupi je bilo možda šest, sedam, najviše deset. Majka mu je kasnije ispričala da je bila zajedno s ocem i da su krenuli prema Čitluku i dalje prema Počitelju, a kad su došli do Kruškovače da su naišli na vojsku koja je zapucala. Kad je vojska zapucala, neki su uspjeli pobjeći, a neki nisu. Nije vidjela kako je otac poginuo. U grupi s majkom i ocem su bili jedan Branko iz Čitluka i njegova žena. Mama mu nije spominjala da su pucali dok su bježali. Ne zna je li taj Branko imao oružje, a siguran je da njegovi mama i tata nisu imali oružje.

Izviješće Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka, broj 09-9-131/93 od 22. rujna 1993.²⁵⁸ za leš broj 42 navodi da je riječ o lešu muškarca s uznapredovalim truležnim promjenama, naročito glave. Kao uzrok smrti navedene su strijelne rane glave i grudnog koša. Za leš broj 26 navodi da je riječ o lešu srednje visokog, srednje razvijenog muškarca s uznapredovalim truležnim promjenama. Kao uzrok smrti višesturke eksplozivne rane glave, grudnog koša i donjih ekstremiteta.

²⁵⁶ Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa).

²⁵⁷ Dana 27.03.2008. (listovi 5672-5673 spisa).

²⁵⁸ Dana 30.10.2008. (list 4804 spisa).

Zapisnik o identifikaciji mrtvih tijela od 27.09.1993., za Marka Potkonjaka (list 3279); leš označen brojem 23, odnosno brojem 26 pri pregledu u Rijeci, navodi da je prema podacima od protivničke strane leš u trenutku pogibije bio odjeven u svjetloplavu uniformu, svjetloplavu košulju i poluvisoke cipele. Utvrđene višestruke eksplozivne rane u predjelu glave, grudnog koše i donjih ekstremiteta. Za Janka Potkonjaka (list 3270-3289); leš označen brojem 1, odnosno brojem 42 pri pregledu u Rijeci navode se jako izražene truležne promjene, naročito u predjelu glave. Prema podacima od protivničke strane leš je u trenutku pogibije bio odjeven u pleteni džemper bez rukava, džemper SMB dugih rukava, karirana ljubičasto crvena košulja, bijela potkošulja i gumene čizme. U desnom džepu pronađena džepna maramica i dva okvira s municijom. Razorena je gornja polovina glava najvjerojatnije eksplozivnim sredstvom, ustrijel u predjelu desne natkoljenice i prostrijel lijeve potkoljenice.

Razgledane su i fotografije 0029-2994 i 0029-3002 u mapi WI-48t koje prikazuju gornje dijelove tijela Janka i Marka Potkonjaka

– za smrtno stradanje Nikole Vujnovića.

Ugrožena svjedokinja broj 36 je navela da²⁵⁹ je Nikola Vujnović (otac Stevo) bio neko vrijeme s njom i njenim mužem dok su bježali. Zna samo da je Nikola Vujnović poginuo, ne zna kako. Njen muž i ona su bježali i spustili se s Debele glave u dolinu koja se zove Drenjac. Muž je prešao taj potok, a ona nije i poslije ga više nije vidjela. U Drenjcu se pucalo, a pucalo se i na njih. To je sve bilo isti dan kad je bio napad, ali ne zna koliko je bilo sati. U selu su postojala dva Nikole Vujnovića; jednom je otac bio Đuro, a drugom je otac bio Stevo. Ona je govorila o Nikoli Vujnoviću kojem je otac bio Stevo. Ne zna koliko je on imao godina ali sjeća se da je bio čovjek srednjih godina, loše odjeven, civil, nije imao ništa od vojne uniforme na sebi niti je imao oružje.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je²⁶⁰ da je s Nikolom Jerkovićem i grupom od oko 20 ljudi bježao prvog dana. U grupi su bili: Đuro Dmitrović, Zoran Plećaš, Marko Potkonjak, Nikola Vujnović (trgovac iz Divosela, očevo ime Jovo), Mile Pejinović, Dmitar Jović, Mara Jović, Janko Potkonjak i Đorđe Potkonjak. Ti ljudi su uglavnom bili stariji i lošeg zdravstvenog stanja. U toj grupi je bilo i ljudi u uniformama i s puškama. Kasnije je iz te grupe poginulo nekoliko ljudi. Poznato mu je da je u 4,45 sati počelo prvo granatiranje i da je Ljiljana Jelača pokušala pobjeći u njenoj Zastavi 101. U autu su još bili Momčilo Vujnović, Nikola Vujnović (otac Đuro), Duško Vujnović i Mićo, sin Mile Matića. Oni su bili civili ali su imali puške koje su dobili od mjesne zajednice radi zaštite svojih kuća. S udaljenosti 10 metara vidio je kako odlazi automobil s tih pet osoba (skrivao se u staji svoje kuće). Ne zna jesu li nosili uniforme ali Duško je nosio nekakvo kratko oružje. Momčilo Vujnović i Mićo Matić nisu bili sposobni za borbu jer je Mićo bio epileptičar a Momčilo je bio izrazito gojazan čovjek u prilično lošoj kondiciji. Jedini preživjeli Duško Vujnović mu je kasnije ispričao što se dogodilo. Duško je izašao iz vozila jer je zaboravio nešto u svojoj kući dok su ga ostali čekali u vozilu pored stare crkve u Divoselu. U međuvremenu je iz različitih pravaca stigao hrvatski vojni konvoj. Njih četvoro je izašlo iz vozila i pokušalo pobjeći ali su ih hrvatski vojnici ubili.

Ugrožena svjedokinja broj 11 navela je²⁶¹ da je na identifikaciji u Korenici među leševima prepoznala i Nikolu Vujnovića.

²⁵⁹ Dana 06.02.2007. (listovi 5152-5154 spisa).

²⁶⁰ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa).

²⁶¹ Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa).

Ugrožena svjedokinja broj 28 je navela²⁶² da je na identifikaciji u Korenici susjeda Mira Ličina prepoznala tijela njena dva brata Vujnovića. Ugroženi svjedok broj 20 naveo je²⁶³ da je na identifikaciji u Korenici prepoznao Nikolu Vujnovića iz Divosela.

Ugrožena svjedokinja broj 24 navela je²⁶⁴ da je zaseok Vujnovići dio Divosela i tamo su još živjeli Momčilo i Ankica Vujnović, Stevan i Jovanka Vujnović, Dušan i Milica Vujnović, Đuro Vujnović, Nikola i Branko Vujnović, a isto tako Dušan, Mica i Lidija Vujnović te Branko i Janja Vujnović. Koliko joj je poznato, napad HV-a nisu preživjeli Momčilo i Ankica Vujnović te Branko i Nikola Vujnović te isto tako Đuro i Nikola Vujnović.

Izviješće Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka, broj 09-9-131/93 od 22. rujna 1993.²⁶⁵ – za leš broj 38 (list 3471 spisa) – prostrijelne rane prsnog koše i lijevog ramena; za leš broj 45 (list 3477 spisa) – eksplozivne rane glave, vrata i prsnog koša; za leš broj 43 (list 3475 spisa) – eksplozivne rane glave, prsnog koša i lijeve podlaktice.

Izviješće od 27.09.1993. (list 3270-3289) za Nikolu Vujnovića (otac Jovan, rođen 1947., leš označen brojem 2 odnosno brojem 38 pri pregledu u Rijeci) navodi prostrijelnu ranu desne podlaktice, ustrijelnu ranu desne strane grudnog koša i desnog ramena (razgledana je fotografija²⁶⁶ koja prikazuje gornji dio tijela). Za Nikolu Vujnovića (otac Stevan, rođen 1947., leš označen broj 17, odnosno brojem 45 pri pregledu u Rijeci) navedene su mnogobrojne eksplozivne ozljede u predjelu glave, vrata i prednje strane grudnog koša (razgledana je fotografija²⁶⁷ koja prikazuje gornji dio tijela). Za Nikolu Vujnovića (otac Đuro, rođen 1954., leš označen brojem 35, odnosno brojem 43 pri pregledu u Rijeci) navedene su eksplozivne ozljede u predjelu glave, grudnog koša i lijeve nadlaktice (razgledana je i fotografija²⁶⁸ koja prikazuje gornji dio tijela).

Sudsko-medicinski vještak dr. Davor Meyer²⁶⁹ naveo je da se u spisu tri puta spominje Nikola Jerković s različitim ozljedama. Doista je riječ o tri različita leša opisana u dokumentaciji iz Rijeke s brojevima 38, 43 i 45.

– za kuću u izgradnji i drvenu kuću Boška Pjevača u Čitluku 43.

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo²⁷⁰ da je ušao u Medački džep s UNPROFOR-om radi pomaganja u prikupljanju leševa i tada je otišao pogledati kuću. Drvena kuća je bila spaljena do temelja, a drugoj je bio spaljen krov te je vanjsko stepenište bilo minirano. Vidio je žice od miniranja blizu stepeništa.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a,²⁷¹ opisuje kuću broj 43 u Čitluku i navodi da je potpuno uništena.

– za kuću Pere Krajnović u Čitluku 20.

Ugrožena svjedokinja broj 22 navela je²⁷² da je gledala kroz prozor kuće u Čitluku što se dešava i vidjela je da je u selu Hrvatska vojska. Vidjela je da su vojnici zapalili kuću

²⁶² Dana 10.03.2008. (listovi 5639-5640 spisa).

²⁶³ Dana 14.11.2007. (list 4915 spisa).

²⁶⁴ Dana 13.11.2007. (listovi 4907-4908 spisa).

²⁶⁵ Dana 30.10.2008. (list 4804 spisa).

²⁶⁶ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-2995 u mapi WI-48t.

²⁶⁷ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-3000 u mapi WI-48t.

²⁶⁸ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-3006 u mapi WI-48t.

²⁶⁹ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

²⁷⁰ Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

²⁷¹ Dana 25.10.2007. (listovi 4785 spisa, dio izvješća na listu 2910, 2916 spisa).

²⁷² Dana 16.01.2008. (listovi 5094-5095 spisa).

od Krajnović Pere, a prije su ubili Peru Krajnović s kundacima puške u njenoj dnevnoj sobi. To je gledala iz sjenare kamo je dopuzala. Nakon što su je hrvatski vojnici tako ubili, oni su izašli i zapalili kuću.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a (list 2979 i 2910) opisuje kuću broj 34 u Čitluku i navodi da je riječ o kući čije je adresa Čitluk 22 i da je kuća potpuno uništena.

– za kuću Boje Vujnović u Čitluku 28.

Ugrožena svjedokinja broj 22 navela je da je vidjela da su hrvatski vojnici na terasu susjedne kuće izveli Boju Vujnović koja je imala preko 70 godina. Nju su živu zapalili na dvorištu, legli su je na nekakav kauč, s nečim polili i zapalili. Ona je jaukala, a hrvatski vojnici su oko nje skakali i to gledali.

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo²⁷³ da za Boju Vujnović po pričanju njenog sina zna da je stradala tako što je granata pogodila direktno u kuću. Njeni ostaci nađeni su u sobi, a ona je inače spavala u kuhinji pa UNPROFOR pretpostavlja da je od udara granate izbačena iz kuhinje u sobu.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a (list 2988-2990 spisa) opisuje lokaciju na adresi Čitluk 28 i pronalazak leša identificiranog kao Boja Vujnović te navodi da je kuća dignuta u zrak i izgorjela.

– za kuću Boje Pjevač u Čitluku 26.

Ugrožena svjedokinja broj 34 navela je²⁷⁴ da je živjela u Čitluku s mužem i kćeri. U Čitluku je bilo oko 100 kuća. Imala je kuću s gospodarskim zgradama, jednu kravu i četiri svinje koje su ostale u štali. Dok je još bila u kući čula je da je jedna granata pala i pogodila dimnjak njene kuće. Boja Pjevač je živjela sama u staroj kući udaljenoj 300 metara od njih, a imala je i jednu kravu. Sve to je bilo porušeno, čula je da je i štala porušena.

– za dvije kuće Bogdana Kričkovića u Čitluku 63.

Svjedok Božidar Matic²⁷⁵ naveo je da su se nakon početka napada u 5,50 sati počeli povlačiti i više puta su sreli hrvatske vojnike, bila je i razmjena vatre. Kad su došli do zaseoka Kričkovići, 09.09.1993., Dušan Vujnović je rekao da idu pogledati što je sa Cukom i Ljubicom Kričković. To su bile žene od 70-75 godina. Ušli su u jednu prostoriju koja je bila u prizemlju i koja je služila kao kuhinja. Bilo je oko 18 sati, bio je polumrak, ali je u toj prostoriji vidio dvije žene kako leže u krvi. Jedna je bila Cuka, a druga Ljubica. Na sebi su imale crnu odjeću. Jedna je ležala u neprirodnom položaju jer joj je noga nekako bila ispod tijela. U toj prostoriji su se zadržali kratko, jednu, dvije ili tri minute. Vidio je da je jedna žena zaklana, zapravo vidio je samo krv na vratu, a druga je bila ubijena, obje su ležale u krvi. Potom je zapucalo i počeli su se od tamo izvlačiti da ne bi poginuli. Kuća u kojima su bile Sara i Ljubica Kričković je u Ličkom Čitluku, a to je kuća njihova brata Bogdana. Vrata su bila otvorena i najprije je ušao Dušan Vujnović i on je rekao da je jedna žena zaklana, a druga ubijena. Ušao je iza njega, došao do vrata i nije ulazio i vidio ih je da leže i da su u krvi. Nije vidio nikakav rez ili nešto slično, samo ono što je opisao.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je²⁷⁶ da su u bježanju došli u Čitluk oko 14,00 sati 09.09.1993. Izašao je iz šume i otišao je prema kući u kojoj je živio sa svojom rodbinom.

²⁷³ Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

²⁷⁴ Dana 14.11.2007. (list 4914 spisa).

²⁷⁵ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

²⁷⁶ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa).

U domaćinstvu nije primijetio nikakve vidljive tragove razaranja, ali je ugledao tragove metaka na vratima obližnje poljske kuće. Vrata kuće su bila zaključana pa je ušao u podrum kroz vrata koja su bila otvorena. Ušavši u podrum, pronašao je Saru i Ljubicu Kričković mrtve. Podrum se sastojao od samo jedne prostorije dimenzija 4X7 metara. Na ulazu su bila dvokrilna vrata i jedan mali prozor. U kući i u podrumu je bilo instalirano električno osvjetljenje, ali svjetlo u podrumu nije bilo upaljeno. Bio je još uvijek dan tako da je mogao vidjeti po dnevnoj svjetlosti. Čim je ušao, odmah se okrenuo i pobjegao jer su njih dvije ležale na betonskom podu. Ležale su između vrata i gomile krumpira na podu s duge strane prostorije. Sari je još uvijek curila krv iz vrata. Ne sjeća se njezinog položaja te je li joj lice bilo okrenuto prema dolje ili ne. Bila je potpuno odjevena. Ljubica je ležala licem prema zemlji, s raširenim rukama; bilo je jasno da je mrtva. S te dvije žene živio je u istom domaćinstvu. Apsolutno je siguran da su to bile one. Njih dvije ostale su u selu kada su drugi ljudi pobjegli. Kada je došao u Gračac, UNPROFOR je od njega tražio da im se pridruži radi inspekcije kuće Sare i Ljubice Kričković. U Sarinu i Ljubičini kuću otišao je s istim oficirima UNPROFOR-a koji su s njim obavili razgovor. Od kuće je ostao samo podrum. Sve drugo je srušeno. U samom podrumu nije nađeno ništa osim nešto krvi. U visokoj travi blizu kuće pronađena je jedna prazna kutija kirurških rukavica. Pripadnici UNPROFOR-a su uzeli uzorke krvi s poda.

– za kuću neutvrđenog vlasnika i adrese u Jovićima.

Ugroženi svjedok broj 2 naveo je²⁷⁷ da se povlačio u pravcu Debele Glave. Kad je stigao na vrh jednog brda vidio je jedan tenk da se kreće prema selu Čitluk. U jednom trenutku taj tenk je uperio cijev u jednu kuću u obližnjem zaseoku Jovići i prouzrokovao velik požar i dim. Jednu kuću je zahvatio plamen i ona je izgorjela. Tenk je gađao samo određenu kuću i produžio dalje.

9.1. Ocjena vjerodostojnosti

Iskaze svjedoka koji govore o postojanju neprijateljskih vojnih položaja u području Medačkog džepa i o naoružanju vojnih i paravojnih formacija u tom kraju Sud je prihvatio jer su dani jasno i određeno, međusobno su sukladni. O tome iskazuju i ugroženi svjedoci broj 15, broj 20, broj 29, broj 34 te svjedoci Krajnović, Drča, Vidović i Vojvodić. Sve su to vojnici i mještani koji su bili na području Medačkog džepa i koji o tome iskazuju na temelju neposrednog opažanja i doživljavanja. Svjedok Drča, doduše, navodi da nije vidio nikakvo teško naoružanje, ali taj navod objektivno nije prihvatljiv je svjedok Vidović spominje minobacače i tenkove, a svjedok Vojvodić (komandant voda 103. lapačke brigade) navodi da je bilo tenkova i teške artiljerije. Ugroženi svjedok broj 20 navodi da nije bilo vojske, bunkera, rovova i sličnih vojnih stvari u Čitluku, ali ti navodi očito ne odgovaraju navodima ostalih svjedoka i utvrđenjima iz kojih proizlazi da su postojale vojne postrojbe s logistikom. Čak i sam svjedok spominje ukupan broj ljudi iz okolnih sela (njih 1000), vojni štab, komandira i haubice pa je očito postojalo vojno naoružanje s podrškom. Svjedok Krajnović navodi da nije bilo skladišta municija, ali taj navod logično nije prihvatljiv. Naime, ostali svjedoci, vojnici teritorijalne obrane, spominju naoružanje (puške, minobacače, tenkove, haubice) pa je životno logično da takvo naoružanje mora imati i dostupno streljivo koje je i bilo odgovarajuće smješteno. Ovo tim više ako se imaju na umu i iskazi svjedoka Sekule, Srećka i Marka Marića koji suglasno iskazuju o bitnici u Jovićima (šest minobacača 82 mm) na koju su u napredovanju naišli pri čemu su minobacači bili još vrući (svjedok Srećko Marić).

²⁷⁷ Dana 10.03.2008. (listovi 5641-5642 spisa).

O naoružanosti mještana iskazuje i svjedok Jozo Nenadić. Dio iskaza ovog svjedoka da na području Medačkog džepa nije bilo kuće bez oružja je očito pretjerivanje koje slikovito želi prikazati situaciju u području. No, životno i logično je neprihvatljivo da je baš u svakoj kući u Medačkom džepu bilo naoružanja bez obzira na koncept općenarodne obrane. Osobito ako se ima na umu utvrđenje o civilima objektivno nesposobnim za borbu (starost, bolest, sljepoća). O naoružanju iskazuje i svjedok Tomičić koji navodi detaljnije o saznanjima rasporeda jedinica u tom području. Sve te iskaze u tim dijelovima Sud je prihvatio jer su međusobno podudarni i sukladni su rezultatima provedenog postupka.

Iskaze ugroženih svjedokinja broj 29 i 34 u dijelu gdje iskazuju o granatiranju i bježanju Sud je prihvatio jer su dani o onome što im je poznato iz neposredna opažanja. Životno je uvjerljiv i navod ugrožene svjedokinje broj 29 da su padale granate dok je bježala u grupi u kojoj su bili civili i vojnici (Dragan Pavlica koji je prespavao u Metku i ponovno se pridružio vojsci, ubijen sa svojom jedinicom u šumi u Počitelju). Navod ugrožene svjedokinje broj 34 da je granatiranje trajalo 15 do 20 minuta očito predstavlja subjektivnu procjenu koja je približno sukladna iskazima ostalih svjedoka o trajanju granatiranja koje predstavlja TRM pripremu napadnog djelovanja. Navod ove svjedokinje da je napad bio u srijedu 09.09.1993. je očita omaška jer 09.09.1993. je bio četvrtak, a nije sporno da je operacija „Džep '93“ počela 09.09.1993.

Svjedoci Rogulj, Linić, Devčić, Škrinjarić, Nenadić, Šare, Jakić, Hećimović, Kosović i Lelas iskazuju o TRM pripremi i njihovi iskazi u bitnome se podudaraju. Oni iskazuju o osobnim i neposrednim saznanjima i zato su ti iskazi prihvatljivi. Vremenski okviri trajanja pripreme o kojima svjedoci iskazuju nisu točno podudarni. Svjedok Jakić iskazuje o trajanju od pet do deset minuta, svjedok Hećimović ne više od 15 minuta, svjedoci Linić i Šare dvadesetak minuta, svjedok Tomičić 10-30 minuta, svjedok Rogulj 20-30 minuta, svjedok Devčić pola sata, svjedok Nenadić pola sata najviše sat vremena, svjedok Škrinjarić 30-40 minuta. Te razlike očito ukazuju na subjektivnost doživljavanja vremenskog trajanja TRM pripreme, a takva subjektivnost nije pogodna za točno utvrđivanje TRM pripreme. Uz to, svjedoci Devčić, Škrinjarić, Hećimović, Kosović i Šare iskazuju o TRM djelovanju na terenu na kojem su oni bili, a svjedoci Rogulj i Nenadić za područje ZP. U tom smislu valja i razmatrati opisane razlike u vremenu. Pri tom treba imati na umu da samo trajanje TRM pripreme i nije odlučno u pravnom smislu jer u činjeničnom opisu optuženja točke 1. i 4. navodi se operacija koja je započela snažnim TRM djelovanjem koje je zbog nasumičnog djelovanja izazvalo posljedice, a pravnom smislu se navodi da taj napad predstavlja napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo. Stoga samo trajanje TRM djelovanja nije odlučno već je li to djelovanje bilo napad na naselja bez izbora cilja kojim je pogođeno civilno stanovništvo, a što bi bilo prekomjerno u odnosu na predviđenu stvarnu i izravnu vojnu prednost.

U tom smislu Sud je prihvatio iskaze svjedoka Rogulja i Nenadića koji iskazuju o tome da je TRM djelovanje bilo snažno. Oba svjedoka iskazuju podudarno, jasno i određeno, očito o onome što im je poznato iz neposredna doživljavanja. Njihovi iskazi suglasni su provedenim dokazima, osobito iskaz svjedoka Nenadića koji je na terenu 10. i 11.09.1993. vidio da niti jedna zgrada nije oštećena. Taj dio podudaran je iskazu svjedoka Rogulja koji navodi da je TRM djelovanje bilo usmjereno na odabrane ciljeve, a o čemu iskazuje i svjedok Darko Šerbek. Svjedok Šerbek je kao zapovjednik topničko-raketnog divizion 9. gmtbr. očito najbolje upoznat s TRM djelovanjem na području napada. On je iskazivao o TRM djelovanju na napadnom području pri čemu je zapovijedao i bitnicom topova 130 mm ZP koje je preuzeo na molbu zapovjednika te bitnice.

Iskaz svjedoka Šerbeka je detaljan i precizan, dan je na temelju neposrednog opažanja i nema okolnosti koje bi dovele u pitanje njegovu vjerodostojnost. Objašnjenje svjedoka da razlika između dnevnog izvješća o utrošku streljiva i broja ispaljenih projektila u TRM pripremi koju on navodi (za topništvo 4 b/k; 200 projektila, a za minobacače manje od standarda koji je 140 projektila po cijevi) potječe od tuda što se izvješće odnosi na projektele ispaljene uključujući i 10.09.1993. za cijelo područje ZP, a broj koji je on naveo odnosi se na djelovanje TRM u pripremi napada za područje Medačkog džepa je logično i uvjerljivo. Vjerodostojnost navoda o navođenju paljbe koju je svjedok Šerbek osobno vršio ničim nije dovedena u sumnju. Uvjerljivost iskaza svjedoka ojačana je navodima o ispaljivanju korekturnih hitaca te greškama i razlozima za takve greške (meteorološki uvjeti, projektili nikada nisu iste težine i nemaju istu količinu barutnog punjenja). Svjedok Šerbek iskaz je dao sigurno, bez dvoumljenja i o okolnostima koje predstavljaju njegovu stručnu djelatnost.

Iskaze svjedoka Markača, Sačića i Turkalja o djelovanju topničke potpore za SP Sud je prihvatio jer su dani jasno i određeno, međusobno se podudaraju i sukladni su utvrđenom činjeničnom stanju. Svjedok Turkalj iskaz je dao sigurno, jasno i određeno, o okolnostima koje su mu neposredno poznate i koje predstavljaju njegovu stručnu naobrazbu (završio je Vojnu akademiju, smjer artiljerija). Također je prihvatljiv njegov iskaz iz kojeg proizlazi da je djelovanje topništva SP bilo samo u odnosu na aktivnosti SP u napadnom djelovanju jer se to podudara s utvrđenjima prema kojima je SP imala svoj pravac i područje djelovanja u operaciji „Džep '93“.

Iskaze svjedoka Calvina i Hynes-a o granatiranju koje je trajalo čitav dan 09.09.1993. na području Benkovca, Gračaca i Metka s ispaljenih 525 projektila (svjedok Calvin) i o redovitom trodnevnom granatiranju Metka na način da nisu prošla sat ili dva da nije pala pokoja granata (svjedok Hynes) Sud je prihvatio jer su dani jasno i na temelju neposrednog opažanja. Pri tom valja imati na umu da se njihovi iskazi odnose na mnogo šire područje nego je to bilo područje napadnog djelovanja HV-a u operaciji „Džep '93“.

Iskaze ugroženih svjedoka broj 22 i broj 8 koji iskazuju o načinu pogibije Pere Krajnović i Boje Vujnović (broj 22), odnosno o činjenici da su one poginule, Sud je prihvatio jer su dani jasno i određeno. Ugrožena svjedokinja broj 22 iskazuje o onome što je vidjela i navodi detalje koji joj mogu biti poznati samo iz neposrednog opažanja. U tom smislu, Sud nije prihvatio iskaz ugroženog svjedoka broj 1 o načinu pogibije Boje Vujnović jer su to saznanja po čuvenju, a ugrožena svjedokinja broj 22 je očevidac stradavanja Boje Vujnović i Pere Krajnović. U ostalom ovdje navedenom dijelu Sud je prihvatio iskaz ugroženog svjedoka broj 1 koji je bio na identifikaciji leševa. Iskazi ugroženih svjedoka broj 22 i broj 8 nisu u suprotnosti s dokumentacijom izvedenom u odnosu na stradavanja Pere Krajnović i Boje Vujnović iz koje proizlazi da je tijelo Pere Krajnović sasvim izgorjelo, a tijelo Boje Vujnović previše nagorjelo da bi se mogao utvrditi uzrok smrti. No, uzrok smrti sasvim je razvidan iz iskaza ugrožene svjedokinje broj 22.

Iskaze ugroženih svjedoka broj 3, broj 11 i svjedoka Steve Potkonjaka u odnosu na pogibiju Marka Potkonjaka i Janka Potkonjaka Sud je prihvatio jer su dani jasno i određeno, međusobno se potvrđuju, a sukladni su i s izvedenom dokumentacijom. Dijelovi iskaza svjedoka koji bi mogli upućivati o sakaćenju očito predstavljaju subjektivni dojam eksplozivnih rana, truležnih promjena te strijelnih i prostrijelnih rana koje su navedene u izvedenoj dokumentaciji.

U odnosu na stradavanje Nikole Vujnovića Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 36, broj 3, broj 11, broj 28, broj 20 i broj 24 koji iskazuju o osobnim saznanjima sigurno i jasno. Iz njihovih iskaza jasno proizlazi da su na području bile tri osobe istog imena i prezimena (Nikola Vujnović), a što je podudarno i s izvedenom dokumentacijom te nalazom i mišljenjem sudsko medicinskih vještaka.

U odnosu na uništenja kuća navedenih u činjeničnom opisu optuženja, Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 1, broj 3, broj 22, broj 34 te svjedoka Božidara Matica jer su dani pretežito na temelju neposrednih saznanja, jasno i određeno. U najvećem dijelu nema okolnosti koja bi iskaze dovodile u sumnju. Dio iskaza ugroženog svjedoka broj 1 iz kojeg proizlazi da je granata pogodila u kuću Boje Vujnović Sud nije prihvatio jer je riječ o saznanjima po čuvenju koji su suprotni navodima ugrožene svjedokinje broj 22 koja je očevidac.

9.2. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – nasumično TRM djelovanje – zaključak

Na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 15, broj 20, broj 29, broj 34, svjedoka Krajnovića, Drče, Vidovića i Vojvodića te svjedoka Sekule, Srećka i Marka Marića, Nenadića, a i Tomičića, Sud je utvrdio da su neprijateljski vojni položaji bili razmješteni u blizini naselja i među civilnim objektima. Također je utvrđeno, a obrazloženo je ranije, da je u selima i zaseocima na crtama TRM djelovanja prebivalo i civilno stanovništvo.

U svakom TRM djelovanju na području gdje prebivaju civili postoji mogućnost stradavanja civila i civilnih objekata zbog odstupanja u artiljerijskom gađanju koja postoje kod projektila koji nisu navođeni (u konkretnoj situaciji HV nije imala navođene projekte; iskaz svjedoka Šerbeka). Prema činjeničnom opisu optuženja, a imajući na umu propise međunarodnog humanitarnog prava, temeljne okolnosti odlučne za utvrđivanje postojanja krivičnopravne odgovornosti su: je li TRM djelovanje bilo nasumično, je li riječ o napadu na naselja posljedica kojeg je smrt ili teška tjelesna ozljeda ljudi i napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo, odnosno je li riječ o napadu kojem je glavna svrha bila terorizirati civilno stanovništvo i/ili od kojeg se može očekivati da će prouzročiti slučajne gubitke života među civilnim stanovništvom, ranjavanje građanskih osoba, štete na civilnim objektima ili kombinaciju toga, što bi bilo prekomjerno u odnosu na predviđenu stvarnu i izravnu vojnu prednost (članak 51. stavak 2., 4. i 5. Protokola I).

Za utvrđenje navedenih okolnosti odlučna su činjenična utvrđenja imajući na umu navode činjeničnog opisa točke 1. i točke 4. optuženja.

Na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 22 Sud je utvrdio da su Pera Krajnović i Boja Vujnović smrtno stradale neposrednim djelovanjem hrvatskih vojnika dana 09.09.1993. Pera Krajnović ubijena je kundacima u njenoj kući, a kuća je potom zapaljena. Boja Vujnović živa je zapaljena u dvorištu. Na takav način smrtnog stradavanja upućuje i dio Zaključnog izvješća CIVPOL-a Sektora Jug prema kojem je tijelo Pere Krajnović sasvim izgorjelo, a tijelo Boje Vujnović isuviše nagorjelo da bi točan uzrok smrti bio utvrđen. U tom smislu je Izvještaj o sudsko medicinskom pregledu i identifikaciji mrtvih tijela za Peru Krajnović (list 3291) i za Boju Vujnović (list 3293) prema kojem je dostavljeno nekoliko kilograma potpuno pougljenjenih kostiju i dijelova kostiju ljudskog porijekla koji se na jači pritisak raspadaju. Ovakav način stradavanja predstavlja ne samo protupravno i kriminalno ponašanje hrvatskih vojnika već i nepotrebno i okrutno postupanje prema civilnom stanovništvu koje ne predstavlja nikakvu vojnu opasnost. Ova utvrđenja jasno upućuju na jedini mogući zaključak da Pera Krajnović i Boja Vujnović nisu stradale zbog TRM djelovanja kako je to navedeno u činjeničnom opisu optuženja.

Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 3 i broj 11 te svjedoka Steve Potkonjaka Sud je utvrdio da je Janko Potkonjak bio civil, star 62 godine, nesposoban za borbu, bio je teško bolestan, hodao je uz pomoć štapa. Iz iskaza ugrožene svjedokinje broj 11 proizlazi da je Janka Potkonjaka vidjela u Jovićima oko 7,20 sati 09.09.1993. Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 3 Sud je utvrdio da je Janko Potkonjak bio u grupi koja je bježala, a u kojoj je bilo civila i vojnika. Ugroženi svjedok kasnije je čuo da je Janko Potkonjak zarobljen i ubijen. Svjedoku Stevi Potkonjaku je majka ispričala da je otac (Janko Potkonjak) bio u grupi ljudi koja je naišla na hrvatsku vojsku koja je zapucala. Nije vidjela kako je otac poginuo. Njegovo tijelo je identificarno u Korenici (iskaz svjedoka Steve Potkonjaka i ugrožene svjedokinje broj 11). Iz dokumentacije (list 3270 i 3474) proizlazi da su pronađene ustrijelna i prostrijelna rana te povreda glave kao posljedica eksplozivnog sredstva. Iz navedenih utvrđenja proizlazi da je Janko Potkonjak smrtno stradao 09.09.1993. neposrednim djelovanjem hrvatskih vojnika, a ne u TRM djelovanju kako se to navodi u činjeničnom opisu optuženja.

Na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 11 Sud je utvrdio da je tijelo Marka Potkonjaka dopremljeno i prepoznato u Korenici, a na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 3 utvrđeno je da je Marko Potkonjak 09.09.1993. bio u grupi civila i vojnika koji su se kretali prema šumi Bešlinac u pravcu Čitluka i da su bili izloženi granatiranju. Iz dokumentacije (list 3270-3289) proizlazi da su na tijelu Marka Potkonjaka utvrđene višestruke eksplozivne rane u predjelu glave, grudnog koša i donjih ekstremiteta. Navedena utvrđenja upućuju na zaključak da je Marko Potkonjak smrtno stradao od granatiranja dok je bježao u grupi civila i vojnika.

Iz iskaza ugroženih svjedoka broj 3, broj 36 i broj 28 te dokumentacije (listovi 3279), Izvješća Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka (listovi 3459 spisa) i nalaza i mišljenja sudsko medicinskog vještaka (list 5674 spisa) Sud je utvrdio da su na području Divosela 09.09.1993. smrtno stradale tri osobe istog imena i prezimena; Nikola Vujnović. U činjeničnom opisu točke 1. i 4. nije navedeno o kojem Nikoli Vujnoviću je riječ, a u točkama 2. i 5. kasnije je također navedena osoba istog imena i prezimena (Nikola Vujnović).

Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 3 i navedene dokumentacije Sud je utvrdio da je Nikola Vujnović (otac Đuro, rođen 1954.) smrtno stradao 09.09.1993. pri pokušaju bjega automobilom s Ljiljanom Jelačom, Momčilom i Duškom Vujnovićem te Milanom Matićem pri čemu su Nikoli Vujnoviću utvrđene eksplozivne rane glave, prsnog koša i lijeve ruke (dokumentacije navode podlakticu i nadlakticu, ali nema dvojbe da je riječ o lijevoj ruci). Iz iskaza ugroženog svjedoka broj 3 proizlazi da je Duško Vujnović imao oružje, izašao iz automobila uzeti što je zaboravio, a u međuvremenu su stigli hrvatski vojnici koji su ubili ostale četiri osobe koje su izašle iz automobila i pokušali pobjeći. Iz navedenog slijedi da je Nikola Vujnović (otac Đuro) smrtno stradao neposrednim djelovanjem hrvatskih vojnika, a ne TRM djelovanjem.

Iz iskaza ugroženih svjedoka broj 3 i broj 36 te dokumentacije (listovi 3270-3289), Izvješća Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka (listovi 3471 i 3477 spisa) te nalaza i mišljenja sudsko medicinskog vještaka (list 5674 spisa) proizlazi da su na području Divosela 09.09.1993. smrtno stradale još dvije osobe istog imena i prezimena. Iz utvrđenih ozljeda proizlazi da je Nikola Vujnović (otac Jovan, rođen 1947.) smrtno stradao od neposrednog djelovanja vojnika (prostrijelne rane), a da je Nikola Vujnović (otac Stevan, rođen 1947.) stradao od djelovanja eksplozivnog oruđa (eksplozivne rane glave, vrata i prsnog koša). U postupku nisu predloženi, a niti izvedeni dokazi koji bi mogli upućivati na siguran zaključak koji Nikola Vujnović je naveden kao

smrtno stradali uslijed TRM djelovanja opisanog u točkama 1. i 4. optuženja. Izvedeni dokazi ostavljaju više mogućnosti; da je u činjeničnom opisu optuženja naveden Nikola Vujnović (otac Jovan) za koga postoji usmjeravajući dokaz da je smrtno stradao neposrednim djelovanjem vojnika, da je u činjeničnom opisu optuženja naveden Nikola Vujnović (otac Stevan) za koga postoje usmjeravajući dokaz da je smrtno stradao djelovanjem eksplozivnog oruđa pri čemu eksplozivne rane mogu biti nanesene ne samo TRM djelovanjem, već i djelovanjem ručnih bacača u neposrednoj borbi. Budući da postoji dvojba koji Nikola Vujnović je u činjeničnom opisu točke 1. i točke 4. naveden kao civilna osoba stradala u TRM djelovanju i da postoji mogućnost da je jedan Nikola Vujnović stradao neposrednim djelovanjem vojnika (a ne od TRM djelovanja), to u konkretnoj situaciji valja primjeniti članak 3. stavak 2. ZKP-a i utvrđenje te činjenice riješiti na način koji je povoljniji za optuženika. Stoga je Sud primjenom načela *in dubio pro reo* utvrdio da Nikola Vujnović koji je naveden u točki 1. i točki 4. činjeničnog opisa optuženja nije smrtno nastradao od TRM djelovanje (već od neposrednog djelovanje vojnika).

Iz iskaza ugroženog svjedoka broj 1 proizlazi da je drvena kuća bila spaljena, a drugoj kući na adresi Čitluk 43 je bio spaljen krov, vanjsko stepenište je bilo minirano, a žice od miniranja su bile blizu stepeništa i to sve po ulasku UNPROFOR-a na područje, dakle 16.09.1993. i nakon tog dana. Na temelju tog iskaza proizlazi da je kuća u izgradnji razrušena i drvena kuća Boška Pjevača u Čitluku 43 spaljena pri povlačenju HV, a ne uslijed TRM djelovanja kako je optuženo.

Na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 22 Sud je utvrdio da je kuća Pere Krajnović u Čitluku broj 20 spaljena neposrednim djelovanjem hrvatskih vojnika. Stoga nije dokazano da je ova kuća razrušena TRM djelovanjem.

U odnosu na kuću Boje Vujnović u Čitluku 22, iz iskaza ugrožene svjedokinje broj 22 proizlazi da kuća nije razrušena u TRM djelovanju jer su oko kuće bili hrvatski vojnici koji su Boju Vujnović usmrtili kako je to utvrđeno i navedeno. Iskaz ugroženog svjedoka broj 1 koji po čuvenju zna da je granata pogodila u kuću nije prihvatljiv jer je, kao što je navedeno, riječ o iskazu po čuvenju koji je suprotan iskazu svjedoka očevica i jer je riječ o prenesenom pretpostavljanju (da je udar granate izbacio tijelo iz kuhinje u sobu) koje je također suprotno onom što je ugrožena svjedokinja broj 22 vidjela. Ovo tim više ako se ima na umu Zaključni izvještaj civilne policije UN-a iz kojeg proizlazi da je kuća dignuta u zrak i izgorjela. Stoga Sud nije našao utvrđenim da je kuća Boje Vujnović u Čitluku 28 razrušena TRM djelovanjem.

Za kuću Boje Pjevač u Čitluku 26, iz iskaza ugrožene svjedokinje broj 34 proizlazi da je na dimnjak njene kuće (ugrožene svjedokinje) pala granata i srušila dimnjak, a da je Boja Pjevač živjela sama u staroj kući udaljenoj 300 metara od njih. Kuća Boje Pjevač je bila porušena, a porušena je i štala. Iz navedenih utvrđenja razvidno je da je jedna granata pala na kuću ugrožene svjedokinje broj 36, ali da nema nedvojebnih dokaza koji upućuju na zaključak da je kuća Boje Pjevač u Čitluku broj 26 razrušena TRM djelovanjem.

U odnosu na dvije kuće Bogdana Kričkovića u Čitluku 63, na temelju iskaza svjedoka Božidara Matica i ugroženog svjedoka broj 3, Sud je utvrdio da su dana 09.09.1993. nakon 6 sati i oko 14 sati kuće bile čitave, bez tragova razaranja, a razaranja je utvrđeno po ulasku UNPROFOR-a. Iz navedenog slijedi da je rušenje kuća bilo nakon operacije i to pri povlačenju HV (operacija „Džep '93“ je završena istog dana kad je i započela i to u ranim poslijepodnevnim satima). Stoga nije dokazano da su navedene dvije kuće razrušene TRM djelovanjem.

Za kuću neutvrđenog vlasnika i adrese u Jovićima u postupku nije predložen niti izveden ijedan dokaz koji bi pobliže upućivao na zaključak koja kuća i čijeg vlasnika je razrušena TRM djelovanjem. Postoji jedino iskaz ugroženog svjedoka broj 2 iz kojeg proizlazi da je tenk gađao samo jednu kuću u Jovićima. Takvo djelovanje može biti vojno opravdano ako je riječ o objektu iz kojeg je vojno djelovano, a u postupku nisu izvedeni niti predloženi dokazi koji bi tu mogućnost opovrgli. Stoga Sud nije našao utvrđenim da je uslijed TRM djelovanja razrušena kuća neutvrđenog vlasnika i adrese u Jovićima.

Iz navedenog slijedi da su Pera Krajnović, Boja Vujnović i Janko Potkonjak smrtno stradali 09.09.1993. neposrednim djelovanjem hrvatskih vojnika (a ne TRM djelovanjem), da Nikola Vujnović nije smrtno stradao uslijed TRM djelovanja, a da je Marko Potkonjak smrtno stradao od granatiranja dok je bježao u grupi civila i vojnika. Niti za jednu kuću navedenu u činjeničnom opisu točke 1. i točke 4. nije utvrđeno da je razrušena uslijed TRM djelovanja. Utvrđeno je da je jedna granata pogodila dimnjak kuće ugrožene svjedokinje broj 34, ali to nije navedeno u činjeničnom opisu optuženja, niti je Sud ovlašten dodavati te okolnosti jer bi to predstavljalo prekoračanje optužbe. No, u konkretnoj situaciji jedna poginula osoba uslijed TRM djelovanja i jedna pogođena kuća svakako ne mogu predstavljati ostvarenje obilježja optuženog krivičnog djela iz članka 120. stavak 1. OKZRH i to zbog slijedećih razloga.

Prvo, na temelju iskaza svjedoka Šerbeka, a i svjedoka koji su opisivali navođenje TRM djelovanja kad je to vojno bilo potrebno zbog borbene situacije na terenu (Kosović, Sekula, Srećko Marić, Lelas, Rogulj, Tomičić, Devčić, Škrinjarić, Hečimović i Turkalj za SP), Sud je utvrdio da je TRM djelovanje na napadnom području Medačkog džepa bilo navođeno (zapovijedi za topničko djelovanje po Korenici, Udbini, Gračacu odnose se na područje koje nije u Medačkog džepu i koje nije obuhvaćeno optuženjem).

Drugo, na području napada nalazili su se civili i civilni objekti, a vojni objekti i vojni položaji neprijatelja bili su u blizini samih naselja i među civilnim objektima. TRM djelovanje ne može postići apsolutnu točnost zbog više razloga (meteorološki uvjeti-vjetar, a i razlike u težini projektila i količini barutnog punjenja). U konkretnoj situaciji nije moguće postići potpunu sigurnost civila i civilnih objekata na crti napada (civili i vojnici na istom području, vojni položaji u blizini naselja i među civilnim objektima), ali je potrebno poduzeti sve moguće da do stradanja civila i rušenja civilnih objekata ne dođe, a ako je ono neizbježno, da bude minimalno. Činjenični opis optuženja navodi *nepotrebnu pogibiju, ranjavanje i bijeg...civila...razaranje njihovih kuća, gospodarskih zgrada i ostale imovine*. Činjenična utvrđenja jasno pokazuju da TRM djelovanje nije imalo za posljedicu razaranje kuća kako je to stavljeno na teret. Bijeg i ranjavanje civila nije niti opisano u optuženju, a smrtno je stradala jedna osoba; Marko Potkonjak dok je bježao i nalazio se u grupi civila i vojnika. Stoga TRM djelovanje nije prouzročilo nepotrebnu pogibiju, ranjavanje i bijeg civila te razaranje njihovih kuća, gospodarskih zgrada i ostale imovine kako je to optužnicom stavljeno na teret optuženicima.

Treće, TRM djelovanje nije bilo nasumce, niti u stvarnom, a niti u pravnom smislu. U stvarnom smislu TRM djelovanje nije bilo nasumično jer je bilo navođeno, a kako to proizlazi iz iskaza navedenih svjedoka, poglavito svjedoka Šerbeka. U pravnom smislu, napad nasumce znači (članak 51. stavak 4. i stavak 5. Protokola I):

- a) napad koji nije usmjeren na vojni cilj,
- b) napad u kojem se upotrebljavaju metode ili sredstva vođenja borbe koja se ne mogu usmjeriti na određeni vojni cilj,

- c) napade u kojima se upotrebljavaju metode ili sredstva vođenja borbe kojih se posljedice ne mogu ograničiti kako to propisuje Protokol I, i koji su, prema tome, u svakom od tih slučajeva, takve prirode da bez razlikovanja pogađaju vojne ciljeve i građanske osobe ili civilne objekte,
- d) napad bombardiranjem, bez obzira na upotrijebljene metode ili sredstva, prilikom kojega se kao jedinstveni vojni cilj uzima određeni broj jasno odvojenih i različitih vojnih ciljeva smještenih u nekom gradu, selu ili bilo kojoj drugoj zoni gdje je slična koncentracija građanskih osoba ili civilnih objekata,
- e) napad od kojeg se može očekivati da će prouzročiti slučajne gubitke života među civilnim stanovništvom, ranjavanje građanskih osoba, štete na civilnim objektima ili kombinaciju toga, što bi bilo prekomjerno u odnosu na predviđenu stvarnu i izravnu vojnu prednost.

Činjenična utvrđenja do sada iznesena, a poglavito ona koja se odnose i na zapovijedi za napad, nedvojbeno ukazuju da je napadno djelovanje operacije „Džep '93“ bilo usmjereno na vojne ciljeve. Stoga nije dokazano da je bilo riječi o napadu koji nije usmjeren na vojni cilj (članak 51. stavak 4. alineja a) Protokola I).

U napadu su upotrebljena sredstva i metode koje mogu biti usmjerene i koje su usmjeravane na vojne ciljeve. Topnička, raketna i minobacačka oruđa su ona koja mogu biti usmjerena, koja su bila usmjerena i navođena na vojne ciljeve. Zato nije niti dokazano da su korištene metode ili sredstva vođenja borbe koja se ne mogu usmjeriti na određeni vojni cilj (članak 51. stavak 4., alineja b) Protokola I).

U napadu su korištene uobičajene metode i sredstva konkretnog ratovanja. Metode i sredstva niti ne odudaraju od zahtjeva Protokola I jer nisu prouzrokovane suviše ozljede i nepotrebne patnje u TRM djelovanju (članak 35. stavak 2.). Stoga nije niti dokazano da bi TRM djelovanjem bila povrijeđena odredba članak 51. stavak 2. alineja c).

Činjenična utvrđenja ukazuju da kao jedinstveni vojni cilj nisu uzeti vojni ciljevi gdje je slična koncentracija građanskih ili civilnih objekata. Vojna koncepcija na području Medačkog džepa uključivala je civilne objekte koji su služili i u vojne svrhe kao zakloni za vojsku i vojno oruđe. Civilni objekti su postojali, ali su nakon napadnog djelovanja u velikoj mjeri ostali nerazoreni, a na što ukazuju iskazi svjedoka Nenadića, Matića i ugroženog svjedoka broj 3, a i ostala utvrđenja koja će biti obrazložena kasnije jer je uništenje objekata uslijedilo u razdoblju od 10. do 17. rujna 1993. i vezano je uz povlačenje HV, a ne uz TRM djelovanje. Stoga nije niti dokazano nasumično TRM djelovanje u smislu članka 51. stavak 5. alineja a. (gore navedeno pod d).

TRM djelovanje nije bilo niti prekomjerno u odnosu na predviđenu stvarnu i izravnu vojnu prednost. Nije, naime, utvrđeno (niti stavljeno na teret) ranjavanje građanskih osoba, nije utvrđeno razaranje civilnih objekata, a utvrđen je slučajni gubitak života jedne osobe (Marko Potkonjak). Iako je smrt makar i jedne civilne osobe nedopustiva, imajući na umu područje napada (oko 100 km²; svjedok Stipetić, list 4426 spisa), broj vojnika koji su sudjelovali u operaciji (više stotina) i planiranu vojnu prednost (oslobođenje teritorija radi prestanka stalnog topničkog teroriziranja žitelja Gospića), slučajan gubitak života jedne osobe pravno nije prekomjerno u odnosu na stvarnu i izravnu vojnu prednost koja se očituje u oslobađanju područja površine oko 100 km² radi prestanka stalnog topničkog teroriziranja žitelja Gospića.

Iz navedenog jasno slijedi da Sud nije našao dokazanim da bi postojala iznimna vjerojatnost da će TRM djelovanje izazvati nepotrebnu pogibiju, ranjavanje i bijeg civila te razaranje njihove imovine, a nije niti dokazano da su optuženici pristali na takve posljedice. Sud nije našao utvrđenim da se u krivičnompravnom smislu radi o napadu na naselja kojeg je posljedica smrt i teška tjelesna ozljeda ljudi i da se radi o napadu bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo.

Valja ponoviti da I optuženi Rahim Ademi ne može krivičnompravno odgovarati jer nije imao zapovjedne ovlasti i moći koje moraju biti temelj krivičnompravne odgovornosti. No, uz to, nije dokazano niti njemu, a niti II optuženom Mirku Norcu-Kevi počinjenje krivičnog djela iz članka 120. stavak 1. OKZRH kako je to stavljeno na teret u točki 1. i točki 2. optuženja. Stoga je u odnosu na to djelo i obojicu optuženika Sud donio oslobađajuću presudu.

10. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – stradanja civila i njihove imovine (točke 2. i 5. izreke presude)

Točka 2. za I optuženog Rahima Ademija i točka 5. za II optuženog Mirka Norca-Kevu istovjetne su u pogledu činjeničnog opisa obilježja krivičnog djela i gotovo istovjetne u pogledu posljedica koje su optuženicima stavljene na teret. Razlike u posljedicama su u tri alineje koje su činjeničnim opisom točke 2. stavljene na teret I optuženom Rahimu Ademiju, a činjeničnim opisom točke 5. II optuženom Mirku Norcu na način da je za iste posljedice (tri alineje) navedeno u odnosu na II optuženika da su posljedice nastale u zoni odgovornosti SP. Krivična odgovornost obojice optuženika optuženjem zasniva se na njihovom nečinjenju (članak 28. OKZRH) da su kao zapovjednici propustili činjenje koji su bili dužni izvršiti. Temelj za takvu krivičnompravnu odgovornost obojice optuženika je njihovo zapovijedanje podređenim postrojbama za koje se tvrdi da su počinili radnje koje imaju obilježja ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Zapovijedanje kao temelj krivičnompravne odgovornosti mora imati opseg; mora se odnositi na određene jedinice kojima zapovjednik zapovijeda i koje su mu podređene formalno i stvarno, a nad kojima ima ovlasti. Zapovjednik mora imati formalne i stvarne ovlasti zapovijedanja, a to znači da njegovo zapovijedanje nije dovedeno u pitanje zapovijedanjem nekog drugog koji je u zapovijednom lancu na višem, istom pa i nižem položaju i koji onda svojim zapovijedanjem koristi svoje zapovjedne ovlasti i/ili zapovjedne ovlasti formalnog zapovjednika čime onda formalni zapovjednik stvarno gubi svoju poziciju koju formalno ima. U postupku je utvrđeno i ranije obrazloženo (v. 8.2.3.) da I optuženi Rahim Ademi nije imao zapovjedne ovlasti i moći u opsegu potrebnom za njegovu krivičnompravnu odgovornost, dok je II optuženi Mirko Norac-Kevo te ovlasti i moći imao u odnosu na 9. gmtbr. i pridodane postrojbe (osim jedinica SP).

Stoga je I optuženi Rahim Ademi i oslobođen od optužbe da bi počinio krivično djelo kako mu je to stavljeno na teret u točki 2. jer postrojbe koje su navedene u činjeničnom opisu optuženja mu nisu stvarno bile podređene i on nije imao zapovjedne ovlasti u potrebnom opsegu. Ovlasti su mu bile značajno sužene i smanjene, a time mu je bila i smanjena zapovjedna moć. Budući da je I optuženi Rahim Ademi oslobođen od optužbe, to činjenični opis optuženja u odnosu na njega nije niti mijenjan.

Nasuprot tome, II optuženi Mirko Norac-Kevo imao je zapovjedne ovlasti i moći u odnosu na 9. gmtbr. i pridodane postrojbe (osim jedinica SP). Iz činjeničnog opisa optuženja razvidne su odlučne okolnosti čije je (ne)postojanje Sud utvrđivao u provedenom dokaznom postupku.

Nije sporno da je 15.09.1993. godine potpisan Sporazum o povlačenju hrvatskih snaga s oslobođenih i akcijom zauzetih područja na početne položaje. Ta okolnost nije osporena, a ista proizlazi i iz izvedene dokumentacije (listovi 3593, 4641-4663, 4669), iskaza svjedoka Petra Stipetića i Thomasa Jamesa Calvina. U odnosu na ostale navode iz činjeničnog opisa optuženja (boravak na terenu, obaviještenost i saznanja o nedopuštenim radnjama, /ne/poduzimanje spriječavanja, suzbijanja i kažnjavanja u odnosu na neodpuštene radnje te nedopuštene radnje u odnosu na određene civile i njihovu imovinu), izvedeni su sljedeći dokazi.

Svjedok Thomas James Calvin (zapovjedni časnik kanadskog bataljuna u sastavu UNPROFOR-a)²⁷⁸ je naveo da se sjeća da su se 16.09.1993. čitavo vrijeme njihovog čekanja ulaska u Medački džep s tog područja čule eksplozije i paljba iz pješačkog oružja. Dana 15.09.1993. tih eksplozija nije bilo, a bile su 16. i djelomično 17.09.1993. Broj tih eksplozija 16.09.1993. je bio učestaliji i možda su bile tri eksplozije unutar pet minuta ili 10-15 unutar pet minuta.

Svjedok Vagn Ove Moebjerg Nielsen (civilna policija UN-a)²⁷⁹ je naveo da su dok su 16.09.1993. imali pregovore s HV-om (a tamo je bio i pukovnik Calvin), do njih došle informacije kako Hrvati uništavaju kuće i imovinu. Na pregovorima u Gospiću čuo je eksplozije i bilo je očito da se radi o eksploziji, a ne o granatiranju artiljerijom. S jedne promatračnice, s koje su dalekozorom 1:20 mogli promatrati Medački džep, nisu mogli vidjeti trenutak eksplozije, ali se eksplozija čula nakon čega su vidjeli i dim. Kao UN su dva puta upozorili Stipetića na eksplozije. Prvi puta je to bilo formalno, a drugi puta kada su čuli eksplozije i kad su pogledali prema njemu, a on je samo slegnuo ramenima. Stipetić je rekao kako je nemoguće da se to zaustavi, a da se ne povrijede osjećaji vojnika i da mu je bilo dovoljno teško što ih je morao povući s tog područja. Stipetić je priznao da je HV rušila zgrade i da hrvatski vojnici nisu htjeli zauzete zgrade vratiti neprijatelju, ali da nikada nije izdao niti jednu zapovijed da bi zaustavio detonacije i/ili spaljivanje.

Svjedok Stig Olof Bertil Sandgren (civilna policije UN-a, pridružen kanadskom bataljunu)²⁸⁰ je naveo da je u jutarnjim satima 16.09.1993. došao u Medak i sjeća se da je od 10 sati ujutro čuo eksplozije iz područja Medačkog džepa, a onda se vidio i dim. Bilo je oko 10-15 eksplozija u jednom satu dok su bili u Metku od 10 do 15 sati. Ukupno je stoga čuo oko 50-70 takvih eksplozija. Negdje kasnije popodne tog su istog dana ušli u područje Medačkog džepa. Ono što je tamo vidio podsjetilo ga je na stanje u filmovima koji prikazuju kako je to izgledalo za vrijeme rata. Sve je gorjelo i sve je bilo uništeno, sve je bilo demolirano. Najprije su došli u Divoselo, to je južni dio Džepa, a onda su krenuli dalje prema sjeveru i u tom čitavom području prizor je bio isti. Bilo mu je jasno da su zgrade tamo bile razvaljene eksplozivom, posvuda je bilo smeća, bunari su bili zagađeni, bilo je izmeta. Domaće životinje: ovce, svinje, krave su bile ubijene vatrenim oružjem. Dio toga je bio učinjen tek nedavno po njihovom ulasku jer je krv tih životinja još bila svježa. Na nekim mjestima vidio je pakiranje za mine. Dimenzije tih cilindara su bile, visina 40-50 cm, a u promjeru 30-35 cm. To nije bilo učinjeno za vrijeme vojnih borbi jer po njegovim informacijama od vojnih borbi pa do njihovog ulaska postojao je jedan prekid kad borbi nije bilo. Sve je izgledalo da je uništeno tako da više nikada ne bude naseljeno. To ga je jako potreslo i po njegovoj ocjeni sve je to izgledalo kao isplanirano. Prije nego je radio u civilnoj policiji radio je kao miner deset godina kao civilni stručnjak za miniranje, industrijskim eksplozivom, npr. na rušenju starih zgrada, dimnjaka i sl. Nije imao iskustva

²⁷⁸ Dana 11.03.2008. (listovi 5644-5648 spisa).

²⁷⁹ Dana 20.02.2008. (listovi 5543-5546 spisa).

²⁸⁰ Dana 21.02.2008. (listovi 5548-5550 spisa).

s vojnim eksplozivom. Zbog svojeg iskustva mogao je ocijeniti je li neka zgrada koju je vidio pogođena granatom, artiljerijskim oružjem ili je naknadno minirana. Naime, kad je zgrada pogođena granatom onda se to vidi, vidi se udar u kuću, a i postoji puno djelića, šrapnela oko zgrade. Međutim, kod miniranja to se obavlja tako da se mine postave na noseće dijelove kuća kako bi se postigao što veći efekt uništenja i kod toga dolazi do urušavanja. Velika većina zgrada koje je vidio u Medačkom džepu bila su uništene naknadnim miniranjem. Vidio je eksploziju od plina i zna da ona može izgledati vrlo slično kao eksplozija od mina. Nije bilo nikakvih istraživanja jesu li kuće razorene eksplozijom mina, ali napomenuo je da 15.05.1993. nije bilo nikakvih eksplozija, a 16.09.1993. ih je bilo 50-70 između 10 i 15 sati. Neke od zgrada, možda 10 do 20, imale su tragove pogodaka od granate, artiljerije. Jedan dio zgrada, ali ne zna koliki broj, bio je uništen od ranije 1991., a to se vidjelo po tome što je iz tih zgrada rasla trava.

Svjedok Klaus Byrjalsen (civilna policije UN-a)²⁸¹ naveo je da je UNPROFOR oformio timove za pretraživanje čiji članovi su bili iz Danske, Švedske, Kanade i Norveške. On je kao administrator tog postupka imao zadaću da svi timovi rade na isti način. Zna da su bili pregovori UNPROFOR-a i Hrvatske vojske i da se njihov odlazak na teren stalno odgađao. Dok su čekali prolaz, čuli su eksplozije iz Medačkog džepa i vidjeli su kako se dižu vatra i dim. Eksplozije su čuli svakih pet minuta i trajale su dok su vozili prema Donjem Selu više od sat vremena. Na tom mjestu je mnogo malih sela, zaseoka i kad su ušli nisu našli nikog živog, osim kokoši. Sve kuće su bile uništene, a veće domaće životinje su bile ubijene. U prizemlju jedne izgorjele kuće našli su dva leša, a doktor je rekao da je riječ o ženama. Sjeća se da je u pretraživanju vidio tijelo mrtve žene čije su ruke bile svezane iza leđa. Ukupno su našli 22 leša. Na čitavom području kojeg su pregledali nije bilo niti jedne cijele zgrade. Na glavnoj raspravi nije se mogao sjetiti imena svih sela, a kad mu je predočen raniji iskaz u kojem je spominjao Donje Selo, Drljiće, Čitluk, Rajčevići, naveo da je da se događaja i imena bolje sjeća kad je 1997. davao taj raniji iskaz.

Svjedok Joseph Cooper Holland (časnik Kanadske vojske)²⁸² je naveo da je područje Medačkog džepa posjetio od 27. do 31. 10. 1993., a isto tako 10.11.1993. po zadatku generalnog sekretara UN-a jer su se trebali prikupiti podaci o tome ima li mjesta osnivanju suda koji bi istraživao međunarodne ratne zločine. Nekoliko lokacija je bilo predviđeno za istraživanje, između ostalih Ovčara, Pakračka Poljana, a kasnije je njihovo zanimanje pobudila i operacija u Medačkom džepu. Napravio je izvješće koje je kompilacija informacija i tuđih izvješća koje je prikupio. U timu je bio doktor Kirschner, koji je forenzički stručnjak i koji je bio mrtvozornik u Chichagu, SAD i narednica kanadske vojne Tammy Lee McComb. Tijekom boravka i istrage obaviješteni su i utvrdili su da je kanadski bataljun pronašao nekih 16-18 tijela, a obaviješteni su i da je Hrvatska vojska predala 51 mrtvo tijelo. Dakle, bilo je oko 70-tak leševa. Njihovo utvrđenje je da od svih mrtvih tijela 70-80% su bili vojnici. Dr. Kirschner nije mogao sa sigurnošću reći koji su uzroci smrti. Imao je podatke o pregledanim tijelima i ti podaci su bili nezadovoljavajući zato jer osobe koje su vršile pregled ranije uz najbolju moguću volju nisu mogli napraviti posao kako bi on po pravilima struke trebao biti napravljen jer nije bilo opreme. Nisu rađene obdukcije, tijela nisu oprana, nije bilo röntgenskih snimaka i zapravo se radilo o letimičnim pregledima tih osoba. Dva ženska tijela su nađena spaljena u kokošinjcu, a dr. Kirschner nije mogao reći jesu li spaljene žive ili su spaljene nakon što su već bile mrtve. U završnom izvješću kanadskog bataljuna, a i civilne policije spominje se ubojstvo jedne slijepe starice. Raspolagali su s podacima da je mnogo civilni pobjeglo iz tog područja i da

²⁸¹ Dana 22.02.2008. (listovi 5557-5559 spisa).

²⁸² Dana 17.03.2008. (listovi 5649-5653 spisa).

su bježali zajedno s vojnicima. Ako se civili i vojnici kreću zajedno, onda je teško odrediti u vojnoj akciji tko je vojnik, a tko je civil u takvoj skupini i zbog toga je vrlo teško naći osnova za nečiju konkretnu odgovornost. Osim toga, postoji i nešto kao kolateralna, usporedna žrtva, gdje civili nastradaju u vojnim djelovanjima, a da za to vojnici ne snose odgovornost. U odnosu na imovinu vidio je, a postojali su i podaci, da je svaka kuća bila ili uništena, ili učinjena nenastanjivom. Životinje su bile ili ubijene ili odvezene i bunari su bili zagađeni. Za ovo drugo dvoje nema nikakvog vojnog opravdanja jer nema nikakve vojne koristi da se sve životinje ubiju ili odvedu ili da se svi bunari zagađaju, a zagađenje je bilo ili naftom ili tijelima mrtvih životinja. Isto tako nema vojne koristi da se uništi svaka pojedina kuća. Ako se u vojnoj borbi radi o tzv. borbi za svaku kuću i ako se u njoj nalazi neprijatelj, onda se ne može ući u kuću postavljati eksploziv ako je tamo neprijatelj. Da je u svakoj kući bio neprijatelj, onda to područje ne bi moglo biti zauzeto tako brzo kao što je operacija bila izvedena jer bi to trajalo znatno duže s obzirom na to da je bilo oko 164 objekta. Prilikom pretraživanja terena nisu bili nađeni nikakvi korisni alati, nije bilo odjeće, suđa, namještaja, čak niti kreveta. Prema kanadskim izvještajima, dok su Kanađani čekali da uđu u to područje čuli su eksplozije i vidjeli dim. To je bilo nakon borbi kada više nije bilo tamo vojnog djelovanja, a HV je imala kontrolu nad tim područjem. Razgovarao je s časnicima inženjerije (bojnik LaPlante i inženjerac Stig) koji su mu rekli da uništenja nisu izazvana artiljerijom ili tenkovima već da su eksplozivi postavljeni unutar kuće i da je vatra krenula onda iznutra. Oni nisu spominjali koja vrsta eksploziva je korištena kod razaranja kuća. Zna da kanadsko izvješće govori o protutenkovskim minama, ali nije imao pokazatelja po kojima bi to mogao utvrditi. Po izvješću koje je dobio, a koji se temelji na vrlo detaljnom izvješću civilne policije, bilo je uništeno ili onesposobljeno 164 zgrade za stanovanje i 148 gospodarskih zgrada. Izvješće civilne policije UN-a bilo je razmjerno detaljno, prilično iscrpno, bili su napravljeni crteži, skice i zgrade označene brojevima. Dodao je da mu je poznato da su djelatnici UNPROFOR-a protestirali i iznosili sumnje na etničko čišćenje, a isto tako mu je poznato da su ti protesti preneseni Ademiju. Poznato mu je i da hrvatske vojne vlasti nisu reagirale kao što bi bilo za očekivati za vojsku da su takva razaranja uništena tijekom borbi. Bilo je očito po tom nereagiraju da hrvatske vojne vlasti takvo postupanje nisu smatrale prijetnjom. Poznato mu je da su generali Maisonneuve i pukovnik Calvin iznosili svoje pritužbe i na uništavanje imovine.

Svjedok John A. MacInnis (zamjenik zapovjednika UNPROFORA, zapovjednik kanadskih postrojbi u RH)²⁸³ je naveo da se ne sjeća kada su dobili službena izvješća o nevojnim aktivnostima u Medačkom džepu, ali se sjeća da je 17.09.1993. dao jednu izjavu tisku gdje je rekao da službenih informacija još nema. Tog dana je imao informaciju od Calvina jer je bio zabrinut zbog dojava o nevojnim aktivnostima koje je imao da se u Medačkom džepu dešavaju. Smatra da je hrvatska vojna hijerarhija dobro znala što se dešava u Medačkom džepu. Osobno se susreo s Šuškom 14. i 15.09.1993. radi ubrzanja potpisivanja sporazuma i moguće je da mu je tom prilikom spomenuo da postoje podaci o nekakvim aktivnostima koje su nedopuštene, a Šušak je obećao da će to istražiti. Tada nije imao službene podatke pa nije imao temelje za službeni prosvjed niti je on tada formalno uloženo. Službeno izvješće koje sadrži i forenzičku dokumentaciju je sačinio 05.10.1993. i to je izvješće predao Međunarodnom sudu u Haagu. Zna da je general Jean Cott imao redovne kontakte s Bobetkom, a Maisonneuve je očajnički pokušavao stupiti u kontakt sa zapovjednicima na terenu. U pogledu njegovog iskaza haškim istražiteljima vezanog uz ulogu Stipetića, objasnio je da se on nije sastajao s Stipetićem te je samo mogao nagađati koja je njegova uloga bila, a koliko je tada znao on je bio zadužen za

²⁸³ Dana 21.02.2008. (listovi 5550-5553 spisa).

provođenje sporazuma o prekidu vatre i za povlačenje HV-a. Ne zna je li Stipetić bio upozoren na nezakonitosti, a kada mu je predložen njegov iskaz haškim istražiteljima u kojem navodi da je bio zabrinut što Stipetić ne reagira na vijesti o događanjima i da je mogao prekinuti što se je dešavalo, objasnio je da je tada bio tako uvjeren, a i danas je uvjeren da svaki viši časnik zna što se dešava na terenu te je pretpostavljao da ga je Maisonneuve o tome obavijestio. Smatra da smrti i razaranja u operaciji vezano uz Medački džep nisu bila isključivo napravljena i počinjena u svrhu ostvarenja vojnog plana, već da je postojao i jedan dodatni cilj da se s tog prostora istjera i iskorijeni srpsko stanovništvo, a da područje postane nenastanjivo i da je cjelokupna ta aktivnost dobro organizirana. Taj zaključak donio je na temelju četiri okolnosti. Prvo, vojna operacija izvedena je uz potpuno iznenađenje, trajala je svega nekoliko dana, možda čak i sati, a misli da je trajala dva ili tri dana. Drugo, postojalo je otezanje oko potpisivanja sporazuma o prekidu vatre, a i kašnjenje vezano uz provedbu tog sporazuma za vrijeme kojeg su se odvijale nevojne aktivnosti. Treće, osobni posjet terenu, kao i ono što su ga 19.09.1993. izvijestili pripadnici kanadske vojske o leševima, uključujući leševe žena, o mrtvima i o razaranjima, također su doprinijeli zaključku. Četvrto, vidio je razorene kuće, kokošinjce, ubijene životinje i sve to vodilo ga je do zaključka da se radilo o jednoj sustavnoj djelatnosti etničkog čišćenja i poduzimanja aktivnosti da to područje bude nenaseljivo. Razaranja koje je vidio je bilo sustavno, kuće koje su bile razorene nisu bile uništene u vojnim aktivnostima granatiranjem artiljerije, već je očigledno bilo riječi o eksplozivu postavljenom unutar kuće uslijed čega je kuća bila minirana i razorena iznutra. Pored toga, bilo je i spaljenih kuća, sve je bilo razoreno. Po pretežnoj vojnoj naobrazbi on je bio vojni artiljerijski časnik. Bio je vojnik 38 godina i dobro mu je poznat učinak i djelovanje artiljerije. Minobacačka ili topnička granata može prouzročiti požar na drvenoj kući ili stogu sijena. Kada artiljerijska granata pogodi kuću na njoj se to jasno vidi jer projektil ulazi izvana u kuću, a osim toga ako se koristi artiljerija, ona nije toliko precizna da bi se jednim projektilom pogodila kuća već obično postoje krateri pored kuće u takvim situacijama, a takvih kratera kada je bio na terenu se ne sjeća da je vidio. Moguće je da artiljerijska granata prouzroči požar, a za utvrđenje je li požar bio posljedica granate ili namjernog potpaljivanja kasnije bi trebalo provesti forenzičko utvrđivanje. Postoje zapaljive granate koje upravo služe da se zapali cilj, ali one u Medačkom džepu nisu korištene.

Svjedok Steve Marissink (civilna policije UN-a, pridružen kanadskom bataljunu)²⁸⁴ naveo je da su 16.09.1993. oko 15,40 sati ušli su u Donje Selo gdje su sve zgrade bile razorene, neke su još i gorjele. Dok su se vozili prema sljedećem mjestu, Drljićima, u okolnim poljima su vidjeli mrtvu stoku i konje. I u Drljićima su zgrade bile razorene, a uz neke kuće drva za ogrjev su bila poslagana i potpaljena pa je izgledalo kao da su drva postavljena kako bi vatra bila pospješena. U Čitluku je pobrojao 62 uništene zgrade. Neke su još i gorjele. Unaokolo su bili leševi životinja dok leševa ljudi nije bilo pa su krenuli u potragu. U tom traženju gledali su i u bunare. Niti u jednom bunaru nije bilo mrtvih ljudi niti posmrtnih ostataka već samo leš mrtve krave te smeće i ulje. Pregledao je barem 4 bunara. Unaokolo je bila razbacana hrana, žito, zob, bilo je i kruha, a sve to je bilo zapaljeno. Dok su bili u Čitluku iz daljine su mogli čuti pojedinačne pucnjeve koji su dolazili iz područja u koje oni još nisu došli. Ukupno je uništeno 312 zgrada, od toga 164 kuće i 148 gospodarskih zgrada, a po njegovoj ocjeni to su bila svježja razaranja. Sve to je napisao u izvješću. Predao je i fotografije koje je snimio u pregledu područja, a koje su razgledane. No, ono što fotografije ne mogu dočarati je smrad smrti koji je postojao na

²⁸⁴ Dana 28.02.2008. (listovi 5572-5576 spisa).

tom području. Sve je ukazivalo na to da su zgrade uništene nedavno, možda maksimalno tri do četiri dana, ali nikako ne godinu ili više.

Ugroženi svjedok broj 9 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)²⁸⁵ je naveo da se je rušenje kuća uz pomoć eksploziva, mina i paljenjem, radilo uglavnom u zadnja dva dana akcije. Misli da je to bilo zato što su hrvatski vojnici čuli glasine da se moraju povući, a nisu htjeli da i jedna srpska kuća ostane netaknuta. Nije dobio niti jednu službenu zapovijed o razaranju kuća i nije uništio niti jednu kuću. Bilo je puno pljačke nakon prvog dana napada i to su radili vojna lica i civili iz Gospića koji bi uglavnom stizali s traktorima i prikolicama. Nakon prva tri dana Vojna policija je postavila kontrolne punktove, ali nisu sprječavali pljačku. Ponekad bi Vojna policija oduzela nešto od opljačkane imovine iz vozila i odnijela to natrag u dvorište iza svoje policijske postaje. U pljački je svatko radio za svoj račun. Zapovjedništvu u Gospiću trebalo je biti jasno što se događalo u pogledu pljačke. Tu pretpostavku zasniva na činjenici da su se u Gospić stalno vraćala vozila puna opljačkane robe. Vojska nije ništa poduzela da zaustavi civile iz Gospića koji su pljačkali srpske kuće. Nakon što je sudjelovao u odlaganju leševa, izvijestio je Brajkovića i Blaževića, a Blažević je izvijestio Ademija jer mu je on bio sljedeći nadređeni. Izvještavalo se samo usmeno. Rekao im je samo da je problem riješen. Nakon ofenzive od 09.09.1993. lokalni zapovjednici su ga često kontaktirali gdje se nalaze leševi.

Ugroženi svjedok broj 6 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)²⁸⁶, osim iznesenog pod 8.4.1., 8.4.2. i 8.4.4. naveo je i da Ademija nije vidio niti jednom na terenu. Norca je vidio dva puta; prvi puta 09.09.1993. prije podne kada je vozilom išao iz Čitluka preko Ornica za Bilaj, a drugi puta u autu kako iz Ličkog Ribnika ide prema Krivoj Lici. Drugi ili treći dan nakon 09.09.1993. na tom je području vidio i generala Markača, ali odvojeno od Norca.

Svjedok Petar Stipetić (zapovjednik ZP Zagreb)²⁸⁷ je naveo da je kod izlaska na teren (nakon što je došao u Gospić 15.09.1993.) kod Debele Glave uočio da ima dosta dima i paljevine te je povremeno čuo pucnjavu. To nije ništa čudno kada se vojska povlači. Nakon povlačenja bilo je pucanja u Gospiću od strane hrvatskih vojnika, a poznato mu je da je jedan rafal bio ispučan na zgradu zapovjedništva. Cijelo vrijeme pregovaranja s UNPROFOR-om oko povlačenja bio je žestoko usmeno upozoravan da HV ruši i pali kuće, da je zapravo sve spaljeno i da tamo nema ničega te da se pljačka pokretna imovina kao npr. bijela tehnika, ogrjevno drvo, drvena građa i sl. Upozorio je o tome Ademija i Ademi je bio vrlo ljut, vrištao je da se to mora spriječiti i da je zapovijedima regulirao sprečavanje takvog postupanja, ali mu nije poznato je li po tim zapovijedima postupljeno. O protestiranjima UNPROFOR-a izvijestio je Bobetka.

Svjedok Dinko Sekula (zapovjednik 2. bojne 9. gmtbr.)²⁸⁸ je naveo da je Norac bio u Rogićima dva puta, 13. ili 14.09.1993., a Ademija nije vidio.

Svjedok Goran Kovačević (djelatnik informativno-sigurnosne službe 9. gmtbr.)²⁸⁹ je naveo da u Bilaju nije vidio Ademija. Dodaje da koliko se sjeća, Norac za vrijeme operacije nije išao na teren, možda je išao u Gospić, ali se niti toga ne sjeća dobro. Ono čega se sjeća je da je Norac najčešće bio u Bilaju. Nakon dobijanja zapovijedi o povlačenju, nije

²⁸⁵ Dana 18.04.2008. (listovi 5903-5941spisa).

²⁸⁶ Dana 19.03.2008. (listovi 5665-5667 spisa).

²⁸⁷ Dana 11.09.2007. (listovi 4425-4431 spisa).

²⁸⁸ Dana 03.10.2007. (list 4529 spisa).

²⁸⁹ Dana 04.03.2008. (listovi 5614-5616 spisa).

vidio, niti dobio, niti zna da su bila izvješća o nekim nepravilnostima, neposluhu pripadnika 9. gmtbr. ili bilo kakvim protupravnim djelovanjima.

Svjedok Jozo Nenadić (načelnik inženjerije ZP Gospić)²⁹⁰ je naveo da Norca nije vidio u ZP-u, vidio ga je samo na terenu i to samo jednom 10.09.1993. kod Drljića, a tada je i jedini put vidio Ademija na terenu. Tada tamo nije bilo mrtvih ljudi, kuće su bile čitave, a na obližnjem polju je ležalo 10-ak konja i goveda. Također je naveo da je 16. ili 17.09.1993. Ademiju ispričao o paljenju i rušenju kuća na što je Ademi rekao da će zatražiti istragu. Djelovao je zbog toga potišteno. No, tzv. „A brigade“ (profesionalni vojnici pod ugovorom s MORH-om) su bile pod zapovjedništvom GS-a i tamo su stegovno i borbeno odgovarali, a ZP nikad nije vodilo stegovni postupak u odnosu na pripadnike 9. gmtbr.

Svjedok Marko Jagetić (sanitet ZP Gospić)²⁹¹ je naveo da je Ademi u OC bio rijetko jer je bio na terenu s vojnicima.

Svjedok Marko Marić (pomoćnik za političko djelovanje zapovjednika 2. bojne 9. gmtbr.)²⁹² je naveo da je Norac bio u Rogićima. Uz Norca je tada došao i Ademi i Čanić (s nadimkom Mićo), a misli da je to bilo 12. ili 13.09.1993.

Svjedok Milan Karić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za sigurnost)²⁹³ je naveo da misli da je Norac cijelo vrijeme operacije bio u IZM sve dok nije dostignuta crta Ribnik – Kriva Lika – Počitelj te da je tada istog dana poslijepodne prvi puta napustio Bilaj. Poslije operacije u IZM je više puta navraćao Ademi.

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)²⁹⁴ je naveo da je 09.09.1993., nakon što je došao u Strunjiće, došao logistički vod 9. gmtbr. jer je Norac imao krivu informaciju da nisu odradili svoj posao iako zapravo jesu. Kad je Norac došao u Strunjiće izdao je zapovijed da se njegov logistički vod rasporedi od Strunjića prema Čitluku, a trebao je biti od Strunjića prema Malom kraju. Drugi ili treći dan operacije pozvan je u IZM u Bilaju i tamo mu je nosilac akcije – Norac zapovijedio da prebaci ljude u Krivu Liku, potez Ribnik – Počitelj, a na njegovo mjesto je trebala doći 111. brigada. Dodao je da nakon akcije do svoje smjene nije čuo o nikakvim nepravilnostima niti je itko s njim o tome razgovarao. Protiv njega nije vođen nikakav disciplinski postupak.

Svjedok Miodrag Hečimović (zapovjednik 3. bojne 9. gmtbr.)²⁹⁵ je naveo da je Norac čitavu situaciju pratio vezom i kada su došli na cilj, došao je do njih. Njihov cilj je bio zaposjesti podnožje Debele Glave gdje su trebali čekati SP koji su trebali doći s Velebita. III. bojna je imala dogovor s njima o javljanju, ali to nije funkcioniralo tako da se čak desilo da su zapucali jedni na druge. Kad su zaposjeli cilj, Norac je poslao logistiku da se tamo utvrdi. Nije se moglo desiti da bi netko od njegovih vojnika ili neka grupa otišla samoinicijativno na Debelu Glavu. Ništa se nije moglo desiti bez znanja zapovjednika voda ili satnije. Ako se nešto desi, prvi koji može primijeniti stegovnu mjeru je sam zapovjednik bojne te bi tada pokrenuo stegovni postupak i o tome bi morao obavijestiti neposrednog zapovjednika tj. Norca. Dok je njegova bojna bila na području Medačkog džepa, nisu mu poznate nikakve nepravilnosti i ništa nepravilno nije se desilo. Ako bi Norac ili Ademi saznali za neke nepravilnosti, to ne bi moglo proći bez sankcija.

²⁹⁰ Dana 20.11.2007. (listovi 4929-4933 spisa).

²⁹¹ Dana 27.09.2007. (listovi 4499-4503 spisa).

²⁹² Dana 03.10.2007. (listovi 4527-4528 spisa).

²⁹³ Dana 10.10.2007. (listovi 4543-4545 spisa).

²⁹⁴ Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

²⁹⁵ Dana 12.12.2007. (listovi 5037-5040 spisa).

Svjedok Mladen Šerić (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić)²⁹⁶ je naveo da je i Ademi davao naloge te obilazio teren. Za stradale civile saznao je tek nakon što je došao zahtjev da se suprotnoj strani treba predati 51 mrtvo tijelo. Nepravilnosti su se mogle uočiti iz nalaza forenzičara prema kojima su na nekim tijelima pronađene rane koje ne pripadaju redovnim ratnim djelovanjima. Tada se sve moglo vrlo brzo istražiti i riješiti jer se znalo otkuda su tijela izvučena i koja je postrojba na kojem području djelovala. Ni Ademi, a niti Norac zbog euforije pobjede nisu imali moć zapovjediti istraživanje već je za rješavanje „prljavih“ stvari bila potrebna volja najvišeg vojnog vrha. Informacija s terena o protupravnim aktivnostima su imali malo i to od ljudi koji su išli na teren tri dana od početka operacije. Koliko mu je poznato, UNPROFOR nije obavještavao operativni centar o navedenim aktivnostima.

Svjedok Stanislav Linić (pomoćnik načelnika stožera 9. gmtbr. za operativno – nastavne poslove)²⁹⁷ je naveo da mu se čini da je Ademija jednom vidio u Bilaju, a jednom je u Bilaju vidio i Domazeta.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)²⁹⁸ je naveo da je pravac djelovanja I. bojne bio iz Bilaja prema Čitluku, a onda su trebali skrenuti lijevo prema Počitelju. Tijekom operacije Norac je jednom bio pored njega, a kad su zauzeli cilj dolazio je više puta. Ademija nije vidio na terenu. Vezano uz izvješćivanje Norca, naveo je da ga je izvijestio o situaciji s tenkom i Ljiljom jer je to bio izvanredni događaj. O normalnim situacijama tijekom napredovanja nije izvješćivao Norca (npr. za viđena dva ili tri mrtva tijela muških osoba djelomično odjevenih u vojne uniforme, a djelomično u civilnu odjeću). Za nađenu bakicu ga je izvijestio tek navečer na brifingu.

Svjedok Svetko Šare (zapovjednik 111. brigade HV-a)²⁹⁹ je naveo da je Norca vidio samo u Bilaju, ne i na terenu. Dobijao je izvješća sa terena pa tako i sa onog što je bilo na Debeloj Glavi, a nikakvih izvješća o nepravilnosti nije bilo. Sjeća se da je bilo izvješća o nekakvim neprijateljskim skupinama i da su bile sporadične borbe.

Svjedok Vladimir Lelas (načelnik pješaštva ZP Gospić)³⁰⁰ je naveo da je Ademi bio na taktičko-operativnom pravcu Lički Osik – Ljubovo - Korenica i da je 12.09.1993. Ademi došao vidjeti koje su posljedice napada od 11.09.1993. Dana 12.09.1993. Ademi je bio hitno pozvan da se vrati u Gospić u OC jer da ga treba Bobetko. Prema njegovim bilješkama, Ademi nije bio 09.09.1993. na području na kojem je on (svjedok) koordinirao, a niti 14. i 15.09.1993. Dana 13.09.1993., kad je bio u Gospiću i kad je jedan projektil VBR-a pogodio zgradu Zapovjedništva u Gospiću (jedna osoba je poginula, a šest ih je bilo ranjeno), tražio je Ademija ali mu je rečeno da je na terenu s Jarnjakom.

Svjedok Zlatko Rogulj (načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić)³⁰¹ je naveo da je na terenu bio i 16.09.1993. kad je na potezu Bilaj - Begluk vidio Norca da razgovara sa zapovjednicima. Također je naveo da je puk. Mezić bio uzrujan zbog oštećenja kuća, ali i da je isti tvrdio da prema statističkim podacima s kojima je raspolagao, ne može biti tako velik broj uništenih kuća kako su to predstavljali Kanađani. Dana 16.09.1993. je na terenu vidio dim koji bi upućivao da su kuće zapaljane, ali to nije bilo masovnog karaktera i ne zna što je dim izazvalo. Ademi je o tome prva saznanja

²⁹⁶ Dana 06.09.2007. (listovi 4392-4396 spisa).

²⁹⁷ Dana 10.10.2007. (listovi 4546-4547 spisa)

²⁹⁸ Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

²⁹⁹ Dana 13.12.2007. (listovi 5042-5045 spisa).

³⁰⁰ Dana 19.12.2007. (listovi 5067-5069 spisa).

³⁰¹ Dana 16.10.2007. (listovi 4557-4562 spisa).

dobio iz UNPROFOR-ovih izvješća, a nakon ulaska kanadskog bataljuna počela su stizati njihova izvješća da su praktički svi objekti u prostoru Medačkog džepa srušeni i da je zbog toga bio uzrujan. Ademi je bio ljut i govorio je u smislu da su takvi postupci gluposti, da ih treba spriječiti i da ih ne treba biti. Ademi je zatražio od Šuška da se formira istražni tim i istraži što se dogodilo na području nakon operacije. Tim je došao u Gospić, ali im UNPROFOR nije dopustio ulazak u područje.

Svjedok Zvonko Brajković (načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr.)³⁰² je naveo da kada je bio na terenu 12.09.1993. nitko ga nije izvijestio o protupravnim djelovanjima HV-a. Tada je vidio i neprijateljske i HV leševe. Vidio je oko 10-tak neprijateljskih leševa, koji su bili leševi vojnika, muških osoba, obrijanih. Leševi civila nije vidio. Poznato mu je iz dokumentacije da je bila razmjena leševa te da je rađena ekspertiza godinu dana nakon akcije i da je utvrđeno da niti jedan leš nema ozljede iz kojih bi se moglo zaključiti da je protupravno namjerno ubijen.

Svjedok Stevo Pražić (satnik u odjelu operativnih poslova 9. gmtbr.)³⁰³ naveo je da nije čuo za vrijeme operacije da bi bilo tko od nižih zapovjednika prijavio ikakvu nepravilnost koja se dešavala na terenu, a niti je čuo nakon operacije da bi bilo tko od pripadnika 9. gmtbr. javljao nešto o nepravilnostima. Nije čuo niti o izvješćima UNPROFOR-a o navodnim nepravilnostima. Sve što zna o tome su saznanja iz tiska.

Ugroženi svjedok broj 15 (dragovoljac iz Srbije) naveo je³⁰⁴ da se je izdaleka moglo vidjeti kako kuće gore, dizao se dim. Nije vidio tko je kuće zapalio ali zna da njegova vojska sigurno nije jer on nije mogao k njima.

Svjedok Davor Domazet Lošo (načelnik uprave GSHV)³⁰⁵ je naveo da je odmah, čim je UNPROFOR izvijestio o protupravnim djelovanjima, Bobetko naložio da se napravi istraga pa je za to oformljena ekipa čije je postupanje, međutim, spriječio upravo UNPROFOR.

Svjedok Ivan Jarnjak (ministar unutarnjih poslova RH)³⁰⁶ naveo je da je on sam od UN-a obaviješten o protupravnim radnjama nekoliko dana nakon akcije. Dodao je da nikada nije napravljena analiza nakon akcija da bi se vidjelo koje su osobe i zgrade stradale za vrijeme borbenih djelovanja, a koje nakon njih.

Svjedok Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)³⁰⁷ je naveo da na večernjim brifinzima u Bilaju niti jedan od zapovjednika nije izvijestio o izvanrednim događajima ili nepravilnostima.

Svjedok Frano Primorac (načelnik Stožera ZP Gospić, koordinator u Otočcu)³⁰⁸ je naveo da nije dobio, niti je vidio, ikakve pritužbe niti izvješća koja bi govorila o navodnim protupravnim postupanjima HV, kao što su palež, pljačka, protuzakonita ubijanja i sl. Nema saznanja da bi itko od vojnika koji su bili podređeni ZP Gospić, bio prije, za vrijeme ili nakon operacije stegovno tretiran.

³⁰² Dana 03.09.2007. (listovi 4361-4365 spisa).

³⁰³ Dana 15.11.2007. (listovi 4921-4922 spisa).

³⁰⁴ Dana 06.02.2008. (list 5157-5158 spisa).

³⁰⁵ Dana 12.09.2007. (listovi 4433-4437 spisa).

³⁰⁶ Dana 16.07.2007. (listovi 4323-4326 spisa).

³⁰⁷ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

³⁰⁸ Dana 03.09.2007. (listovi 4365-4367 spisa).

Svjedok Franjo Feldi (vršitelj dužnosti pomoćnika načelnika HV-a za borbeni sektor)³⁰⁹ naveo je da mu nije poznato jesu li Ademi ili Norac dobili ikakvo pisano ili usmeno izvješće za ikakve nepravilnosti koje su se dešavale za vrijeme ili nakon operacije.

Svjedokinja Marina Rukavina (tada satnica, savjetnica zapovjednika 9. gmtbr. za pravne poslove)³¹⁰ navela je da je s brigadirom Mezićem bila na jednom sastanku između 20. i 25. 09.1993. radi pregovora sa srpskom stranom oko razgraničenja na Velebitu. Na tom sastanku je bio prisutan i UNPROFOR. Tada je Novaković pitao Cota kako ide istraga o zločinima u Medačkom džepu, na što je Cot odgovorio da nema saznanja o nikakvim zločinima. Zato smatra da su kasnija kanadska izvješća lažna.

U odnosu na osobe i imovinu navedenu u točkama 2. i 5. činjeničnog opisa optuženja izvedeni su i sljedeći dokazi.

– za Bosiljku Bjegović.

Ugroženi svjedok broj 2 (povremeno držao stražu u Divoselu)³¹¹ naveo je da je iza kuće koju je tenk pogodio u Divoselu bila kuća Bose Bjegović za koju zna da je ubijena jer je to kasnije čuo iz priče drugih ljudi i to drugi ili treći dan.

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je³¹² da je u vrijeme napada živio u selu Čitluk koje je imalo 60-tak mještana. U selu nije bilo vojske, imali su seoske straže i on je imao pušku kad je bio na straži. Žene u selu nisu bile naoružane. Zna da su poginuli Jović DMITAR i Jović Mara, Bjegović Bosa, a isto tako i Jović Anđa i Milan.

Ugrožena svjedokinja broj 12 navela je³¹³ da nije vidjela kako je Bosiljka Bjegović poginula već joj je to ispričala osoba koja je živjela s Bosiljkom. Rekla joj je da je Bosiljka Bjegović ubijena na verandi kad su došli hrvatski vojnici. Bosiljka Bjegović je bila slijepa i misli da je imala preko 70 godina. Beba je također ispričala da je razgovarala s HV-om i da ju je HV pitala čija je ovo kuća i da je ona njima objašnjavala koja je čija kuća. Također je rekla da su hrvatski vojnici ubili jednog konja, ranili jednu kravu i iz jedne kuće odnijeli televizor. Nakon toga se Beba opet vratila u selo, ali je nakon nekog vremena opet došla k njima u zbjegu. Rekla je samo da su joj hrvatski vojnici rekli: „Bježi, bježi“.

Ugroženi svjedok broj 18 naveo je³¹⁴ da ne zna iz osobnog viđenja kako je Bosiljka Bjegović poginula već je od osobe koja je to vidjela saznao da je ona ubijena na pragu, na stepenicama, pred kućom.

Svjedok Joseph Cooper Holland (časnik Kanadske vojske)³¹⁵ naveo je da se u završnom izvješću kanadskog bataljuna, a i civilne policije, spominje ubojstvo jedne slijepice starice.

Svjedok Stevo Jović (rođen 1929.)³¹⁶ zna da je poginula Bjegović Bosiljka koja je bila slijepa i imala je 80 godina, a ubijena je na stepenicama od strane hrvatskih vojnika. To mu je ispričala njezina unuka i još mu je rekla da je bila u živici i da je gledala kako su joj ubili baku.

³⁰⁹ Dana 18.12.2007. (listovi 5058-5064 spisa).

³¹⁰ Dana 17.04.2008. (listovi 5775-5779 spisa).

³¹¹ Dana 10.03.2008. (listovi 5641-5642 spisa).

³¹² Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa), vidi i pod 8.4.4.

³¹³ Dana 18.03.2008. (listovi 5656-5659 spisa).

³¹⁴ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

³¹⁵ Dana 17.03.2008. (listovi 5649-5653 spisa), vidi i pod 10.

³¹⁶ Dana 26.09.2007. (listovi 4481-4483 spisa), vidi i pod 8.4.4.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je³¹⁷ da je živjela u Čitluku. Kad je počeo napad izašla je iz kuće i vidjela je da već dolaze vojnici. Sakrila se u jedan grm blizu kuće. Vidjela je da 10-tak vojnika koji su imali šljemove na glavi dolaze do Bosiljke Bjegović koja je bila ispred njene kuće. Bosiljka Bjegović je bila vrlo stara, imala je 74 možda i 84 godine, imala je sve crno na sebi, osim jednog smeđe-zelenog prsluka. Nije čula, a niti vidjela, jer je slijepa. Kad su vojnici došli do nje, čula je kako jedan od vojnika naređuje drugome, nakon što su joj dva puta rekli neka uđe u kuću, da puca a ovaj je rekao: „Ja ne mogu, Dragane“, na što mu je Dragan rekao: „Pucaj, znaš da je naredio Bobetko i jedan koji se zove Ademi da u Čitluku i Divoselu niti mačka ne smije ostati živa“. Vojnici su pucali u nju, a kad su otišli, došla je do Bosiljke Bjegović i ona je ležala sva izrešetana, krv joj je oblila glavu i bila je mrtva, a to je bilo u četvrtak ujutro oko 7 sati. Nakon što je svjedokinji predan njezin haški iskaz u kojem je rekla da je prvi vojnik rekao: „Pucaj, znaš da je Bobetko rekao da u Čitluku i Divoselu trebamo pobiti i mačke“, ugrožena svjedokinja broj 19 je navela „vrag će ga znati“, a da im valjda nije rekla za Ademija jer joj je bilo dosta što je i Bobetko to naredio. Oni su inače bili u Gospiću i samo su naređivali sirotinji da ubija i pljačka.

– za Ankicu Vujnović.

Ugroženi svjedoci broj 11, 19 i 24 naveli su da im je poznato da Ankica Vujnović nije preživjela napad HV-a i da je njeno tijelo identificirano (v. pod 8.4.4.)

Svjedok Želimir Martić je naveo³¹⁸ da su kod pregleda dopremljenih leševa u Metku (rujan 1993.), ženu koju su označili s brojem 4, najprije identificirali kao Savu Rajčević, a da bi poslije otkrili da se radi o Ankici Vujnović. Oko pojasa je imala zavezano uže, a na lijevoj su joj ruci bili odsječeni prsti. Nije stručnjak ali mu je ta ozljeda izgledala kao svjež. Truležne promjene na tom tijelu nisu bile uznapredovale.

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo³¹⁹ da su Ankicu Vujnović u Metku najprije identificirali kao Savu Rajčević. Leš Save Rajčević pronađen je u 04. mjesecu 1994., leš je prepoznao njen sin, a i on ga je prepoznao po štakama jer je Sava Rajčević bila jedina osoba u selu koja je imala štake.

Svjedok Radivoj Nikolić (potpredsjednik Komisije za razmjenu ratnih zarobljenika i poginulih)³²⁰ naveo je da je prisustvovao identifikaciji u Metku i da je uočio da su na jednom ženskom lešu u civilnoj odjeći odsječeni prsti lijeve ruke (tri ili više), da je žena bila povezana užetom oko prsa i nogu i imala je prostrijelne rane. Svi leševi su imali odjeću, rađen je samo vanjski pregled, bez obdukcije, a bile su vidljive truležne promjene i crvi. Leš su donijeli kanadski vojnici.

Svjedok Željko Karan (liječnik sudske medicine)³²¹ naveo je da je u Metku pregledao leš jedne izrazito krupne ženske osobe kod koje je na jednoj strani tijela bila strijelno eksplozivna rana, a na više od jedne trećine tijela su bili tragovi plamena. Da je plamen djelovao po tijelu vidjelo se po tome što je u odjeći bilo dosta novaca. Sjeća se da su bili dolari koji su bili izgorjeli. Daljnja specifičnost je bila šaka, misli da se je radilo o jednoj ruci, a možda i o obje, ali jedna šaka je bila sigurno odsječena i to negdje na gornjoj strani metakarpalnog dijela, a to je negdje na prijelazu prema zglobovima prstiju. Riječ je o mrtvom tijelu koje je označio u izvješću s brojem 4, a da su odsječeni prsti šake

³¹⁷ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa), vidi i pod 8.4.4.

³¹⁸ Dana 11.02.2008. (listovi 5170-5171 spisa).

³¹⁹ Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

³²⁰ Dana 08.02.2008. (listovi 5164-5166 spisa).

³²¹ Dana 21.11.2007. (list 4938 spisa).

je zaključio iz činjenice da su se dijelovi prstiju držali za lijevu šaku samo kožicom u predjelu lijevog kažiprsta. Kada bi se radilo o povredi nastaloj od djelovanja eksplozije onda se odsječeni dio šake razleti na sve strane.

Svjedok Klaus Byrjalsen (pripadnik civilne policije UN-a)³²² je naveo da je u pretraživanju vidio tijelo mrtve žene čije su ruke bile svezane iza leđa.

Svjedok Steve Marissink (pripadnik civilne policije UN-a pridružen kanadskom bataljunu)³²³ naveo je da su na lokaciji broj 2 našli leš starije žene koja je imala zavezano uže oko prsiju pa je izgledalo kao da je tamo dovučena. Na desnoj strani trupa vidio je tri prostrijlne rane, tijelo je bilo u stanju raspadanja.

U Izvještaju o sudsko-medicinskom pregledu i identifikaciji mrtvih tijela (list 3301-3302 spisa) za osobu koja je označena kao tijelo broj 4 navedeno je razorenje većeg dijela desne nadlaktice, najvjerojatnije krhotinama eksplozivnog sredstva; odsječeni prsti lijeve šake, pri čemu se prsti drže za šaku samo kožicom u predjelu kažiprsta. Prema izgledu presječenih kostiju, ozljeda bi najvjerojatnije nastala djelovanjem oštrice mehaničkog sredstva. Truležne promjene su slabog do srednjeg stupnja. Oko prsnog koša bilo je vezano uže.

Na razgledanoj fotografiji³²⁴ vidljiva je glava, trup i lijeva ruka, a tijelo je odjeveno. Vidljiv je opsežan defekt lijeve šake u vidu otkinuća njenog perifernog dijela približno u visini granice dlana i prstiju. Komad tkiva šake drži se na uskom kožnom mostiću za ostatak. Rubovi defekta su nepravilni, iskidani.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera³²⁵ proizlazi da je osoba zadobila eksplozivnu ozljedu desne nadlaktice koja je sama za sebe mogla dovesti do smrtnog ishoda. Utvrđen je defekt na lijevoj šaci. Izgled ove ozljede na fotografiji i očita ozljeda desne nadlaktice koja je nastala eksplozivnim sredstvom govore u prilog da je ozljeda na lijevoj šaci nastala eksplozivnim sredstvom, a ne kako se tumači oštricom mehaničkog sredstva – rezanjem. Kod eksplozivnih ozljeda, naročito udova i to recimo prstiju, šake, podlaktice, dolazi često puta do takvog ozljeđivanja da ono djeluje relativno pravilno, pravolinijski, a radi se o amputaciji dijela tijela nastalo eksplozijom.

– za Ljubicu i Saru Kričković.

Ugroženi svjedok broj 17 naveo je³²⁶ da je živio u Čitluku. Zadužio je poluautomatsku pušku koju je nosio kad je išao na osmatračnicu. Kad je 09.09.1993. počeo napad pozvao je Saru i Ljubicu Kričković da se sklone u sklonište. Mislio je da napad neće dugo trajati, ali onda je vidio da se približava HV. Sa sestrom Milicom je bježao prema Počitelju, a s njima je bježalo još naroda. Nakon što su došli u Počitelj, otišli su u Medak. Drugi dan se vratio u Počitelj, ali Saru i Ljubicu nije našao. Na prepoznavanju u Metku je prepoznao nekoliko mrtvih tijela. Prepoznao je Saru Kričković koja je imala 69 godina po tome što je znao da ona ima specifično sitnu glavu. Kričković Ljubicu, koja je bila udana Živčić, je prepoznao po zubima koji su bili razmaknuti u gornjoj čeljusti i to prednja dva zuba. Obje su bile spaljene. Nije se vidjela koža, oči, niti nos. Bilo ih je teško prepoznati, ali pretpostavlja da su to one. Ne zna na koji način su stradale.

³²² Dana 22.02.2008. (listovi 5557-5559 spisa).

³²³ Dana 28.02.2008. (listovi 5572-5576 spisa).

³²⁴ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-3030 u mapi WI-48p.

³²⁵ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

³²⁶ Dana 16.01.2008. (listovi 5092-5093 spisa), vidi i pod 8.4.4.

Ugroženi svjedok broj 8 je naveo³²⁷ da su ubijene sestre Kričković Ljubica i Kričković Cuka, a čuo je da su njih dvije bile zaklane u podrumu.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je³²⁸ da su u bježanju došli u Čitluk oko 14,00 sati 09.09.1993. Izašao je iz šume i otišao je prema kući u kojoj je živio sa svojom rodbinom. U domaćinstvu nije primijetio nikakve vidljive tragove razaranja ali je ugledao tragove metaka na vratima obližnje poljske kuće. Vrata kuće su bila zaključana pa je ušao u podrum kroz vrata koja su bila otvorena. Ušavši u podrum, pronašao je Saru i Ljubicu Kričković mrtve. Podrum se sastojao od samo jedne prostorije dimenzija 4X7 metara. Na ulazu su bila dvokrilna vrata i jedan mali prozor. U kući i u podrumu je bilo instalirano električno osvjetljenje, ali svijetlo u podrumu nije bilo upaljeno. Bio je još uvijek dan tako da je mogao vidjeti po dnevnoj svjetlosti. Čim je ušao, odmah se okrenuo i pobjegao jer su njih dvije ležale na betonskom podu. Ležale su između vrata i gomile krumpira na podu s duge strane prostorije. Sari je još uvijek curila krv iz vrata. Ne sjeća se njezinog položaja te je li joj lice bilo okrenuto prema dolje ili ne. Bila je potpuno odjevena. Ljubica je ležala licem prema zemlji, s raširenim rukama; bilo je jasno da je mrtva. S te dvije žene živio je u istom domaćinstvu. Apsolutno je siguran da su to bile one. Njih dvije ostale su u selu kada su drugi ljudi pobjegli. Kada je došao u Gračac, UNPROFOR je od njega tražio da im se pridruži radi inspekcije kuće Sare i Ljubice Kričković. U Sarinu i Ljubičinu kuću otišao je sa istim oficirima UNPROFOR-a koji su sa njim obavili razgovor. Od kuće je ostao samo podrum. Sve drugo je srušeno. U samom podrumu nije nađeno ništa osim nešto krvi.

Svjedok Božidar Matić³²⁹ naveo je da su se nakon početka napada u 5,50 sati počeli povlačiti i više puta su sreli hrvatske vojnike, bila je i razmjena vatre. Kad su došli do zaseoka Kričkovići, 09.09.1993., Dušan Vujnović je rekao da idu pogledati što je sa Cukom i Ljubicom Kričković. To su bile žene od 70-75 godina. Ušli su u jednu prostoriju koja je bila u prizemlju i koja je služila kao kuhinja. Bilo je oko 18 sati, bio je polumrak, ali je u toj prostoriji vidio dvije žene kako leže u krvi. Jedna je bila Cuka, a druga Ljubica. Na sebi su imale crnu odjeću. Jedna je ležala u neprirodnom položaju jer joj je noga nekako bila ispod tijela. U toj prostoriji su se zadržali kratko, jednu, dvije ili tri minute. Vidio je da je jedna žena zaklana, zapravo vidio je samo krv na vratu, a druga je bila ubijena, obje su ležale u krvi. Potom je zapucalo i počeli su se od tamo izvlačiti da ne bi poginuli. Kuća u kojoj su bile Sara i Ljubica Kričković je u Ličkom Čitluku, a to je kuća njihova brata Bogdana. Vrata su bila otvorena i najprije je ušao Dušan Vujnović i on je rekao da je jedna žena zaklana, a druga ubijena. Ušao je iza njega, došao do vrata i nije ulazio i vidio ih je da leže i da su u krvi. Nije vidio nikakav rez ili nešto slično, samo ono što je opisao.

Ugrožena svjedokinja broj 14 navela je³³⁰ da tijela susjeda Ljubice i Cuke Kričković nikada nisu pronađena.

– za Đuru Krajnovića

Svjedok Milan Krajnović je naveo³³¹ da se u vrijeme napada nalazio u Čitluku na straži pa kad je počeo napad htio se vratiti kući da upozori ukućane, ali je putem sreo ljude kako bježe te se i on sakrio uz jednu živicu. Snaha s djetetom je već bila pobjegla, a njegov otac Đuro je ostao. Otac je imao 82 godine, otkad je počeo napad nije ga više vidio. Pretpostavlja da se on negdje sklonio ili otišao. Tijelo svog oca u Metku nije vidio

³²⁷ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa).

³²⁸ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa), vidi i pod 9.

³²⁹ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa), vidi i pod 9.

³³⁰ Dana 17.04.2008. (list 5775 spisa).

³³¹ Dana 26.11.2007. (list 4945-4947 spisa), vidi i pod 9.

već je bila nekakva slika u novinama na kojoj je njegov otac bio mrtav, a glava mu je bila spljoštena. Misli da mu je preko glave prešao kamion ili nešto drugo, a ljudi su pričali da su ti ljudi izmasakrirani.

Ugrožena svjedokinja broj 27 navela je³³² da kad su se izvlačili Đuro Krajnović nije htio ići s njima i ostao je u kući. Nije vidjela što se s njim desilo, a misli da nije ostao živ i da je ubijen.

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je³³³ da je čuo od drugih ljudi da je Đuro Krajnović iz Čitluka poginuo.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je³³⁴ da se sjeća da je bila u Metku kada su dopremljena tijela ubijenih iz Čitluka i tom je prilikom identificirala Milku Bjegović i Đuru Krajnovića, za kojega se sjeća da je bio sav izboden oko kajiša i da je imao 6 uboda

Ugroženi svjedok broj 17 naveo je³³⁵ da je prepoznao i tijelo Đure Krajnovića, starog oko 80 godina, koji je na sebi imao civilnu odjeću i papučice, a imao je nekakve rane po prsima i trbuhu. Nije vidio znakove da bi on bio zaklan.

Svjedok Đuro Dmitrović (srpski vojnik)³³⁶ naveo je da je s obitelji bježao i krenuo je iz Divosela preko šume do Čitluka. Tamo su susreli još neke suseljanke, bile su žene i djeca i oni su krenuli na drugu stranu, a on, Krajnović Branko i još jedan Đuro Krajnović krenuli su preko livade prema Počitelju. Za Đuru Krajnovića je čuo da je isto zarobljen.

U Izvještaju o sudsko-medicinskom pregledu i identifikaciji mrtvih tijela (list 3303 spisa) za osobu koja je označena kao tijelo broj 8 navedeno je razorenje lijeve polovice glave i veći broj rana nepravilnog oblika na prsnom košu i trbuhu. Sve ozljede najvjerojatnije su nanesene krhotinama eksplozivnog sredstva. Postojeće truležne promjene su jakog stupnja.

Na razgledanoj fotografiji³³⁷ vidi se glava i gornji dio trupa. Tijelo je odjeveno, izražene su truležne promjene. Glava djeluje deformirano, koža je iskidana.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera³³⁸ proizlazi da su uzrok smrti bile eksplozivne rane glave i trupa. Nema elemenata za zaključivanje o prisutnosti strijelnih ozljeda.

– za Mile Savu Rajčević.

Ugroženi svjedok broj 18 naveo je³³⁹ da je od vozača saniteta čuo da je dovezao njezino mrtvo tijelo.

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je³⁴⁰ da je poginula i Rajčević Sava. Nije vidio kako, a to je čuo iz pričanja drugih ljudi .

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo³⁴¹ da je leš Save Rajčević pronađen u 04. mjesecu 1994. Leš je prepoznao njen sin, a i on ga je prepoznao po štakama jer je Sava

³³² Dana 10.03.2008. (list 5640 spisa).

³³³ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa), vidi i pod 8.4.4. i 9.

³³⁴ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa), vidi i pod 8.4.4. i 10.

³³⁵ Dana 16.01.2008. (listovi 5092-5093 spisa), vidi i pod 8.4.4. i 10.

³³⁶ Dana 27.03.2008. (list 5671 spisa).

³³⁷ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-3032 u mapi WI-48p.

³³⁸ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

³³⁹ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

³⁴⁰ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa).

³⁴¹ Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

Rajčević bila jedina osoba u selu koja je imala štake. Osim toga, bila je prepoznata i po robi, po suknji, a sjeća se da su joj noge bile pojedene do ruba suknje, vjerojatno od neke životinje. Ista je bila zamijenjena s Ankicom Vujnović, ali je to ispravljeno identifikacijom Save Rajčević koja je pronađena u svojoj ogradi u bašti ispred kuće.

– za Nikolu Vujnovića, Momčila Vujnovića, Ljiljanu Jelača i Milana Matića.

U odnosu na Nikolu Vujnovića iskazivali su ugroženi svjedoci broj 3, 11, 20, 24, 28 i 36. Iz njihovih iskaza proizlazi da su postojale tri osobe istog imena i prezimena (Nikola Vujnović). Ranije je navedeno i obrazloženo (vidi pod 9.2.) utvrđenje prema kojem je Nikola Vujnović (otac Đuro, rođen 1954.) smrtno stradao 09.09.1993. pri pokušaju bjega automobilom s Ljiljanom Jelačom, Momčilom i Duškom Vujnovićem.

Za Momčila Vujnovića ugrožena svjedokinja broj 11 navela je³⁴² da je na identifikaciji u Korenici prepoznala tijelo Momčila Vujnovića.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je³⁴³ da mu je poznato da je u 4,45 sati počelo prvo granatiranje i da je Ljiljana Jelača pokušala pobjeći u njenoj Zastavi 101. U autu su još bili Momčilo Vujnović, Nikola Vujnović (otac Đuro), Duško Vujnović i Mićo, sin Mile Matića. Oni su bili civili ali su imali puške koje su dobili od mjesne zajednice radi zaštite svojih kuća. S udaljenosti 10 metara vidio je kako odlazi automobil s tih pet osoba (skrivaio se u staji svoje kuće). Ne zna jesu li nosili uniforme ali Duško je nosio nekakvo kratko oružje. Momčilo Vujnović i Mićo Matić nisu bili sposobni za borbu jer je Mićo bio epileptičar, a Momčilo je bio izrazito gojazan čovjek u prilično lošoj kondiciji. Jedini preživjeli Duško Vujnović mu je kasnije ispričao što se dogodilo. Duško je izašao iz vozila jer je zaboravio nešto u svojoj kući dok su ga ostali čekali u vozilu pored stare crkve u Divoselu. U međuvremenu je iz različitih pravaca stigao hrvatski vojni konvoj. Njih četvoro je izašlo iz vozila i pokušalo pobjeći ali su ih hrvatski vojnici ubili.

Izvješće od 27.09.1993. (list 3270-3289) za Momčila Vujnovića (otac Dmitar, rođen 1936., iz Divosela, leš označen brojem 11, odnosno brojem 75 pri pregledu u Rijeci) navode se povrede u predjelu lijeve natkoljenice i desne potkoljenice nanesene dijelovima eksplozivnog sredstva. Razgledana je i fotografija³⁴⁴ načinjena pri pregledu u Korenici koja prikazuje gornji dio tijela.

O načinu pogibije Milana Matića iskazivao je ugroženi svjedok broj 3 (vidi gore).

Izvješće Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka, broj 09-9-131/93 od 22. rujna 1993.³⁴⁵ – za leš broj 74 navodi da je riječ o lešu muškarca s jako izraženim truležnim promjenama (list 3497 spisa). Kao uzrok smrti navedene su eksplozivne povrede glave, vrata i grudnog koša.

Izvješće od 27.09.1993. (list 3270-3289) za leš označen brojem 50 odnosno brojem 74 pri pregledu u Rijeci navode se eksplozivne povrede glave, vrata i grudnog koša, a razgledana je i fotografija³⁴⁶ koja prikazuje gornji dio tijela i na kojoj se vidi da je riječ o lešu označenom broj 50, a označeno je i ime i prezime (Matić Milan, otac Đuro, rođen 1949. iz Divosela).

U odnosu na Ljiljanu Jelaču iskazivao je ugroženi svjedok broj 3 (vidi gore), a provedeni su i sljedeći dokazi.

³⁴² Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa).

³⁴³ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa).

³⁴⁴ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-2298 u mapi WI-48t.

³⁴⁵ Dana 30.10.2008. (list 4804 spisa).

³⁴⁶ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-3011 u mapi WI-48t.

Ugrožena svjedokinja broj 28 (bliska rodbina Ljiljanje Jelače) je navela³⁴⁷ da je Ljiljana imala kuću u Divoselu, a 07.09.1993. je iz Gračaca otišla u Divoselo u kuću po neke stvari. Otišla je svojim autom „Yugo 55“. Na sebi je imala civilnu odjeću, krem majicu i kožne hlače, a iz kuće je otišla sama. Nema saznanja da je Ljiljana bila vojno angažirana u Medačkom džepu, ali je povremeno dobivala zadatke od teritorijalne obrane u pružanju pomoći ranjenicima. To je bio zadnji dan kad je vidjela Ljiljanu, a ne zna kako je nastradala, a prepoznala ju je u Korenici kad su bila dopremljena 52 leša i to po stopalima i laku na noktima.

Svjedok Latif Huremović (vojnik, tenkist u 9. gmtbr.)³⁴⁸ sjeća se da je 11.09.1993. poslan radi zamjene posade tenka. Stražu su držali po dvojica i bio je na kupoli tenka s gornjim dijelom tijela izvan kupole kad je počela padati kiša. U jednom času čuo je šuštanje desno od tenka. Koliko mu je poznato i desno i lijevo od njih su bili postavljeni hrvatski tenkovi i transporteri, a on je bio u prvom tenku. Poviknuo je :„Stoj, tko ide“, a jedan muški glas je odgovorio: „Divoseljani“. To mu nije ništa značilo jer nije znao gdje je Divoselo, a potom je pitao: „Koliko vas ima“. Muški glas je odgovorio: „Troje“. Rekao je da priđe bliže jedan i kad je on prišao vidio je da na sebi ima naoružanje. U tom času nije vidio ima li uniformu, ali kasnije je vidio da su i ta muška osoba i Ljilja koja je došla kasnije imali uniforme. Rekao mu je da odloži oružje, a zatim je vidio da on skida pušku i torbu koja se zove RAP – rezervni alatni pribor. Zatim mu je rekao da legne ispred tenka i da tako čeka. Pitao ga je koliko još ljudi ima, a ovaj mu je odgovorio da je još jedna žena i još jedan muškarac. Rekao mu je da pozove ženu i u tom času je on rekao: „Ljiljo dođi“. Par minuta se nije ništa dešavalo pa mu je rekao da je ponovno pozove, a onda je ovaj rekao: „Ljiljo pomoz!“ Vidio je da je iz šume izašla jedna ženska osoba kojoj je rekao da odloži naoružanje što je ona i učinila i da legne ispred tenka. U međuvremenu je i Lučić izlazio iz tenka i svjedok se sjeća da je pitao ovog muškarca koji je već ležao, koliko ima godina i kako se zove. Muškarac je rekao da ima 50 godina i da se zove Branko, a možda je bio Marko, iako mu se više čini da je Branko. Sjeća se da je Ljilja rekla da ima 37 godina, a Lučić ju je pitao zašto nije odmah dolazila. Ona je rekla da nije odmah došla jer je vršila nuždu. Svjedok je bio na udaljenosti 10-15 m od njih i još uvijek je bio na tenku kad je primijetio između njih nekakvo komešanje. Rekao je Bahoru da posvijetli lampom i onda ih je on posvijetlio, a svjedok je došao do muškarca i rekao mu da stavi ruke naprijed. On je to učinio, a Ljilju je upitao što ona čeka. Sjeća se da je ona rekla: „Evo“ i onda se nakon toga sjeća samo jedne velike žute kugle jer je očito došlo do eksplozije bombe čije krhotine su ga pogodile u lijevu potkoljenu, a osjetio je i toplinu na licu jer mu je išla krv. Nije vidio tko je aktivirao bombu. Pao je preko Ljilje i tog muškarca i onda je nekako otpuzao do tenka. Misli da su najvjerojatnije i Branko i Ljilja poginuli.

Svjedok Željko Lučić (vojnik, tenkist u 9. gmtbr.)³⁴⁹ je naveo da su tog dana kada je poginula Ljilja njih četvorica, Latif Huremović, Pilar i još jedan kojem se ne sjeća imena išli zamijeniti posadu jednog tenka. Kada su došli kod sela Rogići već su bili večernji sati, a događaj je bio dva sata nakon što su došli zamijeniti posadu tenka. Bio je u tenku jer je nišandžija Pilar nešto poremetio i trebao je to popraviti. Latif je kao poslužitelj bio izvan tenka tj. na tenku. U jednom trenutku čuo je Latifa da pita: „Tko ide“ i čuo je ženski glas kako kaže: „Ljilja“ i da je spomenula da je još netko s njom i to muž. Čuo je da je Latif potom naredio da bace oružje i čuo je zvuk automata kako odzvanja nakon što se baci na pod. Sjeća se da je Latif naredio da legnu na zemlju potrbuške s ispruženim rukama

³⁴⁷ Dana 10.03.2008. (listovi 5639-5640 spisa).

³⁴⁸ Dana 12.11.2007. (listovi 4900-4901 spisa).

³⁴⁹ Dana 12.11.2007. (listovi 4899-4900 spisa).

prema naprijed. Tada je počeo izlaziti iz tenka i kada je htio skočiti s tenka, poskliznuo se kod doskoka tako da je počeo padati unatrag. U tom času čuo je eksploziju bombe. Nije vidio bombu prije eksplozije, ali je shvatio, iz Latifova pričanja i iz onog što je sam vidio, da je ta ženska osoba držala ruke ispod sebe. Pretpostavlja da je ona tu bombu aktivirala u tom času ili dok je bombu držala ispred sebe na zemlji, ali isto nije vidio. Koliko mu je poznato Ljilja je došla sa stražnje strane njihovog tenka, dakle iz pravca Gospića.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)³⁵⁰ naveo je da ga je tijekom operacije jedan vojnik obavijestio da se nešto desilo kod njihova tenka te da ne može uspostaviti vezu s tim tenkom. Svjedok je odmah otišao u IZM u Bilaju i tamo je izvijestio Norca o tome, koji mu je odmah rekao da idu ispitati o čemu se radi. Otišli su tamo te je iz tenka izašla jedna osoba i krenula prema njima govoreći „ne pucajte, ja sam“. Taj hrvatski vojnik, koji je bio zapovjednik tog tenka, ispričao je da ispred njegova tenka leže dva mrtva tijela, a da je jedan hrvatski vojnik ranjen i otpremljen u bolnicu. Ispričao je da su naišli na jednu žensku i mušku osobu i da je onda ta ženska osoba, kad je vidjela gdje je, aktivirala bombu. Od te bombe je poginula ona, muškarac koje je bio s njom, a hrvatski vojnik je ranjen. Svjedok je osvijetlio baterijom tu osobu i vidio je da je riječ o krupnijoj ženi plave kose te ju je prepoznao, a i rekli su mu da se radi o Ljilji koja je radila kao trgovac u Gospiću. Pored njih je bio jedan oštećeni pištolj, a Ljilja je kod sebe imala jednu torbu u kojoj je bilo pismo kojeg je ona kao politički komesar neprijateljske jedinice uputila Mili Novakoviću. Zapovjednik tenka mu je rekao da je Ljilja došla njima s leđa tj. iz pravca Čitluka.

Svjedok Frane Tomičić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)³⁵¹ je naveo da je treći ili četvrti dan nakon početka operacije, povodom dojave o napadu s područja Debele Glave, otišao s Norcem na teren i na mjestu događaja su mu ispričali da su došli jedan muški i jedan ženski vojnik, a ova potonja je aktivirala ručnu bombu i pritom poginula. Svjedok poznaje tu ženu kao radnicu u trgovini „Borca Travnik“ u Gospiću, a otkud je i sam, zna da se zvala Ljiljana Jelača i prepoznaje je kao prvu s lijeva na fotografiji pod oznakom W1-48t 0029-2999.

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)³⁵² je naveo da se sjeća jedne priče od nekih vojnika 9. gmtbr. koji su govorili o jednoj Ljilji koja je s jednim muškarcem nabasala na njih te je onda aktivirala ručnu bombu i ubila sebe i tog muškarca da ne bi bila zarobljena.

Svjedok Marko Jagetić (sanitet ZP Gospić)³⁵³ je naveo da su mu vojnici ispričali da je jedna žena, navodno predsjednica SDS-a u Čitluku, zalutala s mužem među laka oklopna vozila HV-a i kad je to shvatila, stavila je bombu između njih, zagrlili su se i ubili.

Izviješće Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka, broj 09-9-131/93 od 22.09.1993.³⁵⁴ – za leš broj 93, mlađa žena sa uznapredovalim truležnim promjenama (list 3504 spisa), kao uzrok smrti navedene su eksplozivne rane lijeve šake, desne podlaktice, trbuha i grudnog koša.

Izviješće od 27.09.1993. (list 3276 spisa) za Ljiljanu Jelača (otac Mićan, rođen 1956., iz Gračaca, leš označen brojem 16, odnosno brojem 93 pri pregledu u Rijeci) navode se eksplozivne (precrtano i rukom nadopisano: strelne) ozljede u predjelu lijeve

³⁵⁰ Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

³⁵¹ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

³⁵² Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

³⁵³ Dana 27.09.2007. (listovi 4499-4503 spisa).

³⁵⁴ Dana 30.10.2008. (list 4804 spisa).

šake, desne podlaktice, trbuha i prsnog koša. Truležne promjene srednje do jako izražene.

Razgledana fotografija³⁵⁵ prikazuje glavu, veći dio trupa i desnu ruku. Vidljive su truležne promjene. Ozljede se ne mogu razabrati.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera³⁵⁶ proizlazi da razliku u tumačenju očigledno istih ozljeda moguće je objasniti vremenskom razlikom između ovih dvaju pregleda, a koja je iznosila 11 do 12 dana. U vrijeme drugog pregleda navedena je i prisutnost truležnih promjena srednjeg do jakog stupnja. Truležne promjene mijenjanju izgled tijela, pa tako i ozljeda, čineći procjenu njihove prirode nepouzdanijom. Drugim riječima, u vrijeme prvog pregleda postojali su objektivno bolji uvjeti za uočavanje i ispravno prepoznavanje vrsta ozljeda. Unatoč tome, nije moguće sa sigurnošću se odrediti u prilog jednom od navedena dva tumačenja prirode prisutnih ozljeda.

– za Nikolu Jerkovića.

Svjedok Božidar Matić³⁵⁷ naveo je da je u vrijeme napada bio na položaju kod Strunića gdje je bilo komandno mjesto njihove čete, a gdje je došao 08.09.1993. kada je zamijenio zapovjednika koji je otišao u Medak. U povlačenju su krenuli prema Čitluku i u više navrata su sreli hrvatske vojnike s kojima su razmijenili vatru. S njim su bili Dušan Vuković, koji je umro prije dvije godine, Nikola Jerković, koji je poginuo i još jedan čovjek kojem se ne sjeća imena ali zna da je bio iz Lapca ili iz Srba. Ne zna kako je nastradao Nikola Jerković, zadnji put ga je vidio 09.09.1993. oko 10 sati navečer. Na predočanje njegovog ranijeg iskaza gdje stoji da je rekao da je Nikola Jerković ubijen kasnije, tijekom tri dana dok su se pokušavali probiti kroz hrvatske linije, naveo je da su se oni podijelili u tri ili četiri grupe po 20-25 ljudi kako bi se lakše izvukli, i da je on, jer je kao lovac poznao teren, s jednom grupom krenuo prvi i oni su se izvukli. Jerković, koji je ostao iza njega i krenuo kasnije, nije izdržao. To zna po tome što je njegovo tijelo kasnije dovezeno u Korenicu na prepoznavanje.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je³⁵⁸ da je s Nikolom Jerkovićem i grupom od oko 20 ljudi bježao prvog dana. U vrijeme samog napada, Nikola Jerković, star 40 godina, nalazio se u svjedokovoj kući. Nikola je nosio vojnu jaknu i civilne hlače. Nije nosio nikakvo oružje. Njih dvojica su zajedno bježali i za vrijeme bijega bili su neprestano izloženi intenzivnom granatiranju. Grupa seljaka s kojima su bježali se kretala prema šumi Bešlinac, u pravcu Čitluka. Ti ljudi su uglavnom bili stariji i lošeg zdravstvenog stanja. U toj grupi je bilo i ljudi u uniformama i s puškama. Nikola Jerković je otišao iz šume tijekom prve noći njihovog skrivanja. On je bio čovjek slabih živaca i jednostavno se vratio u Čitluk potražiti svoju majku – Jagu Jerković – ali je umjesto toga ubijen.

Ugrožena svjedokinja broj 11 navela je³⁵⁹ da je Nikolu Jerkovića, starog oko 33 godina, i Dukicu Vujnovića, starog oko 60 godina, vidjela dok je išla u Veliki Kraj pružiti pomoć ranjeniku, kako čuče pored jednog grma krijući se od pucnjave. Ne zna jesu li nosili civilnu odjeću ili ne jer im je vidjela samo glave. Ne zna jesu li bili naoružani. Nikola Jerković je mrtav, a njegov tijelo, na kojem nije bilo tragova sakaćenja već se činilo da je ubijen metkom, vidjela je na prepoznavanju leševa u Korenici.

³⁵⁵ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-2999 u mapi WI-48t.

³⁵⁶ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

³⁵⁷ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

³⁵⁸ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa), vidi i pod 9.

³⁵⁹ Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa).

Izviješće Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka, broj 09-9-131/93 od 22.09.1993.³⁶⁰ – za leš broj 40, muškarac sa uznapredovalim truležnim promjenama (list 3473 spisa), obučen u kompletnu uniformu JNA. Kao uzrok smrti navedene su prostrijelne rane lijeve noge.

Izviješće od 27.09.1993. (list 3276 spisa) za Nikolu Jerkovića (otac Ilija, rođen 1961., iz Divosela, leš označen brojem 4, odnosno brojem 40 pri pregledu u Rijeci) navodi se prostrijel desne natkoljenice i prostrijel vrata. Truležne promjene srednje do jako izražene.

Razgledana fotografija³⁶¹ prikazuje glavu i trup. Ozljede se ne mogu razabrati.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera³⁶² proizlazi da kao uzrok smrti treba prihvatiti strijelne ozljede lijeve noge i vrata.

– za Anđu Jović.

Svjedok Stevo Jović³⁶³ naveo je da ga je 09.09.1993. ujutro probudila pokojna supruga Anđa i kad je izašao van vidio je da gori prva kuća koja je bila prema Ornicama. Pobjegli su u šumu. Na jednom mjestu ostali su do 11.09.1993. i onda su po vodu otišli njegova pokojna žena Anđa i Jović Milan. Međutim, nisu se vratili. Čuo je hitac, a onda i rafalnu paljbu, s tim što je rafalna paljba bila oko 07 sati navečer, a oni su otišli u 03 sata poslije podne. Nakon rafalne paljbe, rekli su da moraju bježati jer će ih pobiti. Kasnije iz dokumentacije (izviješće o autopsiji Zavoda za sudsku medicinu i kriminalistiku u Zagrebu od 13.5.2000., dokumenti koje je prikupio Haški sud te slike UNPROFOR-a) zna da su mu žena Anđa i Milan Jović 11.9.1993. zvjerski mučeni i zatim ubijeni. Iz dokumentacije svjedok je saznao da mu je žena živa nabijena na kolac, da joj je vagina razderana te da nije predana u razmjenju jer bi se vidjelo da je mučena. Žena mu je nađena 2000. u septičkoj jami u Obradović varoši u Gospiću, a tamo je nađen i Milan Jović, Vojnović Stevo i drugi.

Ugrožena svjedokinja broj 14 navela je³⁶⁴ da je nakon početka napada bila s Milanom Jović, Nikolom Matić, Marijom Matić (ranjena u bijegu granatom koja je pogodila hrast pod kojim su sjedili; geler ju je ranio u grudi), Jagom Jerković, Milkom Bjegović, Milevom Mikšić, Stevom Jović, Anđom Jović, Jekom Jović i Jekom Potkonjak. Od njih su bili naoružani Stevo Jović (imao je automatsku pušku, duge cijevi i nije nosio uniformu) i Milan Jović (koji je nosio uniformu i oružje i koji je bio naoružan i kada je uhvaćen kod izvora). Pobjegli su u šumu. Krili su se ispod planine blizu livade zvane Drenjac, kilometar od livade i kilometar od njihovog sela (Čitluk). Milan i Anđa Jović uputili su se 11.09.1993., oko 15,30 u pravcu izvora kako bi donijeli vode za piće. Mjesto izvora nalazilo se 800 do 1000 metara (pješice) i morali su ići kroz šumu da bi došli do potočića koji se nalazio na samom kraju šume. Taj dio je malo brdovit, a zove se Lazinov gaj, dok se poljana s druge strane zove Drenjac. Nakon što su ih čekali otprilike pola sata, čuli su pucnjeve iz pravca izvora pa su zaključili da su Milan i Anđa sigurno ubijeni. Skoro je sigurna da se radilo o pucnju iz puške. Između ta dva pucnja bio je vremenski razmak od oko možda jednu minutu. Odmah je rekla Stevi Jović da su ih ubili ili zarobili. Nisu razmišljali da ih potraže jer su znali da su okruženi hrvatskim vojnicima pa su čekali do večeri i prešli u niže dijelove šume. Milana, koji je imao nadimak Mišo, svjedokinja više

³⁶⁰ Dana 30.10.2008. (list 4804 spisa).

³⁶¹ Dana 11.12.2007. (listovi 4994-4995 spisa), fotografija oznake 0029-2995 u mapi WI-48t.

³⁶² Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

³⁶³ Dana 26.09.2007. (listovi 4481-4483 spisa), vidi i pod 8.4.4.

³⁶⁴ Dana 17.04.2008. (list 5775 spisa).

nikada nije vidjela. Milan je nosio zelenu maskirnu uniformu koja se sastojala od jakne, hlača i čizama. Imao je laki mitraljez s postoljem, kalibra 7,62. Anđa je nosila crnu kožnu jaknu (ili jaknu od skaja), crnu suknju i dalmatinske opanke. Na sebi je imala i crnu kecelju. U šumi nije vidjela niti jednog hrvatskog vojnika. U razdoblju između 28. rujna i 01. listopada 1993., Draga Jović i Dušan Krajnović, u pratnji UNPROFOR-ovih vojnika (pripadnika kanadske vojske), otišli su do izvora u šumi odakle su nestali Anđa i Milan Jović. Tamo su pronašli nekoliko predmeta koji su pripadali Anđi i Milanu Joviću i dijelove njihove odjeće, između ostalog, i dio odsječene tkanine s Milanove potkošulje i 80 cm nekakve trake od tekstila. Pronašli su i Milanovu specijalnu mašinicu za uvijanje cigareta, kutiju šibica i njegovu maramicu. Svjedokinja je potvrdila da su svi ti predmeti pripadali Milanu. Na istome mjestu pronađene su i Anđina kecelja koju je prepoznala po tome jer je istu osobno sašila i dvije marame. Sve pronađene predmete ona čuva kod sebe.

Ugrožena svjedokinja broj 12 navela je³⁶⁵ da su u grupi koja je bježala bili civili, bez oružja, a u grupi su bili Mićo i Anđa Jović. Trećeg dana uvečer Anđa i Mićo su otišli po vodu na Ljeskovo vrelo i više ne nisu vratili. Pola sata nakon toga čula je pucnjavu iz dvije puške iz pravca izvora.

Ugrožena svjedokinja broj 33 navela je³⁶⁶ da je bila u Čitluku kada je počeo napad HV-a. Ona, njezin muž Nikola, Milan i Anđa Jović, Milka Bjegović i Smilja izbjegli su iz Čitluka te su neko vrijeme bili u šumi i kretali se noću. Jedan dan su Milan i Anđa Jović otišli na vrelo po vodu ali se više nisu vratili. Zna da su nakon dugo vremena nađeni mrtvi i da su sahranjeni. Milan je imao uniformu i oružje sa sobom (rođen 1948. ili 1949.), a Anđa je bila domaćica, imala je civilnu odjeću (rođena 1933.).

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je³⁶⁷ da zna da su poginuli Jović Anđa i Milan. Jović Milan jedini je imao pušku i kad su bježali, on je s Anđom otišao po vodu i više se nije vratio.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je³⁶⁸ da je napravila popis svih ljudi nastradalih u Divoselu i u Čitluku. Na popisu je između ostalih i Anđa Jović.

Ugroženi svjedok broj 7 naveo je³⁶⁹ da je HV napala 09.09.1993. ujutro, a to s Milanom zvanim Mišom i Anđom Jović se je desilo idućeg dana, 10.9.1993, a dopušta mogućnost da je bilo i 11.09.1993. Oni su se skrivali u šumi. Bio je na jednom povišenju, malom brdu gdje je bila gusta šuma. Ne zna gdje je Lazin gaj, a Ljeskovo vrelo je odmah ispod tog brda gdje su oni bili. Polje gdje su bili Milan i Anđa zove se Drenjac. U jednom trenutku vidio je nekih 150 metara od njega da grupa ljudi vode Mišu i Anđu Jović. Vidio je da ih vode hrvatski vojnici u šarenim uniformama jer su na lijevom ili desnom rukavu imali šahovnicu. Mišo je išao iza Anđe i vidio je da je u jednom času hrvatski vojnik s kundakom puške udario jednom u leđa Mišu Jovića. Ne zna kuda su ih odveli, ali je bio na sahrani Miše Jovića u Beogradu negdje prije dvije godine. Od Mišine obitelji je čuo da su tijela Miše i Anđe Jović pronađena u septičkoj jami u Gospiću. Nije vidio kako su oni nastradali.

Ugroženi svjedok broj 25 naveo je³⁷⁰ da je sa ženom bio kod kuće u Divoselu kad je počeo napad 09.09.1993. oko 6 sati ujutro. Obukao je uniformu bivše JNA koju je nosio

³⁶⁵ Dana 18.03.2008. (listovi 5656-5659 spisa), vidi i pod 8.4.4. i 10.

³⁶⁶ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

³⁶⁷ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa), vidi i pod 8.4.4., 9. i 10.

³⁶⁸ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

³⁶⁹ Dana 30.01.2008. (listovi 5140-5142 spisa). vidi i pod 8.4.4.

³⁷⁰ Dana 30.01.2008. (listovi 5139, 5145-5147).

po kući, ali nije imao nikakvo oružje. Nekolicina njih je pobjegla u šumu. Bilo ih je 12; Stevo Jović, njegova žena Anđa Jović, nećak Milan Jović, sestra Smilja Jović, Jeka Jović, Milka Bjegović, Jaga Jerković, Jeka Potkonjak, njegova žena Janja Jović i Beba. Milan i Stevo bili su uniformirani i bili su naoružani, Milan je imao mitraljez, a Stevo poluatomatsku pušku. Kretali su se noću, šumom, hrvatski vojnici su pucali na njih, ali ih nisu mogli vidjeti. Na kraju su 11.09.1993. Hrvati uhvatili njegovog nećaka Milana Jovića i Anđu Jović kad su sišli po vodu. Od tada ih nije vidio žive, a njihovi leševi nađeni su u septičkoj jami u Gospiću. Nije vidio kako su poginuli.

Izveštaj o obdukciji u predmetu broj GC01 048B³⁷¹ navodi uglavnom potpuno tijelo, a ostaci su potpuno skeletizirani. Od ozljeda se navode prostrijeli desne natkoljениčne kosti i zdjelice, koji su i navedeni kao uzrok smrti. Uz to, na lubanji je nađeno više linearnih prijeloma, a znatan dio lubanje nedostaje. Navedeno je da bi ove ozljede na lubanji bile posljedica tupotvrde sile i/ili djelovanja projektila. Nađen je i prijelom desne lakatne kosti te prijelomi nekoliko rebara, za koje se navodi da su mogle nastati prije, a i poslije smrti. DNK analizom utvrđeno da je riječ o Anđi Jović (list 3307, 3309 i 3315 spisa).

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera³⁷² proizlazi da je razmotrena izvorna dokumentacija koja je pohranjena u Zavodu za sudsku medicinu gdje su i fotografije na kojima se vide opsežne ozljede lubanje. Ozljeda glave je svakako sudjelovala u smrtnom ishodu, a mehanizam može biti tupotvrda sila, ali i projektil. Uzrok smrti je kombinacija ozljeda glave i strijelnih rana zdjelice i natkoljenice. Nema elemenata koji bi upućivali na zaključak da je bila nabijena na kolac. Prema opsežnim ozljedama za očekivati bi bilo da osoba premine na licu mjesta.

– za Nedeljku i Stanu Krajnović.

Ugrožena svjedokinja broj 34 je navela da su ljudi pričali da su dvije žene izgorjele u kući, a jedna je bila 1925. godište.

Ugrožena svjedokinja broj 14 navela je da je kasnije saznala da su ustaše uhvatili i pobili njezine tri susjede koje nisu htjele napustiti svoje domove. Stana i Nedeljka-Mica Krajnović su pronađene mrtve u Micinom kokošinjcu.

Svjedok Joseph Cooper Holland (časnik Kanadske vojske)³⁷³ je naveo da su postojala 2 ili 3 sumnjiva tijela koja su upućivala na nezakonitosti. Radilo se o dva ženska tijela koja su nađena u kokošinjcu, a dr. Kirschner nije mogao reći jesu li spaljene žive ili su spaljene nakon što su već bile mrtve.

Svjedok Klaus Byrjalsen (pripadnik civilne policije UN-a)³⁷⁴ naveo da su u prizemlju jedne izgorjele kuće pronašli dva leša (misli da su u izvješću upotrijebili termin kokošinjac). Zaključio je da su izgorjele zajedno s kućom, a doktor je rekao da se radi o dvije žene. Cjelokupnu kriminalističku obradu nisu mogli napraviti zbog nedostatka sredstava, tako da su napisali pet ili šest strana nečeg što su nazvali „lokacija 1“. Nađene leševe su odnijeli u medačku školu i tamo su ih predali UNPROFOR-u i srpskim vlastima.

Svjedok Steve Marissink (pripadnik civilne policije UN-a pridružen kanadskom bataljunu)³⁷⁵ naveo je da kada su došli u Čitluk 16.09.1993., oko 19,30, već je počeo

³⁷¹ Dana 14.11.2007. (list 4913 spisa, izvještaj na listovima 3366-3381 spisa).

³⁷² Dana 28.03.2008. (list 5674-5678 spisa).

³⁷³ Dana 17.03.2008. (listovi 5649-5653 spisa).

³⁷⁴ Dana 22.02.2008. (listovi 5557-5559 spisa).

³⁷⁵ Dana 28.02.2008. (listovi 5572-5576 spisa).

padati mrak pa su zbog mina i mraka odlučili prestati s radom da bi ih oko 20,40 sati Francuzi obavijestili da su pronašli dva leša. Na to mjesto je došao s doktorom Brettom i još jednim policajcem i tamo su vidjeli jednu zasebnu zgradu koja mu je izgledala kao kokošinjac. Mjesto je tretirao kao mjesto zločina. Tijela koja su zatekli unutra još su bila vruća. Dotaknuo je tijela i zbog vrućine je morao odmah odmaknuti ruku. Unutar zgrade, tj. kokošinjca, bilo je i mrtvih kokoši. Zaključio je da zgrada nije bila zapaljena već da su tijela tih ljudi bila zapaljena i da su kokoši opečene od tog plamena. Lica na tim ljudima su bila neprepoznatljiva, a jedno tijelo je bilo gotovo skroz izgoreno, od sredine prsa pa do bedara. Nije mogao zaključiti jesu li to žene ili muškarci jer na tijelima nije bilo genitalija ali je liječnik koji je bio tamo rekao je da se radi o ženama, a osim toga, odjeća i obuća na donjim dijelovima su bile ženske. Druga osoba je imala platnene šlape kakve obično nose žene. Obje lubanje su bile netaknute, ali bez kože. Na jednom lešu se na lubanji vidjela smeđa kosa veće dužine. Sjeća se da su zaključili da su ta tijela zapaljena dva do tri sata prije njihovog dolaska. Pored i ispod ušiju su se mogli vidjeti crvi koji su bili druga generaciji crva, koji se razvijaju obično dan ili dva nakon smrti, pa je njegov zaključak da su te osobe bile mrtve 24 do 48 sati prije nego što su ih našli i da su te osobe bile zapaljene nakon što su već bile mrtve. Kada su okrenuli prvu žrtvu, ispod njenog tijela je bila jedna čahura od metka. Kod drugog tijela su našli jednu žensku torbu u kojoj je bilo 2.000 američkih dolara, što je također dokumentirao i predao. Prije nego što su mrtva tijela stavili u vreće, tijela je polio vodom da se vreće zbog vrućine ne bi zapalile. Leševe su izravno transportirali u mrtvačnicu gdje su ih policajci civilne policije UN-a čuvali 24 sata sve do 19.09.1993.

Ugroženi svjedok broj 17 naveo je³⁷⁶ da je u Metku prepoznao i Nedeljku Krajnović, rođ. 1921. te Stanu Krajnović, rođ. 1929, a sve su bile spaljene.

Ugroženi svjedok broj 18 naveo je³⁷⁷ da je bio u Metku kada je UNPROFOR dovezio tijela radi identifikacije te da je bio kada je dovezeno tridesetak tijela i da je to bilo dva, tri dana iza napada. Bio je prisutan kada su ta tijela u jednoj prostoriji u zgradi općine vađena iz vreća. Po visokim čizmicama svijetlosmeđe boje je prepoznao Stanu Krajnović koja je bila bez glave. Ispod ruke imala je jednu torbu u kojoj su bili nakit i dolari (imala je rođaka u Americi) te joj je gornji dio tijela bio izgorio. Prepoznao je i Micu Krajnović koja je bila skroz izgorjela i ne može reći je li tamo bilo svega 15 kg njezinih ostataka. Nju je prepoznao po vesti, opancima za koje je znao da su njeni i bila je grbava. Stana Krajnović je bila stara oko 70 godina, a Mica je bila još i starija, imala je 74 ili 75 godina.

Ugrožena svjedokinja broj 11 navela je³⁷⁸ da je od 11.09. do 22.11.1993. boravila u Metku kako bi pomogla ljudima iz sela da identificiraju leševe koje je donosio UNPROFOR. Tamo su također bila i dva spaljena leša.

Svjedok Željko Karan (liječnik sudske medicine)³⁷⁹ naveo je da je u bio u Metku i da su neka tijela bila izložena plamenu zaživotno. To je zaključio po izgledu tih tijela, odnosno po karakterističnoj pozi koje zauzimaju muškarci i žene kada su izloženi plamenu dok su još živi kako je to opisano u stručnoj literaturi. Muškarci stavljaju ruke ispred sebe, zgrčene kao boksači ili mačevaoci pa se taj položaj naziva položaj boksača. Nasuprot tome, žene savijaju noge u koljenima i u kukovima i kada su izložene plamenu za života,

³⁷⁶ Dana 16.01.2008. (listovi 5092-5093 spisa).

³⁷⁷ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

³⁷⁸ Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa).

³⁷⁹ Dana 21.11.2007. (list 4938 spisa).

nalaze se njihova tijela kasnije u položaju koitusa. Sjeća se da je nekoliko tijela bilo u takvom položaju. Za mrtvo tijelo br. 1 i 2 u izvješću je napisao da su se mogli vidjeti tragovi plamena koji su na te osobe djelovali dok su bile žive što je zaključio iz opisanog položaja. Zaključak o zaživotnom dospijevanju u plamen nije 100%-tan jer je jedini pouzdani dokaz da je neka osoba umrla uslijed djelovanja plamena mjerenje količine ugljičnog monoksida u krvi, a to tada nije bilo moguće.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a,³⁸⁰ opisuje pronalazak dva spaljena ženska leša na lokaciji broj 1 i njihovo prepoznavanje kao Nedeljku i Stanu Krajnović.

Izvješće od 27.09.1993. (list 3300 i 3301 spisa) govori o dva dopremljena tijela od strane UNPROFOR-a koja su prepoznata kao Krajnović Stana, rođena 1926. i Krajnović Nedeljka, rođena 1921., obje iz Čitluka. Neposredan uzrok smrti na temelju vanjskog pregleda nije moguće sa sigurnošću utvrditi jer su oba leša najvećim dijelom pougljenjena, ali se na leševima mogu zapaziti znaci zaživotnog dospijevanja u plamen.

Razgledane su fotografije pod oznakom 0029-3029 u mapi WI-48p.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Meyera³⁸¹ proizlazi da se uzrok smrti za Nedeljku i Stanu Krajnović nije mogao utvrditi uslijed pougljenja odnosno karbonizacije mrtvog tijela, tj. nisu se mogle uočiti promjene na tijelima koje bi upućivale na ozljede i uzrok smrti. Položaji u kojem su nađene imenovane sa skvrčenim udovima predstavlja tipičnu postmortalnu promjenu koja je vezana uz visoke temperature i kontrakcije mišića koje postmortalno dovode do promjene leša u smislu položaja „koitusa“ i „boksča“. Ta pojava potpuno je neovisna o zaživotnosti izlaganja plamenu i nikako se ne smije tumačiti kao zaživotna, voljna reakcija osobe koja dospije u plamen. Povrh toga, ne postoje razlike u ovom položaju koje bi ovisile o spolu. Za utvrđivanje pitanja zaživotnosti dolaska u plamen neke osobe potrebno je utvrditi je li u dušniku i dušnicama postoji garež, čađ, dakle onaj sastojak zraka koji se aktivno udiše i ne može postmortalno ući u taj dio tijela. Isto tako potrebno je utvrditi karboksihemoglobina u krvi jer on tamo dolazi samo za života disanjem zraka u kojem se nalazi dim. Dakle, to su sigurni podaci koji govore za životnost osobe koja je bila u plamenu, a ne položaj tijela.

– za Milku Bjegović.

Svjedok Slavica Bjegović³⁸² je navela da su njezina majka Milka, rođena 1947. i otac Nedeljko, rođen 1936. živjeli na granici između Divosela i Čitluka. Iz pričanja Srba koji su izbjegli iz područja Divosela i Čitluka saznala je da je njena majka poginula kada je bila vojna operacija od granate pokušavajući pobjeći izvan područja koje je bilo pod napadom. Tada nije saznala ništa vezano uz smrt oca, ali su joj neki ljudi za koje pretpostavlja da su iz Haaga kasnije rekli da su u jednoj septičkoj jami u Obradović varoši u Gospiću našli više leševa, a da je između njih i njezin otac. Bila je na prepoznavanju u Zagrebu 2001., ali nije otvarala lijes te ne zna kako joj je otac poginuo. Misli da joj je otac bio uključen u obranu sela, a majka joj je bila domaćica.

Ugroženi svjedok broj 17 naveo je³⁸³ da je u Metku prepoznao tijelo Milke Bjegović, tada nešto starije od 50 god., koja nije bila spaljena pa ju je prepoznao po odjeći i izgledu

³⁸⁰ Dana 25.10.2007. (list 4785 spisa, dio izvješća na listovima 2938-2942 spisa).

³⁸¹ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

³⁸² Dana 26.09.2007. (listovi 4480-4481 spisa).

³⁸³ Dana 16.01.2008. (listovi 5092-5093 spisa).

s obzirom na to da ju je poznavao. Čuo je da je stradala kad ju je prilikom bijega pogodio geler u glavu. Imala je ranu na čelu.

Svjedok Stevo Jović³⁸⁴ naveo je da kad je skupina koja je bježala došla u Šašine, zapucao je mitraljez te su ispaljene rakete za osvjtljivanje pa su svi zalegli. Zatim su pale i granate. Geler ga je pogodio u lijevo bedro, a Milka Bjegović je poginula. Na njih su pucali Hrvati, ne zna jesu li to bili vojnici ili policajci.

Ugrožena svjedokinja broj 33 navela je³⁸⁵ da je bila u Čitluku kada je počeo napad HV-a. Ona, njezin muž Nikola, Milan i Anđa Jović, Milka Bjegović i Smilja izbjegli su iz Čitluka te su neko vrijeme bili u šumi i kretali se noću. Sjeća se da su bili u području Šašina kada su ih tukli topovima i bacali granate od kojih je jedna pala tako da je Milka Bjegović poginula. Predočen joj je raniji iskaz gdje stoji da je rekla da je u Šašinama bio mrak, a da je onda iznenada postalo svjetlo jer je počelo granatiranje, da je Milka Bjegović ležala kraj nje i nakon što su trebali krenuti Milka se nije micala pa je navela da je to točno.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je³⁸⁶ da se njih desetak više dana skrivalo u šumi, a među njima su bili i Stevo Jović i Milka Bjegović. Nakon što su došli na područje koje se zove Šašine, blizu Počitelja, jedna ispaljena granata pogodila je Milku Bjegović koja je na mjestu ostala mrtva, a Stevo Jović je bio pogođen u koljeno. Bila je u Metku kada su dopremljena tijela ubijenih iz Čitluka i tom je prilikom identificirala Milku Bjegović koje je imala rane iznad koljena na bedrima; valjda od granate.

Ugrožena svjedokinja broj 12 navela je³⁸⁷ da je bila u zbjegu od Čitluka prema Počitelju, a s njom je bila i Milka Bjegović. Nitko od njih nije imao oružje. Kretali su se noću i nastojali su ići samo šumom. Koliko se sjeća 12.09.1993. su po noći izašli iz šume i onda su odjednom hrvatski vojnici bacili osvijetljenje, tako da se njezinu grupu moglo vidjeti. Zapucali su po njima i svjedokinja je vidjela da je Milka Bjegović pogođena, pala je, a ostali su se razbježali. Po njezinoj procjeni hrvatski vojnici su bili udaljeni oko 200-300 metara. To pucanje je bilo kod Šašine. Vidjela je dvojicu koji su pucali na njih, ali nije točno vidjela kako izgledaju njihove uniforme. Na njih je ispaljen tromblon (naziv tog oružja joj je kasnije rečen) i od toga je poginula Milka Bjegović. Ne zna je li tamo bilo srpskih vojnika.

Ugrožena svjedokinja broj 14 (vidi i str. 222) navela je da su bježali i za vrijeme paljbe pješadijskog i artiljerijskog oružja korištene su svjetleće rakete i tom prilikom je poginula Milka Bjegović. Prethodno je mitraljeskom vatrom iz pravca Počitelja ranjen Stevo Jović. Hrvati su pucali na njih čim bi ih primijetili i bilo je jasno da ciljaju na njih. Hrvati su bacili i svjetleću raketu koja je osvijetlila čitavu tu zonu i tom su prilikom na njih zapucali s uzvišenja na Drljića Glavici. Dok su oko njih padale granate, svi su legli na močvarno tlo. Čim se svjetleća raketa ugasila, potrčali su u pravcu Metka koliko ih noge nose. Mislila je da nitko nije povrijeđen ali kad su krenuli shvatili su da Milka Bjegović nije među njima. Nisu mogli ustanoviti je li Milka ranjena ili je poginula na licu mjesta.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a (list 2957-2958 spisa) opisuje dana 18.09.1993. između 12,30 i 13,35 sati pronalazak tijela žene 4 metra od obale u močvarnom predjelu i potopljena u vodu dubine oko 30 cm. U zaključku se navodi da je žrtva potpuno obučena i pogođena najmanje 6 puta, od čega su četiri metka bila u

³⁸⁴ Dana 26.09.2007. (listovi 4481-4483 spisa).

³⁸⁵ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

³⁸⁶ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

³⁸⁷ Dana 18.03.2008. (listovi 5656-5659 spisa).

leđa, došlo je do raspadanja, a smrt je uslijedila 36 – 60 sati prije pronalaska. Prepoznata je u Metku kao Milka Bjegović.

Izješće od 27.09.1993. (list 3303 i 3304 spisa) opisuje leš žene srednje životne dobi obučene u civilnu odjeću s minimalno izraženim početnim truležnim promjenama. U predjelu donje trećine oba donja ekstremiteta je široko zjapeća rana najvjerojatnije nastala djelovanjem eksplozivnog sredstva. Prepoznata je kao Milka Bjegović, rođena 1947. iz Divosela.

Razgledana je fotografija pod oznakom 0029-3032 u mapi WI-48p koja prikazuje gornji dio tijela Milke Bjegović.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Meyera³⁸⁸ proizlazi da su uzrok smrti bile eksplozivne rane nogu.

– za Đuru Vujnovića.

Svjedok Božidar Matic³⁸⁹ naveo je da je Đuro Vujnović, star oko 75 godina, došao kod prijatelja u Potkonjak gdje je izgubio glavu. Iz iskaza proizlazi da je svjedok bio u grupi 25 osoba s Nikolom Jerkovićem te Đurom i Stevom Vujnovićem (stariji ljudi) i da ih je zadnji puta vidio žive 09.09.1993. oko 22 sata. Krenuo je naprijed a Nikola Jerković i grupa starijih ljudi su zaostali. Dodao je da su svi leševi dopremljeni u Korenicu bili bez odjeće, jedino je tijelo Đure Vujnovića bilo odjeveno u SMB uniformu. Đuro nije nosio oružje.

Ugrožena svjedokinja broj 11 navela je³⁹⁰ da je na identifikaciji u Korenici među leševima prepoznala i Đuru Vujnovića.

Svjedok Stevo Potkonjak³⁹¹ naveo je da zna za jednog Đuru Vujnoviću kojeg su zvali Škejo, rođen 1933. ili 1934, ali u Korenici je prepoznao drugog Đuru Vujnovića koji je stariji od Škeje.

Izješće od 27.09.1993. (list 3274-3275 spisa) za Đuru Vujnovića (otac Maksim, rođen 1918., iz Divosela, leš označen brojem 12, bez oznake iz Rijeke) navodi se leš odraslog muškarca sa srednje do jako izraženim truležnim promjenama. Nije dostavljen opis odjeće koju je imao u trenutku pogibije. Od izvana vidljivih ozljeda navodi se prostrijel lijeve bočne strane prsnog koša, eksplozivna rana lijeve bočne strane vrata s razorenjem vratne kralježnice, prostrijel lijeve natkoljenice, prostrijel lijeve potkoljenice, višestruki prijelom obje čeljusti za koji se navodi da je nastao djelovanjem tupotvrdog sredstva.

Razgledana je fotografija pod oznakom 0029-2998 u mapi WI-48t koja prikazuje glavu i trup Đure Vujnovića. Lice djeluje deformirano.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera³⁹² da su uzrok smrti bile strijelne i eksplozivne rane prsnog koša, vrata i lijeve noge. Navedeni mehanizam nastanka višestrukog prijelom obje čeljusti (djelovanje tupotvrdog sredstva) ne može biti isključen kao jedan od mogućih jer nema detaljnijeg opisa ozljede.

– za Stevu Vujnovića.

³⁸⁸ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

³⁸⁹ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

³⁹⁰ Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa).

³⁹¹ Dana 27.03.2008. (listovi 5672-5673 spisa).

³⁹² Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

Ugrožena svjedokinja broj 24 navela je³⁹³ da je dva dana prije napada njena mama otišla u Medak, a u zaseoku Vujnovići je ostao njen tata Stevan Vujnović koji je imao 71 godinu. Ne zna kako je poginuo otac. Haški istražitelji su joj ispričali da je on nađen u septičkoj jami u Gospiću, a da je utvrđeno da je poginuo 09.09.1993. godine kad je i bio napad, a rečeno joj je da je ubijen sa tupim predmetima. Njen otac je bio civil obrađivao je zemlju, bavio se poljoprivredom zajedno s njenom mamom.

Ugrožena svjedokinja broj 35 je navela³⁹⁴ da je dva dana prije napada otišla iz sela Vujnovići. Njen muž Stevan Vujnović, star 71 godinu, ostao je u selu, a na sebi je imao jedne radničke hlače, šilt kapu, žute cipele i jedan taman kaput koji nije bio posve crn. Živjeli su zajedno i bavili se poljoprivredom. Kasnije je od UN-a saznala da je Stevan pronađen u septičkoj jami u Gospiću.

Izveštaj o obdukciji u predmetu broj GC01 037B³⁹⁵ navodi više ozljeda: prijelom lubanje sljepoočno desno s utisnućem, za koji se tvrdi da bi nastao udarcem tupotvrdog sredstva ispupčene površine; višeiverni prijelom desne ključne kosti; prijelom nekoliko rebara desno, moguće i postmortalno nastali; prijelom desne palčane kosti; izlomljene kosti zdjelice, vjerojatno strijelna ozljeda. Kao uzrok smrti navodi se kombinacija strijelne ozljede zdjelice i tupe traume glave i trupa. DNK analizom utvrđeno da je riječ o Stevanu Vujnoviću (list 3307, 3310 i 3316 spisa).

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Meyera³⁹⁶ proizlazi da je uzrok smrti kombinacija strijelne rane zdjelice i tupe traume glave i trupa. Prijelom lubanje s utisnućem nastao je udarcem nekog tupotvrdog sredstva male kontaktne površine, silom jakog intenziteta. Prijelomi ključne i palčane kosti nastali su udarcima tupotvrdog sredstva, silom srednjeg do jakog intenziteta, a istim bi mehanizmom mogli nastati i prijelomi rebara ako su nastali zaživotno, a to nije moguće utvrditi.

– za Boju Pjevač.

Ugroženi svjedok broj 8³⁹⁷ naveo je da zna da je poginula Boja Pjevač iz Čitluka. Ugroženi svjedok broj 1³⁹⁸ je naveo da ne zna kako je Boja Pjevač poginula ali je bio prisutan kada je njeno tijelo kamionom dovezeno u Medak, 10 ili 11 dana nakon napada Hrvatske vojske. Čuo je da ju je pronašla osoba koja je na tom mjestu izgubila sina i tražila neke svoje stvari. Nije htio ići na njezinu identifikaciju. Prethodno je jedan švedski pripadnik UNPROFOR-a ispričao da su joj izvađene oči i da joj nedostaju tri prsta na desnoj ruci.

Ugrožena svjedokinja broj 22 navela je³⁹⁹ da je nakon početka napada iz Čitluka pobjegla u šumu, a kod Mišćevića je naišla i na tijelo Boje Pjevač pored koje su ležale dvije ubijene svinje. Bilo je krvi, ali ne zna je li ta krv od svinje. Pretpostavlja da je ona ubijena iz puške.

Ugrožena svjedokinja broj 29 navela je⁴⁰⁰ da je nekoliko dana iza 20.09.1993., dok je tražila ovce u šumi, pronašla tijelo mrtve žene koju nije mogla prepoznati jer su joj

³⁹³ Dana 13.11.2007. (listovi 4907-4908 spisa), vidi i pod 8.4.4.

³⁹⁴ Dana 13.11.2007. (listovi 4908-4909 spisa), vidi i pod 8.4.4.

³⁹⁵ Dana 14.11.2007. (list 4913 spisa, izvještaj na listovima 3382-3396 spisa).

³⁹⁶ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

³⁹⁷ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa).

³⁹⁸ Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

³⁹⁹ Dana 16.01.2008. (listovi 5094-5095 spisa).

⁴⁰⁰ Dana 17.04.2008. (listovi 5825-5829 spisa).

ptice pojele glavu. Vratila se u Počitelj i opisala tijelo susjedi koja joj je rekla da sina te žene može naći u komandi srpske vojske u Metku. To je i napravila, otišla i opisala tijelo. Kasnije je saznala da je to zaista majka tog čovjeka i da je riječ o Boju Pjevač iz Čitluka.

Ugroženi svjedok broj 20 naveo je⁴⁰¹ da je 17 dana nakon napada HV-a, po obavijesti jedne žene da je 2 km od Čitluka u zaseoku Mišćevići u dvorištu Mile Majina pronašla leš, otišao na to mjesto s UNPROFOROM i prepoznao leš majke koja je bila u civilnoj odjeći, odsječenih prstiju desne ruke. Pored nje je ležalo mrtvo prase. Obdukcijom u Gračacu je utvrđeno da je bila pogođena metkom u glavu i rafalom preko prsiju. Kasnije mu je Anka Rajčević ispričala da su hrvatski vojnici došli do kuće njegove majke, da je majka vikala „kud me vodite, nisam ništa kriva“, a na što su oni rekli „ako nisi kriva, što si bježala“, zatim je čula pucnjeve.

Ugrožena svjedokinja broj 34 je navela⁴⁰² da joj je brat rekao da je našao njihovu majku i da joj je jedan hrvatski vojnik pucao u grudi. Nije vidjela majku, leš je pronađen 17 dana nakon napada.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a (list 2985-2987 spisa) opisuje dana 27.09.1993. u 15,00 sati pronalazak tijela na omanjoj tratini u zaseoku Mišćevići (Počitelj). Navedeno je da su prsti desne ruke bili djelomično odsječeni, lice u potpunosti raznijeto, a u zaključku da je s male udaljenosti s leđa pogođena u glavu.

Izvjешće od 04.10.1993. (list 3292 spisa) za Boju Pjevač (rođena 1925., iz Čitluka) navodi da je riječ o lešu starije, srednje razvijene, dobro uhranjene žene s jako izraženim truležnim promjenama. Od izvana vidljivih ozljeda navode se eksplozivne ozljede glave i eksplozivne ozljede obje šake.

Razgledana je i fotografija pod oznakom 0029-3036 u mapi WI-48p koja prikazuje dio tijela Boje Pjevač; glavu i trup. Tijelo je odjeveno. Glava je praktički razorena, nedostaje svod lubanje.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Meyera⁴⁰³ proizlazi da su uzrok smrti bile eksplozivne rane glave i obje šake. Ne postoje elementi za zaključivanje o sakaćenju tijela rezanjem prstiju šake.

– za Milana Rajčevića.

Ugroženi svjedok broj 8⁴⁰⁴ naveo je da zna da je poginuo Milan Rajčević iz Čitluka. Ugrožena svjedokinja broj 27 navela je⁴⁰⁵ da je u Čitluku bila u posjeti dva tjedna. Čula je da je Milan Rajčević ubijen, ne zna kako. Milan je bio retardiran imao je hendikep s nogama i bio je umno zaostao. Nije išao na straže. Nije vidjela da je nosio uniformu.

Ugrožena svjedokinja broj 22 navela je⁴⁰⁶ da kad je počeo napad rekla je Milanu Rajčeviću s kojim je živjela da moraju ići, ali Milan nije htio. Ostali su u kući neko vrijeme i onda su došli hrvatski vojnici i odveli Milana. Ne sjeća se koliko je bilo sati, zna samo da je bilo mračno. Milan na sebi nije imao ništa vojno, već obične hlače, jaknu i majicu. Od tada ga više nije vidjela. Rekli su joj da je bio spaljen. Njihova se kuća nalazila u selu Rajčevići, koje je od sela Bilaj udaljeno 12 km, a u kući nisu imali oružja. Na predočenje ranijeg iskaza navela je da nije točno da je haškim istražiteljima rekla da je inzistirala da Milan

⁴⁰¹ Dana 14.11.2007. (list 4915 spisa).

⁴⁰² Dana 14.11.2007. (list 4914 spisa).

⁴⁰³ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁴⁰⁴ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa).

⁴⁰⁵ Dana 10.03.2008. (list 5640 spisa).

⁴⁰⁶ Dana 16.01.2008. (listovi 5094-5095 spisa), vidi i pod 9.

uzme pušku koja je ostala iza njenog zeta, jer Milan nije bio sposoban nositi pušku. Milan Rajčević je kao dijete prebolio dječju paralizu, završio je specijalnu školu u Karlovcu. Do rata je radio u Gospiću, a kad je rat počeo, bio je doma i jedino što je mogao raditi je pomagati u kući i sa stokom. Nije točno da je haškim istražiteljima rekla da je Milan uoči napada vozio kamion i dijelio hranu. Nije mogao normalno hodati jer je zavlacio nogu, tresle su mu se ruke. Bio je jako strašljiv. Nije bio nikakav vojnik. Bio je psihički i fizički hendikepiran. Razumijevao je stvari oko sebe, ali se na njemu vidjelo da nije sasvim u redu.

Ugroženi svjedok broj 20 naveo je⁴⁰⁷ da je kao vozač saniteta imao zadaću voziti ranjene žene i mještane i prevoziti u bolnicu. Tako je jednom vozio i majku Milana Rajčevića koja mu je ispričala da je vidjela da su njenog sina Milana hrvatski vojnici uhvatili, svezali za auto i onda vukli po dvorištu. Milan Rajčević je inače bio retardiran, nije mogao raditi i on se po selu smucalo od kuće do kuće. Predočeno mu je da je haškim istražiteljima rekao da je Milan nosio vojnu uniformu jer je vozio vojni kamion za opskrbu vojske hranom. Naveo je da zbog protoka vremena i dopušta da je to rekao, ali Milan je bio šepav i vjerojatno se samo vozio u kamionu.

Ugroženi svjedok broj 6 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)⁴⁰⁸ naveo je da je 09.09.1993. oko 9 ili 10 sati ujutro vidio leš jednog Srbina koji je po faci izgledao kao retardiran. Misli da je poginuo od gelera ili nečeg sličnog jer mu je iz glave curio mozak. Tog čovjeka je istog dana oko 11 ili 12 sati vidio obješenog o jedan stup na kojega su vojnici bacali noževe. To je vidio samo u prolazu i nije vidio da bi tamo bio itko od zapovjednika. Misli da su to bili Šalajevi vojnici, a da ga je objesio netko iz Stelinovićeve grupe. Navodi da je tog obješenog čovjeka vidio kod jedne kuće u Čitluku s lijeve strane ceste koja vodi u Počitelj, kada se u Čitluk ulazi iz Ornica.

Svjedok Marko Jagetić (sanitet ZP Gospić)⁴⁰⁹ je naveo da je vidio dvojicu mrtvih muškaraca u civilnoj odjeći obješenih užetom odnosno lancem na grani drveta. Oni su poslije zakopani u dvorištu jedne kuće i trebali su se ponovno otkopavati, a zbog rana na vratu nisu predani u razmjenu.

Svjedok Goran Blažević (načelnik inženjerije 9. gmtbr.)⁴¹⁰ naveo je da se ne sjeća tko ga je obavijestio o operaciji, ne sjeća se tko je sve bio tamo kad je obaviješten u vojarni. Za vrijeme operacije bio je na terenu ali se ne sjeća gdje. Ne sjeća se što je bilo nakon operacije, zna da je bilo povlačenje, ali to mu je izmaglilo. Ne sjeća se ničeg u vezi s asanacijom terena. Vjerojatno ima problema sa sjećanjem zato što je bio u ratu, liječničku pomoć nije tražio. Ne zna ništa o rušenju kuća i odnošenju imovine. O pogibiji Nikole Stojisavljevića i Rajčevića ne može ništa reći jer te ljude ne pozna. Tijekom operacije nije vidio nikakve mrtve osobe, a niti se sjeća da bi vidio nekakva mrtva tijela koja su visjela obješena o drvo.

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo⁴¹¹ je bio na prepoznavanju u Čitluku kad su pronađena 4 leša. Zna da je Milan Rajčević nađen spaljen blizu kuće pored šupe.

Izješće od 04.10.1993. (list 3291 spisa) za Milana Rajčevića (rođen 1962.) navodi najvećim dijelom pougljenjen leš, uz poodmakle truležne promjene. Glava i periferni dijelovi udova nedostaju.

⁴⁰⁷ Dana 14.11.2007. (list 4915 spisa), vidi i pod 8.4.4. i 9.

⁴⁰⁸ Dana 19.03.2008. (listovi 5665-5667 spisa), vidi i pod 8.4.1., 8.4.2. i 8.4.4.

⁴⁰⁹ Dana 27.09.2007. (listovi 4499-4503 spisa).

⁴¹⁰ Dana 09.10.2007. (list 4537 spisa)

⁴¹¹ Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

Razgledana je fotografija pod oznakom 0029-3035 u mapi WI-48p koja prikazuje pougljenjene i truležno promijenjene ljudske ostatke. Uz sliku je i oznaka Rajčević Milan, otac Nikola, rođen 1962., Čitluk.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Meyera⁴¹² proizlazi da uzrok smrti nije bilo moguće ustanoviti uslijed opsežnog pougljenjenja (karbonizacije). Nije moguće utvrditi je li dospijevanje tijela u plamen bilo zaživotno ili je do njega došlo nakon smrti. Nisu pronađeni znakovi zaživotnog ozljeđivanja.

– za Branka Vujnovića.

Ugrožena svjedokinja broj 24 navela je⁴¹³ da je Branko Vujnović živio u zaseoku Vujnovići i koliko joj je poznato nije preživio jedan napad HV-a 1991.

Svjedok Stevo Potkonjak naveo je⁴¹⁴ da je Branko Vujnović bio civil, ali ne zna što je bilo s njim.

Ugrožena svjedokinja broj 11 navela je⁴¹⁵ da je na identifikaciji u Metku među leševima prepoznala i Branka Vujnovića.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a (list 2961-2966 spisa) opisuje dana 19.09.1993. u 08,00 sati pronalazak tijela u jugoističnom dijelu Donjeg Sela koje je iskopano na livadi; muškarac obučen u dugi zeleni kaput Jugoslavenske armije sa zvijezdom na gumbima, zelene vojničke hlače, sivozelena košulja. Tijelo je izvađeno iz groba, ispod košulje pronađena dva metka, lijevo na 9. rebro ustrijelna rana, jedna ulazna ustrijelna rana na sredini trbuha, dvije ulazne ustrijelne rane na leđima, jedna izlazna rupa od metka ispod lijeve bradavice, jedna izlazna rupa od metka na sredini prsnog koša i jedna izlazna rupa od metka na leđima. U zaključku je navedeno da se čini da je čovjek ubijen u borbi i pokopan prije nego su snage UN došle na to područja (16.09.1993). Tijelo prepoznato kao Branko Vujnović (list 2966 spisa).

Izješće od 27.09.1993. (list 3304 spisa) za Branka Vujnovića (rođen 1949., iz Divosela) navodi da je leš obučen u kompletnu civilnu odjeću. Od izvana vidljivih ozljeda navedena je ozljeda lijeve bočne strane prsnog koša, najvjerojatnije eksplozivna. Truležne promjene su srednjeg do jakog stupnja.

Razgledane su dvije fotografije pod oznakom 0029-3033 u mapi WI-48p koje prikazuju glavu i trup. Na lijevoj bočnoj strani gornjeg dijela prsnog koša razabire se nepravilni defekt koji odgovara opisu citiranog izvješća od 27.09.1993. (list 3304 spisa).

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Meyera⁴¹⁶ proizlazi da je uzrok smrti bila eksplozivna rana prsnog koša.

– za Ivanku Rajčević.

Ugroženi svjedok broj 20 naveo je⁴¹⁷ da je kao vozač saniteta jednom vozio i Iku Rajčević koja mu je ispričala da je nastradala od bombe koja je bačena u njenu kuću od strane hrvatskih vojnika. Njoj su bile povrijeđene noge i ona se uspjela nekako izvući.

⁴¹² Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁴¹³ Dana 13.11.2007. (listovi 4907-4908 spisa), vidi i pod 8.4.4.

⁴¹⁴ Dana 27.03.2008. (listovi 5672-5673 spisa).

⁴¹⁵ Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa).

⁴¹⁶ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁴¹⁷ Dana 14.11.2007. (list 4915 spisa).

Ugrožena svjedokinja broj 22 je navela⁴¹⁸ da kad je počeo napad ostala je u kući (Čitluk) i vidjela da jedan hrvatski vojnik razbija prozor i u sobu gdje je bila ubacuje bombu. Bomba je eksplodirala, a ona je pala u nesvijest. Kad joj je predložen raniji iskaz gdje stoji da je sa prednjih vratiju kuće vidjela ustašu na 10 metara od nje koji je počeo pucati na nju, navela je da to nije rekla i nije bilo nikakvog pucanja. Kad se osvijestila, shvatila je da je ozlijeđena i to cijela desna strana, još i danas ne može hodati normalno, a neće nikada niti moći. Gledala je kroz prozor kuće što se dešava ispred i vidjela je da je u čitavom selu Hrvatska vojska. Nakon toga je otišla u šumu, nije mogla normalno hodati i otpuzala je u šumu i trebalo joj je 10 dana da tako dođe do Metka. Kad je došla, netko joj je skinuo čizmu s noge, a noga se već bila ucrvala.

– za Milu Pejnovića.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je⁴¹⁹ da je bio u grupi seljaka s kojima su bježali prema šumi Bešlinac, u pravcu Čitluka. Prvog dana grupa je imala od oko 20 ljudi među kojima je bio i Mile Pejnović. Ljudi u grupi su uglavnom bili stariji i lošeg zdravstvenog stanja, a bilo je i ljudi u uniformama i s puškama. Kasnije je iz te grupe poginulo nekoliko ljudi. Kada su stigli na Golo Brdo bili su umorni i iscrpljeni i nisu mogli ići dalje s grupom. Mile Pejnović, DMITAR i Mara Jović i Janko Potkonjak ostali su na Golom Brdu nakon što je on otišao. Kasnije je saznao da su ih hrvatski vojnici zarobili i ubili.

Ugroženi svjedoci broj 20⁴²⁰ i broj 11⁴²¹ naveli su da su na identifikaciji prepoznali leš Mile Pejnovića. Ugroženi svjedok broj 20 naveo je da je leš bio bez jednog oka i u kombinaciji vojne i civilne odjeće.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a (list 2947-2948 spisa) opisuje dana 17.09.1993. u 09,40-10,10 sati pronalazak tijela na stazi blizu planine Bungovac (1,5 km južno od Donjeg Sela) s procjenom da je smrt nastupila 18-24 sata prije pronalaska. Navedeno je da očna jabučica ne postoji i da je riječ o pogotku jednim metkom u desno oko. Na stražnjem dijelu glave nije primjećena izlazna rana. U zaključku je navedeno da je čovjek ubijen s vrlo male udaljenosti na mjestu na kojem je pronađen i da se čini da se radi o smaknuću, a ne o osobi koja bi bila ubijena u toku borbe. Identificiran kao Pejnović Mile, rođen 1935., a navedeno je da je ubijen s leđa u ležećem položaju (list 2948 spisa).

Izvješće od 27.09.1993. (list 3301 spisa) za Milu Pejnovića (rođen 1935., iz Smiljana) navodi da je leš obučen u kompletnu vojničku uniformu. Vanjskim pregledom ustanovljene su dvije ustrijelne rane; jedna u predjelu desnog oka s kanalom koji se nastavlja u lubanju i druga u predjelu lijeve lopatične kosti s kanalom koji se nastavlja u grudni koš.

Razgledane su i dvije fotografije pod oznakom 0029-3030 u mapi WI-48p. Na jednoj se razabire defekt u području desnog oka, drugih ozljeda nema. Na drugoj je prikazan bočni i leđni dio trupa na kojem se razabire manji defekt, koji može odgovarati i ulaznoj strijelnoj rani.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera⁴²² proizlazi da su uzrok smrti bile strijelne rane glave i prsnog koša. Povezivanje strijelne rane u lopatičnom dijelu leđa sa strijelnom ranom oka na način da bi one predstavljale

⁴¹⁸ Dana 16.01.2008. (listovi 5094-5095 spisa).

⁴¹⁹ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa).

⁴²⁰ Dana 14.11.2007. (list 4915 spisa).

⁴²¹ Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa).

⁴²² Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

početak i kraj jedinstvenog strijelnog kanala (ulaz na leđima, a izlaz na oku) je vrlo atipično i radilo bi se o vrlo neobičajenom smjeru strijelnog kanala. Pouzdano utvrđivanje smjera strijelnog kanala moguće je jedino obdukcijom koja nije provedena. Zato vještaci navode da s rezervom treba uzeti shvaćanje po kojem bi ove ozljede činile cjelinu kao i na njemu temeljen zaključak „da je osoba ustrijeljena u leđa u ležećem položaju“.

– za Dmitra Jovića i Maru Jović.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je⁴²³ da se u vrijeme napada, 09.09.1993. u 6,00 sati ujutro, nalazila u svojoj kući u Čitluku i kada je izašla van vidjela je Dmitra Jovića koji joj je rekao neka bježi jer da hrvatska vojska napada.

Ugrožena svjedokinja broj 36 je navela⁴²⁴ da je iz pravca kuće u kojoj su nekada živjeli njezini rođaci D Mitar i Mara Jović čula jauke neke žene kad je tamo prolazila.

Svjedok Božidar Matić naveo je⁴²⁵ da su u povlačenju krenuli preko Bešlinaca i Kruškovače, a kretali su se noću. Bilo ih je 25 i prije nego što su došli u Mišćeviče, kod jednih bara, zatekli su Dmitra i Maru Jović koji su bili živi i tamo su i ostali. Prešli su jedan potok, ušli u Mišćeviče i krenuli preko Velebita da bi u Medak došli 11.09.1993. oko 18 sati. Poznato mu je da su D Mitar i Mara Jović ubijeni jer su njihovi leševi dovezeni u Korenicu na prepoznavanje.

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je da zna da su poginuli D Mitar i Mara Jović koji su živjeli u Čitluku, a ugrožena svjedokinja broj 12 navela je da je čula da su poginuli D Mitar i Mara Jović, ne zna kako, a riječ je o starijim ljudima, oko 70 godina, ne zna jesu li imali oružje, D Mitar je bio bolestan.

Ugrožena svjedokinja broj 11 navela je⁴²⁶ da je niz put u Čitluku srela i Dmitra Jovića, starog oko 70 godina i u civilnoj odjeći. Na prepoznavanju u Korenici prepoznala je njegovo tijelo.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je⁴²⁷ da je tijekom prvog dana bježao u grupi od oko 20 ljudi u kojoj su bili i D Mitar i Mara Jović. U grupi su uglavnom bili stariji ljudi, ali bilo je ljudi u uniformama i s puškama. Kasnije je nekoliko ljudi poginulo. Mara i D Mitar Jović su bili supružnici iz Divosela. D Mitar je hodao uz pomoć štaka, desna ruka mu je bila paralizirana od moždanog udara. Mara je nosila pušku koju je D Mitru dodijelila mjesna zajednica kako bi mogao primati plaću kao stražar. Na Golom brdu D Mitar i Mara nisu mogli dalje s grupom te su tamo ostali s Mile Pejnovićem i Jankom Potkonjakom. Kasnije je saznao da su ih hrvatski vojnici zarobili i ubili.

Izviješće Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka, broj 09-9-131/93 od 22. rujna 1993.⁴²⁸ za leš muškarca broj 39 opisana je odjeća; smeđa JNA jakna, civilne hlače. Kao uzrok smrti navedene su strijelne rane trbuha i grudnog koša. Za leš starije žene broj 54 opisana je crna civilna odjeća. Kao uzrok smrti navedene su eksplozivne rane glave i udova.

Izviješće od 27.09.1993. (list 3272) za Dmitra Jovića (otac Mile, rođen 1938., iz Divosela, leš označen brojem 5 odnosno brojem 39 pri pregledu u Rijeci) navodi vanjskim

⁴²³ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

⁴²⁴ Dana 06.02.2007. (listovi 5152-5154 spisa).

⁴²⁵ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

⁴²⁶ Dana 17.04.2008. (listovi 5798-5810 spisa), vidi i pod 9.

⁴²⁷ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa), vidi i pod 9.

⁴²⁸ Dana 30.10.2008. (list 3472 spisa).

pregledom uočene strijelne ozljede prsnog koša i trbuha. Truležne promjene srednje izražene. Za Maru Jović (otac Branko, rođena 1939., iz Divosela, leš označen broj 7 odnosno brojem 54 pri pregledu u Rijeci) navode se vanjskim pregledom uočeni prostrijeli svoda i baze lubanje, prostrijel obje natkoljenice te prostrijel lijeve potkoljenice. Truležne promjene jako izražene.

Razgledane su fotografije pod oznakom 0029-2996 u mapi WI-48t; F-8, Mara Jović i F-6, Dmitar Jović.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Meyera⁴²⁹ proizlazi da su uzrok smrti za Dmitra Jovića bile strijelne rane prsnog koša i trbuha. Za Maru Jović nije moguće sa sigurnošću se odrediti u prilog jednom od navedena dva tumačenja uzroka smrti; eksplozivne rane glave i udova (pregled u Rijeci) ili strijelne rane glave i udova (pregled u Korenici) jer nije rađena obdukcija.

– za Anku Rajčević.

Ugrožena svjedokinja broj 29 navela je⁴³⁰ da je dvadesetsedam dana nakon hrvatskog napada bila u šumi, zajedno sa Sojom Miščević, da vide što se dogodilo s njezinom kućom u Miščevićima. Dok su bile tamo, čula je da netko doziva njezino ime da bi potom vidjela jednu ženu u kolima koja ju je zamolila da je dokrajči. Odmah je prepoznala da se radi o Anki Rajčević koja je bila u vrlo lošem stanju i u jakim bolovima. Bila je ranjena i na preponi je imala otvorenu ranu koja se ucrvala. Uz nju se nalazilo nešto kupusa i divljeg voća, a odjeća joj je bila prljava i potrgana pa je zaključila da je Anka tamo provela dosta vremena. Anka joj je rekla da je ranjena prije 27 dana i da su na nju pucala dva Hrvata. Nakon toga su mirovnjaci došli po Anku u Počitelj i odveli je u Medak gdje ju je pregledao jedan vojni doktor i uputio u bolnicu u Gračac.

U činjeničnom opisu optuženja u obje točke (2. i 5.) tvrdi se da su pripadnici podređenih postrojbi podmetanjem eksploziva i vatre uništili kuće i gospodarske objekte, onečistili bunare, otuđili vrijedniju pokretnu imovinu civila koji su napustili to područje te pobili dio zatečene stoke. Do sada su navedeni iskazi svjedoka s dijelovima koji se odnose i na navedene okolnosti. Svjedoci Calvin, Nielsen, Byrjalsen, Nenadić, Rogulj, ugroženi svjedok broj 15 iskazivali su o eksplozijama, vatri, dimu, a svjedoci MacInnis i Holland i o pobijenoj stoci i onečišćenim bunarima. Ugroženi svjedok broj 9 iskazivao je o pljački imovine nakon prvog dana akcije, a o tome su iskazivali i ugroženi svjedoci broj 15, broj 19 i svjedok Božidar Matić. Svjedok Stipetić iskazivao je o dimu, paljevini i pljački. Svjedok Jarnjak naveo je da je nekoliko dana nakon operacije obaviješten o nepravilnostima. Osim tih svjedoka, u odnosu na imovinu izvedeni su i sljedeći dokazi.

Svjedok Branko Pjević⁴³¹ naveo je da je kao rezervist iz Lapca došao prvi puta u Mali Kraj. Kad je počeo napad njih osmero je krenulo iz Malog Kraja preko Debele Glave u pravcu Metka. Kratko vrijeme nakon što su krenuli, on se odvojio od ovog ostatka jer je mislio da put kojim ide ovaj ostatak i kojim su oni htjeli krenuti nije pravi put. Uvečer je sišao kod jednih Bara, naišao je na grupu od 30-tak ljudi. U toj grupi bilo je desetak srpskih vojnika, 10-15 ih je bilo naoružanih, bilo je civila koji nisu imali oružje, žena, bio je jedan starac pa čak i jedan pas. Kad su prešli Bare na udaljenosti od oko 500 m vidjeli su hrvatske vojnike. Padala je jaka kiša i bio je već mrak, ali se moglo vidjeti da su tamo hrvatski vojnici i da gore kuće. Tamo gdje su ti vojnici bili nije bilo borbi niti ikakvih eksplozija, čulo se orgijanje vojnika (vikali su, slavili i veselili se). Pod brdom su na

⁴²⁹ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁴³⁰ Dana 17.04.2008. (listovi 5825-5829 spisa).

⁴³¹ Dana 28.03.2008. (listovi 5679-5680 spisa), vidi i pod 8.4.4.

jednom mjestu bile dvije ili tri kuće koje bi se odjednom našle u plamenu. Nije vidio kako su te kuće zapaljene.

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo⁴³² da dok je s UNPROFOR-om sudjelovao u izvlačenju leševa kao pripadnik civilne zaštite, vidio je desetak bunara u sklopu imanja, uz cestu, koji su bili zagađeni i u njima su na površini plivali roba i ulje. I na području Počitelja i Drljića je također bilo zagađenih bunara. Na nekim mjestima vidio je sive izolirane žice koje služe za aktiviranje eksploziva, za miniranje, a vidio je i drveni sanduk u kojem je očito prije bio eksploziv koji vojska u redovitom djelovanju ne nosi sa sobom. Vidio je opljačkane, minirane i paljene kuće. Da su kuće opljačkane, vidjelo se po tome što su stvari izvan kuće bile razbacane, a nije bilo niti drva koja su ljudi spremili kao ogrjev za zimu. Njegova kuća u Čitluku je spaljena simbolično (samo stepenice). U Čitluku je sve bilo spaljeno, dio je bio miniran. Pošteđena je jedna kuća na kojoj je pisalo: „Ne paliti, potrebno Hrvatskoj vojsci“, ali je i na toj kući bio spaljen krov. U Čitluku niti jedna kuća nije bila granatirana niti uništena do napada Hrvatske vojske 1993. U Počitelju je desetak kuća bilo granatirano i uništeno i prije 1993. Jedan dio Divosela bio je spaljen u napadu 1991, ne zna koji je dio spaljen 1991., a koji 1993. niti jesu li te spaljene kuće u Divoselu 1991. bile obnavljane ili ne.

Ugroženi svjedok broj 2 naveo je⁴³³ da se povlačio u pravcu Debele Glave. Iz šume je vidio da su kuće obavijene dimom i da se na kuće pucalo. Vidio i tenk koji je gađao samo određenu kuću.

Ugroženi svjedok broj 3 naveo je⁴³⁴ da je UNPROFOR tražio od njega u Gračacu manje od mjesec dana nakon napada da im se pridruži radi inspekcije kuće Sare i Ljubice Kričković u Čitluku. Od njihove kuće ostao je samo podrum, sve ostalo je srušeno. Vidio je da je kuća Nikole Perića u Čitluku potpuno razrušena, a vidio je i da je prvog dana napada ta kuća bila minirana. Bio je na brdu Prosina 500 m od Čitluka i čuo jednu detonaciju, mislio je da nije kuća, ali kada se vratio vidio je da je kuća potpuno uništena. Drugog dana napada je počelo pljačkanje, odvedena je stoka, a kuće su spaljene, ali to nije osobno vidio.

Ugroženi svjedok broj 6 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)⁴³⁵ naveo je da je Rožić, čim bi vidio srpsku kuću, istu odmah zapalio, srušio. Zna da je najviše kuća porušio i zapalio Ivica Rožić, a to je i sam vidio. Na njegovo postupanje zapovjednici su bili jako ljuti. Sjeća se da je Goran Blažević u Ličkom Ribniku rekao: „Da li je moguće tog Rožića zaustaviti“. Vidio je Šalaju kako iz kuća vuče stvari i odvozi ih, a Šalaja se sam hvalio da je švercom i prodajom tih stvari zarađivao dnevno 3.000 do 3.500 njemačkih maraka. Šalaja je odvezio traktore i konje. Na pitanje je li Blaževiću govorio ovo što je vidio za Rožića i Šalaju, svjedok je odgovorio: *...šta bi mu ja to govorio kad je on to sam vidio i bio je ljut*. Vidio je da hrvatski vojnici podmeću vatru u kuće, a vidio je dvojicu ili trojicu vojnika. Ti vojnici nisu imali oznake 9 gmtbr., a kad mu je predočeno da je haškim istražiteljima rekao da su ti vojnici pripadali 9. gmtbr., svjedok je naveo da nije siguran, prošlo je dosta vremena.

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je⁴³⁶ da se s UNPROFOROM u Čitluk vratio 15 dana nakon napada. Čitluk je malo selo s 60-tak kuća i sve su bile uništene.

⁴³² Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

⁴³³ Dana 10.03.2008. (listovi 5641-5642 spisa).

⁴³⁴ Dana 17.04.2008. (listovi 5788-5797 spisa).

⁴³⁵ Dana 19.03.2008. (listovi 5665-5667 spisa).

⁴³⁶ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa).

Ugroženi svjedok broj 9 (pripadnik inženjerijske postrojbe 9. gmtbr.)⁴³⁷ naveo je da prvog dana ofenzive nije bilo paljenja i pljačke jer nisu imali vremena za to. Drugog dana su dečki iz 1., 2. i 3. bojne 9. gmtbr. od njega tražili mine kako bi mogli dići srpske kuće u zrak i to nakon što su se čule glasine o povlačenju. Najprije im je odbio dati mine, ali onda su mu Zvonko Brajković i Goran Blažević naredili da preda mine pa im je svjedok dao 15 do 20 kutija mina. Rušenje kuća uz pomoć eksploziva, mina i paljenjem, radilo se uglavnom u zadnja dva dana akcije. Misli da je to bilo zato što su hrvatski vojnici čuli glasine da se moraju povući, a nisu htjeli da i jedna srpska kuća ostane netaknuta. On nije dobio niti jednu službenu zapovijed o razaranju kuća i nije uništio niti jednu kuću.

Ovaj svjedok je također naveo da mu je Blažević, u prisustvu Kreše i dvojice vojnih policajaca, rekao da se mora riješiti leševa pa se s dvojicom vojnih policajaca vratio u bazu po mine, eksplozive, sporo goreće štapove i detonatore. Odlučio se za jednu veliku kuću na periferiji Gospića koja je imala nepotpunu septičku jamu, a zgrade oko nje su uglavnom bile srušene. Jama je bila na desnoj strani kuće gledano sa ceste, velika otprilike 10 x 4 m i oko 3 m duboka. U autu s njim su bili Krešo i dvojica vojnih policajaca dok ih je pratila hladnjača s vozačem i trojicom pijanih vojnika (misli da su bili domobrani). Otišli su na mjesto za koje se odlučio, a VP je zauzela položaje za osiguranje prilaznih putova. Nakon što je ostalima rekao što će učiniti, otišao je u kuću postaviti eksploziv. Nekoliko puta je morao izaći van da namjesti sporo goreće štapine, a Krešo je za to vrijeme pomagao pijanim vojnicima oko vađenja leševa iz kamiona i njihovog bacanja u septičku jamu. U jamu je bačeno više od 40 leševa. Kreši i ostalima je objasnio da namjerava u zrak dignuti pola te velike kuće tako da se ona sruši na leševe u septičkoj jami. Trebalo mu je otprilike 45 minuta da postavi eksplozive. Upotrijebio je četiri mine, na njih postavio pet kg industrijskog eksploziva kako bi mine sigurno eksplodirale i onda ih aktivirao uz pomoć sporo gorećih štapina. Sve je išlo po planu i pola kuće se srušilo i pokrilo leševe u septičkoj jami. Na tu lokaciju ponio je tri kutije TMA3; u svakoj kutiji je bilo po pet mina. Vojni policajci su ga zatražili da im preostale mine ostavi za miniranje srpskih kuća pa im je svjedok dao te mine. Prvog dana ofenzive nije bilo paljenja i pljačke jer nisu imali vremena za to.

Ugrožena svjedokinja broj 12 navela je⁴³⁸ da su kuće u Čitluku bile u dobrom stanju, da nisu bile oštećene, a bilo ih je možda oko 100. Nije vidjela da su hrvatski vojnici oduzimali imovinu, a na predočenje njenog ranijeg iskaza da je vidjela Hrvate kako pljačkaju i da je vidjela kako voze konja na kamionu, navela je da je to točno, a da je od tada prošlo 15 godina i da se nije mogla sjetiti. U ranijem iskazu navela je da je bila poviše Rogića mosta u šumi, ako se gleda s Čitluka s desne strane, a ako se gleda s Počitelja s lijeve strane. Bila je udaljena možda 10-tak metara. Čula je kako je jedan rekao: „U ovoj kući nema ništa, kakva je ovo kuća“, a onda je drugi rekao: „Idite malo dalje, ali uzimajte samo vrednije stvari“. Nije ih mogla vidjeti, pa ne zna kako su bili obučeni. Zna da se je radilo o HV-u jer su oni ušli u selo. U Čitluku je imala bunar i hidrofor, a tako je imala i većina drugih kuća. Bilo je i mnogo nenastanjenih i praznih kuća, a iz manjeg broja kuća su ljudi ranije otišli, odnijeli neke stvari sa sobom, ali ih je vrlo malo odnijelo stvari. Rijetko je bilo nedovršenih kuća, a u Divoselu takvih nije bilo. U Čitluku je bila škola, izgledala je normalno, bila je prizemnica i imala je velike prozore. Sve je spaljeno i puno ljudi je izginulo.

⁴³⁷ Dana 18.04.2008. (listovi 5903-5941 spisa), vidi i pod 9.

⁴³⁸ Dana 18.03.2008. (listovi 5656-5659 spisa).

Ugroženi svjedok broj 15 (dragovoljac iz Srbije) naveo je⁴³⁹ da se kao vojnik na liniji razdvajanja nalazio na području Velikog Kraja i Divosela. Nije iz tog kraja, došao je iz Srbije pa taj kraj ne poznaje dobro. Kada je napad započeo, on i još osmorica su bili na položaju nakon čega su svi počeli bježati. Njegovi suborci su krenuli prema Velebitu, u šumu, a on nije htio ići s njima već je krenuo prema Bilaju, odnosno Ribniku. Izdaleka se moglo vidjeti kako kuće gore, dizao se dim. Nije vidio tko je kuće zapalio ali zna da njegova vojska sigurno nije jer nije mogao k njima.

Ugroženi svjedok broj 17 naveo je⁴⁴⁰ da je njegov zaseok Kričkovići imao tri kuće. Tamo su bili i zaseoci Krajnovići, Jovići, Pjevači i Rajčevići. U Čitluku je bilo 80 kuća s gospodarskim zgradama i nekih 125 stanovnika koji su se bavili poljoprivredom. Njegova kuća i kuća njegovog brata bile su opljačkane, kao i cijelo njegovo gospodarstvo (5 krava, bik, junica, traktor s priklučcima). Selo Čitluk je bilo spaljeno. Neke kuće su bile pogođene i gorjele su kad je napad započeo, a za ostale ne zna kad su spaljene. Njegova kuća je bila minirana, što se vidjelo po tome jer je bila čvrsto zidana, a prvi put nakon odlaske je vidio kuću 2000. godine.

Ugroženi svjedok broj 18 naveo je⁴⁴¹ da čim je počeo napad HV-a, vidio je da kuće u Čitluku gore, a i poslije je bilo paljenja. Ono što nije nastradalo za vrijeme napada, nastradalo je kasnije, tako da tamo nije ostala niti jedna kuća cijela. Nije vidio kako su paljene kuće. Kad mu je predložen njegov iskaz u kojem je haškim istražiteljima rekao da je vidio kako vojnici u crnom ulaze u kuće u Čitluku, da bi se malo kasnije, nakon što su izašli iz njih, vidjelo da se iz kuća dimi i da su zapaljene, naveo je da je to točno. Od imovine je imao kuću, novu kuću, sjenik i štale u kojima su bile krave i svinje, imao je kokoši i dva prasca. Imao je i dva automobila; fiću i stojadina. Sve mu je to opljačkano, a kuća je minirana jer su zidovi bili prema vani. Prvi put je na imanju bio 1995. i onda je vidio da je sve uništeno. Jedan čovjek kod kojega je radio u Karlovcu, a koji je bio pripadnik SP-a, rekao mu je da su oni bili u njegovoj kući tri ili četiri dana nakon 09.09.1993. poslije čega su se morali povući te da kada su oni otišli da je sve još bilo čitavo. Na temelju onoga što je slikao UNPROFOR razlučio je što je bilo uništeno za vrijeme napada, a što nakon toga.

Svjedok Robert Letinić (vojnik izviđačke satnije 9 gmtbr.)⁴⁴² naveo je da se jednostavno ne sjeća pojedinosti operacije. Sjeća se da su bili u selu Čitluk, a kad su došli tamo kuće su već bile srušene, nije bilo nikog živog. Ne sjeća se je li bilo borbi, zna da su imali dva ili tri poginula, ali ne zna kako su poginuli. Ne sjeća se je li na teren dolazio zapovjednik, ne sjeća se je li satnija zaduživala protutenkovske mine, ne zna koja je bila zadaća njegove satnije, ne sjeća se je li vidio leševe civila ili neprijateljskih vojnika, ne sjeća se djelovanja topništva, samo zna da je operacije počela oko pet ili šest sati ujutro.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je⁴⁴³ da zna da su palež kuća i pljačka imovine započeli kad se hrvatska vojska počela povlačiti. Tada su sa strane došli ljudi koji su u autima, traktorima i teretnim vozilima odvozili konje, krave i imovinu. Da se HV povlači, saznala je od UNPROFOR-a koji je do njih došao, otprilike 6 dana nakon što je počeo napad, radi traženja mrtvih. Sjeća se da je u petak i u subotu prošla pored svog imanja, a imala je dvije kuće, aute, krave i dva praseta, i da je tada sve to još bilo tamo potpuno nedirnuto da bi u ponedjeljak, kada je ponovno došla, sve bilo popaljeno i odneseno.

⁴³⁹ Dana 06.02.2008. (listovi 5157-5158 spisa).

⁴⁴⁰ Dana 16.01.2008. (listovi 5092-5093 spisa), vidi i pod 8.4.4.

⁴⁴¹ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

⁴⁴² Dana 19.09.2007. (listovi 4455-4456 spisa).

⁴⁴³ Dana 10.12.2007. (listovi 4990-4993 spisa).

Ugrožena svjedokinja broj 29 navela je⁴⁴⁴ da se 20.09.1993. vratila u Počitelj. Njezina kuća i sve ostale kuće oko nje su bile spaljene do temelja, a leševi civila i srpskih vojnika, kao i uginula stoka ležali su na zemlji. Kasnije je vidjela da dio sela prema Bobićima, Njegovanima i Ivančevićima nije spaljen ali su kuće bile opljačkane.

Ugrožena svjedokinja broj 33 navela je⁴⁴⁵ da zna da je sve spaljeno i sprženo ali nije vidjela hrvatske vojnike da pale. Vidjela je dim i vidjela je kako kuće gore. Na predočenje iskaza koji je dala haškim istražiteljima gdje stoji da su u šumi ispod drveća oko Čitluka ostali čitavog 12.09.1993. i da je s tog mjesta vidjela ustaše (uniformisane i u običnoj odjeći) kako iz kuće Miće Rajčevića u Čitluku iznose pokućstvo i da na kamione i traktore sve to natovaruju i da je vidjela da su kuću zapalili, navela je da se ne može sjetiti svih detalja ali da je točno ovo što je rekla haškim istražiteljima.

Ugrožena svjedokinja broj 34 je navela⁴⁴⁶ da je živjela u Čitluku. Bježeći prema Počitelju i zatim prema Metku, vidjela je požare i dim.

Svjedok Dinko Sekula (zapovjednik 2. bojne 9. gmtbr.)⁴⁴⁷ je naveo da su tijekom napredovanja otvarali vatru na svaku kuću iz koje se pucalo jer je u tim kućama bilo streljiva. Kada su osvojili određeno područje, ostale su neke kuće koje nisu bile oštećene ili uništene. Vraćali su se drugim putem pa ne zna što je bilo s tim kućama koje su ostale čitave. Na njih je bila otvarana pješačka i topnička vatra za čitavo vrijeme operacije, a i nakon. Neprijatelj je iz Metka tukao po svojim bivšim selima. II. bojna nije dužila, a niti imala ikakav eksploziv.

Svjedok Frane Tomićić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost)⁴⁴⁸ je naveo da su nakon operacije sve kuće bile manje-više oštećene. To je vidio prolazeći zauzetim područjem.

Svjedok Gari Devčić (zapovjednik izviđačko-diverzantske satnije ZP Gospić)⁴⁴⁹ naveo je su u zaseoku Došen bile 2 ili 3 napuštene kuće i bile su čitave. Nisu bile zapaljene, niti su gorjele dok je bio tamo.

Svjedok Jandro Grgurić (zapovjednik 1. izvidničkog voda izviđačke satnije 9. gmtbr.)⁴⁵⁰ naveo je da su imali zolje za uništavanje tenkova, ali ne i protutenkovske mine. Kad je stigla zapovijed za povlačenje, nije čuo nikakve eksplozije niti je vidio dim. Srbi su bili ti koji su neprestalno granatirali za vrijeme dok je njegov vod bio u prvom manjem povlačenju na položaju u dvjema razrušenim kućama.

Svjedok Thomas James Calvin (zapovjedni časnik kanadskog bataljuna u sastavu UNPROFOR-a)⁴⁵¹ je naveo da su se čitavo vrijeme njihovog čekanja ulaska u Medački džep s tog područja čule eksplozije i paljba iz pješačkog oružja. Rezultat tima za pretraživanje, a koji je svoju zadaću vršio četiri dana, pokazao je da je u području Medačkog džepa uništeno preko 150 stambenih zgrada, kuća i preko 140 poljoprivrednih zgrada. Inženjerijski časnik izvijestio ga je da su na nekim mjestima nađeni dijelovi tzv. kapice protutenkovskih mina koje su, pretpostavlja, korištene za rušenje kuća na način da bi više njih bilo povezano i onda aktivirano detonatorom unutar kuće koja bi se nakon

⁴⁴⁴ Dana 17.04.2008. (listovi 5825-5829 spisa).

⁴⁴⁵ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

⁴⁴⁶ Dana 14.11.2007. (list 4914 spisa).

⁴⁴⁷ Dana 03.10.2007. (list 4529 spisa).

⁴⁴⁸ Dana 17.12.2007. (listovi 5052-5056 spisa).

⁴⁴⁹ Dana 18.12.2007. (listovi 5064-5065 spisa).

⁴⁵⁰ Dana 02.10.2007. (listovi 4516-4518 spisa).

⁴⁵¹ Dana 11.03.2008. (listovi 5644-5648 spisa).

eksplozije urušila prema unutra. To je upućivalo na zaključak da se radilo u sustavno i dobro planiranoj akciji rušenja tih zgrada. Smatra da je u Medačkom džepu izvršeno „etničko čišćenje“; bunari su bili otrovani, stoka je bila ubijena, ljudi su pobjegli ili su ubijeni. Činjenica da su tamo dopremene protutenkovske mine koje predstavljaju kontrolni resurs koji pojedinci ne zadužuju, upućuje na zaključak da je postojala organizirana logistička podrška aktivnostima u Medačkom džepu. Kada su ušli u Lički Čitluk, svaka od 30-tak zgrada je bila zapaljena i još uvijek je gorjela, a one kuće koje nisu mogle gorjeti izgledale su tako da im je krov bio urušen unutar kuće što je upućivalo na zaključak da je eksploziv bio postavljen unutar kuće, aktiviran i onda su se zidovi i gornji kat, ako je postojao, urušili u kuću. Vidio je vojne kamione HV-a koji su bili natovareni drvom za ogrjev.

Svjedok Josip Krmpotić (zapovjednik izviđačke satnije 9. gmtbr.)⁴⁵² naveo je da je 70-80% zgrada na tom području bilo uništeno od granatiranja i ratnih djelovanja. Eksplozije i ratna djelovanja bile su 09. i 10.09.1993., a nakon toga nije čuo daljnje eksplozije. Nije čuo ništa o srušenim kućama.

Svjedok Luka Jakić (pomoćnik zapovjednika ZP Gospić u okviru Sigurnosno-informativne službe)⁴⁵³ je naveo da zna da je Norac bio određen da prikupi imovinu i da ju je u Gospiću smjestio na jedno mjesto. Sva preostala stoka i poljoprivredni strojevi bili su popisani, smješteni u Gospić te ih je Norac podijelio uz potpise onih koji su ih preuzimali.

Svjedokinja Marina Rukavina (satnica, savjetnica zapovjednika 9. gmtbr. za pravne poslove)⁴⁵⁴ je navela da je između 20. i 25.09.1993. s brigadirom Mezićem bila na jednom sastanku radi pregovora sa srpskom stranom oko razgraničenja na Velebitu. Na tom sastanku je bio prisutan i UNPROFOR. Tada je Novaković pitao Cotta kako ide istraga o zločinima u Medačkom džepu na što je Cott odgovorio da nema saznanja o nikakvim zločinima te stoga svjedokinja smatra da su kasnija kanadska izvješća lažna.

Svjedok Marko Jagetić (sanitet ZP Gospić)⁴⁵⁵ je naveo da je od 11. do 15. ili 16.09.1993. čuo detonacije u blizini područja u kojem se nalazio, a svakako u borbenoj zoni. Detonacije su mu zvučale kao detonacije od dinamita. U borbenoj zoni vidio je zapaljene kuće, vidio je da se civilnim i vojnim kamionima HV-a odvozi ogrijevno drvo.

Svjedok Marko Marić (pomoćnik za političko djelovanje zapovjednika 2. bojne 9. gmtbr.)⁴⁵⁶ naveo je da kada su se vraćali prilikom povlačenja iz Počitelja na Divoselo i Novčice nije primijetio nikakve požare niti je čuo detonacije.

Svjedok Milan Karić (pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za sigurnost)⁴⁵⁷ nije vidio oštećene kuće niti bilo kakvo paljenje kuća, ali pretpostavlja da je u operaciji zbog granatiranja i vojnog djelovanja moralo biti oštećenih kuća.

Svjedok Milan Kosović (zapovjednik domobranske bojne Gospić)⁴⁵⁸ je naveo da kad je išao s UNPROFOR-om u Čitluk čuo je detonacije i vidio da gori jer je vidio plamen odnosno više dim. Nije znao što gori i ne zna kako je došlo do tog paljenja i tko je to palio. Već 1991. godine je bila jedna neuspjela akcija, a osim toga tamo se stalno pucalo i

⁴⁵² Dana 19.09.2007. (listovi 4457-4458 spisa).

⁴⁵³ Dana 19.11.2007. (listovi 4924-4927 spisa).

⁴⁵⁴ Dana 17.04.2008. (listovi 5775-5779 spisa).

⁴⁵⁵ Dana 27.09.2007. (listovi 4499-4503 spisa).

⁴⁵⁶ Dana 03.10.2007. (listovi 4527-4528 spisa).

⁴⁵⁷ Dana 10.10.2007. (listovi 4543-4545 spisa).

⁴⁵⁸ Dana 22.10.2007. (listovi 4564-4568 spisa).

dosta toga je bilo razoreno i od ranije. Predočeno mu je da je ranije iskazao da su neki ljudi poslani u to područje da bi rušili kuće pa je naveo da ne zna da bi takvo što izjavio.

Svjedok Milan Krajnović (seoska straža u Čitluku)⁴⁵⁹ je naveo da je, dok je bio sakriven u živici blizu svoje kuće, vidio hrvatske vojnike kako idu uz jedno oklopno vozilo. Vidio je da je dio njegove imovine zapaljen; sijeno, štala, životinje. Nije vidio tko je zapalio njegovu imovinu ali zna da je zapaljena kada je zadnji hrvatski vojnik prošao pored tog sijena i štale. Nije vidio da bi mu netko iznosio imovinu iz kuće već je samo kasnije čuo da je njegova kuća opljačkana i spaljena. Ne zna što se dogodilo s njegovim poljoprivrednim strojevima, traktorom, kombajnom, dvorednom vadilicom za krumpire, kolima za sijeno, raspršivačem za gnojivo i ostalom njegovom imovinom. Cijelo selo Čitluk bilo je popaljeno i uništeno.

Svjedok Stevo Jović (rođen 1929.)⁴⁶⁰ naveo je da je dana 11.09.1993. kad je bio u zbjegu vidio da gori prva kuća koja je bila prema Ornicama. Vidio je i da gori imanje od Kričković Dušana, a to su bile dvije kuće i gospodarske zgrade. Vidio je i da gore kuće u Rajčevićima i Anićima. Uvečer kad je prolazio kraj njih vidio je da u Mičevićima gore tri ili četiri kuće. U ovoj akciji spaljeno je 400 kuća.

Svjedok Mladen Markač (načelnik odjela SP)⁴⁶¹ naveo je da je 17.09.1993. po četvrti put izašao na prednje crte te je tada vidio djelomično spaljene kuće, ali je pretpostavio da je to od silnih napada koji su bili. Kada je bio na terenu 17. i 18.09.1993. nitko od UNPROFOR-a ga nije upozorio na bilo kakve nezakonitosti.

Svjedok Mladen Šerić (pomoćnik načelnika stožera za operativno nastavne poslove ZP Gospić)⁴⁶² iskazao je da je prvi put u prostor Medačkog džepa ušao tri dana nakon operacije prilikom čega je vidio masovno paljenje kuća i paralelno s glavnom cestom dimnu zavjesu. Zaključio je da to paljenje ne potječe iz akcije jer da je zapaljeno tijekom operacije već bi bilo izgorjelo. Vrlo je malo kuća i objekata ostalo čitavo.

Svjedok Sean Hynes (vođa UN tima vojnih promatrača u Gračacu)⁴⁶³ naveo je da su 10.09.1993. imali poteškoća pristupu tom području i da su sa sjeveroistočne strane, 4 km od Metka (dopušta da je to bilo bliže ili dalje), postavili jedan snažni dalekozor kako bi promatrali što se dešava unutar Džepa. Vidjeli su kako gore zgrade i kako se diže dim, ali nisu mogli razabrati o kojim se selima radi. Na predočanje ranijeg iskaza da su to bila sela Strunići, Čitluk i Sitnik, naveo je da su imali kartu prema kojoj su mogli zaključiti o kojim selima se radi. Napominje da 16.09.1993. od 10 do 15 sati, dok su čekali prijelaz, nije bilo nikakvih borbi ali da su se jasno čule eksplozije, njih možda 150-200 pa zaključuje da su se za to vrijeme uništavala sela. Dopušta mogućnost da su u područje ušli u 13 sati. Kad su ušli u područje prošli su Čitluk, Ribnik i Divoselo. Sve kuće na tom području bile su sustavno uništene i srušene sa zemljom. HV je 98% ili 99% povlačenje završila 16.09.1993.

Svjedok Srećko Marić (minobacačka bitnica 9. gmtbr.)⁴⁶⁴ je naveo da je u napredovanju i u povlačenju vidio uništene kuće. Nisu se vraćali istim putem.

⁴⁵⁹ Dana 26.11.2007. (listovi 4945-4947 spisa).

⁴⁶⁰ Dana 26.09.2007. (listovi 4481-4483 spisa).

⁴⁶¹ Dana 16.07.2007. (listovi 4326-4330 spisa).

⁴⁶² Dana 06.09.2007. (listovi 4392-4396 spisa).

⁴⁶³ Dana 22.02.2007. (listovi 5559-5562 spisa).

⁴⁶⁴ Dana 03.10.2007. (listovi 4526-4527 spisa).

Svjedok Stanislav Linić (pomoćnik načelnika stožera 9. gmtbr. za operativno – nastavne poslove)⁴⁶⁵ je naveo da je obilaskom terena vidio razrušene kuće. Prema njegovim saznanjima sva rušenja su borbeno i napadno opravdana.

Svjedok Stevo Pražić (satnik u odjelu operativnih poslova 9. gmtbr.)⁴⁶⁶ naveo je da je na terenu bio više puta od 10.09. pa nadalje i do 17.09., a bio je najviše na području oko Klise jer su ga zanimali neprijateljski položaji koji su tamo bili. Vidio je da su oko svake kuće tamo bili postavljeni rovovi i bunker, bilo je streljiva, područje je bilo minirano. Zanimala ga je dokumentacija koju nije našao. Dok je bio tamo nije čuo nikakve detonacije. Kuće su bile razorene jer je tamo bila linija bojišnice i tamo se rat vodio od 1991. godine. Kad je bio na terenu od 10. do 17.09.1993. uopće nije razmišljao niti brojao razrušene kuće i nije obraćao pažnju na to je li se njihov broj povećao.

Svjedok Stjepan Škrinjarić (zapovjednik 1. bojne 9. gmtbr.)⁴⁶⁷ je naveo da dok je bio na terenu četiri dana od početka operacije nije čuo ni detonacije ni požare niti ih je dočekala neka naročito snažna paljba.

Svjedok Svetko Šare (zapovjednik 111. brigade HV-a)⁴⁶⁸ je naveo da je na potezu Čitluk-Divoselo-Počitelj, vidio srušenih, izgorelih i nešto čitavih kuća. U operaciju je bio uključen do 14.09.1993. kad je otišao na školovanje u Zagreb.

Svjedok Željko Prpić (savjetnik pomoćnika načelnika GS domobranskih pukovnija)⁴⁶⁹ naveo je da je dan, dva nakon završetka operacije bio na terenu i kod mjesta Strunići. Vidio je pobijenu stoku te zapaljene i razrušene kuće za koje smatra da su bile uništene od topničkog djelovanja HV i neprijatelja. Bilo je i starih ruševina kao posljedica vojnih aktivnosti iz 1991. Za vrijeme povlačenja vidio je dvije ili tri zapaljene kuće u Drljićima. Njemu Kanađani nisu ništa govorili o kršenjima ratnog prava tijekom i nakon operacije. Iskaz dan haškim istražiteljima u kojem navodi kako su UNPROFOR i druge organizacije nakon operacije uložile prigovore zbog ubojstava i razaranja koja su se dogodila tijekom operacije, objašnjava da je za to saznao kada su došli Stipetić i Kosović jer se o tome tada tako govorilo.

Svjedok Željko Sačić (zapovjednik satnija SP, koordinator MUP-a)⁴⁷⁰ naveo je da je na terenu vidio pokoju izgorjelu kuću ali ne može precizirati je li bilo čitavih kuća kada je odlazio s tog područja.

Svjedok Zlatko Rogulj (načelnik obavještajnog odjela i pomoćnik načelnika ZP Gospić)⁴⁷¹ naveo je da je pukovnik Mezić bio uzrujan zbog oštećenja kuća, ali tvrdi da prema statističkim podacima kojima je raspolagao ne može biti tako velik broj uništenih kuća kako su to predstavljali Kanađani. Dana 16.09.1993. je na terenu vidio dim koji bi upućivao da su kuće zapaljene, ali to nije bilo masovnog karaktera i ne zna što je dim izazvalo.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a, Sektor jug (list 2891) navodi da je u razdoblju osam dana uništeno ukupno 312 objekata (164 kuće, 148 staja i pomoćnih zgrada) s tim da je najveća šteta nanesena tijekom posljednjih dvanaest sati.

⁴⁶⁵ Dana 10.10.2007. (listovi 4546-4547 spisa)

⁴⁶⁶ Dana 15.11.2007. (listovi 4921-4922 spisa).

⁴⁶⁷ Dana 09.10.2007. (listovi 4535-4536 spisa).

⁴⁶⁸ Dana 13.12.2007. (listovi 5042-5045 spisa).

⁴⁶⁹ Dana 26.09.2007. (listovi 4477-4480 spisa).

⁴⁷⁰ Dana 17.07.2007. (listovi 4332-4336 spisa).

⁴⁷¹ Dana 16.10.2007. (listovi 4557-4562 spisa).

- selo Rajčevići; 32 kuće i 41 gospodarski objekt.

O ovom dijelu iskazuju svjedoci Sandgren, Byrjalsen, ugroženi svjedoci broj 18 i 22. Također taj dio spominje se u zaključnom izvještaju o Medačkom džepu – Civilna policija UN-a (list 2909, 2915, 2916 spisa)

- selo Krajnovići; 20 kuća, 28 gospodarskih objekata i onečišćenje 4 bunara.

Taj dio navodi se u zaključnom izvještaju (list 2899, 2901, 2917 spisa), a o tome iskazuju i svjedoci Sandren, Calvin, Holland, Marissink i ugroženi svjedok broj 1

- selo Potkonjaci; 6 kuća i 10 gospodarskih objekata.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu (list 2981 spisa).

- selo Drljići; 5 kuća i 10 gospodarskih objekata.

Svjedok Jozo Nenadić (načelnik inženjerije ZP Gospić)⁴⁷² naveo je da 10.09.1993. bio u Drljićima i niti jedna kuća nije bila srušena. 10. ili 11.09.1993. bio je u oslobođenom selu Pjevci i divio se da ni jedna zgrada nije bila oštećena, osobito znajući za problematičan sastav 9. gmtbr., posebice izviđačko diverzantske satnije koju nitko niti Norac nije mogao kontrolirati. Oko Čitluka i Debele glave također nije bilo namjerno oštećenih ili zapaljenih kuća. No, neposredno prije i tijekom povlačenja vidio je i čuo da hrvatski vojnici pale kuće i iz njih odnose stvari te da se kuće ruše eksplozivom i to protuoklopnim (protutenkovskim) minama. To je zaključio po zvuku, a i znajući da je HV tamo bila „skroz popunjena“ tim minama. Najprije je počeo palež kuća, negdje 11. ili 12. 09.1993. što se poklopilo s Jarnjakovim odlaskom i to na području gdje su vojnici bili maskirani, a nakon dolaska oklopnih transporterata UNPROFOR-a su uslijedile eksplozije. Dodao je da se protutenkovske mine pakiraju u plastične bačve s upaljačima.

Svjedok Steve Marissink (pripadnik civilne policije UN-a pridružen kanadskom bataljunu)⁴⁷³ da su 16.09.1993. oko 15,40 sati, ušli su u Donje Selo gdje su sve zgrade bile razorene, neke su još i gorjele. Dok su se vozili prema sljedećem mjestu, Drljićima, u okolnim poljima su vidjeli mrtvu stoku i konje. I u Drljićima su zgrade bile razorene, a uz neke kuće drva za ogrjev su bila poslagana i potpaljena pa je izgledalo kao da su drva postavljena kako bi vatra bila pospješena.

Svjedok Željko Prpić (savjetnik pomoćnika načelnika GS domobranskih pukovnija)⁴⁷⁴ naveo je da je za vrijeme povlačenja vidio dvije ili tri zapaljene kuće u Drljićima.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a, Sektor jug (list 2886, 2887, 2897, 2908 spisa) navodi da je svih 14 zgrada uništeno na isti način i u Donjem Selu. Uništeno znači srušeno sa zemljom ili da su vanjski i neki unutarnji zidovi još uvijek stajali, ali da su krov i unutrašnjost bili u ruševinama.

- selo Strunići; 20 kuća, 17 gospodarskih objekata i onečišćenje 3 bunara.

Svjedok Željko Prpić (savjetnik pomoćnika načelnika GS domobranskih pukovnija)⁴⁷⁵ naveo je da je dan, dva nakon završetka operacije bio na terenu i kod mjesta Strunići. Vidio je pobijenu stoku te zapaljene i razrušene kuće za koje smatra da su bile uništene od topničkog djelovanja HV i neprijatelja. Bilo je i starih ruševina kao posljedica vojnih aktivnosti iz 1991.

⁴⁷² Dana 20.11.2007. (listovi 4929-4933 spisa).

⁴⁷³ Dana 28.02.2008. (listovi 5572-5576 spisa).

⁴⁷⁴ Dana 26.09.2007. (listovi 4477-4480 spisa).

⁴⁷⁵ Dana 26.09.2007. (listovi 4477-4480 spisa).

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu (list 2901), konačni izvještaj kanadskog bataljuna (list 3037 spisa), a o onečišćenim bunarima iskazuju ranije navedeni svjedoci.

– selo Veliki Kraj; 11 kuća i 8 gospodarskih objekata.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu (list 2924 spisa), a o tome je iskazivao i ugroženi svjedok broj 7.

– Donje Selo; 7 kuća i 9 gospodarskih objekata.

Svjedok Steve Marissink (pripadnik civilne policije UN-a pridružen kanadskom bataljunu)⁴⁷⁶ naveo je da su 16.09.1993. oko 15,40 sati ušli u Donje Selo gdje su sve zgrade bile razorene; neke su još i gorjele i izgledalo mu je kao da su razorene eksplozivom iznutra ili kao da je vatra bila podmetnuta iznutra. Komadi krova su bili raspršeni oko zgrade, životinje su bile mrtve i nisu pronašli nikog živog. I u Drljićima su zgrade bile razorene, a uz neke kuće drva za ogrjev su bila poslagana i potpaljena pa je izgledalo kao da su drva postavljena kako bi vatra bila pospješana. Oko 19,50 sati ušli su u selo Čitluk gdje je pobrojao 62 uništene zgrade. Neke su još i gorjele.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a, Sektor jug (list 2886, 2897, 2907 spisa) navodi da je svih 16 objekata uništeno (sravnjeno sa zemljom).

– Divoselo: najmanje 40 kuća i neutvrđen broj gospodarskih zgrada.

Svjedok Božidar Matic⁴⁷⁷ naveo je da je u Divoselu možda 20% kuća nakon napada 1991., a prije napada 1993., bilo podobno za stanovanje. Funkcioniralo je oko 40 kuća, iako su i neke od njih bile oštećene, dok su ostale bile spaljene i srušene.

Svjedokinja Milka Radaković⁴⁷⁸ je navela da je živjela u Gospiću do 1991., a onda je otišla u Divoselo gdje je bila do 1993. Od 1991. do 1993. bilo je granatiranja u Divoselu i neke kuće su pogođene i uništene. Bilo je i dosta čitavih kuća u kojima su ljudi živjeli, a i ona je živjela u jednoj takvoj kući.

Svjedok Stevo Potkonjak⁴⁷⁹ naveo je da je u Divoselu prije napada 1993. bilo čitavih kuća, ne zna točno broj, možda njih 50. U Divoselu je bilo 300 do 400 kuća. 50 ih je bilo čitavih prije napada 1993., a ostale su uništene do tog napada 1993.

Ugroženi svjedok broj 7⁴⁸⁰ je naveo da je 15. ili 16.09.1993. ležao u borovoj šumi 150 metara od svoje kuće u Divoselu, vidio je hrvatsku vojsku, tamo je bilo još kuća. Njegova nova kuća je minirana, a i to su napravili hrvatski vojnici, a nije minirana samo njegova kuća. Sve kuće su bile minirane i uništene. U napadu 1991. je bilo uništeno $\frac{3}{4}$ Divosela, a $\frac{1}{4}$ nije bila uništena.

Svjedok Nikola Vidović (pripadnik teritorijalne obrane)⁴⁸¹ naveo je da su izbjegli onaj dan kad je bio napad. S jednog brda se vidjelo da kuće u Divoselu gore. Jedna žena je rekla nešto u smislu „eno, vidi i moja kuća gori“. Ne može procijeniti koliko je kuća gorjelo, ali je sasvim sigurno da nisu gorjele sve.

Ugrožena svjedokinja broj 24⁴⁸² navela je da je zaseok Vujnovići dio Divosela i od imovine u selu nije ostalo ništa.

⁴⁷⁶ Dana 28.02.2008. (listovi 5572-5576 spisa).

⁴⁷⁷ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

⁴⁷⁸ Dana 19.03.2008. (listovi 5662-5663 spisa).

⁴⁷⁹ Dana 27.03.2008. (listovi 5672-5673 spisa).

⁴⁸⁰ Dana 30.01.2008. (listovi 5140-5142 spisa).

⁴⁸¹ Dana 21.11.2007. (listovi 4936-4938 spisa).

⁴⁸² Dana 13.11.2007. (listovi 4907-4908 spisa).

Ugrožena svjedokinja broj 35 je navela ⁴⁸³ da je njihovo imanje u Vujnovićima koje se sastojalo od jedne starije i jedne nove kuće, štale, sjenare, sušare i jedne dvorišne zgrade, bilo potpuno uništeno.

Ugrožena svjedokinja broj 36 navela je ⁴⁸⁴ da su ona i njezin muž živjeli i radili u Divoselu kada je u devetom mjesecu počeo napad i pucanje. U bježanju je vidjela da sve gori. Od imovine imali su dvije kuće, veliku štalu, ljetnu kuhinju i bunar, a sada više nemaju ništa. Dodaje kako je veliki dio Divosela spaljen 1991., a da su od 1991. do 1993. su neke od porušenih i spaljenih kuća u Divoselu obnavljane.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu (list 2901 spisa).

– otuđenje vrijednije pokretne imovine civila koji su napustili područje.

Svjedok Božidar Matić naveo je ⁴⁸⁵ da je vidio, dok su bili na poziciji poviše kuće Save Pjevača, u zaseoku Kričkovići, da kuće gore, a da civili i HV tjeraju stoku. Vidio je da se odvoze traktori, kamioni i zaprežna kola, ali da ne zna jesu li ti traktori, kamioni i zaprežna kola došli u Čitluk ili su oni od ranije tamo bili.

Svjedok Branko Pjević je naveo ⁴⁸⁶ da je idući dan od početka operacije s Velebita, na 700-800 metara udaljenosti, dok je bio na povišenom položaju, vidio kako dolaze civilni kamioni i kako se u te kamione trpa stoka. Pretpostavlja da su to bili oni isti hrvatski vojnici koje je vidio ranije i da su oni stavljali stoku u kamione i odvozili je.

Ugroženi svjedok broj 9 naveo je da je bilo puno pljačke nakon prvog dana napada i da su to radila vojna lica i civili iz Gospića koji bi uglavnom stizali s traktorima i prikolicama. Nakon prva tri dana VP je postavila kontrolne punktove, ali nisu sprječavali pljačku. VP bi ponekad oduzela nešto od opljačkane imovine iz vozila i odnijela to natrag u dvorište iza svoje policijske postaje. Ne zna što je bilo s tom opljačkanom imovinom. Misli da je VP odvezla sve automobile Srba. Što se tiče pljačke, svatko je radio za svoj račun. U Gospić su se stalno vraćala vozila puna opljačkane robe. Vojska nije ništa poduzela da zaustavi civile iz Gospića koji su pljačkali srpske kuće. Hrvatska civilna policija nikada nije ušla u Medak, on je stalno bio pod vojnom kontrolom. VP je bila ili iz 71. ili iz 75. bojne VP, iz različitih krajeva.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je da je iz šikare u kojoj se nalazila vidjela da ljudi odvoze stoku i građevni materijal. To su bili civili, a sjeća se da su na jednom kombiju narančaste boje bile čakovečke registracije, a vidjela je i bijeli kombi bjelovarske registracije. Od ljudi koji su odnosili stvari je čula kako je sve to bilo organizirano te da su vojnici uzimali stvari i davali civilima. Od ljudi kojima su nestali traktori, čula je da su iz sela uzeli 40 traktora. Zna da su njoj odvezli dva auta; jedan fičo i jedan stojadin.

Ugrožena svjedokinja broj 22 je navela ⁴⁸⁷ da je vidjela da su hrvatski vojnici, odjeveni u šarene – zelene uniforme, na dan napada pokupili i odvezli stoku kamionima. Drugi ili treći dan nakon napada hrvatski vojnici su s novih kuća skidali građu i raskivali kuće i te stvari odvozili, a stare kuće su zapalili. To je promatrala skrivena u šumi na nekih 50 metara udaljenosti.

⁴⁸³ Dana 13.11.2007. (listovi 4908-4909 spisa).

⁴⁸⁴ Dana 06.02.2007. (listovi 5152-5154 spisa).

⁴⁸⁵ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

⁴⁸⁶ Dana 28.03.2008. (listovi 5679-5680 spisa), vidi i pod 8.4.4.

⁴⁸⁷ Dana 16.01.2008. (listovi 5094-5095 spisa).

Ugrožena svjedokinja broj 33⁴⁸⁸ je navela da nije vidjela hrvatske vojnike da pale. Vidjela je dim i vidjela je kako kuće gore. Na predočenje iskaza koji je dala haškim istražiteljima gdje stoji da su u šumi ispod drveća oko Čitluka ostali čitavog 12.09.1993. i da je s tog mjesta vidjela ustaše (uniformisane i u običnoj odjeći) kako iz kuće Miće Rajčevića u Čitluku iznose pokućstvo i da na kamione i traktore sve to natovaruju i da je vidjela da su kuću zapalili, navela je da se ne može sjetiti svih detalja ali da je točno ovo što je rekla haškim istražiteljima.

O postupanju prema imovini iskazivali su i ugroženi svjedoci broj 1, broj 2, broj 3, broj 6, broj 7, broj 17, broj 18, broj 24, broj 29 te svjedoci Radaković, Nenadić i svjedok Stipetić koji je na takvo postupanje bio upozoren, a što je sve navedeno i ranije.

– pobijena stoka.

Ugrožena svjedokinja broj 19 navela je da su da su vojnici, nakon što su ubili Bosiljku Bjegović, otišli dalje u drugu kuću te da su otišli dalje prema Čitluku prilikom čega su ubili neke krave. Također su išli prema Divoselu prilikom čega su ubijali konje, krave i svinje.

Svjedok Jandro Grgurić naveo je da su noću čuli neidentificirane zvukove pa su pucnjavom odgovarali na te zvukove i pucnjavu u pravcu od kuda oni dolaze, ne znajući na što pucaju. Tek ujutro su vidjeli mrtvu stoku, a nije bilo mogućnosti da pucaju na snage UNPROFOR-a jer su ovi uvijek bili iza njihovih leđa.

Svjedok Thomas James Calvin naveo je da je na veliku većinu životinja pucano pješačkim naoružanjem. Moguće je da su neke životinje nastradale uslijed granatiranja, ali nisu sve mogle nastradati topničkom vatrom i ono što su vidjeli upućivalo je na zaključak da se radilo o koncentriranim napadima kojima se željelo pobiti sve životinje.

Svjedok Stig Olof Bertil Sandgren (civilna policije UN-a, pridružen kanadskom bataljunu)⁴⁸⁹ naveo je da su domaće životinje: ovce, svinje, krave bile ubijene vatrenim oružjem. Dio toga je bio učinjen tek nedavno po njihovom ulasku jer je krv tih životinja još bila svježa.

O pobijenoj stoci iskazuju i ugroženi svjedoci broj 29, te svjedoci Nenadić, Holland, Marissink MacInnis, Byrjalsen, a ti navodi su i u izvedenoj dokumentaciji (list 2886 i dalje, 2909, 3040 i 3067 spisa).

10.1. Ocjena vjerodostojnosti

Iskaze svjedoka Calvina, Nielsena, Sandgrena i Byrjalsena o tome da su čuli eksplozije za vrijeme čekanja ulaska u Medački džep i o upozorenjima koje su dali HV (generalu Stipetiću) da eksplozije moraju prestati, Sud je prihvatio jer su dani jasno, određeno i precizno, na temelju neposrednog i osobnog opažanja. Ti iskazi međusobno se podudaraju, a sukladni su i drugim izvedenim dokazima te rezultatima provedenog postupka. Ovo osobito ako se ima na umu i iskaz svjedoka Stipetića koji potvrđuje da je bio žestoko upozoravan da HV ruši i pali kuće te da se pljačka imovina, kao i da je I optuženi Rahim Ademi zbog toga bio vrlo ljut i zapovijedio da to mora prestati (ali mu nije poznato je li po tim zapovijedima postupljeno).

Uvjerljiv je i iskaz svjedoka Nielsena da je eksplozije čuo i na pregovorima (povodom povlačenja) u Gospiću jer je također riječ o osobnom opažanju i nema niti jedan razlog za sumnju u vjerodostojnost iskaza tih svjedoka.

⁴⁸⁸ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa).

⁴⁸⁹ Dana 21.02.2008. (listovi 5548-5550 spisa).

Iskazi svjedoka Byrjalsena, Sandgrena i Marissinka o stanju koje su zatekli po ulasku UNPROFORA u Medački džep, a nakon povlačenja HV-a, Sud je prihvatio jer su dani sigurno, jasno i određeno, na temelju vlastitog opažanja, međusobno se podudaraju i nadopunjuju. Na glavnoj raspravi nisu iznosili pojedine detalje (npr. imena sela u kojima su bili), a što su navodili u ranijim iskazima haškim istražiteljima, ali to je razumljivo zbog protoka vremena uslijed čega sijećanje blijedi i životno je uvjerljivo da se svjedok u ranijem iskazu sjeća više detalja jer je raniji iskaz vremenski bliže događajima o kojima iskazuje. Izvješća koja su sastavljali neposrednim pregledom terena sadrže sve detalje i točne podatke. Njihovo sastavljanje objasnili su na glavnoj raspravi određeno i sigurno.

Na temelju neposredna opažanja navedenih svjedoka sačinjeno je i pisano izvješće (Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – civilna policija UN-a, Sektor jug od 10.10.1993.). Izvješće i iskazi svjedoka međusobno se nadopunjuju i podudaraju dajući tako jasnu sliku zatečenog stanja područja Medačkog džepa po ulasku UNPROFOR-a, a nakon potpisivanja sporazuma o povlačenju HV-a. Ovo se osobito odnosi na način uništavanja zgrada u Medačkom džepu nakon prestanka vojnog djelovanja i to postavljanjem eksploziva unutar zgrada i njegovim aktiviranjem te paljenjem zgrada. Svjedok Sandgren je radio kao civilni stručnjak za miniranje i zbog iskustva ima znanja za ocjenu je li neka zgrada pogođena granatom, artiljerijskim oružjem ili je naknadno minirana. Svjedok MacInnis je artiljerijski časnik koji je bio vojnik 38 godina i koji razložno opisuje razlike koje postoje kod pogotka minobacačke i artiljerijske granate u zgradu u odnosu na izgled zgrade ako je eksploziv postavljen unutar zgrade i onda aktiviran. Njihovi navodi uklapaju se u iskaz svjedoka Nielsena koji je naveo da je bilo očito da se radi o eksplozijama, a ne o granatiranju artiljerijom. Ti navodi podudarni su i rezultatima provedenog postupka.

Sud je prihvatio iskaz svjedoka Hollanda koji je područje posjetio krajem listopada i u studenom 1993. i koji je iskazivao o prikupljanju podataka radi ocjene o potrebi osnivanja suda za međunarodne ratne zločine. Njegovo izvješće, kako sam kaže, je kompilacija ranijih izvješća i informacija koje je prikupio. Iskaz je dan vrlo jasno, razložno, sigurno i precizno. Nema okolnosti koje bi dovodile u sumnju činjenične navode iskaza svjedoka jer se podudaraju s izvješćima koja su sačinjena nakon neposredna opažanja. Prihvatljivi su i dijelovi iskaza svjedoka o vojnom (ne)opravdanju pojedinog postupanja jer je riječ o stručnjaku koji je te okolnosti logično objasnio. U tom smislu Sud je prihvatio i izvješće koje je sačinio svjedok Holland, dokumentaciju i fotografije koje je predao na Sud jer se njegov iskaz i dokumentacija te fotografije (v. str. 22, 25 i 45 presude) međusobno potvrđuju i nadopunjuju.

Svjedok MacInnis također je iskazivao u najvećem dijelu podudarno iskazima navedenih svjedoka, jasno i određeno pa je i njegov iskaz u najvećem dijelu vjerodostojan. Dio iskaza svjedoka koji iznosi svoje mišljenje da je operacija „Džep '93“, uz vojni plan, imala i plan etničkog čišćenja (da se istjera i iskorijeni srpsko stanovništvo, a da područje postane nenastanjivo), kao i iskaz svjedoka Calvina u tom dijelu, Sud nije prihvatio iz sljedećih razloga. Riječ je o osobnom tumačenju okolnosti koje životno i po logici stvari uopće ne upućuju na zaključak koji je svjedok iznio. Naime, okolnost izvođenja operacije uz potpuno iznenađenje i njeno kratko trajanje, sama za sebe, a niti u sklopu ostalih utvrđenih okolnosti pa niti okolnosti koje navodi sam svjedok, nikako ne ukazuje da je riječ o organiziranom etničkom čišćenju. Iznenađenje je važno u provođenju gotovo svih vojnih operacija radi stvaranje vojne prednosti i što bržeg ostvarenja vojnog cilja. Izvršenje operacije uz iznenađenje nikako ne potvrđuje postojanje navodno organiziranog etničkog čišćenja.

Okolnost da je bilo otezanja potpisivanja sporazuma o povlačenju je razumljiva jer je riječ o operaciji koja je vratila dio okupiranog teritorija od kuda je prijetilo i dolazilo stalno razaranje Gospića i okolnih mjesta, uključujući i nasumično granatiranje koje je u velikoj mjeri pogadalo civile i civilne objekte. U takvoj situaciji gubitak kontrole nad upravo vraćenim teritorijem ostavlja dojam da je operacija bila uzaludna i ponovno otvara mogućnost ugroze civilnog stanovništva na području koje su kontrolirale hrvatske snage. Do razaranja i pljačke imovine u najvećoj mjeri došlo je nakon potpisivanja sporazuma o povlačenju i očito je izraz revolta koji je nastao kod vojnika i na nižoj razini zapovijedanja o čemu i iskazuju svjedoci (npr. ugroženi svjedok broj 9). Protupravnih postupanja bilo je i prvi dan operacije i ta postupanja jesu ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (više o tome, uključujući i opseg odgovornosti optuženika za takvo postupanje, kasnije). No, takvo postupanje nije bilo planirano, to nije bio cilj operacije „Džep '93“, a što je obrazloženo ranije. Ovo tim više ako se ima na umu utvrđenja da nakon operacije nisu svi objekti u Medačkom džepu bili uništeni, već naprotiv, da je veći broj objekata ostao čitav, a samo je manji broj uništen u napadnom djelovanju (ugrožena svjedokinja broj 19, ugroženi svjedok broj 9 i broj 3, svjedok Božidar Matić). Uz to, postojao je plan zbrinjavanja civila po kojem se i postupalo jer su civili odvezeni u motel Kalić kod Senja (svjedoci Jović, Matić, Radaković, Rogulj, Tomičić, Laušić). Te okolnosti isključuju organizirano etničko čišćenje.

Prihvaćeni su i iskazi ugroženih svjedoka broj 6 i broj 9 jer su njihovi navodi jasni i očito je riječ o okolnostima koje su im mogle biti poznate samo iz neposredna opažanja.

Iskaze svjedoka Sekule, Kosovića, Hečimovića, Škrinjarića, Rogulja, Marka Marića i ugroženog svjedoka broj 6 o boravku II optuženog Mirka Norca na terenu te iskaz svjedoka Nenadić koji iskazuje i o tome da je I optuženi Rahim Ademi rekao da će zatražiti istragu zbog paljenja i rušenja kuća (o tome iskazuje i svjedok Rogulj), Sud je prihvatio jer su dani jasno, sigurno i određeno i nema okolnosti koje bi ih dovodile u sumnju.

Iskaze svjedoka Kovačevića i Milana Karića da II optuženi Mirko Norac-Kevo za vrijeme operacije nije išao na teren i da je tek poslijepodne napustio Bilaj, Sud nije prihvatio jer su ti navodi dani nesigurno i očito su suprotni iskazima osmorice navedenih svjedoka. U tom smislu valja cijeniti i iskaz svjedoka Šare koji tvrdi da je II optuženika vidio samo u Bilaju, ne i na terenu. Objektivno taj iskaz nije uvjerljiv jer iz iskaza navedenih svjedoka proizlazi da je II optuženi Mirko Norac-Kevo bio na terenu, a i sam II optuženik o tome iskazuje.

Svjedoci Šerić, Linić i Lelas o boravku na terenu iskazuju općenito u odnosu na I optuženog Rahima Ademija, a svjedok Lelas iskazuje o boravku I optuženika na području koje je Lelas koordinirao. Svjedok Šerić govori o informacijama s terena kojih je bilo malo, ali su postojale. Ove navode Sud je prihvatio jer nema okolnosti koje bi ih dovodile u sumnju.

Svjedoci Brajković i Pražić navode da nisu dobili nikakva izvješća o protupravnim aktivnostima, da je ekspertiza pokazala da niti jedan leš nema ozljede iz kojih bi se moglo zaključiti da je protupravno namjerno ubijen, da nisu čuli o nikakvim protupravnostima, a da ono što znaju potječe iz tiska. Ovakvi iskazi očito predstavljaju subjektivno obojena i nekritički uopćena nesjećanja, a suprotni su iskazima drugih svjedoka koji govore o tome da su postojale eksplozije, paljenja, oduzimanja imovine i u najmanju ruku sumnjive smrti osoba. Posebno je iskaz svjedoka Brajkovića suprotan iskazu ugroženog svjedoka broj 9 koji jasno navodi da je izvijestio Brajkovića o odlaganju leševa (koji su kasnije pronađeni

septičkoj jami; iskazi svjedoka Jović i Bjegović, ugroženih svjedoka broj 7, broj 24, broj 25, broj 35, izvještaj stručnjaka sudske medicine Nizozemskog instituta za sudsku medicinu od 17.08.2001. - DNA analiza žrtava ekshumiranih iz grobnica u Gospiću - na listovima 3306-3335 spisa.). U tom smislu neuvjerljiv je i iskaz svjedok Frane Tomičića koji je bio pomoćnik zapovjednika 9. gmtbr. za političku djelatnost koji tvrdi da nitko nije izvijestio o nikakvim nepravilnostima. Međutim, imajući na umu ustrojen način izvješćivanja u 9 gmtbr. i očitost protupravnosti zbog korištenja eksploziva koji je vojnicima dan na njihovo traženje (ugroženi svjedok broj 9 i broj 6), takve tvrdnje razvidno su usmjerene na prešućivanje okolnosti koje su negativne za II optuženog Mirka Norca-Kevu, ali i za samog svjedoka.

Svjedoci Domazet i Jarnjak navode da su znali za protupravna djelovanja jer su obaviješteni od UNPROFOR-a, ali da je upravo UNPROFOR spriječio istragu koju je naložio general Bobetko (svjedok Domazet), odnosno da nikada nije napravljena analiza radi utvrđivanja koje su osobe i zgrade stradale za vrijeme borbenih djelovanja, a koje nakon njih (svjedok Jarnjak). Ovi navodi zbog djelomične točnosti (istražnom timu UNPROFOR doista nije dopustio ulazak u područje Medačkog džepa i nije napravljena analiza, osim izvješća koja su u ovom postupku izvedeni kao dokazi) predstavljaju pokušaj relativiziranja utvrđenih odlučnih okolnosti koje jasno ukazuju na počinjene ratne zločine. Stoga takvi iskazi nisu podobni za utvrđivanje odlučnih okolnosti u ovom postupku.

Svjedok Primorac je bio koordinator u Otočcu, dakle ne na pravcu napadnog djelovanja operacije, a svjedok Feldi nije niti bio uključen u operaciju. Iskaz svjedoka Primorca da nije primio niti vidio ikakve pritužbe ili izvješća o protuzakonitom postupanju te svjedoka Feldija da mu nije poznato jesu li optuženici primili ikakvo usmeno ili pisano izvješće o protupravnostima valja promatrati upravo s obzirom na to da nisu bili uključeni u operaciju.

Sud nije prihvatio iskaz svjedokinje Marine Rukavina koja smatra da su kanadska izvješća lažna jer je riječ o subjektivnom zaključku utemeljenom na neslužbenom razgovoru. Uz to, takav subjektivni zaključak suprotan je izvedenim dokazima i činjeničnim utvrđenjima koja proizlaze ne samo iz pisanog izvješća, već i iz iskaza svjedoka.

U odnosu na smrtno stradanje Bosiljke Bjegović Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 2, broj 8, broj 18 te svjedoka Steve Jovića koji navode da znaju da je Bosiljka Bjegović bila slijepa starica i da je poginula. Ugrožena svjedokinja broj 12 iskazuje što joj je o smrti Bosiljke Bjegović ispričala svjedokinja koja je vidjela kako je Bosiljka Bjegović poginula, a ugrožena svjedokinja broj 19 je opisala što je vidjela kako je stradala Bosiljka Bjegović. Iskaze je Sud prihvatio u tim dijelovima jer su jasni i određeni, a ugrožena svjedokinja broj 19 je opisivala ono što joj je poznato iz neposrednog opažanja. Detalji stradanja Bosiljke Bjegović su podudarni u bitnom, kao i okolnost da je Bosiljka Bjegović bila slijepa stara osoba. Dio iskaza ugrožene svjedokinje broj 19 kada opisuje razgovor hrvatskih vojnika u kojem se spominju imena Bobetko i Ademi Sud nije prihvatio jer je očito riječ o naknadnom dosjećanju koje nema podlogu u stvarnosti i taj dio je dan nesigurno. Naime, svjedokinja na glavnoj raspravi spominje ime Ademi, a u ranijem iskazu, kada je događaj očito bio vremenski bliže iskazu, to ime nije spomenula. Kada joj je predočena ta okolnost, iskazana nesigurnost svjedokinje („vrag će ga znati“) očito ukazuje da je riječ o naknadnom dosjećanju koje ne može biti podloga utvrđivanju odlučnih okolnosti u ovom postupku.

Za Ankicu Vujnović Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 11, broj 19 i broj 24 kojim je poznato da je Ankica Vujnović smrtno stradala. U odnosu na

prepoznavanje njenog tijela, Sud je prihvatio iskaz svjedoka Želimira Martića i ugroženog svjedok broj 1 koji suglasno navode da je tijelo najprije prepoznato kao Sava Rajčević, a kasnije je uočena pogreška (kad je pronađena Sava Rajčević) i tijelo je ispravno prepoznato kao Ankcia Vujnović. Iskaze svjedoka Byrjalsena i Marissinka Sud je prihvatio jer su dani jasno i na temelju neposredna opažanja te se međusobno podudaraju. Također je prihvaćen i iskaz svjedoka Hollanda u dijelu gdje spominje izvješće u kojem se navodi ubojstvo slijepe starice. Iskaz svjedoka Nikolića, Karana te izvješće (list 3301-3302) iz kojih proizlazi da su odsječeni prsti desne šake i da je ozljeda nastala rezanjem, Sud nije prihvatio jer su ti navodi suprotni drugim izvedenim dokazima. Svjedoci Byrjalsen i Marissink ovu okolnost ne spominju, a iz razgledane fotografije i nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka proizlazi da je ozljeda na lijevoj šaci nastala eksplozivnim sredstvom, a ne mehaničkim sredstvom (rezanjem).

U odnosu na Ljubicu i Saru Kričković Sud je u najvećem dijelu prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 17, broj 3, broj 8 i svjedoka Božidara Matića. Navod ugroženog svjedoka broj 8 da su obje žene zaklane Sud nije prihvatio jer je riječ o iskazu po čuvenju koji nije sukladan utvrđenom. No, iskaz ugroženog svjedoka broj 3 koji je došao očito kratko vrijeme nakon što su sestre usmrćene i koji je vidio da Sari još uvijek curi krv iz vrata te iskaz svjedoka Matića koji je došao na mjesto događaja nakon ugroženog svjedoka broj 3 i vidio krv na vratu, očito se međusobno podudaraju i nadopunjuju. Stoga ih je sud prihvatio kao vjerodostojne, a niti nema okolnosti koje bi dovodile u sumnju tu vjerodostojnost. Također je Sud prihvatio i iskaz ugrožene svjedokinja broj 14 da tijela nisu pronađena jer je to sukladno provedenom postupku.

Za Đuru Krajnovića Sud je prihvatio u najvećem dijelu iskaze Milana Krajnovića, Đure Dmitrovića i ugroženih svjedoka broj 27, broj 8, broj 19 i broj 17 jer su dani o onome što im je poznato i u bitnome su podudarni. Dio iskaza svjedoka Krajnovića da misli da je preko glave njegova oca Đure prošao kamion, dio iskaza ugrožene svjedokinje broj 19 da je Đuro Krajnović imao šest uboda oko remena te iskaz svjedoka Dmitrovića da je čuo da je Đuro Krajnović zarobljen, Sud nije prihvatio jer je očito riječ o osobnom zaključivanju koje nema podloge u objektivnim utvrđenjima i jer se radi o neprovjerenim okolnostima po čuvenju za koje nema potvrde u izvedenim dokazima. Ovo osobito jer iz izvedene dokumentacije (izvješće i fotografija) te nalaza i mišljenja sudsko medicinskog vještaka proizlazi da su uzrok smrti eksplozivne rane glave i trupa i da nema elemenata za zaključivanje prisutnosti strijelnih ozljeda. Nalaz je dan stručno i jasno, na temelju pravila struke, znanosti i iskustva.

U odnosu na Mile Savu Rajčević Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 18 i broj 8 koji iskazuju o činjenici njene smrti. Također je prihvaćen i iskaz ugroženog svjedoka broj 1 koji navodi da je leš Save Rajčević pronađen u 04. mjesecu 1994. i tada ispravno prepoznat, jer je iskaz dan jasno, određeno i na temelju vlastitog svjedokovog saznanja.

Za stradanje Nikole Vujnovića, Momčila Vujnovića, Ljiljane Jelače i Milana Matića Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 3, broj 11, broj 20, broj 24, broj 28 i broj 36 jer su dani jasno i određeno i nema okolnosti koje bi ih dovodile u sumnju. To se posebno odnosi na iskaz ugroženog svjedok broj 3 koji je i očevidac dijela događaja i koji opisuje što je vidio (bijeg navedenih osoba u Zastavi 101 Ljiljane Jelače te okolnost da je riječ o civilima koji su imali naoružanje; puške koje su dobili od mjesne zajednice). O povremenoj vojnoj angažiranosti Ljiljane Jelače iskazuje i ugrožena svjedokinja broj 28 prema kojoj je Ljiljana od kuće otišla u civilnoj odjeći, ali u vrijeme stradavanja je bila odjevena u dijelove vojne odjeće (maskirna košulja). Ugroženi svjedok broj 3 iskazao je o

detaljima koji su mu očito poznati iz neposrednog opažanja i o onome što mu je ispričao Duško Vujnović koji je sudionik događaja, a to je da je četvoro navedenih stradalo pri pokušaju bjega nakon izlaska iz vozila. To potvrđuju i navodi izvješća od 27.09.1993. i utvrđenje pod 9.2. da su uzrok smrti za navedene četiri osobe eksplozivne rane utvrđene kod njih. Za Ljiljanu Jelaču u izvješću je riječ „eksplozivne“ precrtana i rukom nadopisana riječ „strelne“, ali takva promjena nije opravdana imajući na umu izvješće pri pregledu u Rijeci (list 3504 spisa) koje govori o eksplozivnim ranama, razgledanu fotografiju i nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka koji objašnjavaju da su u vrijeme prvog pregleda objektivno postojali bolji uvjeti za uočavanje i ispravno prepoznavanje vrsta ozljeda. Uz to, vremenska razlika između pregleda (11-12 dana) zbog truležnih promjena utječe na mijenjanje izgleda ozljeda pri čemu je kasnija procjena nepouzdanija od ranije. Takvo objašnjenje nalaza za Sud je logično i utemeljeno na pravilima struke, znanosti i iskustva.

Iskaze svjedoka Huremovića, Lučića i Škrinjarića te Tomičića, Kosovića i Jagetića, koji očito prepričavaju navode svjedoka Huremovića i Škrinjarića o načinu pogibije Ljiljane Jelače, Sud nije prihvatio jer su suprotni izvedenim dokazima i očito upravljani u pravcu olakšavanja pozicije II optuženog Mirka Norca-Keve čiji podređeni su svjedoci Škrinjarić, Huremović i Lučić.

U odnosu na Nikolu Jerkovića Sud je prihvatio iskaz svjedoka Božidara Matića i ugrožene svjedokinje broj 11 jer su iskazivali određeno i jasno o onome što im je poznato iz neposredna opažanja. Njihovi iskaze međusobno se ne isključuju. Također je Sud prihvatio izvedenu dokumentaciju; fotografije i dva izvješća o pregledu jer se međusobno potvrđuju i nadopunjuju, a sukladni su i izvedenim dokazima. Prihvaćen je nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka iz kojeg proizlazi da su uzrok smrti Nikole Jerkovića strijelne ozljede lijeve noge i vrata. U najvećem dijelu Sud je prihvatio i iskaz ugroženog svjedoka broj 3 jer je dan određeno i o onome što je svjedoku neposredno poznato. Dio iskaza ovog svjedoka u kojem navodi da je Nikola Jerković nosio civilne hlače i da nije nosio nikakvo oružje Sud nije prihvatio jer su ti navodi suprotni izvedenim dokazima. Izvješće od 22.09.1993. (list 3473) jasno navodi da je leš Nikole Jerkovića (rođen 1961.) odjeven u kompletnu uniformu JNA, a svjedok Božidar Matić navodi da je u grupi ljudi s njim bio Dušan Vuković, Nikola Jerković i još jedan čovjek i da su u povlačenju prema Čitluku u više navrata sreli hrvatske vojnike s kojima su razmijenili vatru, a da je Nikolu Jerkovića zadnji puta vidio 09.09.1993. oko 10 sati navečer i da je ostao iza njega (svjedoka Matića) i krenuo kasnije.

Za stradanje Anđe Jović Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 7, broj 12, broj 14, broj 25 i broj 33 jer oni o stradavanju Anđe Jović (zajedno s Milanom Jovićem koji je bio naoružan) iskazuju istovjetno, određeno i precizno te se podudaraju u mjestu, načinu i vremenu stradavanja. Također je Sud prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 8, broj 12, i broj 19 koji znaju da je Anđa Jović stradala, ali im nisu poznati detalji. Ti iskazi sukladni su izvedenim dokazima. Sud je prihvatio i izvedenu dokumentaciju (izvješće o obdukciji u predmetu GC01 048B) jer je riječ o stručnoj dokumentaciji čija istovjetnost nije osporena. Prihvaćen je i nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka koji su svoj nalaz dali jasno, određeno i precizno, na temelju pravila struke, znanosti i iskustva i iz kojeg proizlazi da nema elemenata za zaključivanje da je Anđa Jović bila nabijana na kolac. Stoga Sud nije prihvatio iskaz svjedoka Steve Jovića u dijelu gdje navodi da iz dokumentacije proizlazi da je njegova žena Anđa nabijena na kolac i da joj je vagina razderana jer iz dokumentacije to ne proizlazi i ti navodi suprotni su izvedenim dokazima. U ostalom dijelu iskaz Steve Jovića kada opisuje bježanje u šumi, Sud je prihvatio jer su ti dijelovi sukladni izvedenim dokazima i dani na temelju onog što je svjedok proživio.

U odnosu na Nedeljku i Stanu Krajnović Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 11, broj 14, broj 34, broj 17, broj 18 koji imaju saznanje da su imenovane smrtno stradale i koji su ih prepoznali. Prihvaćen je i iskaz svjedoka Hollanda koji je iskazivao o izvješćima koja spominju dvije spaljene žene i na temelju kojih je sačinio svoje izvješće jer su njegovi navodi suglasni izvedenim dokazima. Svjedoci Byrjalsen i Marissink pronašli su spaljena tijela 16.09.1993. u Čitluku oko 19,30 sati. Njihovi iskazi podudaraju se u bitnom, a osobito svjedok Marissink iznosi brojne detalje neposrednog opažanja. Ti iskazi sukladni su i sačinjenom izvješću, nema okolnosti koje bi dovodile u sumnju njihove iskaze i sačinjena izvješća i zato su ti dokazi vjerodostojni i temelj za utvrđivanje odlučnih činjenica u ovom postupku. Iskaz svjedoka Karana i dio izvješća od 27.09.1993. (list 3300 i 3301 spisa) da su tijela izložena plamenu dok su osobe još bile žive, Sud nije prihvatio jer je taj navod i njegovo objašnjenje (položaj u kojem su tijela nađena) suprotan izvedenim dokazima i pravilima sudsko medicinske struke. Ovo potonje je objašnjeno jasnim, određenim i stručnim nalazom i mišljenjem sudsko medicinskih vještaka prema kojem je položaj nađenih tijela (skvrčenih udova) potpuno neovisan o zaživotnosti izlaganja i ne postoje razlike u položaju osobe koja dopijeva u plamen, a koje bi ovisile o spolu.

Za stradanje Milke Bjegović Sud je prihvatio iskaz Slavice Bjegović koja nema neposrednih saznanja, ali čula da je njena majka Milka (rođena 1947.) poginula dok je pokušavala pobjeći. Tijelo je prepoznao ugroženi svjedok broj 17 koji je o tome iskazivao određeno i sigurno. O načinu pogibije Milke Bjegović iskazivali su ugroženi svjedoci broj 33, broj 19, broj 12 i broj 14 te svjedok Stevo Jović. Njihovi iskazi međusobno se potvrđuju i podudaraju te ih je stoga Sud prihvatio. Dio iskaza ugrožene svjedokinje broj 12 da nitko od ljudi u zbjegu nije imao oružje nije prihvatljiv, jer ugroženi svjedok broj 25 detaljno opisuje naoružanje Milana Jovića i Steve Jovića. Također je sud prihvatio i izvješća (list 2957-2958, 3303-3304) te fotografije u dijelu koji se odnosi na Milku Bjegović jer se međusobno podudaraju, a sukladni su i nalazu i mišljenju sudsko medicinskih vještaka iz čijeg nalaza i mišljenja na temelju pravila struke proizlazi da su uzrok smrti Milke Bjegović bile eksplozivne rane nogu. Izvješće na listu 2957-2958 navodi da je Milka Bjegović pogođena najmanje šest puta, od čega četiri u leđa, a izvješće na listu 3303 i 3304 te nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka te okolnosti ne spominju. Ovo ne znači da su izvješća međusobno suprotna, već da u kasnijem pregledu (listovi 3303 i 3304) ranije navedene okolnosti nisu uočene. No, te okolnosti ne mijenjaju zaključak o načinu i mjestu stradanja Milke Bjegović (od pješadijskog i oružja koje uzrokuje eksplozivne rane, a u području odgovornosti SP).

U odnosu na Đuru Vujnovića i Stevu Vujnovića Sud je prihvatio iskaz svjedoka Božidara Matića jer je dan o onome što je svjedoku poznato iz neposredna opažanja i nema okolnosti koje bi taj iskaz dovodile u sumnju. Ugrožena svjedokinja broj 11 i Stevo Potkonjak prepoznali su Đuru Vunovića (rođen 1918.) na identifikaciji u Korenici, a ugrožene svjedokinje broj 24 i broj 25 znaju da je poginuo Stevan Vujnović (star 71 godinu). Njihove iskaze, iako općeniti i bez detalja o načinu stradanja, Sud je prihvatio jer su dani o onome što je im je poznato. Dio iskaza ugrožene svjedokinje broj 24 u kojem navodi da su joj haški istražitelji rekli da je Stevan Vujnović poginuo 09.09.1993. Sud nije prihvatio jer iz drugih dokaza (iskaza svjedoka Božidara Matića koji o tome iskazuje iz neposrednog iskustva) proizlazi da Stevan Vujnović nije poginuo to dana, već kasnije. Uz to, riječ je o prepričavanju i iznošenju okolnosti po čuvenju koje, imajući na umu iskaz svjedoka Božidara Matića, nisu vjerodostojne. Sud je prihvatio i izvedenu dokumentaciju (izvješće od 27.09.1993. za Đuru Vujnovića – list 3274-3275 i izvješće o obdukciji u predmetu GC01 037B – list 3382-3396 za Stevana Vujnovića te fotografiju) jer nema

okolnosti koje bi ih dovodila u sumnju. Uz to, sukladni su i nalazu i mišljenju sudsko medicinskih vještaka koji su svoj nalaz i mišljenje dali jasno određeno i precizno, na temelju pravila struke, znanosti i iskustva.

O načinu stradavanja Boje Pjevač iskazivali su ugroženi svjedoci broj 8, broj 22, broj 29, broj 20 i broj 34. Sud je u najvećem dijelu prihvatio te iskaze jer su dani jasno i određeno, o onome što im je poznato iz neposrednog opažanja. Dio iskaza ugroženih svjedoka broj 20 i broj 34 da su Boju Pjevač odveli hrvatski vojnici i da je hrvatski vojnik pucao u nju nisu prihvatljivi jer nije riječ o pripadnicima HV, već o pripadnicima SP, a što jasno proizlazi iz iskaza ugroženih svjedoka broj 22 i broj 29 te izvještaja o pronalasku tijela (list 2985-2987). Naime, iz tih dokaza je razvidno da je Boja Pjevač stradala u zaseoku Mišćevići, a koje područje je bilo pod nadzorom i u zoni odgovornosti SP, a ne HV, a što je razvidno i iz razgledanih zemljovida (list 3145 i 5539 spisa). Također nije prihvatljiv dio iskaza ugroženog svjedoka broj 20 da su Boji Pjevač odsječeni prsti desne ruke, da je pogođena metkom u glavu i rafalom preko prsiju jer je to suprotno izvedenim dokazima (izvještaj na listu 3292, fotografija 0029-3036 u mapi WI-48p i nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka). Doduše, izvještaj na listu 2985-2987 navodi da je lice u potpunosti raznijeto, da je s male udaljenosti pogođena u glavu i da su prsti desne ruke odsječeni. No, iz izvješća na listu 3292, navedene fotografije i nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka proizlazi da su uzrok smrti Boje Pjevač bile eksplozivne rane glave i obje šake i da nema elemenata za zaključivanje o sakaćenju tijela rezanjem prstiju šake. Opisana razlika ne mijenja zaključak o mjestu stradavanja Boje Pjevač (u području odgovornosti SP).

U odnosu na Milana Rajčevića Sud je prihvatio iskaze ugroženog svjedoka broj 8 i broj 1 koji imaju saznanja o pogibiji Milana Rajčevića jer su sukladni drugim izvedenim dokazima. U najvećem dijelu Sud je prihvatio i iskaze ugroženih svjedoka broj 22 i broj 20 jer su dani o onome što im je poznato iz neposredna opažanja. Dio iskaza ugroženog svjedoka broj 20 koji navodi da mu je majka Milana Rajčevića ispričala da su ga hrvatski vojnici svezali za auto i vukli po dvorištu objektivno nije prihvatljiv. Moguće je da je to ugroženom svjedoku broj 20 ispričano, ali u svom iskazu majka Milana Rajčevića ne spominje tu okolnost. Dio iskaza ugrožene svjedokinje broj 22 koji na glavnoj raspravi sadržava razlike od njena ranijeg iskaza danog haškim istražitelja nije prihvatljiv jer kasniji iskaz očito nastoji relativizirati okolnosti u odnosu na Milana Rajčevića. Tako je svjedokinja ranije navela da je Milanu rekla da uzme pušku koja je ostala u kući i da je Milan vozio kamion i dijelio hranu, a na glavnoj raspravi je navela da takvo što nije rekla. Takvo objašnjenje nije prihvatljivo jer jedini mogući način da su navedeni detalji zbog svoje posebnosti navedeni u iskazu jest taj da su oni doista i rečeni tijekom ispitivanja. Sud je prihvatio iskaz ugroženog svjedoka broj 6 jer je on iskazivao sigurno, određeno i precizno, na temelju onoga što mu je poznato iz neposrednog opažanja. Taj svjedok iznosi detalj (vrijeme kad je vidio mrtvog Milana Rajčevića) koji je sukladan iskazu ugrožene svjedokinje broj 22 koja navodi da je Milan odveden kad je počeo napad jer Milan nije htio ići od kuće. Ugroženi svjedok broj 6 također navodi da mu je leš izgledao kao da je osoba retardirana, a o psihičkoj i fizičkoj hendikepiranosti Milana Rajčevića iskazuju i ugroženi svjedoci broj 8, broj 22 i broj 20. Svjedok Marko Jagetić iskazuje o dvojici mrtvih muškaraca koji su u civilnoj odjeći obješeni užetom odnosno lancem na grani drveta, ali ti navodi se očito ne odnose na Milana Rajčevića jer svjedok ne spominje bacanje noževa što je posebnost koju nije moguće ne zamijetiti. Svjedok Goran Blažević praktički se ne sjeća ničega. Oba iskaza nisu temelj za utvrđivanje odlučnih okolnosti u odnosu na Milana Rajčevića. Iskaz Gorana Blaževića o gotovo potpunom nesjećanju nije uvjerljiv jer svjedok nije mogao objasniti takvo nesjećanje, a liječničku pomoć nije tražio. Sud je prihvatio

izvješće (list 3291), fotografiju (0029-3035 u mapi WI-48p) te nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka jer se međusobno podudaraju i nadopunjuju i nema okolnosti koja bi te dokaze dovodila u sumnju.

Za Branka Vujnovića Sud je djelomično prihvatio iskaz Steve Potkonjaka koji ne zna što je bilo s Brankom, ali zna da je bio civil. Potonji navod nije prihvatljiv jer iz izvješća (list 2961-2966) proizlazi da je leš Branka Vujnovića u trenutku pronalaska u Donjem Selu 19.09.1993. bio odjeven u vojnu uniformu (dugi zeleni kaput JNA, zelene vojničke hlače, sivozelena košulja) i da je ubijen u borbi. Prihvaćen je iskaz ugrožene svjedokinje broj 11 koja je prepoznala Branka Vujnovića u Metku jer je dan jasno i određeno. Izvješće od 27.09.1993. (list 3304) navodi da je leš Branka Vujnovića (rođen 1949.) odjeven u kompletnu civilnu odjeću. Taj navod nije prihvatljiv jer je u očitaj suprotnosti s izvješćem UNPROFOR-a o pronalasku leša. U ostalom dijelu navedeni izvještaj i fotografija (0029-3033 u mapi WI-48p) te nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka Sud je prihvatio jer se međusobno podudaraju i nema drugih okolnosti koja bi te dokaze dovodila u sumnju. Iskaz ugrožene svjedokinje broj 24 očito se odnosi na neku drugu osobu, a ne Branka Vujnovića koji je poginuo u borbi u razdbolju od 09. do 17.09.1993. pa stoga u tom dijelu nije temelj za utvrđivanje odlučnih okolnosti u ovom postupku.

U odnosu na Ivanku Rajčević Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 20 i broj 22 jer su o odlučnim okolnostima iskazivali jasno i određeno, sigurno i bez dvoumljenja. Iskazi se međusobno podudaraju. Razlike u detalju ranijeg iskaza i iskaza na glavnoj raspravi ugrožene svjedokinje broj 22 u odnosu na pucanje prema njoj, nije odlučna u smislu da bi dovela u pitanje vjerodostojnost iskaza u odnosu na odlučne okolnosti koje su sukladne iskazu ugroženog svjedoka broj 20.

Za Milu Pejnovića Sud je prihvatio iskaz ugroženih svjedoka broj 11 i broj 20 koji su prepoznali leš Mile Pejnovića (rođen 1935.) jer su iskazi dani jasno i nema okolnosti koje bi ih dovodile u sumnju. Navod ugroženog svjedoka broj 20 da je leš bio bez jednog oka i u kombinaciji vojne i civilne odjeće djelomično je suglasan izvješću od 27.09.1993. (list 3301) u kojem se navodi da je leš odjeven u kompletnu vojničku uniformu i da su ustanovljene dvije ustrijelne rane; u predjelu oka i u predjelu lopatične kosti. Ovaj izvještaj sukladan je i razgledanim fotografijama. U Izvještaju UNPROFORA (list 2947-2948 spisa) navedeno je da se čini da se radi o smaknuću i da je ubijen s leđa u ležećem položaju. Ovu potonju okolnost Sud nije prihvatio jer iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka proizlazi da povezivanje strijelne rane u lopatičnom dijelu sa strijelnom ranom oka na način da bi strijelni kanal išao ulazom na leđima, a izlazom na oku je vrlo neobičajeno i atipično, a da pouzdano utvrđivanje nije moguće jer nije rađena obdukcija. Ovo ne utječe na vjerodostojnost oba izvedena izvješća koja, kao i nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka, navode ustrijel u predjelu oka koji je vidljiv i na razgledanim fotografijama. Sud je prihvatio i iskaz ugroženog svjedoka broj 3 koji je iskazivao određeno i za koji nema okolnosti koje bi ga dovodile u sumnju.

U odnosu na Dmitra Jovića i Maru Jović Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 19 i broj 36 jer su iskazivali o onome što im je poznato iz neposrednog opažanja i nema okolnosti koje bi te iskaze dovodile u sumnju. Navod ugrožene svjedokinje broj 36 da je iz pravca kuće Dmitra i Mare Jović čula jauke neke žene očito se ne odnosi na Maru Jović jer iz iskaza ugroženog svjedoka broj 3 i svjedoka Božidara Matića proizlazi da su Dmitar i Mara Jović smrtno stradali kod jednih bara kada se iz pravca Čitluka prođu Mišćevići, a ne u blizini njihove kuće od kuda je ugrožena svjedokinja čula jauke neke žene. Sud je prihvatio iskaze svjedoka Božidara Matića i ugroženog svjedoka broj 3 jer su iskazivali o okolnostima koje su saznali neposrednim opažanjem i nema okolnosti koje bi

takve iskaze dovodile u sumnju. Izvješće od 22.09.1993. (list 3472 spisa) i izvješće od 27.09.1993. (list 3272 spisa) sukladno navode za Dmitra Jovića (rođen 1938.) strijelne rane prsnog koša i trbuha, a nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka kao uzrok smrti Dmitra Jovića navodi upravo strijelne rane prsnog koša i trbuha. U odnosu na Maru Jović postoji razlike jer ranije izvješće navodi eksplozivne rane glave i udova, a kasnije izvješće navodi strijelne rane glave i udova. Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka proizlazi da nije moguće sa sigurnošću se odrediti u prilog jednom od dva tumačenja jer nije rađena obdukcija. Dvojba koja je ostala u odnosu na Maru Jović nije odlučna u konkretnoj situaciji imajući na umu mjesto stradavanja Mare Jović (u području odgovornosti SP).

Za Anku Rajčević iskazivala je ugrožena svjedokinja broj 29 koja ju je pronašla živu i to o okolnostima koje joj je Anka Rajčević ispričala. Iskaz je dan jasno i određeno, nema okolnosti koje bi takav iskaz dovodile u sumnju.

U odnosu vjerodostojnost izvedenih dokaza koji se odnose na uništenje objekata, onečišćenje bunara, otuđenje pokretne imovine te ubijanje stoke, osim do sada navedenog, valja navesti i sljedeće.

Sud je prihvatio iskaze svjedoka Branka Pjevića, ugroženog svjedoka broj 1, broj 2, broj 3, broj 8, broj 12, broj 15, broj 17, broj 18, broj 19, broj 29, broj 33 i broj 34 jer su ti svjedoci iskazivali jasno i određeno o onome što im je poznato iz neposrednog opažanja. Iskazi se međusobno podudaraju i nadopunjuju u odnosu na odlučne okolnosti. Sud je prihvatio i iskaze ugroženih svjedoka broj 6 i broj 9, koji su kao pripadnici 9. gmtbr. iskazivali o onome što im je poznato iz neposrednog opažanja, jasno i određeno. Njihovi iskazi sukladni su rezultatima provedenog dokaznog postupka i nema okolnosti koje bi ih dovodile u sumnju.

Iskaz svjedoka Roberta Letinića, koji je naveo da se ničega ne sjeća pa čak niti toga je li bilo borbi i da se samo sjeća da je operacija počela oko 5 ili 6 sati za Sud nije prihvatljiv. Takvo opće nesjećanje životno je neuvjerljivo i logički neprihvatljivo. Ovo tim više ako se ima na umu da sam svjedok navodi da on zbog takvog općeg nesjećanja nije tražio nikakvu liječničku pomoć. Iskaz svjedoka Frane Tomičića, koji je naveo da su nakon operacije sve kuće bile manje-više oštećene te iskaz svjedoka Jandre Grgurića da nije čuo nikakve eksplozije niti je vidio dim, za ovaj Sud nije prihvatljiv jer je očito da su ti navodi u suprotnosti s rezultatima provedenog postupka i s velikom većinom izvedenih dokaza.

Svjedoci Sekula i Devčić, koji su pripadnici 9. gmtbr., odnosno izviđačko-diverzantske satnije ZP Gospić, iskazali su da je nakon osvajanja zadanog područja bilo kuća koje su ostale čitave, sukladan je provedenom dokaznom postupku i ti dijelovi dani su sigurno i jasno, na temelju neposrednog opažanja.

Najveći dio iskaza svjedoka Calvina vezano uz eksplozije i uništenje zgrada i onečišćenje bunara te pobijenu stoke, Sud je prihvatio jer je dan na temelju neposrednog opažanja, jasno i određeno, a i sukladan je rezultatima provedenog dokaznog postupka. Dio iskaza ovog svjedoka, koji navodi da je u Medačkom džepu provedeno etničko čišćenje, Sud nije prihvatio jer je jasno da se radi o osobnom mišljenju svjedoka koje nema podlogu u objektivnim utvrđenjima. U konkretnoj situaciji Sud je utvrdio da nije bilo etničkog čišćenja, a razlozi za to dani su pri ocjeni vjerodostojnosti svjedoka MacInnisa (str. 247-248 presude).

Iskaze svjedoka Krmpotića, Marka Marića i Milana Karića, da je nakon operacije 70 do 80 posto zgrada bilo uništeno od ratnog djelovanja, da nije bilo nikakvih požara niti da su se čule detonacije i da nije bilo nikakvog paljenja kuća, Sud nije prihvatio jer su ti

navodi očigledno suprotni rezultatima provedenog dokaznog postupka i usmjereni na olakšavanje pozicije II optuženog Mirka Norca-Keve. Nije prihvaćen niti iskaz svjedokinje Marine Rukavine u navodu gdje ona smatra da su kanadska izvješća lažna jer je riječ o osobnom zaključku kojeg ona izvodi na temelju poluslužbene informacije, a koji zaključak je neprihvatljiv, imajući na umu izvedene dokaze i njihove rezultate.

Iskaz svjedoka Kosovića da je čuo detonacije kad je s UNPROFOR-om išao u Čitluk i da je vidio plamen odnosno dim, Sud je prihvatio jer je sukladan provedenom dokaznom postupku i svjedocima koji su o detonacijama, plamenu i dimu iskazivali. U tom smislu iskazuje i svjedok Jagetić pa se ti navodi podudaraju s rezultatima provedenog dokaznog postupka.

Svjedok Jakić iskazivao je o tome da je II optuženi Mirko Norac-Kevo bio određen da prikuplja imovinu i da je to sve popisano i smješteno u Gospić, a kasnije da je to II optuženik i podijelio. Taj dio iskaza očito se odnosi na legitimni ratni plijen, a to postupanje nije niti predmet ovog postupka.

Svjedok Krajnović naveo je da je njegova imovina opljačkana, a cijelo selo Čitluk popaljeno i uništeno, što je sukladno izvedenim dokazima i zato vjerodostojno.

Posebno je uvjerljiv iskaz svjedoka Mladena Šerića, koji je naveo da je tri dana nakon operacije vidio masovno paljenje kuća i da to paljenje ne potječe iz operacije jer da je zapaljeno tijekom operacije već bi bilo izgorjelo. Razložno i logično objašnjenje svjedoka, koje je dano na temelju neposrednog opažanja za ovaj Sud je prihvatljivo.

Svjedok Jović iskazao je da je vidio da 11.09.1993. gori nekoliko kuća i taj navod je prihvatljiv jer nije suprotan rezultatima provedenog postupka.

Svjedok Markač tvrdi da je 17.09.1993. na prednjim crtama vidio djelomično spaljene kuće, ali je pretpostavio da je to od siline napada što je neuvjerljivo s obzirom na broj detonacija, plamen i dim koji je bio vidljiv, a koji očito ne potječe od operacije tj. od 09.09.1993.

Prihvaćen je iskaz svjedoka Hynesa koji je snažnim dalekozorom osmatrao područje Džepa i vidio zapaljene zgrade i dim koji se diže te da su sve kuće na području Čitluka, Ribnika i Divosela bile uništene i srušene sa zemljom. Taj iskaz dat je jasno i određeno, na temelju neposrednog zapažanja i poklapa se s većinom drugih izvedenih dokaza na te okolnosti.

Sud je prihvatio iskaz svjedoka Joze Nenadića, koji je 10. ili 11.09.1993. bio u oslobođenom selu Pjevci, gdje niti jedna zgrada nije bila oštećena, a takva situacija je bila oko Čitluka. No, neposredno prije i tijekom povlačenja, svjedok iskazuje o tome da je vidio i čuo da hrvatski vojnici pale kuće i iz njih odnose stvari. Takvi navodi neposrednog opažanja za Sud su vjerodostojni jer su dani sigurno i određeno, a sukladni su i provedenom dokaznom postupku.

Iskaz svjedoka Linića, koji tvrdi da su sva rušenja bila borbeno i napadno opravdana, svjedoka Pražića, koji navodi da je bio na terenu od 10. do 17.09.1993. i da nije čuo nikakve detonacije, a što tvrdi i svjedok Škrinjarić te svjedok Prpić, koji tvrdi da su kuće bile uništene od topničkog djelovanja HV-a i neprijatelja, očito predstavlja umanjene stvarnih razmjera uništenja imovine u području Medačkog džepa i stoga takvi iskazi nisu prihvatljivi za utvrđivanje odlučnih okolnosti. To se odnosi i na iskaz svjedoka Srećka Marića, koji je općenit i svjedoka Šarea, koji ima saznanja do 14.09.1993. kada je otišao na školovanje u Zagreb.

Također je i općenit iskaz svjedoka Sačića, koji nije mogao precizirati je li bilo čitavih kuća kada je odlazio s tog područja, a navodi svjedoka Rogulja da broj uništenih kuća nije točan, očito predstavlja umanjenje stvarnog opsega uništenja.

Sud je prihvatio zaključni izvještaj o Medačkom džepu civilne policije UN-a, a isto tako i konačni izvještaj kanadskog bataljuna u opsegu u kojem je izveden, a što je obrazloženo ranije. Ta izvješća detaljna su, jasna i određena, a iz iskaza ispitanih svjedoka pripadnika UNPROFOR-a proizlazi da su navodi u tom izvješću u odnosu na objekte i imovinu dani na temelju neposrednog opažanja.

10.2. Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – stradanja civila i njihove imovine – zaključak

U odnosu na Bosiljku Bjegović Sud je na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 2, broj 8, broj 18 i na temelju iskaza svjedoka Steve Jovića utvrdio da je Bosiljka Bjegović bila stara preko 80 godina i da je bila slijepa te da je ubijena u operaciji. Na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 19 i broj 12, utvrđeno je da je Bosiljka Bjegović ubijena 09.09.1993. u četvrtak, oko 7 sati ujutro ispred njezine kuće u Čitluku. Iz utvrđenja da je riječ o slijepoj starici koja je na sebi imala crnu odjeću, očito je da je Bosiljka Bjegović bila civil i kao takva nastradala. Iz iskaza ugrožene svjedokinje broj 19 proizlazi da je to bilo za vrijeme napadnog djelovanja prvi dan tj. 09.09.1993.

Za Ankicu Vujnović Sud je prihvatio iskaze ugroženih svjedoka broj 1, broj 11, broj 19 i broj 24, kojima je poznato da je Ankica Vujnović poginula u napadnoj operaciji, a iz iskaza ugroženog svjedoka broj 1 i svjedoka Želimira Martića proizlazi da je Ankica Vujnović najprije pogrešno identificirana kao Sava Rajčević, a pronalaskom leša Save Rajčević je to pogrešno prepoznavanje ispravljeno. Na temelju iskaza svjedoka Nikolića, Byrjalsena i Marissinka utvrđeno je da je Ankica Vujnović imala zavezano uže oko prsiju. U izvještaju (list 3301-3302 spisa), a i u iskazu svjedoka Nikolića i svjedoka Karana navedeno je da su odsječeni prsti lijeve šake. Međutim, na temelju nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka i razgledane fotografije (0029-3030 u mapi WI-48p), utvrđeno je da je ozljeda na lijevoj šaci nastala eksplozivnim sredstvom, a ne rezanjem (oštricom mehaničkog sredstva). Međutim, te okolnosti nisu odlučne jer za Ankicu Vujnović u činjeničnom opisu optuženja nisu niti navedene. Okolnost da je Ankica Vujnović bila civil i da je stradala 09.09.1993. na području Rajčevića nisu osporene, a niti izvedeni dokazi dovode u sumnju mjesto i vrijeme stradanja Ankice Vujnović.

U odnosu na Ljubicu i Saru Kričković Sud je na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 17, broj 8 i broj 14, utvrdio da su iste smrtno stradale. Na temelju iskaza svjedoka Matića i ugroženog svjedoka broj 3, Sud je utvrdio da su sestre Ljubica i Sara Kričković bile žene preko 70 godina, civilne osobe i da su ubijene dana 09.09.1993. u podrumu njihove kuće u Čitluku, zaseok Kričkovići. Iz iskaza oba svjedoka jasno proizlazi da je Sari Kričković bio prerezan vrat.

U odnosu na Đuru Krajnovića Sud je na temelju iskaza Milana Krajnovića utvrdio da je Đuro Krajnović civil, star 82 godine. Na temelju tog iskaza te iskaza ugroženih svjedoka broj 27, broj 8, broj 19, broj 17, Sud je utvrdio da je Đuro Krajnović smrtno stradao. Na temelju izvještaja (list 3303 spisa), razgledane fotografije (0029-3032 u mapi WI-48p) te nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka, utvrđeno je da su uzrok smrti Đure Krajnovića bile eksplozivne rane glave i trupa. U činjeničnom opisu se tvrdi da je to bilo 09.09.1993. Ta okolnost nije osporena, a niti izvedeni dokazi upućuju na drugo vrijeme smrtnog stradanja Đure Krajnovića.

Za Mile Savu Rajčević Sud je na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 1 utvrdio da je njen leš pronađen u 4. mjesecu 1994. i da je ona bila jedina u selu (Čitluku), koja je imala štake. Iz iskaza ugroženih svjedoka broj 8 i broj 18, proizlazi da je Mile Sava Rajčević smrtno stradala i da je bila civil. U činjeničnom opisu optuženja navodi se da je to bilo 09.09.1993. Ta okolnost nije osporena, a niti izvedeni dokazi upućuju na drugačiji zaključak.

Što se tiče smrtnog stradanja Nikole Vujnovića, Momčila Vujnovića, Ljiljane Jelača i Milana Martića Sud je utvrdio da su stradali pri pokušaju bijega automobilom 09.09.1993. Iz iskaza ugroženog svjedoka broj 3 proizlazi da je jedna osoba koja je izašla iz automobila i to Dušan Vujnović bio naoružan, a da su Momčilo Vujnović, Nikola Vujnović i Mile Matić bili civili koji su dobili puške od mjesne zajednice radi zaštite svojih kuća. Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 3 proizlazi da je Duško Vujnović izašao iz vozila jer je nešto zaboravio u svojoj kući, a da su onda pristigli hrvatski vojnici te su Nikola Vujnović (otac Đuro), Ljiljana Jelača, Momčilo i Duško Vujnović pokušali pobjeći, ali su bili ubijeni od strane hrvatskih vojnika koji su došli. Iz izvedene dokumentacije te nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka Sud je utvrdio da su uzrok smrti za Momčila Vujnovića eksplozivne ozljede lijeve natkoljenice i desne potkoljenice, za Milana Matića eksplozivne ozljede glave, vrata i grudnog koša, za Ljiljanu Jelaču eksplozivne rane lijeve šake, desne podlaktice, trbuha i grudnog koša, a za Nikolu Vujnovića eksplozivne ozljede glave, grudnog koša i lijeve nadlaktice. Okolnost iz činjeničnog opisa optuženja da je događaj bio 09.09.1993. nije osporena, a proizlazi i iz iskaza ugroženog svjedoka broj 3.

U odnosu na Nikolu Jerkovića Sud je na temelju iskaza svjedoka Božidara Matića utvrdio da je Nikola Jerković poginuo, a da je bio neko vrijeme sa svjedokom Matićem u grupi koja se u povlačenju kretala prema Čitluku, a u kojem povlačenju su višekratno sreli hrvatske vojnike s kojima su razmjenili vatru. Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 3, Sud je utvrdio da je Nikola Jerković na sebi imao vojnu jaknu i da je iz grupe ljudi u kojoj je bilo i ljudi s uniformama i puškama, a koji su bili u šumi, Nikola Jerković otišao tijekom prve noći skrivanja. Okolnost da je Nikola Jerković stradao 10. ili 11.09.1993. nije osporena. Na temelju izvedenih izvješća te nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka, utvrđeno je da su uzrok smrti Nikole Jerkovića (rođenog 1961.) strijelne ozljede lijeve noge i vrata, a da je prilikom prvog pregleda bio odjeven u kompletnu uniformu JNA. Iz navedenog jasno slijedi, a imajući na umu da je bio odjeven u kompletnu uniformu JNA i nalazio se u grupi koja je razmjenjivala vatru s hrvatskim vojnicima, Nikola Jerković bio vojnik, a ne civil kao što se to tvrdi u činjeničnom opisu optuženja.

U odnosu na Anđu Jović Sud je na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 7, broj 12, broj 14 i broj 25, utvrdio da je Anđa Jović smrtno stradala zajedno s Milanom Jovićem 11.09.1993. Na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 14, broj 7, broj 25 i broj 33, utvrđeno je da su Milan i Anđa Jović bili u šumi blizu livade Drenjac te su išli po vodu na Ljeskovo vrelo koje je odmah ispod brda gdje su bili. Na temelju tih iskaza te razgledanih zemljovida (listovi 3145 i 5539 spisa) utvrđeno je da su Milan i Anđa Jović smrtno stradali u zoni odgovornosti SP. Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 7, utvrđeno je da su na tom području Anđa i Milan Jović ubijeni nakon što su zarobljeni, a iz iskaza ugroženih svjedoka broj 14 i broj 25, utvrđeno je da je Milan Jović tom prilikom bio naoružan. Na temelju izvješća (list 3366-3381 spisa) i nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka, utvrđeno je da je uzrok smrti za Anđu Jović kombinacija ozljeda glave i strijelnih rana zdjelice i natkoljenice pri čemu mehanizam nastanka ozljede glave može biti tupotvrda sila, ali i projektil. Sudsko medicinski nema elemenata koji bi upućivali na zaključak da je Anđa Jović bila nabijena na kolac.

U odnosu na Nedeljku i Stanu Krajnović Sud je na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 17, broj 34, broj 14 i broj 18, utvrdio da su Nedeljka i Stana Krajnović smrtno stradale. Na temelju iskaza svjedoka Marissinka, Byrjalsena i Hollanda, utvrđeno je da su Nedeljka i Stana Krajnović zapaljane i to dva do tri sata prije dolaska UNPROFOR-ova tima za pretraživanje koji je na to mjesto došao 16.09.1993. oko 19,30 sati. Na temelju iskaza svjedoka Marissinka nedvojbeno je utvrđeno da Nedeljka i Stana Krajnović nisu stradale 09.09.1993., a iz svih navedenih dokaza proizlazi da su Krajnović Stana (rođena 1926.) i Krajnović Nedeljka (rođena 1921.), bili civili. Na temelju nalaza i mišljenja sudsko-medicinskog vještaka utvrđeno je da nije moguće sa sigurnošću utvrditi jesu li Krajnović Stana i Krajnović Nedeljka bile žive kad su dospjele u plamen, a položaj u kojem su one nađene ne ukazuje na to da su žive dospjele u plamen. Ovo tim više ako se ima na umu iskaz svjedoka Marissinka o drugoj generaciji crva koji su pronađeni kod tijela, a koji se razvijaju dan ili dva nakon smrti, uz činjenicu da su tijela kod pregleda bila još topla od plamena. Iz provedenih dokaza proizlazi da su Nedeljka i Stana Krajnović pronađene u Čitluku, dakle u području zone odgovornosti 9. gmtbr. i njoj pridodanih postrojbi.

Za Milku Bjegović Sud je na temelju iskaza svjedokinje Slavice Bjegović, ugroženog svjedoka broj 17 i izvedene dokumentacije, utvrdio da je Slavica Bjegović smrtno stradala. Na temelju iskaza svjedoka Steve Jovića te ugroženih svjedoka broj 33, broj 19, broj 12 i broj 14, utvrđeno je da je Milka Bjegović stradala na području Šašina, a iz zemljovida (list 3145 i 5539 spisa), Sud je utvrdio da je to područje bilo u zoni odgovornosti SP. Na temelju iskaza ugroženih svjedokinja broj 12 i broj 19, utvrđeno je da je Milka Bjegović stradala 12.09.1993., a iz iskaza ugroženih svjedoka broj 25, broj 14, broj 33, broj 19, utvrđeno je da u grupi u kojoj je bila Milka Bjegović je bilo i naoružanih osoba. Na temelju izvješća (list 3303 i 3304 spisa), razgledane fotografije 0029-3032 u mapi WI-48p te nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka, utvrđeno je da su uzrok smrti Milke Bjegović bile eksplozivne rane nogu.

U odnosu na Đuru Vujnovića i Stevu Vujnovića, Sud je na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 11, broj 24 i broj 25 te Steve Potkonjaka, utvrdio da su Đuro Vujnović i Stevo Vujnović smrtno stradali. Na temelju iskaza tih svjedoka te izvješća (list 3274 i 3275 spisa) Sud je utvrdio da je Đuro Vujnović rođen 1918., a da je Stevo Vujnović imao 71 godinu, a obojica su bili u grupi starijih ljudi koji su u bježanju zaostali i bez oružja. Iz navedenog proizlazi da su obojica bili civili. Na temelju iskaza svjedoka Božidara Matića, izvješća (list 3274 i 3275 te 3307, 3310 i 3316 spisa), Sud je utvrdio da su Đuro Vujnović i Stevo Vujnović stradali nakon 09.09.1993., dakle u vremenskom razdoblju između 10. i 17.09.1993. i to Đuro Vujnović u zaseoku Potkonjaci, a Stevo Vujnović u zaseoku Vujnovići. Iz razgledanih zemljovida (list 3145 i 5539) Sud je utvrdio da je to područje bilo u zoni odgovornosti 9 gmtbr. i pridruženih joj postrojbi. Iz navedene dokumentacije te nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka, utvrđeno je da uzrok smrti za Đuru Vujnovića strijelne i eksplozivne rane prsnog koša, vrata i lijeve noge, a da je imao i višestruki prijelom obje čeljusti, koji je nastao djelovanjem tupo-tvrđog sredstva. Uzrok smrti za Stevu Vujnovića je kombinacija strijelne rane zdjelice i tupe traume glave i trupa (prijelom lubanje s utisnućem koji je nastao udarcem tupo-tvrđog sredstva male kontaktne površine silom jakog intenziteta te prijelom ključne i palčane kosti koji su nastali udarcima tupo-tvrđog sredstva silom srednjeg do jakog intenziteta). Navedene ozljede kod Đure Vujnovića i Steve Vujnovića jasno ukazuju da su prijelomi posljedica udaraca tupo-tvrđim sredstvom, a da su uzrok smrti strijelne i eksplozivne rane djelovanjem vatrenog oružja.

U odnosu na Boju Pjevač Sud je na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 8, broj 22, broj 29, broj 20 i broj 34, utvrdio da je Boja Pjevač smrtno stradala, a to proizlazi iz dokumentacije (list 2985, 2987, 3292 spisa), razgledane fotografije 0029-3036 u mapi WI-48p te na temelju nalaza i mišljenja sudsko-medicinskog vještaka iz kojeg proizlazi da su uzrok smrti eksplozivne rane glave i obje šake. Na temelju navedenog izvješća (list 2985-2987 spisa) te iskaza ugroženih svjedoka broj 22 i broj 29, Sud je utvrdio da je Boja Pjevač bila civil i stradala u zaseoku Mišćevići, a to područje je bilo pod nadzorom i u zoni odgovornosti SP, a ne HV (list 3145 i 5539 spisa).

U odnosu na Milana Rajčevića Sud je na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 22, utvrdio da su hrvatski vojnici kad je počeo napad 09.09.1993. iz kuće u Rajčevićima odveli Milana Rajčevića. Iz iskaza te svjedokinje te ugroženih svjedoka broj 8, broj 20, Sud je utvrdio da je Milan Rajčević bio retardiran, psihički i fizički hendikepiran. Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 6, Sud je utvrdio da je Milan Rajčević ubijen, a potom obješen o jedan stup pri čemu su na njega hrvatski vojnici bacali noževe. Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 1, izvješća (list 3291 spisa), fotografije 0029-3035 u mapi WI-48p, utvrđeno je da je Milan Rajčević zapaljen, a na temelju nalaza i mišljenja sudsko-medicinskog vještaka uzrok smrti nije bilo moguće utvrditi zbog opsežnog pougljenja te nije moguće utvrditi je li dospijevanje tijela bilo zaživotno ili je do njega došlo nakon smrti. Ipak, na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 22 i broj 6 proizlazi da su hrvatski vojnici odveli Milana Rajčevića kao civila, da je on potom ubijen, zatim obješen na drvo, da su hrvatski vojnici u njega bacali noževe i na kraju da je zapaljen, a sve to bilo je 09.09.1993.

Za Branka Vujnovića Sud je na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 11 te dokumentacije (list 2961-2966, 3304 spisa), razgledane fotografije 0029-3033 u mapi WI-48p te nalaza i mišljenja sudsko-medicinskog vještaka utvrdio da je Branko Vujnović (rođen 1949.) smrtno stradao, a da je uzrok smrti eksplozivna rana prsnog koša. Na temelju izvješća UNPROFOR-a (list 2961-2966 spisa) Sud je utvrdio da je u trenutku pronalaska leš Branka Vujnovića bio odjeven u dugi zeleni kaput „Jugoslavenske armije“, zelene vojničke hlače i sivozelenu košulju te da je ubijen u borbi. Na temelju te dokumentacije kao i okolnosti da je u trenutku pogibije Branko Vujnović imao 44 godine, dakle da je bio vojno sposoban, Sud je utvrdio da je ubijen u borbi, da je imao vojnu uniformu te da je bio vojnik, a ne civil kao što se to navodi u činjeničnom opisu optuženja.

Što se tiče Ivanke Rajčević Sud je na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 20 i broj 22, utvrdio da je hrvatski vojnik 09.09.1993. razbio prozor i u sobu gdje je bila Ivanka Rajčević ubacio bombu. Na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 22, utvrđeno je da je Ivanka Rajčević bila civil, da je zadobila brojne teške tjelesne ozljede, ali da je ostala živa.

U odnosu na Milu Pejnovića Sud je na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 3, broj 20 i broj 11, utvrdio da je Mile Pejnović smrtno stradao. Na temelju izvješća (list 2947-2948 spisa), Sud je utvrdio da je leš Mile Pejnovića pronađen 17.09.1993. u 9,40 sati na stazi blizu planine Bungovac, a smrt je nastupila 18-24 sata prije pronalaska, dakle, 16.09.1993. Iz izvješća (list 3301 spisa) proizlazi da je Mile Pejnović imao 58 godina i da je bio odjeven u kompletnu vojničku uniformu. Na temelju nalaza i mišljenja sudsko-medicinskog vještaka Sud je utvrdio da su uzrok smrti bile strijelne rane glave i prsnog koša. Iz navedenih izvješća proizlazi da Mile Pejnović nije bio civil, a da je smrtno stradao u zoni odgovornosti SP, a što proizlazi iz zemljovida (list 3145-5539 spisa) jer se brdo Bungovac nalazi jugozapadno od Drlića, koji su također bili u zoni odgovornosti SP.

U odnosu na Dmitra Jovića i Maru Jović Sud je na temelju iskaza svjedoka Božidara Matića, ugroženog svjedoka broj 8 i broj 11, utvrdio da su smrtno stradali. Iz izvješća (list 3472, 3272 spisa), razgledanih fotografija 0029-2996 u mapi WI-48t (F-8, Mara Jović i F-6, D Mitar Jović) te iz nalaza i mišljenja sudsko-medicinskih vještaka, Sud je utvrdio da su uzrok smrti za Dmitra Jovića strijelne rane prsnog koša i trbuha. Za Maru Jović ostaje dvojba jer nije rađena obdukcija pa se ne može sa sigurnošću utvrditi jesu li uzrok smrti eksplozivne rane glave i udova ili strijelne rane glave i udova. No, rješenje te dvojbe u pravnom smislu nije odlučno zbog dvije okolnosti. Prvo, na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 3 Sud je utvrdio da je Mara Jović nosila pušku koju je Dmitru Joviću dodijelila Mjesna zajednica kako bi D Mitar mogao primati plaću kao stražar. Drugo, pravno odlučnije, na temelju iskaza svjedoka Božidara Matića i ugroženog svjedoka broj 3, Sud je utvrdio da su D Mitar i Mara Jović bili kod jednih bara nakon mjesta Mišćevići, a da su ostali na Golom Brdu jer nisu mogli dalje. Na tom području su Šašine bare, a to područje je u zoni odgovornosti SP pa iz toga slijedi da su D Mitar i Mara Jović smrtno stradali u zoni odgovornosti SP.

Za Anku Rajčević je Sud na temelju iskaza ugrožene svjedokinje broj 29, utvrdio da su na Anku Rajčević prvog dana napada tj. 09.09.1993. pucali hrvatski vojnici i da je ona ostala živa, a zadobila je prostrijelnu ranu kuka i slabina. Anka Rajčević je bila civil i nema okolnosti koje bi upućivale na suprotan zaključak.

Na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 18 i broj 22 te na temelju Zaključnog izvješća o Medačkom džepu – Civilna policija UN-a Sud je utvrdio da su u selu Rajčevići uništene 32 kuće i 41 gospodarski objekt. U selu Krajnović uništeno je 20 kuća, 28 objekta i onečišćena su 4 bunara, a što proizlazi iz iskaza svjedoka Sandgrena, Calvina, Hollanda, Marissinka, ugroženog svjedoka broj 1 te Zaključnog izvješća o Medačkom džepu. Uništenje 6 kuća i 10 gospodarskih objekata proizlazi iz Zaključnog izvješća o Medačkom džepu. Uništenje 5 kuća i 10 gospodarskih objekata u selu Drljići Sud je utvrdio na temelju iskaza svjedoka Nenadića, Marissinka i Zaključnog izvješća o Medačkom džepu. Iz navedenog izvješća proizlazi i uništenje 20 kuća, 17 gospodarskih objekta i onečišćenje 3 bunara u selu Strunići te 11 kuća i 8 gospodarskih zgrada u selu Veliki Kraj. Na temelju iskaza svjedoka Marissinka i Zaključnog izvješća Sud je utvrdio da je u Donjem Selu uništeno 7 kuća i 9 gospodarskih objekata. U Divoselu uništeno je najmanje 40 kuća i neodređen broj gospodarskih zgrada, a što proizlazi iz iskaza svjedoka Matića, Radakovića, Potkonjaka, Vidovića, ugroženih svjedoka broj 7, broj 24, broj 35, broj 36 te iz Zaključnog izvješća o Medačkom džepu. Sva ta rušenja nisu vojno opravdana jer su bila u vrijeme kada više nije bilo vojne opasnosti pa niti vojnog djelovanja u području Medačkog džepa. Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 9, ali i djelatnika UNPROFOR-a koji su iskazivali o mnogobrojnim detonacijama koje su se čule dok su čekali ulazak u Medački džep sukladno Sporazumu o povlačenju pa čak i u Gospiću, Sud je utvrdio da su kuće i gospodarske zgrade rušene eksplozivom postavljenim unutar objekta, a taj eksploziv su pretežito bile protutenkovske mine koje su podijeljene vojnicima na njihovo traženje, a po zapovijedi Zvonka Brajkovića (načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr.) i Gorana Blaževića (načelnik inženjerije 9. gmtbr.). Nije se radilo o eksplozijama plina jer životno i logično naprosto nije uvjerljivo da u kratkom vremenu slučajno dođe do tako velikog broja eksplozija. Iz navedenih iskaza i razgledanih snimaka utvrđeno je da su objekti i paljeni, a na snimkama se vide pojedine zgrade koje još uvijek gore u trenutku kada UNPROFOR ulazi u područje Medačkog džepa i kada više nema nikakvih vojnih aktivnosti.

Na temelju iskaza svjedoka Matica, Pjevića, Radakovića, Nenadića, Stipetića, ugroženih svjedoka broj 9, broj 19, broj 22, broj 33, broj 1, broj 2, broj 3, broj 6, broj 7, broj 17, broj 24 i broj 28, Sud je utvrdio da je otuđena vrijednija imovina civila koji su napustili područje Medačkog džepa.

Na temelju iskaza svjedoka Grgurića, Calvina, Sandgrena, Nenadića, Hollanda, Marissinka, MacInnisa, Byrjalsena, ugroženih svjedoka broj 19 i broj 29 te na temelju dokumentacije (listovi 2886 i dalje, 2909, 3040 i 3067 spisa) Sud je utvrdio da je u Medačkom džepu pobijena stoka.

Protupravne radnje otuđenja imovine i ubijanje stoke nemaju vojno opravdanje.

Imajući na umu činjenični opis optuženja u točkama 2. i 5. u odnosu na osobe za koje je navedeno da su bili civili te navedena utvrđenja, valja naglasiti sljedeće.

Civili koji su smrtno stradali 09.09.1993. su: Bosiljka Bjegović, Ankica Vujnović, Ljubica i Sara Kričković, Đuro Krajnović, Mile Sava Rajčević i Milan Rajčević. Ivanka Rajčević je istog dana zadobila teške tjelesne ozljede i Anka Rajčević je istog dana zadobila prostrijelnu ranu kuka i slabina, a obje su ostale žive. Istog dana smrtno su stradali Nikola Vujnović (otac Đuro), Momčilo Vujnović, Ljiljana Jelača i Milan Matić kad su pokušali pobjeći izašavši iz automobila pri čemu su Momčilo Vujnović, Nikola Vujnović i Mile Matić imali puške koje su dobili od mjesne zajednice (iskaz ugroženog svjedoka broj 3). U toj grupi jedino za Ljiljanu Jelaču nema okolnosti koje upućuju da je tom prilikom imala oružje. Stoga je ona bila u grupi naoružanih ljudi koji su pokušali pobjeći u trenutku kad su nadolazeći hrvatski vojnici pucali na njih i usmrtili ih.

Za sve navedene osobe koje su stradale 09.09.1993., bez obzira jesu li bili civili ili ne, optuženici ne mogu krivično odgovarati iz sljedećih razloga.

Obojici optuženika stavljeno je na teret da su ostvarili obilježja krivično djela ratnog zločina prema civilnom stanovništvu nečinjenjem (članak 28. OKZRH) pri čemu je nepostupanje izjednačeno s postupanjem. U takvoj pravnoj situaciji, optuženici ne mogu krivičnopravno odgovarati za prve protupravnosti jer nema odgovornosti za postupanje koje nije zapovijedeno. To je i logično, jer ako je odgovornost zasnovana na nečinjenju, a protupravno postupanje nije zapovijedeno (akt zapovijedanja je akt činjenja), onda ne može biti odgovornosti za činjenje (postupanje), za prvo protupravno postupanje, koje nije zapovijedeno. Odgovornost može postojati samo za protupravnosti koje slijede nakon prvo počinjenih nezakonitosti i to pod uvjetom da osoba kojoj se nečinjenje stavlja na teret zna da su prethodne protupravnosti počinjene. Stoga obojica optuženika ne mogu biti krivično odgovorni za protupravnosti počinjene 09.09.1993. jer ih oni nisu zapovijedili i jer su te protupravnosti ostvarene bez njihovog znanja i odobrenja.

U činjeničnom opisu optuženja tvrdi se da su Nikola Jerković, Branko Vujnović i Mile Pejnović također bili civili i da su smrtno stradali protupravnim djelovanjem HV-a. Za Nikolu Jerkovića i Branka Vujnovića Sud je i utvrdio da su stradali djelovanjem hrvatskih vojnika, ali oni nisu bili civili već vojnici. Mile Pejnović također nije bio civil, već vojnik, a uz to on je stradao na području odgovornosti SP, a ne 9 gmtbr. i pridodanih joj postrojbi. Budući da je u optuženju navedeno da su ove tri osobe bili civili, a utvrđeno je da su bili vojnici, to optuženici ne mogu krivičnopravno odgovarati za njihovo stradavanje kao civila jer oni to nisu bili. Drugim riječima, za trojicu vojnika optuženici ne mogu krivično odgovarati za krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva (članak 120. stavak 1. OKZRH) jer navedene osobe nisu bili civili. Ovdje bi moglo biti riječi o ratnom zločinu protiv ratnih zarobljenika (vojnika, članak 122. OKZRH), ali sud nije ovlašten sam iz jednog činjeničnog opisa krivičnog djela iz članka 120 stavak 1. OKZRH ispuštati i

dodavati obilježja djela (osobe navedne u alinejama) u drugi činjenični opis drugog krivičnog djela iz članka 120. OKZRH jer bi to predstavljalo povećanje kriminalne količine u tom drugom krivičnom djelu i drugom činjeničnom opisu, a time i prekoračenje optužbe (članak 367. stavak 1. točka 1. i članak 350. stavak 1. ZKP-a). Takvu izmjenу smije napraviti samo ovlaštenі tužitelj jer on smije raspolagati optuženjem do završetka dokaznog postupka na glavnoj raspravi (članak 341. stavak 1. ZKP-a). Njegovo raspolaganje optuženjem smije biti na štetu optuženika (npr. povećanjem kriminalne količine) ili u korist optuženika (npr. smanjenjem kriminalne količine). No, nakon završetka dokaznog postupka ovlaštenі tužitelj nema pravnu mogućnost raspolagati optuženjem, a sud smije vršiti uplitanje u činjenični opis optuženja samo preciziranjem i smanjenjem kriminalne količine krivičnog djela, ali nikako ne i dodavanjem, odnosno povećanjem kriminalne količine. Stoga je za osobe za koje je utvrdio da nisu bili civili kako se to optuženjem stavlja optuženicima na teret već da su bili vojnici, Sud zakonski smio jedino ispustiti njihova imena iz činjeničnog opisa optuženja u odnosu na II optuženog Mirka Norca-Kevu jer je II optuženik proglašen kriv za krivično djelo iz članak 120. stavak 1. OKZRH, ali ne za osobe koje su ispuštene iz činjeničnog opisa. Za I optuženog Rahima Ademija nije potrebno mijenjati činjenične opise jer je on oslobođen od optužbe za sva krivična djela koja su mu stavljena na teret.

Daljnje ispuštanje iz činjeničnog opisa krivičnog djela ratnog zločine protiv civilnog stanovništva je za osobe za koje je u postupku utvrđeno da su nastradale u zoni odgovornosti SP. Već je obrazloženo da oba optuženika ne mogu krivično odgovarati za ono što se dogodilo u zoni odgovornosti SP jer oni nisu zapovijedali SP-om (vidi pod 8.2.3.).

U zoni odgovornosti SP nastradali su Anđa Jović, Milka Bjegović, Boja Pjevač, Dmitar i Mara Jović te već navedeni Mile Pejnović. Budući da su ove osobe nastradale u zoni odgovornosti SP, a optuženici nisu zapovijedali SP-om, to oni ne mogu krivično odgovarati za stradanje osoba koje su poginule u zoni odgovornosti SP-a.

Civili koji su nastradali u zoni odgovornosti 9. gmtbr. i pridodanih joj postrojbi su Nedeljka i Stana Krajnović (između 12. i 14.09.1993. u Čitluku 70) te Đuro Vujnović u zaseoku Potkonjaci i Stevo Vujnović u Divoselu (Vujnovići) između 10. i 17.09.1993. Ove četiri osobe su bili civili, odjeveni u civilnu odjeću, stari, bez oružja. Nedeljka Krajnović je imala 72 godine života, Stana Krajnović 67 godina, Đuro Vujnović 75 godina i Stevo Vujnović 71 godinu. Nedeljka i Stana Krajnović su ubijene i zapaljene, a Đuro Vujnović i Stevo Vujnović su ubijeni nakon što su u grupi starijih ljudi u bježanju zaostali. Obojica su zadobili udarce tupotvrdim sredstvom te strijelne i eksplozivne rane.

Ovakvo postupanje hrvatskih vojnika prema civilima (nanošenje ozljeda te strijelnih i eksplozivnih rana te ubijanje i zapaljenje sestara Kričković) predstavlja ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Radi se o ubijanju i nečovječnom postupanju prema civilnom stanovništvu kako to opisuje članak 120. stavak 1. OKZRH. Takvo postupanje napravljeno je za vrijeme oružanog sukoba i njime su prekršena pravila međunarodnog prava koja vrijede za vrijeme oružanog sukoba. Ubijanje i zapaljenje te nanošenje više udaraca tupotvrdim sredstvom te strijelnih i eksplozivnih rana što je uzrokovalo smrt osoba predstavlja kršenje članka 3. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12.08.1949. jer ta odredba nalaže čovječno postupanje prema osobama koje su izvan bojnog ustroja („hors de combat“) iz bilo kojeg razloga. Ista odredba zabranjuje u svako doba i na svakom mjestu nasilje protiv života i tijela, a opisani postupci upravo predstavljaju takvo zabranjeno ponašanje. Na taj način ostvarena su objektivna obilježja krivičnog djela iz članka 120. stavak 1. OKZRH.

U odnosu na imovinu navedenu u činjeničnom opis optuženja u točkama 2. i 5., imajući na umu navedena utvrđenja, valja navesti sljedeće.

Za nečinjenje te protupravnosti prvog dana operacije (09.09.1993.) vrijedi sve ono što je već navedeno, osobito jer su civilne osobe i njihova imovina obuhvaćeni u istom činjeničnom opisu i jer se radi o jednom krivičnom djelu, bez obzira na to što je riječ o osobama i o imovini. Prema tome, a osobito imajući na umu utvrđenje da prvog dana (tj. 09.09.1993.) nije bilo protupravnog paljenja i uništavanja te pljačkanja (iskaz ugroženog svjedoka broj 9, ali i druge dokaze koji jasno ukazuju da je rušenje, paljenje i odnošenje imovine počelo širenjem glasina o povlačenju), valjalo je izmijeniti dio činjeničnog opisa točke 5. koja se odnosi na II optuženog Mirka Norca-Kevu i suziti vremensko razdoblje. Stoga je vremensko razdoblje počinjenja krivičnog djela iz točke 5. nečinjenjem od 10. do 17.09.1993., a ne od 09.09.1993. Na ovakvo suženje Sud je ovlašten prema obrazloženju koje je dano ranije (radi se o preciziranju i smanjenju kriminalne količine).

Nadalje, iz činjeničnog opisa optuženja točke 5. valjalo je ispustiti imovinu koja je bila u zoni odgovornosti SP, jer II optuženi Mirko Norac-Kevo nije imao zapovjednih ovlasti u odnosu na SP (sela Drljići, Velik Kraj i Sitnik). Za to vrijedi sve ono što je već navedeno. Činjenični opis u odnosu na I optuženog Rahima Ademija nije trebalo mijenjati jer je on oslobođen od optužbe za sve točke koje su mu stavljene na teret.

Kuće i gospodarske zgrade u selima Rajčevići, Krajnovići, Potkonjaci, Strunići, Donjem Selu i Divoselu uništene su podmetanjem eksploziva i paljenjem nakon prestanka vojnih aktivnosti i nakon što su vojnici čuli glasine o povlačenju te neporedno prije i za vrijeme povlačenja. Nakon prestanka vojnih aktivnosti, dakle kada više nema nikakvog vojnog opravdanja, otuđena je vrijednija imovina civila u navedenim selima, ali i u Čitluku, Počitelju i Rogićima. Također je pobijen dio zatečene stoke. Dio je popisan i predan kao ratni plijen, ali dio je pobijen bez valjanog razloga i bez vojnog opravdanja.

Ovakvo postupanje hrvatskih vojnika prema imovini predstavlja ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Riječ je o pljačkanju imovine stanovništva, protuzakonitom i samovoljnom uništavanju imovine u velikim razmjerima što nije opravdano vojnim potrebama. Nikakve vojne aktivnosti tada nije bilo. Sveopće uništenje imovine u Medačkom džepu, a koje je utvrđeno u ovom postupku, bilo je bespotrebno i u svakom pogledu neopravdano. Time su prekršena pravila međunarodnog prava za vrijeme oružanog sukoba. Članak 53. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12.08.1949. zabranjuje uništavanje pokretne i nepokretne imovine koja pripada pojedincima, osim ako je takvo uništavanje apsolutno potrebno radi vojne operacije. Ovdje o takvoj potrebi nema niti govora, a što je obrazloženo ranije. Članakom 54. stavak 2. iste Ženevske konvencije zabranjeno je uništiti ili učiniti neupotrebljivim dobra prijeko potrebna za preživljavanje civilnog stanovništva kao što su stoka, instalacije za pitku vodu i zalihe te vode radi lišavanja civilnog stanovništva tih dobara, bez obzira koji je motiv za takvo postupanje (izgladnjivanje, iseljenje ili bilo koji drugi motiv u odnosu na civilno stanovništvo). Na taj način ostvarena su objektivna obilježja krivičnog djela iz članka 120. stavak 1. OKZRH.

U odnosu na krivičnu odgovornost optuženika, već je navedeno i obrazloženo da I optuženi Rahim Ademi ne može biti krivično odgovoran jer nije imao zapovjedne ovlasti i moći nad podređenim mu postrojbama. Nadalje, on ne može krivično pravno odgovarati za nečinjenje jer nije dokazano da je znao za stradanje civila. U suženom i smanjenom opsegu zapovjednih ovlasti i moći nije za očekivati da bi I optuženi Rahim Ademi primio sva izvješća na vrijeme, a izvješća i prigovori UNPROFOR-a koja je primio ne sadrže

okolnosti koje bi upućivale na protupravna stradanja civila. UNPROFOR je obavještavao 16., 17. i 18.09.1993 o pljačkanju i uništavanju imovine, ali ne i o nepravilnostima vezanim uz civilne osobe. Dvokratni boravak I optuženika na terenu (10. i 13.09.1993.) nije dostatan za zaključak da je on često boravio na terenu i da se osobno mogao uvjeriti na nepravilnosti u odnosu na civile. Osim toga, I optuženik ne može biti krivično odgovoran imajući na umu i dio činjeničnog opisa optuženja u kojem se tvrdi da nije poduzeo ništa da se nedopuštena postupanja spriječe, suzbiju i kazne. Takva tvrdnja za I optuženog Rahima Ademija nije dokazana. Naprotiv, iz iskaza svjedoka Stipetića, Vladanovića i izvedene dokumentacije razvidno je da je I optuženi Rahim Ademi izdao odgovarajuće zapovijedi (po zapovijedi Stipetića) kad je UNPROFOR iznio prigovore o pljačkanju i paljenju imovine. Nadalje, I optuženik je 16.09.1993. tražio od načelnika PU Gospić da se na oslobođeni teritorij pošalju civilni policajci, a 18.09.1993. prijavio je nepravilnosti NGHSV i usmeno tražio istragu o tome. Prema tome, I optuženik je djelovao odmah čim je imao saznanja o protupravnostima i da je po njegovom djelovanju postupaljeno barem bi dio nepravilnosti bio spriječen. Nepostupanje po njegovom traženju policije i očito nepostupanje po zapovijedi koje je izdao po zapovijedi Stipetića ne može biti pripisano u krivnju I optuženika, a to je i dodatna okolnost koja ukazuje na smanjenje opsega njegove zapovjedne ovlasti i moći. Što se tiče kažnjavanja za protupravna postupanja, u konkretnoj situaciji niti za taj dio I optuženi Rahim Ademi ne može krivično odgovarati. Ovo ne stoga što nije znao za konkretne počinitelje tih protupravnosti, već zato što nije nužno da nadređeni osobno kažnjava. Dovoljno je da on prijavi nedopuštena postupanja nadležnom tijelu.⁴⁹⁰ U vojnom ustroju nadležno tijelo po vojnom ustroju je NGSHV i I optuženik je nepravilnosti prijavio i tražio provođenje istrage. Sud smatra da je takva prijava i usmeno tražnje istrage dovoljno poduzimanje radi kažnjavanja počinitelja za nepravilnosti koji su u tom trenutku bili nepoznati. Iz toga slijedi da je I optuženik poduzeo sve što je objektivno mogao da se nedopuštena postupanja spriječe, suzbiju i kazne. Izdao je zapovijedi, prijavio je protupravna postupanja i tražio je da se o tome provede istraga. Zato nije dokazana tvrdanja iz optuženja da I optuženik *nije poduzeo ništa da se takva nedopuštena postupanja spriječe, suzbiju i kazne*. Samim tim, nije dokazano niti da je I optuženi Rahim Ademi pristao na nastupanje posljedica koje su opisane u činjeničnom opisu optuženja.

Drugačija je situacija u odnosu na II optuženog Mirka Norca-Kevu. Za krivična djela nečinjenjem odgovornost može postojati samo ako je on za protupravnosti znao i nije poduzeo ništa da se ona spriječe, suzbiju i kazne. U svojoj obrani II optuženi Mirko Norac-Kevo tvrdi da nije znao za ikakve nepravilnosti i da je dobijao izvješća o stanju na terenu, ali da nije dobio niti jedno izvješće o nepravilnostima. Istovremeno, sam navodi da je bio nekoliko puta na terenu.

Iz rezultata provedenog postupka razvidno je da je II optuženi Mirko Norac-Kevo prvog dana, 09.09.1993. prije podne vozilom išao iz Čitluka, preko Ornica, za Bilaj, a taj dan je i automobilom išao iz Ličkog Ribnika prema Krivoj Lici (ugroženi svjedok broj 6), 09.09.1993. je bio i u Strunićima (svjedok Kosović), u podnožju Debele Glave kad je 3. bojna 9. gmtbr. dosegla taj cilj (svjedok Hečimović), na pravcu iz Bilaja prema Čitluku, a po dosizanju cilja 1. bojne 9. gmtbr. prema Počitelju više puta u četiri dana (svjedok Škrinjarić, 10.09.1993. bio je kod Drljića (svjedok Nenadić), 12. i 13.09.1993. bio je u Rogićima (svjedok Marko Marić), 13. i 14.09.1993. također je bio u Rogićima (svjedok Sekula), 16.09.1993. na potezu Bilaj-Begluk je razgovarao sa zapovjednicima (svjedok Rogulj).

⁴⁹⁰ U tom smislu i sudska praksa; presuda ICTY broj IT-01-47-A od 22.04.2008.

Da bi 09.09.1993. u prijepodnevnim satima II optuženik išao iz Čitluka, preko Ornica, za Bilaj gdje je bio IZM 9. gmtbr., morao je najprije doći do Čitluka, a što znači kretati se najprije od sjeveroistoka prema jugozapadu, a potom obratno. Sam II optuženik tvrdi da je u Čitluku bio 09.09.1993. u 8,40 sati, a oko 11 sati kod Rogića mosta. Rajčevići su južno u neposrednoj blizini Čitluka, tj. na potezu od Čitluka prema Rogića mostu. Strunići i podnožje Debele glave su sjeverozapadno od Čitluka, zapadno od Ornica i jugozapadno od IZM-u u Bilaju. Na potezu Čitluk-podnožje Debele Glave-Strunići su zaseoci Krajnovići, Jovići, Potkonjaci, Dragaši, a sjeverno od Strunića je u neposrednoj blizini zaseok Vojnovići. Zaseok Kričkovići je dio Čitluka.

Protupavno ubijeni civili 09.09.1993. su: slijepa 84-godišnja starica Bosiljka Bjegović – u Čitluku, Mile Sava Rajčević – u Čitluku, Ankica Vujnović i Milan Rajčević – u Rajčevićima, Đuro Krajnović u Čitluku (Krajnovići), sestre Ljubica i Sara Kričković – u Čitluku (Kričkovići), sve u zoni odgovornosti 9. gmtbr. i pridodanih joj postrojbi.

Iz navedenog jasno slijedi da su protupravna ubojstva sedmoro civila bila na području na kojem je istog dana bio i II optuženi Mirko Norac-Kevo. Moguće je da II optuženik nije znao baš za svako od sedmero protupravnih stradanja civila, ali životno je logično i zdrav razum vodi jedinom mogućem zaključku u konkretnoj situaciji, a to je da je II optuženi Mirko Norac-Kevo prvog dana operacije 09.09.1993. znao barem za jedno protupravno ubojstvo civila. Takvo saznanje dovoljno je za zasnivanje krivičnog odgovornosti jer je II optuženik nakon takvog saznanja kao zapovjednik morao poduzeti potrebne mjere da se takvo postupanje ne ponovi. On je kao zapovjednik 9. gmtbr. i pridodanih joj postrojbi jamac zakonitog i pravilnog postupanja jedinica koje su mu podređene i morao je osigurati takvo postupanje. Izdavanjem upozorenja prije početka operacije II optuženik je poduzeo potrebno u odnosu na zapovijed za napad i zato nije krivično odgovoran za činjenje (točka 4.) i za protupravne aktivnosti koje su bile prvog dana operacije. Ali, po saznanju makar i za jednu protupravnost prema civilnim osobama, a to je bilo prvog dana operacije, II optuženi Mirko Norac-Kevo morao je kao zapovjednik poduzeti potrebno da se takve protupravnosti spriječe, da se ne ponove, da se pronađu neposredni počinitelji i da oni budu kažnjeni. No, on je to propustio napraviti i zato je krivično odgovoran za protupravna postupanja prema civilima koja su bila idućih dana u zoni njegove odgovornosti. Njegovo propuštanje sastoji se u nepoduzimanju nikakvih zapovjednih radnji koje bi takvo protupravno postupanje njegovih podređenih suzbilo, spriječilo i kaznilo. Takvo nečinjenje znači da zapovjednik daje obrazac vojnicima po načelu *cilj opravdava sredstvo*, a to nikako nije prihvatljivo jer je protivno ne samo međunarodnom ratnom pravu, već i temeljnim civilizacijskim i humanim postavkama. Svojim nečinjenjem tj. propuštanjem poduzimanja potrebnih zapovjednih radnji II optuženik je pristao na posljedice koje su uslijedile.

Isto vrijedi i u odnosu na imovinu civila koja je uništena. II optuženi Mirko Norac-Kevo tvrdi da nije znao, niti čuo ikakva protupravna postupnja prema imovini civila. Međutim, opseg razaranja koje je uslijedilo nakon glasila o povlačenju, način uništenja imovine pretežito protutenkovskim minama čije davanje su vojnicima odobrili načelnik stožera i zamjenik zapovjednika 9. gmtbr. te načelnik inženjerije 9. gmtbr. (neposredno podređeni II optuženom Mirku Norcu-Kevu kao zapovjedniku 9. gmtbr.), brojnost detonacija koje su se čule i u Gospiću (svjedok Nielsen i dr.) gdje II optuženik tvrdi da je bio, boravak na terenu II optuženika 16.09.1993., jasno ukazuju da je II optuženik znao za uništenje civilne imovine, ali nije poduzeo ništa da se takvo postupanje spriječi i suzbije, a počinitelji kazne.

Svih tih okolnosti II optuženi Mirko Norac-Kevo je bio svjestan, on je znao za protupravno postupanje koje nije naredio, ali ništa nije poduzeo da spriječi i suzbije to postupanje te kazni počinitelje. Svojim nečinjenjem izrazio je ravnodušnost spram nastupanja zabranjenih posljedica i time prešutno odobrio protupravno postupanje i tako pristao na nastavljanje protupravnih radnji i nastupanje njihovih posljedica. Stoga je postupao s oblikom krivnje koji u krivičnom pravu ima naziv eventualni umišljaj. Njegova uračunljivost nije osporena. Stoga je II optuženi Mirko Norac-Kevo proglašen kriv za počinjenje krivičnog djela iz članka 120. stavak 1. u svezi s člankom 28. OKZRH.

11. Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (točke 3. i 6. izreke presude)

Točka 3. za I optuženog Rahima Ademija i točka 6. za II optuženog Mirka Norca-Kevu istovjetne su u pogledu činjeničnog opisa obilježja krivičnog djela i gotovo istovjetne u pogledu posljedica koje su optuženicima stavljene na teret. U točkama su navedene iste osobe (zarobljeni vojnici), ali je u odnosu na II optuženog Mirka Norca-Kevu u optuženju navedeno da su tri osobe smrtno stradale u zoni odgovornosti SP (Milan Jović, Dane Krivokuća i Dragan Pavlica). Krivična odgovornost obojice optuženika optuženjem se zasniva na njihovom nečinjenju (članak 28. OKZRH, kao i u odnosu na točke 2. i 5. optuženja koje se odnose na civile i njihovu imovinu). Temelj takve odgovornosti je zapovijedanje, a što je obrazloženo ranije pa ovdje u odnosu na tu okolnost vrijedi sve ono što je navedeno u uvodu pod 10.

U odnosu na ostale navode iz činjeničnog opisa optuženja (boravak na terenu, obaviještenost i saznanja o nedopuštenim radnjama, /ne/poduzimanje spriječavanja, suzbijanja i kažnjavanja u odnosu na neodopuštene radnje te nedopuštene radnje u odnosu na određene civile i njihovu imovinu), osim dokaza koji su do sada navedeni u presudi, izvedeni su i sljedeći dokazi.

– za Stanka Despića

Svjedok Branko Pjević⁴⁹¹ naveo je da je kao rezervist iz Lapca došao prvi puta u Mali Kraj. Kad je počeo napad njih osmero je krenulo iz Malog Kraja preko Debele Glave u pravcu Metka. U grupi su bili Vlado Divjak, Mrđa, Popović, Stanko Despić, Žarko Vojvodić, Tišma i Uzelac. Kratko vrijeme nakon što su krenuli, on se odvojio od ovog ostatka jer je mislio da put kojim ide ovaj ostatak i kojim su oni htjeli krenuti nije pravi put. Kasnije je čuo da je ta njegova grupa zarobljena, a da je jedan od njih i ubijen.

Mile Drča (pripadnik postrojbe iz Donjeg Lapca)⁴⁹² naveo je da je živio u Donjem Lapcu. Početkom 09. mjeseca dobio je poziv da se javi u vojni odsjek nakon čega je otišao u Divoselo. Drugog dana ujutro počeo je napad te su nakon prvotnog komešanja ljudi počeli bježati. Sa 7 ili 8 vojnika koji su došli iz Donjeg Lapca pobjegao je na planinu, ali ne zna je li to bio Velebit ili Visočica. S njima je bio i Stanko Despić koji je nastradao, ali ne zna kako. Po vrhu planine hodali su tri dana, nisu imali nikakve kontakte sa HV-om, nakon čega su došli u područje Metka, a potom je otišao kući.

Svjedok Vladimir Divjak (vojnik, 103. lakomotorizirana lapačka brigada)⁴⁹³ naveo je da je bio na položaju u Malom Kraju – Jajinci – Divoselo. Drugi dan napada njih 7 vojnika se pokušalo izvući iz tog područja (Stanko Despić, Žarko Vojvodić, Đuro Mrđa, Stevo Uzelac, Željko Popović, Dane Tišima i on). Od povlačenja pa do zarobljavanja sretali su i čuli hrvatske vojnike više puta, njihove glasove, ali su onda uvijek išli na suprotnu stranu

⁴⁹¹ Dana 28.03.2008. (listovi 5679-5680 spisa), vidi i pod 8.4.4.

⁴⁹² Dana 26.11.2007. (listovi 4947-4948 spisa), vidi i pod 9.

⁴⁹³ Dana 08.02.2007. (list 5167 spisa).

jer je njima bio cilj izvući se. U tom izvlačenju zarobila ih je 71. bojna VP iz Rijeke, a to mu je poznato iz svih dokumenata, a tako su mu i rekli u Rijeci. Vojnici koji su ih zarobili imali su maskirne uniforme. U izvlačenju su naišli na skupinu možda 20 ili 30 hrvatskih vojnika koji su na njih zapucali. Despić je u tom trenutku pucao kratki rafal i misli da je zato dobio dodatne batine. Naime, hrvatski vojnici su provjeravali je li pucano pa su onda vidjeli da je iz Despićeve puške pucano. Polijegali su na zemlju, kratko vrijeme je bila tišina, a onda su hrvatski vojnici zapucali na njih. Hrvatski vojnici nisu im se obraćali, a onda su se oni odlučili predati. Počeli su vikati da se predaju i polako su ustajali. Hrvatski vojnici su im naredili da se skinu od pasa na gore i da bace oružje. Tako su i napravili, netko se skidao brže, a netko sporije. Potom su ih hrvatski vojnici okružili. Počeli su im prilaziti, a onda su u njihovom pravcu bacili dvije ručne bombe. Oni su u tom času stajali i dva gelera od bombe su ga ranila u nogu. Uzelac je od tih bombi bio jako ranjen i on je bio u nesvijesti. Popovića su geleri manje ranili. Vojnici su im naredili da legnu i onda su ih tamo ispitivali odakle su, koja su jedinica te su ih počeli tući. Dok su ih tukli, ostali su ležali na podu. Udarali su ih puškama i nogama i to je možda trajalo oko pola sata. Despić si je u jednom trenutku htio pomoći pa je rekao da je njegov brat kao srpski vojnik – izviđač pomagao hrvatskim vojnicima u napadu na muslimane. To se nije svidjelo jednom hrvatskom vojniku kojeg su zvali „Mujo“ i on je uzeo mitraljez i počeo jako udarati po Despiću. Ne zna koliko puta ga je udario, ali u jednom času su mu i hrvatski vojnici rekli: „Ne više Mujo!“ Onda su im naredili da ustanu, a Stanko Despić nije mogao ustati jer nije bio pri svijesti, ali je još uvijek davao znakove života. Dvojica srpskih vojnika su morali nositi Despića (smjenjivali su se Tišma, Vojvodić, Mrđa i Popović). Zarobljeni su u podnožju Debele Glave, svuda okolo je bila šuma, a to je bilo na jednom malom brdu – uzvisini. Do prve kuće u Čitluku su hodali od pola do jedan sat. Dok su ih vodili, udarali su ih. Hrvatski vojnici koji su pristigli govorili su kako će ih ubiti, zaklati i baciti u bunar. Došli su do jedne kuće, zapravo barake i tamo su ih zatvorili. Despić je ležao na zemlji i više nije davao znakove života. Zatim su u baraku počeli ulaziti i drugi vojnici i udarali su ih gdje gdje su stigli, nogama, rukama, opasačima. Poslije su ih kamionom uz batine odvezli u Gospić, a na kamion su se morali popeti vezani i također uz batine. Kad su došli u Gospić, odveli su ih u jednu kuglanu gdje su ih svezali za neke cijevi i onda su ih i tamo tukli. Zatim su ih jednog po jednog odvodili, njega (svjedoka) nisu odveli. U jednom trenutku je došao doktor koji je pregledavao jesu li ozlijeđeni. Potom je došla VP iz Otočca i rekli su da su ih došli preuzeti kako bi ih odveli u Otočac. Isprva vojnici u Gospiću nisu dali da ih vode govoreći da im je tu kraj i da oni ostaju u Gospiću, ali ipak su ih odveli u Otočac. U Otočcu su i prenoćili i tamo su bili ispitivani, s tim da je postupanje u Otočcu s njima bilo korektno. Drugi dan su ih odveli u vojarnu u Rijeci. Tamo su ih ponovo maltretirali, tukli, prali su ih s hladnom vodom, davali nekakve papiriće na kojima su bile napisane ustaške i druge pjesme koje su morali pjevati i tamo su bili dva ili tri dana. Despić nije bio s njima u Otočcu jer je ostao u Gospiću i nakon što su otišli iz Gospića, više ga nije vidio. U Rijeci su ostali 14 dana i onda su prebačeni u Karlovac gdje su ostali sve do suđenja. Razmijenjeni su 19.12.1993. godine. U Karlovcu su ih isto maltretirali, svaki dan, tukli, sve do nekih 15 dana prije razmjene, onda su prestali.

Svjedok Žarko Vojvodić (komandant voda 103. lapačke brigade)⁴⁹⁴ naveo je da je napad HV-a počeo 09.09.1993.g. i oni su se pokušali izvući; jedan dio voda otišao je na jednu, a drugi dio na drugu stranu. Sa njim su bili vojnici Dane Tišma, Stevo Uzelac, Vladimir Divjak, Stanko Despić, Željko Popović i Đuro Mrđa. Bio je i Branko Pjević, ali je on otišao na drugu stranu. Njih sedmorica zarobljeni su 10.09.1993. između 14 i 16 sati

⁴⁹⁴ Dana 07.02.2008. (listovi 5159-5161 spisa).

kod jednog brda koje je bilo 500-1000 metara daleko od Malog Kraja. U jednom trenutku naišli su na 40-60 hrvatskih vojnika koji su bili udaljeni 50-70 metara, a neki od njih su bili možda i bliže. Ispalili su par metaka, a čuli su da hrvatski vojnici viču: „Bacite oružje i predajte se“. Naredili su im da bace oružje i da se odmaknu i legnu. To su i učinili, bacili su oružje, odmakli se 10-tak metara i legli. Dok su ležali primijetio je da prema njima leti ručna bomba, viknuo je: „pazi bomba“ i ta bomba je eksplodirala i nakon toga su doletjele dvije ili tri bombe. Od tih bombi nisu bili ozlijeđeni jedino Stanko Despić i on. Ostali su bili pogođeni od krhotina bombi, ali su bili živi. U tom času je do njih sišla hrvatska vojska. Ne zna koja jedinica je to bila, imali su maskirne uniforme, na zna je li to možda bila policija, ali su mu kolege kasnije pričali da su bili iz Rijeke, Divjak mu je rekao da su to bili policajci iz Rijeke. Čim su došli do njih, počeli su ih tući. Na njega je jedan skočio na leđa, udarao ga je puškom po glavi, leđima, svuda po tijelu, udarali su ga čizmama u lice i glavu. Na sedam do deset metara od njega ležao je Stanko Despić, a vidio je da dva ili tri hrvatska vojnika Despića udaraju nogama i oružjem. Tu se posebno isticao jedan vojnik kojeg su zvali „Mujo“ ili „Haso“. Ne zna zašto se taj vojnik isticao. Zna da je Despić rodnom iz Teslića, možda ga je taj vojnik prepoznao. To maltretiranje i tučenje tamo je trajalo više od pola sata, a onda su ih svezali žicom i prebacili u Divoselo. U Divoselu su ih zatvorili u jednu prostoriju za koju misli da je bila sušara za meso i tamo su ulazili hrvatski vojnici i udarali ih svim i svačim. Despić je davao znakove života, a kad su ih transportirali kamionom, onda su ga nosili Mrđa i Popović jer Despić nije mogao hodati sam. Tišma i on su dovukli Despića do sušare i tamo su ga stavili. U Divoselu su bili možda sat ili sat i pol. Jedan vojnik ga je udario nogom u glavu. Despić je ležao nepomično, disao je, ali to je sve što je mogao primijetiti jer su im vojnici naredili da se ne smiju okretati i ako bi se okrenuli, oni bi ih udarili. Nakon toga su ih kamionom prebacili u Gospić, a tukli su ih i kod ulaska u kamion. Bili su mučki prebijani. Kad su izlazili iz kamiona, također su ih tukli i dobili su batine. Nakon što su ih iskricali, vukao je na koljenima Despića po zemlji gdje je bilo stakla, a onda su uvedeni u jednu prostoriju za koju misli da je bila kuglana i tamo su ih zavezali za nekakve željezne cijevi. Dok su bili u toj kuglani, ulazili su vojnici pa čak i civili koji su ih tukli. Od tih batina pao je u nesvijest, a kad je dolazio svijesti, vidio je da ga jedan hrvatski vojnik polijeva vodom. Poslije su opet svi bili tučeni i nekakvim palicama, a onda su došli jedan vojnik i jedan policajac i istjerali su sve ostale van i rekli im da ih ne smiju udarati. Nakon toga je došao doktor koji se tamo zadržao maksimalno 10 minuta. Despić je ležao na betonu. Prebacili su ih u Otočac, a Despić je tamo ostao. To je bilo zadnji puta da je vidio Stanka Despića. Ne zna što je kasnije bilo s njim. U Otočcu su prespavali noć i tamo je postupanje s njima bilo korektno, a ujutro su prebačeni u vojarnu u Rijeku i tamo je bio opći kaos. Na njih je nagnula vojska, tukli su ih palicama, puškama, nogama, psovali ih. Trojica vojnika su ga skinuli do gola i udarali pa je pao u nesvijest. Više puta su ih ispitivali, jednom su izveli njega, Mrđu i Divjaka, a ispitivač je rekao neka ih ubiju. Kasnije je prebačen u zatvor u Rijeku i s njim u čeliji je bio Đuro Dmitrović koji je iz Divosela i tamo je bio vojnik. Tretman u Rijeci bio je izuzetno korektan, a da nije bio takav, pitanje je je li bi ostao živ. Imao je više povreda od batina i maltretiranja i o tome ima dokumentaciju. Ranije o tome nije govorio jer nije bio pitan. Nakon 25 ili 26 dana prebačen je u Karlovac i tamo je bio u zatvoru sve do 19.12.1993. kada je razmijenjen kao ratni zarobljenik kod Otočca u mjestu Markovac. Dodao je na kraju da dok je bio u zatvoru u Karlovcu i Rijeci, većina ljudi tamo je posao obavljala korektno, nisu ih maltretirali i gnjavili već su to radili samo pojedinci.

Svjedok Želimir Martić je naveo⁴⁹⁵ da je 52. tijelo u Korenicu došlo 5 ili 6 dana nakon što su završili pregled ostalih tijela. Radilo se o tijelu Stanka Despića i to je jedino tijelo na kojem je obavljena obdukcija. Na njegovom tijelu su bile uočljive brojne povrede, posebno na glavi. Ne zna zašto je to tijelo predano kasnije. Kada je pregledavano tijelo Stanka Despića bio je prisutan i predstavnik UNPROFOR-a, sve je fotografirao i snimio.

Svjedok Željko Karan⁴⁹⁶ naveo je da je u Korenicu naknadno došlo 52. tijelo, ali to tijelo je došlo s imenom i prezimenom i sjeća se da se radilo o Stanku Despiću. Na njegovom je tijelu bila učinjena obdukcija jer se to odmah vidi i očito je bilo da je Despić bio u medicinskoj ustanovi gdje je bio liječen jer se u takvim situacijama radi obdukcija. Na tom tijelu obavio je reobdukciju.

Nalaz reobdukcije mrtvog tijela Despić Stanka od 23.09.1993.⁴⁹⁷ od ozljeda Stanka Despića navodi: krvni podljevi s oguljotinama kože vlasišta, čela obostrano na više mjesta, lijeve i desne bočne strane prsnog koša i oba slabinska predjela; ubodna rana lijeve strane prsnog koša s prodorom kroz prsnu i trbušnu šupljinu i plitkom ozljedom slezene; prijelomi 2. do 6. lijevog rebra u srednjoj pazušnoj crti, nastali djelovanjem tupotvrdog sredstva; krvni podljevi obje bubrežne lože uz nagnječenje i djelomično razorenje lijevog bubrega. Smrt je najvjerojatnije nasilna, a uzrok smrti najvjerojatnije je iskrvarenje zbog razorenja lijevog bubrega.

Razgledane su i četiri fotografije pod oznakama 0029-3024 do 0029-3026 u mapi WI-48q koje prikazuju ozljede sukladne navedenom opisu.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera⁴⁹⁸ proizlazi da prema nalazu reobdukcije je Stanko Despić najvjerojatnije umro nasilnom smrću, od iskrvarenja iz razorenog lijevog bubrega koji je zatajio. Krvni podljevi čela i vlasišta svaki za sebe predstavljaju tjelesnu ozljedu (laka tjelesna povreda), a nastali su s više neovisnih udaraca nekog tupotvrdog sredstva, silom slabog intenziteta. Ubodna rana prsnog koša s prodorom kroz prsnu i trbušnu šupljinu i ozljedom slezene predstavlja osobito tešku tjelesnu ozljedu, a nastala je ubodom noža ili nožu sličnog sredstva, silom srednjeg intenziteta. Krvni podljevi prsnog koša čine cjelinu prijelomima 2. do 6. lijevog rebra i predstavljaju običnu tešku tjelesnu ozljedu, a nastali su s više neovisnih udaraca nekog tupotvrdog sredstva, silom srednjeg do jakog intenziteta. Krvni podljevi oba slabinska predjela, krvni podljevi mekih tkiva bubrežnih loža, nagnječenje i djelomično razorenje lijevog bubrega čine cjelinu i predstavljaju osobito tešku tjelesnu ozljedu nastalu s više neovisnih udaraca nekog tupotvrdog sredstva, silom srednjeg do jakog intenziteta. Ova je ozljeda bila takvog opsega i svojstava da je dovela do smrtnog ishoda iskrvarenjem.

– za Nikolu Stojisavljevića

Svjedok Marko Jagetić (sanitet ZP Gospić)⁴⁹⁹ je naveo da je vidio dvojicu mrtvih muškaraca u civilnoj odjeći obješenih užetom odnosno lancem na grani drveta. Oni su poslije zakopani u dvorištu jedne kuće i trebali su se ponovno otkopavati, a zbog rana na vratu nisu predani u razmjenu.

⁴⁹⁵ Dana 11.02.2008. (listovi 5170-5171 spisa).

⁴⁹⁶ Dana 21.11.2007. (list 4938 spisa).

⁴⁹⁷ Dana 21.11.2007. (list 4938 spisa, nalaz na listovima 3294-3298 spisa)

⁴⁹⁸ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁴⁹⁹ Dana 27.09.2007. (listovi 4499-4503 spisa).

Ugroženi svjedok broj 15 (dragovoljac iz Srbije) naveo je⁵⁰⁰ da je drugi ili treći dan nakon početka napada kad je ostao sam s jednog brdašca, koje se nalazilo na rubu šume na ulasku u Čitluk, kod jedne velike kuće u sredini sela, vidio muškarca obješenog za drvo. Bio je na udaljenosti 500-600 metara. Na predočenje da je haškim istražiteljima rekao da je osobu koja visi na drvetu gledao sa udaljenosti 1 km te da nije vidio kojeg je spola osoba, naveo je da to haškim istražiteljima nije govorio već da je to podmetnuto. Četiri ili pet vojnika koji su bili blizu tog muškarca vježbali su gađanje noževima tako što su noževe bacali u tog muškarca koji je visio. Zbog udaljenosti na kojoj je bio nije mogao vidjeti je li to mlađi ili stariji muškarac. Vidjelo se da se tijelo mrda, ali svjedok ne može zaključiti je li se mrdalo od toga što je bio pogođen noževima ili se njihalo iz nekog drugog razloga, tako da nije mogao ocijeniti je li ta osoba živa ili nije. Poslije su muškarca ti ljudi skinuli s drveta, svezali ga za kola i vukli kroz selo. Ne može se sjetiti koje je marke bio automobil. Misli da je boja automobila bila plava te da je to trajalo nekoliko sati.

Izviješće Zavoda za sudsku medicinu Medicinskog fakulteta Rijeka, broj 09-9-131/93 od 22.09.1993.⁵⁰¹ za leš muškarca broj 35 opisana je odjeća: dolamica JNA, maskirna košulja i maskirne hlače, civilni pulover i civilne cipele. Kao uzrok smrti navedene su strijelne ozljede glave, trupa i okrajina.

Izviješće od 27.09.1993. (list 3287-3288) za Nikolu Stojisavljevića (otac Spasenije, rođen 1952., iz Donjeg Lapca, leš označen brojem 48 odnosno brojem 35 pri pregledu u Rijeci) navodi vanjskim pregledom uočene strijelne ozljede glave, prsnog koša i obje podlaktice. Truležne promjene su srednjeg do jakog stupnja.

Razgledana je i fotografija pod oznakom 0029-3010 u mapi WI-48t koja prikazuje glavu i trup. Na lijevoj strani glave je nepravilna ozljeda, a na obje strane prednjeg gornjeg dijela prsnog koša okruglasti defekti, sukladno s opisom iz navedenog izvješća od 27.09.1993.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera⁵⁰² proizlazi da je Nikola Stojisavljević umro nasilnom smrću zbog strijelne ozljede glave, trupa i okrajina. Nema elemenata za zaključivanje o postojanju drugih ozljeda.

– za Vladimira Divjaka

O postupanju prema ratnim zarobljenicima iskazivao je svjedok Žarko Vojvodić (str. 268. i 269. presude). Svjedok Vladimir Divjak (str. 267 i 268 presude) je, osim navedenog, u odnosu na njegovo zarobljavanje, naveo i da kad su ih zarobili hrvatski vojnici, udarali su ih rukama, nogama, a i puškama, skakali su po njima, a kad su ih vodili u kuću u Čitluku, onda je vidio par puta da su uzeli nekakve komade drveta i udarali ih. Ne sjeća se da su mu gasili cigarete na leđima, ali u svemu onome što su mu radili, moguće je da su radili i to.

Svjedok Branko Pjević⁵⁰³ naveo je da je kao rezervist iz Lapca došao prvi puta u Mali Kraj. Kad je počeo napad njih osmero je krenulo iz Malog Kraja preko Debele Glave u pravcu Metka. U grupi su bili Vlado Divjak, Mrđa, Popović, Stanko Despić, Žarko Vojvodić, Tišma i Uzelac. Kratko vrijeme nakon što su krenuli, on se odvojio od ovog ostatka jer je mislio da put kojim je išao ostatak i kojim su oni htjeli krenuti nije pravi put. Kasnije je čuo da je ta njegova grupa zarobljena, a da je jedan od njih i ubijen.

⁵⁰⁰ Dana 06.02.2008. (listovi 5157-5158 spisa).

⁵⁰¹ Dana 30.10.2008. (list 3468 spisa).

⁵⁰² Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁵⁰³ Dana 28.03.2008. (listovi 5679-5680 spisa).

U nalazu i mišljenju dr. Zorana Stankovića, spec. za sudsku medicinu⁵⁰⁴ navodi se da je Vladimir Divjak u više navrata bio ozljeđivan za vrijeme boravka u zarobljeništvu, u razdoblju od 10.9.1993. do 19.12.1993. Iz medicinske dokumentacije od 24.8.1994. proizlazi da su očitane rtg snimke načinjene nepoznatog datuma: snimka pluća uredna; snimka desnog ramena – zarasli prijelom 3. desnog rebra; snimka lijeve polovice prsnog koša – zarasli prijelom 10. i 11. lijevog rebra. Postavljene su dijagnoze stanja nakon eksplozivne ozljede desne potkoljenice sa zaostalim stranim tijelima te stanja nakon natučnja i zarasle rane razderotine područja iznad oka. Pregledom specijalista sudske medicine na dan 14.12.1994. utvrđene su ozljede u vidu ožiljaka desne potkoljenice i ožiljka 22x2 mm iznad gornjeg kapka desnog oka.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera⁵⁰⁵ proizlazi sljedeće. Ožiljci desne potkoljenice i stanje nakon eksplozivne ozljede desne potkoljenice sa zaostalim stranim tijelima čine cjelinu i predstavljaju tjelesnu ozljedu, nastalu djelovanjem krhotina eksplozivnog sredstva. Stanje nakon natučnja i zarasla rana područja iznad oka zajedno s naknadno utvrđenim ožiljkom izad gornjeg kapka desnog oka čine cjelinu i predstavljaju tjelesnu ozljedu. Ozljeda je mogla nastati udarcem nekog tupotvrdog sredstva, silom slabog do srednjeg intenziteta. Zarasli prijelom 3. rebra, kao i zarasli prijelom 10. i 11. rebra čine svaki za sebe tjelesnu ozljedu, a u zbroju običnu tešku tjelesnu ozljedu. Nastali su s dva međusobno neovisna udarca nekog tupotvrdog sredstva, silom srednjeg intenziteta. Zaključno, ozljede opisane u dostupnoj dokumentaciji čine u svom zbroju običnu tešku tjelesnu ozljedu.

– za Nikolu Bulja

Svjedok Nikola Bulj (srpski vojnik)⁵⁰⁶ naveo je da je zarobljen negdje u okolici Čitluka. Imao je oružje i uniformu. Nakon što je počeo napad lutao je kroz šumu, a u jednom trenutku naišao je na dva hrvatska policajca. Zna da su bili policija iz Rijeke jer im je to pisalo na rukavu. Viknuli su „ruke u vis“ i on se predao. Njih dvojica su prema njemu postupali korektno, nisu ga dirali, ali su ga odveli i predali hrvatskoj vojsci. Hrvatski vojnici su ga tukli i mučili. O tome mu je teško pričati i ne želi se toga prisjećati, ali bilo je tučnjave, batina, udarali su ga kundacima, nogama, objesili su ga o uže za ruke uz jednu kuću. Natjerali su ga da zakopava mrtvog konja. Sjeća se da su mu razbili staklo na glavi i da su mu pokvareno mlijeko iz tetrapaka prolili po glavi. Udaran je bičem po leđima, posipana mu je sol po krvavim leđima, na glavu su mu stavili šajkaču i bio je ponižavan. Sve je to trajalo dva ili tri sata u šupi u kojoj je bio jedini zarobljeni. Poslije je bio odvezen u Gospić gdje je bio dva do tri sata, a potom u Rijeku gdje je ostao 20 dana i potom u Karlovac gdje je ostao sve do razmjene koja je bila 19. prosinca 1993. Od tog postupanja imao je slomljenu desnu potkoljenicu, polomljenih pet rebra, a i još jedno rebro je bilo napuknuto. Potkoljenica mu je bila slomljena tako što ga je jedan hrvatski vojnik s oštricom bajuneta udario po toj nozi. Mogao je hodati usprkos toga, ali je rana krvarila. O povredama ima dokumentaciju. Bio je u pozadinskoj jedinici. Ne poznaje Nikolu Stojisavljevića niti Milana Jovića, Danu Krivokuću ili Dragana Pavlicu. Vladimira Divjaka zna jer je on bio zajedno s njim u zatvoru, ali su bili razmješteni u razne ćelije.

U nalazu i mišljenju dr. Zorana Stankovića, spec. za sudsku medicinu⁵⁰⁷ navedeno je da je u više navrata bio ozljeđivan za vrijeme boravka u zarobljeništvu, u razdoblju od 10.9.1993. do 19.12.1993. Iz medicinske dokumentacije od 29.12.1993. proizlazi da su

⁵⁰⁴ Dana 14.11.2007. (list 4913 spisa, nalaz na listovima 3531-3534 spisa).

⁵⁰⁵ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁵⁰⁶ Dana 07.02.2008. (listovi 5161-5162 spisa)

⁵⁰⁷ Dana 14.11.2007. (list 4913 spisa, nalaz na listovima 3520-3525 spisa).

postavljene dijagnoze stanja nakon prijeloma 8. do 11. desnog rebra, stanja nakon potresa mozga i stanja nakon natučenja bubrega. U dokumentaciji od 14.12.1994. navedene su sljedeće ozljede: na lijevoj polovici stražnje strane vrata bjelkasti okrugli ožiljak promjera do 10 mm rubno okružen prstenom tamnije pigmentirane kože; više trakastih ožiljaka raspoređenih gotovo po čitavoj površini leđa, međusobno usporednih, poprečno usmjerenih, veličine do 70x6 mm; više mrljastih ožiljaka veličine do 15x10 mm na leđima; više ožiljaka na koži vlasišta tjemenozatiljno lijevo, trakastih veličine do 50x3 mm i mrljastih veličine do 10x8 mm; poprečni ožiljak veličine 22x3 mm na prednjoj strani gornje trećine lijeve potkoljenice.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera,⁵⁰⁸ proizlazi da ozljede opisane u dostupnoj dokumentaciji čine u svom zbroju običnu tešku tjelesnu ozljedu. Stanje nakon prijeloma 8. do 11. rebra čini cjelinu s natučenjem bubrega i predstavlja običnu tešku tjelesnu ozljedu, nastalu s najmanje jednim udarcem nekog tupotvrdog sredstva, silom srednjeg do jakog intenziteta. Okruglasti ožiljak na vratu mogao je nastati kao posljedica opekline od žara cigarete. Trakasti ožiljci na leđima mogli su nastati kao posljedica višestrukih udaraca nekog vrpčastog ili prutastog sredstva, silom srednjeg do jakog intenziteta. Linearni ožiljak na potkoljenici mogao je nastati kao posljedica djelovanja oštrice noža ili nožu sličnog sredstva. Dijagnoza stanja nakon potresa mozga nije u dostupnoj dokumentaciji objektivizirana pa ne predstavlja ozljedu u sudskomedicinskom smislu.

– za Milana Jovića.

Svjedok Stevo Jović⁵⁰⁹ naveo je da su nakon napada pobjegli u šumu. Na jednom mjestu ostali su do 11.09.1993. i onda su po vodu otišli njegova pokojna žena Anđa i Jović Milan. Međutim, nisu se vratili. Čuo je hitac, a onda i rafalnu paljbu, s tim što je rafalna paljba bila oko 07 sati navečer, a oni su otišli u 03 sata poslije podne. Nakon rafalne paljbe, rekli su da moraju bježati jer će ih pobiti. Kasnije iz dokumentacije (izviješće o autopsiji Zavoda za sudsku medicinu i kriminalistiku u Zagrebu od 13.5.2000., dokumenti koje je prikupio Haški sud te slike UNPROFOR-a) zna da su mu žena Anđa i Milan Jović 11.9.1993. zvjerski mučeni i zatim ubijeni. Žena mu je nađena 2000. u septičkoj jami u Obradović varoši u Gospiću, a tamo je nađen i Milan Jović, Vojnović Stevo i drugi.

Ugrožena svjedokinja broj 33 navela je⁵¹⁰ da je bila u Čitluku kada je počeo napad HV-a. Ona, njezin muž Nikola, Milan i Anđa Jović, Milka Bjegović i Smilja izbjegli su iz Čitluka te su neko vrijeme bili u šumi i kretali se noću. Jedan dan su Milan i Anđa Jović otišli na vrelo po vodu ali se više nisu vratili. Zna da su nakon dugo vremena nađeni mrtvi i da su sahranjeni. Milan je imao uniformu i oružje sa sobom (rođen 1948. ili 1949.), a Anđa je bila domaćica, imala je civilnu odjeću (rođena 1933.).

Ugroženi svjedok broj 8 naveo je⁵¹¹ da zna da su poginuli i Jović Anđa i Milan. Jović Milan jedini je imao pušku i kad su bježali, on je s Anđom otišao po vodu i više se nije vratio.

Ugrožena svjedokinja broj 14 navela je⁵¹² da je nakon početka napada bila s grupom ljudi u zbjegu. Od njih su bili naoružani Stevo Jović (imao je automatsku pušku,

⁵⁰⁸ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁵⁰⁹ Dana 26.09.2007. (listovi 4481-4483 spisa), vidi i pod 8.4.4. i 10.

⁵¹⁰ Dana 19.03.2008. (listovi 5663-5665 spisa), vidi i pod 8.4.4. i 10.

⁵¹¹ Dana 25.10.2007. (listovi 4785-4787 spisa), vidi i pod 8.4.4.

⁵¹² Dana 17.04.2008. (list 5775 spisa), vidi i pod 8.4.4.

duge cijevi i nije nosio uniformu) i Milan Jović (koji je nosio uniformu i oružje i koji je bio naoružan i kada je uhvaćen kod izvora). Pobjegli su u šumu. Krili su se ispod planine blizu livade zvane Drenjac, kilometar od livade i kilometar od njihovog sela (Čitluk). Milan i Anđa Jović uputili su se 11.09.1993., oko 15,30 u pravcu izvora kako bi donijeli vode za piće. Mjesto izvora nalazilo se 800 do 1000 metara (pješice) i morali su ići kroz šumu da bi došli do potočića koji se nalazio na samom kraju šume. Taj dio je malo brdovit, a zove se Lazinov gaj dok se poljana s druge strane zove Drenjac. Nakon što su ih čekali otprilike pola sata, čuli su pucnjeve iz pravca izvora pa su zaključili da su Milan i Anđa sigurno ubijeni. Skoro je sigurna da se radilo o pucnju iz puške. Između ta dva pucnja bio je vremenski razmak od oko možda jednu minutu. Odmah je rekla Stevi Jović da su ih ubili ili zarobili. Nisu razmišljali da ih potraže jer su znali da su okruženi hrvatskim vojnicima pa su čekali do večeri i prešli u niže dijelove šume. Milana, koji je imao nadimak Mišo, više nikada nije vidjela. Milan je nosio zelenu maskirnu uniformu koja se sastojala od jakne, hlača i čizama. Imao je laki mitraljez s postoljem, kalibra 7,62. U šumi nije vidjela niti jednog hrvatskog vojnika. U razdoblju između 28. rujna i 01. listopada, Draga Jović i Dušan Krajnović, u pratnji UNPROFOR-ovih vojnika (pripadnika kanadske vojske), otišli su do izvora u šumi odakle su nestali Anđa i Milan Jović. Tamo su pronašli nekoliko predmeta koji su pripadali Anđi i Milanu Joviću i dijelove njihove odjeće, između ostalog, i dio odsječene tkanine s Milanove potkošulje i 80 cm nekakve trake od tekstila. Pronašli su i Milanovu specijalnu mašinicu za uvijanje cigareta, kutiju šibica i njegovu maramicu. Svjedokinja je potvrdila da su svi ti predmeti pripadali Milanu. Na istome mjestu pronađene su i Anđina kecelja koju je prepoznala po tome jer je istu osobno sašila i dvije marame. Sve pronađene predmete ona čuva kod sebe.

Ugrožena svjedokinja broj 12 navela je⁵¹³ da su u grupi koja je bježala bili civili, bez oružja, a u grupi su bili Mićo i Anđa Jović. Trećeg dana uvečer Anđa i Mićo su otišli po vodu na Ljeskovo vrelo i više se nisu vratili. Pola sata nakon toga čula je pucnjavu iz dvije puške iz pravca izvora.

Ugroženi svjedok broj 7 naveo je⁵¹⁴ da je HV napala 09.09.1993. ujutro, a to s Milanom zvanim Mišom i Anđom Jović se je desilo idućeg dana, 10.9.1993, a dopušta mogućnost da je bilo i 11.09.1993. Oni su se skrivali u šumi. Bio je na jednom povišenju, malom brdu gdje je bila gusta šuma. Ne zna gdje je Lazin gaj, a Ljeskovo vrelo je odmah ispod tog brda gdje su oni bili. Polje gdje su bili Milan i Anđa zove se Drenjac. U jednom trenutku vidio je nekih 150 metara od njega da grupa ljudi vodi Mišu i Anđu Jović. Vidio je da ih vode hrvatski vojnici u šarenim uniformama jer su na lijevom ili desnom rukavu imali šahovnicu. Mišo je išao iza Anđe i vidio je da je u jednom času hrvatski vojnik s kundakom puške udario jednom u leđa Mišu Jovića. Ne zna kuda su ih odveli, ali je bio na sahrani Miše Jovića u Beogradu negdje prije dvije godine. Od Mišine obitelji je čuo da su tijela Miše i Anđe Jović pronađena u septičkoj jami u Gospiću. Nije vidio kako su oni nastradali.

Izvještaj o obdukciji u predmetu broj GC01 017B⁵¹⁵ navodi skeletirano tijelo. Od ozljeda su navedene: strijelna rana glave od sprijeda prema straga; strijelna rana srednjeg dijela leđa, desne strane zdjelice i oba ramena; ukupno 5 strijelnih rana. Također je navedeno: prijelom lijeve ključne kosti, nekoliko rebara, desne lopatice i desne podlaktice, s napomenom da su neki od ovih prijeloma moguće nastali nakon smrti. Na desnoj lopatici je promjena izgledom poput prijeloma u cijeljenju. Kao uzrok smrti

⁵¹³ Dana 18.03.2008. (listovi 5656-5659 spisa), vidi i pod 8.4.4. i 10.

⁵¹⁴ Dana 30.01.2008. (listovi 5140-5142 spisa). vidi i pod 10.

⁵¹⁵ Dana 14.11.2007. (list 4913 spisa, izvještaj na listovima 3251-3568 spisa).

navodne su strijelne rane glave i trupa. DNK analizom utvrđeno da je riječ o Milanu Joviću (list 3307, 3309 i 3315 spisa).

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera,⁵¹⁶ proizlazi da su uzrok smrti bile strijelne rane glave i trupa.

– za Danu Krivokuću.

U postupku nije predložen niti ispitan ijedan svjedok na okolnosti pogibije Dane Krivokuće. Jedino je svjedok Nikola Bulj naveo da ga ne poznaje.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – Civilna policija UN-a, Sektor jug⁵¹⁷ od 10.10.1993. Prema izvješću pronađen je leš odjeven u srpsku vojnu uniformu, licem leži prema dolje. Nađena je jedna rana od vatrenog oružja na lijevom oku. Nema opekotina od pušcanog praha. Rođen 1964., prepoznat kao Dane Krivokuća (list 2951 spisa).

Izvješće od 27.09.1993. (list 3287-3288) za Danu Krivokuću (rođen 1963., iz Gračaca, leš označen brojem 5) navodi vanjskim pregledom uočeno strijelno okrznuće lijevog tjemenog dijela glave te prostrijel prsnog koša. Truležne promjene su slabog stupnja. Tijelo odjeveno u maskirnu vojnu uniformu.

Razgledana je fotografija pod oznakom 0029-3031 u mapi WI-48p koja prikazuje glavu i dio trupa. Tijelo je odjeveno. Razabire se ozljeda na sredini prednje strane prsnog koša koja lokalizacijom odgovara opisu iz navedenog izvješća od 27.09.1993.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera,⁵¹⁸ proizlazi da je uzrok smrti bila strijelna rana prsnog koša. Utvrđeno je i strijelno okrznuće lijevog tjemenog područja glave.

– za Dragana Pavlicu.

Ugrožena svjedokinja broj 29 navela je⁵¹⁹ da je na dan napada oko 06,30 sati ujutro Dragan Pavlica, koji se pridružio vojsci, došao na traktoru iz Čitluka kako bi upozorio mještane o dolasku ustaša, nakon čega su oni krenuli prema Metku. Grupu su činili Branko, Nikola, Dragan, Nikica, Jovan, Milan, Dane, Niko, Slavko, Dragica, Mica, Ilija i Milica Pavlica. Dok su bježali, svuda oko njih su padale granate. U Medak su stigli oko 10,00 sati ujutro. Nitko od njih nije bio ranjen. Dragan Pavlica je u Metku prespavao jednu noć, a onda je otišao i ponovno se pridružio vojsci. Dana 14.09.1993. Mane Pavlica joj je rekao da su Hrvati ubili Dragana dok je bio sa svojom jedinicom u šumi u Počitelju. Nekoliko dana kasnije saznala je da su mirovnjaci donijeli tijelo Dragana Pavlice u školu u Metku. Njegova obitelj ga je identificirala na temelju njegovih osobnih stvari i osobne karte. Rekli su joj da je njegovo tijelo unakaženo i da su mu nedostajali vrat i glava.

Ugroženi svjedok broj 1 je naveo⁵²⁰ da je na prepoznavaju u Metku prepoznao leš Dragana Pavlice.

Zaključni izvještaj o Medačkom džepu – Civilna policija UN-a, Sektor jug⁵²¹ od 10.10.1993. Prema izvješću pronađen je leš na kojem je lubanja smrskana na mnogo mjesta, slomljen vrat. Na drugim ranama nema znakova krvarenja, što ukazuje da su nastale post mortem. Uzrok smrti je najvjerojatnije pucanje iz vatrenog oružja u glavu, a

⁵¹⁶ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁵¹⁷ Dana 25.10.2007. (list 4785 spisa, na listovima 2912, 2949-2951 spisa).

⁵¹⁸ Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

⁵¹⁹ Dana 17.04.2008. (listovi 5825-5829 spisa), vidi i pod 9.

⁵²⁰ Dana 06.02.2007. (listovi 5154-5157 spisa).

⁵²¹ Dana 25.10.2007. (list 4785 spisa, na listovima 2912, 2949-2952 spisa).

kružne povrede su posljedica sakaćenjem odstranjivanjem uške školjke. Vrijeme smrti; 15. ili 16.09.1993. Tijelo je identificirano kao Dragan Pavlica.

Izvešće od 27.09.1993. (list 3287-3288) za Dragana Pavlicu (rođen 1968., iz Počitelja, leš označen brojem 6) navodi potpuno razorenje glave, najvjerojatnije eksplozivnim sredstvom. Truležne promjene su srednje do jako izražene. Tijelo odjeveno u kompletnu maskirnu vojnu uniformu.

Razgledana je fotografija pod oznakom 0029-3031 u mapi WI-48p koja prikazuje glavu i trup. Tijelo je odjeveno. Glava je potpuno razorena.

Iz nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka dr. Strinovića i dr. Mayera,⁵²² proizlazi da je uzrok smrti razorenje glave, najvjerojatnije eksplozivnim sredstvom.

11.1. Ocjena vjerodostojnosti

U odnosu na Stanka Despića Sud je prihvatio iskaze svjedoka Vladimira Divjaka i Žarka Vojvodića koji o njihovom zarobljavanju i postupanju prema njima i prema Stanku Despiću iskazuju jasno i određeno. Njihovi iskazi se međusobno podudaraju i nadopunjuju u detaljima tvoreći jasnu sliku postupanja prema Stanku Despiću (i ostalim ratnim zarobljenicima). Također je Sud prihvatio i iskaze svjedoka Branka Pjevića i Mile Drče koji su iskazivali o onome što im je poznato iz neposredna opažanja i koji nemaju takvih saznanja u odnosu na Stanka Despića. Sud je prihvatio i iskaze svjedoka Željka Karana i Želimira Martića o okolnostima naknadne predaje tijela Stanka Despića i reobdukcije jer su ti iskazi međusobno podudarni i sukladni izvedenim dokazima uključujući i razgledane fotografije za koje nema okolnosti koje bi dovodile u sumnju njihovu vjerodostojnost. Također je Sud prihvatio nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka iz kojeg proizlazi da je Stanko Despić umro nasilnom srmću od iskrvarenja iz razorenog lijevog bubrega koji je zatajio.

Za Nikolu Stojisavljevića, ugroženi svjedok broj 15 iskazivao je o muškarcu kojeg je vidio obješenog za drvo u Čitluku kod velike kuće u sredini sela i to drugi ili treći dan od napada. Objašnjavajući razliku između ranijeg iskaza gdje je naveo da je muškarca obješenog na drvo promatrao na udaljenosti 1 kilometar, a na glavnoj raspravi naveo je da je bilo 500-600 metara, svjedok je naveo da to nije govorio i da je to podmetnuto. No, takvo obrazloženje nije prihvatljivo jer jedini način da su navedeni detalji zbog svoje posebnosti navedeni u iskazu jest taj da su oni doista i rečeni tijekom ispitivanja. Drugim riječima, svjedok je o muškarcu obješenom o drvo iskazivao i haškim istražiteljima. Okolnost što je ranije naveo da nije mogao procijeniti spol osobe, ali da je imala hlače, a na glavnoj raspravi je naveo da se radi o muškarcu ne utječe na vjerodostojnost u odnosu na odlučne okolnosti, a to je da je riječ o osobi obješenoj na drvo u koju su bacani noževi. Uz to, navod na glavnoj raspravi da je riječ o muškarcu ne ulazi u naknadno dosjećanje koje bi bilo životno neuvjerljivo i nelogično, već naprotiv. Nadalje, na glavnoj raspravi svjedok je naveo da nije mogao ocijeniti je li obješeni muškarac bio živ ili ne, a u ranijem iskazu naveo je da je osoba još uvijek živa jer se micala i koprcala. Budući da je raniji iskaz vremenski dan bliže događaju, Sud je prihvatio u tom dijelu taj raniji navod. Sud je prihvatio i izvješća od 22.09.1993. i od 27.09.1993. te razgledanu fotografiju jer se ti dokazi međusobno potvrđuju i nadopunjuju i nema okolnosti koje bi osporavale autentičnost ovih dokaza. Također je prihvaćen nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka jer je dan određeno, na temelju iskustva, pravila znanosti i struke. U odnosu na iskaz Marka Jagetića, valja navesti da njegovi navodi o dvojici mrtvih muškaraca u civilnoj

⁵²² Dana 28.03.2008. (listovi 5674-5678 spisa).

odjeći obješenih užetom odnosno lancem na grani drveta se očito ne odnose na Nikolu Stojisavljevića koji je bio odjeven u vojnu uniformu i koji je predan u razmjenu (svjedok Jagetić navodi da dvojica muškaraca nisu predani u razmjenu). Zato iskaz svjedoka Jagetića u ovom dijelu nije temelj za utvrđivanje odlučnih okolnosti u odnosu na Nikolu Stojisavljevića.

U odnosu na Vladimira Divjaka Sud je prihvatio iskaze svjedoka Žarka Vojvodića i Vladimira Divjaka koji iskazuju o vlastitom zarobljavanju. Ocjena vjerodostojnosti za njih, kao i za Branka Pjevića, dana je u dijelu presude koji se odnosi na stradanje Stanka Despića jer je riječ o vojnicima koji su zarobljeni zajedno. Sud je prihvatio i izvedenu dokumentaciju (list 3513-3534 spisa) jer nema okolnosti koje bi dovodile u pitanje autentičnost iste. Nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka dan je jasno, određeno i precizno, na temelju pravila znanosti, struke i iskustva i zato ga je Sud prihvatio kao vjerodostojan.

Za Nikolu Bulja Sud je prihvatio njegov iskaz koji je dan na temelju onog što je svjedok proživio i doživio. Iskaz sadrži detalje koji su mogli biti poznati samo svjedoku Bulju i koji zbog posebnosti jasno ukazuju da je riječ o stvarnom doživljavanju. Nema okolnosti koji bi iskaz svjedoka Bulja dovodile u sumnju. Sud je prihvatio i izvedenu dokumentaciju o ozljedama svjedoka Bulja jer nije dovedena u sumnju i sadrži dokumentirane podatke o vremenu ozljeđivanja i ozljedama Nikole Bulja. Prihvaćen je i nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka jer je dan jasno i određeno, na temelju pravila znanosti, iskustva i struke.

U odnosu na ocjenu vjerodostojnosti izvedenih dokaza za Milana Jovića vrijedi sve ono što je navedeno u odnosu na Anđu Jović jer su Milan i Anđa Jović bili zajedno. Sud je prihvatio i iskaz ugrožene svjedokinje broj 33 čiji navodi su sukladni ostalim izvedenim dokazima i u detaljima (Milan je imao uniformu, a Anđa je bila domaćica i imala je civilnu odjeću). Prihvaćen je i izvještaj (list 3307,3309, 3325) jer je jasan i određen i nema okolnosti koji bi ga doveli u sumnju. Sud je prihvatio i nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka jer je dan na temelju pravila znanosti, struke i iskustva, jasno i određeno.

Za Danu Krivokuću nije ispitan niti predložen ijedan svjedok. Izvješća na listovima 2949-2951 i 3287-3288 spisa te fotografiju (0029-3031 u mapi WI-48p) Sud je prihvatio jer su jasna i određena i nema okolnosti koja bi ih dovela u sumnju. Prihvaćen je i nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka iz razloga koji su navedeni i ranije.

U odnosu na Dragana Pavlicu Sud je prihvatio iskaz ugroženog svjedoka broj 1 koji je prepoznao tijelo Dragana Pavlice u Metku. Također je prihvatio iskaz ugrožene svjedokinje broj 29 koja nema neposrednih saznanja o načinu pogibije Dragana Pavlice, ali ima posredna saznanja i neposredna saznanja o dolasku Dragana Pavlice u Medak na dan napada i njegovom povratku i pridruživanju vojsci idućeg dana. Ti navodi dani su sigurno, jasno i određeno i nema okolnosti koji bi ih dovodili u sumnju. Prihvaćena su izvješća na listovima 2949-2952 i 3287-3288 spisa te fotografija (0029-3031 u mapi WI-48p) jer su jasna i određena i nema okolnosti koja bi ih dovela u sumnju. Prihvaćen je i nalaz i mišljenje sudsko medicinskih vještaka, a razlozi vjerodostojnosti su višekratno navedeni.

11.2. Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika – zaključak

Na temelju iskaza svjedoka Vladimira Divjaka i Žarka Vojvodića te nalaza reobdukcije, razgledanih fotografija i nalaza i mišljenja sudsko medicinskih vještaka, Sud je utvrdio da je Stanko Despić pretučen kundacima pušaka i drugim tupotvrdim (noga obučena u čizmu) i šiljatim predmetima u tolikoj mjeri da je umro. Utvrđen uzrok smrti je

iskrvarenje iz razorenog lijevog bubrega koji je zatajio. Uz to, nanese su mu i brojne ozljede; krvni podljevi čela i vlasišta, ubodna rana prsnog koša s prodorom kroz prsnu trbušnu šupljinu i ozljedom slezene, krvni podljevi prsnog koša, krvni podljevi oba slabinska predjela, krvni podljevi mekih tkiva bubrežnih loža.

Na temelju iskaza svjedoka Branka Pjevića, Mile Drče, Vladimira Divjaka i Žarka Vojvodića Sud je utvrdio da je Stanko Despić bio vojnik srpskih snaga i zarobljen od strane hrvatskih snaga 10.09.1993. Iz iskaza svjedoka Žarka Vojvodića proizlazi da je skupina srpskih vojnika, uključujući i Stanka Despića, zarobljena kod jednog brda 500-1000 metara od Malog Kraja. U optuženju se tvrdi da je do zarobljavanja došlo na području Debele Glave. Iz razgledanih zemljovida (listovi 3145, 5539 spisa) razvidno je da je područje Debele Glave i Mali Kraj u zoni odgovornosti SP, a ne HV. Doduše, svjedok Divjak navodi da ih je zarobila 71. bojna Vojne policije i da to zna iz dokumenata, ali to očito ne odgovara stvarnom stanju jer niti jedan dokaz ne potvrđuje niti ukazuje na to da je na području Debele Glave bila 71. bojna Vojne policije (dakle, HV), već da je na tom području bila isključivo SP.

Budući da snagama SP nije zapovijedao I optuženi Rahim Ademi niti II optuženi Mirko Norac-Kevo, to oni ne mogu krivičnopravno odgovarati za protupravna ponašanja pripadnika SP (v. i pod 8.2.3.).

Ista pravna situacija je i u odnosu na Vladimira Divjaka koji je zarobljen 10.09.1993. zajedno sa Stankom Despićem i s grupom u kojoj je bio Žarko Vojvodić i još petorica srpskih vojnika između kojih je bio i ugroženi svjedok broj 4 (v. pod 4., str. 48 presude). Činjenično, na temelju iskaza svjedoka Vojvodića i Divjaka te na temelju medicinske dokumentacije i nalaza i mišljenja sudsko medicinskog vještaka, Sud je utvrdio da je Vladimir Divjak na području Debele Glave zarobljen, teško ranjen na način da je prema njemu bačena ručna bomba, a potom su on i ugroženi svjedok broj 4 pretučeni kundacima pušaka i gašene su cigarete na njihovim leđima. Iz navedenih iskaza, razgledanih zemljovida (listovi 3145, 5539 spisa) i provedenog dokaznog postupka utvrđeno je da je područje Debele Glave u zoni odgovornosti SP, a za postupanje pripadnika SP optuženici ne mogu krivičnopravno dogovarati jer oni nisu imali zapovjedne ovlasti nad pripadnicima SP.

Takva pravna situacija je i u odnosu na zarobljene vojnike Milana Jovića, Danu Krivokuću i Dragana Pavlicu. U činjeničnom opisu optuženja tvrdi se da su njih trojica zarobljeni u zoni odgovornosti SP. Te tvrdnje nisu osporene. Na temelju iskaza ugroženih svjedoka broj 7 i broj 14 Sud je utvrdio da su Milan (i Anđa) Jović bili u grupi koja je bila u šumi blizu livade Drenjac i da su se njih dvoje odvojili i krenuli po vodu na izvor do kojeg se dolazi kroz gustu šumu te da su onda zarobljeni. Iz tih iskaza i razgledanih zemljovida (listovi 3145, 5539 spisa) razvidno je da je to područje jugozapadno od sela Jovići i sjeverozapadno od sela Krajnovići, a to znači u zoni odgovornosti SP. Iz Zaključnog izvještaja o Medačkom džepu – Civilna policija UN-a, Sektor jug (list 2912, 2949) proizlazi da su dva leša, prepoznata kao Dane Krivokuća i Dragan Pavlica, pronađeni u Planinama, na vrlo strmom grebenu prekrivenom gustim raslinjem. To područje je također u zoni odgovornosti SP i zato optuženici ne mogu krivičnopravno odgovarati jer nisu imali zapovjedne ovlasti nad pripadnicima SP.

Na temelju iskaza ugroženog svjedoka broj 15 i navedenih izvješća Sud je utvrdio da je vojnik Nikola Stojisavljević ranjen, zarobljen i potom vezan konopcem i obješen na drvo gdje je živ gađan noževima. Iz iskaza ugroženog svjedoka broj 15 proizlazi da je to bilo 10.09.1993. (svakako ne prvog dana tj. 09.09.1993.) na području između Počitelja i

Čitluka, a koje područje je bilo u zoni odgovornosti 9 gmtbr. i pridodanih joj postrojbi (osim postrojbi SP). Da je riječ upravo o Nikoli Stojisavljeviću proizlazi iz okolnosti da su za sve ostale zarobljene vojnike koji su navedeni u optuženju utvrđena mjesta zarobljavanja i načini postupanja prema njima, a jedino Nikola Stojisavljević je bio na području između Čitluka i Počitelja s osobitostima postupanja prema njemu. Svjedok Nikola Bulj je bio zarobljen na području Čitluka ali on ne poznaje Nikolu Stojisavljevića i prema njemu nije postupano kao prema Nikoli Stojisavljeviću.

Na temelju iskaza svjedoka Nikole Bulja i dokumentacije na listu 3520 spisa Sud je utvrdio da je dana 10.09.1993. zarobljen u okolici Čitluka od strane dva hrvatska policajca koji su prema njemu postupali korektno i koji su ga predali hrvatskoj vojsci. Hrvatski vojnici su ga tukli i mučili; udarali su ga kundacima, nogama, objesili su ga o uže za ruke uz jednu kuću, razbili staklo na glavi, pokvareno mlijeko iz tetrapaka su mu prolili po glavi, udarali su ga bičem po leđima, posipana mu je sol po krvavim leđima, na glavu su mu stavili šajkaču.

Prema tome, vojnici Stanko Despić, Vladimir Divjak i ugroženi svjedok broj 4 zarobljeni su zajedno 10.09.1993. u zoni odgovornosti SP. U činjeničnom opisu optuženja tvrdi se da su Vladimir Divjak i ugroženi svjedok broj 4 zarobljeni dan ranije, ali izvedeni dokazi jasno ukazuju da je to bilo 10.09.1993., istog dana kada i Stanko Despić. No, ta razlika u dokazanosti tvrdnje iz optuženja nije odlučna jer su svi zarobljeni u zoni odgovornosti SP i prema njima je protupravno postupano odmah po zarobljavanju od strane postrojbi koje su u toj zoni bile, a to su bile postrojbe SP. Za vojnike Milana Jovića, Danu Krivokuću i Dragana Pavlicu činjenični opis optuženja u odnosu na II optuženog Mirka Norca-Kevu tvrdi da su njih trojica zarobljeni u zoni odgovornosti SP. Ta tvrdnja nije osporena niti izvedeni dokazi upućuju na drugačiji zaključak.

Optuženici ne mogu krivičnopravno odgovarati za protupravna postupanja koja su bila u zoni odgovornosti SP jer nisu zapovijedali SP-om. Za zarobljene vojnike ovdje, *mutatis mutandis*, vrijedi sve ono što je navedeno za civile u odnosu na ispuštanje dijelova činjeničnog opisa i krivičnu odgovornost nečinjenjem.

U zoni odgovornosti 9. gmtbr. i pridruženih joj postrojbi HV-a zarobljeni su vojnici Nikola Stojisavljević i Nikola Bulj 10.09.1993. Postupanje hrvatskih vojnika prema njima je ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz članka 122. OKZRH. jer je Nikola Stojisavljević kao ratni zarobljenik i ranjenik mučen i ubijen, a Nikola Bulj je kao ratni zarobljenik mučen i ponižavan. Radi se o očiglednom nečovječnom postupanju. Takvo postupanje napravljeno je za vrijeme oružanog sukoba i njime su prekršena pravila međunarodnog prava koje vrijede za vrijeme oružanog sukoba. Članak 16. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12.08.1949. određuje da će ranjenici zaraćene strane biti ratni zarobljenici i na njih će se primjenjivati pravila međunarodnog prava o ratnim zarobljenicima. Članak 27. iste konvencije određuje da zaštićene osobe (ratni zarobljenici) imaju pravo na poštovanje svoje ličnosti, a članak 32. da je zabranjeno poduzimanje bilo koje mjere takve prirode da prouzrokuje tjelesne patnje zaštićenih osoba nad kojima postoji vlast. Članak 3. stavak 1. Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima obvezuje na čovječno postupanje prema osobama koje izravno ne sudjeluju u neprijateljstvima, uključujući i pripadnika oružanih snaga koji su položili oružje i osobe koje su izvan bojnog ustroja („hors de combat“) iz bilo kojeg razloga. Ista odredba u točki a) zabranjuje nasilje protiv života i tijela, osobito sve vrste ubojstva, sakaćenja, okrutnog postupanja i mučenja, a točka c) zabranjuje povrede osobnog dostojanstva te osobito uvredljive i ponižavajuće postupke.

Postupanje prema zarobljenom ranjenom vojniku Nikoli Stojisavljeviću predstavlja kršenje navedenih odredbi. Vezivanje konopcem o drvo ranjenog vojnika i gađanje nožem je mučenje i nečovječno postupanje, a na kraju je i ubijen. Vješanje za ruke zarobljenog vojnika Nikole Bulja, udaranje bičem po leđima i sipanje soli po krvarim leđima je mučenje i ponižavanje, a stavljanje šajkače na glavu u tim okolnostima je ponižavanje.

U odnosu na krivičnu odgovornost I optuženika vrijedi već navedeno i obrazloženo; I optuženi Rahim Ademi ne može biti krivično odgovoran jer nije imao zapovjedne ovlasti i moći nad podređenim mu postrojbama. Nadalje, on ne može krivičnopravno odgovarati za nečinjenje jer nije dokazano da je znao za protupravno postupanje prema zarobljenim vojnicima (vidi gore pod 10.2.)

Za II optuženog Mirka Norca-Kevu i u odnosu na zarobljene vojnika vrijedi naprijed navedeno o njegovom saznanju o protupravnostima u zoni odgovornosti gdje je bio zapovjednik. Pravno nije odlučno što su stradanja ratnih zarobljenika za koje II optuženik ne može biti odgovoran bila 09.09.1993. i u zoni odgovornosti SP. Naime, II optuženi Mirko Norac-Kevo imao je saznanja za protupravna postupanja prema civilima u njegovoj zoni odgovornosti i samo ta okolnost dovoljna je da kao zapovjednik poduzme sve nužno da do takvih protupravnih postupanja ne dođe i prema ratnim zarobljenicima. No, nije poduzeo ništa da prema ratnim zarobljenicima ne dođe do protupravnih postupanja kakva su bila prema civilima. Budući da nije iskoristio svoje zapovjedne ovlasti i nije poduzeo odgovarajuće aktivnosti da se protupravna postupanja prema ratnim zarobljenicima spriječe, suzbiju i kazne, to je pristao na takvo postupanje i posljedice koje su nastupile.

Svih tih okolnosti II optuženi Mirko Norac-Kevo je bio svjestan. Znao je za protupravno postupanje prema civilima koje nije naredio, ali ništa nije poduzeo da spriječi i suzbije to postupanje prema ratnim zarobljenicima (vojnicima) te kazni počinitelje. Tim nečinjenjem izrazio je ravnodušnost spram nastupanja zabranjenih posljedica i time prešutno odobrio protupravno postupanje i tako pristao na nastavljanje protupravnih radnji i nastupanje njihovih posljedica. Stoga je postupao s oblikom krivnje koji u krivičnom pravu ima naziv eventualni umišljaj. Njegova uračunljivost nije osporena. Stoga je II optuženi Mirko Norac-Kevo proglašen kriv i za počinjenje krivičnog djela iz članka 122. u svezi s člankom 28. OKZRH.

12. Izmjene činjeničnog opisa optuženja

Sukladno činjeničnim utvrđenjima, pravnoj ocjeni i odluci o krivnji oba optuženika Sud je razmorio nužnost izmjene činjeničnih opisa krivičnih djela koja su predmet optuženja. Već je navedeno da je I optuženi Rahim Ademi oslobođen od optužbe za sve što mu je optuženjem stavljeno na teret. U takvoj pravnoj situaciji nije potrebno vršiti ikakve izmjene jer je Sud, rješavajući predmet optužbe, našao da nije dokazano da je I optuženi Rahim Ademi počinio tri krivična djela koja su mu stavljena na teret.

U odnosu na II optuženog Mirka Norca-Kevu pravna situacija u pogledu izmjene činjeničnih opisa krivičnih djela koja su mu stavljena na teret je sljedeća. Niti II optuženiku nije dokazano počinjenje ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz članka 120. stavak 1. OKZRH navedenog u točki 4. optuženja. Stoga taj dio činjeničnog optuženja zajedno s uvodnim dijelom koji prethodi točki 4. nije mijenjan iz istih razloga koji su naznačeni maloprije. U odnosu na ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz članka 120. stavak 1. u svezi s člankom 28. OKZRH i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz članka 122. u svezi s člankom 28. OKZRH, Sud je našao da je II optuženi Mirko Norac-Kevo krivično odgovoran za oba krivična djela, ali u smanjenom opsegu nego što mu je to optuženjem stavljeno na teret. Stoga je Sud izmijenio činjenične opise krivičnih djela

opisanih u točkama 5. i 6. optuženja na način da je ispustio one dijelove činjeničnih opisa ta dva djela u kojima su navedene posljedice za koje II optuženi Mirko Norac-Kevo ne može biti krivično odgovoran. To su sve one posljedice koje su bile prvog dana operacije, tj. 09.09.1993. jer II optuženik ne može biti odgovoran za činjenje koje je bilo prvog dana koje nije zapovijedio jer je optužen i proglašen kriv za nečinjenje. Također su ispušteni svi oni dijelovi činjeničnih opisa koji se odnose na posljedice koje su nastupile u zoni odgovornosti SP jer II optuženik nije zapovijedao SP-om. Nadalje, iz činjeničnog opisa točke 5. (ratni zločin protiv civilnog stanovništva) ispušteni su dijelovi koji u optuženju za pojedine osobe navode da su bili civili, a u postupku je utvrđeno da su bili vojnici i poginuli u borbi (Nikola Jerković i Branko Vujnović).⁵²³

Ovdje valja napomenuti da je u postupku utvrđeno da određene osobe navedene u točki 4. nisu poginule od nasumičnog TRM djelovanja kako je to optuženjem stavljeno na teret, već od izravnog djelovanja hrvatskih vojnika.⁵²⁴ Iako je riječ o civilima, Sud u konkretnoj situaciji nije ovlašten sam posljedice jednog krivičnog djela premještati kao posljedice drugog krivičnog djela jer bi to premještanje značilo dodavanje u drugi činjenični opis, a time i povećanje kriminalne količine u tom drugom činjeničnom opisu. To pravno nije dopušteno iako je riječ o nastradalom civilnom stanovništvu, a to su posljedice krivičnog djela opisanog u točki 4. i krivičnog djela opisanog u točki 5. Naime, u točki 4. ratni zločin protiv civilnog stanovništva stavljen je na teret kao činjenje, a u točki 5. činjeničnog optuženja krivično djelo je opisano kao nečinjenje. U situaciji kada ovlaštenu tužitelj pravi razliku između činjenja i nečinjenja i optužuje dva krivična djela u stjecaju, Sud nije ovlašten sam iz jedne točke ispustiti posljedice i dodati ih u drugu točku jer bi to značilo povećanje kriminalne količine u drugom krivičnom djelu koje je optuženo u stjecaju. Valja napomenuti, osim toga, da opisane posljedice točke 4. su bile prvog dana operacije (09.09.1993.) za koje II optuženi Mirko Norac-Kevo ionako ne može biti krivičnopravno odgovoran iz razloga koji su naprijed objašnjeni.

Proglašavajući krivim II optuženog Mirka Norca-Kevu za dva krivična djela, Sud je djelomično izmijenio dio koji prethodi činjeničnim opisima u točkama 5. i 6., a prema utvrđenom činjeničnom stanju, ne dirajući pri tom u subjektivnu niti u objektivnu istovjetnost optuženja i presuđenja. Iz uvodnog dijela i iz točaka 5. i 6. ispušten je dio koji se odnosi na SP kao sastavni dio Sektora I jer je utvrđeno da SP nije bila u Sektoru I i da njome nije zapovijedao II optuženik. Također je ispušten preostali dio činjeničnog opisa uvodnog dijela nakon navođenja odredbi međunarodnog ratnog prava jer Sud nije našao dokazanim te navode uvodnog dijela (planiranje, izvješćivanje, vojnu policiju, sastav postrojbi ostalo navedeno pod 8). U točki 5. također je ispušten dio kojim se II optuženiku stavlja na teret da su podređene mu postrojbe protupravno postupale *kako bi se opisanom uporabom sile postiglo njihovo trajno iseljenje, što se doista i dogodilo*. Ovaj motiv postupanja hrvatske vojske (tzv. etničko čišćenje) Sud nije našao dokazanim iz razloga koji su već obrazloženi (vidi pod 10.1., str. 247-248 presude). Budući da takav motiv nije dokazan, to je sud i taj dio ispustio iz činjeničnog opisa točke 5.

⁵²³ Nikola Vujnović, Momčilo Vujnović i Milan Matić koji su naoružani pokušali pobjeći pri nadiranju HV-a su bili naoružani civili. S njima je bila i Ljiljana Jelača. Njih četvoro poginulo je 09.09.1993. Oni su ispušteni iz činjeničnog opisa jer su nastradali prvog dana operacije, a za prvi dan operacije II optuženik ne može biti krivično odgovoran, a što je obrazloženo. Uz to, njihova pogibija ne izgleda protupravno jer su bili naoružani. No, ta okolnost ovdje nije pravno odlučna jer je osnova za njihovo ispuštanje iz činjeničnog opisa činjenica što su poginuli prvi dan operacije.

⁵²⁴ Pera Krajnović, Boja Vujnović i Janko Potkonjak su smrtno stradali 09.09.1993. neposrednim djelovanjem hrvatskih vojnika (ne TRM djelovanjem). Nikola Vujnović nije smrtno stradao uslijed TRM djelovanja, a Marko Potkonjak je smrtno stradao od granatiranja dok je bježao u grupi civila i vojnika (v. pod. 9.2.).

13. Izbor vrste i mjere krivičnopravne sankcije

Odlučujući o vrsti i visini sankcije koja bi odgovarala krivičnopravnoj odgovornosti II optuženog Mirka Norca-Keve, Sud je imao na umu da je za oba krivična djela za koje je proglašen kriv kao kazna predviđena najmanje po pet godina ili kazna zatvora po dvadeset godina. Vodeći računa i o članku 35. OKZRH, raspon kazne za svako djelo je od pet do petnaest ili dvadeset godina zatvora.

Imajući na umu okolnosti važne za izbor vrste i mjere krivičnopravne sankcije i svrhu kažnjavanja (članak 4. stavak 2., članak 31. te članak 37. OKZRH), Sud je uzeo u obzir da II optuženi Mirko Norac-Kevo nije postupao s maksimalnim stupnjem krivnje. Svjestan je protupravnosti ponašanja, bio je uračunljiv, ali je postupao s blažim oblikom krivnje (eventualni umišljaj, a ne direktni koji je teži oblik).

Pobude iz kojih su djela počinjena valja promatrati kroz konkretnu situaciju u području oko Gospića koji je izložen stalnom nasumičnom granatiranju i civilnih ciljeva. U tom smislu svrha operacije „Džep '93“ je prestanak stalne topničke ugroze grada Gospića, civilnog stanovništva te okolnih mjesta i stanovništva, kao i oslobođenje dijela okupiranog teritorija Republike Hrvatske. U takvim okolnostima II optuženik zapovijeda postrojbama HV-a koje imaju zadaću ostvariti navedeni cilj operacije i u čemu uspijevaju u kratkom roku, pri čemu je planiranje operacije učinjeno sukladno pravilima. Međutim, s tim pobudama, a nakon što postane svjestan protupravnih zbivanja na terenu u odnosu na civile, njihovu imovinu i ratne zarobljenike (zarobljene vojnike), II optuženi ne čini ono što je kao zapovjednik dužan. Propuštanjem izdavanja zapovijedi i poduzimanja aktivnosti kojima bi suzbio i spriječio protupravno postupanje i kaznio (prijavio) počinitelje, II optuženik čini dva krivična djela nečinjenjem. Ovakav način počinjenja djela po prirodi stvari blaži je od činjenja jer činjenje znači aktivnost, a nečinjenje predstavlja izostanak aktivnosti i time pristajanje na posljedice. Nema dvojbe da je nečinjenje blaži oblik počinjenja krivičnog djela nego činjenje.

Od počinjenja krivičnih djela prošlo je gotovo 15 godina. Ovakav protok vremena često je značajna olakotna okolnost. No, ovdje je riječ o ratnim zločinima koji ne zastarijevaju (članak 95. OKZRH) sukladno Konvenciji o neprimjenjivanju zakonske zastarjelosti za ratne zločine protiv čovječnosti iz 1868. To znači da zakonodavac smatra da protok vremena ne utječe na sankcioniranje ratnih zločina.

U odnosu na jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra Sud smatra da je protupravna smrt makar i jedne civilne osobe ili ratnog zarobljenika teška posljedica jer čovjekov život mora biti nepovrediv pa i u ratnim uvjetima. Nažalost, rat po prirodi stvari dovodi do smrti, patnji i razaranja i u ratnim uvjetima ljudski život je kudikamo ugroženiji nego u mirnodopskim uvjetima. Upravo zato ratni zapovjednik mora osigurati sve kako do nepotrebnih gubitaka života, poglavito civila i uništenja njihove imovine, ne dođe ili da ti gubici budu svedeni na najmanju moguću mjeru. U konkretnoj situaciji II optuženik je to propustio učiniti zbog čega su smrtno stradale četiri civilne osobe, uništena je civilna imovina u velikom opsegu, smrtno je stradao jedan ratni zarobljenik (vojnik), jedan ratni zarobljenik je mučen, a prema obojici je nečovječno postupano. Imajući na umu područje operacije (oko 100 km²), broj vojnika koji su učestvovali u operaciji na obje strane (više stotina) i broj civila na tom području uključujući starije osobe i žene (nekoliko stotina), opseg povreda zaštićenih dobara u odnosu na osobe nije maksimalan. Druga je stvar s imovinom koja je uništena gotovo u cijelosti.

Od okolnosti u kojima je počinitelj živio prije počinjenja kaznenog djela i usklađenost njegova ponašanja sa zakonima Sud je imao na umu da je II optuženi Mirko Norac-Kevo pravomoćno osuđen zbog istovrsnog krivičnog djela (iz članka 120. stavak 1. OKZRH na kaznu zatvora u trajanju 12 godina). Osuda za to djelo bila je nakon počinjenja krivičnih djela za koja je u ovom postupku proglašen kriv (2003. godine).

Sud je također vodio računa da je u vrijeme počinjenja krivičnih djela II optuženik bio vrlo mlada osoba s još nenavršenih 26 godina života. Iako je tada već imao dvije ratne godine iza sebe i neupitne zasluge u borbenim djelovanjima, očito je njegova mladost i životno neiskustvo u ozračju domoljubnog zanosa pridonijelo njegovoj ravnodušnosti pri mogućnosti nastupanja zabranjenih posljedica i propuštanja korištenja zapovjednih ovlasti u sprječavanju i kažnjavanju protupravnih radnji. Za ratne zasluge II optuženi Mirko Norac-Kevo višekratno je odlikovan. Njegov doprinos Domovinskom ratu je na najvišoj mogućoj razini, osobito imajući na umu da je kao visoki časnik neposredno sudjelovao u borbama na terenu i to ne samo u operaciji „Džep '93“. Višestruko odlikovana osoba zasigurno mora imati moralne i ljudske odlike koje zaslužuju brojna odlikovanja. S jedne strane, od osobe takvih odlika za očekivati je primjenu najviših civilizacijskih, kulturnih i ljudskih standarda, a nečinjenje koje za posljedicu ima dva krivična djela ratnih zločina sigurno ne predstavlja takvo ponašanje. S druge strane, počinjenje dva ratna zločina (nečinjenjem) s posljedicama koje nisu niti približno maksimalne ne može poništiti zasluge koje II optuženiku kao vojniku Domovinskog rata i visokom časniku pripadaju.

U odnosu na držanje nakon počinjenoga krivičnog djela Sud je cijenio opisane zasluge u Domovinskom ratu, kao i činjenicu da II optuženi Mirko Norac-Kevo nije ometao vođenje ovog kaznenog postupka. Njegovo držanje na Sudu je bilo korektno. Doduše, izostao je izraz pijeteta prema poginulima i suosjećanja s onima koji su u operaciji izgubili svoje bližnje. No, pri tom valja voditi računa o tome da je II optuženik poricao svoju krivnju što znači da smatra da nije odgovoran za stradanja tijekom operacije koja su bila u njegovoj zoni odgovornosti. Ipak, izraz poštovanja prema poginulima, suosjećanje zbog njihove smrti, ovdje ne predstavlja kajanje (zbog počinjenog propuštanjem) već izraz žaljenja zbog posljedica koje je moguće izraziti bez obzira osjeća li se osoba odgovornom za nastupanje određene posljedice ili ne.

Imajući na umu da krivnja II optuženog Mirka Norca-Keve nije maksimalna, da je djelo počinjeno nečinjenjem, da je svrha operacije „Džep '93“ bila zakonita, da posljedice njegovog nečinjenja u odnosu na osobe nisu niti približno maksimalne i masovne, da je u vrijeme počinjenja djela bio vrlo mlada osoba te njegove ratne zasluge i odlikovanja, Sud smatra da kazna zatvora za svako djelo mora biti u okviru zakonom predviđenog minimuma. S obzirom na raniju jednokratnu osuđivanost i uništenje civilne imovine u velikom opsegu, Sud smatra da nema mjesta ublažavanju zakonom predviđenog minimuma. Stoga je Sud II optuženom Mirku Norcu-Kevi utvrdio kazne zatvora u trajanju po pet godina za svako djelo za koje je proglašen kriv.

Odmjeravajući jedinstvenu kaznu zatvora po pravilima o stjecaju, Sud je vodio računa o svim navedenim okolnostima, a i o tome da jedinstvena kazna mora ukazati II optuženiku, a i svima ostalima da je činjenje krivičnih djela protuzakonito i nepoželjno, utjecati na njega i na sve da do činjenja krivičnih djela uopće ne dolazi i da je činjenje krivičnih djela pogibeljno te da je kažnjavanje počinitelja pravedno. Stoga je Sud osudio II optuženog Mirka Norca-Keva na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju sedam godina koja je primjerena svim navedenim okolnostima te ličnosti II optuženika. Ova kazna sadrži i dostatnu moralnu osudu za zlo koje je nečinjenjem II optuženik nanio društvu u cjelini.

14. Troškovi kaznenog postupka

Na temelju članka 122. stavak 4. ZKP-a II optuženi Mirko Norac-Kevo u odnosu na osuđujući dio izreke presude oslobađa se obveze naknade troškova kaznenog postupka iz članka 119. stavak 2. točka 1. do 6. ZKP-a u cijelosti. Naime, troškovi ovog kaznenog postupka (iznad 200.000,00 kuna) višestruko nadmašuju njegova primanja i Sud smatra da bi plaćanjem i dijela troškova bila dovedena u pitanje njegova egzistencija. U odnosu na oslobađajući dio presude, a na temelju članka 123. stavak 1. ZKP-a troškovi kaznenog postupka iz članka 119. stavak 2. točka 1. do 5. ZKP-a te nužni izdaci optuženika i nužni izdaci i nagrada branitelja padaju na teret proračunskih sredstava Suda.

U Zagrebu 30. svibnja 2008.

Zapisničar:

Predsjednik vijeća:

Draženka Mraović

mr. sc. Marin Mrčela

UPUTA O PRAVU NA ŽALBU:

Protiv ove presude stranke imaju pravo žalbe u roku od petnaest (15) dana od dana primitka pisanog otpravka. Žalba se podnosi ovom sudu pisano, u dovoljnom broju primjeraka za sud i protivnu stranku, o njoj odlučuje Vrhovni sud Republike Hrvatske.

DNA:

1. Županijsko državno odvjetništvo u Zagrebu na broj K-DO-349/05
2. I Optuženi Rahim Ademi, 21000 Split, A. Mihanovića 29
3. II optuženi Mirko Norac-Kevo, putem KZ Lipovica-Popovača
4. Branitelj I optuženika odvjetnik Čedo Prodanović – pretinac
5. Braniteljica II optuženika odvjetnica Jadranka Sloković – pretinac
6. Branitelj II optuženika odvjetnik Željko Olujčić – pretinac
7. Branitelj II optuženika odvjetnik Vlatko Nuić, 52100 Pula, Kranjčevićeva 16
8. Punomoćnik oštećenika odvjetnik Dragan Jovanić, 51000 Rijeka, Meštrovićeva 3 – nakon pravomoćnosti
9. Punomoćnica oštećenika odvjetnica Renata Dozet-Daskal, Karlovac, Sarajevska 2a – nakon pravomoćnosti

SADRŽAJ

1.	Optužba.....	11
2.	Očitovanje o optužbi	11
3.	Provedeni dokazi	11
3.1.	Svjedoci	11
3.1.1.	Razlozi za čitanje zapisnika s iskazima svjedoka.....	19
3.2.	Dokumentacija, snimke i ostalo	20
3.2.1.	Pročitani dokumenti	20
3.2.2.	Ukratko usmeno izloženi dokumenti.....	26
3.2.2.1.	Zapovijedi ZP Gospić i 9. gmtbr.	27
3.2.2.2.	Izvešća ZP Gospić i 9. gmtbr.	29
3.2.2.3.	Ostali dokumenti	31
3.2.2.3.1.	Dokumentacija Ministarstva obrane Republike Hrvatske	33
3.2.2.3.2.	Dokumentacija Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske.....	34
3.2.3.	Ukratko usmeno izloženi i pročitani dokumenti.....	42
3.2.4.	Ukratko usmeno izloženi i razgledani dokumenti	43
3.2.5.	Razgledani dokumenti	44
3.2.6.	Razlozi za izvođenje dokumentacije	46
3.3.	Ostali dokazi.....	47
4.	Odbijeni dokazni prijedlozi.....	47
5.	Iskaz I optuženog Rahima Ademia koji je naveo da se ne smatra kriv	53
5.1.	Ocjena vjerodostojnosti	76
6.	Iskaz II optuženog Mirka Norca-Keve koji je naveo da se ne smatra kriv	78
6.1.	Ocjena vjerodostojnosti	94
7.	Zaključak	95
8.	Uvodni dio činjeničnog opisa za I optuženog Rahima Ademija i II optuženog Mirka Norca-Keve.....	96
8.1.	Odgovornost za primjenu propisa međunarodnoga prava o ratnim zarobljenicima, sigurnosti i zaštiti civila i njihove imovine	97
8.2.	Zapovjedne ovlasti – Sektor I – SP	98
8.2.1.	Ocjena vjerodostojnosti iskaza svjedoka.....	123
8.2.2.	Ocjena dokumentacije	133
8.2.3.	Zapovjedne ovlasti – utvrđeno činjenično stanje - zaključak.....	137
8.3.	Planiranje, razrada i uvježbavanje operacije „Džep '93“	144
8.3.1.	Ocjena vjerodostojnosti iskaza svjedoka.....	148
8.3.2.	Planiranje – utvrđeno činjenično stanje – zaključak.....	151
8.4.	Priprema operacije „Džep '93“	151
8.4.1.	Međunarodno ratno humanitarno pravo	152
8.4.1.1.	Ocjena vjerodostojnosti	158
8.4.1.2.	Međunarodno ratno humanitarno pravo – utvrđeno činjenično stanje – zaključak.....	160
8.4.2.	Izveščivanje, vojna policija.....	161
8.4.2.1.	Ocjena vjerodostojnosti	166
8.4.2.2.	Izveščivanje, vojna policija – utvrđeno činjenično stanje – zaključak	167
8.4.3.	Sastav postrojbi	169
8.4.3.1.	Ocjena vjerodostojnosti	170
8.4.3.2.	Sastav postrojbi – utvrđeno činjenično stanje – zaključak	171
8.4.4.	Civilno stanovništvo.....	171
8.4.4.1.	Ocjena vjerodostojnosti	180
8.4.4.2.	Civilno stanovništvo – utvrđeno činjenično stanje – zaključak.....	181
8.4.5.	Priprema operacije „Džep '93“ – zaključak.....	182
9.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – nasumično topničko-raketno-minobacačko djelovanje (točke 1. i 4. izreke presude)	182

9.1.	Ocjena vjerodostojnosti	196
9.2.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – nasumično TRM djelovanje – zaključak	199
10.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – stradanja civila i njihove imovine (točke 2. i 5. izreke presude)	204
10.1.	Ocjena vjerodostojnosti	246
10.2.	Ratni zločin protiv civilnog stanovništva – stradanja civila i njihove imovine – zaključak	257
11.	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika (točke 3. i 6. izreke presude).....	267
11.1.	Ocjena vjerodostojnosti	276
11.2.	Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika – zaključak.....	277
12.	Izmjene činjeničnog opisa optuženja	280
13.	Izbor vrste i mjere krivičnopravne sankcije.....	282
14.	Troškovi kaznenog postupka.....	284